

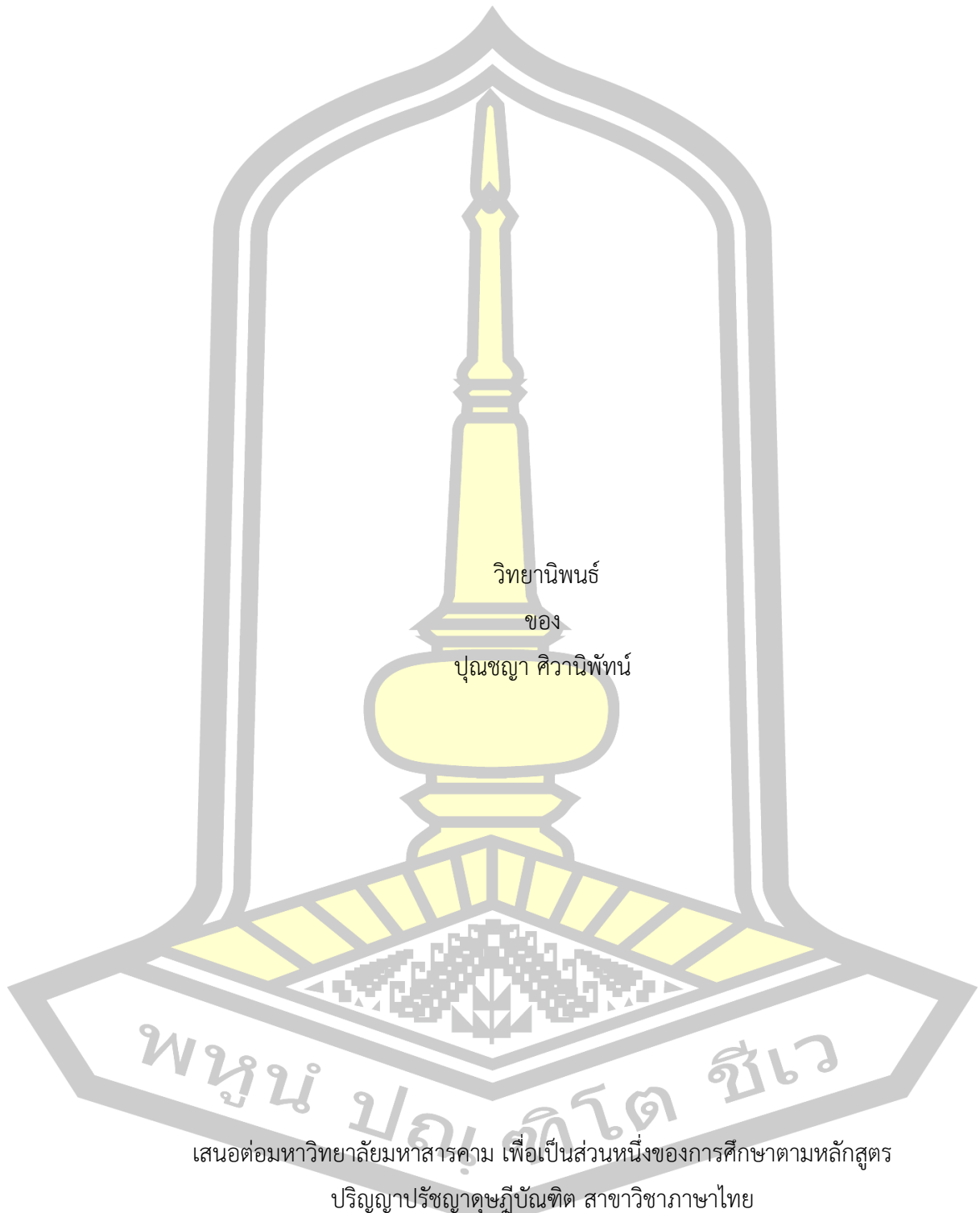
คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน : การสร้างคำและการประกอบสร้างความหมายทางสังคม

วิทยานิพนธ์
ของ
ปยุตญา ศิวานิพันธ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มีนาคม 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน : การสร้างคำและการประกอบสร้างความหมายทางสังคม

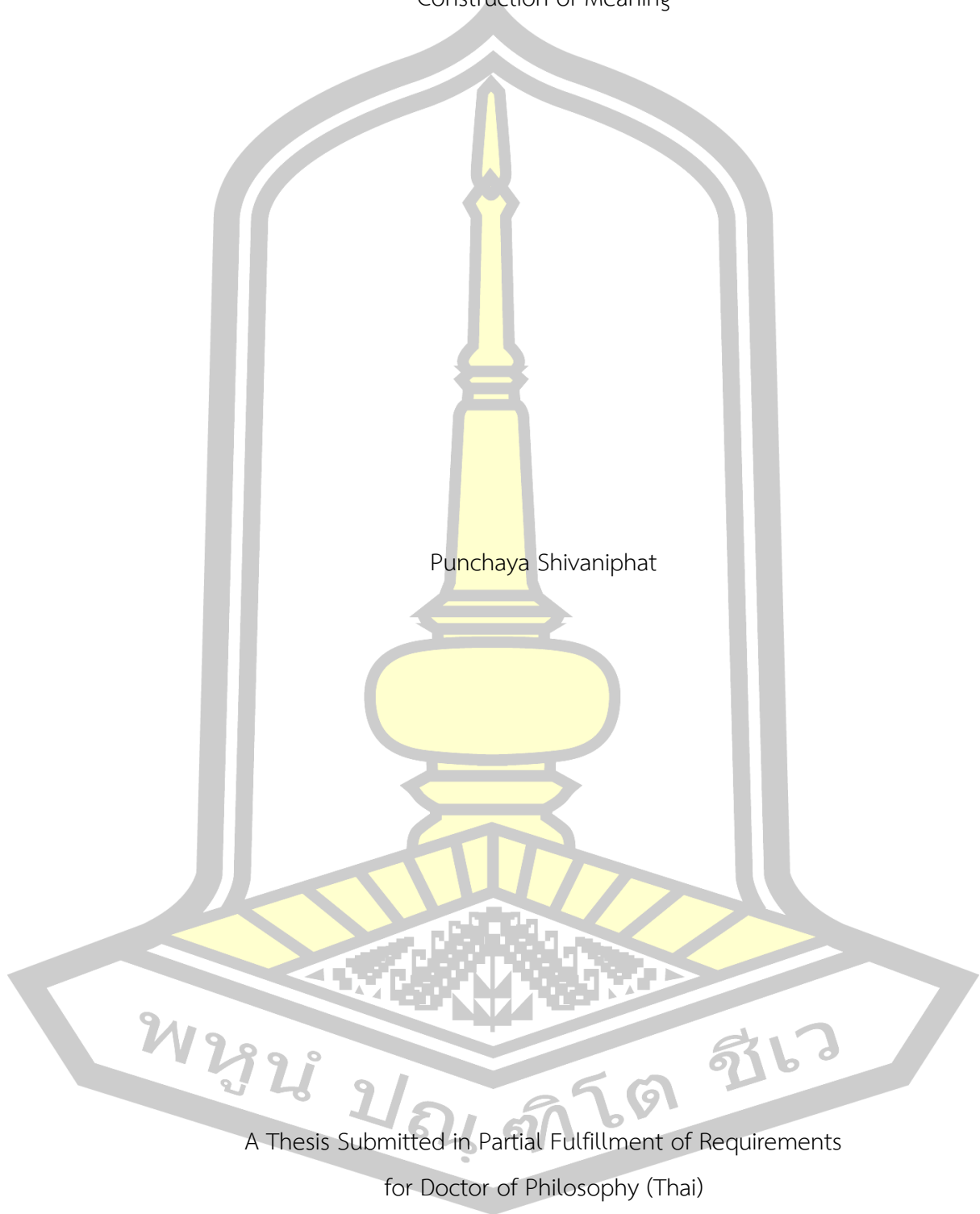
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

มีนาคม 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The Ethnonyms in Isan (Northeastern Thailand) : Word Formation and Social
Construction of Meaning

Punchaya Shivaniphat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Doctor of Philosophy (Thai)

March 2020

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวปวงชญา ศีวานิพัทธ์ แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ราชนันท์ นิลวรรณภา)

..... กรรมการ

(รศ. ดร. ธนินทร์ ตรงดี)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผศ. ดร. สุนทร วรหาร)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. กนกพร รัตนสุธีระกุล)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

(รศ. ดร. กวิสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน : การสร้างคำและการประกอบสร้างความหมายทางสังคม		
ผู้วิจัย	ปยุตญา ศิวานิพัทธ์		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ราชันย์ นิลวรรณภา		
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต	สาขาวิชา	ภาษาไทย
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน และศึกษาคำเรียก ชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์จากเอกสารเป็นหลัก วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องชื่อชาติพันธุ์ แนวคิดเรื่องระบบคำและความหมาย แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษา และแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ (Critical Discourse Analysis – CDA)

ผลการศึกษาโครงสร้างคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ซึ่งพิจารณาจากโครงสร้างของการประกอบรูปคำและความหมายของหน่วยศัพท์ที่นำมาประกอบเป็นคำ โดยวิเคราะห์จากคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานจำนวนทั้งสิ้น 312 คำ ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างของคำเรียกชาติพันธุ์มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ “ส่วนหลัก” ทำหน้าที่แสดงความหมายหลักของคำ และ “ส่วนขยาย” ทำหน้าที่เพิ่มความหมายแก่ส่วนหลักเพื่อให้ส่วนหลักมีความหมายที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ทั้งนี้ คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานมีโครงสร้าง 2 รูปแบบ ได้แก่ โครงสร้างแบบคำเดี่ยว และโครงสร้างแบบคำประสม ในด้านความหมายของหน่วยศัพท์ที่นำมาประกอบเป็นคำเรียกสามารถจัดแบ่งตามกลุ่มที่มาและความหมายออกได้เป็น 13 กลุ่ม ได้แก่ 1) คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก 2) คำที่มีความหมายว่า “คน” 3) ชื่อชนชาติ 4) ถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ 5) สภาพทางภูมิศาสตร์ 6) วิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ 7) ธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ 8) ลักษณะเฉพาะทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ 9) ศาสนา 10) ลักษณะชนชั้นทางสังคม 11) คำที่มีความหมายในเชิงดูถูก/เชิงลบ 12) คำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ และ 13) คำบอกสภาพ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์พบว่า การที่คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานมีรูปคำที่หลากหลาย เหตุผลประการหนึ่งก็เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางภาษา โดยเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะคือ 1) การเปลี่ยนแปลงทางเสียง ซึ่งพบว่ามี 3

ลักษณะได้แก่ การแปรของเสียงพยัญชนะและสระ การกลมกลืนเสียง และการสูญเสียง โดยสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อาจเนื่องมาจากการออกเสียงตามสบายของผู้เรียก และ 2) การเปลี่ยนแปลงทางความหมาย โดยมี 3 ลักษณะได้แก่ ความหมายกว้างขึ้น ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก และความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ ทั้งนี้ การที่คำมีความหมายเปลี่ยนไปดังกล่าวนี้ นับเป็นธรรมชาติของภาษาที่ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

ผลการศึกษาทวิวิธีทางภาษาที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์พบว่า ตัวบทวาทกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวข้องกับคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานได้ถ่ายทอดหรือสื่ออุดมการณ์ที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง อุดมการณ์ความเป็นอื่น อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ อุดมการณ์ทางชนชั้น และอุดมการณ์ทางศาสนา และได้ใช้ทวิวิธีทางภาษาในการสื่ออุดมการณ์ดังกล่าว ซึ่งผลการศึกษาพบว่า มีการใช้ทวิวิธีทางภาษาในการนำเสนอ ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้คำเรียกขาน การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การอ้างถึง การใช้มูลบท การใช้วัจนกรรม และการใช้เรื่องเล่า/ตำนาน

ผลการศึกษาวิปฏิบัติทางวาทกรรมพบว่า การศึกษากระบวนการสร้างและสื่อความหมายจากตัวบทวาทกรรม ทำให้เห็นว่าภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมได้ถูกนำเสนอผ่านวรรณกรรมอันได้แก่ งานชาติพันธุ์นิพนธ์ เอกสารทางประวัติศาสตร์ รวมถึงข้อความลายลักษณ์ที่นำเสนอเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน นับเป็นส่วนสำคัญในการผลิตซ้ำอุดมการณ์หรือชุดความคิดอันส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือแบบแผนปฏิบัติต่อกันของคนในสังคม นอกจากนี้ การที่บริบททางสังคมมีการปรับเปลี่ยนและมีลักษณะเป็นพลวัตที่มีได้หยุดนิ่งตายตัว ยังส่งผลต่อเนื้อหาสาระที่ปรากฏในตัวบทวาทกรรมซึ่งสอดคล้องกับความคิด อุดมการณ์ และความมุ่งหวังของผู้คนในแต่ละยุคสมัย โดยวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเหล่านี้ได้สื่อความหมาย 4 ประการ ได้แก่ 1) วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องรัฐชาติ 2) วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องชาตินิยม 3) วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องความเป็นอื่น และ 4) วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งกระบวนการสร้างและสื่อความหมายจากวาทกรรมดังกล่าวได้ส่งผลต่อการสร้างค่าและการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

ผลการศึกษาวิปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมพบว่า ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลทำให้เกิดการผลิตหรือกระจายตัวบทที่แฝงด้วยอุดมการณ์ อันทำให้เกิดการบริโภครหัสหรือตีความตัวบทของคนในสังคมซึ่งได้แก่ ชุดความคิดและความเชื่อของผู้คนในสังคมซึ่งมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมที่มีลักษณะเป็นพลวัตและปรับเปลี่ยนไปตามวิวัฒนาการทางสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ความคิด จึงเกิดชุดความคิดและความเชื่อใหม่ๆ ขึ้นมาแทนที่ชุดความคิดหรือความเชื่อเดิม กล่าวคือ การที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงบริบทในยุคสมัยต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องนโยบายทาง

การเมืองมีส่วนทำให้เกิดวาทกรรมต่างๆ ที่ส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติของผู้คนในสังคม และเมื่อผู้คนในสังคมเกิดความเชื่อใดๆ แล้วก็จะผลักดันและปฏิบัติกรให้ความเชื่อนั้นกลายเป็นความจริงและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมต่อไปอีก จนในที่สุดได้กลายเป็นชุดความคิดหรืออุดมการณ์ที่ส่งผลต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจากการศึกษานี้พบว่าได้ส่งผลใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : คำเรียกชาติพันธุ์, การสร้างคำ, โครงสร้างคำและความหมาย, การประกอบสร้าง ความหมายทางสังคม, อีสาน (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย)

TITLE The Ethnonyms in Isan (Northeastern Thailand) : Word Formation and Social Construction of Meaning

AUTHOR Punchaya Shivaniphat

ADVISORS Assistant Professor Rachan Nilawanapa , Ph.D.

DEGREE Doctor of Philosophy **MAJOR** Thai

UNIVERSITY Mahasarakham **YEAR** 2020
University

ABSTRACT

This study aims to examine word formation of the ethnonyms in Isan and analyze the social construction of meaning which is conveyed through the ethnonyms. The method of this qualitative research is a document analysis. To analyze the data, these concepts : ethnonym, morphology and semantic system, language change and Critical Discourse Analysis by using Fairclough's (1995) are applied.

As for the structure and meaning of words, the study scrutinizes from the structure of word composition and the meanings of the lexeme that relates to the ethnonym. The 312 terms were analyzed in this analysis. The results revealed that the structure of a term has two important components, including; 1) the “main part” which manifests the core meaning of the term, and 2) “modifiers part” that adds specific attributes to the core meaning of the term. This study also revealed two types of term structure consisting of “single word” and “compound word”. Lastly, in terms of the meanings that constitute the term can be classified into 13 groups, including 1) the term expression of group/people, 2) the term indicating “human being”, 3) name of nationality, 4) the localities in which the ethnicities live, 5) geographic indicators, 6) the lifestyle of ethnicities, 7) customs and traditions of ethnic groups, 8) specific spoken language characteristic, 9) religion, 10) social class, 11) negative words/insults, 12) status statement of ethnic groups and 13) condition

statement

The study of the relationship between word form and meaning of the ethnonyms was found that the ethnonyms in Isan have a variety of words. One reason is due to language changes. Which occurs in two characteristics which are 1) the sound change had three main changes : consonant and vowel variation, assimilation, and sound loss. Which is the main reason that causes the said change may be due to the pronunciation of the speaker. 2) the semantic change had three main changes : semantic broadening, amelioration, and pejoration. In this regard, the meaning of the word has changed. It is the nature of the language that inevitably changes over time.

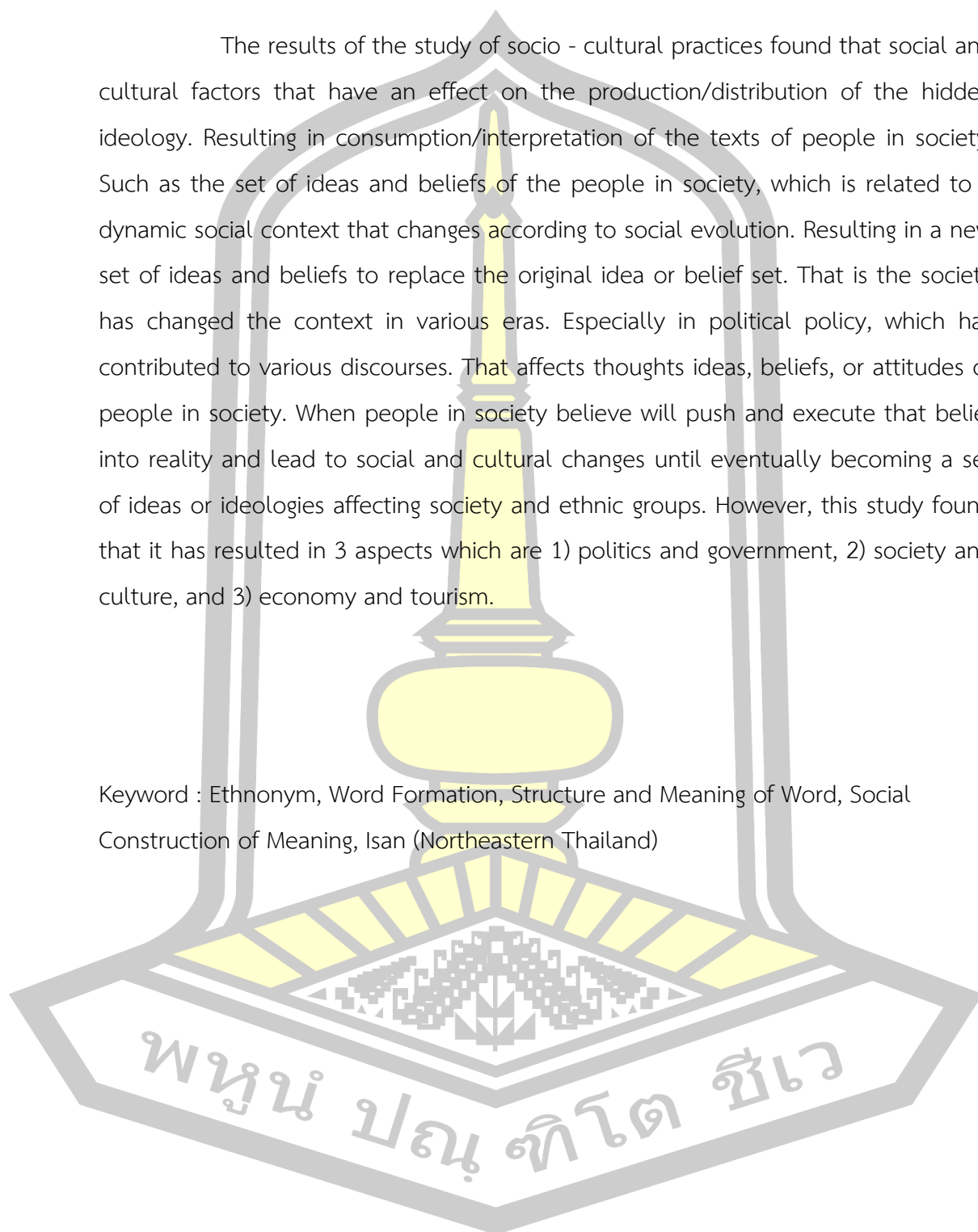
The result of the language strategies related to the ideology shows that the text or context related to the ethnonyms in Isan. Conveyed 7 important ideologies including political ideology, otherness ideology, ethnic ideology, social class ideology, and religious ideology. There are 3 language strategies used in communicating ideology including 1) lexicalization 2) system of address, 3) name and naming, 4) referencing, 5) presupposition, 6) speech acts, and 7) myth

The results of the discourse practice found that the study of the process of creating and interpretation from text. Shows that the discursive practice are presented through literature which is an ethnographic writings, historical documents and the current writings about the ethnic group . It is an important part in reproducing the ideology or idea set. Which affect or influence the system of ideas, beliefs, values, or patterns of behavior towards each other in society. In addition, the social context has changed and has a dynamic nature. Also affects the content appearing in the text which corresponds to the ideas, ideologies, and aspirations of people in each period. In which these discourses were created interpreted in four characteristics including 1) Interpretive discourse on nation-states, 2) Interpretive discourse on nationalism, 3) Interpretive discourse on otherness and 4) Interpretive discourse on ethnic identity. In which the process of creating and from interpretation discourses has affected to word formation and social construction of meaning

through the ethnonyms in Isan, both directly and indirectly.

The results of the study of socio - cultural practices found that social and cultural factors that have an effect on the production/distribution of the hidden ideology. Resulting in consumption/interpretation of the texts of people in society. Such as the set of ideas and beliefs of the people in society, which is related to a dynamic social context that changes according to social evolution. Resulting in a new set of ideas and beliefs to replace the original idea or belief set. That is the society has changed the context in various eras. Especially in political policy, which has contributed to various discourses. That affects thoughts ideas, beliefs, or attitudes of people in society. When people in society believe will push and execute that belief into reality and lead to social and cultural changes until eventually becoming a set of ideas or ideologies affecting society and ethnic groups. However, this study found that it has resulted in 3 aspects which are 1) politics and government, 2) society and culture, and 3) economy and tourism.

Keyword : Ethnonym, Word Formation, Structure and Meaning of Word, Social Construction of Meaning, Isan (Northeastern Thailand)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชนันท์ นิลวรรณนาภา ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาและชี้แนะความคิดที่ลึกซึ้งในเชิงวิชาการ ตลอดจนตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงส์สุวรรณ ประธานกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนานันท์ ตรงดี กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร วรหาร กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ ชี้แนะแนวทาง เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่คอยติดตามความก้าวหน้า และกรุณาให้ความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในระหว่างการศึกษา

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาเอกทุกท่านที่ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้กำลังใจกันอยู่เสมอ และขอขอบคุณผู้มีพระคุณทุกท่านที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมด

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาพระคุณบิดามารดาและบูรพาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ และให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด เป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้การศึกษาระดับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ปยุตญา ศิวานิพัทธ์

พูน ปณ ทิโต ชีเว

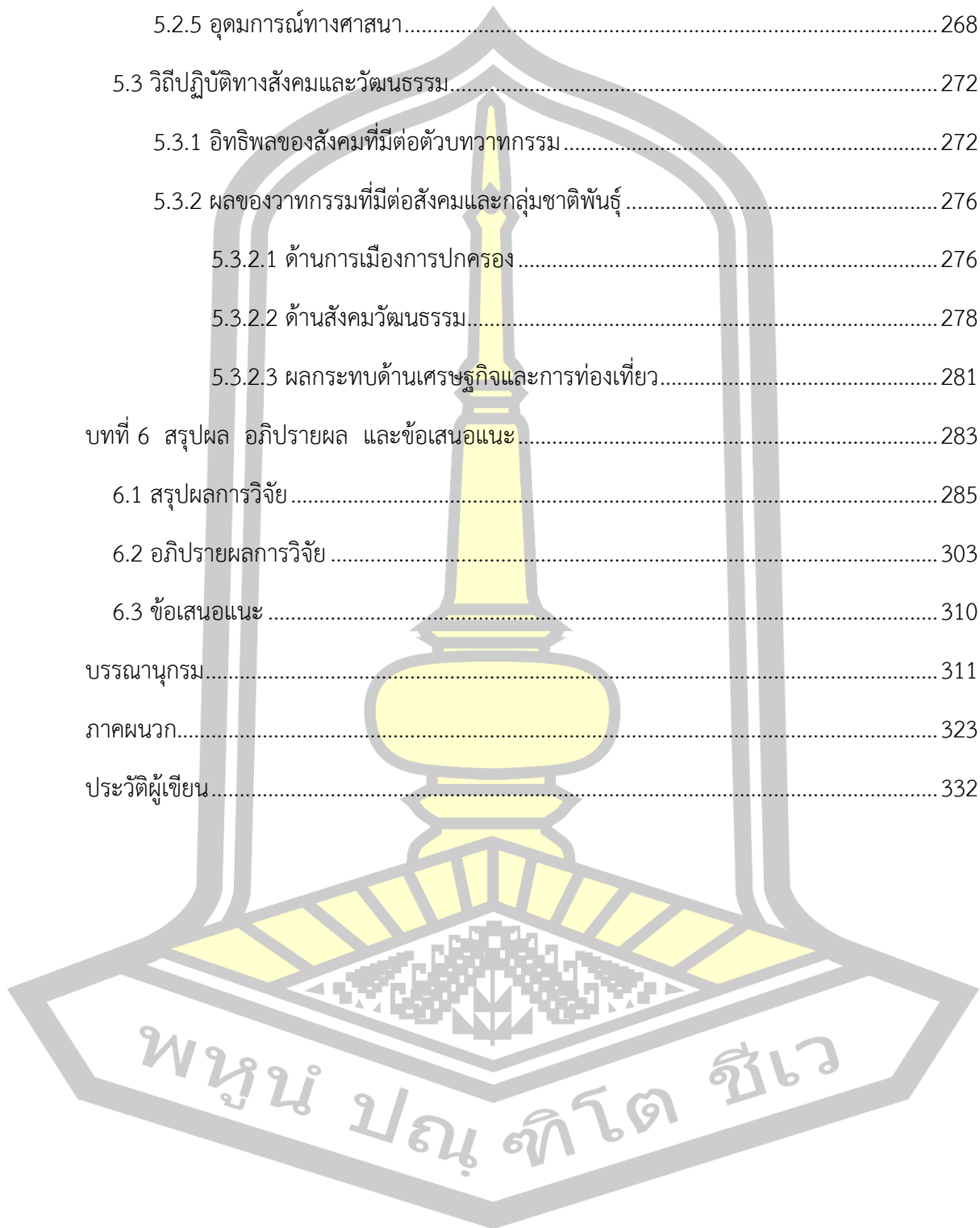
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ญ
สารบัญ.....	ฎ
สารบัญตาราง.....	ฒ
สารบัญรูปภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง.....	1
1.2 คำถามหลักในการวิจัย.....	8
1.3 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	8
1.4 ความสำคัญของการวิจัย.....	8
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	9
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
1.7 วิธีดำเนินการวิจัย.....	12
1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	13
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	19
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	19
2.1.1 แนวคิดเรื่องชื่อชาติพันธุ์.....	19
2.1.2 แนวคิดเรื่องระบบคำและความหมาย.....	22
2.1.3 แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษา.....	36
2.1.4 แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์.....	49

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	56
2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องชื่อและการตั้งชื่อ	56
2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการสร้างคำ	63
2.2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการประกอบสร้างความหมาย.....	65
2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์	68
บทที่ 3 ประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ในอีสาน.....	73
3.1 พัฒนาการด้านประวัติศาสตร์อีสาน.....	73
3.1.1 ประวัติศาสตร์อีสานยุคโบราณ (ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคขอมพระนคร).....	73
3.1.2. ประวัติศาสตร์อีสานยุคจารีตล้านช้าง (ยุคเริ่มประวัติศาสตร์จนถึง พ.ศ.2435).....	75
3.1.3 ประวัติศาสตร์อีสานยุคมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2435 จนถึง พ.ศ. 2475).....	79
3.1.4 ประวัติศาสตร์ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475	84
3.2 ประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน	88
3.2.1 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลไท.....	89
3.2.2 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลออสโตรเอเชียติก.....	112
3.2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาจีน - ทิเบต.....	136
3.2.4 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาม้ง-เมี่ยน.....	138
3.2.5 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษามลายูโพลินีเซียน	140
3.2.6 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลอินโด-ยูโรเปียน	143
บทที่ 4 การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน	145
4.1 การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน.....	145
4.2 โครงสร้างของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน	150
4.2.1 โครงสร้างแบบคำเดี่ยว.....	151
4.2.2 โครงสร้างแบบคำประสม	152
4.3 ที่มาและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน	165

4.3.1	ที่มาและความหมายมาจากคำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก	167
4.3.2	ที่มาและความหมายมาจากคำที่มีความหมายว่า “คน”	167
4.3.3	ที่มาและความหมายมาจากชื่อชนชาติ	168
4.3.4	ที่มาและความหมายมาจากถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่	170
4.3.5	ที่มาและความหมายมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์	172
4.3.6	ที่มาและความหมายมาจากวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์	173
4.3.7	ที่มาและความหมายมาจากธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์	174
4.3.8	ที่มาและความหมายมาจากลักษณะเฉพาะทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์	175
4.3.9	ที่มาและความหมายมาจากศาสนา	175
4.3.10	ที่มาและความหมายมาจากคำแสดงชั้นชั้นทางสังคม	176
4.3.11	ที่มาและความหมายมาจากคำที่แสดงความหมายเชิงดูถูกหรือเชิงลบ	177
4.3.12	ที่มาและความหมายมาจากคำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์	178
4.3.13	ที่มาและความหมายมาจากคำบอกสภาพ	178
4.4	ความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน	180
4.4.1	สาเหตุจากภายนอก	181
4.4.2	สาเหตุจากภายในตัวภาษา	182
บทที่ 5	คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม	195
5.1	วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม	196
5.1.1	การสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์	197
5.1.2	การสื่อความหมายทางสังคมจากวาทกรรม	216
5.2	กลวิธีทางภาษาที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์	223
5.2.1	อุดมการณ์ทางการเมือง	224
5.2.2	อุดมการณ์ความเป็นอื่น	236
5.2.3	อุดมการณ์ทางชนชั้น	255

5.2.4	อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์.....	262
5.2.5	อุดมการณ์ทางศาสนา.....	268
5.3	วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม.....	272
5.3.1	อิทธิพลของสังคมที่มีต่อตัวบวาทกรรม.....	272
5.3.2	ผลของวาทกรรมที่มีต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์.....	276
5.3.2.1	ด้านการเมืองการปกครอง.....	276
5.3.2.2	ด้านสังคมวัฒนธรรม.....	278
5.3.2.3	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว.....	281
บทที่ 6	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	283
6.1	สรุปผลการวิจัย.....	285
6.2	อภิปรายผลการวิจัย.....	303
6.3	ข้อเสนอแนะ.....	310
	บรรณานุกรม.....	311
	ภาคผนวก.....	323
	ประวัติผู้เขียน.....	332

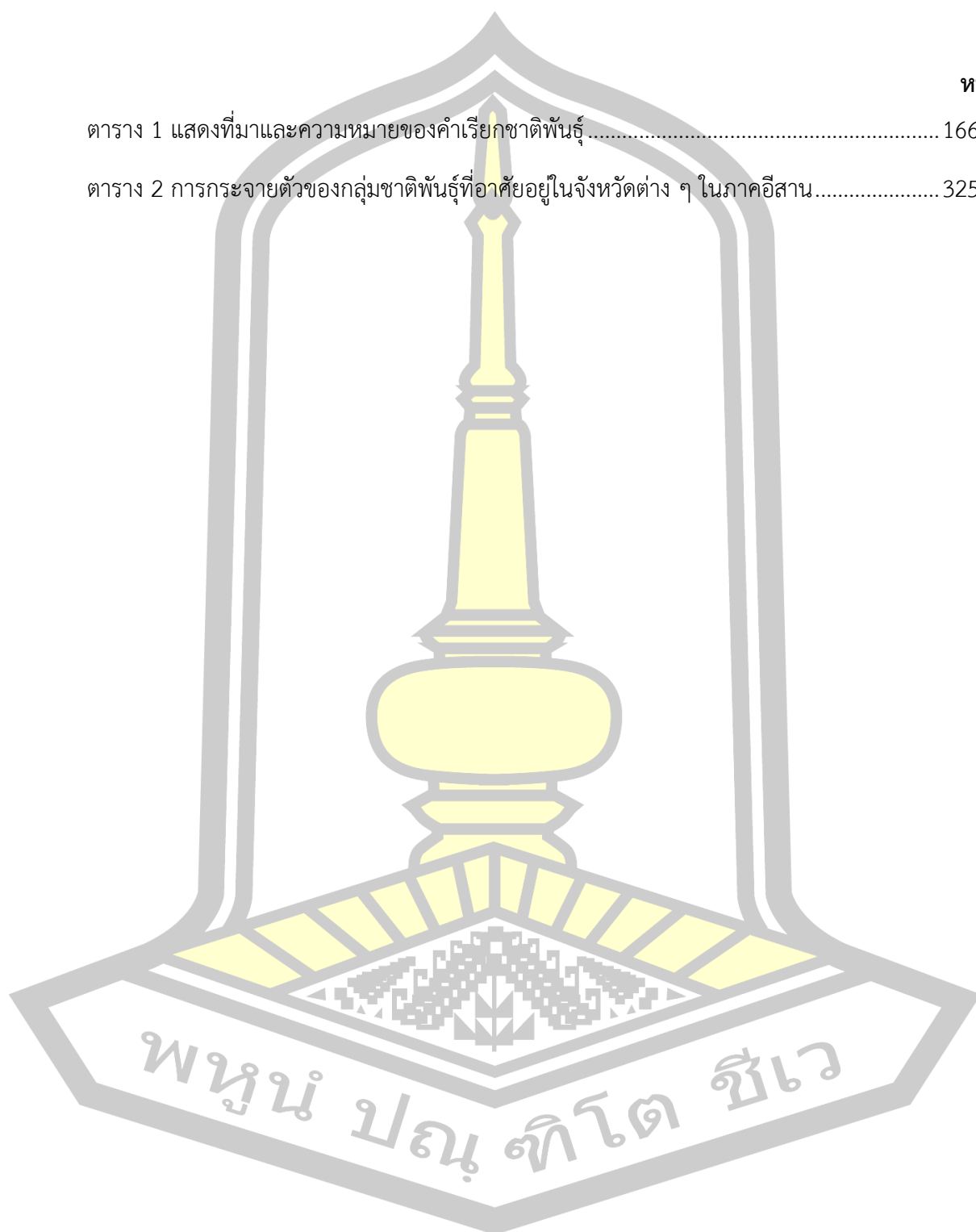

สารบัญตาราง

หน้า

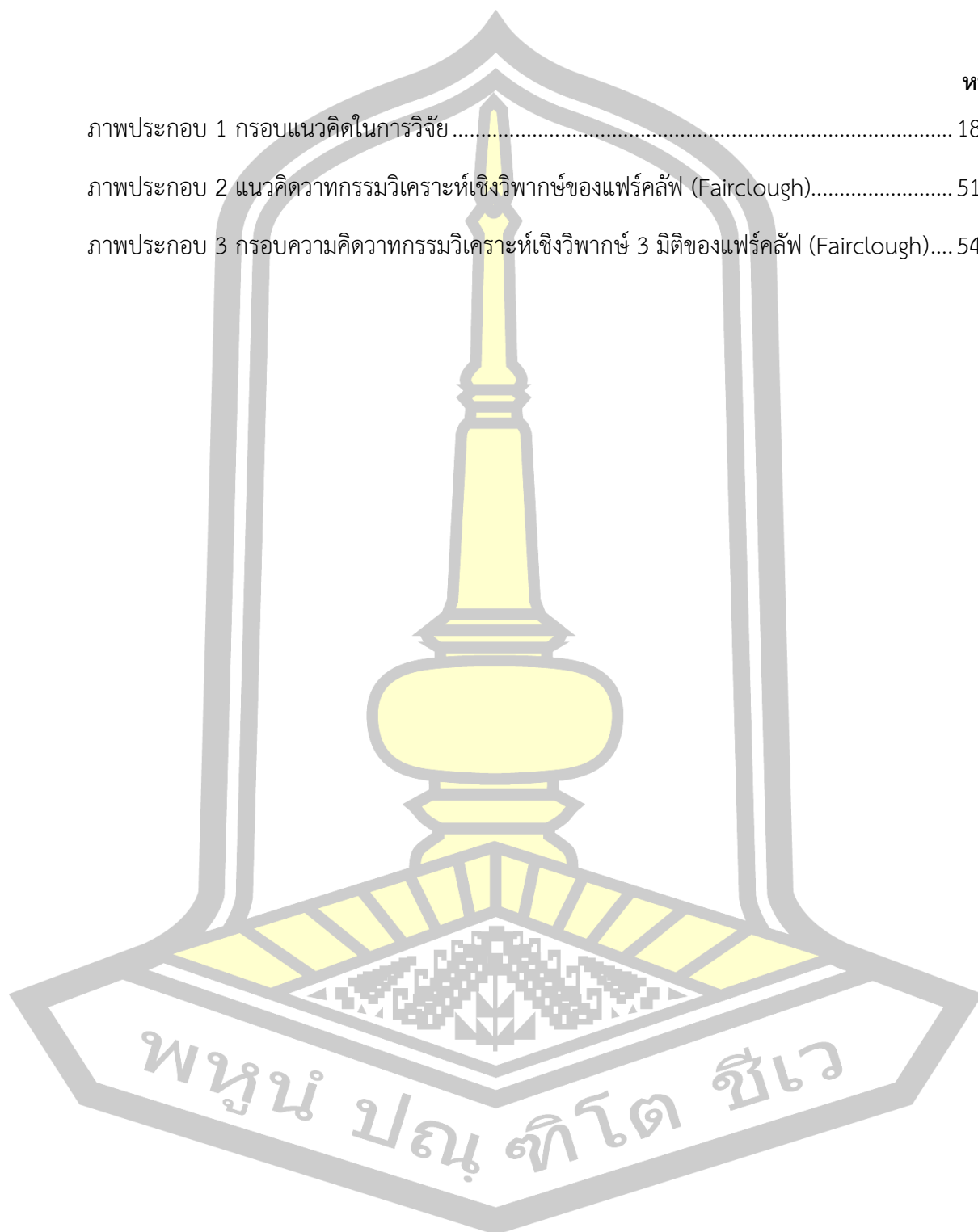
ตาราง 1 แสดงที่มาและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ 166

ตาราง 2 การกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน 325

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	18
ภาพประกอบ 2 แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ (Fairclough).....	51
ภาพประกอบ 3 กรอบความคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ 3 มิติของแฟร์คลัฟ (Fairclough)....	54

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยนับเป็นภูมิภาคที่มีอาณาเขตกว้างขวาง ครอบคลุมพื้นที่ 20 จังหวัด และเนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศลาว กัมพูชา รวมถึงตั้งอยู่ไม่ห่างจากประเทศเวียดนามและจีนตอนใต้ ในอดีตจึงมีการอพยพโยกย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเขตพื้นที่นี้ ส่งผลให้ภาคอีสานในปัจจุบันมีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม ทั้งนี้ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547) ได้ศึกษาการกระจายของกลุ่มภาษาต่าง ๆ ในเขตภาคอีสานพบว่า ในเขตอีสานตอนล่างหรืออีสานใต้ กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่พูดภาษามอญ – เขมร ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก เนื่องจากมีพื้นที่อาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาและมีประวัติการอพยพโยกย้ายเข้ามาในดินแดนฝั่งไทยตั้งแต่ในอดีต ส่วนกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไทในเขตอีสานใต้กลุ่มใหญ่ได้แก่ ไทยโคราชและไทยอีสาน ในเขตอีสานตอนบนหรืออีสานเหนือประกอบไปด้วยกลุ่มชนต่าง ๆ หลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มภาษาตระกูลไทและกลุ่มภาษาตระกูลมอญ-เขมร โดยเกือบทั้งหมดมีประวัติการอพยพมาจากฝั่งลาวในช่วงต่าง ๆ ตามประวัติศาสตร์อีสาน กลุ่มภาษาตระกูลไท-ลาวอื่น ๆ ในเขตอีสานเหนือ นอกจากไทยอีสานซึ่งเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่และกระจายอยู่ทั่วไปทั้งภูมิภาคแล้วก็ยังมีภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาผู้ไท ภาษาญ้อ ภาษากะเลิง ภาษาโย้ย ภาษาพวน ภาษาแสก เป็นต้น ในภูมิภาคอีสานนี้ยังพบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาอื่น ๆ กระจายอยู่ทั่วไป เช่น ไทยกลาง ไทยเลย คำเมือง มอญ จีน ลาวลุ่ม ม้ง และลาวกลาง จากการศึกษาี้แสดงให้เห็นว่าภาคอีสานเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางด้านภาษาและชาติพันธุ์อย่างมาก

ความหลากหลายทางด้านภาษาและชาติพันธุ์ในภาคอีสานนี้ ทำให้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลากหลายสาขา อาทิ นักภาษาศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี และนักมานุษยวิทยา โดยได้เข้ามาศึกษาภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนโลกทัศน์ของกลุ่มชนที่สะท้อนผ่านแง่มุมต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย เรื่องของชื่อกลุ่มชาติพันธุ์หรือชื่อกลุ่มชนเป็นสิ่งที่สับสนกันมากที่สุด เนื่องจากกลุ่มหนึ่ง ๆ อาจมีชื่อหลายชื่อ หรือชื่อ ๆ หนึ่งใช้เรียกหลายกลุ่มชน บางครั้งชื่อซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปอาจไม่เป็นที่นิยมหรือไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม และในบางครั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องก็มีความเห็นขัดแย้งกัน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2534) สอดคล้องกับข้อมูลจากฐานข้อมูลงานวิจัยทางชาติพันธุ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

(2559 : ออนไลน์) ซึ่งได้กล่าวถึงปัญหาเรื่องชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในงานวิจัยที่มีความหลากหลายว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดระบบการเรียกใช้ข้อมูล โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหานี้มาจากอิทธิพลของแนวคิดและการนิยามความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้นักวิจัยจำนวนมากขาดความสนใจในชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่คนในใช้เรียกตนเอง แต่จะเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ตามที่คนนอกกลุ่มเรียกหรือเรียกตามหน่วยงานราชการซึ่งมีหลายชื่อ นอกจากนี้ การที่มีหลายชื่อหรือมีความสับสนในเรื่องชื่อยังอาจเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์บางคนหรือกลุ่มย่อยบางกลุ่มสามารถแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้มากกว่าหนึ่งขึ้นไปในบริบทและสถานการณ์ที่ต่างกัน และอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญก็คือ หลายกลุ่มชาติพันธุ์มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีการอพยพย้ายถิ่นฐาน และมีประสบการณ์ในการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ตลอดเส้นทางอพยพ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มีชื่อเรียกหลายชื่อ และในหลายกรณีก็ได้รับเอาชื่อเรียกจากกลุ่มอื่นมาเป็นของตนเองด้วย

ประเด็นเรื่องชื่อที่เรียกโดยตนเองและชื่อที่ถูกเรียกโดยคนอื่น นับเป็นอีกหนึ่งปัญหาในเรื่องมุมมองบนพื้นฐานของความแตกต่าง ซึ่งการมองแบบคนนอก (Outsider) กับการมองแบบคนใน (Insider) มักทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันอยู่เสมอ ในประเด็นนี้ สุเทพ สุนทรเกสซ์ (2548) ได้กล่าวถึงไว้ว่า

“ในการกำหนดกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ชนกลุ่มหนึ่งจะนิยามตนเองว่าแตกต่างจากคนกลุ่มอื่น ๆ อย่งไรนั้น จะอาศัยตัวกำหนดหรืออัตลักษณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันจำนวนหนึ่ง เช่น กำเนิดหรือตำนานเกี่ยวกับความเป็นมาในอดีต ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรม ความเหนือกว่าหรือความบริสุทธิ์ทางศีลธรรม และอื่น ๆ แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มก็จะถูกกำหนดหรือนิยามโดยกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ในระบบความสัมพันธ์ของส่วนรวม แต่เนื่องจากเกณฑ์ที่ชนกลุ่มหนึ่งใช้นิยามตนเอง และเกณฑ์ที่ชนกลุ่มอื่นใช้กำหนดไม่ใช่อย่างเดียวกัน ผลที่เกิดตามมาก็คือ ชื่อชนชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnonyms) ที่ชนกลุ่มหนึ่งใช้เรียกตนเองกับชื่อที่กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ใช้เรียกจึงต่างกัน ด้วยเหตุผลนี้ การเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีลักษณะของการแฝงนัยหรือความหมายทางลบ”

การนิยามความหมายของชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดจากคนนอกกลุ่มซึ่งมักแฝงนัยของความหมายในเชิงลบ อาจเกิดจากความมีอคติทางชาติพันธุ์อันสั่งสมมาตั้งแต่ในอดีต ในขณะที่คนในกลุ่มชาติพันธุ์เองกลับไม่ชอบใจในคำเรียกนั้นเท่าใดนัก เช่น การที่คนไทยเรียกชาวกาย (หรือกูย) ว่า “ส่วย” มาตั้งแต่สมัยเมื่อครั้งที่สยามหรือรัฐไทยได้ขยายอำนาจทางการเมืองและการปกครองมายังภาคอีสาน ซึ่งในสมัยนั้นดินแดนในเขตอีสานตอนล่างมีสภาพทั่ว ๆ ไปเป็นป่าทึบ ชนชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นจึงต้องเก็บของป่า เช่น น้ำผึ้ง ชัน นอแรด ฯลฯ เป็นส่วยส่งราชสำนักกรุงเทพฯ

กลุ่มชนในแถบนั้นจึงถูกเรียกว่า “ส่วย” และเนื่องจากชาวทวายเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ จึงถูกเรียกว่าส่วยเรื่อยมา นอกจากนี้ คำว่า “ส่วย” ยังมีอีกความหมายตามความรู้สึกของคนกลุ่มอื่น โดยหมายถึงกลุ่มชนที่ยังไม่เจริญหรือมีคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ด้อยกว่าชนกลุ่มอื่น ๆ ในแง่ความรู้สึกทางวัฒนธรรม “ส่วย” จึงหมายถึงพวกที่มีวัฒนธรรมต่ำกว่าเพื่อนบ้าน คือ เขมรและลาว (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. 2542) ในขณะที่คนในกลุ่มชาติพันธุ์กลับเรียกตนเองว่า “ทวาย” หรือ “ทวย” ซึ่งมีความหมายว่า “คน” เช่นเดียวกับอีกหลาย ๆ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มักเรียกตัวเองด้วยคำที่มีความหมายว่า “คน” ทั้งนี้ คำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์อันแฝงด้วยความหมายที่มีอคติ แม้เวลาจะผ่านไปเนิ่นนานจวบจนถึงปัจจุบันก็ตาม ความรู้สึกที่แฝงนัยของความหมายในเชิงลบที่แสดงถึงการดูถูกก็ยังคงมีอยู่ เพียงแต่อาจจะเบาบางลงไปบ้าง เช่น คำว่า “แกว” ที่ใช้เรียกคนเวียตนาม หรือคำว่า “เจ๊ก” ที่ใช้เรียกคนจีน เป็นต้น

ปัญหาเรื่องการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะในเรื่องที่กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ มีคำเรียกชื่อที่หลากหลาย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการศึกษาและเก็บรวบรวมเกี่ยวกับคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเขตภาคอีสานซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางด้านภาษาและชาติพันธุ์อย่างมาก ทั้งในส่วนที่เรียกโดยคนในกลุ่มชาติพันธุ์เอง (edonyms) และส่วนที่เรียกโดยคนนอกกลุ่ม (exonyms) จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยไม่ให้เกิดความสับสนเรื่องการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบว่ามีการศึกษาและเก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบและครอบคลุมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน ทั้งนี้ ในการศึกษาพบว่าในปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานมากกว่า 30 กลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ ยังพบว่ามีบางกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีคำเรียกที่แตกต่างไปจากที่เคยมีผู้ศึกษาและเก็บรวบรวมไว้ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทตาดและกลุ่มชาติพันธุ์ไททวน ในจังหวัดนครพนม เป็นต้น ขณะเดียวกันก็พบว่า มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ได้พยายามสร้างพื้นที่ทางสังคม (social space) และประกอบสร้างความหมายทางสังคม (social construction of meaning) โดยการรื้อฟื้นและนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในรูปแบบต่าง ๆ

คำเรียกชาติพันธุ์นอกจากจะเป็นชื่อเฉพาะที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์โดยตรงแล้ว ยังมีคำเรียกที่เกิดจากการอ้างอิงเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม ซึ่งเมื่อเอ่ยถึงจะทราบทันทีว่าหมายถึงกลุ่มชนกลุ่มใด เช่น คำเรียกว่า “ลูกข้าวเหนียว” เป็นการสร้างคำโดยการนำเอาเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมการบริโภคอาหารมาใช้เรียกแทนชื่อ นัยของความหมายของคำนี้หมายถึงคนกลุ่มลาวที่นิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลักเท่านั้น ในขณะที่เมื่อกล่าวถึง คำว่า “ลูกอีสาน”, “คนอีสาน” หรือ “ชาวอีสาน” จะหมายถึงคนอาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม ถือเป็นความสำนึกทางชาติพันธุ์ว่าเป็นคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนภาคอีสาน

ทั้งสิ้น ดังนั้นคำว่า “คนอีสาน” จึงมีความหมายในสองนัยคือ หมายถึง คนที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้งหมด และหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวซึ่งเป็นชนกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดและเป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมกระแสหลักของภาคอีสานนั่นเอง นอกจากนี้ ก็ยังพบว่าบางกลุ่มชาติพันธุ์ได้แยกเป็นกลุ่มย่อยลงไปอีก ซึ่งในการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์กลุ่มย่อยเหล่านี้มักจะนำเอาคำที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยมาต่อท้ายคำเรียก อันได้แก่ ชื่อจังหวัด ชื่ออำเภอ ชื่อตำบล หรือชื่อหมู่บ้าน เช่น ส่วยสุรินทร์ ลาวอุบล ผู้ไท-เรณู ยวนสีคิ้ว ไทยพวนบ้านฝื่อ ไทดำบ้านนาป่าหนาด ไทลื้อบ้านนาอ้อ เป็นต้น ทั้งนี้ การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ด้วยวิธีดังกล่าว อาจแสดงถึงความต้องการที่จะสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อเหตุผลบางประการ เช่น การสำนึกในความเป็นท้องถิ่นหรือความเป็นชาติพันธุ์ หรือเพื่อเหตุผลในเชิงธุรกิจและการท่องเที่ยว เป็นต้น

เมื่อกล่าวถึงคำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) จะพบว่าในภาษาไทยมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงและอยู่ในกลุ่มความหมายเดียวกับคำนี้อยู่หลายคำ อาทิคำว่า ชาติ เชื้อชาติ ชนเผ่า เผ่า เผ่าพันธุ์ ชาติพันธุ์ คำเหล่านี้เป็นคำที่ใช้กันทั่วไปในความหมายกว้าง ๆ ว่าหมายถึง กลุ่มคนที่มีชีวิตอยู่ในพื้นที่บริเวณหนึ่ง มีภาษา วิถีชีวิต จารีตประเพณี คล้ายคลึงกัน รวมทั้งอาจมีความสำคัญกว่าเป็นคนที่มีสายโลหิตเดียวกัน และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางวัฒนธรรม (ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ. 2547 : (5)) โดยเริ่มต้นมาจากมโนทัศน์คำว่า เชื้อชาติ (race) และคำว่า เผ่าพันธุ์ (tribe) ซึ่งใช้จำแนกประเภทกลุ่มชนแต่แฝงไว้ด้วยอคติ เป็นมโนทัศน์ที่เกิดจากความต้องการที่จะจัดแบ่งผู้คนออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยจะพบการใช้คำว่า เผ่า (tribe) เรียกกลุ่มคนกลุ่มเล็ก ๆ ในดินแดนที่ยังดูไม่มีความเจริญก้าวหน้าสูงมากนัก และใช้คำว่า เชื้อชาติ (race) จัดแบ่งประชากรโลกออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ คำเหล่านี้มีนัยของความไม่เท่าเทียมกัน คือบางกลุ่มเจริญหรือสูงกว่าบางกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีนัยของความแตกต่างทางเชื้อชาติ รวมไปถึงฐานของความคิดที่แตกต่างกัน เอ็ดมัน ลีช (Edmund Leach) จึงได้เสนอว่า ลักษณะทางชาติพันธุ์มิใช่สิ่งที่เกิดจากธรรมชาติหรือสายโลหิต หากเป็นกระบวนการที่เกิดจากการหล่อหลอม ก่อรูปขึ้นจากวิถีการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งนำมาสู่การศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ ความมีสำนึกทางชาติพันธุ์ และพรมแดนชาติพันธุ์ ซึ่งมีได้เกิดมาจากลักษณะพันธุกรรม แต่เป็นการเลือกลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่าง เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร บ้านเรือน ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น มาเป็นเส้นแบ่งแยกความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งออกจากอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งลักษณะทางวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถแปรผันตามสถานการณ์และเคลื่อนไหวได้เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป (ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ. 2551 : 6)

มโนทัศน์ของคำว่ากลุ่มชาติพันธุ์ตามที่กล่าวข้างต้น สามารถนิยามความหมายของคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ได้ว่า คือกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่าง (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่

อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ ซึ่งความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม อาจเกิดจากปัจจัยหนึ่งหนึ่งหรือหลายประการทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี การรับประทานอาหาร และการแต่งกาย เป็นต้น (อมรา พงศาพิชญ์. 2537 : 119-120) ทั้งนี้ ในการจัดจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ในระยะแรกกระทำโดยนักมานุษยวิทยาหรือนักภาษาศาสตร์ ที่ใช้เกณฑ์ความแตกต่างและความสัมพันธ์ทางภาษาในการจำแนก และใช้คำเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไปเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ถือเป็นองค์ประกอบทางชาติพันธุ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ดังที่ แอนโทนี่ สมิธ (Anthony D. Smith. 1986 : 22-23 อ้างถึงใน สุเทพ สุนทรเสถียร. 2548 : 42) ได้กล่าวถึงว่า

“ชาติพันธุ์จะมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การมีชื่อร่วมกันซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ที่สมาชิกในกลุ่มมีอยู่ร่วมกัน ใช้ในการแยกแยะความแตกต่างของสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งคนภายนอกที่ไม่ใช่สมาชิกในกลุ่มด้วย การมีชื่อร่วมกันคือการยืนยันเอกลักษณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะพิเศษและมีความสำคัญเทียบเท่ากับความสุขสมบูรณ์ของกลุ่มที่อยู่ในจิตใจและจินตนาการของสมาชิกภายในและภายนอกกลุ่ม”

ดังนั้น การศึกษาเรื่องชื่อหรือคำเรียกจึงนับเป็นประเด็นที่นับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางชาติพันธุ์อย่างหนึ่ง โดยจะทำให้เข้าใจถึงทัศนคติของผู้สร้างคำเรียกนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม ชื่อเรียกชาติพันธุ์และการจำแนกชาติพันธุ์ก็ได้ตายตัวหรือดำรงอยู่แบบถาวร แต่มีลักษณะพลวัตตามบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง หรือเจตนาารมณ์ และวัตถุประสงค์ในการใช้ด้วย และในแต่ละกลุ่มเองก็อาจเรียกตนเองไม่เหมือนกันได้ ด้วยเหตุนี้ เราจึงพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มมีหลายชื่อหรือหลายคำเรียก บางกลุ่มก็มีคำเรียกซ้ำกันกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น และในบางครั้งก็พบว่ามีการสร้างคำเรียกขึ้นมาใหม่ให้เฉพาะเจาะจงขึ้นเพื่อประโยชน์บางประการ ประเด็นเรื่องคำเรียกชาติพันธุ์ดังที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์ในแง่ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ยังไม่พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกชาติพันธุ์โดยตรง โดยมากจะถูกกล่าวถึงในแง่ที่เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเท่านั้น และเนื่องจากคำเรียกชาติพันธุ์นับเป็นชื่อประเภทหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาในเรื่องชื่อและการตั้งชื่อ อาทิ การศึกษาชื่อของบุคคล เช่น วรารัตนา สว่างตระกูล (2540) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อของคนไทยในกรุงเทพมหานคร” สมชาย สำเนียงงาม (2545) ศึกษาเรื่อง “ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อของคนไทย” พรทิพย์ ครามจันทิก (2548) ศึกษาเรื่อง “นามสกุลประชาชนจังหวัดนครราชสีมา : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์” เป็นต้น

การศึกษาชื่อสถานที่ เช่น งานวิจัยของ นื่องนุช มณีอินทร์ (2534) ซึ่งศึกษาเรื่อง “การปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านของชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่” งานวิจัยของ นฤมล ตุงคะโหด (2547) ศึกษาเรื่อง “การตั้งชื่อวัดในพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร” เป็นต้น การศึกษาชื่ออื่น ๆ ได้แก่ “การศึกษาคำเรียกข้าวและระบบโน้ตศน์เรื่องข้าวในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนวบรรพชีวินวิทยาชาติพันธุ์” ของ วาหิต พุ่มอยู่ (2532) การศึกษาเรื่อง “การตั้งชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมไทย” ของ พรสรัญ แสงปริติกรรณ์ (2552) และการศึกษาเรื่อง “ชื่อเรือประมงในจังหวัดสมุทรสาคร : การศึกษาตามแนวบรรพชีวินวิทยาชาติพันธุ์” ของ กฤตยา ชูผล (2554) งานวิจัยที่ได้กล่าวถึงในข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

สำหรับวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ 2 ประเด็นคือ 1) เพื่อศึกษาวิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน และ 2) เพื่อศึกษาคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม ทั้งนี้ คำว่า “คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน” ในงานวิจัยนี้หมายถึง ชื่อและคำเรียกอื่น ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระจายตัวหรืออาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้ง 20 จังหวัด ทั้งที่เรียกโดยคนในและคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ โดยผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ ตามขอบเขตการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ จากนั้นจะนำคำเหล่านั้นมาศึกษาวิธีการสร้างคำ โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับชื่อและการตั้งชื่อ (name and naming) โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องชื่อชาติพันธุ์ (ethnonym) และแนวคิดเรื่องระบบคำและความหมาย (Morphology and Semantic System) มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้ การวิเคราะห์การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานนี้จะทำให้ทราบถึงที่มาและความหมายของคำเรียกต่าง ๆ อีกทั้งยังจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับบริบททางสังคม รวมไปถึงทัศนคติของผู้ใช้หรือสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอีสานอีกด้วย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำกับความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ เนื่องจากเห็นว่า คำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มมีมากกว่าหนึ่งคำ โดยบางคำก็เป็นคำที่เกิดขึ้นภายหลัง ซึ่งคำเรียกที่เกิดขึ้นภายหลังเหล่านี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางภาษา อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปคำ การเปลี่ยนแปลงเสียง และการเปลี่ยนแปลงความหมาย ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้คำเรียกชาติพันธุ์มีรูปคำและความหมายที่หลากหลาย อันจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการปรับเปลี่ยนคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานทั้งในด้านรูปคำและความหมายอีกด้วย

ความสำคัญของการทราบวิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ นอกจากจะทำให้ทราบถึงที่มาและความหมายของคำเรียก และแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของผู้ใช้หรือผู้สร้างคำเรียกอันจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ยังเป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับผู้วิจัยในการศึกษาเรื่องการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานได้อีกด้วย เพราะการทราบที่มาและความหมายของคำเรียกจะทำให้เราเข้าใจถึงเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดคำเรียกนั้น ๆ ทั้งนี้ ในการศึกษาคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม ผู้วิจัยจะศึกษา

วาทกรรมจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงหรือมีบริบทที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอีสาน และศึกษาจากเอกสารอื่น ๆ ที่เป็นวาทกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับกลุ่ม ชาติพันธุ์ เช่น เอกสาร ประชาสัมพันธ์จังหวัด อำเภอ เทศบาล ตำบล หรือหมู่บ้าน ป้ายประกาศหรือป้ายประชาสัมพันธ์ เทศกาลงานประเพณีที่เกี่ยวข้องเนื่องกับกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น โดยการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ จะทำให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาและพัฒนาการด้านสังคมวัฒนธรรมของอีสาน และเห็นถึง พัฒนาการของการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในภาคอีสานที่มีการ ปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย รวมไปถึงทัศนคติของผู้เขียนประวัติศาสตร์ อัน อาจส่งผลต่อโลกทัศน์ของทั้งคนในและคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน ส่วน การศึกษาจากเอกสารอื่น ๆ ดังที่กล่าวในข้างต้นซึ่งถือเป็นเอกสารที่ถูกเขียนขึ้นในปัจจุบัน จะแสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่มีการปรับเปลี่ยนไปจากในอดีต กล่าวคือในปัจจุบัน ผู้คนในสังคมโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์มีความตื่นตัวทางด้านความเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และมีความ ต้องการที่จะแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนมากขึ้น อีกทั้งบริบททางสังคมไทยในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยน ไปในลักษณะที่มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและนำเสนอความคิดได้อย่างกว้างขวาง รวมไปถึง ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะมีเรื่องของธุรกิจและการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วย จึงทำให้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ได้สร้างวาทกรรมขึ้นมาใหม่เพื่อประกอบสร้างความหมายแบบใหม่ โดยสื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์

นอกจากนี้ ในบริบทที่มีการใช้คำเรียกต่าง ๆ ยังมีปรากฏความหมายโดยนัยที่แฝงไปด้วย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การครอบงำ รวมไปถึงอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนจากการใช้ภาษาในการ ประกอบสร้างความหมายทางสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดกรอบสามมิติของทฤษฎีวาทกรรม วิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ของแฟร์คลัฟ (Fairclough) มาใช้ ในการศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ด้วย เพราะการวิเคราะห์ CDA เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของการ สร้างความหมายหรือความคิดต่าง ๆ ที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมุ่งศึกษาวิถีทางการใช้อำนาจ การ ครอบงำ อุดมการณ์ อัตลักษณ์และความไม่เท่าเทียมกันที่มีการต่อยอดและผลิตซ้ำในสังคม (Fairclough, 1995; Van Dijk, 2001) ทั้งนี้ ความคิดสำคัญของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เชื่อว่า วาทกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของวิถีปฏิบัติทางสังคม ซึ่งสื่อเน้นว่าวาทกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กัน โดยเป็นความสัมพันธ์แบบวิภาษ กล่าวคือ วาทกรรมกำหนดสังคม ในขณะที่เดียวกันวาทกรรมก็ถูก กำหนดโดยสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า วาทกรรมประกอบสร้างสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง แฟร์คลัฟ เน้นว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ต้องแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคม จะพิจารณาเพียงด้านเดียวไม่ได้ ดังนั้น ในการวิเคราะห์จึงต้องพิจารณาใน 3 มิติ คือ ตัวบท (text) วิถี ปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural practice) โดยในการวิเคราะห์จะเริ่มจากตัวบท ซึ่งตัวบทจะประกอบสร้างความหมายอันได้แก่ ระบบ

ความรู้ ความเชื่อ อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ทางสังคม ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ในมิติที่ 1 คือ ตัวบท ในเรื่องกลวิธีทางภาษาในการสื่อชุดความคิดหรืออุดมการณ์ ซึ่งกลวิธีทางภาษา (linguistic strategies) เป็นหนึ่งในกลวิธีของการผลิตตัวบท โดยที่ตัวบทแต่ละตัวบทผ่านการเลือกใช้ภาษาที่แฝง วัตถุประสงค์และมีเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสารสื่อไปยังผู้รับสารท่ามกลางกิจกรรมการสื่อสารบาง ประการ ตัวบทหรือข้อความประเภทต่าง ๆ ก็มักจะเจือปนด้วยกลวิธีทางภาษาที่แตกต่างกันไปด้วย (จันทิมา อังคพณิชกิจ. 2557 : 138) ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาเรื่องกลวิธีทางภาษาจะแสดงให้เห็นถึง มุมมองและความคิดของผู้ส่งสารผ่านวาทกรรมอันเกี่ยวพันกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม โดยจะ วิเคราะห์ร่วมกับมิติที่ 2 และมิติที่ 3 อันได้แก่ วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคม วัฒนธรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบ สร้างความหมายทางสังคม

1.2 คำถามหลักในการวิจัย

1. กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานมีพัฒนาการและประวัติความเป็นมาอย่างไร และ ในปัจจุบันแต่ละจังหวัดในภาคอีสานทั้ง 20 จังหวัด มีกลุ่มชาติพันธุ์อะไรบ้าง แต่ละกลุ่มนอกจากชื่อ เรียกเฉพาะแล้วยังมีคำเรียกอื่นอีกหรือไม่ คำเรียกเหล่านั้นมีที่มา ความหมาย และมีวิธีการสร้างคำ อย่างไร
2. วาทกรรมที่กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอีสาน มีการประกอบสร้างความหมายทาง สังคมอย่างไร และหากพิจารณาในด้านอุดมการณ์ จะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและ อุดมการณ์อย่างไร มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะใดแฝงอยู่ และในแง่ของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม มีการสื่อความหมายผ่านคำเรียกชาติพันธุ์อย่างไร และผลของ วาทกรรมที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร

1.3 ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน
2. เพื่อศึกษาคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม

1.4 ความสำคัญของการวิจัย

1. ทราบถึงวิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน อันจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์
2. เข้าใจถึงกระบวนการประกอบสร้างและสื่อความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติ พันธุ์ในอีสาน

3. เป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลด้านภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอีสาน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อศึกษาวิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน และศึกษาคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม จากวาทกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบทที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอีสาน ซึ่งถูกนำเสนอในเอกสารทางประวัติศาสตร์ในยุคสมัยต่าง ๆ และเอกสารอื่น ๆ ที่มีวาทกรรมอันเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ในการคัดเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมคำเรียก ผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่กันเป็นชุมชนในภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาและเก็บรวบรวมคำเรียกชาติพันธุ์จากเอกสารใน 3 ส่วน ได้แก่ 1) เอกสารที่เรียบเรียงขึ้นโดยหน่วยงานทางราชการซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสานเอาไว้แล้ว อันประกอบด้วย หนังสือ สารานุกรม พจนานุกรม งานวิจัยเรื่องแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย แผนแม่บทการพัฒนาภาคชาติพันธุ์ของสำนักกิจการชาติพันธุ์ ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย 2) เอกสารทางประวัติศาสตร์อันได้แก่ ตำนาน พงศาวดาร และหนังสือประวัติศาสตร์ และ 3) เอกสารอื่น ๆ ที่มีวาทกรรมอันมีบริบทเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน อันได้แก่ เอกสารประชาสัมพันธ์จังหวัด อำเภอ เทศบาล ตำบล หรือหมู่บ้าน ป้ายประกาศ/ป้ายประชาสัมพันธ์เทศบาลงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน ดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เรียบเรียงขึ้นโดยหน่วยงานทางราชการ ได้แก่
 - 1.1 สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสานเล่มที่ 1-15 โดยมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย
 - 1.2 สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย โดยสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
 - 1.3 หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัด
 - 1.4 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554
 - 1.5 แผนที่ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย โดยสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ
 - 1.6 แผนแม่บทการพัฒนาคุณภาพกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย (พ.ศ.2558-2560) โดยสำนักกิจการกลุ่มชาติพันธุ์

1.7 ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย โดยศุภย์มานุษยวิทยาสรีนธร (องค์กรมหาชน)

2. เอกสารทางประวัติศาสตร์

ในการคัดเลือกเอกสารทางประวัติศาสตร์ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวทางวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) ของ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2548 : 6-10) ซึ่งได้กล่าวถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยว่ามีวิวัฒนาการ 3 ช่วงสมัยด้วยกันคือ 1) สมัยตำนาน 2) สมัยพงศาวดาร และ 3) สมัยปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีบริบทหรือกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานครอบคลุมทั้ง 3 สมัยดังที่กล่าวมา โดยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถุกนิพนธ์ขึ้นตั้งแต่ยุคตำนานอันเป็นแบบฉบับของการบันทึกเหตุการณ์ของอดีตที่เก่าแก่ที่สุด ต่อเนื่องมาถึงยุคพงศาวดาร ซึ่งเป็นงานเขียนประวัติศาสตร์ในช่วงตอนปลายสมัยอยุธยาเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของงานเขียนประวัติศาสตร์ที่ขึ้นอยู่กับศูนย์กลางอำนาจ ซึ่งแตกต่างจากยุคปัจจุบันที่มีการนำเอาระเบียบ วิธีการศึกษา และรูปแบบการนำเสนอประวัติศาสตร์ทางตะวันตกเข้ามาในงานเขียนประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ ในการคัดเลือกเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่นำมาใช้ศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากเอกสารเฉพาะเรื่องที่มีบริบทหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ตำนาน พงศาวดาร จดหมายเหตุ และ 2) หนังสือประวัติศาสตร์ ดังนี้

2.1 ตำนาน พงศาวดาร และจดหมายเหตุ ได้แก่

2.1.1 ทำวสูงหรือเจือง ฉบับสมเด็จพระมหาวิรวงส์

2.1.2 นิทานขุนบรม พงศาวดารล้านช้าง ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 70

2.1.3 พงศาวดารล้านช้าง ฉบับพระราชาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค)

ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 1

2.1.4 ตำนานอุรังคราตุ ฉบับกรมศิลปากร

2.1.5 พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน ฉบับหม่อมราชวงศ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐมคเนจร) ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 4

2.1.6 พงศาวดารภาคอีสาน ฉบับพระสุนทรราชเดช (แช่ ปะทุมชาติ)

2.1.7 สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอีสาน ร.ศ. 125 (พ.ศ. 2449)

2.2 หนังสือประวัติศาสตร์ ได้แก่

2.2.1 นิทานโบราณคดี โดยสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

2.2.2 ความเป็นมาของคำ สยาม, ไทย, ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ โดยจิตร ภูมิศักดิ์

2.2.3 ประวัติศาสตร์อีสาน ฉบับเต็ม วิกาศย์พจนกิจ

2.2.4 ประวัติผู้ไทย โดยถวิล เกสรราช

2.2.5 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อันได้แก่ ประวัติจังหวัด ประวัติอำเภอ ประวัติตำบล และประวัติหมู่บ้าน ในภาคอีสานทั้ง 20 จังหวัด ทั้งที่เรียบเรียงโดยหน่วยงานทางราชการ และเรียบเรียงโดยบุคคลในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

3. เอกสารอื่น ๆ ที่มีวาทกรรมอันมีบริบทที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน ได้แก่

3.1 เอกสารประชาสัมพันธ์จังหวัด อำเภอ เทศบาล ตำบล หรือหมู่บ้าน

3.2 ป้ายประกาศ/ป้ายประชาสัมพันธ์งานประเพณีที่เกี่ยวข้องเนื่องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีชีวิตอยู่ในพื้นที่บริเวณหนึ่ง มีภาษา ศาสนา วิถีชีวิต จารีตประเพณี คล้ายคลึงกัน รวมทั้งมีสำนึกกว่าเป็นคนที่มีสายโลหิตเดียวกัน และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม

คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน หมายถึง ชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ใน 20 จังหวัดของภาคอีสานทั้งที่คนในกลุ่มใช้เรียกตนเอง (endonyms) และที่คนนอกกลุ่มชาติพันธุ์เรียก (exonyms) คำอ้างอิง (Reference) และคำเรียกอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่เป็นคำที่ใช้เรียกขานกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ

การสร้างคำ หมายถึง วิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน ที่เกิดจากการรวมเอาหน่วยคำตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปเข้าเป็นคำคำเดียว โดยจะศึกษาโครงสร้างและความหมายของคำเพื่อให้เห็นถึงที่มาและความหมายของแต่ละหน่วยคำที่นำมาประกอบเป็นคำใหม่

การประกอบสร้างความหมายทางสังคม หมายถึง กระบวนการสร้างและสื่อความหมายอันได้แก่ ระบบความรู้ ความเชื่อ อัตลักษณ์ อำนาจ การครอบงำ และอุดมการณ์ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคม โดยผ่านคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน

วาทกรรม หมายถึง กระบวนการสร้างภาพลักษณ์และความหมายให้สิ่งต่าง ๆ ในสังคม เพื่อให้สิ่งนั้น ๆ ทำบทบาทหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งและดำรงอยู่

กลวิธีทางภาษา หมายถึง กลวิธีหนึ่งของการผลิตตัวบท โดยที่ตัวบทแต่ละตัวบทผ่านการเลือกใช้ภาษาที่แฝงวัตถุประสงค์และมีเจตนามุ่งหมายของผู้สื่อสารไปยังผู้รับสารท่ามกลางการสื่อสารบางประการ

อุดมการณ์ หมายถึง การสื่อถึงความสัมพันธ์ของอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยจะเอื้อประโยชน์ให้กับผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า ด้วยการสร้างระบบความคิดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติซึ่งระบบความคิดนั้นได้ เอื้อประโยชน์ให้กับคนบางกลุ่ม

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) อาศัยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชื่อและการตั้งชื่อ (name and naming) การศึกษาเรื่องชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์ (ethnonym) แนวคิดเรื่องระบบคำและความหมาย (morphology and semantic system) และแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารดังที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์วิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ โดยนำคำเรียกชาติพันธุ์ที่รวบรวมได้มาแยกเป็นหน่วยศัพท์ในระดับคำ จากนั้นจึงวิเคราะห์วิธีการสร้างคำโดยการศึกษาโครงสร้างและความหมายของคำ ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงที่มาและความหมายของคำศัพท์แต่ละหน่วยที่ถูกนำมาประกอบเป็นคำเรียก แล้วจึงนำชุดคำที่ได้มาจัดกลุ่มที่มาและความหมาย

2.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำกับความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ โดยการวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้คำเรียกชาติพันธุ์บางกลุ่มมีรูปคำที่หลากหลาย โดยจะวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางภาษาด้านต่าง ๆ อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปคำ การเปลี่ยนแปลงทางเสียง และการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย

2.3 วิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายทางสังคมผ่านการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ศึกษาโดยใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ของแฟร์คลัฟ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ โดยจะศึกษากลวิธีทางภาษาในตัวบท (text) และศึกษาการประกอบสร้างและสื่อความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมกับการวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยจะศึกษาใน 3 มิติ ดังนี้

1) มิติของตัวบท (Text) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์วาทกรรมที่แสดงออกมา ในรูปแบบภาษาเขียน โดยวิเคราะห์เนื้อหาของวาทกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน ด้วยวิธีการวิเคราะห์ทฤษฎีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ

2) มิติของวิถีปฏิบัติการของวาทกรรม (discourse practice) โดยจะศึกษาการสื่อความหมายจากวาทกรรมผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ เพื่อให้เห็นภาคปฏิบัติการในการสร้างความหมายผ่านการจัดการโดยการใช้ความรู้ที่ได้จากตัวบท ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมทางสังคมในแต่ละยุคสมัยที่มีต่อการแสดงออกในด้านความคิด ความเชื่อ ทศนคติของผู้สร้างวาทกรรม นอกจากนี้ การศึกษาในมิตินี้ยังสามารถแสดงให้เห็นว่าได้มีการผูกโยงกับกระบวนการสร้างวาทกรรมอย่างไร และมีการนำเอาบริบททางสังคมมาสร้างเป็นวาทกรรมอย่างไร

3) มิติของวิถีปฏิบัติการทางสังคม (Social Practice) เป็นการศึกษาปฏิบัติการทางวาทกรรมและปฏิบัติการทางสังคมว่ามีปฏิสัมพันธ์หรือมีผลอย่างไรต่อกลุ่มชาติพันธุ์ และได้แสดงออกทางสังคมวัฒนธรรมในลักษณะใดบ้าง

3. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

4. เรียบเรียงและนำเสนอผลกาวิจัยในรูปแบบวิทยานิพนธ์

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและเลือกใช้กรอบแนวคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์ (Ethnonym)

การศึกษาเกี่ยวกับชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์ หรือ ethnonyms เป็นการศึกษาเรื่องชื่อและการตั้งชื่อ (Name and Naming) อย่างหนึ่ง ดังที่ เอเดรียน คูปแมน (Adrain Koopman, 2016) ได้กล่าวใน หนังสือ “The Oxford Handbook of Names and Naming” ว่า ethnonym เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเกี่ยวกับชื่อคน (anthroponomastics) ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับชื่อ (onomastics) ประเภทหนึ่ง โดยแบ่งออกเป็น 2 หมวดย่อย ได้แก่ ชื่อของบุคคลและชื่อของกลุ่ม และเป็นคำที่อ้างถึงเชื้อชาติ (race), ชาติ (nation), ประชากร (population), รัฐ (polity), เผ่า/ชนเผ่า (tribe), ตระกูล/วงศ์ (clan), อาณาจักร (kingdom), รัฐในระดับชนเผ่า (chiefdom) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) นอกจากนี้ คำเรียกชาติพันธุ์ยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ เชื้อชาติ (race) สัญชาติและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (nationality and geographical area) ภาษา (Language) ศาสนา (religion) และตระกูล/วงศ์และสกุล (clans and surnames) ทั้งนี้ คำว่า ethnonym หมายถึง ชื่อที่ใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ “endonyms” หรือเรียกอีกอย่างว่า “autonyms” หมายถึง ชื่อที่มาจากภายในกลุ่ม ซึ่งมักเป็นชื่อที่มีที่มาจากภาษา

ดั้งเดิมของกลุ่ม และ “exonyms” หมายถึง ชื่อที่มาจากคนนอกกลุ่ม โดยชื่อเหล่านี้มักมาจากคำอธิบายลักษณะเฉพาะของกลุ่มบางชื่อก็เป็นคำที่มีความหมายในเชิงดูถูกเหยียดหยาม

ในขณะที่ (Dang Nghiem Van. 1998 : 113-164) ได้กล่าวถึง ethnonyms ในบทความเรื่อง “About the Ethnonyms Ethnicities and Local Groups in Vietnam” ว่าในประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์มักจะถูกแบ่งแยกให้แตกต่างกันด้วยชื่อเรียก และเมื่อจะพูดถึงชาติพันธุ์อื่นก็อาจจะไม่ใช่คำเรียกที่ชาติพันธุ์ นั้น ๆ คิดขึ้นมาเองในครั้งแรก แต่จะเรียกด้วยชื่อที่คนกลุ่มอื่นสร้างขึ้น ซึ่งมักเป็นชื่อที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม ทั้งนี้ ชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ไม่ได้ถูกกำหนดโดยกฎหมายใด ๆ และไม่เป็นที่รู้จักอย่างเป็นทางการ แต่ก็เป็นการเรียกที่น่าจะถูกต้องมากกว่าคำเรียกที่นิยมใช้กัน อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปบางชาติพันธุ์ก็พยายามที่จะเปลี่ยนคำเรียกชาติพันธุ์ของตนเพื่อให้เหมาะสมกับประวัติศาสตร์และเงื่อนไขทางสังคมในปัจจุบัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจจะได้รับการยอมรับหรือไม่ได้รับการยอมรับโดยชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบ หรือแม้แต่สมาชิกในชาติพันธุ์เดียวกันที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นอื่น จากปัจจัยดังที่กล่าวมาทั้งหมดจึงทำให้ชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์มีความซับซ้อน นอกจากนี้ Dang Nghiem Van ยังได้จำแนกคำเรียกชาติพันธุ์ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามที่มาและความหมาย (origin and meaning) ดังต่อไปนี้

1. คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกโดยตนเอง (autonym; the name it calls itself)
2. คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีสอดคล้องกับตำแหน่งหรือสถานะทางสังคมการเมือง (sociopolitical positions or status)
3. คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกตามลักษณะทางชาติพันธุ์วิทยา (ethnological characteristic) ธรรมเนียมและประเพณี (customs and tradition) หรือวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ (the lifestyle of ethnicities)
4. คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกตามท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ (the localities in which the ethnicities live)

2. แนวคิดเรื่องระบบคำและความหมาย (Morphology and Semantic System)

ความหมายเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของภาษา นอกเหนือไปจากเสียง คำ และประโยค ในการศึกษาภาษาศาสตร์ วิชาที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับความหมายเรียกว่า อรรถศาสตร์ (Semantics) เป็นการศึกษาความหมายขององค์ประกอบภาษาที่เป็นโครงสร้างภายในของภาษา (Internal structure) ซึ่งได้แก่ การศึกษาความหมายระดับคำ ประโยค และข้อความ (ชัชวดี ศรลัมพ์. 2553 : 165) ในงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ดังนั้นจึงจะขอกล่าวถึงการศึกษาวิเคราะห์ภาษาตามแนวภาษาศาสตร์ในระดับคำ (morphology) ซึ่งเป็นการศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของคำในภาษา

ในการศึกษาเรื่อง “คำ” สิ่งสำคัญที่จะต้องกล่าวถึงอีกเรื่องหนึ่งก็คือ “ความหมาย” ซึ่งในการศึกษาเรื่องความหมาย นักภาษาศาสตร์มักจะถือว่าหน่วยคำ (morpheme) เป็นรูปในภาษาที่เล็กที่สุดที่จะใช้ในการสื่อความหมายได้ แต่ในการศึกษาเรื่องความหมายเรามักจะศึกษารูปภาษา ซึ่งอาจจะประกอบด้วยหน่วยคำเพียงหน่วยเดียวหรือหลายหน่วยก็ได้ (เพียรศิริ วงศ์วิภาณนธ์. 2548 : 298) และเมื่อเราพิจารณาต่อความหมายประจำรูปของคำต่าง ๆ ภาษาไทยจะพบว่า “คำ” มักจะมีความหมายได้มากกว่าหนึ่งความหมาย ทั้งนี้ ในการสร้างหรือประกอบคำ ความหมายของคำประกอบอาจจะรวมทั้งความหมายหลัก (literal meaning) และความหมายเปรียบ (figurative meaning)

การศึกษาคำความหมายในระดับคำ โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องชื่อและการตั้งชื่อ (name and naming) แนวทางทางการศึกษาที่มักนำมาใช้ก็คือ การศึกษาเรื่องโครงสร้างและความหมายของคำ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงวิธีที่กลุ่มผู้พูดภาษามองตัวเองและโลกแวดล้อมซึ่งก็คือสังคมวัฒนธรรม อันเป็นการโยงไปถึงประสบการณ์ร่วม ความรู้สึก และระบบคิด และไม่เป็นสิ่งที่สมมติขึ้นโดยปราศจากเหตุผล หากเป็นเพื่อความต้องการที่จะเข้าใจและกระทำต่อโลกแวดล้อม (อัญชลี สิงห์น้อย. 2546 : 68) หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ลักษณะที่สังคมวัฒนธรรมสามารถสะท้อนให้เห็นผ่านภาษาในด้านโครงสร้างและความหมายของคำ จะแสดงให้เห็นถึงระบบคิดของมนุษย์ว่ามนุษย์เรามีระบบคิดเป็นเช่นไรและมีความแตกต่างในแต่ละชาติพันธุ์อย่างไรบ้าง นับเป็นวิธีการศึกษาที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ในการวิจัยนี้จึงได้เลือกวิธีการศึกษาโดยการวิเคราะห์โครงสร้างและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ เพื่อให้เห็นถึงที่มาและความหมายของแต่ละหน่วยคำที่นำมาประกอบเป็นคำใหม่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้คำในการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานว่าประกอบด้วยองค์ประกอบกี่ส่วน และแต่ละองค์ประกอบมีที่มาและความหมายเกี่ยวข้องกับสิ่งใดบ้าง อันจะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับบริบททางสังคม รวมถึงทัศนคติของผู้สร้างคำเรียกด้วย นอกจากนี้ จากการศึกษาและรวบรวมคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานพบว่าชื่อหรือคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์หลายๆ กลุ่มไม่ได้มีเฉพาะความหมายประจำรูปหรือความหมายหลักเท่านั้น แต่มักมีความหมายเปรียบอยู่ด้วย โดยเฉพาะคำที่ถูกเรียกโดยคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในประเด็นความหมายหลักและความหมายเปรียบ เพื่อแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของผู้สร้างคำเรียกอีกทางหนึ่งด้วย

3. แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษา (Language Change)

การเปลี่ยนแปลงภาษา หมายถึง การที่ภาษาต่างยุคสมัยกันมีรูปภาษาที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงทางภาษาจึงนับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการ (evolution) คือมีบางส่วนของภาษาที่มีลักษณะคงที่ และบางส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงของภาษาสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับของภาษา ไม่ว่าจะเป็นระดับเสียง ระดับไวยากรณ์ หรือในคลังคำ (ปราณี กุลละวณิชย์. 2543 : 374) สำหรับ

การเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดขึ้นกับคำในภาษา สามารถปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเสียง การเปลี่ยนแปลงทางความหมาย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มักเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเฉพาะคำ มิได้ครอบคลุมส่วนใหญ่ของภาษา

ในขณะที่ วริษา กมลนาวิน (2553 : 270-271) ได้กล่าวถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษาว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งผู้ใช้ภาษาจะรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของภาษาเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติของภาษาเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ไม่ว่าคนที่ใช้ภาษานั้นจะมองว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นดีขึ้นหรือเลวลงก็ตาม ทั้งนี้ สาเหตุที่ภาษาเกิดการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ 1) การออกเสียง “ตามสบาย” (Articulatory simplification) ของผู้ใช้ภาษา 2) อิทธิพลของระบบการเขียน 3) การเทียบแบบ (Analogy) และ 4) การติดต่อกันของผู้ใช้ภาษา (Language Contact) โดยกลไกที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนไปมีหลายประการ บางอย่างก็ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักภาษาศาสตร์ได้ ดังนั้น นักภาษาศาสตร์จึงจัดประเภทของกลไกการเปลี่ยนแปลงภาษาออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ สาเหตุจากภายนอก (External factors) ได้แก่ สภาวะแวดล้อม อิทธิพลทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และสาเหตุภายในตัวภาษาเอง (Internal factors) (สุขุมาวดี ขำศิริณ. 2541 : 21-25) ทั้งนี้ มีผู้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของคำในเรื่องเสียงและความหมายเอาไว้หลากหลาย โดยอาจสรุปหลักกว้างๆ ได้ดังนี้

3.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียง อาจเกิดได้ในลักษณะต่าง ๆ อาทิ การกลมกลืนเสียง (Assimilation) การผลัดเสียง (Dissimilation) การแทรกเสียง (Epenthesis) การสูญเสียง (Deletion) การติดเสียง (Contamination) การสลับที่ของเสียง (Metathesis) และการเพิ่มและลดเสียง

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำศัพท์ มี 4 ประเภท ได้แก่ 1) ความหมายกว้างขึ้น (Semantic broadening) 2) ความหมายแคบเข้า (Semantic Narrowing) 3) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก (Amelioration) และ 4) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ (Pejoration)

การเปลี่ยนแปลงของภาษาที่เกิดขึ้นในระดับคำนี้ โดยเฉพาะเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียงและด้านความหมาย อาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปงรูปคำศัพท์ได้ด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงภาษามาใช้ในการวิเคราะห์คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานในครั้งนี้ ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า บางคำเรียกแม้ว่าจะเป็นคำเดียวกันแต่มีการเขียนรูปคำที่แตกต่างกัน บางคำเรียกสมัยหนึ่งเคยใช้แบบหนึ่งพอมายุคสมัยหนึ่งก็เปลี่ยนมาใช้อีกแบบหนึ่ง หรือความหมายของคำเรียกบางคำก็มีการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเวลาผ่านไป

4. แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ตามกรอบ 3 มิติของแฟร์คล็อฟ (Fairclough)

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 2010) ได้กล่าวถึงการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ว่าเป็นการศึกษาที่บูรณาการขึ้นจากศาสตร์แขนงต่าง ๆ ทั้งภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์เชิงสังคม วัจนปฏิบัติศาสตร์ ปรัชญาศาสตร์และปัญญาประดิษฐ์ สนทนาวิเคราะห์และปริเฉทวิเคราะห์ และสังคมศาสตร์ โดยนำองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านี้ที่อาจมีจุดเน้นหรือมุมมองที่จำกัดเฉพาะบางประเด็นมาขยายให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมบางประการที่สอดแทรกอยู่ในการใช้ภาษา ซึ่งเป็นมิติที่กว้างขึ้น ดังนั้น การจะทำความเข้าใจแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจแนวคิดทั้งที่มาจากการศึกษาทางภาษาศาสตร์และแนวคิดที่มาจากการศึกษาทางสังคมศาสตร์เพื่อเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจแนวคิดนี้ จากนั้นจึงจะนำความคิดเหล่านี้มาบูรณาการร่วมกันเพื่อช่วยในการศึกษาปรากฏการณ์ทั้งทางภาษาและทางสังคมที่ส่งผลซึ่งกันและกันต่อไป นอกจากนี้ แฟร์คลัฟยังได้อธิบายอีกว่าวาทกรรมเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยมิติต่าง ๆ 3 มิติ ได้แก่ ตัวบท (Text) ซึ่งหมายถึง ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารต่าง ๆ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse practice) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการผลิตและกระจายตัวบทและกระบวนการบริโภคนิยมและตีความตัวบทที่เกิดขึ้น และวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural practice) ซึ่งหมายถึง ปัจจัยหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อกระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตัวบทและส่งผลต่อไปยังตัวบทหรือภาษาที่ใช้สื่อสาร ดังนั้น วาทกรรมตามแนวคิดนี้จึงมิใช่เป็นเพียงภาษาหรือตัวบทเท่านั้นแต่ได้รวมบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมการใช้ภาษานั้นเอาไว้ด้วย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน โดยจะศึกษากรณีศึกษาในภาษาในตัวบท (text) และศึกษาการสร้างและสื่อความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิธีปฏิบัติทางวาทกรรมกับการวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน : การสร้างคำและการประกอบสร้างความหมายทางสังคม” ดังแผนภูมิต่อไปนี้

พหุ ม ประ โท ชี เว

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน : การสร้างคำและการประกอบสร้างความหมายทางสังคม” ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยแบ่งเนื้อหาได้เป็นดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดเรื่องชื่อชาติพันธุ์ (Ethnonym)

2.1.2 แนวคิดเรื่องระบบคำและความหมาย (Morphology and Semantic System)

1) ระบบคำ (Morphology System)

1.1) ความหมายของคำว่า “คำ”

1.2) การสร้างคำ (Word Formation)

2) ระบบความหมาย (Semantic System)

2.1) ความหมายในระดับคำ

2.2) โครงสร้างและความหมายของคำ

2.1.3 แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษา (Language Change)

2.1.4 แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA)

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชื่อและการตั้งชื่อ

2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการสร้างคำ

2.2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการประกอบสร้างความหมาย

2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดเรื่องชื่อชาติพันธุ์

Ethnonyms เป็นคำที่เกิดขึ้นเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 มาจากคำว่า ethno- (people/ผู้คน) + -onym (name/ชื่อ) ซึ่งมีที่มาจากภาษากรีกโบราณ; éthos หมายถึง “ชนเผ่า” (tribe) กับ ónoma หมายถึง “ชื่อ” (name) ดังนั้น คำว่า ethnonym จึงหมายถึง ชื่อที่ใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ exonyms หมายถึงชื่อที่ถูกสร้างขึ้นโดยคนกลุ่มอื่น และ “autoname” หรือ “endonyms” หมายถึงชื่อที่ตนเองกำหนดคือ เป็นชื่อที่ถูก

สร้างขึ้นและใช้โดยคนในกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ ยังมีผู้นิยามความหมายและกล่าวถึงขอบเขตของ ethnonym ไว้ดังนี้

English Oxford Living Dictionaries ให้ความหมายของคำว่า “ethnonym” ไว้ว่า หมายถึง ชื่อเฉพาะที่ใช้กับคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชื่อที่ใช้สำหรับเรียกตัวเอง

Merriam Webster Dictionary ให้ความหมาย “ethnonym” ไว้ว่า หมายถึง ชื่อที่ใช้เพื่ออ้างถึงกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) ชนเผ่า (tribe) หรือผู้คน (people)

Collins English Dictionary ให้ความหมาย “ethnonym” ไว้ว่า หมายถึง ชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group)

นอกจากนี้ The Citizens’s Compendium ยังได้กล่าวถึง “ethnonym” ว่าหมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มคนที่เหมือนกันและแตกต่างจากคนกลุ่มอื่นอย่างชัดเจน แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ “endonyms” หรือเรียกอีกอย่างว่า “autonyms” หมายถึงชื่อที่มาจากภายในกลุ่ม ซึ่งมักเป็นชื่อที่มีที่มาจากภาษาดั้งเดิมของกลุ่ม และ “exonyms” หมายถึงชื่อที่มาจากคนนอกกลุ่ม โดยชื่อเหล่านี้มักมาจากคำอธิบายลักษณะเฉพาะของกลุ่ม บางชื่อก็เป็นคำที่มีความหมายในเชิงดูถูกเหยียดหยาม นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงความสำคัญของ ethnonyms ว่ามีบทบาทสำคัญในการสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่ม เพราะเป็นการแยกสมาชิกของกลุ่มให้แตกต่างไปจากสมาชิกนอกกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นชื่อสามัญ (common name) ที่ไม่ได้ใช้ร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งช่วยให้เส้นแบ่งระหว่างความเป็น “พวกเขา” กับ “พวกเรา” ชัดเจนขึ้น ถึงแม้ว่าในความเป็นจริง “ชื่อ” สามารถที่จะเปลี่ยนไปตามพลวัตของกลุ่ม สังคม และสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาได้ โดยอาจซึมซับจากกลุ่มอื่นและนำมาใช้เป็นชื่อใหม่ และชื่อนั้นอาจเป็นชื่อที่ถูกเรียกโดยคนภายนอกกลุ่มหรือเป็นชื่อที่พวกเขาพูดถึงตัวเองด้วยวิธีการใหม่ก็ได้

จากนิยามความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ethnonym หมายถึง ชื่อหรือคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์/ชนเผ่า แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ endonym หรือ autonym หมายถึง ชื่อที่เรียกตนเองโดยคนในกลุ่ม และ exonym ซึ่งหมายถึง ชื่อที่เรียกโดยคนนอกกลุ่ม ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องยังไม่พบงานวิจัยของไทยที่ศึกษาเรื่อง ethnonym โดยตรง อย่างไรก็ตาม คำว่า ethnonym หรือ คำเรียกชาติพันธุ์นี้ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาชื่อและการตั้งชื่อ (name and naming) ดังที่ เอเดรียน คูปแมน (Adrain Koopman, 2016) ได้กล่าวใน หนังสือ “The Oxford Handbook of Names and Naming” ว่า ethnonym เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเกี่ยวกับชื่อคน (anthroponomastics) ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับชื่อ (onomastics) ประเภทหนึ่ง โดยแบ่งออกเป็น 2 หมวดย่อย ได้แก่ ชื่อของบุคคลและชื่อของกลุ่ม และเป็นคำที่กล่าวอ้างถึงเชื้อชาติ (race), ชาติ (nation), ประชากร (population), รัฐ (polity), เผ่า/ชนเผ่า (tribe), ตระกูล/วงศ์ (clan), อาณาจักร (kingdom), รัฐในระดับชนเผ่า (chiefdom) และ กลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group)

นอกจากนี้ เอเดรียน ยังได้กล่าวถึง ethnonym หรือคำเรียกชาติพันธุ์ว่ามีความสัมพันธ์กับเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- 1) คำเรียกชาติพันธุ์กับเชื้อชาติ (Ethnonym and Race)
- 2) คำเรียกชาติพันธุ์กับสัญชาติและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Ethnonym, Nationality and Geographical Area)
- 3) คำเรียกชาติพันธุ์กับภาษา (Ethnonym and Language)
- 4) คำเรียกชาติพันธุ์กับศาสนา (Ethnonym and Religion)
- 5) คำเรียกชาติพันธุ์กับตระกูล/วงศ์และสกุล (Ethnonym, Clans and Surnames)

ในขณะที่ Dang Nghiem Van (1998 : 113-164) ได้กล่าวถึง Ethnonyms ในบทความเรื่อง “About the Ethnonyms Ethnicities and Local Groups in Vietnam” ว่า ในประวัติศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์มักจะถูกแบ่งแยกให้แตกต่างกันด้วยชื่อเรียก และเมื่อจะพูดถึงชาติพันธุ์อื่นก็อาจจะไม่ใช่คำเรียกที่ชาติพันธุ์นั้น ๆ คิดขึ้นมาเองในครั้งแรก แต่จะเรียกด้วยชื่อที่คนกลุ่มอื่นสร้างขึ้น ซึ่งมักเป็นชื่อที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม ทั้งนี้ ชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ไม่ได้ถูกกำหนดโดยกฎหมายใด ๆ และไม่เป็นที่รู้จักอย่างเป็นทางการ แต่ก็เป็นคำเรียกที่น่าจะถูกต้องมากกว่าคำเรียกที่นิยมใช้กัน อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปบางชาติพันธุ์ก็พยายามที่จะเปลี่ยนคำเรียกชาติพันธุ์ของตนเพื่อให้เหมาะสมกับประวัติศาสตร์และเงื่อนไขทางสังคมในปัจจุบัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจจะได้รับการยอมรับหรือไม่ได้รับการยอมรับโดยชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบ หรือแม้แต่สมาชิกในชาติพันธุ์เดียวกันที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นอื่น จากปัจจัยดังที่กล่าวมาทั้งหมดจึงทำให้ชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์มีความซับซ้อน นอกจากนี้ Dang Nghiem Van ยังได้จำแนกคำเรียกชาติพันธุ์ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามที่มาและความหมาย (origin and meaning) ดังต่อไปนี้

- 1) คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกโดยตนเอง (autonym; the name it calls itself)
- 2) คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีสอดคล้องกับตำแหน่งหรือสถานะทางสังคมการเมือง (sociopolitical positions or status)
- 3) คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกตามลักษณะทางชาติพันธุ์วิทยา (ethnological characteristic) ธรรมเนียมและประเพณี (customs and tradition) หรือวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ (the lifestyle of ethnicities)
- 4) คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกตามท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ (the localities in which the ethnicities live)

จากการทบทวนแนวคิดเรื่องชื่อชาติพันธุ์ (Ethnonym) ทำให้ทราบว่าการศึกษาเรื่องชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์เป็นการศึกษาชื่อและการตั้งชื่อ (name and naming) อย่างหนึ่ง ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับชื่อคน (Anthroponomastics) โดยมีทั้งชื่อที่เรียกโดยคนในและคนนอก และอาจเป็นชื่อบุคคลหรือชื่อกลุ่มบุคคลก็ได้ สำหรับขอบข่ายของคำเรียกชาติพันธุ์มีความหมายครอบคลุม เชื้อชาติ (race), ชาติ (nation), ประชากร (population), รัฐ (polity), เผ่า/ชนเผ่า (tribe), ตระกูล/วงศ์ (clan), อาณาจักร (kingdom), รัฐในระดับชนเผ่า (chiefdom) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) นอกจากนี้ ethnonym หรือคำเรียกชาติพันธุ์ยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ เชื้อชาติ (race) สัญชาติและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (nationality and geographical area) ภาษา (language) ศาสนา (religion) และตระกูล/วงศ์และสกุล (clans and surnames) และเมื่อจำแนกออกเป็นกลุ่มตามที่มาและความหมาย (origin and meaning) สามารถแบ่งออกได้ 4 กลุ่ม คือ 1) คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกโดยตนเอง 2) คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีสอดคล้องกับตำแหน่งหรือสถานะทางสังคมการเมือง 3) คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกตามลักษณะทางชาติพันธุ์วิทยา ธรรมเนียมและประเพณี หรือวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ และ 4) คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกตามท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจะได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์อีสานต่อไป

2.1.2 แนวคิดเรื่องระบบคำและความหมาย

1) ระบบคำ (Morphology System)

1.1) ความหมายของคำว่า “คำ”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556 : 258) ให้ความหมายของคำว่า “คำ” ว่า หมายถึง น. เสียงพูด, เสียงที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่ง ๆ, เสียงพูดหรือลายลักษณ์อักษรที่เขียนหรือพิมพ์ขึ้นเพื่อแสดงความคิด โดยปรกติถือว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดซึ่งมีความหมายในตัว, ใช้ประกอบหน้าคำอื่นมีความหมายเช่นนั้น เช่น คำนาม คำกริยาคำบุรพบท

ขณะที่ วัลยา ช่างขวัญยืน (2549 : 1) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “คำ” ว่า หมายถึง หน่วยย่อยที่สุดในภาษาที่เจ้าของภาษารู้จักและใช้ในการพูดและเขียน คำเป็นหน่วยภาษาที่สามารถใช้ตามลำพังเพื่อการสื่อสารได้ การเรียนรู้คำเป็นรากฐานในการเรียนรู้ภาษาทั้งระบบต่อไป ทั้งนี้ “คำ” มีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ รูป (form) กับ ความหมาย (meaning) รูปของคำอาจเป็น “รูปเขียน” หรือ “รูปเสียง” ก็ได้ เช่น

คำ	รูป		ความหมาย
	รูปเขียน	รูปเสียง	
สร้อย	<สร้อย>	[sǒj]	“เครื่องประดับที่ทำเป็นสายยาวต่อกันเป็นวง โดยมากใช้สวมประดับคอ ข้อมือหรือข้อเท้า”
เมล็ด	<เมล็ด>	[malét]	“ส่วนภายในผลไม้ มีลักษณะแข็ง มักใช้เพาะเป็นต้นใหม่ได้”
หญ้า	<หญ้า>	[jâa]	“ชื่อไม้ล้มลุกหลายชนิด เป็นอาหารหลักของสัตว์กินพืชหลายชนิด”

ส่วน สุนันท์ อัญชลินุกูล (2552 : 5) ได้อธิบายความหมายของ “คำ” ในหนังสือระบบคำภาษาไทยว่า “คำ ตามแนวภาษาศาสตร์หมายถึง ส่วนของคำพูดที่เล็กที่สุดที่มีความหมายปรากฏตามลำพังได้” หรือที่เรียกว่า “หน่วยคำ” นั้นเอง แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ แยกตามการปรากฏ มี 2 ประเภท คือ หน่วยคำอิสระ (Free Morpheme) และหน่วยคำไม่อิสระ (Bound Morpheme) และแยกตามลักษณะการประกอบคำ มี 2 ประเภทเช่นกันคือ หน่วยคำหลัก (Base Morpheme) และ หน่วยคำประกอบ (Affix)

จากนิยามความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า “คำ” คือเสียงพูดหรือลายลักษณ์อักษรที่เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดที่มีความหมายในตัว สามารถปรากฏตามลำพังได้ มีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ รูป (form) กับ ความหมาย (meaning) โดยรูปของคำมีทั้ง “รูปเขียน” หรือ “รูปเสียง” ในทางภาษาศาสตร์จะเรียกว่า “หน่วยคำ” ถ้าแยกตามการปรากฏจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ หน่วยคำอิสระและหน่วยคำไม่อิสระ หากแยกตามลักษณะการประกอบคำก็แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ หน่วยคำหลักและหน่วยคำประกอบ

1.2) การสร้างคำ (word formation)

การสร้างคำเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของภาษาที่เกิดขึ้น เพื่อให้มีคำมากพอกับความต้องการใช้ สำหรับการสร้างคำในภาษาไทยสามารถอธิบายได้โดยพิจารณาในแง่ที่คำต้องประกอบขึ้นหน่วยคำ ดังนั้น ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีการสร้างคำในภาษาไทยจะขอกล่าวถึงเรื่อง “หน่วยคำ” (morphemes) เนื่องจากการสร้างคำใหม่ขึ้นใช้ในภาษานั้น การทับศัพท์เท่านั้นที่ได้ประกอบสร้างขึ้นมาจากหน่วยคำ ส่วนการสร้างคำใหม่ในลักษณะอื่น ๆ ล้วนแต่ประกอบมาจากหน่วยคำทั้งสิ้น

ความหมายของหน่วยคำ มีผู้ให้ความหมายของหน่วยคำไว้ดังนี้

หน่วยคำ หมายถึง หน่วยที่เล็กที่สุดในภาษาซึ่งมีความหมายและความหมายของหน่วยคำนี้จะคงเดิมเสมอ ไม่ว่าหน่วยคำนั้นจะปรากฏอยู่ที่ใดในประโยค (จินดา งามสุทธิ. 2524 : 141)

หน่วยคำ หมายถึง ส่วนของคำพูดที่เล็กที่สุดที่มีความหมาย ซึ่งอาจจะเป็นความหมายของคำศัพท์หรือความหมายทางไวยากรณ์ (วิจิตร ภาณุพงศ์. 2522 : 8)

หน่วยคำ หมายถึง องค์ประกอบที่เล็กที่สุดของระบบไวยากรณ์ เกิดจากการเรียงตัวกันอย่างมีระบบของหน่วยเสียง มีความหมายในตัวเอง ไม่สามารถแยกย่อยต่อไปได้อีก ถ้าแยกจะทำให้ความหมายของหน่วยคำหายไปหรือผิดไปจากเดิม สำหรับ “ความหมาย” นี้ หมายถึงทั้งทางคำศัพท์และไวยากรณ์ (ฉลวย บุญประเสริฐ. 2542 อ้างถึงใน สมเกียรติ ภูพัฒน์วิบูลย์. 2529 : 63)

จากนิยามความหมายของคำว่า “หน่วยคำ” ดังที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า “หน่วยคำ” หมายถึง หน่วยที่เล็กที่สุดที่มีความหมายหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์และความหมายของหน่วยคำจะคงเดิมเสมอ ไม่ว่าหน่วยคำนั้นจะปรากฏอยู่ที่ใดในประโยค

การแบ่งประเภทของหน่วยคำ

วินัย ภูระหงษ์ (2548 : 67-68) ได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทของหน่วยคำว่า การแยกประเภทของหน่วยคำอาจทำได้หลายวิธี จะเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ที่เหมาะสมกับภาษาที่ศึกษาได้แก่

1. แยกประเภทของหน่วยคำตามการปรากฏ หมายถึง การปรากฏของหน่วยคำตามลำพัง ซึ่งจะแยกหน่วยคำออกเป็น 2 ประเภท คือ หน่วยคำอิสระ (free morpheme) และหน่วยคำไม่อิสระ (bound morpheme) ดังนี้

1.1 หน่วยคำอิสระ คือ หน่วยคำที่สามารถปรากฏตามลำพังได้ หรือปรากฏร่วมกับหน่วยคำอื่นที่ปรากฏตามลำพังไม่ได้ เช่น ประโยค “บ้านนี้ยุ่งชุมมาก” “ชุม” เป็นหน่วยคำอิสระ คือปรากฏตามลำพังได้ “พวกเรากำลังประชุมอยู่” “ประชุม” ประกอบไปด้วยหน่วยคำอิสระ “ชุม” และหน่วยคำไม่อิสระ “ประ” ซึ่งหน่วยคำ “ประ” ปรากฏตามลำพังไม่ได้ จะต้องปรากฏร่วมกับหน่วยคำ “ชุม” เป็น “ประชุม”

1.2 หน่วยคำไม่อิสระ คือหน่วยคำที่ไม่สามารถปรากฏตามลำพังได้ ต้องปรากฏร่วมกับหน่วยคำอื่นซึ่งจะเป็นหน่วยคำอิสระหรือไม่อิสระก็ได้ เช่น “ชาวไทยกำลังเป็นทุกข์” “ชาว” เป็นหน่วยคำไม่อิสระ “ไทย” เป็นหน่วยคำอิสระ “นักเลงถิ่นนี้ถูกตำรวจจับแล้ว” “นัก” เป็นหน่วยคำไม่อิสระ “เลง” เป็นหน่วยคำไม่อิสระ

2. แยกประเภทของหน่วยคำตามลักษณะการประกอบคำ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท

คือ

2.1 หน่วยคำหลัก (Base Morpheme) เป็นหน่วยคำที่จะใช้เพื่อเป็นความหมายหลัก ในการนำหน่วยคำตั้งแต่ 2 หน่วยคำมาประกอบเข้าด้วยกัน จะมีหน่วยคำหนึ่งเป็นหน่วยคำหลัก เช่น “โรงเรียน” “เรียน” เป็นหน่วยคำหลัก “โรง” เป็นหน่วยคำประกอบ “นักเรียน” “ร้อง” เป็นหน่วยคำหลัก “ร้อง” เป็นหน่วยคำประกอบ “แม่ทัพ” “ทัพ” เป็นหน่วยคำหลัก “แม่” เป็นหน่วยคำประกอบ เป็นต้น

2.2 หน่วยคำประกอบ (Affix) คือหน่วยคำที่นำมาประกอบเข้ากับหน่วยคำหลัก เพื่อให้เกิดเป็นคำใหม่ หน่วยคำประกอบมีทั้งที่เป็นหน่วยคำอิสระและหน่วยคำไม่อิสระ เช่น “โรงเรียน” หน่วยคำ “เรียน” เป็นหน่วยคำประกอบชนิดที่เป็นหน่วยคำอิสระ “พิธีกร” หน่วยคำ “กร” เป็นหน่วยคำประกอบชนิดที่เป็นหน่วยคำไม่อิสระ หน่วยคำประกอบชนิดที่เป็นหน่วยคำไม่อิสระนี้ จำแนกตามตำแหน่งที่ปรากฏได้เป็น 3 ชนิดคือ หน่วยหน้าศัพท์ (Prefix) หน่วยกลางศัพท์ (Infix) และหน่วยหลังศัพท์ (Suffix)

จะเห็นได้ว่า “คำ” ถูกสร้างหรือถูกประกอบขึ้นจากหน่วยคำซึ่งมี 2 ประเภท คือ หน่วยคำอิสระกับหน่วยคำไม่อิสระ ทั้งนี้ การสร้างคำในภาษาไทยมีหลายวิธี ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

เรื่องเดช ปันเขื่อนขัตติย์ (2540 : 158-161) กล่าวไว้ในหนังสือภาษาศาสตร์ภาษาไทยเกี่ยวกับระบบการสร้างคำในภาษาไทย ซึ่งในหนังสือเล่มนี้เรียกว่า “ขบวนการสร้างคำในภาษา” (morphological process) ว่า เกิดจากความต้องการให้มีคำใช้เป็นจำนวนมากเพียงพอต่อการสื่อสาร โดยการสร้างคำต่าง ๆ ในภาษาให้แตกต่างกันระหว่างคำหนึ่งกับอีกคำหนึ่ง ทั้งนี้ วิธีการสร้างคำขึ้นใช้ในแต่ละภาษา โดยปกติจะแตกต่างกันระหว่างภาษาหนึ่งกับอีกภาษาหนึ่ง หรือระหว่างตระกูลภาษาหนึ่งกับอีกตระกูลภาษาหนึ่ง สำหรับภาษาไทยคำทุกคำถือว่าสำเร็จรูปในตัวเองสามารถนำคำไปใช้ในประโยคต่าง ๆ ได้ โดยไม่ต้องมีการผันคำให้เป็นคำนามหรือกริยา เพื่อบ่งบอกถึงบุรุษ วจนะ วิภัติไต่ ฯลฯ ทั้งนี้ ขบวนการสร้างคำในภาษาไทยที่พบบ่อยที่สุดมี 6 วิธี ได้แก่

1. โดยวิธีผันเสียงวรรณยุกต์ (Tone Change) โดยเหตุที่ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีเสียงวรรณยุกต์ (Tone Language) คำคำหนึ่งเมื่อเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์จากเสียงหนึ่งไปเป็นอีกเสียงหนึ่ง ทำให้ความหมายของคำนั้นเปลี่ยนไปได้ ดังนั้น วิธีผันเสียงวรรณยุกต์ของคำภาษาไทย จึงถือเป็นขบวนการสร้างคำวิธีหนึ่งในภาษาไทย

2. โดยวิธีการเสริมคำเข้ากับคำหลัก (Affixation) วิธีการเสริมคำนี้สามารถเสริมข้างหน้าคำหลักหรือหลังคำหลักก็ได้ ซึ่งจุดประสงค์ของการเสริมคำเหล่านี้ก็เพื่อให้มีคำหลายพยางค์ใช้เพื่อความไพเราะของภาษาหรือเพื่อถ่วงดุลคำให้มีน้ำหนักมากขึ้น คำที่เสริมเข้ามากับคำหลักอาจเป็นเพียงหน่วยประสานที่ไร้ความหมายใด ๆ ก็ได้ วิธีการเสริมเข้ากับคำหลักมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1)

การเสริมหน่วยประสานที่ไร้ความหมายที่มีระบบ และ 2) การเสริมหน่วยประสานที่ไร้ความหมายที่ไม่มีระบบ

3. โดยวิธีประสมคำ (Compounding) เป็นวิธีการสร้างคำในภาษาไทยโดยวิธีประสมคำเข้ากับคำหลัก เกิดเป็นคำประสม มีรูปแบบและความหมายแตกต่างกัน เช่น น้ำ เป็น น้ำปลา, น้ำใจ, น้ำขวด, น้ำร้อน, น้ำเย็น เป็นต้น

4. โดยวิธีซ้ำคำ (Reduplication) เป็นวิธีการสร้างคำโดยวิธีเอาคำหลักมา 1 คำ ซ้อนกันหลายรูปแบบ คือมีทั้งซ้ำแท้และซ้ำเทียม คือซ้ำคำและซ้ำหน่วยเสียง เช่น ดำๆ, แดงๆ, ดีดี, ดีไม่ดี, ตกอกตกใจ, เข้าๆ ออกๆ, เข้าใครออกใคร เป็นต้น

5. โดยวิธีการลดคำ (Deletion) การลดคำหรือลดพยางค์ถือเป็นการสร้างคำแบบหนึ่ง เกิดจากคำศัพท์เอามาประสมกันทำให้เกิดมีคำหลายคำ รวมทั้งคำยืมที่มีหลายพยางค์ เวลานำมาใช้จะลดคำหรือพยางค์ให้เหลือน้อยลงเพื่อสะดวกในการออกเสียงคำนั้น ๆ โดยไม่ทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไป เช่น เพื่อนของผม เป็น เพื่อนผม, โทรศัพท์ เป็น โทร, กิโลกรัม เป็น กิโล, กรุงเทพมหานคร เป็น กรุงเทพฯ เป็นต้น

6. การยืมคำ (Loaning) การยืมคำจากภาษาอื่น ภาษาตระกูลอื่น ซึ่งมีใช้ตระกูลภาษาไทย รวมทั้งการยืมคำจากภาษาถิ่นก็อยู่ในขบวนการสร้างคำในภาษาไทย คำที่ถูกยืมมาใช้เรียกว่า คำยืม (loan word) คำที่ไทยยืมมาจากภาษาอื่น ได้แก่ คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤต ภาษาเขมร ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น วิธีการยืมคำมาใช้ในภาษาไทยมีอยู่ 3 วิธีคือ

6.1 โดยวิธียืมทั้งคำและเสียง เรียกว่าวิธีการยืมชนิดนี้ว่า ทับศัพท์ บางคำอาจนำมาดัดแปลงเปลี่ยนเสียงเล็กน้อยเพื่อให้ถูกกับลิ้นของคนไทย เช่น คอมพิวเตอร์, คอนเสิร์ต, มารดา, บิดา เป็นต้น

6.2 โดยวิธียืมเฉพาะความหมาย เช่น ความเร็วสูง, ทางด่วน, ภูมิหลัง เป็นต้น

6.3 โดยวิธีบัญญัติศัพท์ขึ้นใหม่ เช่น กิจกรรม, วัฒนธรรม, มลพิษ, ซ้อนโต๊ะ เป็นต้น

วัลยา ช่างขวัญยืน (2549 : 10) กล่าวถึงการสร้างคำในภาษาไทยเอาไว้ว่า การสร้างคำ (word formation) เป็นกระบวนการเพิ่มคำใหม่ให้แก่ภาษา โดยนำคำหรือหน่วยคำที่มีใช้อยู่ในภาษามารวมกัน การสร้างคำที่พบได้ในภาษาทั่วไปมี 2 วิธี คือ การประสมคำและการประสานคำ ดังนี้

1. การประสมคำ (compounding) คือการนำคำหรือหน่วยคำมารวมกันเป็นคำใหม่ หน่วยคำที่มาประกอบเป็นคำประสมมักเป็นหน่วยคำที่สามารถปรากฏตามลำพังได้ ซึ่งเรียกว่า หน่วยคำอิสระ อย่างไรก็ตาม หน่วยคำที่ไม่พบว่าปรากฏตามลำพัง ซึ่งเรียกว่า หน่วยคำไม่อิสระก็อาจนำมาประกอบเป็นคำประสมได้ หากหน่วยคำไม่อิสระนั้นปรากฏเฉพาะกับหน่วยคำบางหน่วย เช่น

หน่วยคำอิสระ	+	หน่วยคำไม่อิสระ		คำประสม
{ข้าว}	+	{-ตอก}	=	ข้าวตอก
{นา}	+	{-ปรัง}	=	นาปรัง
{ปลา}	+	{-ทู}	=	ปลาทู
{น้ำ}	+	{-ลาย}	=	น้ำลาย

การประสมคำเป็นการสร้างคำใหม่ขึ้นมาใช้เฉพาะคำ เป็นกระบวนการสร้างคำที่เป็นสากล ปรากฏในภาษาทุกภาษา คำที่เกิดจากการประสมคำในภาษาไทยเรียกว่า “คำประสม” ภาษาอังกฤษ เรียกว่า compounding ส่วนภาษาบาลีและสันสกฤต เรียกว่า समात् /samaasa/

2. การประสมคำ (derivation) เป็นวิธีการสร้างคำแบบไม่รู้จบ กล่าวคือสามารถนำวิธีการสร้างคำของคำหนึ่งไปเลียนแบบสร้างคำอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันได้เรื่อย ๆ เช่น นำหน่วยหน้าศัพท์ “การ” มาประกอบเข้ากับกริยา เพื่อสร้างเป็นคำประสมที่ใช้เป็นคำนาม เช่น การปรับ, การเปลี่ยน, การปรุง, การแปลง, การแปร, การปรับเปลี่ยน, การปรับปรุง, การเปลี่ยนแปลง, การแปรเปลี่ยน เป็นต้น ทั้งนี้ คำที่เกิดจากการประสมคำมักมีชนิดคำเปลี่ยนไป บางครั้งก็ทำให้ระดับภาษาหรือความหมายเปลี่ยนไปด้วย คำที่เกิดจากกระบวนการประสมคำ เรียกว่า คำประสม (derivative)

สุนันท์ อัญชลินุกูล (2552 : 23 - 83) กล่าวถึงระบบการสร้างคำในภาษาไทยว่า คำในภาษาไทยมีทั้งที่เป็นคำพยางค์เดี่ยวและคำหลายพยางค์ ในส่วนที่เป็นคำพยางค์เดี่ยวโดยมากจะเป็นคำมูลหรือคำพื้นฐานที่ใช้มากในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อสังคมเจริญก้าวหน้าขึ้นคำพื้นฐานเท่าที่ใช้อยู่ไม่เพียงพอที่จะใช้สื่อความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ จึงทำให้มีระบบการสร้างคำใหม่ ๆ ขึ้นใช้ ได้แก่ การซ้ำคำ การซ้อนคำ การประสมคำ การผสมคำ การแผลงคำ การบัญญัติศัพท์ และการยืมคำจากภาษาต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

1. คำซ้ำ (reduplication)

คำซ้ำในภาษาไทยเกิดจากการนำคำ ๆ เดียวกันมาซ้ำกัน บางครั้งเวลาออกเสียงจะมีการลงน้ำหนักเสียงที่คำใดคำหนึ่งในคำซ้ำ การลงน้ำหนักเสียงจะมีการลงน้ำหนักเสียงที่คำใดคำหนึ่งในคำซ้ำ การลงน้ำหนักเสียงมีผลต่อความหมายของคำซ้ำที่เกิดขึ้นใหม่ด้วย ส่วนการเขียนนิยมใช้เครื่องหมายไม้ยมก (๓) แทนการเขียนซ้ำรูปคำเดิม จึงถือว่าคำซ้ำแต่ละคำประกอบด้วยหนึ่งคำอิสระ 1 หน่วยคำและหน่วยคำไม่อิสระ (คือ ไม้ยมก) อีกหน่วยคำหนึ่ง ในการสร้างคำซ้ำเกิดจากการนำคำชนิดต่าง ๆ มากล่าวซ้ำ ได้แก่ การซ้ำคำนาม การซ้ำคำสรรพนาม การซ้ำคำกริยาชนิดต่าง ๆ การซ้ำ

คำบุพบท การซ้ำคำลักษณะนาม การซ้ำคำบอกลำดับที่ การซ้ำคำวิเศษณ์ การซ้ำคำช่วยหน้ากริยา การซ้ำคำหน้าจำนวน การซ้ำคำหลังจำนวน และการซ้ำคำเลียนเสียงธรรมชาติ สำหรับความหมายของคำซ้ำอันเกิดจากการนำคำรูปเดียวกันมาซ้ำกันอาจทำให้เกิดความหมายต่าง ๆ กัน ได้แก่ การซ้ำคำที่แสดงความหมายทางไวยากรณ์เป็นพหูพจน์ การซ้ำคำเพื่อเพิ่มน้ำหนักของความหมายของคำ การซ้ำคำเพื่อลดน้ำหนักความหมายของคำเดิม การซ้ำคำเพื่อแยกความหมายเป็นส่วน ๆ การซ้ำคำอาจทำให้เกิดความหมายไม่จำกัดแน่นอน และการซ้ำคำเป็นสำนวน

2. คำซ้อน (Synonymous compound)

คำซ้อนเกิดจากการนำคำ 2 คำมาซ้อนกัน โดยคำที่นำมาซ้อนกันนั้นมักใช้คำที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน หรือตรงข้ามกันมาซ้อนกัน นอกจากนี้ คำซ้อนอาจพิจารณา รวมถึงเรื่องเสียงด้วยไม่จำกัดเฉพาะเรื่องความหมายเท่านั้น ดังนั้น เราจึงอาจแบ่งคำซ้อนออกเป็น 2 ชนิด คือ คำซ้อนเพื่อความหมายและคำซ้อนเพื่อเสียง สำหรับความหมายของคำซ้อนทั้งคำซ้อนเพื่อความหมายและคำซ้อนเพื่อเสียง อาจแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ 1) คำซ้อนที่มีความหมายเหมือนคำเดิม และ 2) คำซ้อนที่มีความหมายใหม่

3. คำประสม (compound word)

คำประสมเป็นการสร้างคำขึ้นใช้ในภาษาไทย โดยนำเอาคำนาม คำกริยา คำบุพบท หรือหน่วยคำอิสระ 2 หน่วยขึ้นไปมาประสมกันและเกิดเป็นคำใหม่ที่มีความหมายใหม่ 1 หน่วยความหมาย โดยอาจมีเค้าความหมายเดิมอยู่มากหรือน้อยก็ได้ อย่างไรก็ตาม คำประสมต่างกับกลุ่มคำในเรื่องของความหมาย กล่าวคือ กลุ่มคำเกิดจากคำหรือหน่วยคำอิสระตั้งแต่ 2 คำหรือ 2 หน่วยขึ้นไปเรียงกันในลักษณะคำหลังทำหน้าที่เป็นส่วนขยายคำหน้า การสร้างคำประสมในภาษาไทยเกิดจากการนำคำชนิดต่าง ๆ มาประสมกัน โดยมากเกิดจากการนำเอาคำนามหรือคำกริยามาประสม เช่น แม่น้ำ (คำนาม + คำนาม) ตู้เย็น (คำนาม + คำกริยา) ถนนลาดยาง (คำนาม + คำกริยา + คำนาม) เป็นต้น แต่ก็มีบางคำที่ประสมโดยใช้คำบุพบท เช่น นอกใจ (คำบุพบท + คำนาม) เป็นกลาง (คำกริยา + คำบุพบท) เป็นต้น การสร้างคำประสมโดยวิธีดังกล่าว ทำให้เกิดมีคำใหม่ ๆ ขึ้นใช้ในภาษามากมาย เกิดเป็นคำที่มีความหมายใหม่ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ คำประสมชนิดมีเค้าความหมายเดิมน้อย เช่น ลูกน้ำ (ลูกอ่อนของยุงที่ยังอาศัยอยู่ในน้ำ) และคำประสมชนิดคงความหมายเดิมมาก เช่น ข้าวซ้อมมือ (ข้าวกล้องที่ซ้อมขาวแล้ว) ขนมหกถ้วย (ชื่อขนมไทยทำจากกล้วย น้ำตาล และกะทิ) เป็นต้น

4. คำผสม (complex word)

คำผสมเป็นวิธีการสร้างคำในภาษาไทยอีกรูปแบบหนึ่งที่คล้ายกับการสร้างคำประสม กล่าวคือ ประกอบด้วยหน่วยคำอย่างน้อย 2 หน่วย ซึ่งต้องเป็นหน่วยคำไม่อิสระอย่างน้อย 1 หน่วย โดยอาจปรากฏต้นคำหรือท้ายคำก็ได้ หรือเป็นหน่วยคำไม่อิสระทั้ง 2 หน่วย เช่น วิสวะ (หน่วยคำอิสระ) + กร (หน่วยคำไม่อิสระ) เกิดเป็นคำผสม “วิศวะกร” ชด (หน่วยคำไม่อิสระ) + ซ้อย (หน่วยคำไม่อิสระ) เกิดเป็นคำผสม “ชดซ้อย” เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า การสร้างคำผสมได้ขยายตัวออกจากวิธีการสร้างคำประสมนั่นเอง นอกจากนี้ ในหนังสือหลักภาษาไทยของ (พระยาอุปกิตศิลปสาร. 2514 : 60-62) ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะของคำประสมลักษณะหนึ่งว่า “คำประสมที่ย่อมาจากข้อความมาก...เช่น “ชาวป่า” ย่อมาจาก “คนอยู่ในป่า” “ชาววัง” ย่อมาจาก “คนอยู่ในวัง เป็นต้น ...” คำว่า “ชาว” ในที่นี้ถือว่าเป็นหน่วยคำไม่อิสระ ส่วนคำว่า “ป่า, วัง” เป็นหน่วยคำอิสระ คำประสมในลักษณะนี้ปัจจุบันเรียกว่า “คำผสม”

5. คำแผลง

คำแผลงในภาษาไทยเป็นการเปลี่ยนแปลงตัวอักษรซึ่งใช้แทนเสียงเพื่อเพิ่มคำขึ้นใช้ในภาษาและเพื่อให้เกิดความไพเราะของเสียงสัมผัสในการแต่งคำประพันธ์ ในส่วนของการเพิ่มคำขึ้นใช้ในภาษาไทยอาจมีบางคำที่เกี่ยวข้องกับไวยากรณ์ เนื่องจากนำหลักการแผลงคำเพื่อเปลี่ยนชนิดและหน้าที่ของคำในภาษาเขมรมาใช้เป็นแนวเทียบ เช่น การเปลี่ยนชนิดคำกริยาบางคำให้เป็นคำนาม เช่น คำกริยา “ช่วย” เมื่อแทรกหน่วยกลางศัพท์ อำ ร เป็น ชำร่วย จะใช้เป็นคำนาม คำเขมรว่า “ตรวจ” แผลงเป็นคำนามว่า ตำรวจ เป็นต้น ส่วนการแทรกหน่วยกลางศัพท์ในคำไทยคำอื่น ๆ มักคงชนิดและหน้าที่ของคำ เช่น คำกริยา จำย แม้จะแทรกหน่วยกลางศัพท์ อำน ก็ยังคงใช้เป็นคำกริยา จำหน่าย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงรูปคำลักษณะคำแผลงในภาษาไทยเช่นนี้จึงไม่มีผลต่อการนำไปอธิบายระบบไวยากรณ์ของคำอย่างในภาษาเขมร ทั้งนี้ การสร้างคำแผลงมีวิธีการสร้างอยู่ 3 วิธี ได้แก่ การแผลงสระ การแผลงพยัญชนะ และการแผลงวรรณยุกต์

6. คำยืม

การยืมคำเป็นวิธีการเพิ่มคำในภาษาไทยเพื่อให้มีพอใช้ เนื่องจากมีการติดต่อสื่อสารกับต่างประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา ธุรกิจการค้า การศึกษา การเมืองการปกครอง ความเจริญทางศิลปะวิทยาการ ตลอดจนค่านิยมแต่ละยุคสมัย โดยยืมมาจากภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาโปรตุเกส ภาษาจีน ภาษาเขมร ภาษามาลเลย์ เป็นต้น การยืมคำเพื่อเพิ่มคำในภาษาไทยมีลักษณะการยืมต่าง ๆ ดังนี้

6.1 การทับศัพท์ หมายถึงการนำเอาคำอื่นมาใช้สื่อความหมายโดยการถ่ายเสียงตัวอักษรทุกตัวเป็นอักษรโรมันที่มีเสียงใกล้เคียงกับคำเดิมมากที่สุด แต่เนื่องจากระบบเสียงของภาษาต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกัน การถ่ายเสียงจึงมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับระบบเสียงของภาษาที่นำศัพท์นั้นมาใช้ การทับศัพท์ในภาษาไทยมีหลายวิธี ได้แก่

1) การทับศัพท์ที่ใกล้เคียงศัพท์เดิม เช่น fashion เป็น แฟชั่น honey moon เป็น ฮันนี่มูน เป็นต้น

2) การทับศัพท์ที่มีการเปลี่ยนแปลงเสียงสระ เช่น salmon เป็น ซัลมอน, ribbon เป็น ริบบิ้น, sign เป็น เซ็น เป็นต้น

3) การทับศัพท์แบบลากเข้าความ เกิดขึ้นในกรณีที่น่าคำของภาษาที่เรายังไม่คุ้นหู เช่นภาษาอังกฤษซึ่งเริ่มเข้ามาในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 การใช้คำอังกฤษในสมัยนั้นมักเป็นการทับศัพท์แบบลากเข้าความ เช่น Government ทับศัพท์เป็น กัดฟันมัน, Doctor House ทับศัพท์เป็น หมอเหา เป็นต้น

4) การทับศัพท์แบบตัดคำให้สั้นลง มักเกิดกับคำเดิมที่มีสองพยางค์หรือมากกว่า และเป็นคำที่ใช้บ่อย เมื่อตัดคำก็เป็นที่น่าสนใจ เช่น football เป็น บอล, top hit เป็น ฮิต เป็นต้น

5) การทับศัพท์บางส่วน เป็นการทับศัพท์คำเดิมเฉพาะในส่วนที่ยังไม่มีคำไทยใช้ ส่วนที่มีคำไทยใช้แล้วก็จะใช้คำไทย เช่น tear gas ทับศัพท์เป็น แก๊สน้ำตา, cosmic rays ทับศัพท์เป็น รังสีคอสมิก, information technology ทับศัพท์เป็น เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

6) คำยืมทับศัพท์จากภาษาต่าง ๆ เช่น “ทพพี” ยืมจากภาษาบาลีว่า ทพพี ซึ่งแปลว่า ชื่อนใหญ่ “ครรรภ์” ยืมจากภาษาสันสกฤตว่า ครภ แปลว่า ท้อง “ขาล” ยืมจากภาษาเขมรว่า ขาล แปลว่า เสือ “เก็ง” ยืมจากภาษาจีนว่า เก็ง แปลว่า เรือรบแบบจีน “จำปาตะ” ยืมจากภาษามลายูว่า จัมปาตะ หมายถึง ชื่อผลไม้คล้ายขนุน “คาราเต้” ยืมจากภาษาญี่ปุ่นว่า karate หมายถึง ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว “คอมพิวเตอร์” ยืมจากภาษาอังกฤษว่า computer “แม็กกาซีน” ยืมจากภาษาฝรั่งเศสว่า magazine เป็นต้น

6.2 การยืมปนและการยืมแปล

1) การยืมปน คือการสร้างคำใหม่โดยใช้ทั้งคำไทยและคำยืมทับศัพท์ปนกัน เช่น “เครื่องคอมพิวเตอร์” เกิดจาก เครื่อง (คำไทย) + คอมพิวเตอร์ (คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ) “นักฟุตบอล” เกิดจาก นัก (คำไทย) + ฟุตบอล (คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ) เป็นต้น

2) การยืมแปล เป็นการสร้างคำขึ้นใช้โดยแปลจากคำภาษาต่าง ๆ เช่น คำภาษาอังกฤษ - stand point เป็นคำยืมแปลว่า จุดยืน คำภาษาจีน-เกี่ยมไฉ่ เป็นคำยืมแปลว่า ผักกาดเค็ม เป็นต้น

6.3 การบัญญัติศัพท์

การบัญญัติศัพท์ หมายถึง การคิดสร้างคำศัพท์ขึ้นใช้แทนคำศัพท์ของภาษาเดิมให้สามารถสื่อความหมายได้ครอบคลุมหรือใกล้เคียงคำเดิม โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการบัญญัติศัพท์ก็คือ คณะกรรมการราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งมักจะเป็นศัพท์ทางด้านวิชาการและวิทยาการด้านต่าง ๆ นอกจากนั้นนักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์ หรือคนไทยทั่ว ๆ ไปก็มีการบัญญัติคำขึ้นใช้อย่างไม่เป็นทางการในช่วงเวลาหนึ่งจนกว่าจะประกาศใช้ศัพท์บัญญัติอย่างเป็นทางการ และศัพท์นั้น ๆ ต้องเป็นที่ยอมรับในสังคมการใช้ภาษาไทยเวลานั้น ๆ ด้วย

วินัย ภูระหงษ์ (2548 : 70) ได้กล่าวถึงการประกอบคำในภาษาไทยเอาไว้ว่า การประกอบคำขึ้นใช้ในภาษาไทยมี 2 วิธีคือ การรวมหน่วยคำและการซ้ำหน่วยคำ โดยมีลักษณะและรายละเอียดของการนำหน่วยคำมาประกอบเข้าด้วยกัน ดังนี้

1. การรวมหน่วยคำ

การรวมหน่วยคำเป็นการนำเอาหน่วยคำตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อให้เป็นคำใหม่ และมีลักษณะตามชนิดของหน่วยคำที่นำมาประกอบเข้าด้วยกัน กล่าวคือ ถ้าหน่วยคำไม่อิสระ รวมกับหน่วยคำไม่อิสระหรือหน่วยคำอิสระ คำที่เกิดขึ้นใหม่จะเรียกว่า “คำผสม” และถ้าหน่วยคำอิสระ รวมกับหน่วยคำอิสระแล้วเกิดเป็นคำใหม่ตามความหมายของหน่วยคำที่นำมารวมกัน จะเรียกว่า “คำประสม” ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ตามความหมายของหน่วยคำที่นำมาประกอบกัน ได้แก่ “คำประสม” ซึ่งเป็นคำที่เกิดจากหน่วยคำอิสระที่มีความหมายต่างกัน ไม่เกี่ยวข้องกันหรือไม่เป็นไปในทำนองเดียวกันมารวมกัน และ “คำซ้อน” อันเป็นคำที่เกิดจากหน่วยคำอิสระที่มีความหมายเหมือนกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันมารวมกัน

1.1 คำผสม (Complex Words)

คำผสมได้แก่คำที่ประกอบด้วยหน่วยคำ 2 หน่วยคำ หรือมากกว่า 2 หน่วยคำ และหน่วยคำที่นำมาประกอบกันดังกล่าวจะต้องมีหน่วยใดหน่วยหนึ่งหรือทุกหน่วยเป็นหน่วยคำไม่อิสระ กล่าวคือ อาจเป็นคำผสมที่เกิดจากการนำหน่วยคำไม่อิสระทุกหน่วยประกอบเข้าด้วยกัน เช่น คำว่า ชดช้อย เกิดจากหน่วยคำ /ชด/ ซึ่งเป็นหน่วยคำไม่อิสระประกอบเข้ากับหน่วยคำ /ช้อย/ ซึ่งเป็นหน่วยคำไม่อิสระเช่นเดียวกัน หรืออาจเป็นคำผสมที่เกิดจากการนำหน่วยคำไม่อิสระ

ประกอบเข้ากับหน่วยคำอิสระ เช่น นักเรียน เกิดจากการนำหน่วยคำ /นัก/ ซึ่งเป็นหน่วยคำไม่อิสระ ประกอบเข้ากับหน่วยคำ /เรียน/ ซึ่งเป็นหน่วยคำอิสระ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าคำผสมทุกคำจะต้องมี หน่วยคำไม่อิสระประกอบอยู่อย่างน้อยหนึ่งส่วนเสมอ ทั้งนี้ คำประสมเมื่อจำแนกตามวิธีการนำชนิด ของหน่วยคำที่นำมาประกอบเข้าด้วยกันอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ คำผสมแท้ (Complex words with a bound form) และคำผสมเทียม (Complex words with a free form)

1.2 คำผสม (Compound Words)

คำผสมคือคำที่เกิดขึ้นจากการนำหน่วยคำอิสระตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปมา ประกอบเข้าด้วยกัน คำผสมจำแนกตามความหมายของหน่วยคำที่นำมาประกอบเข้าด้วยกัน สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

1) คำประสม ซึ่งเป็นคำที่เกิดขึ้นจากการนำหน่วยคำอิสระตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ หน่วยคำที่นำมาประกอบเข้าด้วยกันนั้นมีความหมายต่างกันหรือไม่ สัมพันธ์กันในลักษณะหนึ่งลักษณะใด และเมื่อนำมาประกอบกันเป็นคำใหม่แล้วจะมีความหมายใหม่ที่ เหมือนหรือมีเค้า หรือนัยของความหมายของหน่วยคำที่นำมาประกอบเข้าด้วยกัน

2) คำซ้อน หรือคำไวพจน์ผสม หรือคำคู่ เป็นคำที่เกิดขึ้นจากการนำหน่วยคำ อิสระตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ หน่วยคำที่นำมาประกอบเข้าด้วยกันนั้น จะมีความหมายเหมือนกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน หรืออาจเป็นหน่วยคำที่มีความหมายต่างกัน ใน ลักษณะตรงกันข้าม

2. การซ้ำหน่วยคำ

การซ้ำหน่วยคำเป็นวิธีการประกอบคำอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งเป็นการกล่าวซ้ำ หน่วยคำนั้น ๆ 2 ครั้ง คำที่เกิดขึ้นใหม่นั้นเรียกว่า คำซ้ำ (Reduplication) อันได้แก่ คำที่เกิดจากการ ออกเสียงหน่วยคำเดียวกัน 2 ครั้ง เมื่อกล่าวซ้ำแล้วความหมายของคำอาจเน้นหนักหรือเบาลง ต่างไป จากความหมายของคำเดิมคำเดียว ในการเขียนคำซ้ำในภาษาไทยจะใช้เครื่องหมายไม้ “ยมก” เขียน แทนคำซ้ำคำหลัง เช่น เด็กเด็ก เขียนเป็น เด็ก ๆ ทัวไป เขียนเป็น ทัว ๆ ไป ส่วนคำที่มีเสียงเดียวกัน และมีรูปเขียนเหมือนกัน แม้จะอยู่ติดกัน ไม่ใช่คำซ้ำ ไม่ใช่ไม้ยมก เขียนแทนคำหนึ่ง เช่น “เขามีหน้าที่ ที่จะต้องทำให้เสร็จ” “ชานาใหม่เสือดาดานา” เป็นต้น คำซ้ำมี 2 ประเภท ได้แก่ คำซ้ำคงรูปที่ซ้ำ คำซ้ำประเภทนี้จะไม่เปลี่ยนแปลงรูปหรือเสียงของส่วนที่ซ้ำ และพิจารณาการปรากฏในประโยค และ อีกประเภทได้แก่ คำซ้ำประเภทเปลี่ยนเสียง คำซ้ำประเภทนี้จะเปลี่ยนเสียงส่วนใดส่วนหนึ่งของคำ เช่น เปลี่ยนเสียงสระ เปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ เป็นต้น ทั้งนี้ ความหมายที่เกิดจากการซ้ำคำปรากฏ

หลายอย่าง เช่น ความหมายยังคงเดิม ความหมายเป็นพหูพจน์ ความหมายเน้นเพิ่มน้ำหนัก ความหมายให้เด่นชัดขึ้น เป็นต้น

จากการทบทวนแนวคิดเรื่องระบบคำ โดยเฉพาะเรื่องการสร้างคำในภาษาไทย สามารถสรุปได้ว่า การสร้างคำเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของภาษาที่เกิดขึ้น เพื่อให้มีคำมากพอกับความต้องการใช้ ทั้งนี้ ในการศึกษาเรื่อง “การสร้างคำ” จำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง “หน่วยคำ” (morphemes) เนื่องจากการสร้างคำใหม่ขึ้นใช้ในภาษาไทยด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้นล้วนประกอบสร้างขึ้นจากหน่วยคำทั้งสิ้น (ยกเว้นการสร้างคำด้วยวิธีการทับศัพท์) โดยที่ “หน่วยคำ” หมายถึง หน่วยที่เล็กที่สุดที่มีความหมายหรือหน้าที่ทางไวยากรณ์และความหมายของหน่วยคำจะคงเดิมเสมอ ไม่ว่าหน่วยคำนั้นจะปรากฏอยู่ที่ใดในประโยค สำหรับประเภทของหน่วยคำอาจแบ่งออกได้ใน 2 ลักษณะ คือ แยกตามการปรากฏ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ หน่วยคำอิสระ (Free Morpheme) และหน่วยคำไม่อิสระ (Bound Morpheme) และแยกตามลักษณะการประกอบคำ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทเช่นกันคือ หน่วยคำหลัก (Base Morpheme) และหน่วยคำประกอบ (Affix)

การสร้างหรือประกอบคำขึ้นใช้ในภาษาไทยอาจกล่าวได้ว่ามี 2 วิธีใหญ่ๆ คือ การรวมหน่วยคำและการซ้ำหน่วยคำ โดยการรวมหน่วยคำ เป็นการนำเอาหน่วยคำตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นคำใหม่ และมีลักษณะตามชนิดของหน่วยคำที่นำมาประกอบเข้าด้วยกัน กล่าวคือ ถ้าหน่วยคำไม่อิสระ รวมกับหน่วยคำไม่อิสระหรือหน่วยคำอิสระ คำที่เกิดขึ้นใหม่จะเรียกว่า คำผสม และถ้าหน่วยคำอิสระรวมกับหน่วยคำอิสระแล้วเกิดเป็นคำใหม่ตามความหมายของหน่วยคำที่นำมารวมกัน จะเรียกว่า คำผสม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ตามความหมายของหน่วยคำที่นำมาประกอบกัน ได้แก่ “คำประสม” ซึ่งเป็นคำที่เกิดจากหน่วยคำอิสระที่มีความหมายต่างกัน ไม่เกี่ยวข้องกันหรือไม่เป็นไปในทำนองเดียวกันมารวมกัน และ “คำซ้อน” อันเป็นคำที่เกิดจากหน่วยคำอิสระที่มีความหมายเหมือนกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันมารวมกัน ส่วนการซ้ำคำ เป็นการซ้ำหน่วยคำนั้น ๆ 2 ครั้ง คำที่เกิดขึ้นใหม่นั้นเรียกว่า คำซ้ำ (Reduplication) นอกจากนี้ การยืมคำจากภาษาต่างประเทศด้วยการทับศัพท์ การยืมและการยืมปน รวมถึงการบัญญัติศัพท์ ก็ถือว่าเป็นวิธีการสร้างคำในภาษาไทยอย่างหนึ่งด้วยเช่นกัน

จากข้อสรุปดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน โดยจะศึกษาในเรื่องการรวมหน่วยคำที่มีการประกอบรูปคำแล้วทำให้เกิดเป็น

คำประสมขึ้น เพื่อให้เห็นถึงที่มาและความหมายของแต่ละหน่วยคำที่นำมาประกอบเป็นคำใหม่ที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน

2) ระบบความหมาย (Semantic System)

2.1) ความหมายในระดับคำ

ความหมายเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของภาษา นอกเหนือไปจากเสียง คำ และ ประโยค ในการศึกษาภาษาศาสตร์ วิชาที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับความหมายเรียกว่า อรรถศาสตร์ หรือ Semantics เป็นการศึกษาความหมายขององค์ประกอบภาษาที่เป็นโครงสร้างภายในของภาษา (Internal structure) ซึ่งได้แก่ การศึกษาความหมายระดับคำ ประโยค และข้อความ (ชัชวดี ศรีลัมภ์. 2553 : 65) ในการศึกษาความหมาย ผู้ที่ศึกษาจะต้องเข้าใจถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของ ความหมายในระดับต่าง ๆ ตลอดจนถึงเข้าใจถึงวิธีการอธิบายความหมายในภาษาระดับต่าง ๆ นั้น ด้วย

คำว่า “ความหมาย” มีนิยามหลายอย่าง ทั้งนี้ เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์ (2548 : 291) ได้สรุปนิยามของ “ความหมาย” เอาไว้ 3 ประการ ดังนี้คือ

1) ความหมาย คือ คุณสมบัติประจำรูปต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภาษา คุณสมบัตินี้จะเรียกว่าคุณสมบัติทางอรรถศาสตร์ เพื่อแยกออกจากคุณสมบัติทางเสียงและทางไวยากรณ์

2) ความหมาย คือ สารที่ผู้พูดหรือผู้เขียนตั้งใจสื่อไปสู่ผู้รับ

3) ความหมาย คือ สารที่ผู้ฟังรับหรือตีความได้จากการฟังหรืออ่านสิ่งที่ผู้พูด สื่อมา

การศึกษาเรื่องความหมายแบ่งได้ตามระดับรูปของภาษา ในที่นี้จะกล่าวถึงการศึกษา “ความหมายในระดับคำ” ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ ความหมายประจำรูปและความหมายในบริบท (เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์. 2548 : 301) ดังนี้

ความหมายประจำรูป คือ ความหมายที่เป็นคุณสมบัติประจำของคำหรือประโยค ไม่เกี่ยวข้องกับปัจจัยว่าผู้พูดหรือผู้ฟังเป็นใคร กำหนดความหมายของสิ่งที่กล่าวมาว่าอย่างไร

ความหมายในบริบท คือ ความหมายที่มีเจตนาของผู้พูด และความเข้าใจของผู้ฟัง เข้าไปเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วย ตัวอย่างเช่น คำว่า แม่เสีย ความหมายประจำรูปคือ แม่สัตว์ชนิดที่เรียกว่า เสือ แต่เมื่อชายคนหนึ่งกล่าวว่า ตอนที่แม่เสียบ้านผมกำลังอยู่ที่โรงพยาบาล ความหมายของ

เขา คือ ภรรยา ไม่ใช่แม่สัตว์ที่เรียกว่าเสือ ความหมายใหม่นี้เป็นความหมายที่มีผู้พูดเป็นผู้กำหนด ถ้าผู้ฟังเข้าใจได้ตรงกันก็เกิดเป็นความหมายในปริบท ซึ่งจะต่างไปจากความหมายประจำรูป

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับคำเรียก ดังนั้น จึงจะขอกกล่าวถึงเฉพาะ “ความหมายประจำรูปของคำ” ซึ่งถือเป็นรูปภาษาระดับเล็กที่สุดที่สื่อความหมายได้ ทั้งนี้ เมื่อเราพิจารณาความหมายประจำรูปของคำต่าง ๆ ในภาษาไทยจะพบว่า “คำ” มักจะมีความหมายได้มากกว่าหนึ่งความหมาย ในการสร้างหรือประกอบรูปคำ ความหมายของคำประกอบอาจจะมีทั้งความหมายหลัก (literal meaning) และความหมายเปรียบ (figurative meaning) โดยความหมายหลัก (literal meaning) หมายถึงความหมายประจำของคำ เป็นความหมายที่ชี้บ่งสิ่งที่อ้างอิง แสดงสิ่งที่อ้างอิงนั้น (referents) เป็นความหมายที่เจ้าของภาษาและผู้เข้าใจกันทั่วไป และเป็นความหมายหลักของคำก่อนที่จะมีการขยายความหมายออกไป (ชัชวดี ศรลัมพ์. 2553 : 172) โดยทั่วไปแล้ว พจนานุกรมต่าง ๆ มักจะให้ความหมายหลักของคำไว้เป็นลำดับแรก แล้วจึงให้ความหมายอื่น ๆ เรียงลำดับต่อจากความหมายหลักนั้น (สุริยา รัตนกุล. 2555 : 108) ความหมายหลักนี้มีความหมายเช่นเดียวกับ ความหมายมโนทัศน์ (Conceptual meaning) ความหมายตรง (Denotative meaning) ความหมายแกน/แก่น (Core meaning) ความหมายประจำรูป (Sense) หรือความหมายตรงตามตัวอักษร ส่วนความหมายเปรียบ (Figurative/Metaphorical meaning) เป็นความหมายที่เกิดจากการนำคำที่มีความหมายตรงที่หมายถึงหรืออ้างอิงสิ่งหนึ่งไปเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่ง ทำให้มีความหมายใหม่เกิดขึ้นและแตกต่างไปจากความหมายหลัก (ชัชวดี ศรลัมพ์. 2553 : 173-176) ตัวอย่างเช่น ความหมายเปรียบของคำว่า “เกลื่อ” ก็คือ หมายถึงคนที่มีอุปนิสัยเค็ม ไม่ยอมเสียเปรียบใคร จะเอาให้มาก ยอมเสียแต่น้อยหรือไม่ยอมเสียอะไรให้ใครเลย ทั้งนี้ การเปรียบเทียบกับเกลื่อนี้ไม่ได้เปรียบทุกคุณสมบัติของเกลื่อ แต่เน้นการเปรียบลงที่ตรงรสเค็ม ซึ่งเป็นรสที่เด่นมากในเวลาที่ปรุงอาหาร หากปรุงอาหารให้เค็มแล้วก็จะแก้ได้ยากมาก เพราะรสอื่นไม่อาจกลบรสเค็มได้ รสเค็มจึงเปรียบเหมือนคนที่มุ่งแต่เรื่องของตนเองจะเอาเรื่องอื่นมากกล่าวมาได้เลย (สุริยา รัตนกุล. 2555 : 109-110)

2.2) โครงสร้างและความหมายของคำ

การศึกษาความหมายในระดับคำ โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องชื่อและการตั้งชื่อ (name and naming) เช่น ชื่อคน ชื่อสถานที่ เป็นต้น แนวทางการศึกษาที่มักนำมาใช้ก็คือ การศึกษาเรื่องโครงสร้างและความหมายของคำ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงวิธีที่กลุ่มผู้พูดภาษามองตัวเอง และโลกแวดล้อมซึ่งก็คือสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการโยงไปถึงประสบการณ์ร่วม ความรู้สึก และระบบ

คิด และไม่เป็นสิ่งที่สมมติขึ้นโดยปราศจากเหตุผล หากเป็นเพื่อความต้องการที่จะเข้าใจและกระทำต่อโลกแวดล้อม (อัญชลี สิงห์น้อย. 2546 : 68) หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ลักษณะที่สังคัมวัฒนธรรมสามารถสะท้อนให้เห็นผ่านภาษาในด้านโครงสร้างและความหมายของคำ จะแสดงให้เห็นถึงระบบคิดของมนุษย์ว่ามนุษย์เรามีระบบคิดเป็นเช่นไรและมีความแตกต่างในแต่ละชาติพันธุ์อย่างไรบ้าง นับเป็นวิธีการศึกษาที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคัมวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ในการวิจัยนี้ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักคือการศึกษาวิธีการสร้างความเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน จึงได้เลือกวิธีการศึกษาโดยการวิเคราะห์โครงสร้างและความหมายของคำเพื่อให้เห็นถึงที่มาและความหมายของแต่ละหน่วยคำที่นำมาประกอบเป็นคำใหม่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้คำในการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานว่าประกอบด้วยองค์ประกอบกี่ส่วน และแต่ละองค์ประกอบมีที่มาและความหมายเกี่ยวข้องกับสิ่งใดบ้าง อันจะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับบริบททางสังคม รวมถึงทัศนคติของผู้สร้างคำเรียกด้วย นอกจากนี้ จากการศึกษาและรวบรวมคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานพบว่า ชื่อหรือคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์หลาย ๆ กลุ่มไม่ได้มีเฉพาะความหมายประจำรูปหรือความหมายหลักเท่านั้น แต่ยังมีความหมายเปรียบอยู่ด้วย โดยเฉพาะคำที่ถูกเรียกโดยคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในประเด็นความหมายหลักและความหมายเปรียบ เพื่อแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของผู้สร้างคำเรียกอีกทางหนึ่งด้วย

2.1.3 แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนอารมณ์ของตนให้ผู้อื่นได้รับรู้ ภาษาจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงประสบการณ์ที่มนุษย์ได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ครั้นเมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป ภาษาก็อาจเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย นอกจากนี้ ทัศนคติของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อภาษา รวมถึงปัจจัยภายในซึ่งก็คือคุณสมบัติของภาษา เช่น ความสะดวกในการออกเสียง ก็มีผลทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกัน

ปราณี กุลละวณิชย์ (2543 : 374 - 388) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางภาษาว่า การเปลี่ยนแปลงทางภาษา หมายถึง การที่ภาษาต่างยุคสมัยกันมีรูปภาษาที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงทางภาษาจึงนับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการ (evolution) คือมีบางส่วนของภาษาที่มีลักษณะคงที่ และบางส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงของภาษาสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับของภาษาไม่ว่าจะเป็นระดับ

เสียง ระดับไวยากรณ์ หรือในคลังคำ ทั้งนี้ กลไกที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงนั้นมีอยู่ 3 แบบ คือ การกลายเสียง การเทียบแบบ และการยืมภาษาอื่น โดยจะกล่าวถึงเฉพาะการกลายเสียง ดังนี้

1. การกลายเสียง (Sound change) เรียกการเปลี่ยนแปลงทางเสียงในแง่กลไก และกระบวนการของกลไกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาษาว่า การกลายเสียง ส่วนผลจากการดำเนินการของกลไกและกระบวนการของกลไก จะเรียกว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง ทั้งนี้ กลไกที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงชนิดที่เรียกว่า การกลายเสียงนั้น ถ้าพิจารณาในแง่ของกระบวนการที่เป็นต้นเหตุให้ภาษาเปลี่ยนไปแล้ว ก็อาจจัดออกได้เป็นประเภทย่อย ๆ ได้หลายประเภท ซึ่งอาจจำแนกจากแง่ของการเปล่งเสียง (articulation) ได้ดังนี้

1.1 การกลมกลืนเสียง (assimilation)

การกลมกลืนเสียง ได้แก่ กระบวนการที่เสียงหนึ่งเปลี่ยนไปมีลักษณะคล้ายคลึงหรือเหมือนกับอีกเสียงหนึ่ง กระบวนการนี้จะเกิดได้เมื่อเสียง 2 เสียงอยู่ติดกันหรือใกล้กัน ในการกล่าวถึงการกลมกลืนเสียงต่อไปนี้ เราจะกล่าวถึงศัพท์ 3 ศัพท์ คือ

เสียงแบบ ได้แก่ เสียงที่เป็นเป้าหมายในการกลมกลืนเสียง กล่าวคือ เป็นเสียงซึ่งเป็นเป้าหมายให้เสียงอื่นกลายเป็นเป้าหมายให้เสียงอื่นกลายเสียงมากกลมกลืนกับมัน

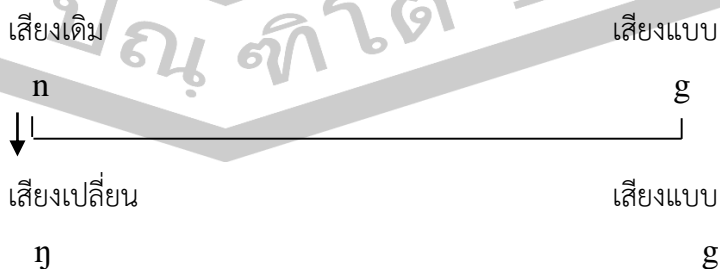
เสียงเดิม ได้แก่ เสียงก่อนจะมีการกลมกลืนกับเสียงแบบ

เสียงเปลี่ยน ได้แก่ เสียงเดิมหลังจากมีการกลมกลืนกับเสียงแบบแล้ว

เราอาจแสดงความสัมพันธ์ของเสียงแบบ เสียงเดิม และเสียงเปลี่ยน ได้ด้วยแผนภูมิและตัวอย่างต่อไปนี้

จากแผนภูมินี้จะเห็นว่า เสียงแบบเป็นเพียงเสียงซึ่งเป็นเป้าหมายในการกลมกลืนเสียง และเป็นเสียงที่คงที่อยู่ไม่เปลี่ยนแปลงทั้งก่อนการกลมกลืนเสียงและหลังการกลมกลืนเสียง ส่วนเสียงที่เปลี่ยนแปลงไปได้แก่ เสียงเดิมซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นเสียงเปลี่ยน อย่างเช่น ในคำว่า congress นั้นมีการกลมกลืนเสียง ดังนี้

เสียงเดิม [n] เปลี่ยนไปเป็นเสียง [ŋ] เพราะกระบวนการกลมกลืนเสียงกับเสียงแบบ [g] ทำให้ [n] เปลี่ยนลักษณะจากปุ่มเหงือกเป็นเพดานอ่อนตามสัทลักษณะเพดานอ่อนของ [g] ผลที่ได้ก็คือเสียงเปลี่ยน [ŋ]

ทั้งนี้ การกลมกลืนเสียงอาจแบ่งเป็นประเภทย่อย 2 ประเภท คือ 1) ตามตำแหน่งของเสียงเดิมและเสียงแบบ ซึ่งเรานึกถึงเสียงแบบเป็นหลัก และพิจารณาทิศทางของอิทธิพลของลักษณะของเสียงแบบไปยังเสียงเดิม เราก็จะได้ลักษณะการกลมกลืนเป็น 2 แบบ คือการกลมกลืนเสียงแบบเดินหน้า (Progressive Assimilation) และการกลมกลืนเสียงแบบถอยหลัง (Regressive Assimilation) 2) ตามสัทลักษณะของเสียงแบบ ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาว่า สัทลักษณะอะไรในเสียงแบบที่เป็นลักษณะอิทธิพลที่ทำให้เกิดการกลมกลืนเสียง และเรียกกระบวนการกลมกลืนเสียงตามสัทลักษณะอิทธิพลนั้น ได้แก่ กระบวนการทำเสียงให้เป็นนาสิก (Nasalization) กระบวนการทำให้เป็นเสียงเพดานอ่อน (Velarization) กระบวนการทำให้เป็นเสียงเพดานแข็ง (Palatalization) กระบวนการทำให้เป็นเสียงริมฝีปาก (Labialization) และกระบวนการกลมกลืนเสียงสระ (Umlaut)

2. การผลักเสียง (Dissimilation)

การผลักเสียงเป็นกระบวนการกลายเสียงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับการกลมกลืนเสียง กล่าวคือ แทนที่จะเป็นกระบวนการที่ทำให้เสียงที่อยู่ใกล้เคียงกันมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กลับผลักดันให้เสียงเหล่านั้นมีลักษณะต่างกัน นอกจากนี้ ยังมีการผลักเสียงอีกลักษณะหนึ่งคือ การผลักเสียงซึ่งเป็นกระบวนการทำให้พยางค์พยางค์หนึ่งหายไป ถ้าพยางค์นั้นมีลักษณะพยางค์คล้ายคลึงกับพยางค์ที่อยู่ใกล้ การผลักเสียงชนิดนี้เรียกว่า การตัดพยางค์ (haplology)

3. การสลับที่ของเสียง (Metathesis)

การสลับที่ของเสียงเป็นกระบวนการกลายเสียง ในลักษณะที่เสียง 2 เสียง ซึ่งเกิดเรียงกัน หรือใกล้กัน เกิดเปลี่ยนที่กันขึ้น เช่น เราเคยได้ยินคนพูด สติถิ แทนที่จะเป็น สติถิต

4. การแทรกเสียง (Epenthesis)

การแทรกเสียงเป็นกระบวนการการกลายเสียงในลักษณะที่ทำให้มีเสียงใหม่เกิดขึ้น เพื่อความสะดวกในการเปล่งเสียง เช่น ในการเปล่งเสียงพยัญชนะ 2 เสียง ซึ่งมีฐานกรณ์เกิดห่างกัน และอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงต้องผ่านฐานกรณ์ของเสียงอื่น จึงอาจทำให้เกิดเสียงดังกล่าวแทรกขึ้นได้ เพราะทำให้สะดวกในการเปล่งเสียง นอกจากการแทรกเสียงสระแล้วยังอาจมีการแทรกเสียงสระด้วย

5. การเพิ่มเสียงพยัญชนะท้าย (Excrecence)

การเพิ่มเสียงพยัญชนะท้าย เป็นกระบวนการการกลายเสียง ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยในภาษากลุ่มเยอรมันนิก พยัญชนะท้ายที่เพิ่มเข้าไปนี้โดยมากเป็นเสียง [t]

6. การเพิ่มเสียงสระต้นคำ (Prothesis)

กระบวนการกลายเสียงที่คล้ายกับการเพิ่มเสียงพยัญชนะท้าย คือการเพิ่มเสียงสระเข้าต้นคำ กระบวนการนี้พบบ่อยๆ ในภาษากลุ่มโรมานซ์ เช่น ในภาษาฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส ซึ่งเพิ่ม [e] เข้าที่ต้นคำ ถ้าคำนั้นขึ้นต้นด้วยเสียง [s] เช่น

(ละติน) scola “โรงเรียน” → (โปรตุเกส) escola
→ (ฝรั่งเศสเก่า) escole

7. การสูญของเสียง (Sound loss)

กระบวนการสูญเสียงเป็นกระบวนการการกลายเสียงที่สำคัญแบบหนึ่ง การสูญของเสียงมักเกิดกับเสียงสระซึ่งไม่ได้รับการลงเสียงหนัก เสียงสระจึงลดรูปเป็น [ə] และต่อมา [ə] ก็เกิดสูญเสียงไป อาจกล่าวได้ว่าการสูญของเสียงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องคือเริ่มจากการที่สระลดรูปและต่อมาก็สูญเสียงไป ในบางครั้งกระบวนการอาจหยุดอยู่เพียงแค่การลดรูปสระเท่านั้น การสูญเสียงมิได้เกิดกับเสียงสระเท่านั้นยังอาจเกิดกับเสียงพยัญชนะก็ได้

8. การติดเสียง (Contamination)

กระบวนการกลายเสียงชนิดนี้เกิดขึ้นเมื่อเสียงในคำคำหนึ่งเกิดติดเสียงของอีกคำหนึ่งที่ใช้ด้วยกันบ่อย ๆ หรือที่มีความหมายเป็นคู่กัน เช่นในภาษาอังกฤษ คำว่า four ติดเสียงคำว่า five มา เพราะที่จริงในคำว่า four นั้น เสียงพยัญชนะควรจะเป็นเสียง [k-] ในภาษาไทยกรุงเทพฯ คำว่า ปู่ย่าตายาย นั้นที่จริงควรจะเป็น ปู่ย่าตานาย แต่เพราะ [n] ในคำว่า นาย ติดเสียง [j] ในคำว่า ย่า ซึ่งใช้ร่วมกันเสมอ เมื่อหมายถึง บรรพบุรุษ

ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียงในภาษาไทยในฐานะที่เป็นผลจากการกลายเสียงแบบต่าง ๆ ที่พบในคำภาษาไทยกรุงเทพฯ มีดังนี้

1) การกลมกลืนเสียง (Assimilation) เป็นขบวนการการกลายเสียงที่เกิดเมื่อเสียงหนึ่งมีอิทธิพลเหนืออีกเสียงหนึ่ง และทำให้เสียงนั้นเปลี่ยนเสียงไปมีลักษณะคล้ายกัน คำในภาษาไทยปัจจุบันที่เป็นผลจากขบวนการกลมกลืนเสียง เช่น

เจียบเจียบ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในหนังสือมูลบทบรรพกิจมีการอธิบายการอ่านอักษรสูง อักษรต่ำในพยางค์ที่มีตัวสะกดว่า อ่านเสียงต่างกัน และได้ยกตัวอย่างคำว่า “เจียบเจียบ” เป็นคู่เทียบกับ “ปีกเสียบ” ถ้าพิจารณาคำว่า “เจียบ” อาจกล่าวได้ว่า มีการกลมกลืนเสียงแบบทำให้เป็นเสียงเพดานแข็ง s – i → c^h ขึ้น ซ จึงกลายเป็น ช ใน (เจียบ) เจียบ

พรงนี้ คำว่า “พรงนี้” มาจาก “พรงนี้” ศาสตราจารย์ ฟัง กวย ลี ให้ความเห็นว่า พรง อาจมาจาก **phruuk** และสระสั้นลง แต่จุดสำคัญในที่นี้ คือ การที่เสียงพยัญชนะท้าย -k กลมกลืนเสียงกับเสียงนาสิก /n/ ในคำว่านี้ และมีผลทำให้ /-k/ กลายเป็น /ŋ/

สันสกฤต ในสมัยรัชกาลที่ 4 คำนี้ใช้ว่า “สังสกฤต” แสดงให้เห็นว่ามีการกลมกลืนเสียงของ [ŋ] กับเสียง /s/ ซึ่งเป็นเสียงปุ่มเหงือก และทำให้ /ŋ/ กลายเป็น /n/

2) การผลัดเสียง (Dissimilation) ตัวอย่างการผลัดเสียง เช่นในคำว่า

สังสม ในสมัยรัชกาลที่ 1 คำนี้ใช้ว่า “สำสม” /samsom/ ในปัจจุบันคำนี้ใช้ว่า “สังสม” ซึ่งแสดงให้เห็นอิทธิพลของเสียง /-m/ ซึ่งผลัดให้ /-m/ ใน sam เปลี่ยนลักษณะฐานกรณ์เป็น /ŋ/

3) การแทรกเสียง (Epenthesis) ตัวอย่างการแทรกเสียง เช่นในคำว่า

วานนี้ โดยที่คำว่า “วาน” ในภาษาไทยกรุงเทพฯ เมื่อเทียบกับคำร่วมเชื้อสายในภาษาอื่น ๆ แล้ว จะเห็นว่าตรงกับคำว่า “วา” เช่น ไทยใหญ่ ใช้ waa จึงอาจกล่าวได้ว่า เสียงพยัญชนะท้ายคือ /n/ ในคำว่า “วาน” ในภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นเสียงแทรก อาจเกิดด้วยอิทธิพลของ /n/ ในคำว่า นี้ ซึ่งเกิดตามหลัง waa

4) การติดเสียง (Contamination) ตัวอย่างการติดเสียง เช่นในคำว่า

ยาย ในภาษาไทยกรุงเทพฯ เมื่อเทียบคำร่วมเชื้อสายในภาษาลูกอื่น ๆ แล้ว จะตรงกับคำว่า naai หรือ nai ซึ่งแสดงเสียงพยัญชนะต้นเป็น n- การที่ภาษาไทยกรุงเทพฯ แสดงเสียงพยัญชนะต้นเป็น j- นั้น ศาสตราจารย์ ฟัง กวย ลี ได้ให้ข้อสันนิษฐานว่า เป็นผลจากการติดเสียงคำว่า ย่า ทั้งนี้ เพราะคำว่า ย่า และ ยาย มักใช้ควบคู่กันไปเสมอๆ

5) การสลับที่ของเสียง (Metathesis) ตัวอย่างการสลับที่ของเสียง เช่น

ตะไกร ในสมัยก่อนใช้ว่า กันไทร (บางภาษาไทยถิ่น เช่น ภาษาถิ่นโคราช ใช้ว่า กะไต) และอาจมีการสลับที่ของเสียงเป็น ต้นไทร ต่อมาเสียงสระในพยางค์แรกลดรูปลงเนื่องจากเป็นพยางค์ที่ไม่ลงเสียงหนัก คำนี้จึงออกเสียงว่า ตะไกร ซึ่งเป็นภาษาปากในภาษาไทยกรุงเทพฯ ปัจจุบันคำว่า กรไรไกร ซึ่งเป็นภาษาเขียนปัจจุบัน อาจเป็นผลจากกลมกลืนเสียงของพยัญชนะต้นในพยางค์หลังกับเสียงพยัญชนะต้นในพยางค์แรกของคำว่า กันไทร ก็ได้

6) การเปลี่ยนแปลงของเสียงสระ การเปลี่ยนแปลงของเสียงสระที่พบบ่อย ๆ ก็คือ การเปลี่ยนแปลงของเสียงจากเสียงสระยาวเป็นเสียงสระสั้น ซึ่งเป็นผลจากกระบวนการทอนเสียงสระให้สั้นลง (Vowel shortening) เช่น คำว่า กลิ่นไอ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังใช้ว่า กลิ่นอาย แต่เมื่อเกิดการทอนเสียงสระให้สั้นลง (Vowel shortening) ขึ้น เสียงสระในคำนี้จึงเปลี่ยนเป็น /ʔai/ และตัวเขียนก็เปลี่ยนจาก อาย เป็น ไอ

การเปลี่ยนแปลงของเสียงสระที่มีลักษณะตรงข้ามก็คือ การที่เสียงสระสั้นแต่เดิมกลายเป็นเสียงสระยาว ซึ่งเป็นผลจากกระบวนการยืดเสียงสระ (Vowel lengthening) เช่น

ข้าว คำคำนี้ในหลักศิลาจารึกใช้ เข่า ซึ่งแสดงลักษณะสระเสียงสั้น และในสำนวนว่า ข้าวปลาอาหาร ในภาษาปัจจุบันคำว่า ข้าว มิได้ออกเสียงสระยาว /kin khaaw/ เหมือน

แต่เวลาที่พูดว่า กินข้าว คำว่า ข้าวมีสระเสียงยาว จึงสันนิษฐานว่า เกิดการยืดเสียงสระขึ้นและการกลายเสียงนี้แสดงให้เห็นในภาษาเขียนด้วย กล่าวคือ ภาษาเขียนปัจจุบันเขียนว่า “ข้าว” มิใช่ “เข้า”

น้ำ คำคำนี้คนที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ออกเสียงเป็นเสียงค่อนข้างยาว คือ /náam/ จึงอาจใช้เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการยืดเสียงสระ อย่างไรก็ตาม ด้วเขียนของคำนี้ก็ยังมีได้มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนคำว่า ข้าว

ในขณะที่ วริชา กมลนาวิณ (2553 : 270 -271) ได้กล่าวถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษาว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งผู้ใช้ภาษาจะรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของภาษาเลยทีเดียวนะ อย่างไรก็ตาม ด้วเขียนของภาษาเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะคนที่ใช้ภาษานั้นจะมองว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นดีขึ้นหรือเลวลงก็ตาม โดยสาเหตุที่ภาษาเกิดการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1) การออกเสียง “ตามสบาย” (Articulatory simplification) กล่าวคือ บางครั้งผู้พูดอาจจะไม่ระมัดระวังตัวในการพูดทำให้หลังเปลือยพูดได้ไม่ถูกต้องตามหลักภาษา เช่น ไม่พูดควบกล้ำ “ร”, “ล” หรือในบางครั้งอาจออกเสียงของคำว่า “ตุ๊กตา” (ตุ๊ก-ตา) และ “ตกใจ” (ตก-ใจ) เป็น ตุ๊ก - กะ - ตา และ ตก - กะ - ใจ จึงอาจกล่าวได้ว่า เสียงจะเกิดการลดรูปหรือเพิ่มขึ้นมานั้น มักเป็นผลมาจากความสะดวกสบายในการเปล่งเสียง ทั้งนี้ เมื่อคำนึงถึงในแง่สรีรศาสตร์ นักภาษาศาสตร์มีความเชื่อว่า ความยากง่ายในการเปล่งเสียงพูดของแต่ละคนจะมีไม่เท่ากัน เช่น เสียงพยัญชนะจะเปล่งได้ยากกว่าเสียงสระ เป็นต้น นอกจากนี้ เสียงบางเสียงก็มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นอีกเสียงหนึ่ง เช่น เสียงหยุดมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นเสียงเสียดแทรก ดังในกรณีของเสียง “ร” และ “ล” นั้น เสียง “ล” น่าจะเปล่งได้ง่ายกว่าเสียง “ร” ซึ่งเป็นเสียง voice alveolar trill เพราะปลายลิ้นจะต้องกระดกขึ้นลงที่ฐานปุ่มเหงือกติดต่อกันหลายครั้ง ในขณะที่ไม่ต้องใช้ความพยายามมากเมื่อออกเสียง “ล” เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า สาเหตุที่ผู้พูดมีแนวโน้มจะเปล่งเสียงในลักษณะที่ง่ายก็เพราะภาษาจะปรับตัวของมันเองเพื่อให้ผู้พูดในสังคมสามารถสื่อสารกันเข้าใจได้ การเปลี่ยนแปลงทางภาษาในลักษณะนี้ก็อาจเกิดปัญหาในแง่ที่ว่าอาจทำให้ผู้ฟังสับสนในการสื่อสารกัน แต่ธรรมชาติก็จะปรับระบบเสียงนั้นด้วยการเพิ่ม ลดรูป หรือเปลี่ยนแปลงเสียงในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใช้ภาษาในสังคมสื่อสารกันได้

2) อิทธิพลของระบบการเขียน การเปลี่ยนแปลงในด้านการเขียนมักเปลี่ยนแปลงไม่มากนักเมื่อเทียบกับภาษาพูด ในบางครั้งผู้ใช้ภาษาในสังคมหนึ่ง ๆ อาจออกเสียงของคำใดคำหนึ่งไม่เหมือนกันด้วยอิทธิพลจากภาษาเขียน เช่น ในภาษาอังกฤษ เสียง /t/ ในคำว่า often ได้สูญหายไปนานแล้ว แม้ว่ารูปสะกดจะไม่เปลี่ยนแปลง แต่ในปัจจุบันกลับมีผู้พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่เป็นจำนวนมากอ่านออกเสียง /t/ ด้วย นั่นหมายถึงเสียง /t/ ได้กลับมาใหม่ด้วยอิทธิพลของการสะกดคำนี้เป็นต้น

3) การเทียบแบบ (Analogy) คือการที่ลักษณะบางอย่างของภาษาไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีรูปแบบที่เหมือนกับลักษณะอื่น ๆ ที่มีกฎเกณฑ์แน่นอนกว่า เช่น เรามักพบว่า เด็กที่พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่อาจใช้คำที่อยู่ในรูปอดีตของคำว่า go เป็น goed แทนที่จะเป็น went ในภาษาไทยเราก็มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเช่นนี้ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงทางหน่วยคำซึ่งเป็นผลมาจากการเทียบแบบคำแผลงในภาษาเขมร ตัวอย่างเช่น เกิด-กำเนิด เสร็จ-สำเร็จ ปราบ-บาราบ เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการสร้างคำใหม่ด้วยการเติมพยางค์ “อำ” เข้าไปซึ่งก็จะทำให้คำ ๆ นั้นเป็นกริยา แต่ในภาษาไทยไม่มีหลักเกณฑ์เช่นนี้ อย่างไรก็ตาม มีคำไทยหลายคำซึ่งมี 2 รูปอ่อนเป็นผลของการเทียบแบบจากคำแผลงในภาษาเขมร เช่น “เม็ด-เม็ล็ด” “แมง-แมลง” “แข็ง-คำแหง” “ติ-ตำหนิ” เป็นต้น

4) การติดต่อกันของผู้ใช้ภาษา (Language Contact) ในอดีตผู้พูดภาษาในสังคมที่มีภูมิประเทศใกล้เคียงหรือติดต่อกันมักจะมีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาของคนสองกลุ่มนั้นเสมอ ดังเช่นในสมัยก่อน ไทยเรารับคำเขมรและคำบาลี-สันสกฤตมาใช้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากอิทธิพลทางศาสนาและวัฒนธรรม แต่ปัจจุบันแม้ว่าจะอยู่ห่างไกลกันแต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสาร จึงทำให้เราได้รับอิทธิพลทางภาษาจากประเทศอื่น ๆ ไม่เพียงแต่ประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกันเท่านั้น ซึ่งการติดต่อกันดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาษาในลักษณะต่าง ๆ เช่น ทางวากยสัมพันธ์ที่มีการใช้รูปประโยคเช่นเดียวกับภาษาอังกฤษ หรือทางด้านเสียงที่มีการออกเสียงเสียดแทรกทำคำให้เหมือนกับภาษาอังกฤษที่มีเสียงท้ายเป็น /s/ เป็นต้น

นอกจากนี้ วริษา กมลนาวิณ (2553 : 274 -275) ยังกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางภาษาด้านเสียงว่าเกิดขึ้นได้ใน 3 ลักษณะ คือ

1) การแทรกเสียง (Epenthesis) และการสูญเสียง (Deletion)

การแทรกเสียงและการสูญเสียงล้วนเป็นผลมาจากความสะดวกในการเปล่งเสียง เช่น คำว่า ตึกตา และลูกตา มี 3 พยางค์ นอกจากนี้ มีคนไทยหลายคำที่ออกเสียงคำว่า “กะปิ” เป็น “กระปิ” เนื่องจากการเทียบเสียงจากคำอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน เช่น กระจก กระเป่า ฯลฯ การเพิ่มเสียงในลักษณะนี้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ดังเช่นคำว่า “ประตู” โดยสันนิษฐานกันว่าสมัยก่อนคำนี้เคยเป็นคำประสมระหว่าง “ปาก” กับ “ตู” ต่อมาคนรุ่นหลังได้ออกเสียงเป็น “ปะตู” คงจะเนื่องมาจากการที่ภาษาไทยมักจะเน้นเสียงในตำแหน่งพยางค์ท้าย แต่ปัจจุบันคำนี้สะกดว่า “ประตู” และคำว่า “ประ-ตุ” นี้ก็เป็นการอ่านที่ทุกคนยอมรับว่าถูกต้อง ส่วนการสูญเสียงนั้นก็คือการที่เสียงๆ หนึ่งเริ่มสูญหายไป ดังเช่น เสียง “ร” และเสียง “ล” ที่เป็นส่วนประกอบของคำควบกล้ำในภาษาไทย

2) การกลมกลืนเสียง (Assimilation)

การกลมกลืนเสียง หมายถึง การที่สัทลักษณ์หรือคุณสมบัติของเสียงๆ หนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยจะคล้ายคลึงกับเสียงข้างเคียงมากขึ้นหากเสียง ๆ หนึ่งเปลี่ยนแปลงไปโดยที่สัทลักษณ์ของเสียงนั้นใกล้เคียงมากขึ้นกับเสียงที่นำมาข้างหน้า เราก็เรียกการกลมกลืนเสียงประเภทนี้ว่า การกลมกลืนตามเสียงข้างหน้า (Progressive Assimilation) ภาษาไทยมีลักษณะการกลมกลืนเสียงในลักษณะนี้เช่นกัน ปกติเสียง ร และ ล ซึ่งเป็นพยัญชนะเหลว (liquid) จะเป็นเสียงโฆษะ โดยธรรมชาติ แต่เมื่อมันเป็นส่วนประกอบของคำควบกล้ำซึ่งมีเสียงพยัญชนะอโฆษะ – หยุต (voiceless plosive) นำหน้า สองเสียงนี้มักจะกลายเป็นเสียงพยัญชนะอโฆษะ – เหลว ตามเสียงที่มาข้างหน้า นอกจากนี้ ยังมีการกลมกลืนเสียงอีกประเภทหนึ่งซึ่งเรียกว่า การกลมกลืนตามเสียงหลัง (Regressive Assimilation) หมายถึงสัทลักษณ์ของเสียง ๆ หนึ่งเปลี่ยนแปลงไปเพราะได้รับอิทธิพลจากเสียงที่ตามมา เช่น คำว่า กรรมาธิการ ออกเสียงว่า กัน-มา-ทิ-กาน แต่เรามักจะออกเสียงเป็น กัม-มา-ทิ-กาน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ตามหลักภาษาศาสตร์แล้ว อาจสรุปได้ว่า เราออกเสียง “น หนู” ของพยางค์แรกเป็นเสียง “ม ม้า” เพราะเราออกเสียงได้ง่ายขึ้น เนื่องจากเสียงต่อมาเป็นเสียง “ม ม้า” นับได้ว่าเป็นการกลมกลืนเสียงประเภทตามเสียงที่ต่อมา และหากสังเกตให้ดี เมื่อเราพูดคำว่า “น้ำฝน” เราจะไม่ออกเสียง /m/ ที่ตำแหน่งท้ายของคำว่า “น้ำ” อย่างเต็มเสียง แต่จะออกเสียง /m/ ซึ่งมีฐานกรณ์ที่ริมฝีปากล่าง-ฟันบนแทน คือออกเสียงเป็น [námfɔ̃n] เพราะอิทธิพลของเสียง /f/ ที่ตามมานั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงประเภทกลมกลืนเสียงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น บ่อย ๆ เพราะคนเรามักออกเสียงให้สะดวกปากเข้าไว้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตาม เราอาจพบการเปลี่ยนแปลงทางเสียงที่มีลักษณะตรงข้ามกับการกลมกลืนเสียงได้เช่นกัน นั่นเป็นเพราะในบางครั้งหากออกเสียงตามสบายจะทำให้ผู้ฟังสับสน เนื่องจากเสียงที่เปล่งออกมาติด ๆ กัน อาจมีสัทลักษณ์ที่คล้ายกันมากเกินไป ทำให้ผู้ฟังเกิดความลำบากในการแยกเสียง เราเรียกการเปลี่ยนแปลงของเสียงที่ใกล้เคียงกันเริ่มมีคุณสมบัติแตกต่างกันมากขึ้นนี้ว่า “การผลัดเสียง” (Dissimilation) อาจกล่าวได้ว่าการผลัดเสียงเกิดขึ้นกับคำ ๆ นี้ โดยมีการเปลี่ยนแปลงเสียงเสียดแทรกให้เป็นเสียงกัก เพื่อความสะดวกในการออกเสียงของผู้พูด และเพื่อการรับฟังเสียงที่ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยผู้ฟังนั่นเอง

3) การสลับเสียง (Metathesis)

การสลับเสียงคือการเปล่งเสียงผิดแผกไปจากตำแหน่งเดิม เช่น คำว่า “bird” (=นก) และ “horse” (=ม้า) ในภาษาอังกฤษมาจากรากเดิมคือ “brid” และ “hros” ตามลำดับ กล่าวคือเสียงพยัญชนะและเสียงสระเกิดการสับเปลี่ยนตำแหน่งภายในพยางค์เดียวกัน การสลับเสียงไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นภายในพยางค์เดียว แต่อาจเกิดข้ามพยางค์ที่อยู่ติดกันก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อพูดเร็วๆ คำว่า “ก้าวพลาด” ก็เป็น “ก้าวพาด” กล่าวคือ เสียง “ล ลิง” ของพยางค์ที่สองสลับไปอยู่ในพยางค์แรก กลายเป็นเสียงควบกล้ำของพยางค์นั้น การสลับเสียงอาจมีเหตุ

มาจากความตั้งใจมากเกินไปที่จะออกเสียงให้ชัด ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า hypercorrection หรือ มิฉะนั้นอาจเกิดขึ้นเมื่อมีการออกเสียงพลาดโดยที่เราไม่ได้ตั้งใจก็เป็นได้ แต่หากคนกลุ่มใหญ่ออกเสียง สลับตำแหน่งอยู่เรื่อย ๆ นานวันเข้าอาจทำให้สังคมยอมรับและเคยชินกับเสียงที่สลับตำแหน่งไปในที่สุด

ในขณะที่ อภิรักษ์ ธรรมทวีกุล (2547 : 55-61) ได้กล่าวว่า เสียงที่คนเราพูดในแต่ละคำหรือแต่ละประโยคจะมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากเสียงอื่น ๆ ในบริบท เช่น การกลมกลืนเสียง การเพิ่มเสียง หรือการลดเสียง เป็นต้น พฤติกรรมในการออกเสียงต่าง ๆ เหล่านี้มักมีสาเหตุมาจากธรรมชาติของสรีระในการออกเสียงและการรับรู้เสียงในการฟัง เพื่อทำให้เกิดความสะดวกในการออกเสียงหรือเพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการสื่อความหมายต่อผู้ฟัง โดยอาจจำแนกประเภทของพฤติกรรมหลักๆ ได้ดังนี้

1) การกลายเสียง

1.1) การกลมกลืนเสียง (Assimilation) คือการที่เสียงเปลี่ยนแปลงหรือกลายไปตามเสียงในบริบท มีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1) เสียงพยัญชนะกลมกลืนเสียงตามเสียงสระ

1.1.2) เสียงสระกลมกลืนตามเสียงพยัญชนะ

1.1.3) เสียงพยัญชนะกลมกลืนตามเสียงพยัญชนะ

1.1.4) เสียงสระกลมกลืนเสียงตามเสียงสระ

1.2) การแยกเสียง (Dissimilation) คือการเปลี่ยนแปลงหรือกลายเสียงให้ต่างไปจากเสียงในบริบท มักจะเป็นไปเพื่อความต่างที่มีผลสัมฤทธิ์ต่อการฟังของผู้ฟัง ทำให้ได้ยินเสียงต่างนั้นชัดเจน สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน ไม่กำกวม

2) การรวมเสียง มี 2 ลักษณะ ได้แก่

2.1) การรวมหน่วยเสียง (Neutralization) คือหน่วยเสียงที่มีความต่างแยกเป็นหน่วยเสียง (phoneme) กลายมาเป็นเสียงเดียวกัน (neutralized) ในบางบริบท ดังนี้

2.1.1) การรวมหน่วยเสียงพยัญชนะ (Consonant neutralization) หมายถึงหน่วยเสียงพยัญชนะ 2 หน่วยเสียง กลายมาเป็นหน่วยเสียงเดียวกันในบางบริบท เช่น ในภาษาไทย หน่วยเสียงหยุดอโฆษะชนิด /ph, th, kh/ และอโฆษะสติด /p, t, k/ กลายเสียงรวมเป็นเสียงอโฆษะสติด /p, t, k/ ในตำแหน่งท้ายคำ แต่ถ้ามีการเติมปัจจัยเสียงชนิดก็จะปรากฏในตำแหน่งต้นพยางค์ของพยางค์ใหม่ที่เกิดจากการต่อปัจจัย ตัวอย่างเช่น /lōok/ “โลก” เป็น /lookaa/ “โลกา” /sōok/ “โศก” เป็น /sōoka/ “โศกา” /sūk/ “สุข” เป็น /sūkkhāa/ “สุขา” เป็นต้น

2.1.2) การรวมหน่วยเสียงสระ (Coalescence) หมายถึง การที่หน่วยเสียงสระ 2 หน่วยเสียง กลายมาเป็นเสียงเดียวกันในบางบริบท เช่น ภาษาอีสานมีเสียงสระ 5 เสียง

คือ /i, e, a, o, u/ ในตำแหน่งแกนพยางค์ที่ไม่เน้น สระจะกลายเป็นเสียงเหลือ 3 เสียง โดยเสียง /e/ จะกลายเป็น [i] และ /o/ จะกลายเป็น [a] เหลือเสียงสระ [i, a, u] เพียง 3 เสียง

2.2) การรวมเสียง (Coalescence) คือการที่หน่วยเสียง 2 หน่วยเสียงรวมสัทลักษณ์เข้าด้วยกันเป็นหน่วยเสียงเดียวกัน มี 3 รูปแบบ ได้แก่ การรวมเสียงพยัญชนะ การรวมเสียงสระ และการรวมเสียงพยัญชนะและสระ

3) การสลับเสียง (Metathesis) คือการสลับที่ของหน่วยเสียง 2 หน่วยเสียงเพื่อให้ง่ายในการออกเสียง มักจะมีผลทำให้พยางค์ที่มีลักษณะซับซ้อน เช่น มีเสียงพยัญชนะเรียงกันตั้งแต่ 2 เสียงขึ้นไป ลดความซับซ้อนลง

4) การเพิ่มและลดเสียง

การเพิ่มเสียงและลดเสียงมักจะมีแรงผลักดันมาจากการจัดรูปแบบพยางค์เพื่อให้พยางค์แต่ละพยางค์ในคำนั้น ๆ ออกเสียงได้ง่ายและสะดวกขึ้น และรูปแบบพยางค์ที่ง่ายที่สุดก็คือ CV ฉะนั้นในการผสมผสานคำหรือในถ้อยความต่อเนื่อง เกิดเสียงพยัญชนะมาเรียงกันหลาย ๆ เสียง (consonant cluster) หรือเสียงสระรวมกันหลายๆ เสียง (vowel cluster) ทำให้เกิดความไม่สะดวกหรือยากลำบากในการจัดรูปแบบพยางค์และออกเสียง การสอดแทรกเสียงสระ (vowel insertion) หรือการสอดแทรกเสียงพยัญชนะ (consonant insertion) ก็เกิดขึ้นเพื่อช่วยให้การจัดพยางค์เข้ารูปแบบ CV โดยแยกเสียงพยัญชนะซ้อนหรือสระประสมหลาย ๆ เสียงออกจากกัน ในทางกลับกัน วัธีธรรมชาติอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการจัดพยางค์ก็คือ การลดเสียงพยัญชนะหรือสระ (consonant / vowel deletion) เพื่อขจัดเสียงซ้อนทำให้เกิดรูปแบบพยางค์ CV ที่ง่ายและออกเสียงได้สะดวกเช่นกัน นอกจากนี้การเน้นพยางค์สัมพันธ์โดยตรงกับการเพิ่มหรือลดเสียงแกนพยางค์เพื่อความชัดเจนของพยางค์ หรือความสะดวกในการออกเสียงโดยไม่มีผลต่อความหมายของคำ

การเปลี่ยนแปลงภาษานอกจากเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียง ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความหมาย ซึ่งมีผู้กล่าวถึงดังนี้

วริษา กมลนาวัน (2553 : 279 – 280) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำว่า คำศัพท์ของภาษาต่าง ๆ ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา คำที่ไม่ค่อยได้ใช้อาจสูญหายไป คำศัพท์ไทยโบราณหลายคำเคยปรากฏในศิลาจารึกหลักต่าง ๆ ซึ่งแสดงว่าครั้งหนึ่งไทยเราเคยใช้คำศัพท์นั้น ๆ ก็ไม่ปรากฏการใช้ในภาษาไทยปัจจุบันแล้ว ในขณะเดียวกันก็มีการสร้างคำศัพท์ใหม่ ๆ เพิ่มเข้ามาโดยเฉพาะคำที่เกิดขึ้นตามสมัยนิยมที่วัยรุ่นมักสร้างขึ้นใช้ แต่คำศัพท์ที่สร้างใหม่เหล่านี้มักจะสูญหายไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งก็ไม่แน่นอนเสมอไป เช่นคำว่า “เฮงซวย” นั้นแม้จะเป็นคำที่ไม่ค่อยสุภาพ แต่ก็ยังเห็นมีผู้ใช้คำนี้อยู่จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ภาษาหนึ่ง ๆ มักยืมคำศัพท์มาจาก

ภาษาอื่นเพื่อใช้เรียกสิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เช่น “คอมพิวเตอร์” “ทีวี” “การ์ด” และคำอื่น ๆ จากภาษาอังกฤษเข้าใช้เป็นจำนวนมาก

การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำศัพท์มี 4 ประเภทหลักดังนี้ คือ

1. ความหมายกว้างขึ้น (Semantic broadening) คือ การขยายความหมายของคำศัพท์ให้กว้างออกไปกว่าเดิม ตัวอย่างเช่นในภาษาอังกฤษสมัยก่อนคำว่า “bird” แปลว่า สัตว์ปีกขนาดเล็ก มิได้หมายความถึงนกเช่นในปัจจุบัน คำว่า “aunt” ในสมัยก่อนหมายถึงพี่หรือน้องสาวของพ่อ แต่ในปัจจุบันคำนี้จะรวมพี่และน้องสาวของแม่ด้วย

2. ความหมายแคบเข้า (Semantic Narrowing) คือ การที่คำศัพท์มีความหมายแคบลง เช่นในภาษาอังกฤษคำว่า “meat” เคยหมายถึงอาหารโดยทั่วไป แต่ปัจจุบันคำ ๆ นี้หมายถึงเนื้อสัตว์ที่ใช้ประกอบอาหาร คำว่า “hound” เคยแปลว่าสุนัข สมัยนี้คำ ๆ เดียวกันจะหมายถึงสุนัขสายพันธุ์ที่ชื่อ “hound” ซึ่งเป็นสุนัขพันธุ์ที่ชอบล่าสัตว์

3. ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก (Amelioration) หมายถึงการที่คำศัพท์เริ่มมีความหมายในแง่ดีขึ้นกว่าเดิม เช่นเมื่อก่อนนี้คำว่า “pretty” ในภาษาอังกฤษเคยแปลว่า เจ้าเล่ห์ ตรงกันข้ามกับ ความหมายในปัจจุบันซึ่งแปลว่า “สวย”

4. ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ (Pejoration) หมายถึงการที่คำศัพท์เริ่มมีความหมายไม่สุภาพหรือเป็นไปในเชิงลบมากขึ้น ซึ่งอาจทำให้คำศัพท์นั้น ๆ กลายเป็นคำต้องห้ามไปเลยก็ได้ เช่นคำว่า “กู” เป็นคำเรียกตนเองตามปกติในสมัยโบราณ ในปัจจุบันเราทราบกันดีว่า เราไม่ใช้คำนี้ต่อหน้าผู้ที่เราไม่สนิทสนม เพราะเป็นคำที่ไม่สุภาพ คำว่า “ห่า” ก็กลายเป็นคำหยาบเช่นเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่เมื่อก่อนหมายถึงโรคระบาดชนิดหนึ่ง

ส่วน ปราณี กุลละวณิชย์ (2548 : 427-431) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านความหมายในภาษาไทยว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำมีหลายอย่างทั้งสาเหตุที่ไม่ใช่เรื่องของภาษา เช่นความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ และสาเหตุทางภาษา เช่นการที่คำ 2 คำหรือมากกว่านั้นเกิดร่วมกันเสมอๆ เป็นต้น สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางความหมายที่พบในคำภาษาไทยกรุงเทพฯ อาจแบ่งออกได้เป็นประเภท ๆ ดังนี้ คือ

1) ความหมายกว้างขึ้น การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบนี้ ทำให้คำมีความหมายกว้างออกไปจากเดิม ในภาษาไทยสมัยเก่าคำว่า อา /ʔʔaa/ หมายถึงน้องสาวของพ่อ ใช้คู่กับอาว /ʔʔʔaa/ น้องชายของพ่อ ในปัจจุบันในภาษาไทยกรุงเทพฯ ใช้คำว่า อา ซึ่งมีความหมายทั้งน้องสาวและน้องชายของพ่อ คำ 2 คำนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นขึ้น ๆ คือ เมื่อราวปี พ.ศ. 2498-2499 มีคำว่า อาร์ คำเดียวมีความหมายว่า น้องสาวและน้องชายของพ่อ ต่อมาเมื่อมีผู้เห็นว่า “ร” นั้นไม่มีความหมาย จึงได้ตัดออกเสีย คำว่า “อา” จึงเข้ามาแทนที่ คำว่า “อาร์” ในภาษาไทยกรุงเทพฯ ในด้านความหมายมาจนถึงทุกวันนี้ หรือคำว่า “ยัง” ในสมัยก่อนแปลว่า “มีชีวิต” เช่น ในมูลบทบรรพ

กิจ มีคำว่า “ทุนทรัพย์ของผู้ยังรวมกับของผู้ตาย” ในปัจจุบันคำว่า “ยัง” ใช้เดี่ยว ๆ ไม่มีความหมายว่า มีชีวิต ต้องใช้กับ “อยู่” เมื่อใช้เดี่ยว ๆ เปลี่ยนไปมีความหมายว่า คงอยู่ เช่น ยังมีดี ยังมีเด็ก ยังมีร้อน จึงนับได้ว่า “ยัง” มีความหมายกว้างขึ้นกว่าเดิม

2) ความหมายแคบลง (Narrowing) การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบนี้ เป็นไปในทางตรงข้ามกับชนิดแรกก็คือ ความหมายลดขอบเขตลง เช่น คำว่า “บ้าน” สมัยก่อนหมายถึง “หมู่บ้าน” ดังจะเห็นได้จาก ชื่อหมู่บ้านต่าง ๆ ในต่างจังหวัด เช่น บ้านท่า 2 แคว บ้านใหม่ ฯลฯ ปัจจุบันคำว่า “บ้าน” มีความหมายแคบลง หมายถึง สถานที่อยู่อาศัยของครอบครัว ๆ เดียวเท่านั้น หรือคำว่า “ขบ” เดิมมีความหมายว่า “กัด” เช่น กูขบ หมากขบ ในภาษาไทยกรุงเทพฯ ปัจจุบัน “ขบ” มีความหมายถึงอาการกัดที่เฉพาะคือใช้ฟันหน้ากัดให้แตก เช่น ขบเม็ดยา

3) ความหมายส่อไปในทางดีขึ้น (Amelioration) การเปลี่ยนแปลงความหมายชนิดนี้มีลักษณะดังนี้ คือ ความหมายเดิมของคำมีความหมายธรรมดาหรือความหมายส่อไปในทางลบ แต่ต่อมาความหมายกลับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น เช่น คำว่า “เหี้ย” ในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง มีความหมายธรรมดาว่า “ที่อยู่อาศัย” ในภาษาไทยกรุงเทพฯ ปัจจุบันคำว่า “เหี้ย” มีความหมายถึง ถิ่นกำเนิด ในปัจจุบันมีความหมายแฝงของคำนี้ว่า ให้ความอบอุ่นด้วย เช่น ไหวลือว่า คินสุเหี้ย เป็นต้น

4) ความหมายส่อไปในทางลบ (Pejoration) การเปลี่ยนแปลงของความหมายเช่นนี้เป็นไปในทางตรงกันข้ามกับข้อ 3 คือ ความหมายเดิมธรรมดาหรือดี แต่กลับเปลี่ยนไปมีความหมายในทางลบ ตัวอย่างเช่น คำว่า “มัก” ซึ่งในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงใช้ว่า

ใครจกมกกลั่นเหล่น ใครจกมกกหวหว (บรรทัดที่ 19-20 ด้าน 1)

คนในเมืองลุกโขทัยนี่มกกทาน มกกทรงศีลมกกโอยทาน (บรรทัดที่ 8-9 ด้าน 2)

ตัวอย่างการใช้ มกก เหล่านี้ น่าจะสันนิษฐานได้ว่า มกก มีความหมายว่า ชอบ ในภาษาไทยกรุงเทพฯ ปัจจุบัน คำว่า มัก มีความหมายไปในทางลบ เช่น เขามักมาก ในที่นี้ มัก ไม่ได้มีความหมายว่า ชอบ แต่มีความหมายว่า โลก

อย่างไรก็ดี กลไกที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนไปมีหลายประการ บางอย่างก็ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักภาษาศาสตร์ได้ ดังนั้น นักภาษาศาสตร์จึงจัดประเภทของกลไกการเปลี่ยนแปลงภาษาออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ สาเหตุจากภายนอก (External factors) และสาเหตุภายในตัวภาษาเอง (Internal factors) สุขุมาวดี ขำหิรัญ (2541: 21 - 25) ได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

1) สาเหตุจากภายนอก (External factors) ได้แก่ สภาวะแวดล้อม อิทธิพลทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง ที่มีส่วนทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลง แต่ไม่ใช่ลักษณะโดยตรงของภาษา

ดังนั้น นักภาษาศาสตร์หลายคนจึงเรียกอีกอย่างว่า non-linguistic factors ซึ่งส่วนใหญ่จะได้แก่ ปัจจัยทางสังคมนั่นเอง กลไกภายนอกที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนไป ได้แก่

1.1) การยืม (Borrowing) เป็นกลไกการเปลี่ยนแปลงภาษาที่พบมาก เนื่องจากทุกภาษาจะมีการยืมจากภาษาที่พูดอยู่ในบริเวณใกล้เคียง หรือจากภาษาที่ได้รับความนิยมในการศึกษาเรื่องการยืมทางภาษาศาสตร์นั้น จะต้องคำนึงถึงประวัติความเป็นมาและลักษณะทางสังคมของกลุ่มคนที่พูดภาษานั้น ภาษาศาสตร์เชิงประวัติจะให้ความสนใจในเรื่องการติดต่อกันระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ เมื่อศึกษาการยืมภาษา โดยการยืมทางภาษาศาสตร์สามารถแบ่งออกได้เป็นชนิดต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1) การยืมคำ (Lexical Borrowing) เป็นชนิดของการยืมที่พบมากที่สุด เนื่องจากการยืมคำจากภาษาอื่นมาใช้โดยไม่ทำให้ระบบโครงสร้างหรือไวยากรณ์ของภาษาเปลี่ยนแปลงไป การยืมแบบนี้ได้มาจากการรับเอาวัฒนธรรมของชนชาตินั้น ๆ หรืออาจจะรับมาแต่คำศัพท์โดยไม่เอาวัฒนธรรมมาด้วยก็ได้ และการยืมคำนั้นอาจเกิดขึ้นตามความจำเป็น เมื่อหมดความจำเป็นก็เลิกใช้คำนั้นก็ได้ ซึ่งการยืมยงได้ คำอาจมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเสียงได้ เพราะโดยปกติเรามักจะไม่นำเสียงภาษาอื่นมาใช้ นอกจากติดมากับคำยืม แต่กระนั้นเราก็มักจะออกเสียงคำยืมด้วยระบบเสียงในภาษาของเรา

1.1.2) การยืมไวยากรณ์ (Syntactic Borrowing) พบน้อยกว่ายืมหน่วยเสียง เนื่องจากภาษาต่าง ๆ มีระบบโครงสร้างอยู่แล้ว และการเรียนรู้ไวยากรณ์ภาษาอื่น ๆ เป็นสิ่งที่ยาก ยกเว้นเป็นภาวะแทรกซ้อนที่พบในผู้รู้มากกว่า 1 ภาษา

1.1.3) การยืมความหมาย (Semantic Borrowing) ได้แก่ การนำเอาความหมายโดยไม่เอารูปภาษาต่างประเทศมาด้วย แต่จะใช้ให้ตรงกับคำภาษาต่างประเทศ และรูปของภาษาที่ได้จากการยืม ความหมายในลักษณะนี้คือ loan translation (Calque)

1.2) การเลี่ยงการใช้คำต้องห้ามหรือคำพ้องเสียง (Avoidance of homophony or tabooed words) คือการหลีกเลี่ยงคำพ้องเสียงหรือคำต้องห้าม หรือคำที่ลงท้ายด้วยเสียงเดียวกัน

1.3) ค่านิยมทางสังคม (Social Prestige) หมายถึง ค่านิยมทางสังคมที่มีต่อ variety ของภาษา เช่นในประเทศอังกฤษ ได้แก่ Queen's English

1.4) Substratum Influence ได้แก่ อิทธิพลของภาษาเดิมที่มีต่อภาษาใหม่ เช่น พุทธภาษาสเปนปนหรือแทนภาษาบาสค (ในบริเวณติดกับแคว้น Basque)

1.5) Area Sound Shift มักจะเกิดจาก Super stratum หรืออิทธิพลของภาษาใหม่ต่อภาษาที่พูดอยู่เดิม เช่น เมื่อจีนปกครองเวียดนาม ประมาณปี ค.ศ. 500-1000 ทำให้เกิดหน่วยเสียง /p/ ขึ้นในภาษาเวียดนาม

2) สาเหตุภายในตัวภาษา (Internal factors) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตัวภาษาเอง โดยไม่ได้เกิดจากอิทธิพลสิ่งแวดล้อมภายนอกแต่ประการใด ได้แก่ System Pressure, Stress Patterns, Phonetic Ease, Syllable Pattern, Internal Language, Spelling Pronunciation และ Analogical Leveling

จากการทบทวนเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษา (Language Change) สรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางภาษาก็คือ การที่ภาษาต่างยุคสมัยกันมีรูปภาษาที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงทางภาษาจึงนับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการ (evolution) คือมีบางส่วน of ภาษาที่มีลักษณะคงที่ และบางส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยการเปลี่ยนแปลงนี้อาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอก (External factors) ได้แก่ สภาวะแวดล้อม อิทธิพลทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง ที่มีส่วนทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลง และปัจจัยภายในภาษา (Internal factors) ก็ได้ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงของภาษาสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับของภาษา โดยเฉพาะในระดับคำ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียงและด้านความหมายของคำ และอาจมีผลต่อการเปลี่ยนรูปคำศัพท์ได้ด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงภาษาโดยเฉพาะด้านเสียงและความหมายมาใช้ในการวิเคราะห์คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ซึ่งพบว่า บางคำเรียกแม้ว่าจะจะเป็นคำเดียวกันแต่มีการเขียนรูปคำที่แตกต่างกัน บางคำเรียกสมัยหนึ่งเคยใช้แบบหนึ่งพอมายุคสมัยหนึ่งก็เปลี่ยนมาใช้อีกแบบหนึ่ง หรือความหมายของคำเรียกบางคำก็มีการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเวลาผ่านไป ทั้งนี้ สามารถสรุปประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียงและด้านความหมายที่เกิดขึ้นในภาษา ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้ได้ ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางเสียง อาจแบ่งได้เป็น 7 ประเภท ได้แก่ 1) การกลมกลืนเสียง (Assimilation) 2) การผลัดเสียง (Dissimilation) 3) การแทรกเสียง (Epenthesis) 4) การสูญเสียง (Deletion) 5) การติดเสียง (Contamination) 6) การสลับที่ของเสียง (Metathesis) และ 7) การเพิ่มและลดเสียง

การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำศัพท์มี 4 ประเภท ได้แก่ 1) ความหมายกว้างขึ้น (Semantic broadening) 2) ความหมายแคบเข้า (Semantic Narrowing) 3) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก (Amelioration) และ 4) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ (Pejoration)

2.1.4 แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

แฟร์คลัฟ Fairclough (1989) กล่าวถึงการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ว่า เป็นการศึกษาที่บูรณาการขึ้นจากศาสตร์แขนงต่าง ๆ ทั้งภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์เชิงสังคม วัฒนธรรม

ศาสตร์ ปรัชญา ศาสตร์และปัญญาประดิษฐ์ สหสาขาวิเคราะหฺ์และปริจเฉทวิเคราะหฺ์และสังคมศาสตร์ โดยนำองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านี้ที่อาจมีจุดเน้นหรือมุมมองที่จำกัดเฉพาะบางประเด็นมา ขยายให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมบางประการที่สอดแทรกอยู่ในการใช้ภาษาซึ่งเป็นมิติที่ กว้างขึ้น ดังนั้น การจะทำความเข้าใจแนวคิดวาทกรรมวิเคราะหฺ์เชิงวิพากษ์จึงจำเป็นต้องมีความ เข้าใจแนวคิดทั้งที่มาจากการศึกษาทางภาษาศาสตร์และแนวคิดที่มาจากการศึกษาทางสังคมศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจแนวคิดนี้ จากนั้นจึงจะนำความคิดเหล่านี้มาบูรณาการร่วมกัน เพื่อช่วยในการศึกษาปรากฏการณ์ทั้งทางภาษาและทางสังคมที่ส่งผลซึ่งกันและกันต่อไป

1) แนวคิดสำคัญของแนวคิดวาทกรรมวิเคราะหฺ์เชิงวิพากษ์

1.1) แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม (Discourse)

วาทกรรมเป็นคำที่สาขาสังคมศาสตร์ใช้แทนคำว่า Discourse ในภาษาอังกฤษ แต่เดิมคำว่า Discourse นี้ในทางภาษาศาสตร์มักใช้คำว่า “ปริจเฉท” ซึ่งหมายถึง “หน่วยทางภาษา ในระดับที่ใหญ่กว่าประโยคและเป็นรูปภาษาที่มีเอกภาพและความสมบูรณ์ในตัวเอง” (เพียรศิริ วงศ์ วิภานนท์. 2548) ต่อมาเมื่อแนวคิดวาทกรรมวิเคราะหฺ์เชิงวิพากษ์ซึ่งได้นำแนวคิดของฟูโกต์และนัก สังคมศาสตร์ท่านอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ภาษาได้แพร่หลายในประเทศไทยมากขึ้น คำว่า Discourse ในการศึกษาภาษาตามแนวทางนี้จึงมักใช้คำว่า “วาทกรรม” เช่นเดียวกับการศึกษาทาง สังคมศาสตร์และนิเทศศาสตร์ โดยใช้ในความหมายที่เน้นการศึกษาเชิงสังคมต่างจากคำว่า “ปริจเฉท” ที่เน้นการศึกษาเชิงภาษา

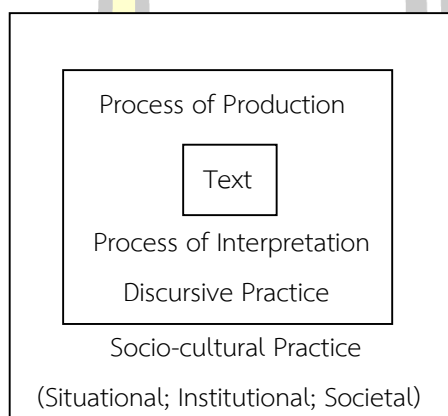
ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2545 : 3-4) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “วาทกรรม” จากการประมวลแนวคิดของฟูโกต์ว่า

“วาทกรรม หมายถึงระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้ วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (valorize) กลายสภาพเป็นสิ่งที่ผู้เขียนเรียกในงานศึกษานี้ว่า “วาทกรรมหลัก” (dominant discourse) หรือที่ฟูโกต์เรียกว่า “episteme”...”

จากแนวคิดของฟูโกต์ดังกล่าว แฟร์คลัฟ (Fairclough. 1989) ได้นำมาขยาย ความและอธิบายให้เห็นว่า ภาษานั้นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างหรือผลิตเอกลักษณ์และความหมาย ให้แก่ สรรพสิ่งได้นั้น เนื่องจากวาทกรรมเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคม (social practice) รูปแบบหนึ่ง โดย ได้ให้เหตุผลสนับสนุนความคิดดังกล่าวนี้ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. วาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
2. วาทกรรมเป็นกระบวนการทางสังคม (social process)
3. วาทกรรมเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยเงื่อนไขต่างๆ ทางสังคม (socially conditioned process)

จากเหตุผลดังกล่าว แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) จึงได้เสนอแผนภาพเพื่ออธิบายวาทกรรมโดยเชื่อมโยงการใช้ภาษาเข้ากับกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางสังคม ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2 แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ (Fairclough)

จากแผนภาพแสดงให้เห็นว่า วาทกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยมิติต่าง ๆ 3 มิติ ได้แก่ ตัวบท (Text) ซึ่งหมายถึง ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารต่าง ๆ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse practice) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการผลิตและกระจายตัวบทและกระบวนการบริโภคนิยมและตีความตัวบทที่เกิดขึ้น และวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural practice) ซึ่งหมายถึง ปัจจัยหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อกระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตัวบทและส่งผลกระทบต่อตัวบทหรือภาษาที่ใช้สื่อสาร ดังนั้น วาทกรรมตามแนวคิดนี้จึงมิใช่เป็นเพียงภาษาหรือตัวบทเท่านั้นแต่ได้รวมบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมการใช้ภาษานั้นเอาไว้ด้วย

1.2) แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ (Ideology)

อุดมการณ์ (Ideology) ถือเป็นแนวคิดที่สำคัญแนวคิดหนึ่งของการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ศิริพร ภักดีผาสุก (2553) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของแนวคิดเรื่อง Ideology ว่า คำนี้เป็นศัพท์ที่สร้างขึ้นโดยนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชื่อ Destutt de Tracy ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 หมายถึง “the science of ideas” หรือศาสตร์ว่าด้วยความคิด อุดมการณ์ตามความหมายนี้จึงหมายถึงสาขาวิชาที่จะทำให้คนตระหนักถึงอคติหรือความลำเอียงต่าง ๆ ที่มีในสังคม ทั้งนี้ความตระหนักดังกล่าวจะช่วยนำสังคมไปสู่ความยุติธรรมและความก้าวหน้า ต่อมาคำนี้ได้

มีผู้นำไปใช้ในความหมายที่ขยายออกเป็น 2 ความหมาย คือ หากเป็นความหมายที่เป็นกลาง
 อุดมการณ์ คือชุดความคิดที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ แต่หากเป็นความหมายในเชิงวิพากษ์
 อุดมการณ์ คือชุดความคิดของซึ่งคนในสังคมหนึ่ง ๆ ยึดถือปฏิบัติและเป็นสิ่งที่เอื้อประโยชน์ต่อคน
 บางกลุ่ม นอกจากนี้ ฟาน ไคก์ (Van Dijk. 2001) ยังเห็นว่า อุดมการณ์เป็นสิ่งที่กำหนดว่าบุคคลใด
 เป็นสมาชิกของกลุ่ม และควบคุมวิธีการในการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ตลอดจนการ
 แสดงออกของสมาชิกในสังคมที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน ส่วนแฟร์คลัฟ (Fairclough. 1995) เห็นว่า
 อุดมการณ์เป็นสิ่งที่สร้างและให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกายภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคม
 และอัตลักษณ์ กล่าวคือ ในกระบวนการสร้างและตีความวาทกรรมนั้น อุดมการณ์มีส่วนสำคัญที่จะทำ
 ให้ผู้บริโภควาทกรรมเข้าใจ รับรู้และตีความวาทกรรมเหล่านั้นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งเหตุนี้
 อุดมการณ์จึงมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อการรับรู้ เข้าใจและตีความสิ่งต่าง ๆ รอบกายของบุคคลนั้น

1.3) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ (Power)

ฟูโกต์ (Foucault. 1980 อ้างถึงใน ศิริพร ภัคติผาสุก. 2553) กล่าวว่า แต่เดิมนั้น
 อำนาจมักถูกมองว่าเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่หรือผู้ปกครองบ้านเมือง แต่ในมุมมองของฟูโกต์ อำนาจ
 เป็นสิ่งมีอยู่ทั่วไปในทุกบริบททางสังคม นอกจากนี้ ยังได้อธิบายว่า อำนาจมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ แต่
 จะเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งทีเรียกว่า คู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) ซึ่งเป็นคู่ความสัมพันธ์ที่ฝ่าย
 หนึ่งสามารถควบคุมให้อีกฝ่ายหนึ่งกระทำตามฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าปรารถนา

ฟาน ไคก์ (Van Dijk. 1996) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. อำนาจทางสังคม เป็นสมบัติของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทางสังคม
สถาบันหรือองค์กร
2. อำนาจทางสังคมนั้นเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือองค์กรใช้ควบคุมการกระทำและ
สภาวะจิตใจของสมาชิกของกลุ่มอื่น
3. อำนาจของกลุ่มหรือสถาบันทางสังคมต่าง ๆ นั้นจะส่งผลต่อสังคมในด้านที่
ต่างกัน
4. กลุ่มผู้ครอบงำ (Dominance) คือรูปแบบหนึ่งของการใช้อำนาจทางสังคม
เพื่อควบคุมผู้อื่น ซึ่งมักนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม
5. อำนาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมอันมีค่าของผู้มี
อภิสิทธิ์ เช่น ความร่ำรวย หน้าที่การงาน สถานภาพ หรือก็คืออภิสิทธิ์ในการเข้าถึงวาทกรรมและการ
สื่อสารที่เป็นสาธารณะนั่นเอง
6. อำนาจทางสังคมมักถูกทำให้สามารถควบคุมผู้อื่นได้มากขึ้นและทำให้เกิด
การผลิตซ้ำของอำนาจอย่างเป็นกิจวัตร
7. อำนาจทางสังคมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่/ถาวร มักถูกท้าทายหรือต่อต้านอยู่เสมอ

1.4) แนวคิดเกี่ยวกับการครอบงำ (Manipulation)

ฟาน ไดจ์ (Van Dijk, 2006) กล่าวว่า การครอบงำนั้นมิได้ประกอบขึ้นจากอำนาจเพียงอย่างเดียวแต่ประกอบขึ้นจากการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งแก่ใครบางคน หรืออาจกล่าวได้ว่าการครอบงำนั้น เป็นการชักจูงผู้อื่นไปในทางที่เอื้อประโยชน์แก่ใครบางคน โดยอาศัยวาทกรรมต่าง ๆ ที่สื่อสารกันในปัจจุบันเป็นเครื่องมือ ผู้ที่เป็นผู้ครอบงำจะสร้างความเชื่อหรือกระทำให้ผู้อื่นคล้อยตามตน และในขณะเดียวกันก็พยายามต่อต้านความคิดเห็นอื่นที่ค้านความคิดเห็นของตน

การครอบงำนั้นจริง ๆ แล้วก็คือการโน้มน้าว (persuasion) รูปแบบหนึ่งแต่ต่างกันตรงที่การโน้มนำนั้นเป็นการให้อิสระแก่ผู้ฟังที่จะเลือกเชื่อหรือกระทำในสิ่งที่ต้องการตามแต่ที่ตนจะยอมรับจากการโน้มนำนั้น ในกรณีการครอบงำ ผู้ฟังจะถูกจัดให้อยู่ในฐานะของผู้ถูกกระทำ หรือเป็นเหยื่อของการครอบงำนั้น การครอบงำให้ผลในทางลบแก่ผู้ถูกครอบงำ ผู้ถูกครอบงำไม่ทราบจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของผู้ครอบงำ อันเป็นผลมาจากการที่ผู้ฟังขาดความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ นั้นเอง ถึงแม้การครอบงำกับการโน้มน้าวใจจะแตกต่างกัน แต่เส้นแบ่งของทั้งสองสิ่งนี้กลับคลุมเครือไม่ชัดเจน ผู้ฟังบางคนอาจถูกครอบงำโดยวาทกรรมที่ไม่สามารถครอบงำผู้อื่นได้ หรือแม้แต่ผู้ฟังคนเดียวก็อาจถูกครอบงำในระดับที่ต่างกันเมื่ออยู่ในสภาพการณ์หรือสภาวะจิตใจที่ต่างกัน วาทกรรมบางประเภทที่เป็นการโน้มน้าวใจเพื่อสร้างความชอบธรรม เช่น วาทกรรมทางศาสนา เศรษฐกิจ และการเมืองก็อาจถูกนักวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จัดให้เป็นการครอบงำได้ด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ฟาน ไดจ์ (Van Dijk, 2006) ยังได้กล่าวอีกว่า เราสามารถพิจารณาการครอบงำด้วยมุมมองที่หลากหลายแตกต่างกันได้ โดยหากมองการครอบงำตามกรอบแนวคิดทางสังคม การครอบงำจะจัดเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมนิรนัยรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้เพราะการครอบงำนั้นมีความสัมพันธ์กับทั้งปฏิสัมพันธ์และการใช้อำนาจระหว่างกลุ่มกับผู้เป็นสมาชิกในกลุ่มเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ใครคนใดคนหนึ่ง แต่หากพิจารณาในมุมมองของปริชาน การครอบงำก็จัดเป็นปรากฏการณ์ทางปริชานรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากการครอบงำนั้นเป็นการครอบงำความคิดของผู้ร่วมสื่อสาร และหากพิจารณาในมุมมองของวาทกรรม การครอบงำก็จัดเป็นปรากฏการณ์ทางสัญวิทยาเชิงวาทกรรม (discursive-semiotics phenomenon) อันเนื่องมาจากการครอบงำนั้นปรากฏอยู่ตลอดในตัวบท บทสนทนา หรือแม้แต่ทัศนสาร (visual messages)

2) แนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์

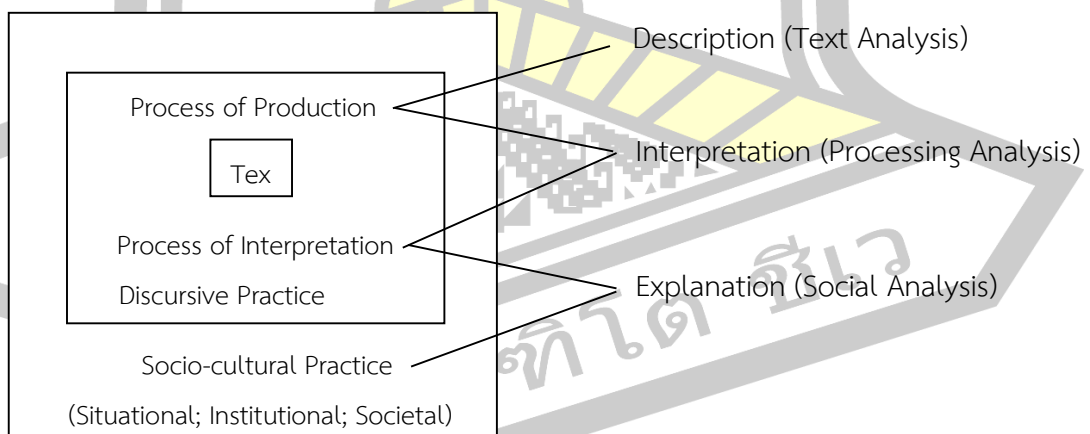
ฟาน ไดจ์ (Van Dijk, 2001) ได้นิยามการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์นั้นเป็นการศึกษาวาทกรรมวิธีการหนึ่งที่ต้องการศึกษาวิถีของการใช้อำนาจเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ใครบางคน การครอบงำ และความไม่เท่าเทียมกันที่ตัวบทสร้างหรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมหรือการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับที่ แฟร์คลัฟ (Fairclough) ที่ได้กล่าวไว้

ในหนังสือ Language and Power (1989) ว่ากรอบแนวคิดนี้เป็นการศึกษาภาษาที่สัมพันธ์กับอำนาจและอุดมการณ์ ซึ่งวัตถุประสงค์สำคัญของการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ก็คือ เพื่อเพิ่มความตระหนักรู้ว่าภาษานั้นสามารถใช้เพื่อครอบงำใครบางคนได้อย่างไร ซึ่งนับเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่การปลดปล่อย (emancipation) ออกจากอำนาจเหล่านั้น

จากนิยามข้างต้นจะเห็นว่า แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นการศึกษาที่ผนวกแนวคิดทางภาษาและแนวคิดทางสังคมต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน โดยเห็นว่าวาทกรรมมีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์และอำนาจ ซึ่งมีอิทธิพลในการครอบงำความคิดและควบคุมการกระทำของคนในสังคม กล่าวคือ อุดมการณ์ที่ถ่ายทอดผ่านวาทกรรมนั้นสามารถสร้างเป็นระบบความรู้ ความเชื่อต่าง ๆ ขึ้นภายในระบบปริชาณของผู้บริโภควาทกรรม และสามารถกำหนดหรือกำกับให้ผู้บริโภควาทกรรมมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งต่อผู้อื่นได้ อีกทั้งวาทกรรมยังสามารถสร้างอำนาจหรือความไม่เท่าเทียมกันเพื่อควบคุมผู้บริโภควาทกรรม และหากวาทกรรมที่ครอบงำความคิดผู้บริโภควาทกรรมนั้นมีอำนาจเพียงพอที่จะทำให้อุดมการณ์ที่ถ่ายทอดมานั้นเป็นที่ยอมรับและฝังรากลึก จนกลายเป็นปกติวิสัย ก็จะทำให้เกิดการครองความเป็นเจ้าทางคิดในเรื่องนั้น ๆ ขึ้นในสังคม

การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์นี้เป็นเพียงแนวคิดในการวิเคราะห์วาทกรรม แต่ไม่ได้กำหนดระเบียบวิธีในการศึกษาไว้ตายตัว กล่าวคือ งานวิจัยที่ศึกษาตามแนวคิดนี้จะเป็นงานที่ศึกษาอุดมการณ์ผ่านกลวิธีหรือรูปภาพที่ปรากฏอยู่ในตัวบท แต่จะใช้วิธีการใดในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์นั้นขึ้นอยู่กับผู้วิจัยจะเห็นว่าเหมาะสมกับงานวิจัยนั้น

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1989; 1995) ได้เสนอระเบียบวิธีศึกษาไว้แนวทางหนึ่งคือ ให้พิจารณาวาทกรรมออกเป็น 3 มิติ คือ ตัวบท วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม ตามแผนภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 3 กรอบความคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ 3 มิติของแฟร์คลัฟ (Fairclough)

จากแผนภาพข้างต้น แฟร์คลัฟได้อธิบายวิธีการวิเคราะห์ในแต่ละระดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การบรรยาย

การวิเคราะห์ในระดับนี้เป็นการพิจารณาองค์ประกอบของตัวบททั้งในแง่ของ คำศัพท์ รูปประโยคและโครงสร้างของตัวบทที่เลือกใช้ว่าสามารถสร้างคุณค่าต่าง ๆ ให้แก่ผู้รับการ ถ่ายทอดวาทกรรมนั้น ๆ ได้อย่างไร เช่น คำศัพท์ที่เลือกใช้นั้นอาจสร้างหรือแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ทาง สังคมบางประการของผู้ใช้คำศัพท์นั้นได้ หรือรูปประโยคบางชนิดก็สามารถสร้างการรับรู้ที่แตกต่างกัน ให้แก่ผู้รับสารได้ เป็นต้น

2) การตีความ

การวิเคราะห์ในระดับนี้เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับวิถี ปฏิบัติทางวาทกรรม โดยพิจารณาตัวบททั้งในแง่ที่เป็นผลผลิตของกระบวนการผลิตและเป็น แหล่งข้อมูลของกระบวนการตีความ นอกจากนี้ ผู้วิเคราะห์ในระดับนี้ยังสามารถพิจารณาสหบท (Intertextuality) ซึ่งหมายถึงตัวบทที่เคยเกิดขึ้นมาก่อนและได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตัวบทที่ วิเคราะห์ หรือพิจารณาวัจนกรรมซึ่งอาจสามารถแสดงตำแหน่งแห่งที่หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ร่วมด้วยก็ได้

3) การอธิบาย

การวิเคราะห์ระดับนี้เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติทาง วาทกรรมกับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยพิจารณาการกำกับของสังคมที่มีผลต่อ กระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตลอดจนผลกระทบที่มีต่อสังคม วัตถุประสงค์สำคัญของการ วิเคราะห์ในระดับนี้คือ การแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมและ เป็นวิถีปฏิบัติทางสังคม โดยอธิบายว่าวาทกรรมนั้นถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคมได้อย่างไรและ ขณะเดียวกันการผลิตซ้ำของวาทกรรมนั้นมีผลต่อการธำรงรักษาหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ได้อย่างไร

จากการทบทวนแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าการศึกษาตามแนวทางนี้เป็นการศึกษา ที่จะต้องบูรณาการแนวคิดทางภาษาศาสตร์และแนวคิดทางสังคมเข้าด้วยกัน โดยแนวคิดสำคัญของ แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม (Discourse) แนวคิดเกี่ยวกับ อุดมการณ์ (Ideology) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ (Power) และแนวคิดเกี่ยวกับการครอบงำ (Manipulation) ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนั้น ในการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จึง ต้องศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา อำนาจและอุดมการณ์ ซึ่งมีอิทธิพลในการครอบงำความคิด ทัศนคติ และความเชื่อของบุคคล ทั้งนี้ ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาตามแนวคิดของแฟร์คลัฟ

(Fairclough) ซึ่งกล่าวว่าวาทกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยมิติต่าง ๆ 3 มิติ ได้แก่ ตัวบท (Text) ซึ่งหมายถึง ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารต่าง ๆ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse practice) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการผลิตและกระจายตัวบทและกระบวนการบริโศคและตีความตัวบทที่เกิดขึ้น และวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural practice) ซึ่งหมายถึง ปัจจัยหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อกระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตัวบทและส่งผลกระทบต่อตัวบทหรือภาษาที่ใช้สื่อสาร ดังนั้น วาทกรรมตามแนวคิดนี้จึงมิใช่เป็นเพียงภาษาหรือตัวบทเท่านั้น แต่ได้รวมบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมการใช้ภาษานั้นเอาไว้ด้วย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องชื่อและการตั้งชื่อ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษาเกี่ยวกับชื่อและการตั้งชื่อ ผู้วิจัยพบว่ามีการศึกษาการตั้งชื่อหรือการสร้างคำเรียกชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ และชื่ออื่น ๆ ซึ่งการศึกษาชื่อต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานได้ดังต่อไปนี้

1) งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการตั้งชื่อบุคคล

การศึกษาเรื่องการตั้งชื่อบุคคลพบว่า โดยมากเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกชื่อหรือนามสกุลของกลุ่มคนในสังคมไทย และมักจะศึกษาเกี่ยวกับลักษณะภาษาที่ปรากฏอยู่ในชื่อ วิธีการและเกณฑ์ในการตั้งชื่อ รวมทั้งศึกษาถึงความหมายแฝงที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

วนิดา เจริญสุข (2531) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “นามสกุลคนไทยเชื้อสายจีน : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ในการตั้งนามสกุล ความหมายของนามสกุล และค่านิยมที่สะท้อนจากนามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีน ผลการศึกษาพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีเกณฑ์การตั้งนามสกุลอยู่ 2 วิธี คือ ตั้งนามสกุลโดยรักษาเค้าทางเสียงหรือความหมายของแซ่เดิม ซึ่งแสดงโดยหน่วยศัพท์ที่มักปรากฏอยู่ในตำแหน่งแรกของนามสกุล กับตั้งนามสกุลโดยไม่มีเค้าของแซ่เดิมเลย ในด้านความหมายคนไทยเชื้อสายจีนนำความหมายทั้งทางนามธรรมและรูปธรรมที่ถือว่าเป็นมงคลมาตั้งเป็นนามสกุล 34 ความหมาย โดยความหมายเด่นที่พบคือ “ความเป็นเลิศ” “ความมั่งคั่งร่ำรวย” และ “ความเจริญรุ่งเรือง” ความหมายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนกลุ่มนี้หลายประการ เช่น คนกลุ่มนี้ปรารถนาความเป็นเลิศ ความร่ำรวย ความเจริญรุ่งเรือง อำนาจ ความสำเร็จ เกียรติยศชื่อเสียง สุข ความมั่นคง นิยมยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถ นิยมยกย่องอาชีพธุรกิจและการค้า รวมถึงเคารพยกย่องเชื้อฟ่งผู้มีอาวุโส

วรางคณา สว่างตระกูล (2540) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อของคนไทยในกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อจริงในเรื่องจำนวนพยางค์ การสร้างคำ ที่มาของภาษา และความหมายตามตัวแปรเพศและอายุ ผลการวิจัยพบว่า จำนวนพยางค์ที่ใช้ในการตั้งชื่อมีตั้งแต่ 1 พยางค์จนถึง 5 พยางค์ ซึ่งโดยภาพรวมปรากฏชื่อตัวอย่างที่มี 2 พยางค์มากที่สุด ทั้งนี้ ชื่อเพศชายมีจำนวนพยางค์น้อยกว่าชื่อของเพศหญิงในกลุ่มอายุเดียวกัน และชื่อของกลุ่มอายุมากมีจำนวนพยางค์น้อยกว่าชื่อของกลุ่มอายุน้อยในเพศเดียวกัน ในเรื่องการสร้างคำ พบว่ามีชื่อที่เป็นคำผสมมากที่สุด รองลงมาคือ ชื่อที่เป็นคำโดด และชื่อที่เป็นคำผสมพบน้อยที่สุด โดยชื่อของเพศชายมีการสร้างคำที่ซับซ้อนน้อยกว่าชื่อของเพศหญิงในกลุ่มอายุเดียวกัน เรื่องที่มาของภาษา พบว่า ชื่อมีที่มาจากภาษาบาลี - สันสกฤตมีมากที่สุด รองลงมาคือภาษาไทย ชื่อของทั้งเพศชายและเพศหญิงในกลุ่มอายุมากเป็นชื่อที่มาจากภาษาไทยมากที่สุด ส่วนชื่อทั้งสองเพศในกลุ่มอายุน้อย มีที่มาจากภาษาบาลี - สันสกฤตมากที่สุด

สมชาย สำเนียงงาม (2545) ได้ศึกษาเรื่อง “ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อของคนไทย” งานวิจัยนี้เป็นวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต ซึ่งได้วิเคราะห์รูปคำและความหมายของชื่อคนไทยในกลุ่มอายุที่ต่างกัน และเปรียบเทียบความเชื่อในชื่อของคนไทยในภาคต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า ชื่อของคนไทยสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีโดยแสดงออกทั้งทางรูปคำและความหมายของชื่อ ทางรูปคำนั้นพบว่ามีการใช้รูปคำที่เป็นสิริมงคลตามตำราทักษาซึ่งเป็นตำราโหราศาสตร์ที่นิยมใช้เป็นหลักในการตั้งชื่อ คือ เลี่ยงการใช้อักษรกาลกิณีประจำวันเกิด เลือกอักษรเดชหรืออักษรศรีนำหน้าชื่อ และตั้งชื่อให้มีความสัมพันธ์กับชื่อพ่อแม่ ส่วนทางความหมายของชื่อนั้น พบว่ามีกรเลือกใช้ความหมายของคำที่เป็นสิริมงคล 12 กลุ่มความหมาย ที่เด่นมากที่สุด ได้แก่ ความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง ความมั่งคั่ง ความรู้ความสามารถ เกียรติยศและอำนาจ สำหรับการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อของคนไทยนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์จากชื่อคนไทยกลุ่มอายุต่างกันซึ่งถือเป็นตัวแทนของชื่อที่ต่างสมัยกันได้ ทางด้านรูปคำ พบว่าชื่อคนกลุ่มอายุ 81 ปีขึ้นไปหรือชื่อคนสมัยก่อน สะท้อนความเชื่อดังกล่าวน้อยกว่าชื่อคนกลุ่มอายุอื่น และมีแนวโน้มว่าชื่อของคนในกลุ่มอายุที่ลดลงจะสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีมากขึ้น ทางด้านความหมายพบว่า ชื่อคนในสมัยก่อนสะท้อนความเชื่อว่าการิยาอาการและคุณสมบัติของเจ้าของชื่อถือเป็นสิริมงคลมากที่สุด ในสมัยต่อมาถือว่าความดีงามและความเจริญรุ่งเรืองเป็นสิริมงคลมากที่สุด และในชื่อคนกลุ่มอายุ 1-20 ปี หรือชื่อคนสมัยปัจจุบัน เปลี่ยนมาเป็นความรู้ความสามารถที่ถือว่าเป็นสิริมงคลมากที่สุด ในด้านการวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อคนไทยภาคต่าง ๆ นั้น พบว่า ชื่อคนกลุ่มอายุ 81 ปี ขึ้นไป สะท้อนความเชื่อดังกล่าวโดยแสดงออกทางการตั้งชื่อให้สัมพันธ์กับชื่อพ่อแม่ และเลือกใช้ความหมายแตกต่างกันตามภาค แต่การเลี่ยงอักษรกาลกิณีไม่แตกต่างกันตามภาคคือทุกภาคสะท้อนความเชื่อใน

ระดับน้อยเท่า ๆ กัน ส่วนชื่อคนกลุ่มอายุ 1-20 ปี พบว่ามีการเลียงอักษรกาลกิณี การใช้ชื่อที่มีความสัมพันธ์กับชื่อพ่อแม่ และเลือกใช้ความหมายของชื่อแตกต่างกันตามภาค

พรทิพย์ ครามจันทิก (2548) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “นามสกุลประชาชนจังหวัดนครราชสีมา : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างและวิธีการตั้งนามสกุล ตลอดจนศึกษาค่านิยมและความเชื่อที่สะท้อนจากนามสกุลของประชาชนจังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษานามสกุลจากทะเบียนราษฎรเดือนมกราคม-ธันวาคม ปี 2547 ใน 26 อำเภอ 6 กิ่งอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากส่วนท้ายของนามสกุลที่ซ้ำกันมากที่สุดในแต่ละอำเภอเพื่อนำมาวิเคราะห์ทั้งสิ้น 18,936 นามสกุล ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างนามสกุลประชาชนจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนแรก ส่วนกลาง และส่วนท้าย รูปแบบนามสกุลตามการปรากฏของจำนวนพยางค์แบ่งได้ 8 รูปแบบ เมื่อวิเคราะห์ภาษาที่ใช้ตั้งนามสกุลพบว่า มี 7 ภาษา ที่พบมากที่สุดคือ ภาษาไทย ด้านวิธีการตั้งนามสกุลพบว่า จะตั้งส่วนท้ายของนามสกุลก่อนตามประกาศของข้าหลวงประจำจังหวัดให้ทุกอำเภอตั้งนามสกุลโดยมีชื่ออำเภอหรือท้องถิ่นเป็นคำอยู่ในนามสกุลด้วย เพื่อประโยชน์ที่จะสืบหาถิ่นกำเนิดได้ง่าย จากนั้นจึงตั้งส่วนแรกของนามสกุล โดยกำหนดส่วนแรกตามเกณฑ์ของอำเภอซึ่งอาจใช้ตัวอักษรของชื่อตำบลเพื่อแทนชื่อตำบลหรือการใช้คำว่า ขอ จง มุ่ง หวัง และหมาย เพื่อกำหนดเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอ นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดส่วนแรกตามบรรพบุรุษ คือ บรรพบุรุษเป็นผู้ตั้ง ส่วนแรกอาจนำชื่อที่เป็นสิริมงคลหรือชื่อบรรพบุรุษมาตั้งเป็นส่วนแรกของนามสกุล สำหรับส่วนกลางของนามสกุลนั้นเจ้าของนามสกุลเป็นผู้กำหนดเอง โดยจะมีหรือไม่มีก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะพบส่วนกลางของนามสกุลในนามสกุลที่มีส่วนท้ายว่า “กลาง” ด้านการวิเคราะห์ความหมายพบว่าส่วนท้ายของนามสกุลมีความหมายเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพวัฒนธรรม ซึ่งเป็นชื่อเมือง แขวง และด่าน ส่วนการวิเคราะห์ความหมายส่วนแรกและส่วนกลางของนามสกุลนั้นสามารถจัดกลุ่มความหมายได้ 11 กลุ่มความหมาย ได้แก่ อากัปภิกขัย คุณลักษณะ พิษพันธุ์ สิ่งของ อารมณ์และความรู้สึก สิ่งแวดล้อมและสถานที่ มนุษย์และสังคม สัตว์ จำนวนนับ ความเชื่อและความเป็นสิริมงคล และสามารถโดยพบกลุ่มความหมายอากัปภิกขัยมากที่สุด สำหรับความเชื่อและค่านิยมที่สะท้อนจากนามสกุลพบว่ามีอยู่ด้วยกัน 8 ประการ คือ การเคารพชนชั้นปกครอง การเคารพนับถือบรรพบุรุษ การเคารพรักท้องถิ่น การแสดงความเป็นปัจเจกบุคคล การยึดถือการดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรม การให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม การยึดถือความเป็นสิริมงคลและยึดมั่นในประเพณี พิธีกรรม และการให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตั้งชื่อและนามสกุล ทำให้ทราบลักษณะของการศึกษาว่าเป็นการศึกษาทวิวิธีการตั้งชื่อและนามสกุล โดยศึกษาลักษณะของภาษาที่ใช้ จำนวนพยางค์ การสร้างคำ โครงสร้างของชื่อ ที่มาของภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อและนามสกุล รวมถึงศึกษา

ความหมายที่สะท้อนค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรม โดยอาจแบ่งข้อมูลในการศึกษาตามยุคสมัย เพื่อให้เห็นพัฒนาการในการสร้างคำ หรืออาจศึกษาในช่วงสมัยใดสมัยหนึ่งก็ได้ แต่จะต้องกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะศึกษาให้ชัดเจน และกำหนดตัวแปรในเรื่องเพศและอายุด้วย ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ได้แก่ การศึกษาโครงสร้างของคำที่ประกอบด้วยส่วนหลักและส่วนขยาย และศึกษาที่มาและความหมายของหน่วยคำที่นำมาประกอบเป็นรูปคำ

2) งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการตั้งชื่อสถานที่

ปราณี กุลละวณิชย์ (2535) ได้ศึกษาเรื่อง “ชื่อหมู่บ้านในมณฑลทลวงสีและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาเปรียบเทียบชื่อหมู่บ้านจ้วงในมณฑลทลวงสีและหมู่บ้านใน 4 จังหวัดในภาคอีสานของไทยคือ จังหวัดเลย หนองคาย นครพนม และอุดรธานี ว่ามีลักษณะการตั้งชื่ออย่างไร และชื่อหมู่บ้านเหล่านั้นแสดงให้เห็นภูมิประเทศ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างไร ด้วยการวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างทางภาษาของชื่อเป็นสำคัญ เพื่อเปรียบเทียบความหมายและความแตกต่างของกลวิธีที่ใช้ในการตั้งชื่อหมู่บ้านของทั้งจ้วงและไทย ผลการศึกษาพบว่าวิธีการตั้งชื่อหมู่บ้านของคนทั้งสองกลุ่มซึ่งพูดภาษาตระกูลไทด้วยกันมีความเหมือนกัน กล่าวคือลักษณะโครงสร้างภาษาจะใช้ชื่อที่เป็นคำสองคำเป็นส่วนใหญ่ มีการใช้คำหลังขยายความหมายของคำหน้า ทำให้สามารถจำแนกกลุ่มชื่อหมู่บ้านที่มีคำแรกเหมือนกันออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้ และหากชื่อหมู่บ้านเป็นคำสามคำ คำที่สามจะบอกทิศทางเป็นสำคัญ นอกจากนี้คนทั้งสองกลุ่มจะใช้ลักษณะการประกอบอาชีพคือการทำนาและลักษณะภูมิประเทศในท้องถิ่นมาเรียกชื่อหมู่บ้านของตน ลักษณะดังกล่าวจะปรากฏในคำแรกของชื่อหมู่บ้านเสมอ แต่ทั้งนี้ชื่อหมู่บ้านของไทยแสดงการตั้งชื่อที่เบี่ยงเบนไปจากหลักการนี้มากขึ้น

น้องนุช มณีอินทร์ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง “การปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่” เป็นการศึกษาชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ใน 3 ช่วงเวลา ในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งรูปแบบโครงสร้างของชื่อหมู่บ้านและลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ การวิเคราะห์ที่ใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์และเกณฑ์ทางความหมาย งานวิจัยนี้ถือเป็นงานวิจัยต้นแบบที่ศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกโดยการศึกษาโครงสร้างแล้วเขียนสรุปเป็นกฎ ผลการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีการปรับเปลี่ยนโดยแทนที่ด้วยชื่ออื่นมากที่สุด ทั้งนี้ลักษณะการปรับเปลี่ยนมีทั้งการปรับเปลี่ยนด้านคำศัพท์ ด้านตัวสะกด และด้านโครงสร้าง โดยปัจจัยของการปรับเปลี่ยน ได้แก่ ปัจจัยด้านภาษา ปัจจัยด้านภูมิประเทศ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง การปรับเปลี่ยนดังกล่าวแสดงให้เห็นวัฒนธรรมและค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ภาษาถิ่นเริ่มลดบทบาทลงและหันมาใช้ภาษามาตรฐานมากขึ้น มีการให้ความสำคัญของคำที่นำมาใช้ตั้งชื่อสถานที่ โดยมักใช้คำที่ไพเราะและมีความหมายเป็นมงคลเพิ่มขึ้น

นฤมล ตุงคะโหด (2547) ได้ศึกษาเรื่อง “ การตั้งชื่อวัดในพุทธศาสนาใน กรุงเทพมหานคร ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มาหรือความหมายของชื่อวัด และความแตกต่างของลักษณะภาษาในการตั้งชื่อพื้นบ้านและชื่อราชการ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างชื่อพื้นบ้านและชื่อราชการ โดยชื่อวัดในกรุงเทพมหานครที่เป็นประชากรในการศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 440 ทั้งนี้ได้ศึกษาเอกสารด้านประวัติศาสตร์ควบคู่กับการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า ชื่อวัดที่เป็นชื่อพื้นบ้านนิยมตั้งด้วยภาษาไทยและใช้ชื่อที่แสดงถึงสภาพแวดล้อมบริเวณวัดหรือสิ่งที่มีอยู่ในวัด ในขณะที่การตั้งชื่อราชการนิยมใช้ภาษาบาลีสันสกฤตและใช้ความหมายเกี่ยวกับบุคคลในการสร้างวัด อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าประเด็นที่มาและความหมายของชื่อสะท้อนให้เห็นลักษณะการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนนั้นได้เป็นอย่างดี ด้านการใช้ภาษาในการตั้งชื่อเมื่อมีการปรับเปลี่ยนชื่อจากชื่อพื้นบ้านเป็นชื่อทางราชการก็แสดงให้เห็นค่านิยมในการใช้ภาษาที่มักนิยมใช้ภาษาบาลี-สันสกฤตมากขึ้น ในด้านความหมายก็ยังคงมีความสัมพันธ์กันระหว่างชื่อเดิมกับชื่อใหม่

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาเกี่ยวกับการตั้งชื่อสถานที่ ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าในการศึกษาการตั้งชื่อสถานที่ อันได้แก่ การตั้งชื่อหมู่บ้านและวัดนั้น มีวิธีการศึกษาโดยการวิเคราะห์โครงสร้างชื่อ อันประกอบด้วยส่วนหลักและส่วนขยาย จากนั้นจึงนำมาสรุปเป็นกฎ หรือที่เรียกว่า การสร้างกฎนี้ทั่วไปนอกจากนี้ การศึกษาตามแนวทางนี้ยังทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาในการตั้งชื่อกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้อีกด้วย

3) งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการตั้งชื่ออื่น ๆ

การศึกษาตั้งชื่อและคำเรียกต่าง ๆ นอกจากจะศึกษาดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ก็ยังพบว่ามีการศึกษาการตั้งชื่อและคำเรียกประเภทอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น คำเรียกชื่อตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ขึ้นต้นด้วย “ลาว” และ “ไท”, การศึกษาคำเรียกข้าว, การศึกษาการตั้งชื่อจตุคามรามเทพ, การตั้งชื่อเรือประมง เป็นต้น ดังต่อไปนี้

พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล (2549) ได้เขียนบทความเรื่อง “ลาว” และ “ไท” : ความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงของวรรณยุกต์ : กรณีศึกษาภาษากลุ่มลาว” ในบทความนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคำเรียกชื่อตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ขึ้นต้นด้วย “ลาว” และ “ไท” ชื่อภาษา และชื่อที่ผู้อื่นใช้เรียกจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์และสอบถามจากทั้งเจ้าของภาษาและคนกลุ่มอื่น ๆ ทั้งที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันและบริเวณอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลคำเรียกชื่อกลุ่มชนและชื่อภาษาครอบคลุมความเป็นจริงมากที่สุด ส่วนกรณีของชื่อกลุ่มชนที่มักถูกเรียกเพราะความเข้าใจผิดนั้นมาจากการตั้งข้อสังเกตของผู้วิจัยประกอบกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่ผ่านมา จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า คน “ลาว” และคน “ไท” ในประเทศไทยที่มีชื่อเรียกตนเองและชื่อภาษาที่ค่อนข้างหลากหลาย มีบางกรณีที่แม้ชื่อเรียกกลุ่มชนหรือชื่อภาษาจะแตกต่างกัน แต่เมื่อศึกษาลักษณะของวรรณยุกต์ในภาษา

ของกลุ่มชนดังกล่าว ประกอบข้อมูลอื่น ๆ อันได้แก่ ข้อมูลทางด้านภาษาและประวัติเส้นทางการอพยพที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่ผ่านมา ทำให้ยืนยันได้ว่า แท้จริงแล้ว คนกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นคนกลุ่มเดียวกันและพูดภาษาเดียวกันแต่เพราะอาศัยอยู่ในบริเวณต่างกัน ชื่อเรียกกลุ่มชนจึงแตกต่างกันออกไป คำเรียกชื่อกลุ่มชนด้วยคำว่า “ลาว” สำหรับคนบางกลุ่มยังคงสะท้อนให้เห็นความรู้สึก “มีศักดิ์ศรี” และความต้องการที่จะแสดงความเป็นกลุ่มเป็นก้อนของกลุ่มชน ในขณะที่คนบางกลุ่มเลือกที่จะใช้คำว่า “ไท” ในความหมายของคำว่า “กลุ่ม (คน)/พวก” เป็นชื่อเรียกตนเอง การรวบรวมคำเรียกชื่อกลุ่มชนด้วยคำว่า “ลาว” และ “ไทย”

วาทีต พุ่มอยู่ (2548) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาคำเรียกข้าวและระบบโนทัศน์เรื่องข้าวในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนวบรรพชีวินวิทยาชาติพันธุ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำเรียกข้าวในภาษาเวียดนาม มาเลย์ พม่า ม้ง และไทย ซึ่งถือเป็นตัวแทนภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 5 ตระกูล รวมถึงเปรียบเทียบความหมายของคำเรียกข้าวและระบบโนทัศน์เรื่องข้าวในภาษาเหล่านั้น ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากพจนานุกรมของแต่ละภาษา และจากผู้ออกภาษา ภาษาละ 3 คน รวมทั้งหมด 15 คน โดยเลือกผู้ออกภาษาที่พูดภาษานั้นเป็นภาษาแม่ อายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ประกอบอาชีพทำนาข้าว หรือเคยประกอบอาชีพนี้ ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยให้ผู้ออกภาษาดูรูปถ่ายและข้าวของจริง แล้วให้ผู้ออกภาษาบอกคำศัพท์ที่ใช้เรียกข้าว พร้อมความหมายของคำเหล่านั้น การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำโดยนำคำเรียกข้าวพร้อมความหมายที่ได้ มาเปรียบเทียบเพื่อหาลักษณะที่แยกความแตกต่างระหว่างคำเรียกข้าวเหล่านั้น โดยใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย เพื่อระบุมิติแห่งความแตกต่างและกำหนดบรรพชีวินวิทยาที่ชี้แจงความหมายของคำเรียกข้าว

พรสรัญ แสงปรีดีกรณ์ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง “การตั้งชื่อจตุคามรามเทพ : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มาและความหมายของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ และความสัมพันธ์ระหว่างชื่อรุ่นจตุคามรามเทพกับสังคมวัฒนธรรมไทย โดยศึกษาจากชื่อรุ่นจตุคามรามเทพที่สามารถหาที่มาและความหมายของชื่อจากผู้จัดสร้างได้ มีจำนวนทั้งหมด 502 ชื่อ ผลการศึกษา พบว่า ด้านที่มาและความหมายของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ พบว่า กลุ่มที่ปรากฏความถี่สูงสุด คือ กลุ่มความเชื่อในอำนาจarmiของจตุคามรามเทพ ด้านโครงสร้างทางความหมายของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ พบว่า มีหลายรูปแบบ ตั้งแต่โครงสร้างทางความหมายแบบ 1 องค์ประกอบ จนถึง 5 องค์ประกอบ ด้านความสัมพันธ์ของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพกับสภาพสังคมไทย ในช่วงเวลาที่มีการจัดสร้าง พบว่าการตั้งชื่อรุ่นจตุคามรามเทพมีส่วนสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ไทยในช่วงเวลานั้น ๆ ด้วย นอกจากนี้ การตั้งชื่อรุ่นจตุคามรามเทพยังสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการจัดสร้างเชิงพุทธพาณิชย์ โดยตั้งชื่อรุ่นให้มีลักษณะเด่นด้านภาษาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การใช้เสียงสัมผัสคล้องจองเพื่อความไพเราะ การซ้ำคำเพื่อเน้นย้ำความหมาย การซ้อนคำเพื่อเน้นย้ำ

ความหมาย การใช้ภาษาพูดเพื่อสร้างความโดดเด่น การใช้คำวิเศษณ์ขยายเพื่อเพิ่มความหมายของคำ และการใช้คำพ้องเพื่อสื่อความหมาย 2 ชั้น ทั้งนี้เพื่อสร้างความแปลกและโดดเด่นให้แก่ชื่อรุ่นจตุคามรามเทพซึ่งเป็น สิ่งหนึ่งที่สร้างความนิยมให้แก่วัตถุมงคลจตุคามรามเทพรุ่นนั้น ๆ ได้ ด้านความสัมพันธ์ของชื่อรุ่นจตุคามรามเทพกับความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคมไทย พบว่าความเชื่อที่สะท้อนจากชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ มีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2) ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา 3) ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ 4) ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนและตัวเลข และ 5) ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ส่วนค่านิยมของคนในสังคมไทยที่สะท้อนจากชื่อรุ่นมากที่สุด ได้แก่ ค่านิยมด้านความมั่งคั่งร่ำรวย

กฤตยา ชูผล (2554) ศึกษาเรื่อง “ชื่อเรือประมงในจังหวัดสมุทรสงคราม : การศึกษาตามแนววรรณคดีชาตินิยม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการตั้งชื่อเรือประมงในจังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาที่มาและความหมายของชื่อเรือประมง รวมทั้งความเชื่อและค่านิยมที่สะท้อนจากชื่อเรือประมงในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ชื่อเรือประมงในจังหวัดสมุทรสงครามที่ได้จากการสัมภาษณ์จำนวนทั้งสิ้น 350 ชื่อ ผลการศึกษาพบว่า ชื่อเรือประมงในจังหวัดสมุทรสงครามมีจำนวนตั้งแต่ 2 พยางค์ ไปจนถึง 7 พยางค์ โดยพบชื่อที่มีจำนวน 4 พยางค์มากที่สุด วิธีการประกอบชื่อเรือประมงมี 4 รูปแบบ ได้แก่ วิธีการประกอบชื่อด้วยคำ วิธีการประกอบชื่อด้วยคำและตัวเลข วิธีการประกอบชื่อด้วยอักษรย่อและคำ และวิธีการประกอบชื่อด้วยอักษรย่อ คำ และตัวเลข ซึ่งวิธีที่พบมากที่สุดคือการประกอบชื่อด้วยคำและตัวเลข ด้านที่มาและความหมายของชื่อเรือประมงในจังหวัดสมุทรสงครามพบว่า มีการเลือกใช้ที่มาและความหมายทั้งสิ้น 16 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับเรือประมงลำอื่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่พบมากที่สุด, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับลำดับเรือประมง, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับประวัติเจ้าของเรือประมง, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าของเรือประมง, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับความเชื่อ, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับความดีงาม, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับเรือและสมรรถนะของเรือ, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรือง, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับทรัพย์สิน ของมีค่า, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญ, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับประเทศไทย, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับการเกิด, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัย, กลุ่มที่มาและความหมายเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ เมื่อวิเคราะห์โครงสร้างทางความหมายของชื่อเรือประมงพบว่า ชื่อเรือประมงมีโครงสร้างทางความหมายตั้งแต่ 1 ไปจนถึง 5 กลุ่มที่มาและความหมาย โดยพบโครงสร้างทางความหมายแบบ 2 กลุ่มที่มาและความหมายมากที่สุด ผลการศึกษาดังกล่าวยังสะท้อนความเชื่อและค่านิยมของคนไทยหลายประการ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องโชคลาภ ความเชื่อเรื่องตัวเลข ความเชื่อเรื่องสิริมงคล ความเชื่อ

เกี่ยวกับศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ค่านิยมเกี่ยวกับความสำคัญของครอบครัว ค่านิยมความภาคภูมิใจในตนเอง ค่านิยมในการให้ความสำคัญต่ออาชีพประมง และค่านิยมเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรือง ชัยชนะ และความมั่งคั่ง

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการตั้งชื่อและคำเรียกประเภทต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงแนวทางในการศึกษาชื่อและคำเรียกต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายทั้งในเรื่องข้อมูลรวมถึงกรอบแนวคิดที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งจากตัวอย่างงานวิจัยข้างต้น พบว่ามีการใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ และทฤษฎีภาษาศาสตร์แนวหน้าที่นิยมแบบลักษณะมาใช้วิเคราะห์คำต่าง ๆ อันจะทำให้เข้าใจถึงระบบคิด ความเชื่อ และทัศนคติของเจ้าของภาษาที่สะท้อนผ่านการตั้งชื่อและคำเรียกต่าง ๆ ได้อย่างดี ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำวิธีการศึกษาจากงานวิจัยเหล่านี้มาเป็นแนวทางในการศึกษาในเรื่องวิธีการสร้างคำ

2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการสร้างคำ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการสร้างคำ ดังต่อไปนี้

ทิพพา ไชยฤกษ์ (2534) ศึกษาเรื่อง “โครงสร้างและความหมายของคำประสมในภาษาไทยที่สร้างจากคำเรียกส่วนของร่างกายมนุษย์” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้าง หน้าที่ ความหมาย และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของคำประสมในภาษาไทยที่สร้างจากคำเรียกส่วนของร่างกายมนุษย์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คำประสมที่สร้างจากคำเรียกส่วนของร่างกายมนุษย์จะประกอบกันนั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันตามลำดับชั้นของคำเดี่ยวเป็น 2 แบบ คือ แบบหน่วยสร้างแบบภายในศูนย์ที่ประกอบด้วยส่วนหลักกับส่วนขยาย และแบบหน่วยสร้างแบบภายนอกศูนย์ ซึ่งจำแนกเป็นแบบมีตัวชี้ความสัมพันธ์ภายใน คำบางส่วนของที่ประกอบด้วยส่วนหลักกับส่วนหลัก ส่วนหลักกับส่วนขยาย ส่วนขยายกับส่วนหลัก และส่วนหลักกับส่วนหลัก แบบไม่มีตัวชี้ความสัมพันธ์ภายในคำที่ประกอบด้วยส่วนหลักกับส่วนหลัก ส่วนหลักกับส่วนขยายแบบสัมพันธ์เกิด-ก่อน และส่วนหลักกับส่วนหลัก ในเรื่องหน้าที่ของคำประสมพบว่า คำประสมที่สร้างจากคำเรียกส่วนของร่างกายมนุษย์มีทั้งประเภททำหน้าที่เพียงอย่างเดียวและที่ทำหน้าที่หลายหน้าที่ ส่วนความหมายของคำประสม แบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ คำประสมที่หมายถึงบุคคลหรือคน คำประสมที่หมายถึงสิ่งทั่วไป และคำประสมที่หมายถึงกิริยาอาการ เรื่องความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของคำประสมพบว่า คำประสมที่สร้างจากคำเรียกส่วนของร่างกายมนุษย์แสดงออกถึง วัฒนธรรมด้านการพูด วัฒนธรรมด้านการรักษาหน้าชื่อเสียง เกียรติยศ วัฒนธรรมด้านการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมด้าน ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติ

อุมาภรณ์ สังขมาน (2538) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาคำที่ใช้ในภาษาโฆษณา : การประกอบคำและความหมาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบคำและความหมายของคำที่ใช้ในภาษาโฆษณาว่า มีลักษณะการประกอบคำอย่างไรบ้าง และมีลักษณะทางความหมายอย่างไร โดยเก็บข้อมูลจากพาดหัวเรื่องของโฆษณาสินค้าจากนิตยสาร 15 ประเภท และเลือกเก็บข้อมูลจากตัวแทนของนิตยสารแต่ละประเภท ประเภทละ 1 ฉบับ ซึ่งออกจำหน่ายในปี พ.ศ.2536 รวมจำนวนนิตยสารที่ใช้ในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 298 เล่ม ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แบ่งการวิเคราะห์คำออกเป็น 2 ประเภท คือคำไทยและคำยืมทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และแบ่งคำดังกล่าวออกเป็น 2 ชนิดคือ คำโดดและคำประกอบ ผลการวิจัยพบว่า ในการประกอบคำ คำประกอบประเภทคำไทยมีกระบวนการประกอบคำ 6 ประเภทคือ การประสมคำ การเติมหน่วยคำ การซ้ำคำ การตัดคำ การย่อคำ และการเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ นอกจากนี้ยังพบว่าการประกอบคำในการประสมคำมีรูปแบบที่หลากหลายที่สุด โดยเฉพาะการประสมคำประเภทคำนาม ส่วนการประกอบคำประเภทคำยืมทับศัพท์ภาษาอังกฤษ มีกระบวนการประกอบคำเช่นเดียวกับการประสมคำ ซึ่งทำให้เกิดคำนามและคำกริยาเท่านั้น ในด้านความหมายพบว่า คำที่ใช้ในภาษาโฆษณาส่วนใหญ่จะใช้ความหมายประจำคำมากกว่าความหมายเชิงอุปมาตามบริบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่ไม่ปรากฏการใช้ความหมายเชิงอุปมาตามบริบทเลย

เหิงยีน ถิ กิม เจา (2546) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เปรียบเทียบการสร้างคำในภาษาเวียดนามและภาษาไทย” โดยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาคำประสม คำซ้อน และคำซ้ำ ซึ่งเป็นวิธีการสร้างคำสำคัญในภาษาเวียดนามและภาษาไทย ว่ามีลักษณะเหมือนและต่างกันอย่างไร โดยพิจารณาในด้านหน้าที่ โครงสร้าง และความหมายของคำ ข้อมูลในภาษาเวียดนามและไทยนั้น เก็บรวบรวมจากภาษาพูดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน พจนานุกรม ปริญญาบัตร และจากหนังสือต่าง ๆ ที่เป็นภาษาเวียดนามและภาษาไทย ผลการวิจัยพบว่า ในด้านหน้าที่และโครงสร้างของคำประสมในภาษาเวียดนามและภาษาไทยมีการสร้างคำประสม 5 ประเภทเหมือนกัน และคำประสมในทั้งสองภาษามีประเภทย่อย 2 ประเภท ได้แก่ คำประสมที่มีส่วนประกอบส่วนแรกเป็นคำประเภทเดียวกัน และคำประสมที่มีส่วนประกอบส่วนแรกเป็นคำประเภทอื่น การสร้างคำประสมทั้งสองภาษาใช้กลวิธีการสร้างคำด้วยการประกอบหน่วยคำตั้งแต่ 2 หน่วยคำถึง 5 หน่วยคำ จากคำในหมวดคำ 12 หมวดในภาษาเวียดนาม และจากคำในหมวดคำ 11 หมวดในภาษาไทย ในด้านความหมาย คำประสมทั้งในภาษาเวียดนามและภาษาไทย เมื่อประสมเป็นคำแล้วจะมีความหมายใหม่ 4 ลักษณะเหมือนกัน ในด้านหน้าที่และโครงสร้างของคำซ้อนในภาษาเวียดนามมีการสร้างคำซ้อน 9 ประเภท ส่วนในภาษาไทยมี 6 ประเภท และคำซ้อนส่วนใหญ่ในทั้งสองภาษา โดยเฉพาะในภาษาไทยมีประเภทย่อยประเภทเดียวคือ คำซ้อนที่มีส่วนประกอบส่วนแรกเป็นคำประเภทเดียวกัน การสร้างคำซ้อนในทั้งสองภาษาใช้กลวิธีการสร้างคำด้วยการประกอบหน่วยคำตั้งแต่ 2 หน่วยคำถึง 4 หน่วยคำ จากคำในหมวด

คำ 9 หมวดในภาษาเวียดนาม และจากคำในหมวดคำ 6 หมวดในภาษาไทย คำที่นำมาประกอบขึ้นเป็นคำซ้อนนั้นในทั้งสองภาษา โดยเฉพาะในภาษาเวียดนาม มักจะเป็นคำในหมวดคำเดียวกัน ส่วนในด้านความหมาย คำซ้อนในภาษาเวียดนามมี 5 ลักษณะ และในภาษาไทยมี 4 ลักษณะ สำหรับคำซ้ำในด้านหน้าที่และโครงสร้างของคำซ้ำในภาษาเวียดนามมีการสร้างคำซ้ำ 15 ประเภท ส่วนในภาษาไทยมี 16 ประเภท และในคำซ้ำส่วนใหญ่ในทั้งสองภาษามีประเภทย่อยประเภทเดียวคือ คำซ้ำที่มีคำเดิมเป็นคำประเภทเดียวกัน การสร้างคำซ้ำในภาษาเวียดนามใช้กลวิธีการสร้างคำด้วยการกล่าวซ้ำคำเดิมจากคำในหมวดคำ 16 หมวด ด้วยรูปแบบ 4 แบบ ส่วนในด้านความหมาย คำซ้ำในภาษาเวียดนามมี 9 ลักษณะ และในภาษาไทยมี 10 ลักษณะ

สันติ อ้ายเจริญ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการสร้างคำประสมในภาษาไทย-จีนบนพื้นฐานแนวคิดของ Jerome L. Packard” โดยศึกษาเปรียบเทียบการสร้างคำประสมในภาษาไทยและภาษาจีนซึ่งเป็นภาษาคำโดดเช่นเดียวกัน อีกทั้งยังมีกระบวนการสร้างคำนามประสมของทั้งสองภาษาก็มีกระบวนการที่คล้ายคลึงกันด้วย จากการศึกษาเปรียบเทียบโดยอ้างอิงจากแนวคิดของ Jerome L. Packard พบว่า การสร้างคำประสม ทั้ง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างคำโดยธรรมเนียม (Conventional Lexicalization) การสร้างคำโดยการอุปมา (Metaphoric Lexicalization) การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์ (A grammatical Lexicalization) การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย (A semantic Lexicalization) และการสร้างคำโดยสมบูรณ์ (Complete Lexicalization) คำนามประสมในภาษาไทยภาษาจีน ทั้งด้านโครงสร้างของคำนามประสมและความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างหน่วยคำที่ใช้ประกอบคำประสมมีความคล้ายคลึงกัน โดยปรากฏการณ์ทางภาษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสากลลักษณะของภาษาทั้งสองที่มีร่วมกัน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการสร้างคำหรือการประกอบคำ พบว่า กระบวนการสร้างคำที่พบมากและมีรูปแบบที่หลากหลายที่สุดก็คือการประสมคำ ทั้งนี้ ตัวอย่างงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นจะวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างและหน้าที่ของคำ รวมถึงความสัมพันธ์ทางความหมาย ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำความรู้ที่ได้ดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

2.2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการประกอบสร้างความหมาย

การศึกษาการประกอบสร้างความหมายนับได้ว่าเป็นแนวการศึกษาที่มีผู้ศึกษาเอาไว้ อย่างหลากหลาย เนื่องจากเป็นแนวทางที่สามารถศึกษาได้ในศาสตร์หลายๆ แขนง เช่น ภาษาศาสตร์ มานุษยวิทยา หรือการสื่อสารมวลชน เป็นต้น ในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาการประกอบสร้างความหมายที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาด้านภาษา ดังต่อไปนี้

ญาณิศภาค กาญจนวิศิษฐ์ (2545) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการสร้างความหมายและบทบาทวาทกรรมรายการนายกฯ ทักซิณคุยกับประชาชน” ผลการศึกษาพบว่า ที่มาของการผลิตรายการนั้น เกิดจากกลุ่มผู้ปกครองที่มีอำนาจในสังคม มีอำนาจในการพูด การให้ความหมายเนื้อหาและความหมายของรายการจึงผ่านการคัดเลือกผ่านการตัดสินใจมาแล้ว และเป็นการสื่อสารในลักษณะบนลงล่าง ผู้รับวาทกรรมจึงตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำ ต้องรับความคิด ทักซิณคดีไปในแนวทางที่รัฐบาลต้องการ ยิ่งเป้าหมายกลุ่มคนฟังของรายการ คือ ประชาชนทั่วไป คนขับรถแท็กซี่ในเมือง รายการนี้จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่ค่านิยมอุดมการณ์ของผู้ปกครองไปยังประชาชน เพื่อให้มีความเห็นที่ตรงกันกับรัฐบาล ทั้งนี้ ในส่วนของการสร้างความหมายในรายการนายกฯ ทักซิณคุยกับประชาชนมีลักษณะเด่นของการใช้ภาษาสนทนาในลีลาที่เป็นกันเอง เล่าประเด็นต่าง ๆ ไปเรื่อย ๆ โดยอุดมการณ์ความคิด ค่านิยมต่าง ๆ จะนำเสนอผ่านเหตุการณ์ที่เป็นที่สนใจของประชาชนในเวลานั้น ๆ ในขณะเดียวกันก็พบว่ารายการนายกฯ ทักซิณ คุยกับประชาชน มีผลอย่างยิ่งต่อการครอบงำความคิดของประชาชนให้รู้สึกยอมรับการปกครองของผู้นำ การที่ประชาชนได้ฟังเสียงของผู้นำทุกสัปดาห์ในอีกแง่มุมหนึ่ง ยังสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าถึงการทำงานของรัฐบาล และยังคงมองรัฐบาลได้ว่า รัฐบาลมีความโปร่งใสพร้อมที่จะเปิดเผยข้อมูลต่อประชาชน

ปฐมพงษ์ สุขเล็ก (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช : เรื่องเล่าและการประกอบสร้างความหมาย” งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเรื่องเล่าพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2551 จำนวน 15 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า วิธีการประกอบสร้างเรื่องเล่าพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมี 3 วิธี คือ 1) การสร้างเรื่องเล่าจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร อันได้แก่การสร้างด้วยการคัดลอก การสร้างด้วยการเรียบเรียงใหม่ การสร้างด้วยการปรับแต่งข้อมูล และการสร้างด้วยการตีความใหม่ 2) การสร้างเรื่องเล่าจากตำนานคำบอกเล่าท้องถิ่นและศาสตร์อื่น ๆ อันได้แก่ การสร้างที่สอดคล้องกับเอกสารทางประวัติศาสตร์และการสร้างที่ปฏิเสธเอกสารทางประวัติศาสตร์ และ 3) การสร้างเรื่องเล่าที่ไม่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ การสร้างที่ปฏิเสธเอกสารทางประวัติศาสตร์และการสร้างใหม่ เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาอ้างอิงและสร้างเรื่องเล่ามากที่สุดคือพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ด้านวิธีการประกอบสร้างความหมายสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมี 3 ลักษณะ คือ 1) การสืบทอดความหมายดั้งเดิมจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ เหตุการณ์พระราชกำเนิดที่เป็นสามัญชนเชื้อสายจีน อากาพระสติวิลาส และการถูกประหารชีวิตตัดศีรษะที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์ 2) การสร้างความหมายใหม่ อันได้แก่ การสร้างวีรกษัตริย์จากสามัญชน และนำเสนอความเป็นมหาราช และ 3) การสืบทอดความหมายใหม่ อันมีเนื้อหาเฉพาะช่วงรอยต่อระหว่างรัชกาลที่แสดงถึงความผูกพันระหว่างสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและรัชกาลที่ 1 กล่าวโดยสรุปวิธีการประกอบสร้างเรื่องเล่าพระราชประวัติพระเจ้าตากสินมหาราชกับการเลือกใช้

หลักฐานทางประวัติศาสตร์มีความสัมพันธ์กันในเรื่องการนำเสนอเนื้อหาที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบของวรรณกรรมตลอดจนชุดเหตุการณ์ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ นอกจากนี้วิธีการประกอบสร้างเรื่องเล่าและการเลือกใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ยังส่งผลต่อการประกอบสร้างความหมายสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

รังสรรค์ จันต๊ะ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “ภูมินามพื้นบ้าน : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับวรรณกรรมพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนบน” โดยกล่าวว่า ภูมินามพื้นบ้าน เป็นระบบวิธีคิดทางวัฒนธรรมของชาวบ้านที่มีความหมายและสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยอันเกี่ยวข้องอยู่กับวิธีคิดทางด้านภูมิศาสตร์กายภาพ ประวัติศาสตร์และวรรณกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนถึงระบบอำนาจ อัตลักษณ์ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในตัวเองของชุมชนท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์ ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการต่อสู้เพื่อช่วงชิงความหมายและพื้นที่ทางสังคมของคนท้องถิ่นกับอิทธิพลการครอบงำจากอำนาจรัฐส่วนกลาง โดยใช้กลไกการปกครอง ศาสนาสื่อและการศึกษาแบบสมัยใหม่เป็นเครื่องมือในการลดทอนศักดิ์ศรี คุณค่า และความหมายทางสังคมของคนในท้องถิ่นให้อ่อนด้อยลงไป จนชื่อหมู่บ้านหลายแห่งผิดเพี้ยนจากความหมายดั้งเดิมไปอย่างมากจนในที่สุดอาจทำให้ท้องถิ่นไม่มีที่ยืนทางประวัติศาสตร์ และไม่สามารถอธิบาย ความเป็นมาของตนเองให้คนรุ่นหลังรับทราบในเรื่องที่ถูกต้องและเป็นจริงได้งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึกชื่อและความหมายดั้งเดิมของหมู่บ้านศึกษาถึง อิทธิพลทางภาษาและวัฒนธรรมส่วนกลาง ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงได้ศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณค่าและความหมายของระบบภูมินามพื้นบ้าน ตามกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่มีลักษณะบูรณาการ ทั้งทางด้านคติชนวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนตั้งชื่อหมู่บ้านตามบริบทต่างๆ เช่น ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ตามอิทธิพลจากงานวรรณกรรม ตามความชำนาญในการผลิต ตามวีรบุรุษประจำถิ่น ตามกลุ่มชาติพันธุ์ ตามลักษณะเด่นของหมู่บ้าน เป็นต้น แต่ด้วยอิทธิพลจากอำนาจรัฐส่วนกลาง อันเป็นกลไกเชิงอำนาจของระบบการปกครองจากกระทรวงมหาดไทยครู กลไกและอำนาจเชิงความรู้จากการศึกษาสมัยใหม่ และเจ้าอาวาสวัด กลไกของความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนา กลไกเหล่านี้มักเข้ามามีอำนาจและครอบงำความคิดของชาวบ้าน ให้อ่อนด้อยและท้องถิ่นว่าต่ำต้อย ถ้าหลังไม่ทันสมัย ทำให้หมู่บ้านหลายแห่งที่มีชื่อเป็นภาษาท้องถิ่นดั้งเดิม เปลี่ยนเป็นชื่อที่ผิดเพี้ยนไปจาก ความหมายเดิมหาความหมายไม่ได้ หรือผิดเพี้ยนไปจากรากฐานของความหมายเดิมออกไป รวมถึงการสร้างเรื่องราวแบบใหม่ขึ้นแทนที่เรื่องราวแบบพื้นบ้านดั้งเดิมเมื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนท้องถิ่นถูกรวบรัด ทำให้ศักดิ์ศรีและอำนาจของท้องถิ่นอ่อนด้อยลง ย่อมส่งผลให้ความเป็นรัฐชาติโดยรวมอ่อนด้อยลงไปด้วย การทำให้ท้องถิ่นเกิดจิตสำนึกและเชื่อมั่นในอำนาจและศักดิ์ศรีของตัวเองย่อมมีผลทำให้ความเป็นรัฐชาติโดยรวมเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม เกิดความสันติสุขร่มเย็นในที่สุดได้

กุนทีณี โคตรพัฒน์ (2560) ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์: การสื่อความหมายทางสังคม ใน เพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่าม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อความหมายด้านอัตลักษณ์ ในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่าม โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ และใช้กรอบแนวคิดหลักเรื่อง วาทกรรมเชิงวิพากษ์ ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ที่พบในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่ามพบว่ามีอัตลักษณ์ดังนี้คือ 1) อัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ด้านอาหารการกิน อัตลักษณ์ด้านศิลปะดนตรี อัตลักษณ์ด้านความเชื่อ อัตลักษณ์ทางด้านภาษาถิ่น และ 2) อัตลักษณ์ทางเพศ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการประกอบสร้างความหมายพบว่ามีการศึกษาการประกอบสร้างความหมายทางด้านต่าง ๆ ผ่านวาทกรรมหลากหลายลักษณะ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากมีการศึกษาการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่ศึกษาผ่านคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน อันเป็นการศึกษาในแง่ของภาษา จะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมวัฒนธรรมในอีกมุมมองหนึ่ง ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยจะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานต่อไป

2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

ชนกพร อังสุวิริยะ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “ความเป็นผู้หญิงในนิตยสารสตรีสาร (พ.ศ. 2491-2539) : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์” โดยเลือกเก็บข้อมูลจากบทความแสดงความคิดเห็น ถ้อยแถลงหรือบทบรรณาธิการ และคอลัมน์ตอบจดหมายทั้งหมด 3,268 ตัวบทจากนิตยสารสตรีสาร ที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2491-2539 จำนวน 576 ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า เมื่อศึกษาโครงสร้างของนิตยสารตามกรอบความคิด 3 มิติ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ (Fairclough) พบว่าตัวบทแสดงให้เห็น “ความเป็นผู้หญิง” ซึ่งเป็นผลจากการที่ผู้ผลิตซึ่งก็คือบรรณาธิการและนักเขียนมีวัตถุประสงค์ให้ผู้หญิงมีการศึกษาและมีบทบาทสร้างสรรค์สังคม อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้อ่านซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ผ่านจดหมาย ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคดังกล่าว ถือเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการทางวาทกรรม ส่วนการศึกษาตามกรอบบริบททางสังคมภายนอกหรือปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจในช่วงเวลา 48 ปีตั้งแต่เริ่มผลิตนิตยสารจนปิดกิจการ ที่ส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทนอกบ้านมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมมีผลต่อการผลิตตัวบทในนิตยสารด้วย ในด้านการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาพบ 9 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้

ทัศนภาวะ การอ้างถึง การใช้คำถามวาทศิลป์ การใช้สำนวน การใช้อุปลักษณ์ การใช้ถ้อยคำนัย ผกผัน การใช้มูลบท และการใช้สหบท ซึ่งสะท้อนความคิดเกี่ยวกับผู้หญิง 3 ชุดความคิด ได้แก่ ความคิดเรื่องความงาม ความคิดเรื่องพฤติกรรม และความคิดเรื่องการทำหน้าที่ทั้งในบ้านและนอกบ้าน ทั้ง 3 ความคิดดังกล่าวได้สะท้อนอุดมการณ์ที่สำคัญ 2 อุดมการณ์คือ อุดมการณ์ปิตาธิปไตยและอุดมการณ์สตรีนิยม อันได้แก่เรื่องของความงาม กล่าวคือผู้หญิงจะต้องมีความงามและจัดการให้ตัวเองงามได้มีพฤติกรรมที่ตกเป็นรองผู้ชายหรือเป็นผู้รับ และยังมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นแม่และเมีย

วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2503-2544 : การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์” เนื่องจากหนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่มีผลต่อสังคมในวงกว้าง ถือเป็นวาทกรรมที่ทุกคนที่เข้าศึกษาในระบบการศึกษาของรัฐจำเป็นต้องใช้ งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาอุดมการณ์ที่ประกอบสร้างและสื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2503-2544 จำนวน 4 หลักสูตร ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยอาศัยกรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) และศึกษาเปรียบเทียบอุดมการณ์ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนแต่ละหลักสูตรดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า ตัวบทพบกลวิธีทางภาษาที่หนังสือเรียนใช้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ทั้งสิ้น 15 กลวิธี กลวิธีทางภาษาที่ตัวบทหนังสือเรียนใช้เป็นหลักเพื่อสื่ออุดมการณ์ ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้ประโยคแสดงเหตุผล การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยโครงสร้างประโยค การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน และการใช้เสียงที่หลากหลาย กลวิธีทางภาษาเหล่านี้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ไปสู่ผู้อ่านทั้งสิ้น 10 ชุดความคิด อุดมการณ์เด่นซึ่งพบในหนังสือเรียนทุกเล่มคืออุดมการณ์เด็กและอุดมการณ์ความเป็นหญิงและความเป็นชาย ด้านผลการศึกษาเปรียบเทียบอุดมการณ์ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนแต่ละหลักสูตรพบว่าความคิดย่อยของอุดมการณ์บางชุดเป็นความคิดอุดมการณ์ที่ปรากฏซ้ำอย่างต่อเนื่องในหนังสือเรียนทุกหลักสูตร เช่น ความคิดที่สื่อว่าเด็กดีคือสมาชิกที่ดีของสังคมและพลเมืองดีของชาติ และประเทศไทยคือประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญรุ่งเรืองและสงบร่มเย็น และความคิดย่อยของอุดมการณ์บางชุดเป็นความคิดที่ปรากฏในหนังสือเรียนบางหลักสูตร เช่น ความคิดย่อยที่สื่อว่า เด็กดีเป็นผู้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนหลักสูตร พ.ศ.2544 และเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าเป็นผู้ที่เปี่ยมมิตรกับประชาชนซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนหลักสูตร พ.ศ. 2521 และ พ.ศ. 2544 สำหรับผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมพบว่าหนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่ผลิตขึ้นโดยการควบคุมของหน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐ เพื่อใช้ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งประชาชนทุกคนต้องเข้ารับการศึกษามีครูซึ่งเป็นบุคคลที่สังคมไทยให้ความเคารพเป็นผู้ถ่ายทอดสู่เด็กเรียนหนังสือเรียนจึงเป็นวาทกรรมที่มีสถาบันรับรองได้รับการตีความในฐานะของความรู้ที่เชื่อว่าถูกต้อง เหมาะสมทั้งยังสามารถเข้าถึงประชาชนทุกระดับในสังคม

อุดมการณ์ที่อยู่ในหนังสือเรียนจึงสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมได้ในวงกว้าง และผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดและค่านิยมในสังคมหลายประการ ได้แก่ ความคิดเรื่องความอาวุโส ความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ ความคิดทางพระพุทธศาสนา ความคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ รวมถึงแนวคิดและนโยบายของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสมัยขณะเดียวกันอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนนั้นก็อาจส่งผลกระทบต่อระบบความคิดความเชื่อของผู้อ่านรวมถึงสังคมในด้านต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน ได้แก่การนิยามความหมายของสมาชิกที่พึงประสงค์ของสังคมไทยการนำเสนอภาพอุดมคติของบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ในสังคมและการกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคม งานวิจัยนี้จึงแสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนนั้นเป็นวาทกรรมที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ของรัฐและผู้มีอำนาจในสังคมเพื่อเตรียมเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตามที่รัฐและผู้มีอำนาจในสังคมเห็นว่าเหมาะสมแต่บางครั้งอุดมการณ์เหล่านั้นอาจสื่อภาพที่ไม่เป็นกลางของบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ในสังคมไปสู่ผู้อ่านจนอาจสร้างความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลในสังคมได้ในที่สุด

อุมาวัลย์ ชีช้าง (2555) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ.2523-2553 ว่ามีการประกอบสร้างความคิดเกี่ยวกับ “เด็กดี” และ “เยาวชนที่พึงประสงค์ของชาติ” อย่างไรบ้าง โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เป็นเรื่องเล่าสำหรับเด็ก อันได้แก่ นิทานและเรื่องสั้นสำหรับเด็กที่ตีพิมพ์ในหนังสือวันเด็กแห่งชาติจำนวน 94 เรื่อง และศึกษาตามกรอบแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลีย์ (Fairclough) ผลการศึกษาพบว่า ในการถ่ายทอดอุดมการณ์บางประการไปสู่เด็ก ปรากฏกลวิธีการสื่ออุดมการณ์ 3 กลวิธีหลัก ได้แก่ 1) กลวิธีทางภาษาในตัวบทพบทั้งสิ้น 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้โครงสร้างประโยคแบบต่าง ๆ การกล่าวอ้าง การใช้คำถามวาทศิลป์ การใช้อุปลักษณ์ และการเน้นความ 2) กลวิธีระดับตัวบท พบว่าการใช้องค์ประกอบของเรื่องเล่า อันได้แก่ “เสียง” และ “ความคิด” ของตัวละครในเรื่องเล่า ในการนำเสนออุดมการณ์มีผลทำให้การสื่ออุดมการณ์มีความแนบเนียนมากยิ่งขึ้น 3) กลวิธีระดับสหบท พบว่ามีการแทรกตัวบทอื่นหรือกล่าวอ้างถึงตัวบทอื่นเกี่ยวกับความคิดความเชื่อต่าง ๆ เพื่อสื่อความคิดเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาพุทธและอิสลาม ความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติรวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเป็นไทย ซึ่งกลวิธีดังกล่าวได้สื่ออุดมการณ์ที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งได้แก่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก-ผู้ใหญ่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความเป็นเด็กดีและคนดี อุดมการณ์เกี่ยวกับบทบาทชาย-หญิงในสังคมไทย อุดมการณ์เกี่ยวกับความยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติ ส่วนอุดมการณ์ที่ปรากฏบางช่วงเวลา ได้แก่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความยากจน อุดมการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ รวมถึงชุดความคิดย่อยเรื่องสังคมเมืองกับชนบท ทั้งนี้ ผลสรุปจากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ทำให้เห็นว่าเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ มีบทบาทเป็นสารทางอุดมการณ์ซึ่งรัฐอาจใช้ในการถ่ายทอดและปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์บางประการแก่เด็กใน

สังคมไทย เพื่อสร้าง “เด็กดี” และ “พลเมืองดี” ซึ่งจะเอื้อต่อการกำกับดูแลและควบคุมสมาชิกในสังคมต่อไป

ชนกพร พัวพัฒนกุล (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการพยากรณ์ดวงชะตา: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์” ซึ่งเป็นงานวิจัยระดับดุษฎีบัณฑิต โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการพยากรณ์ดวงชะตาโดยอาศัยกรอบมิตีวาทกรรมทั้งสามตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis-CDA) ของแฟร์คล็อฟ (Fairclough) ผลการศึกษาพบกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ทั้งสิ้น 14 กลวิธี แบ่งเป็น กลวิธีการแสดงความเชื่อที่มีอยู่ก่อน เช่น การใช้มูลบท การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้คำที่มักปรากฏร่วมกัน กลวิธีการชี้แนะ เช่น การใช้คำแสดงทัศนภาวะ และกลวิธีเสริมการชี้แนะ เช่น การใช้ประโยคแสดงความสัมพันธ์แบบเหตุ-ผลและความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข อุดมการณ์ที่มีการถ่ายทอดผ่านวาทกรรมการพยากรณ์ดวงชะตาและปรากฏซ้ำอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ อุดมการณ์ชะตานิยม อุดมการณ์ความสุข อุดมการณ์สมาชิกที่พึงประสงค์ และอุดมการณ์ชนชั้น ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมพบว่า คำพยากรณ์ดวงชะตาเป็นการสื่อสารที่ผู้รับการพยากรณ์เป็นผู้ยอมรับอำนาจของโชคชะตาและมีแนวโน้มที่จะเชื่อคำพยากรณ์ของหมอดู ชุดความคิดต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดผ่านคำพยากรณ์จึงมีแนวโน้มที่จะมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้อ่านได้ นอกจากนี้ ในปัจจุบันคำพยากรณ์เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนซึ่งทำให้ส่งสารไปยังผู้รับการพยากรณ์ได้ง่ายและเป็นจำนวนมากขึ้น อุดมการณ์ที่นำเสนอจึงน่าจะส่งผลกระทบต่อสังคมได้ในวงกว้าง และผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมพบว่า อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่มีการเผยแพร่ผ่านคำพยากรณ์ดวงชะตานั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดและค่านิยมในสังคมไทยหลายประการ อาทิ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การเป็นสังคมแบบแบบรวมหมู่ ระบบอาวุโส ชนชั้นทางสังคม ความคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ ความคิดทางพระพุทธศาสนา และลัทธิบริโภคนิยม ขณะเดียวกันอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่สื่อผ่านคำพยากรณ์ดวงชะตาก็อาจส่งผลกระทบต่อความคิดความเชื่อของผู้รับการพยากรณ์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การนิยามชีวิตที่มีความสุขในฐานะ “ชีวิตที่พึงประสงค์” การเสนอภาพสังคมในอุดมคติและสมาชิกที่พึงประสงค์ และการกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคม งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าวาทกรรมคำพยากรณ์ดวงชะตาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาและจัดระเบียบทางสังคมซึ่งผู้รับสารอาจจะไม่ตระหนักถึงบทบาทดังกล่าว ส่วนการผลิตซ้ำอุดมการณ์ชะตานิยมอาจมีส่วนทำให้คนยอมรับปัญหาโดยไม่คิดแก้ไขและเห็นว่าความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลเป็นเรื่องธรรมดาเพราะเป็นสิ่งที่โชคชะตากำหนดมาแล้ว อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์ดังกล่าวก็อาจจะช่วยให้ผู้รับการพยากรณ์สามารถรับมือกับปัญหาบางประการในชีวิตได้

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ทำให้ทราบว่าการศึกษาตามแนวนี้น่าจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษา อุดมการณ์ และบริบททาง

สังคม ซึ่งในงานวิจัยบางเรื่องอาจจะศึกษาในบางแนวคิด เช่น ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและ
อุดมการณ์ ศึกษากลวิธีทางภาษา หรือศึกษาในเรื่องภาษากับอัตลักษณ์ เป็นต้น และงานวิจัยบางเรื่อง
ก็ได้ศึกษาทั้ง 3 มิติ ดังเช่น งานวิจัยของ วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา
กับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 - 2544”
งานวิจัยของ ชนกพร พัวพัฒนกุล ซึ่งศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาท
กรรมการพยากรณ์ดวงชะตา และงานวิจัยของ ชนกพร อัครวิริยะ ศึกษาเรื่อง “ความเป็นผู้หญิง ใน
นิตยสารสตรีสาร (พ.ศ.2491 - 2539) ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ทั้งนี้ ในงานวิจัยนี้
ผู้วิจัยจะศึกษาในเรื่องกลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ในตัวบทในมิติที่ 1 โดยจะวิเคราะห์ร่วมกับมิติที่
2 และมิติที่ 3 อันได้แก่การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งเป็น
การวิเคราะห์ปริบท เพื่อแสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกกลุ่ม
ชาติพันธุ์ในอีสาน

บทที่ 3

ประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ในอีสาน

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายสำคัญที่จะศึกษาวิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน และศึกษาคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่ถูกนำเสนอผ่านวาทกรรมในเอกสารทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องทบทวนถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสังคมอีสานที่สืบเนื่องมาอย่างยาวนาน รวมถึงประวัติความเป็นมาของผู้คนในภูมิภาคนี้ อันจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการสร้างคำและการปรับเปลี่ยนความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน อีกทั้งยังทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการปรับเปลี่ยนบริบททางสังคมที่มีผลต่อการประกอบสร้างความหมายทางสังคมผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วย โดยในบทนี้จะแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ 1) พัฒนาการทางประวัติศาสตร์อีสาน และ 2) ประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน ดังต่อไปนี้

3.1 พัฒนาการด้านประวัติศาสตร์อีสาน

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์อีสานตั้งแต่ยุคแรกเริ่มในการก่อตัวของชุมชนในอีสาน จนถึงยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะทั่วไปของสังคมอีสานในแต่ละยุคสมัยที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม โดยเฉพาะในด้านการเมืองการปกครอง อันมีผลต่อการประกอบสร้างความหมายทางสังคมผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงสำนึกในตัวตนอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตและความเป็นมาของกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนอีสานแห่งนี้อีกด้วย

3.1.1 ประวัติศาสตร์อีสานยุคโบราณ (ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคขอมพระนคร)

ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในอดีต เมื่อประมาณ 3,500-4,000 ปีมาแล้ว ได้ปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีอาณาจักรสำคัญในดินแดนแห่งนี้คืออาณาจักรเจนละหรืออาณาจักรขอมโบราณ มีจุดเริ่มต้นอยู่ที่บริเวณลุ่มน้ำโขงตอนกลางลุ่มน้ำมูล-ชีในภาคอีสานของประเทศไทยในปัจจุบัน ตลอดลงมาถึงลุ่มแม่น้ำตอนล่างตั้งแต่สมโบร์ไพรกุกตอนเหนือของทะเลสาบใหญ่ขยายไปทางตะวันตกเฉียงใต้ถึงจันทบุรี หลักฐานร่องรอยของอาณาจักรเจนละที่เก่าที่สุดพบที่แถบจังหวัดอุบลราชธานีจนถึงโยธธาในปัจจุบัน ต้นกำเนิดของอาณาจักรเจนละอยู่ที่บริเวณที่ราบสูงในเขตอีสานของประเทศไทย ภายในบริเวณอีสานแบ่งตามลักษณะภูมิประเทศได้เป็น 2 แอ่งคือ แอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร โดยมีเทือกเขาภูพานเป็นแนวแบ่งเขต “แอ่งสกลนคร” อยู่ทางเหนือในเขตจังหวัดเลย อุตร หนองคาย

นครพนม สกลนคร และมุกดาหาร มีลำน้ำสายสั้น ๆ หลายสายไหลลงจากเทือกเขาภูพานไปออกแม่น้ำโขงทางด้านเหนือและตะวันออก แต่ลำน้ำที่สำคัญต่อชุมชนในแถบนี้มากที่สุดก็คือ ลำน้ำสงคราม ซึ่งแบ่งออกเป็นลุ่มน้ำสงครามตอนบนและตอนล่าง บริเวณลุ่มน้ำสงครามตอนบนคือแหล่งตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมบ้านเชียง ส่วน “แอ่งโคราช” อยู่ทางใต้ มีแม่น้ำใหญ่ 2 สายที่ไหลจากเทือกเขาเพชรบูรณ์ ภูพาน พนมดงรัก คือ แม่น้ำชีซึ่งอยู่ทางเหนือ และแม่น้ำมูลซึ่งอยู่ทางใต้ แล้วไหลมารวมกันในเขตจังหวัดอุบลราชธานีออกสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม กล่าวได้ว่า แม่น้ำทั้งสองเกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของสังคมมนุษย์ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ (ธิดา สาระยา. 2535 : 9, 13-15)

“แอ่งโคราช” จึงนับเป็นถิ่นกำเนิดของ “เจนละ” ที่มีชุมชนหมู่บ้านเก่าแก่มากกว่า 3,000 ปีมาแล้ว และมีประชากรหลากหลายเผ่าพันธุ์ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาทางด้านวัฒนธรรม อาจแบ่งประชากรที่หลากหลายนี้ออกเป็น 6 กลุ่ม ก่อนที่จะมีการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมร่วมกันจนสามารถกำหนดรูปแบบทางศิลปกรรมความเชื่อที่เรียกว่า “เจนละ” ขึ้นในสมัยหลังลงมาดังต่อไปนี้

1) ชนพื้นเมืองดั้งเดิม ซึ่งอาจกำหนดได้ด้วยลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมดินเผาแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

- ชุมชนกลุ่มโนนชัย ในจังหวัดขอนแก่น มีอายุความเก่าแก่มากกว่าบ้านเชียง เขตนี้เป็นส่วนบนสุดของอาณาบริเวณที่พบจารึกของพระเจ้าจติเสนที่เมืองโบราณศรีเมืองแอม

- ชุมชนกลุ่มทุ่งสำริด ในบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนบนแถบโคราช ชัยภูมิ บุรีรัมย์ โดยเฉพาะในแถบอำเภอนางรองและพิมายมีความหนาแน่นของชุมชนมากที่สุด ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมชนกลุ่มนี้เห็นได้จากเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นแบบปากแตรและแบบพิมาย

- ชุมชนกลุ่มทุ่งกุลาร้องไห้ ในบริเวณที่ราบลุ่มตอนล่างของแม่น้ำมูล-ชี ทางตะวันออกของกลุ่มทุ่งสำริด ปรากฏอยู่ในอาณาบริเวณจังหวัดบุรีรัมย์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สุรินทร์ ศรีสะเกษ ยโสธร อุบลราชธานี ชนกลุ่มนี้สร้างเครื่องปั้นดินเผาเนื้อหยาบบางชนิดไม่มีลายเขียนสีในระยะแรก ต่อมาจึงมีการเขียนสีและชุบน้ำโคลนสีแดง

2) พวกกวยหรือกุษ เป็นกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร เป็นเชื้อชาติที่ผสมระหว่างเวดดิค (Veddic) และเมลานีเซียน (Melanesian) จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับพวกข่าอาศัยอยู่ในแถบบริเวณเขาพนมดงรัก มีความชำนาญในการจับช้าง ตามเนื้อหาข้อความในจารึกสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 9 กล่าวว่ามีการร่วมวัฒนธรรมระหว่างพวกกวยกับพวกข่าจากเมืองพระนคร ส่วนพวกกวยที่ล่าหลังที่อาศัยอยู่ตามป่าดงจะเรียกว่าพวกข่า และพวกที่ถูกดูดกลืนเข้าสู่กระแสวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งก็กลายเป็นชนชาติผสม

3) พวกจาม เป็นชนเผ่าหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณระหว่างทะเลจีนใต้และเทือกเขาอันนาม ในอดีตพวกจามและเวียดนามอาศัยอยู่ในที่ราบลุ่มต่ำใกล้ทะเล จามบางพวกอยู่ในที่ดอนซึ่งปัจจุบันถือกันว่าเป็นพวกจามดั้งเดิมมากกว่าทางใต้แถบเวียดนามซึ่งเปิดออกสู่การติดต่อจากทะเล จามบางส่วนตั้งหลักแหล่งอยู่ในกัมพูชาด้วย ในทางเชื้อชาติพวกจามสัมพันธ์กับชนจากภูเขาเช่นพวกกระแตและจายซึ่งเป็นชนกลุ่มหนึ่ง

4) พวกขอม นักวิชาการส่วนใหญ่มีความเห็นว่าพวกขอมอยู่ในกลุ่มที่ใช้ภาษามอญ-คะแมร์ ซึ่งเป็นคนพื้นเมืองที่สามารถพัฒนาตัวอักษรของตนขึ้นใช้กับภาษาที่รับจากภายนอก เช่น ตัวอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี จากหลักฐานตามจารึกพบว่า ภาษาขอมโบราณและภาษามอญมีความเก่าแก่ที่สุดในภูมิภาคแถบนี้

5) พวกลาว ส่วนใหญ่มักเชื่อกันว่ามีพวกลาวในแถบดินแดนนี้เมื่อช่วงสมัยสุโขทัยเพราะมีจารึกกล่าวถึง แต่ความจริงแล้วมีการกล่าวถึงลาวในเรื่องแคว้นศรีโคตรบูรณ์ ในตำนานอุรังคธาตุ ซึ่งก็คือกำเนิดของเมืองเวียงจันทน์ที่สัมพันธ์กับบ้านเมืองในแอ่งสกลนคร แต่ก็ถูกปฏิเสธความเป็นไปได้ เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่อยู่ในตำนาน ถือเป็นหลักฐานที่ไม่อาจพิสูจน์ความเป็นจริงได้ เอกสารจีนกล่าวถึงเมืองสงเกา ในช่วง ค.ศ. 650-656 อยู่แถบบริเวณคำม่วน อาจกล่าวได้ว่า บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงแถบเวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ มีชุมชนบ้านเมืองตั้งอยู่ตั้งแต่ยุคต้นประวัติศาสตร์ พลเมืองในบริเวณนี้จะใช้พวกลาวหรือไม่ก็ตาม แต่บริเวณนี้อาศัยอยู่และเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเจนละมาตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 7 แล้ว

6) ชาวกัมพูช ชาวกัมพูชหรือกัมพูตามที่เรียกกัน หมายถึงประชากรของประเทศกัมพูชา ซึ่งสืบเชื้อสายมาจาก “กัมพู” อันเป็นบรรพบุรุษในตำนาน และแผ่นดินของชาวกัมพูชาเรียกว่า กัมพูเทศหรือกัมพูชาเทศะ สันนิษฐานกันว่าชื่อเหล่านี้มาจากคำที่พวกอินเดียใช้เรียกในจารึก แต่พวกกัมพูชสมัยหลังเรียกแผ่นดินของตัวเองว่า “โคกถลอก” ภายหลังจึงเรียกว่า “สรุกคะแมร์” แปลว่าเมืองของพวกคะแมร์ ซึ่งคำว่า คะแมร์ อาจมาจากจารึกจามที่เรียกพวกนี้ว่า กัมพูช หรือกัมลูช หรือคะแมร์ และอาจเป็นไปได้ว่าที่จีนเรียกเจนละนั้นแปลงมาจากคำนี้

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์อีสานที่สืบเนื่องจากยุคก่อนประวัติศาสตร์ในสมัยอาณาจักรเจนละมาสู่ยุคต้นประวัติศาสตร์นั้น อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในสมัยนั้นมักอยู่รวมกันเป็นชุมชนตามลุ่มน้ำและตามแหล่งทรัพยากร ซึ่งได้สร้างสำนึกของผู้คนให้มีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น สำนึกเริ่มแรกของผู้คนในอีสานจึงเป็นสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ อันได้แก่ ลาว ข่า เขมร กวย ที่อาศัยอยู่ทั่วไปในดินแดนแห่งนี้

3.1.2. ประวัติศาสตร์อีสานยุคจาริตล้านช้าง (ยุคเริ่มประวัติศาสตร์จนถึง พ.ศ. 2435)

หลังจากสิ้นอิทธิพลทางการเมืองการปกครองของขอมสมัยพระนรนาบตั้งแต่สิ้นรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แล้ว ได้มีรูปแบบวัฒนธรรมใหม่เข้ามาแทนที่เรียกว่า “วัฒนธรรมไทย - ลาว”

ซึ่งปรากฏเด่นชัดเมื่อสิ้นสุดวัฒนธรรมขอมไปแล้วกว่า 200 ปี ดังนั้น จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าก่อนที่วัฒนธรรมไทย - ลาวเข้ามานั้นน่าจะไม่ใช่ลูกหลานของวัฒนธรรมขอมแล้ว และวัฒนธรรมไทย - ลาวก็ไม่ได้มีอิทธิพลสืบวัฒนธรรมของชาวท้องถิ่นที่ถือสืบเนื่องมาแต่โบราณ แต่กลับสร้างชุมชนเล็ก ๆ ที่มีหัวหน้าชุมชนปกครองกระจายอยู่ทั่วไป ไม่ได้รวมตัวเป็นชุมชนใหญ่แบบสังคมเมืองหรือรัฐ ในด้านการจัดตั้งชุมชนกลุ่มวัฒนธรรมไทย - ลาวในภาคอีสาน ปรากฏชัดเจนในราวพุทธศตวรรษที่ 19 (ร่วมสมัยกับสุโขทัย) บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนเหนือและลุ่มแม่น้ำอุ (เมืองแก่นและเมืองเชียงคองเชียงทอง) ทั้งนี้กลุ่มวัฒนธรรมไทย - ลาวอาจจะรวมกลุ่มเป็นเมืองหรือนครรัฐมาก่อนหน้านี้ แต่ไม่พบหลักฐานที่พอเชื่อถือได้นอกจากตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา ดังนั้น นักประวัติศาสตร์จึงยอมรับการตั้งชุมชนของกลุ่มวัฒนธรรมไทย - ลาวในสมัยเดียวกับสมัยสุโขทัย เพราะมีการกล่าวถึงชุมชนแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนเหนือในศิลาจารึกหลักที่ 1 หลายครั้ง ต่อมาได้พบว่า ในศิลาจารึกสมัยพระเจ้าลิไทได้กล่าวถึงชุมชนกลุ่มวัฒนธรรมไทย - ลาวได้รวมตัวกันเป็นอาณาจักรล้านช้างในรัชสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม (พ.ศ. 1896-1916) มีการขยายอาณาเขตอาณาจักรล้านช้างได้กว้างขวาง และเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดเวลาต่อมาคือรัชสมัยพระเจ้าสามแสนไชย (พ.ศ. 1916 - 1959) จากพงศาวดารล้านช้างกล่าวว่าอาณาเขตของล้านช้างได้ครอบคลุมในภาคอีสานในบริเวณที่ราบสูงโคราชอีกด้วย

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ที่ได้มีการสถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้น โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่หลวงพระบาง และภายหลังจากที่ขึ้นครองราชย์ ในปี พ.ศ. 1812 พระเจ้าฟ้างุ้มได้ยกทัพเข้าตีหัวเมืองในอีสาน อันได้แก่ เมืองร้อยเอ็ด เมืองสหัสขันธ์ เมืองโพนผิงแดด เมืองพระศาสตร์ เมืองพระสะเซียน เมืองพระสิง เมืองพระงาม เมืองพระนารายณ์ เมืองพระนาเทียน เมืองเซชะมาต เมื่อได้รับชัยชนะพระเจ้าฟ้างุ้มได้โปรดฯ ให้ย้ายครัวลาวเข้ามาอยู่ในหัวเมืองอีสาน นับได้ว่าการอพยพเข้ามาในอีสานครั้งแรกของกลุ่มคนลาว (สุวิทย์ ธีศาศวัต. 2541 : 51) ซึ่งต่อมาชนกลุ่มลาวได้เข้าครอบงำอำนาจการเมืองและวัฒนธรรมเหนือชนกลุ่มอื่นที่อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ต่อเนื่องมาจนในที่สุด “ความเป็นลาว” ได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของชนส่วนใหญ่ในภูมิภาคแห่งนี้ ทั้งนี้ การเข้ามามีอำนาจของพระเจ้าฟ้างุ้มในภาคอีสานซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อกับรัฐสยาม ทำให้เกิดการซ้อนทับของเส้นวงอำนาจของทั้งสองรัฐในเขตพื้นที่อีสานตอนล่าง อันเป็นเมืองที่มีชาวเขมรและชาวกว๋ายที่ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาอาศัยอยู่ จนนำไปสู่ความขัดแย้งเกือบถึงขั้นทำสงคราม แต่ในที่สุดก็สามารถประนีประนอมตกลงกันได้ โดยได้กำหนดเอาเทือกเขาตองพญาไฟ ภูพระยาผ้อ และแดนเมืองนครไทยเป็นเส้นพรมแดนระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับอยุธยา (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553) จากสถานการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสถานะของภาคอีสานซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างรัฐลาวกับไทย อันเป็นแดนที่อำนาจรัฐทั้งสองมีความคลุมเครือ จนระบุไม่ได้ว่าใครเป็นเจ้าของที่แท้จริง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดการช่วงชิงดินแดนแห่งนี้ขึ้น และเป็นเหตุผลว่าเหตุใดกลุ่มชนชาวลาวจึงมักอพยพจากฝั่งซ้ายหนีเข้ามาในเขตแดนนี้ ในขณะที่เดียวกันดินแดนนี้ก็มักถูกใช้เป็นสมรภูมิต่อต้านอำนาจของรัฐไทยของขบวนการกลุ่มต่าง ๆ อยู่เสมอ

ความพยายามที่จะจัดการกับหัวเมืองบริวารของภาคอีสานที่อยู่รายรอบให้มาสมาวมักดี ต่อศูนย์อำนาจของรัฐลาวเริ่มมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ในพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 อันเป็นช่วงเวลาที่ล้านช้าง ได้พัฒนาเป็น “รัฐจักรวรรดิ” อย่างสมบูรณ์แล้ว โดยกษัตริย์ล้านช้างได้สถาปนานครหลวงที่พระองค์ประทับอยู่ให้เป็นศูนย์กลางของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โดยเฉพาะในรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ. 2091-2114) พระองค์ได้ย้ายราชธานีมาที่นครเวียงจันทน์ในปี พ.ศ.2103 และได้สร้างปราสาทราชวังที่ใหญ่โตเพื่อให้เป็นศูนย์กลางทางการเมืองของอาณาจักร พร้อมกันนั้นพระองค์ก็ได้แสดงความ เป็นจักรวรรดิราชในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา โดยได้สร้างหอพระแก้วไว้เป็นที่ประดิษฐานพระแก้ว มรกต ซึ่งพระองค์ได้อัญเชิญมาจากนครเชียงใหม่เมื่อครั้งยังเป็นพระเชษฐวังโสขึ้นครองราชย์อยู่ที่นั่น นอกจากนี้ ยังได้สถาปนาพระธาตุหลวงเพื่อมุ่งหมายให้เป็นสัญลักษณ์แห่งพระบรมเดชาานุภาพของ พระองค์อีกด้วย ทั้งนี้ การสถาปนาเวียงจันทน์เป็นราชธานีทำให้อำนาจของอาณาจักรล้านช้างใน บริเวณอีสานเหนือเข้มแข็งขึ้น และเพื่อเป็นการหลอมรวมสำนึกของกลุ่มชนที่มีอยู่หลากหลายให้อยู่ ภายใต้อำนาจของกษัตริย์ลาว จึงได้มีการเรียบเรียงประมวลกฎหมาย วรรณคดี และตำนาน (พื้น) ขึ้น โดยได้นำเอาค่านิยมทางศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมมาผสมผสานกัน ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่ การสร้างความชอบธรรมให้กับสถาบันกษัตริย์ในการปกครองราษฎรและการรักษาความสงบเรียบร้อย ภายในสังคม วรรณกรรมที่สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ เช่น “พงศาวดารของชนชาติลาว” และ “ท้าวฮุ่ง ขุนแจ๊ง” เป็นต้น ต่อมาในสมัยพระเจ้าโพนสีราชเจ้าได้มีการเรียบเรียงกฎหมายขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักใน การปกครอง อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของวรรณกรรมลาวได้เฟื่องฟูอย่างมากในรัชกาลของพระเจ้าสุ ริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ.2181-2238) ซึ่งพระองค์ได้ใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างเอกภาพ ในสังคม ภายหลังจากที่ล้านช้างประสบกับปัญหาความแตกแยกภายในมานาน พระองค์ได้โปรดฯให้ เรียบเรียงกฎหมายและวรรณกรรมคำสอนขึ้นเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญเช่น ปุสสอนหลาน หลานสอนปู่ ลินไซ รวมถึง “พื้นอุรังคธาตุ” อันเป็นตำนานของพระธาตุพนม ผลจากการจัดระเบียบทางการเมือง และวัฒนธรรมดังกล่าว ทำให้ราชอาณาจักรล้านช้างในสมัยนี้มีความสุขสงบยาวนาน ในช่วงนี้มี ชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อสัมพันธ์เป็นจำนวนมากและได้บันทึกเรื่องราวของอาณาจักรล้านช้างไว้ด้วย โดยกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองอย่างถึงขีดสุดของอาณาจักรล้านช้างในสมัยนั้น

ภายหลังจากพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชได้สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ.2238 อาณาจักรล้าน ช้างก็ประสบกับปัญหาความขัดแย้งภายใน โดยกลุ่มพระราชวงศ์ที่อยู่ตามหัวเมืองได้แยกตนออกมา เป็นอิสระจากนครเวียงจันทน์ ทำให้ล้านช้างได้แตกแยกออกเป็น 3 อาณาจักร คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ โดยในปี พ.ศ. 2250 ได้มีการตั้งหลวงพระบางขึ้นเป็นศูนย์กลางอีกแห่ง หนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2256 เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ได้สถาปนานครจำปาศักดิ์ขึ้นเป็นราชธานี ของลาวฝ่ายใต้ และได้ป็นผู้คนเข้ามาสร้างบ้านแปงเมืองในเขตลุ่มน้ำชี ภายใต้อำนาจของเจ้าแก้ว มงคล โดยได้ตั้งเมืองท่ง (ปัจจุบันคือเขตอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด) ขึ้นก่อน ต่อมาในราว

ทศวรรษที่ 2310 ได้ส่งลูกหลานไปตั้งเมืองต่าง ๆ จนเกิดเมืองที่สืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่นเมืองร้อยเอ็ด เมืองมหาสารคาม เมืองขอนแก่น เป็นต้น ทั้งนี้ ภายหลังจากที่ราชอาณาจักรลาวแบ่งแยกออกเป็น 3 อาณาจักร รัฐลาวก็เข้าสู่ภาวะชะงักงันทางด้านการเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม จนเมื่อถึงปี พ.ศ. 2322 อาณาจักรลาวล้านช้างทั้งหมดตกเป็นประเทศราชของประเทศไทย อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมจากรัฐในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดความเป็นไปในสังคมและวัฒนธรรมของชนพื้นถิ่นในแถบนี้ (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 29-35)

ประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองและสงครามที่เกิดขึ้นในอาณาจักรล้านช้าง ทำให้กลุ่มผู้นำทางการเมืองที่พ่ายแพ้พาไพร่พลข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งเมืองใหม่ในดินแดนฝั่งอีสาน ชนกลุ่มลาวที่สำคัญที่ได้อพยพมาในช่วงนั้น ได้แก่ กลุ่มพระวอพระตาซึ่งเป็นขุนนางที่ขัดแย้งกับพระเจ้าศิริบุญสาร ได้นำไพร่พลหนีจากเวียงจันทน์ไปตั้งเมืองใหม่ที่หนองบัวลำภู ภายหลังจากถูกเวียงจันทน์โจมตี ชาวลาวกลุ่มนี้จึงได้อพยพไปตั้งเมืองใหม่ที่ดอนมดแดง (อำเภอเมืองอุบลราชธานีในปัจจุบัน) กลุ่มผู้อพยพที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งก็คือ กลุ่มพระครูยอดแก้วโพนสะเม็ก ซึ่งได้หนีภัยการเมืองจากเวียงจันทน์ ล่องแม่น้ำโขงไปปักหลักอยู่ที่จำปาสัก ซึ่งในเวลานั้นมีอาณาเขตครอบคลุมดินแดนอีสานหลายพื้นที่ ตั้งแต่มุกดาหาร ทุ่งกุลาร้องไห้ สุวรรณภูมิ (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด) บริเวณแม่น้ำโขงซึ่งไหลจากเมืองดงบังอีใต้เมืองนครพนมไปตกแม่น้ำชีเหนือเมืองยโสธร ลงมาถึงโขงเจียมในจังหวัดอุบลราชธานี (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 7-8) อย่างไรก็ตาม เมื่ออยุธยาพ่ายแพ้สงครามแก่พม่า อีสานก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากรัฐไทย จวบจนถึงสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชขึ้นครองราชย์ ไทยก็กลับมาสนใจอีสานอีกครั้งและขยายอำนาจเข้ามาในอีสานและลุ่มแม่น้ำโขงอย่างเข้มข้นกว่าเดิม เพื่อหวังระดมกำลังคนและเสริมอำนาจทางการเมืองใหม่ ต่อมาใน ปี พ.ศ. 2321 กองทัพพระเจ้าตากสินมหาราชได้ยึดครองเมืองเวียงจันทน์และหลวงพระบางเป็นผลสำเร็จ และต่อมาไม่นานจำปาสักก็ตกเป็นเมืองขึ้นอีกเช่นกัน ไทยจึงมีอำนาจครอบคลุมในบริเวณอีสานและลาวทั้งหมด

ในปี พ.ศ. 2370 (ช่วงสมัยรัชกาลที่ 3) พระเจ้าอนุวงศ์กษัตริย์เวียงจันทน์ได้ทำการแข็งเมืองต่อต้านไทย โดยได้ยกทัพจากเวียงจันทน์เข้าโจมตีโคราชเพื่อกวาดต้อนเอาบรรดาเชลยลาวที่ได้อพยพมากลับเวียงจันทน์ แต่ถูกฝ่ายไทยตอบโต้จนถอยร่นไป และยกทัพไปตีเวียงจันทน์อีกถึงสองครั้ง ซึ่งภายหลังจากที่ยึดเวียงจันทน์ได้แล้วไทยได้ทำลายเวียงจันทน์ลงอย่างย่อยยับ และได้อพยพผู้คนจากเวียงจันทน์และเมืองอื่น ๆ มาตั้งถิ่นฐานในอีสานและพื้นที่ต่าง ๆ ในภาคกลาง กล่าวคือ ได้อพยพกลุ่มคนจากเวียงจันทน์ คำเกิด คำม่วน พั่ว หาว วาง กะตาด (ผาบัง) พิน นอง ตะโปน มหาไชกองแก้ว ชุมพอน พวง พะลาน พวน อันเป็นเมืองซึ่งฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงและอยู่ในอำนาจของเวียงจันทน์กับจำปาสัก ส่วนการอพยพผู้คนจากเมืองที่อยู่ฝั่งขวาหรือในภาคอีสานในบริเวณลุ่มน้ำสงคราม ซึ่งมีเมืองหนองหาน (สกลนคร) วังยาว ปะขาว พันนา ข้าวแบ่ง พันพั่ว นั้น ถูกกวาดต้อนไปเป็นทาส่วยทำไร่ทำนาในพื้นที่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไม่มีคนสยามตั้งรกรากอยู่ ทั้งนี้ คนที่ถูกกวาดต้อนมา

ทั้งหมดเป็นชนกลุ่มลาวเท่านั้น ส่วนการอพยพของชนเผ่าส่วนใหญ่เกิดจากการที่สยามกวาดต้อนข้ามพากแม่น้ำโขงจากฝั่งลาวในระหว่าง พ.ศ. 2384 - 2387 ได้แก่ ชนเผ่าผู้ไท กะเลิง โข้ แสก ย้อ (ญ้อ) โย้ย โดยคนเหล่านี้มาจากเมืองพิน นอง เซโปน กะบอง แทบทั้งสี่ และให้มาอยู่ที่ภูผินารายณ์ สหัสสะขันธุ์ ภูแล่นช้าง เขาวง หนองสูง เรณูนคร ธาตุพนม วาริชภูมิ พรรณานิคม วานรนิวาส กุสุมาลย์ สว่างดินแดน มุกดาหาร คำชะอี เสนางคนิคม ชานุมาน เขมราฐ เลิงนกทา ฯลฯ นอกจากนี้ในบันทึกของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่ชื่อ ม.ปาวี ในปี พ.ศ. 2433 ได้กล่าวถึงการโยกย้ายของคนข้ามมาจากโขงฝั่งซ้ายว่า ชนเผ่าโซ้ที่หนองหานเชียงขุมนั้น ถูกบังคับมาจากเมืองวัง แล้วก็ได้สร้างวัดวาอารามขึ้นตามแบบบ้านเมืองเดิม คนที่หนองหานน้อย หนองหานใหญ่ที่มาจากเมืองมหาไชยกองแก้วนั้น คนถิ่นอื่นจะเรียกว่า “ลาวมหาไช” (ไพฑูริ 2554 : 143 - 145) อาจกล่าวได้ว่า การอพยพในช่วงนี้เป็นการอพยพที่ใหญ่โตและมีจำนวนผู้อพยพมากกว่าครั้งใด ๆ ในภูมิภาคแถบนี้ ทำให้จำนวนคนในอีสานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้อีสานซึ่งเป็นดินแดนชายขอบอันแห้งแล้งที่มีผู้คนอยู่อย่างเบาบางกลายเป็นดินแดนที่มีประชากรมากกว่าอาณาจักรลาวทั้งสาม อันได้แก่ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์รวมกัน

จะเห็นได้ว่า ประวัติศาสตร์อีสานในยุคนี้ เป็นช่วงที่มีการปรับเปลี่ยนทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง มีอำนาจจากทั้งรัฐลาวและรัฐไทยสลับเปลี่ยนกันเข้ามาปกครองและพยายามปรับเปลี่ยนให้สังคมและผู้คนในแถบนี้ถูกกลืนเข้ากับวัฒนธรรมของตน ในด้านผู้คนที่อยู่ในดินแดนแห่งนี้ นอกจากกลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่มาก่อนแล้ว ก็ยังมีผู้คนที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ซึ่งมีทั้งคนลาวและคนจากชนเผ่าต่าง ๆ เข้ามาอยู่อาศัยและสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้ เป็นผลให้ดินแดนภาคอีสานในปัจจุบันมีผู้คนที่หลากหลายทั้งในด้านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมประเพณี นอกจากนี้ การเข้ามาของมืออิทธิพลและปกครองดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงของอาณาจักรล้านช้างในยุคนี้ ยังส่งผลให้วัฒนธรรมลาวเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักของภาคอีสานมาจนถึงปัจจุบัน

3.1.3 ประวัติศาสตร์อีสานยุคมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2435 จนถึง พ.ศ. 2475)

ในสมัยก่อนที่จะมีการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาลนั้น พระราชาอาณาจักรสยามได้แผ่ออกไปเลยฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงจรดดินแดนเวียดนาม ไปจนถึงแคว้นสิบสองเจ้าไทย (หรือสิบสองจุไทย) หัวพันทั้งห้าทั้งหกซึ่งมีแคว้นหลวงพระบางและเวียงจันทน์เป็นขอบขัณฑสีมาอยู่ด้วย หัวเมืองตามลุ่มแม่น้ำโขงบางเมืองก็ถือการปกครองประเพณีตามแบบอย่างทางหลวงพระบางและเวียงจันทน์ จนกระทั่งในช่วงปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดระบอบการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาลขึ้น การปกครองในดินแดนเหล่านี้จึงได้เป็นรูปแบบเดียวกันทั่วทั้งประเทศสยาม

การปฏิรูปการปกครองในรูปแบบเทศาภิบาล เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2435 ด้วยมูลเหตุที่ว่า รัชกาลที่ 5 ทรงพระราชดำริว่า การปกครองในดินแดนเก่าที่เป็นอยู่ยังห่างพระเนตรพระกรรณอยู่มาก

ทั้งยังห่างไกลต่อความเจริญ ประกอบกับสมัยนั้นดินแดนอินโดจีนกำลังถูกคุกคามจากประเทศอำนาจ
ล่าเมืองขึ้น จึงได้มีสารตราโปรดเกล้าฯ ให้จัดราชการบริหารส่วนภูมิภาคขึ้นใหม่ โดยรวมหัวเมืองเอก
โท ตรี และจัตวาเข้าด้วยกัน แล้วจัดแบ่งออกเป็น 4 กองใหญ่ โดยมีข้าหลวงกำกับการปกครองกองละ
1 คน แต่ให้มีข้าหลวงใหญ่กำกับราชการอยู่ที่เมืองนครจำปาศักดิ์อีก 1 คน ทะนุบำรุงต่างพระเนตร
พระกรรมให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น โดยได้จัดรวมและแบ่งการปกครองออกเป็นดังนี้ (เดิม วิชาญพจนกิจ.
2513 : 300-317)

1) หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก ตั้งกองว่าราชการอยู่ที่เมืองนครจำปาศักดิ์ โดยให้รวม
หัวเมืองเอก 11 หัวเมืองกับหัวเมืองโท ตรี และจัตวา ซึ่งขึ้นรวมอยู่ในความปกครองหัวเมืองเอกนั้น ๆ
มาก่อนรวม 26 หัวเมือง จึงรวมเป็น 37 หัวเมือง หัวเมืองเอก ได้แก่ 1.เมืองนครจำปาศักดิ์ 2.เมือง
เชียงแตง 3.เมืองแสนปาง 4.เมืองสีทันดร 5.เมืองอัตตะปือ 6.เมืองสาระวัน 7.เมืองคำทองใหญ่ 8.
เมืองสุรินทร์ 9.เมืองสังฆะ 10.เมืองขุขันธ์ 11.เมืองเดชอุดม หัวเมืองเอกทั้ง 11 ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ
ส่วนหัวเมืองโท ตรี จัตวา 26 หัวเมือง ขึ้นกับหัวเมืองเอก

2) หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ให้รวมหัวเมืองเอก 12 หัวเมือง และหัว
เมืองโท ตรี จัตวา ซึ่งขึ้นหัวเมืองเอก 29 หัวเมือง รวมเป็น 41 หัวเมือง ตั้งกองว่าราชการอยู่ที่เมือง
อุบลราชธานี หัวเมืองเอก 12 เมืองนั้น คือ 1.เมืองอุบลราชธานี 2. เมืองกาฬสินธุ์ 3.เมืองสุวรรณภูมิ
4. เมืองมหาสารคาม 5.เมืองร้อยเอ็ด 6.เมืองกุแล่นช้าง 7.เมืองกมลาไสย 8.เมืองเขมราฐธานี 9.เมือง
ยโสธร 10. เมืองสองคอนดอนดง 11.เมืองนong และ 12.เมืองศรีสะเกษ หัวเมืองเอกจะขึ้นตรงต่อ
กรุงเทพฯ ส่วนหัวเมืองโท ตรี จัตวา ขึ้นกับหัวเมืองเอก

3) หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ ให้รวมหัวเมืองเอก 16 หัวเมือง กับหัวเมืองโท ตรี จัตวา
38 หัวเมือง รวมเป็น 54 หัวเมือง ตั้งกองว่าราชการอยู่ที่เมืองหนองคาย หัวเมืองเอก ได้แก่ 1.เมือง
หนองคาย 2.เมืองเชียงขวาง 3.เมืองบริคัมทนิคม 4.เมืองโพนพิสัย 5.เมืองไชยบุรี 6.เมืองท่าอุเทน 7.
เมืองนครพนม 8.เมืองสกลนคร 9.เมืองมุกดาหาร 10.เมืองกุมภทาสัย 11.เมืองบุรีรัมย์ 12.เมืองหนอง
หาร 13.เมืองขอนแก่น 14.เมืองคำเกิด 15.เมืองคำม่วน 16.เมืองหล่มสัก หัวเมืองเอกจะขึ้นตรงต่อ
กรุงเทพฯ ส่วนหัวเมืองโท ตรี จัตวา ขึ้นกับหัวเมืองเอก

4) หัวเมืองลาวฝ่ายกลาง ตั้งกองว่าราชการอยู่ที่เมืองนครราชสีมา โดยให้รวมหัว
เมืองเอก 3 หัวเมืองและหัวเมืองโท ตรี และจัตวาอีก 16 หัวเมือง รวมเป็น 19 หัวเมือง หัวเมืองเอก
ได้แก่ 1.เมืองนครราชสีมา 2.เมืองชนบท 3.เมืองภูเขียว ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ส่วนหัวเมืองโท ตรี
จัตวา ขึ้นกับหัวเมืองเอก

ในปีต่อมาได้รวมหัวเมืองฝ่ายลาวตะวันออก (นครจำปาศักดิ์) และหัวเมืองลาวฝ่าย
ตะวันออกเฉียงเหนือเข้าเป็น “หัวเมืองลาวกาว” แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้านั่งยาเธอกรมหลวง
พิชิตปรีชากรเป็นข้าหลวงใหญ่หัวเมืองลาวกาว หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือเปลี่ยนเป็น “หัวเมืองลาวพวน”

และให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เป็นข้าหลวงใหญ่หัวเมืองลาวพวน ส่วนหัวเมืองลาวฝ่ายกลาง เปลี่ยนเป็น “หัวเมืองลาวกลาง” ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์เป็นข้าหลวงใหญ่ ทั้งนี้ การแต่งตั้งข้าหลวงใหญ่โดยโปรดฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอทั้ง 3 พระองค์ทรงไปปกครองหัวเมืองลาวเหล่านี้ก็เพื่อมุ่งจัดการปกครองให้รัดกุมยิ่งขึ้นและสำเร็จได้รวดเร็วเป็นสำคัญ จึงทรงพระราชทานอาญาสิทธิ์ให้องค์ข้าหลวงใหญ่มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครอง มีอำนาจในการตั้งศาลพิพากษาคดีบุคคลที่มีความผิดร้ายแรงถึงขั้นประหารชีวิตได้ก่อนแล้วจึงมีใบบอกกราบบังคมทูลให้ทรงทราบภายหลัง องค์กรข้าหลวงใหญ่ที่เสด็จไปประทับอยู่ ณ หัวเมืองทั้งสามนั้น ยังไม่ทันได้จัดราชการให้เรียบร้อยดังพระราชประสงค์ก็เกิดกรณีพิพาทดินแดนกับฝรั่งเศสใน ปี พ.ศ. 2436 ยังผลให้รัชกาลที่ 5 จำต้องยินยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมดให้แก่ฝรั่งเศส และมุ่งจัดการปกครองหัวเมืองทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหลืออยู่ให้เป็นระเบียบแบบแผนยิ่งขึ้น โดยโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์เสด็จไปเป็นข้าหลวงใหญ่ที่หัวเมืองลาวกาว แทนพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตประชากรซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จกลับกรุงเทพฯ เพื่อทรงรับตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมที่ว่างอยู่ในขณะนั้น

ต่อมาได้มีการแบ่งการปกครองเป็น 3 มณฑล คือ มณฑลลาวกลาง (มณฑลนครราชสีมา) มณฑลลาวกาว (มณฑลอีสาน) และมณฑลลาวพวน (มณฑลอุดร) ดังต่อไปนี้

มณฑลลาวกลาง เปลี่ยนมาจากหัวเมืองลาวกลาง ใน พ.ศ. 2436 เมื่อกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์เลื่อนเป็นข้าหลวงใหญ่มณฑลอีสานแล้ว โปรดฯ ให้รวมเมืองนครราชสีมา เมืองบุรีรัมย์ เมืองนางรอง เมืองชัยภูมิ ตั้งที่ว่าการมณฑล ณ เมืองนครราชสีมา เรียกชื่อใหม่ว่า “มณฑลนครราชสีมา” นายพลตรีพระยาสิงหเสนี (สะอาด สิงหเสนี) เป็นข้าหลวงใหญ่ พ.ศ. 2436 - 2444 พื้นที่นี้มีความสำคัญมาแต่เดิม ด้วยเป็นหัวเมืองที่เป็นตัวแทนกรุงเทพฯ ในการดูแลดินแดนบริเวณอีสาน และยังเป็นชุมทางสำคัญของกรุงเทพฯ ต่อการสานต่อนโยบายทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ที่เห็นได้ชัดเจน คือ การสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพฯ - นครราชสีมา ที่มีขึ้นใน พ.ศ. 2436

มณฑลลาวกาว เปลี่ยนมาจากหัวเมืองลาวกาว มีเมืองใหญ่ 7 เมืองคือ เมืองอุบลราชธานี เมืองนครจำปาศักดิ์ เมืองศรีสะเกษ เมืองสุรินทร์ เมืองร้อยเอ็ด เมืองมหาสารคาม และเมืองกาฬสินธุ์ เมื่อกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ทรงปกครองมณฑลลาวกาว ทรงแก้ไขลักษณะการปกครอง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2440 (ร.ศ. 116) โปรดให้ตั้งทำเนียบข้าราชการมณฑลลาวกาวเสียใหม่ ยกเลิกตำแหน่ง เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร โดยให้เรียกตำแหน่งใหม่เป็นผู้ว่าราชการเมือง ปลัดเมือง ยกกระบัตรเมือง และผู้ช่วยราชการเมืองตามลำดับ ครั้น พ.ศ. 2442 ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เรียกชื่อมณฑลตามพื้นที่ จึงทรงประกาศให้เรียก “มณฑลลาวกาว” เสียใหม่เป็น “มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ” และในปี พ.ศ. 2443 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อจาก “มณฑลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” มา

เป็น “มณฑลอีสาน” จวบจนในปี พ.ศ. 2455 จึงได้แยก “มณฑลอีสาน” ออกเป็น 2 มณฑล คือ “มณฑลร้อยเอ็ด” และ “มณฑลอุบล”

มณฑลลาวพวน เปลี่ยนมาจากหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ และรวมหัวเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้าด้วย เช่น เมืองพวนและเมืองเชียงขวาง จนกระทั่ง พ.ศ. 2436 (ร.ศ.112) เหลือเพียง 6 เมือง คือ เมืองอุดรธานี เมืองขอนแก่น เมืองนครพนม เมืองสกลนคร เมืองเลย และเมืองหนองคาย พ.ศ. 2442 รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนชื่อ “มณฑลลาวพวน” เป็น “มณฑลฝ่ายเหนือ” ต่อมา พ.ศ.2443 เปลี่ยนชื่อเป็น “มณฑลอุดร” ในคราวแรกมณฑลอุดรตั้งอยู่ที่เมืองหนองคาย แต่ใน พ.ศ. 2436 จากอนุสัญญาที่ทำขึ้นกับจักรวรรดิเยอรมันฝรั่งเศสเรื่องเขตปลอดทหาร 25 กิโลเมตร ทำให้พระเจ้าอนงยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงใหญ่มณฑลอุดรต้องย้ายที่ทำการมณฑลจากเมืองหนองคายมาตั้งที่แห่งใหม่ที่บ้านหมากแข้ง ซึ่งเป็นบ้านร้างตั้งขึ้นเป็นเมืองอุดรธานี

การเปลี่ยนชื่อมณฑลดังกล่าวข้างต้นเกิดจากความต้องการของฝ่ายรัฐไทยที่ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องความแตกต่างเชิงชาติพันธุ์ระหว่างลาวและไทย ที่เป็นข้ออ้างของจักรวรรดิเยอรมันฝรั่งเศสในการที่จะเข้าครอบครองหัวเมืองต่าง ๆ โดยเหตุผลว่าเพื่อปลดปล่อยชาติต่าง ๆ จากการครอบครองของไทย เนื่องจากลักษณะเด่นชัดในการแสดงถึงความเป็นคนละกลุ่มกับไทย ผู้ปกครองกรุงเทพฯ จึงมีนโยบายที่จะทำให้เห็นว่าลาวกับไทยเป็นพวกเดียวกัน โดยการปรับเปลี่ยนชื่อมณฑลที่เคยมีคำว่าลาวออกไป แล้วใช้ชื่อทิศเรียกพื้นที่ทางการปกครองต่าง ๆ แทน เพื่อลดทอนความแตกต่างทางชาติพันธุ์ โดยมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง เพื่อแสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้มีชื่อ “ลาว” แต่เป็นส่วนหนึ่งของ “สยาม” หรือ “ไทย” (ทวิศิลป์ สืบวัฒนะ. 2531 : 104-121) พร้อมกันนั้นในการสำรวจสำมะโนครัวประชากรของเจ้าหน้าที่ ได้มีการกรอกช่องสัญชาติว่า “ชาติไทยบังคับสยาม” ห้ามมิให้เขียนว่าเป็น “ชาติลาว เขมร ส่วย ผู้ไทย” (เดิม วิภาคย์พจนกิจ. 2513 : 464) ฉะนั้น ในทางกฎหมายประชาชนในอีสานจึงเป็น “ไทย” ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ระบบมณฑลเทศาภิบาลนี้ มีผลทำให้บริเวณอีสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยาม การปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาลเอื้อให้อำนาจของส่วนกลางที่เข้าไปจัดการในพื้นที่ได้ครอบคลุมทั้งภูมิภาค เป็นการเปลี่ยนจากการควบคุมผ่านผู้ปกครองท้องถิ่นสู่ระบบของส่วนกลางที่เป็นระบบเดียวกันทั้งอาณาจักร อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดทั้งจากพื้นที่และส่วนกลาง โดยเฉพาะความขาดแคลนทางการเงิน ทำให้การจัดการมณฑลเทศาภิบาลไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (เดช บุณนาท. 2532) นอกจากนี้ การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พ.ศ. 2435 ยังก่อให้เกิดองค์กรการปกครองใหม่ที่เป็นปัจจัยให้การตั้งอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ “ระบบราชการ”

ในเรื่องนโยบายเกี่ยวกับการศึกษา อันเป็นนโยบายสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างสำนึกความเป็นชาติผ่านการเรียนหนังสือไทยในบริเวณที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทย เช่นภูมิภาคอีสานที่การศึกษาแบบเดิมที่ใช้ตัวหนังสือลาวและเขมร จึงทำให้เกิดการตั้งโรงเรียนเพื่อ

สอนภาษาไทยแพร่หลายออกไป การสร้างสำนึกจึงสามารถลงลึกได้ถึงระดับบุคคลและระดับท้องถิ่น โดยคนกลุ่มแรกที่สนองนโยบายของส่วนกลางก็คือ ผู้ปกครองท้องถิ่น เช่น เมื่อตั้งโรงเรียนสอนการปกครองขึ้นที่เมืองอุดรธานี เมื่อ พ.ศ. 2449 ปรากฏว่าบรรดาเจ้าเมืองและกรมการเมืองต่างส่งบุตรหลานมาเรียนกันเป็นจำนวนมาก ด้วยหวังว่าจะเป็นช่องทางในการเข้าสู่ระบบราชการ การเข้าสู่ระบบราชการนี้ สำหรับกลุ่มผู้ปกครองท้องถิ่นเป็นไปเพื่อความก้าวหน้าในชีวิต แต่สำหรับผู้ปกครองนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการได้คนเข้ามาทำงานแล้ว ยังเป็นช่องทางให้คนท้องถิ่นเข้าสู่อำนาจการปกครองของส่วนกลางในฐานะการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติอีกด้วย นอกจากนี้ ระบบการศึกษาแบบใหม่นี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการหล่อหลอมคนท้องถิ่นให้มีสำนึกและแสดงบทบาทหน้าที่ในฐานะพลเมืองสยามอย่างเด่นชัด หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ด้วยเหตุที่มีการปรับเปลี่ยนอันหลากหลายจากส่วนกลาง ได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการดำรงชีวิตของคนในอีสาน ทำให้เกิดเหตุการณ์ “ผู้มีบุญ” ขึ้น (ในระหว่างปี พ.ศ. 2444 - 2445) โดยมีผู้ตั้งตนเป็นผู้วิเศษอยู่ในท้องที่ต่าง ๆ เกิดขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกันตามท้องที่หลายแห่ง รวมไปถึงในเขตมณฑลอุดรและมณฑลราชสีมามีด้วย เหตุการณ์ในช่วงนี้เรียกว่า “ขบถผู้มีบุญหรือผีบุญ” การเกิดขบถในครั้งนั้น ในระยะแรกรัฐบาลเข้าใจว่าเป็นเรื่องเหลวไหลที่เกิดจากกระทำของพวกบ้าบอ จึงไม่ได้ปราบปรามอย่างเด็ดขาด ต่อมาเมื่อพวกขบถเข้าปล้นเมือง เผาเมือง จับกรมการเมืองฆ่า และสู้รบฆ่าฟันกับทหารที่รัฐบาลส่งไปสู้รบฆ่าในแขวงเขมรราช รัฐบาลจึงถือว่าพวกผีบุญเป็นขบถ และเริ่มปราบปรามอย่างเด็ดขาด ซึ่งในที่สุดก็พ่ายแพ้แก่กองทหารรัฐบาล ทั้งนี้ การเกิดเหตุการณ์ขบถผีบุญนี้ มีชนวนสำคัญมาจากการก่อกวนของสยามต่อชาวเผ่าลาวเทิงที่สยามเรียกว่า “ข่า” เนื่องจากคนเผ่าลาวเทิงอาศัยหนาแน่นอยู่ในบริเวณแถบลาวตอนใต้ โดยเฉพาะลำห้วยอัตตะปือ ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาแม่น้ำโขง มีแร่ทองคำอยู่เป็นจำนวนมาก คนเผ่าลาวเทิงโดยมากจึงทำมาหากินโดยร่อนทองขาย นอกจากนี้ ยังมีการตีข่าและลักพาเอาข่าไปเป็นทาส ในแถบชายแดนลาว-เขมร-เวียดนาม ไล้ไปตั้งแต่จำปาสัก อัตตะปือ ผ่านหลี่ผี สีพันดอน เมืองคำทองใหญ่ แสนปาง ไปจนถึงแดนญวน แต่ที่หนักหน่วงที่สุดคือที่อัตตะปือ (ไผท ภูธา. 2554 : 146 - 148)

ภายหลังจากความตึงเครียดในการเผชิญหน้ากับจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสเริ่มผ่อนคลายลง เมื่อมีความชัดเจนเรื่องเขตแดน ทำให้ผู้ปกครองมองว่าพื้นที่อีสานคือส่วนหนึ่งของรัฐสยามที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้อีก นโยบายการปกครองอีสานจึงชัดเจนขึ้นและดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 6 และ 7 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2468 ได้มีคำสั่งยุบการปกครองแบบภาคทั้งหมด เนื่องจากรูปแบบการปกครองแบบภาคประสบปัญหาในเรื่องความไม่คล่องตัว และรัฐบาลมีความจำเป็นต้องยุบหน่วยงานเพื่อลดค่าใช้จ่าย โดยยุบมณฑลอุดรและมณฑลร้อยเอ็ดให้มาขึ้นกับมณฑลนครราชสีมา ต่อมาเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม และในปีต่อมาจึงได้ยกเลิกการปกครองมณฑลเทศาภิบาล

ทั้งหมด แล้วจัดพื้นที่การปกครองออกเป็นจังหวัดต่าง ๆ พื้นที่ในภาคอีสานทั้งหมดจึงรวมกันเป็น “ภาคอีสาน” มาตั้งแต่ตอนนั้น (อุราลักษณ์ สิริบุตร. 2526 : 140 - 147)

ในส่วนของสภาพบ้านเมืองและสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนส่วนใหญ่ยังพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากบ้านเรือนหรือสิ่งของเครื่องใช้มักทำจากวัสดุธรรมชาติโดยมิได้ปรับแต่งแปรรูปให้ต่างไปจากเดิมเท่าใดนัก และมักอยู่ท่ามกลางป่าเขา ด้านผู้คนที่อาศัยอยู่นอกจากราษฎรที่สืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรล้านช้างเป็นส่วนใหญ่แล้ว ยังประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยอีกหลายกลุ่ม คือ ชนกลุ่มน้อยที่อยู่ทางทิศตะวันออกทางด้านแม่น้ำโขง แถบเมืองสกลนคร เมืองนครพนม เมืองอาจสามารถ และเมืองท่าอุเทน ได้แก่ พวกผู้ไทย กะเลิง ย้อ แสก โย้ย กะตาก และกะโซ่ และอีกพวกหนึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่อยู่ทางตอนใต้แถบเมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ เมืองขุขันธ์ เมืองศรีสะเกษ และอำเภอประโคนชัย เรียกว่า เขมรป่าดง (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. 2538 : 427 - 434) นอกจากนี้ก็ยังมี “คนจีน” กระจายอยู่ทั่วไปในเขตหัวเมืองอีสาน โดยมากจะทำการค้าขายด้วยเหตุที่ผู้คนในอีสานสืบเชื้อสายลาวเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้วิถีชีวิตดำเนินตามแบบอย่างล้านช้าง โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมประเพณี เช่น การถือฮีต 12 คอง 14 เป็นต้น ไม่ได้ทำตามอย่างสยามที่มีรูปแบบประเพณีอย่างขอมซึ่งได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางทางการเมืองในขณะนั้น

จะเห็นได้ว่าการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลในหัวเมืองอีสานดังที่กล่าวมา เป็นกระบวนการในการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางกรุงเทพฯ โดยเริ่มจากการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลที่เป็นรวมพื้นที่อีสานเข้ากับรัฐสยาม เพื่อให้คนท้องถิ่นได้มีความผูกพันกับพื้นที่ทางการปกครองที่ถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐ และเพื่อเป็นการลดทอนสำนึกใน “ความเป็นลาว” ตามแบบเดิมให้ลดน้อยลง ในขณะเดียวกันก็ได้ปลูกฝัง “ความเป็นสยาม” ผ่านทางนโยบายจัดการจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผนเดียวกับคนในภูมิภาคอื่น โดยจัดให้มีการสอนวิชาภาษาไทย และวิชาคุณธรรมและหน้าที่ของพลเมืองไทย อีกทั้งยังได้พยายามสร้างสำนึกร่วมกับคนในท้องถิ่น ด้วยการถ่ายทอดความรู้และวิธีการของประวัติศาสตร์กระแสหลักเข้าไปแทนที่ความทรงจำแบบเดิมของชาวบ้าน โดยหวังที่จะปรับเปลี่ยนความคิดแบบท้องถิ่นนิยมของคนอีสานให้มี “ความเป็นสยาม” มากขึ้น

3.1.4 ประวัติศาสตร์ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

พัฒนาการด้านการปกครองของไทยได้ปรับเปลี่ยนไปตามลำดับ โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นให้เป็นรูปแบบ “มณฑล” และต่อมาในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2465 - 2468) ก็ได้ปฏิรูปอีกครั้ง โดยปรับเปลี่ยนการปกครองให้เป็นรูปแบบ ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน การแบ่งรูปแบบการปกครองให้แยกย่อยลงไป เช่นนี้ ก็เพื่อให้พื้นที่การควบคุมดูแลหรือการปกครองให้เข้มแข็งรัดกุมขึ้น จนกระทั่งเกิดระบอบการปกครองระบอบใหม่ ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” เข้ามาแทนที่ระบอบเก่าอันมีลักษณะเป็นระบอบ “ราชาธิปไตย” ที่มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ระบอบประชาธิปไตยนี้ ถูกสถาปนาขึ้นโดย

กลุ่มบุคคลที่เรียกตัวเองว่า “คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง” หรือ “คณะราษฎร” ซึ่งนำโดยนักกฎหมายหนุ่มจากฝรั่งเศส นายปรีดี พนมยงค์ และร้อยเอกแปลก ชีตะสังคะ (หรือต่อมาก็คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม) นักศึกษาวิชาการทหารชั้นสูงจากฝรั่งเศส ร่วมกับเพื่อนอีก 7 คน การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการนี้กระทำสำเร็จในเช้าวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ซึ่งนับเป็นประวัติศาสตร์สำคัญที่มีผลต่อวิถีทางการเมืองการปกครองของไทยต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

การทำงานของกลุ่มคณะราษฎรหลังจากยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์ โดยได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบและความหมายของรัฐขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวของพลเมืองด้วยการสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นเป็นหลักในการปกครองประเทศ ซึ่งถือเป็นการถ่ายโอนอำนาจทางการเมืองจากกลุ่มอำนาจเดิมให้ลงมาสู่ประชาชนทั่วไป ผ่านการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศ อันเป็นหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายในรัฐอย่างเท่าเทียมกัน การปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองนี้ได้นำมาสู่การสร้างนิยามของ “ชาติ” ขึ้นมาใหม่ จากที่เคยยึดติดอยู่กับสถาบันกษัตริย์และระบบศักดินา เปลี่ยนมาเป็น “รัฐ” ที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่า “รัฐประชาชาติ” (Nation state) (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 74) โดยผู้นำคนแรกที่ได้ให้ความหมายในลักษณะนี้ก็คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) โดยได้กล่าวถึง “ชาติ” (Nation) ว่า “...ชาติปัจจุบันชนิดที่ประกอบขึ้นโดยรวมหลายกลุ่ม, เผ่าพันธุ์, หลายกลุ่มชนชาติ, เป็นเวลานานข้างจนกระทั่งเผ่าพันธุ์และชนชาติได้มีความเคยชินและจิตสำนึกว่าเป็นสมาชิกแห่งเดียวกัน ชาติดังกล่าวนั้นก็จะมีฐานะที่จะเป็นหรือเป็น ‘รัฐ’ อันหนึ่งอันเดียวของชาตินั้นได้...” (โสภา ชานะมูล. 2550 : 18) อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาความหมายของคำว่า “ชาติ” ตามนิยามข้างต้นที่มองว่า “ชาติ” ประกอบด้วยความหลากหลายของผู้คนและชาติพันธุ์ได้ถูกแทนที่ด้วยความหมายใหม่ อันเกิดจากแนวคิดของผู้นำอย่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ยึดถือลัทธิชาตินิยมอย่างหนักแน่น ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้รณรงค์ให้คนในชาติตระหนักถึง “ความเป็นไทย” ในทางเชื้อชาติ ที่มีหน้าที่ในการยกย่องเทิดทูนชาติไว้เหนือชีวิตผ่านนโยบายหลากหลายรูปแบบ และให้ถือเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ดังนั้น “ชาติ” ในความหมายใหม่ จึงมีความหมายที่แคบลงจนเหลือเฉพาะ “คนไทย” โดยไม่รวมถึงคนกลุ่มชนชาติอื่นที่เคยถูกมองว่ามีความสำคัญเฉกเช่นเดียวกัน (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 76)

สำหรับผลกระทบที่เกิดต่อภาคอีสานภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น ได้ก่อให้เกิดการเติบโตของสำนักท้องถิ่น อันทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองและวัฒนธรรมของคนอีสาน ทั้งในเรื่องการแสดงออกถึงตัวตนของคนท้องถิ่นในบริบททางการเมืองระบบใหม่ และการตื่นตัวทางความคิดและภูมิปัญญาของคนอีสานที่สัมพันธ์กับความคิดชาตินิยมไทยและชาตินิยมลาว โดยในปี พ.ศ. 2476 ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญที่แสดงถึงความเคลื่อนไหวทางการเมืองทางภาคอีสาน ได้แก่ เหตุการณ์กบฏบวรเดช ที่ปักหลัก

ยึดครองเมืองนครราชสีมา โดยมีเป้าหมายที่จะฟื้นฟูพระราชอำนาจของกษัตริย์ให้กลับมาอีกครั้ง แต่ได้ถูกต่อต้านจากรัฐบาลพร้อมทั้งนำกองกำลังเข้าปราบปรามจนสลายตัวไปในที่สุด แต่ก็เกิดกลุ่มกบฏย่อย ๆ ในเวลาต่อมาอีกหลายกลุ่ม เช่น กบฏหมอลำน้อยชาดา จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้ยุยงชาวบ้านให้ต่อต้านอำนาจรัฐ และประกาศจะจัดตั้งอาณาจักรขึ้นใหม่ที่เป็นอิสระจากกรุงเทพฯ แต่ก็ถูกสลายจากทางการจนล้มเลิกไป (สุวิทย์ ธีศาควัต. 2541 : 529) การเกิดขบวนการต่อต้านต่าง ๆ ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของคนอีสานในการเลือกหรือกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้น คณะราษฎรจึงได้ออกมาตรการที่จะช่วยสร้างความมั่นคงของคณะรัฐบาลในระบอบใหม่ โดยเริ่มจากการรวมศูนย์ระบบราชการและการบริหารแผ่นดินให้รัดกุม จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการสยาม พ.ศ. 2476 ให้ยกเลิกการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แล้วจัดแบ่งเขตใหม่ โดยให้รวม “จังหวัด” ที่อยู่ในบริเวณเดียวกันเข้าเป็น “ภาค” นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา “ภาคอีสาน” หรือ “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” จึงเป็นคำที่ใช้เรียกพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในดินแดนอีสาน และทำให้กลุ่มชนที่อยู่ในบริเวณนี้ถูกเรียกโดยรวมว่า “คนอีสาน” ไปด้วย

นโยบายที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ก็คือ รัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรขึ้นบริหารราชการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยในส่วนท้องถิ่นได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476 ให้ประชาชนทำการเลือกตั้งคณะผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็นเทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล และสหเทศบาล (รอง ศยามานนท์. 2520 : 79) ส่วนระดับชาติจัดให้ประชาชนในแต่ละจังหวัดเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือ ส.ส.เข้ามาในรัฐสภา เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารปกครองประเทศ เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง และได้ผู้แทนราษฎรเข้ามาทำหน้าที่ในสภาในครั้งแรก ผู้แทนหรือ ส.ส. จากภาคอีสานได้มีบทบาทสำคัญในการเรียกร้องให้รัฐบาลได้ช่วยแก้ปัญหาท้องถิ่น ซึ่งนับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่เรื่องราวของท้องถิ่นถูกนำเสนอ ณ ศูนย์กลางอำนาจของประเทศไทย นอกจากนี้ ส.ส.อีสานยังได้เคลื่อนไหวนอกสภา โดยได้เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยกับนายปรีดี พนมยงค์ ผลจากการเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีไทย เมื่อฝ่ายพันธมิตรได้รับชัยชนะ ทำให้ประเทศไทยไม่อยู่ในสถานะผู้แพ้สงครามเช่นญี่ปุ่น อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนให้เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งถือเป็นความสำเร็จขั้นสูงสุดของขบวนการเสรีไทย ภายหลังสงครามเสรีจิ้น กลุ่มนักการเมืองสายปรีดี พนมยงค์ ได้ขึ้นมาแทนที่รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งเกื้อหนุนให้ ส.ส. อีสานหลายคนได้รับตำแหน่งในรัฐบาล และถือเป็นนักการเมืองหัวก้าวหน้า และได้ผลักดันให้เกิดนโยบายที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเต็มที่

ในเวลาต่อมา ภายหลังจากการเสด็จสวรรคตอย่างมีเงื่อนงำของรัชกาลที่ 8 ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2489 ผู้นำในกลุ่มเจ้าต่างเชื้อมั้นว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง จึง

ปราบปรามนักการเมืองหัวก้าวหน้าอย่างรุนแรง ทำให้นายปรีดีและหลวงธำรง นาวาสวัสดิ์ต้องเดินทางออกนอกประเทศ ส่วนนักการเมืองอื่น ๆ ซึ่งรวมถึง ส.ส.อีสานได้ถูกจำคุกตัวและบางคนก็หายสาบสูญไปอย่างไร้ร่องรอย (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 81) นับได้ว่า ส.ส.อีสานในยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองอย่างชัดเจน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการตื่นตัวต่อการมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองใหม่ซึ่งการเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่นของคนอีสานก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันนี้ กล่าวคือ เป็นการเคลื่อนไหวที่แสดงถึงความต้องการของคนท้องถิ่นในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง และความต้องการที่จะเข้าไปมีบทบาทในพื้นที่ทางสังคม โดยจะเห็นได้จากงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่พยายามแสดงออกถึง “ตัวตน” ของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สำหรับในเรื่องของนโยบายของรัฐบาลในยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลายในภาคอีสานนั้น นอกจากความพยายามที่จะถ่ายทอดอุดมการณ์ “ความเป็นไทย” ให้กับคนในภาคอีสานแล้ว ในสมัยนายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็มีแนวคิดเรื่องบูรณาการชาติ ซึ่งมีความเข้มข้นและปรากฏในนโยบายผสมกลมกลืนกลุ่มชนต่าง ๆ อันได้แก่ แนวคิด “ชนชาติไทย” (Thai race) ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญคือ เพื่อจัดระเบียบคนจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยและคนที่พูดภาษาตระกูลไทที่กระจายตัวอยู่ในตอนใต้ของจีน ลาว เวียดนาม และพม่า ทำให้การจำแนกชาติพันธุ์เป็นไปในลักษณะที่มีการแยกกันชัดเจนเด็ดขาดว่าเป็นใคร จีนหรือไทย เพราะการสังกัดกลุ่มแต่ละกลุ่มก็มีสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น สำหรับคนไทยพูดภาษาไทยชื่อไทยและเรียนโรงเรียนไทย การเลือกเป็นคนจีนอาจจะถูกจำกัดสิทธิบางประการ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2551 : 23) และอีกนโยบายหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับกลุ่มชนในประเทศไทยก็คือ นโยบายควบคุมดูแลผู้นอพยพที่ได้ลักลอบเข้ามาพำนักในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยรัฐบาลได้ออกประกาศเรื่องการจำกัดพื้นที่อยู่อาศัยให้อยู่ภายในจังหวัดที่กำหนดให้เท่านั้น อีกทั้งกำหนดอาชีพมิให้ผู้นอพยพ 27 อาชีพ เนื่องจากชาวผู้นอพยพมีจำนวนมากและมีนิสัยขยันขันแข็งทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จึงสงวนอาชีพเหล่านั้นไว้ให้เฉพาะคนไทย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 2. 2542 : 394 - 396) ชาวเวียดนามส่วนใหญ่จึงอาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานจวบจนถึงปัจจุบัน

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าในช่วงยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองใน ปี พ.ศ. 2475 เป็นยุคเปลี่ยนผ่านของประเทศไทยเพื่อเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ มีการนำแนวคิดแบบตะวันตกเข้ามาใช้ โดยเฉพาะในเรื่องการเมืองการปกครองที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับสังคมไทยจึงทำให้มีการต่อต้านปรับเปลี่ยนอำนาจรัฐบาลอยู่บ่อยครั้ง ในด้านนโยบายสำคัญของรัฐบาลที่มีต่อภาคอีสานและผู้คนในภาคอีสานก็มีทั้งนโยบายที่ต้องการให้ “ชาติ” ประกอบด้วยความหลากหลายของผู้คนและชาติพันธุ์ และ “ชาติ” มีความหมายที่แคบลงมากคือเป็น “คนไทย” เท่านั้น ทั้งนี้ หากไม่นับรวมถึงชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ที่เป็นชนเผ่าที่อยู่พหุมาตั้งถิ่นฐานในอีสานในยุคก่อนๆ เช่น

พวกผู้ไท ญ้อ แสก กะเลิง กะโซ่ กวย เขมร เป็นต้น แล้ว นโยบายสำคัญในยุคนี้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกลุ่มชนก็คือ การจัดระเบียบคนชาติอื่นที่อพยพเข้ามาในไทยจำนวนมาก เช่น จีนและญวน ให้อยู่ในที่ที่จำกัด เพื่อให้สามารถแยกแยะได้ชัดเจนว่าเป็นไทยหรือจีนหรือญวน โดยเฉพาะชาวญวนซึ่งมีมากในภาคอีสานและสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้

การทบทวนถึงพัฒนาการด้านประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ในอีสานดังที่กล่าวมาแล้ว ทำให้เห็นถึงการพัฒนาการทางด้านสังคมวัฒนธรรมและระบบการเมืองการปกครองในภาคอีสานที่ปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ และได้เห็นถึงโลกทัศน์ของผู้มีอำนาจเหนือกว่าโดยเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองรัฐที่มีต่อผู้คนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในอีสาน ซึ่งได้อพยพโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานไม่ขาดสาย นับตั้งแต่ยุคโบราณจวบจนถึงยุคการปรับเปลี่ยนการปกครองที่สำคัญในปี พ.ศ. 2475 อันเป็นยุคที่การเมืองการปกครองของไทยยังไม่คงที่เท่าใดนัก นอกจากนี้ การที่บริบททางสังคมมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยต่าง ๆ ยังได้ส่งผลต่อการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ อีกด้วย เช่น ในกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่มีคำเรียกในเชิงดูถูกว่า ‘แกว’ มาตั้งแต่เมื่อครั้งยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ จวบจนมาถึงยุคที่มีการอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้วถูกกำจัดพื้นที่ที่อยู่อาศัย ซึ่งในแต่ละยุคสมัยก็มีคำเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น เรียกว่า ‘ญวนเก่า’ ‘ญวนอพยพ’ ‘เวียดนามอพยพ’ หรือ ‘ไทยใหม่’ เป็นต้น คำเรียกเหล่านี้ต่างเกิดขึ้นตามบริบททางสังคมทั้งสิ้น

3.2 ประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน

จากการศึกษาและรวบรวมคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานพบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสานทั้งสิ้น 31 กลุ่มชาติพันธุ์ อันได้แก่ กวย, กะเลิง, กุลา, ขมุ, เขมร, จีน, ญ้อ, ญ้อกูร, ซิกข์, ถิ่น, ไทกวน, ไทข่า, ไทดำ, ไทตาด, ไทเลย, ไทโยคราช, ไทมูสลิม, บรู, ผู้ไท, พวน, ม้ง, มอญ, ยวน, เยอ, โย้ย, ลาว, ลื้อ, เวียดนาม, แสก, โส้ และโส้ (ทะวีง) โดยที่คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (Ethnic group) ในงานวิจัยนี้หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่าง (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ ซึ่งความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม อาจเกิดจากปัจจัยหนึ่งหนึ่งหรือหลายประการทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี การรับประทานอาหาร และการแต่งกาย เป็นต้น ทั้งนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 31 กลุ่ม อาจจัดแบ่งตามตระกูลภาษาได้ดังนี้

3.2.1 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลไท

1. กลุ่มชาติพันธุ์กูลา

“กูลา” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีเชื้อสายเดียวกับพวกเงี้ยวหรือตองสู้ในประเทศไทยใหญ่ของพม่า โดยได้เดินทางมาจากพม่าเพื่อมาค้าขายโดยเฉพาะในเขตหัวเมืองอีสานแถบลุ่มน้ำโขง เช่นที่ ตำบลแสนพัน อำเภอธาตุพนม อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม และที่อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร นอกจากนี้ ก็ยังมีไทยเชื้อสายกูลาที่จังหวัดอุบลราชธานีและยโสธร คำว่า “กูลา” มาจากภาษาพม่าว่า กาลา (kala) ซึ่งแปลว่า คนต่างถิ่น เป็นคำที่คนอีสานใช้เรียกพวกเงี้ยวหรือตองสู้ที่เดินมาจากพม่าที่เข้ามาเร่ขายในภาคอีสาน โดยในพงศาวดารภาคที่ 4 เรียกพวกกูลาว่า นายกองตองสู้หรือตองสู้ หรือตองสู้ คำว่า “กูลา” นี้ในเอกสารเก่าใช้ว่า “กูลา” หรือ “กุหล่า” การรับรู้คำว่า “กูลา” เปลี่ยนแปลงไปเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 “กูลา” กลายเป็นชื่อที่เรียกพวกพ่อค้าชาวไทยใหญ่ที่มีสัญชาติพม่า ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กูลาทั้งสิ้น 16 คำ ได้แก่ กูลา ไทยกูลา ตองซู ตองซู๋ ตองสู ตองสู้ ตองสู๊ กูลาตองซู กูลาตองสู๊ กุหล่า พม่ากุหล่า เงี้ยว ซาน ไทยใหญ่ ไทยใหญ่ กูลาบ่านโนนใหญ่

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

กุลามีเชื้อสายของไทยใหญ่ผสมพม่า มีนิสัยชอบเดินทางค้าขาย โดยเดินทางมาจากเมืองมะละแหม่งผ่านภาคกลางเข้าสู่อีสาน ทั้งทางช่องตะโก ช่องพระยากลาง ผ่านทุ่งกุลาร้องไห้ หลักฐานเอกสารที่บันทึกเรื่องราวของชาวกูลานี้ พบเก่าที่สุดในปี พ.ศ. 2381 (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3) เป็นข้อความบันทึกของราชการที่กักตัวพวกกูลาหรือตองสู้ที่เดินทางค้าขายในภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ตาก สวรรคโลก และกำแพงเพชร ส่วนภาคอีสานนั้น ปรากฏเอกสารเก่าที่บันทึกเรื่องราวของชาวกูลาในภาคอีสาน ในสมัยรัชกาลที่ 4 นั่นคือบันทึกเรื่องราวขัดแย้งระหว่างตองสู้กับเจ้าเมืองร้อยเอ็ด สุวรรณภูมิ และขอนแก่น ต่อมาในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีกลุ่มพ่อค้าเร่จำนวนมากจากประเทศพม่า เดินทางเข้ามาค้าขายตามหมู่บ้านต่าง ๆ ตลอดที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลสิ่งของต่าง ๆ ที่พวกเขานำมาขายมีทั้งเสื้อผ้า กลอง เครื่องเงิน และเครื่องประดับอื่น ๆ เป็นต้น ชาวกูลาจะเดินทางเร่ขายสินค้าในภาคอีสานนานแล้ว จนมีชื่อเรียกทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นทุ่งที่กว้างใหญ่ มีพื้นที่ติดต่อจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดสุรินทร์ การเร่ขายสินค้าของชาวกูลาหรือตองสู้นี้ จะเดินทางเป็นกองพ่อค้าวัวต่างจำนวนมาก (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 4. 2542)

เนื่องจากชาวกูลาดำรงอาชีพเป็นพ่อค้าจึงปรากฏชาวกูลาในภาคอีสานอยู่หลายจังหวัด แต่เชื่อว่ากลุ่มชาวกูลาที่บ้านโนนใหญ่มีจำนวนมากที่สุด (สุจิตต์ วงษ์เทศ., 2559 : ออนไลน์) และแม้ว่าทางราชการจะเรียกชนเหล่านี้ว่าตองซู แต่ชาวกูลาบ้านโนนใหญ่ก็ยังถือว่าตนเองเป็นไทยใหญ่มิใช่ชาวตองซู (ถวิล เกษรราช. 2512) คำว่า “กูลา” ในภาษาลาวใช้ว่า “กุหล่า” ซึ่งเป็นคำที่ใช้

เรียกกลุ่มคนที่มาจากพม่า โดยเดินทางมาค้าขายเร่ไปตามบ้านซึ่งต่อมาการศึกษาของนักประวัติศาสตร์และนักมานุษยวิทยาพบว่า กุลาหรือกุลาคือ ชาวไทใหญ่ในรัฐฉานของประเทศเมียนมาร์ที่ได้เดินทางมาติดต่อค้าขายในท้องที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นคำที่ชาวพม่าใช้เรียกชาวมุสลิมอินเดีย ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2390 กุลาเข้ามาตั้งรกรากในจังหวัดอุบลราชธานี ในฐานะขายสุ่ เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจการเมือง คนท้องถิ่นนิยมเรียกพวกเขาว่า “กุลา” ซึ่งสอดคล้องกับที่ จิตรภูมิศักดิ์ (2540 : 361) ซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือ “ความเป็นมาของคำสยามไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ” ว่า “ในภาษาลาว กุหล่า เป็นคำเรียกชนพวกหนึ่งที่มาจากพม่าเหนือ, สพายสัมภาระเร่ขายไปตามลแวกบ้าน, แต่ที่เข้าใจรวม ๆ ว่าคือพม่าก็มี” แต่คนกุลากลับเรียกตนเองว่า “ต่องสู” ซึ่ง Ronald D. Renard ได้ตั้งข้อสังเกต ว่า “ต่องสู” จัดอยู่กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่รู้จักกันดีในชื่อกะเหรี่ยงดำหรือปะโอ (Renard. 2003 : 8 อ้างถึงใน สุทธิธา ต้นเลิศ และพัชรี ธานี. 2559 : 336)

ภาษาและวัฒนธรรม

ด้านวัฒนธรรม กุลา มีเอกลักษณ์ที่สำคัญคือ นิยมแต่งกายด้วยการนุ่งกางเกงขาก๊วยและเสื้อแบบจีนที่กระดุม ไข่มุมยาว พร้อมมวยผม เมื่อออกนอกเคหสถานมักเอาผ้าโพกศีรษะ มีการตีฆ้องซึ่งกระทำทุกวันในช่วงพลบค่ำ นอกจากนี้ ในสายตาของคนลาวซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่บริเวณภาคอีสานในปัจจุบัน คนกุลา เป็นผู้ขายตัวสูง ใส่ตุ้มหูและโพกผ้าขาวรอบศีรษะ พวกเขาสามารถใช้แววเทียมเกวียนบรรทุกสิ่งของเข้ามาขาย แต่เดินเท้าเข้ามาพร้อมกับหาบ (หาบ ในที่นี้คือ ตะกร้าขนาดใหญ่มากคู่หนึ่ง) คนลาวมองว่า คนกุลาเป็นคนแปลกหน้าที่มีความเก่งกล้าสามารถ อีกทั้งยังมีความรู้ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางพุทธศาสนาหรือเวทมนตร์คุณไสยต่าง ๆ พวกเขาเดินทางไปไหนต่อไหนได้โดยไม่ต้องพะวงกับพรมแดนของประเทศ ชาวกุลาบางคนแต่งงานกับผู้หญิงลาวในพื้นที่ เช่น ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี และที่หมู่บ้านในอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร นอกจากนี้ ชาวกุลา ยังเป็นที่ยอมรับนับถือของคนลาวเนื่องจากปฏิบัติตัวดี เป็นคนดีและมีฐานะร่ำรวย อีกทั้งยังเป็นคนขยันขันแข็ง ไม่ทิ้งขว้างลูกเมียและครอบครัว ในด้านความเชื่อชาวกุลา มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก พวกเขาได้บริจาคเงินจำนวนมากเพื่อบูรณะซ่อมแซมวัดภายในหมู่บ้าน อีกทั้งยังมอบคัมภีร์ที่มีอักษรจารึกทั้งภาษาไทยใหญ่ และภาษาพม่าให้แก่วัดอีกด้วย นอกจากนี้ ชาวกุลา ยังมีสุนัขเลี้ยงที่ผลิตแยกไปจากคนลาว คือ กินผักที่ต้มแล้ว กินเนื้อหมูที่ปรุงสุกแล้วใส่น้ำมันงา สุกบูหรือมวนใบตอง เป็นต้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าวชาวกุลา คือ ข้าวอีกสายพันธุ์หนึ่งที่ไม่ใช่ข้าวเหนียว

2. กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ

ญ้อ บางแห่งใช้ว่า ย้อ หรือ ญ่อ เป็นคำเรียกประชากรกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในตระกูลภาษาไทย (Tai) อาศัยอยู่โดยมากในจังหวัดสกลนคร หนองคาย นครพนม บึงกาฬ และมหาสารคาม มี

ภาษาพูดพื้นฐานเหมือนภาษาไทลาว (ภาษาอีสาน) ต่างสำเนียงเล็กน้อย คือภาษาญ้อจะมีน้ำเสียงสูงอ่อนหวาน ไม่ห้วนสั้นเหมือนไทลาว ชาวญ้อมีลักษณะรูปร่างผิวขาว บ้านเรือนสะอาดเช่นเดียวกับผู้ไท และถือว่ากลุ่มตนเป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแข็งกว่าไทลาว และหากพิจารณาสำเนียงพูดจะแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ญ้อสกลนคร และญ้อท่าอุเทน ญ้อบ้านแพง จังหวัดนครพนม และญ้อบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ไทญ้อสกลนครจะพูดสำเนียง ไทลาว ส่วนไทญ้อท่าอุเทน บ้านแพง บึงกาฬ จะพูดสำเนียงภาคเหนือผสมไทลื้อ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อทั้งสิ้น 17 คำ ได้แก่ ญ้อ ญ้อ ย้อ ไทญ้อ ไทยญ้อ ไทย้อ ไทยย้อ ย้อบึงกาฬ ย้อสกลนคร ย้อนครพนม ย้อท่าอุเทน ย้อบ้านแพง ไทยย้อท่าอุเทน ไทญ้อท่าอุเทน ย้อท่าขอนยาง ไทยย้อบ้านท่าขอนยาง ไทยย้อกันทรวิชัย

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวญ้อมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่อาณาจักรเชียงรุ่ง แคว้นสิบสองปันนา ญ้อบางส่วนได้อพยพมาตั้งรกรากอยู่ที่เมืองหงสา แขวงไชยบุรี ในเขตประเทศลาวปัจจุบัน โดยได้จัดตั้งเป็นเมืองไชยบุรี เมื่อ พ.ศ. 2350 (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 1) ต่อมาในปี พ.ศ. 2369 เกิดเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์ขึ้น ชาวญ้อเมืองไชยบุรีถูกกองทัพเจ้าอนุวงศ์กวาดต้อนอพยพไปอยู่ที่เมืองปุงลิ่ง เมืองคำเกิด เมืองคำม่วน และเมืองมหาชัยกองแก้ว แต่ในเวลาต่อมาก็ถูกกองทัพไทยกวาดต้อนกลับมาอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ในดินแดนภาคอีสานในปี พ.ศ. 2375 โดยได้ตั้งเมืองท่าอุเทนขึ้น แล้วแต่งตั้งให้พระปฐมเป็นพระศรีวรราช เป็นเจ้าเมือง กระทั่งปี พ.ศ. 2387 ได้ตั้งเมืองท่าขอนยาง ที่บ้านขอนยางขึ้นอีก และให้ท้าวคำก้อนจากเมืองคำเกิด เป็นพระสุวรรณหักดีเป็นเจ้าเมืองในปีเดียวกัน ตั้งเมืองแขงบาดาล ให้อุปฮาด (คำแดง) เป็นพระศรีสุวรรณหักดีเป็นเจ้าเมือง นอกจากนี้ ยังมีชาวญ้อแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่อีกในเขตจังหวัดมุกดาหาร สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ อุดรธานี หนองคาย บึงกาฬ โดยในเขตจังหวัดมุกดาหาร มีชาวญ้ออาศัยอยู่อำเภอโนนศิลาศรีร้อย และอำเภอเมืองในเขตตำบลดงเย็น จังหวัดสกลนคร มีชาวญ้ออาศัยอยู่ใน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอโคกศรีสุพรรณ อำเภอส่องดาว อำเภออากาศอำนวย อำเภอสว่างดินแดน อำเภอส่องดาว และอำเภอโพนนาแก้ว ในพื้นที่จังหวัดนครพนม มีชาวญ้ออาศัยอยู่หนาแน่นในเขตอำเภอนาหว้า อำเภอท่าอุเทน และอำเภอโพนสวรรค์ ส่วนที่จังหวัดมหาสารคาม มีชาวญ้อตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย โดยเฉพาะในเขตตำบลท่าขอนยางซึ่งนับเป็นกลุ่มญ้อกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่ง ไทญ้อที่ตั้งรกรากในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์มีเพียง 2 ตำบล ในอำเภอยางตลาด และ 4 ตำบล ในอำเภอท่าคันโท ไทญ้อที่จังหวัดอุดรพบที่อำเภอกุมวาปีและอำเภอศรีธาตุ

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาญ้อจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai) เป็นภาษากลุ่มคำไท สาขาเบ – ไท สาขาย่อยไตแสก มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาลาว มีภาษาพูดพื้นฐานเหมือนภาษาไทลาว (ภาษาอีสาน) ต่างสำเนียงเล็กน้อย คือน้ำเสียงสูงอ่อนหวาน ไม่ห้วนสั้น

เหมือนไทลาว มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาลาวสำเนียงหลวงพระบาง มีพยัญชนะ 19 เสียง สระเดี่ยว 18 เสียง สระประสม 3 เสียง วรรณยุกต์ 4 เสียง พยัญชนะควบกล้ำ 6 เสียง และหากพิจารณาสำเนียงพูดจะแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ญ้อ สกลนคร และญ้อท่าอุเทน ญ้อบ้านแพง จังหวัดนครพนม และญ้ออำเภอบังกาฬ จังหวัดหนองคาย ไทญ้อสกลนครพูดสำเนียงไทลาว ส่วนไทญ้อท่าอุเทน บ้านแพง บังกาฬ จะพูดสำเนียงภาคเหนือผสมไทยลื้อ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม. 2542) ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย ชาวญ้อนับว่าเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าเด่นชัด ดังจะพบว่ามีทุกที่ตามบ้านเรือนทั่วไป โดยมีการแต่งกายที่น่าสนใจคือ *ผ้าซิ่น* นิยมซิ่นหมี่เชิงแบบตีนเต้าะ ไม่นิยมซิ่นสีครามเข้ม แต่นิยมซิ่นข้อคั่นพื้นสีเปลือกอ้อย คั่นสีเขียว สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน เป็นลายเล็กๆ *เสื้อ* ชาวญ้อแต่เดิมนิยมสวมเสื้อปักแบบญวน และนิยมเสื้อแบบคล้ายคอกระเช้า (หมากกะແหล່ງ) ในปัจจุบันชาวญ้อได้หันมาตัดเสื้อแขนกระบอกสีขาว สีเหลือง (เก็บชายเสื้อ) คาดด้วยเข็มขัดเงินและแต่งเครื่องประดับตามฐานะและวัย (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. 2543 : 157)

3. กลุ่มชาติพันธุ์ไทกวน

“ไทกวน” เป็นชื่อของชนเผ่าเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งในจังหวัดนครพนม มีชุมชนอยู่ที่บ้านนาถ่อน ตำบลนาถ่อน อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังไม่เป็นที่รู้จักกันมากนัก คำว่า “กวน” เป็นคำที่ชนเผ่าอื่นเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาอยู่ที่เมืองวังคำ มักอาศัยอยู่ที่ราบระหว่างหุบเขาที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “กวน” นอกจากนี้ คำว่า “กวน” ยังมีข้อสันนิษฐานว่าหมายถึง ชาวไทพวนที่อพยพลงมาตั้งชุมชนเมื่อเวลาผ่านไปคำว่า “ไทพวน” จึงเพี้ยนมาเป็น “ไทกวน” ภาษาพูดของชนเผ่าไทกวนมีความคล้ายคลึงกับภาษาผู้ไทซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท (Tai) ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทกวนทั้งสิ้น 3 คำ ได้แก่ ไทกวน ไทกวน ไทกวนบ้านนาถ่อน

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชนเผ่าไทกวนเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองจุไท ซึ่งการอพยพของกลุ่มคนไทจากสิบสองจุไทในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 มีการอพยพครั้งสำคัญของ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของขุนบรมมาตั้งเมืองที่มานาน้อยอ้อยหนูหรือเมืองแกลง และอีกกลุ่มคือกลุ่มของปู่แสนบางนางแสนแก้วซึ่งได้อพยพมาทางใต้และตั้งเมืองปงลึงและเมืองวังคำ ที่บริเวณเขื่อน้อยหรือเข้บั้งไฟอันเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “กวน” ต่อมาเกิดข้าวยากมากแพ่งเพราะเกิดสงครามระหว่างสยามกับเวียดนามภายใต้ฝรั่งเศสเกิดสงครามแย่งชิงความเป็นใหญ่เหนือฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงเห็นว่าเพื่อป้องกันการให้กำลังพลแก่เวียดนามของฝรั่งเศส จึงให้อพยพไพร่พลจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขง ในครั้งนี้เองชาวไทที่อาศัยอยู่เข้บั้งไฟจึงได้อพยพมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่บริเวณ

วัดมรุกขนคร ตำบลตอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมในปัจจุบันเป็นแห่งแรก หลังจากนั้นได้ขยายชุมชนขึ้นเหนือตาม “แม่น้ำบังฮวก” ปัจจุบันอยู่ที่บริเวณทางเข้าองค์การบริหารส่วนตำบลนาท่อน อำเภอธาตุพนม (อุทัย ไชยคราม. 2529 : 19)

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาพูดของชนเผ่าไทกวนมีความคล้ายคลึงกับภาษาผู้ไท กล่าวคือ จะใช้สระโอะ แทนสระอะ เช่น อีโพะ หมายถึง พ่อ, พร้าโกะ หมายถึง มีดโต้, เฮา, โต้ หมายถึง เรา, ท่าน ส่วนวัฒนธรรมความเชื่อ ชนเผ่าไทกวนนับถือผีบรรพบุรุษ โดยในวันที่ 25 ตุลาคมของทุกปี จะมีพิธีการรำบวงสรวงศาลปู่ตาแสง เพื่อปกป้องรักษาคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมการฟ้อนรำไทกวน โดยเลียนแบบท่าจากสัตว์ป่า ได้แก่ ช้าง ช้างงู เล่นหาง กวาง ไชว์เซา เสือ ออกเหล่า เต่า ออกลายควาย ตั้งท่า ม้า ออกศึก ระทึกกระทิง เปลี่ยว ขับเคี้ยวขบวนลิง และสิงห์คำราม นอกจากนี้ ชนเผ่าไทกวนยังมีเอกลักษณ์ทางด้านวิถีการดำเนินชีวิตก็คือ หลังจากเสร็จฤดูการทำนาแล้ว ผู้ชายจะทำอาชีพหลักคือการตีเหล็ก ผู้หญิงทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า จักรสาน และงานหัตถกรรมฝีมือต่าง ๆ จึงทำให้ในปัจจุบันเกิดบริษัทยาตีเหล็กเพิ่มมากขึ้นในตำบลนาท่อน จึงถือได้ว่าการตีเหล็กเป็นเอกลักษณ์ทางอาชีพอย่างหนึ่งของชนเผ่าไทกวน (อุทัย ไชยคราม. 2529 : 19-20)

4. กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

“ไทดำ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในตระกูลภาษาไท (Tai) สาขาเบ-ไท สาขาย่อยไท-แสก ในประเทศไทยโดยมากจะอาศัยอยู่ในเขตภาคกลาง แต่มีกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานและในปัจจุบันได้ตั้งเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมขึ้นคือที่หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ซึ่งเรียกว่า “ไทดำบ้านนาป่าหนาด” นอกจากนี้ การที่หมู่บ้านนาป่าหนาดตั้งอยู่ในที่สูงหรือที่เรียกว่า “โคก” ชาวบ้านนาป่าหนาดรวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงจึงเรียกชื่อหมู่บ้านในอีกชื่อหนึ่งว่า “บ้านโคก” หรือบางครั้งก็เรียก “บ้านโคกโชนดำ” ซึ่งคำว่า “โชน” หรือ “ชน” ในภาษาอีสานหมายถึง กางเกง โชนดำ จึงหมายถึงกางเกงสีดำอันเป็นการแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มไทดำ ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำทั้งสิ้น 11 คำ ได้แก่ ไทดำ ไทดำ ผู้ไทดำ โชน โชนไทย โชนไทยทรงดำ ลาวทรงดำ ลาวโชนดำ ผู้ลาว ไทดำบ้านนาป่าหนาด ไทดำบ้านนาป่าหนาด

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวไทดำ อพยพมาจากแคว้นพวน ในประเทศลาวปัจจุบัน ซึ่งก่อนหน้านั้นอยู่ที่แคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งเป็นบ้านเกิดเดิมของชาวไทดำ ในอดีตแคว้นสิบสองจุไทยเป็นเขตอาณาจักรสยาม ปัจจุบันอยู่ในประเทศเวียดนาม เมื่อปี พ.ศ. 2417 เมื่อพวกฮ่อยกกำลังมาตีเมืองเชียงขวาง ซึ่งเป็นหัวเมืองสำคัญในแคว้นพวน เมืองหลวงพระบางเกรงว่าฮ่อจะยกทัพมาตีหลวงพระบางด้วย จึงได้ขอความช่วยเหลือมายังกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาภูธราภัย

เป็นแม่ทัพคุมกองทัพไปปราบฮ่อ ผลการรบชนะและได้ใช้นโยบายอพยพผู้คนจากแคว้นพวนเข้ามายังประเทศไทยอีกด้วย โดยอพยพลงมาตามเส้นทางเรื่อย ๆ จนได้มาพักที่บ้านน้ำก้อใหญ่ ตำบลน้ำก้อ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาชาวไทยดำกลุ่มหนึ่ง ได้เดินทางข้ามแม่น้ำโขง ไปยังบ้านน้ำกุ่ม แขวงเวียงจันทน์ แต่ในขณะนั้นเขตเวียงจันทน์มีปัญหาการเจรจากับฝรั่งเศส ไทยจึงข้ามแม่น้ำโขงกลับมาตั้งหมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน ซึ่งเป็นถิ่นฐานดั้งเดิม และถาวรจนถึงปัจจุบัน ที่หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 6. 2542 : 1819-1820)

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาไทยดำจัดอยู่ในภาษาตระกูลไท (Tai) มีพยัญชนะ 19 หน่วยเสียงและเป็นพยัญชนะต้นได้ทั้งหมดแต่เป็นพยัญชนะท้ายได้เพียง 7 เสียง และมีหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ 3 เสียงคือ kw- ,khw- และ ηw- หน่วยเสียงสระเดี่ยวในภาษาไทยดำมี 18 หน่วยเสียง ประกอบด้วยสระเสียงสั้น 9 หน่วยเสียงและสระเสียงยาว 9 หน่วยเสียง และมีสระประสม 4 หน่วยเสียง ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ เสื้อผ้าสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน กับสำหรับใส่ในงานประเพณีหรืองานบุญต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิงมักนิยมใช้ผ้าฝ้ายทอมือย้อมคราม สำหรับเสื้อผ้าที่ใส่ในพิธีกรรมจะจัดทำขึ้นเป็นพิเศษ มีสีดำตกแต่งด้วยผ้าไหมชิ้นเล็ก ๆ มีเครื่องประดับเป็นเงิน ผู้หญิงมี "ผ้าเปียว" คล้องคอ ส่วนเด็ก ๆ จะมีหมวกคล้ายถุงผ้าปักไหมหรือด้ายสวยงามเรียกว่า "มู" การใช้ผ้าชิ้นเป็นเอกลักษณ์ของหญิงเผ่าพันธุ์ไทดำ ส่วนใหญ่จะนุ่งผ้าที่ทอกันขึ้นมาใช้เองตั้งแต่อดีตถึงยุคปัจจุบัน ทุกครัวเรือนผู้หญิงจะเป็นผู้ทอผ้าขึ้นมาใช้เอง เป็นผ้าฝ้ายทอมือประกอบไปด้วยเชิงบนชิ้นเป็น "หัวชิ้น" "ตัวชิ้น" เชิงล่างซึ่งเป็น "ตีนชิ้น" ย้อมคราม จนเป็นสีครามเข้มเกือบดำ นำมาทอสลับลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ผู้หญิงในชีวิตประจำวันจะนุ่งชิ้น "ลายแดงโม" หรือ "ลายชะโด"

5. กลุ่มชาติพันธุ์ไทตาด

“ไทตาด” เป็นกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์เล็ก ๆ ที่เรียกตนเองว่าชนเผ่า อาศัยอยู่ที่บ้านฝิ่ง ตำบลบ้านฝิ่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม แต่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักเท่าใดนัก และไม่ได้ถูกระบุให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญของจังหวัด ปัจจุบันได้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาและประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญ และร่วมกันรื้อฟื้นเพื่อให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไปมากขึ้น ทั้งนี้คำว่า “ไทตาด” เป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านผาตาด เมืองยมราช ต่อมาได้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งบ้านเรือนที่จังหวัดนครพนม จึงถูกเรียกว่า “ไทตาด” ซึ่งหมายถึงคนที่มาจากเมืองตาดนั่นเอง ภาษาของชาวไทตาด จัดอยู่ในกลุ่มภาษาไท (Tai) มีลักษณะทางภาษาด้านคำศัพท์พื้นฐานเช่นเดียวกับภาษาถิ่นอื่น ๆ ในอีสาน มีสำเนียงคล้ายภาษาไทลื้อ ไทลาว และผู้ไท แต่มี

เอกลักษณ์พิเศษตรงคำลงท้ายที่มักมีคำว่า “เหือ” ตามหลัง ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทตาดทั้งสิ้น 1 คำ ได้แก่ ไทตาด

ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ข้อมูลจากโครงการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชน 2 ฝั่งโขง ของอาจารย์ ธันวา ใจเที่ยง. 2554) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง “ไทตาด ความหลากหลายทางชีว-ชาติพันธุ์ที่ลุ่มน้ำโขงนครพนม” และจากคำยืนยันของกลุ่มนักปราชญ์ประจำชุมชนที่ได้คัดลอกประวัติของกลุ่มชาติพันธุ์ตนจากโบราณกล่าวว่า “ไทตาด” เป็นชาติพันธุ์ไทสาขาหนึ่งที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่อาณาบริเวณสิบสองปันนา ในแถบมณฑลยูนนานของประเทศจีนในปัจจุบัน และได้อพยพแตกแยกหนีจากพม่า อาศัยอยู่ในแถบลุ่มน้ำสาละวิน – อิระวดี จนกระทั่งเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มชนพม่า จึงต้องอพยพโยกย้ายตามแม่น้ำโขงเข้าสู่บริเวณเมืองหลวงพระบางของลาว และอพยพเคลื่อนย้ายมาสู่เมืองท่าแขกหรือแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และตั้งบ้านเรือน “ไทตาด” ที่บ้านผาดาด เมืองยมราช หลังจากนั้นได้ประมาณ 30 ปี จึงได้พากันอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาอาศัยอยู่บริเวณท่าวัดโอกาส เขตเทศบาลเมืองนครพนมในปัจจุบัน ต่อมาได้พากันโยกย้ายออกมาตั้งบ้านเรือนเพื่อประกอบอาชีพ โดยคนไทตาดกลุ่มใหญ่มาตั้งชุมชนอยู่บริเวณบ้านฝั่ง ส่วนหนึ่งตั้งชุมชนอยู่ที่บ้านหนองบัว ตำบลนาราชควาย และอีกส่วนหนึ่งไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านนาคำกลาง ตำบลนาราย อำเภอมือง ในเขตจังหวัดนครพนม

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาของกลุ่มไทตาด จัดอยู่ในกลุ่มภาษาไท-กะได (Tai-Kadai) มีลักษณะทางภาษาด้านคำศัพท์พื้นฐานเช่นเดียวกับภาษาถิ่นอื่น ๆ ในอีสาน มีสำเนียงคล้ายภาษาไทญ้อ ไทลาว และผู้ไท แต่มีเอกลักษณ์พิเศษตรงคำลงท้ายที่มักมีคำว่า “เหือ” ตามหลัง เช่น “ไปไสเหือ” “มาแต่ได้เหือ” และคำว่า “นะ” เช่น “ไปไปนะ” มักออกเสียงภาษาไทยชัดเจน เช่น ควาย เกลือ ผีเสื้อ นอกจากนี้ ในภาษาของกลุ่มไทตาดดั้งเดิม ยังใช้อักษรควบ เช่น /คว/, /ขว/ เหมือนในภาษาราชการในปัจจุบัน อย่างเช่นคำว่า “ขวา” ในภาษาถิ่นในอีสานกลุ่มอื่น ๆ เช่น ไทลาว มักใช้คำว่า “ข้าว” แต่ภาษาไทตาดใช้ว่า “ขวา” คำว่า “ควาย” ภาษาถิ่นในอีสานกลุ่มอื่นมักใช้ว่า “ควย” แต่ภาษาไทตาดออกเสียงว่า “ควาย” เช่นเดียวกับภาษาไทยกลาง เป็นต้น (ธันวา ใจเที่ยง. 2554 : 48)

ด้านลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม ชาวไทตาดประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก และถือเป็นอาชีพเก่าแก่ของคนกลุ่มชนนี้ ลักษณะบ้านเรือนเป็นเรือนสูงเช่นเดียวกับเรือนของชาวอีสานทั่วไป รวมถึงยึดถือฮีต 12 คอง 14 เช่นเดียวกับคนอีสานเผ่าอื่น ซึ่งเข้าใจว่าน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักรล้านช้างเช่นเดียวกัน แต่ชาวไทตาดก็มีลักษณะประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ นั่นก็คือ ประเพณีแต่งงาน ที่เรียกว่า “ตาดกินตอง” โดยประเพณีดังกล่าวมีลักษณะที่สำคัญคือ ผู้ที่จะมาเป็นเขยชาวไทตาดจำเป็นจะต้องนำหมูมาวัด (โขก) ที่เสาและฆ่า แล้วนำหัวหมูและขาไปเช่นหรือ

ไปเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวตาดที่บ้านฝั่ง นอกจากนี้ ชาวไทตาดยังมีประเพณีการละเล่นที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ “ลงขวง” ซึ่งฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายเซ็นฝ่ายและฝ่ายชายจะเข้ามาพูดคุยในยามกลางคืน เป็นการเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มและหญิงสาวได้พูดคุยเป็นพญาเกี้ยวสาว อันเป็นถ้อยคำและกิจกรรมของคนหนุ่มสาวชาวอีสานและชาวลาวลุ่มน้ำโขงทั่วไปกระทำกัน สำหรับวัฒนธรรมการแต่งกาย นิยมใส่สีขา ผู้ชายนิยมใส่กางเกงขาค้อ มัดเกี้ยวเอา หรือกางเกงเหน็บเดี่ยว หรือโสร่ง ส่วนเสื้อนิยมใส่เสื้อที่มีกระดุมทั้งแขนสั้นและแขนยาวสีขาวหรือบางที่มีลายเป็นชั้น ๆ โดยที่หากเมื่อไปงานบุญหรืองานพิธีจะใส่โสร่ง ใส่เสื้อหม้อห้อม มีผ้าพาดบ่า และผู้ชายนิยมสีกลาย ส่วนผู้หญิงนิยมใส่ซิ่นหมี่หรือผ้าถุงสีดำ เสื้อย้อมหม้อเป็นสีครามและสีดำ ในงานบุญหรือพิธีจะใส่ผ้าถุงมัดหมี่ มีหัวมีตีนเก็บ ใส่เสื้อดำแขนยาว กระดุมเสื้อจะเป็นเงินสตางค์ และใส่แพเปียงอกซึ่งเป็นแพเต็มหรือแพมะเขือสุก ผมจะปล่อยาว บางคนจะมัดเป็นจุกที่หัวหรือเกล้าผม ผู้หญิงชอบใส่ต่างหูและกำไลแขน กำไลขา ในการทำงานผู้หญิงจะใส่ผ้าถุงสีดำ เสื้อดำแขนยาว แต่อยู่บ้านนิยมใส่เสื้อสีขาว

6. ไทลาว

การตั้งภูมิภาคของกลุ่มไทลาวจะกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปทั่วภูมิภาคอีสาน โดยเฉพาะตอนบนของภาค และในเขตอีสานใต้บางอำเภอของจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ (อำเภอรัตนบุรี) นครราชสีมา (อำเภอบัวใหญ่ อำเภอสูงเนิน อำเภอปรางค์กู่) และบุรีรัมย์ (อำเภอพุทไธสง) ภาษาไทลาวหรือไทยอีสาน จัดอยู่ในตระกูลภาษาไท (Tai) ผู้พูดภาษานี้ นับเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด มีประชากรมากที่สุดในภาคอีสาน ซึ่งชาวภาคกลางมักจะเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ลาว” เพราะว่ามีภาษาพูดเป็นภาษาเดียวกับคนลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวทั้งสิ้น 14 คำ ได้แก่ ไทลาว ไทยลาว ไทย-ลาว ไทยอีสาน ไทยถิ่นอีสาน ข่าลาว ลาวพุงขาว ลาวข่าทาส ลาว ลาวอุบล ลาวอีสาน คนอีสาน ชาวอีสาน ชาวไทยถิ่นอีสาน

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ในภาคอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายเชื้อชาติที่อพยพเข้ามาอยู่แต่โบราณกาล แต่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลavnับเป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด และถือว่าเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในอีสาน ราชสำนักส่วนกลางในสมัยก่อนการปฏิรูปการปกครอง 2435 เรียกหัวเมืองแถบนี้ว่า หัวเมืองลาวกาว ตะวันออก จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2476 เป็นต้นมา บริเวณที่เคยเป็นมณฑลต่าง ๆ ในอีสานได้ถูกสถาปนาเป็นภาคอีสานมาจนปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม จากหลักฐานทางตำนานและพงศาวดาร ลาวเป็นกลุ่มชนที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำโขง แต่มีลาวกลุ่มหนึ่งได้ขยายมาทางลุ่มแม่น้ำโขงทางด้านตะวันตกและด้านใต้ ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) เป็นช่วงเวลาที่คนลาวเริ่มเข้ามาตั้งหลักแหล่งบ้านเมืองในอีสาน การเข้ามาอยู่ในดินแดนไทยของคนลาว มีการเข้ามาอยู่ 2 ลักษณะคือการอพยพเข้ามามีถิ่นฐานซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่กระจัดกระจายกันอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ และการถูกกวาดต้อนเข้ามา โดยส่วนใหญ่จะถูกนำมาอยู่ในเขตจังหวัดในภาคกลาง ทั้งนี้ เรื่องถิ่นเดิมของชาติพันธุ์ลาวมีแนวคิด 2 อย่าง ซึ่งก็มีเหตุผลสนับสนุนพอ ๆ กันคือ 1) ถิ่นเดิมของลาวอยู่ที่อีสานนี้เอง ไม่ได้อพยพมาจากไหน และ 2) ถิ่นเดิมของลาวอยู่ที่อีสาน และมีมาจากที่อื่นด้วย

เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการอพยพผู้คนเข้ามาในเขตภาคอีสานก็คือ ในปี พ.ศ. 2250 ได้เกิดการแย่งอำนาจขึ้นในอาณาจักรลาว ทำให้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ หลวงพระบาง และเวียงจันทน์เป็นศูนย์กลาง ต่อมาเกิดความไม่ลงรอยแตกแยกกัน ระหว่างกลุ่มขุนนางและกษัตริย์ลาว ผู้คนจึงได้อพยพหนีภัยการเมืองจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้าสู่อีสานเหนือ โดยกลุ่มสำคัญได้แก่ (สุวิทย์ ธีศาควัต. 2541)

กลุ่มเจ้าฟ้าขาว โสมพะมิตร กลุ่มนี้อพยพผู้คนมาตั้งอยู่ริมน้ำปาว คือ บ้านแก่งสำเร็จ (สำเร็จ) เจ้าโสมพะมิตรได้เข้าเฝ้ารัชกาลที่ 1 ที่กรุงเทพฯ เพื่อถวายความจงรักภักดี และเนื่องจากมีกำลังคนถึง 4,000 คน รัชกาลที่ 1 จึงโปรดเกล้าให้ยกบ้านแก่งสำเร็จ เป็นเมืองกาฬสินธุ์ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และเจ้าโสมพะมิตรได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "พระยาไชยสุนทร" เจ้าเมืองกาฬสินธุ์

กลุ่มพระวอพระตา พระวอพระตาเป็นเสนาบดีลาว เกิดขัดใจกษัตริย์เวียงจันทน์ อพยพผู้คนข้ามโขงมาอยู่ที่หนองบัวลุ่มภูซึ่งเป็นเมืองอยู่ก่อนแล้ว ตั้งชื่อเมืองว่า "นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน" แต่ได้ถูกกองทัพลาวตามตีจนพระตาตายในที่รบ ส่วนพระวอได้พาบริวารไพร่พลหนีลงไปตามลำแม่น้ำโขงจนถึงดอนมดแดง และต่อมาลูกหลานของพระวอได้ขอตั้งเป็นเมืองอุบลราชธานี และเมืองยโสธร

กลุ่มท้าวแล ท้าวแลและสมัครพรรคพวกได้อพยพหนีภัยการเมือง จากเวียงจันทน์ มาอยู่ในท้องที่เมืองนครราชสีมา ต่อมาได้ย้ายไปทางตอนเหนือแล้วขอตั้งเป็นเมืองชัยภูมิ ท้าวแลได้รับโปรดเกล้าให้เป็นเจ้าเมือง มีบรรดาศักดิ์ว่า "พระภักดีชุมพล" ต่อมาได้เลื่อนเป็น "พระยาภักดีชุมพล"

การตั้งบ้านเมืองในดินแดนอีสานตั้งแต่พุทธศตวรรษ 24-25 หรือตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีเมืองต่าง ๆ เกิดขึ้นมากกว่า 100 เมือง มีแบบแผนการปกครองตามแบบหลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ คือมีตำแหน่งอาชญาสิทธิ์คือ เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ส่วนเมืองในเขตอีสานใต้ คือนครราชสีมา และหัวเมืองเขมรป่าดง ได้ใช้แบบแผนการปกครองแบบกรุงเทพฯ คือมีเจ้าเมือง ปลัดเมือง ยกกระบัตรเมือง และผู้ช่วยราชการเมืองจากหลักฐานของลาวสามารถหาได้กลุ่มชาติพันธุ์ลาวได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอีสานมานานแล้ว จึงสรุปได้ว่า คนในท้องถื่นอีสานหรือบริเวณนี้เป็นเชื้อสายลาว ซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนานสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาไทยอีสานหรือไทลาว จัดอยู่ในตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai) กลุ่มไทลาว หรือทั่วไปเรียกว่า “ชาวอีสาน” ที่เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด มีประชากรมากที่สุดในอีสาน ซึ่งชาวภาคกลางมักจะเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ลาว” เพราะว่ามีภาษาพูดเป็นภาษาเดียวกับคนลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) แต่ความจริงแล้วเป็นภาษาไทยสาขาหนึ่ง ซึ่งมีวัฒนธรรมเหนือกว่ากลุ่มอื่นๆ เป็นกลุ่มที่สืบทอดวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงแต่โบราณ (ร่วมกับไทยเวียง หรือ ชาวเวียงจันทน์) มีตัวอักษรของตนเองใช้มาแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อย และอาจจะร่วมสมัยสุโขทัย ตัวอักษรที่ใช้มี 2 แบบ คือ อักษรไทยน้อย และอักษรไทยธรรม

สำหรับวัฒนธรรมประเพณี ชาวไทลาวยึดมั่นในจารีตประเพณี ดำเนินชีวิตตาม "ฮีตสิบสอง" และนับถือศาสนาพุทธแบบชาวบ้านคือพุทธศาสนาที่ปรับเข้ากับจารีตของชาวบ้านมุ่งที่จะสั่งสอนให้เป็นพลเมืองดี มากกว่าที่จะสอนให้ละโลกีย์ไปสู่นิพพานตามปรัชญาพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถน รวมทั้งผีไร่เนา ฯลฯ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษยังมีอิทธิพลต่อสังคมมาก นั่นคือ ผีปู่ตา ทุกชุมชนในชนบทจะมีศาลเจ้าปู่ตา (ตูปู่ตา) ประจำหมู่บ้าน และมีตำแหน่งเฒ่าจ้ำ หรือหม่อจ้ำ เป็นผู้ติดต่อกับวิญญาณ เฒ่าจ้ำจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมากที่สุด ความเชื่อคนอีสานในอดีตกาลนั้น เนื่องจากเป็นพื้นที่กว้างใหญ่ โกลาปนเทียง การดูแลทางด้านสุขอนามัยเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย คนอีสานจึงหันไปพึ่งภูตผี คนอีสานนั้นเชื่อในเรื่องของผีเป็นทุนเดิม ไม่ว่าจะเป็นผีของปู่ ย่า ตา ยาย ผีป่า ผีเขา ผีปอบ ฯลฯ ในทุกวันนี้ความเชื่อในเรื่องผีของชาวอีสานนั้นยังมีอยู่ ยากที่จะลบล้างในความเชื่อนั้น ในขณะที่เดียวกันบนความเชื่อนั้น นอกจากจะเป็นการเตือนสติ ไม่ให้ประพฤติดี ผิดปฏิบัติชั่วแล้ว ยังทำให้เกิดประเพณีที่ดีงาม งานบุญต่าง ๆ มากมายกับคนอีสาน เป็นกุศโลบายล้าลึกในการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ร่วมกันในชุมชน เช่น ดอนปู่ตา ดอนเจ้าปู่

ด้านแต่งกายของชาวไทลาว ผู้ชายเมื่ออยู่กับบ้านจะนุ่งกางเกงขาก๊วยสั้น สวมเสื้อเอวอ้อม แขนสั้น คาดผ้าขาวม้าตาตาราง เมื่อออกไปนอกบ้านเพื่อร่วมงานบุญ จะนุ่งโจง สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าขาวม้าคล้องคอ ส่วนผู้หญิงจะนุ่งซิ่น นิยมนุ่งซิ่นผ้าฝ้ายมาแต่เดิม และพัฒนาผ้าฝ้ายเป็นการทอผ้ามัดหมี่ลวดลายต่าง ๆ ผ้าซิ่น ไม่มีเชิงทั้งที่เป็นผ้าซิ่น(ทอ) และผ้ามัดหมี่ฝ้าย หรือไหม เสื้อแบบเสื้อของชนเผ่าไทยลาว แม้จะเป็นเสื้อย้อมสีน้ำเงินแก่ แบบเสื้อคล้ายกับชนเผ่าอื่น ๆ แต่เนื่องจากเป็นชนเผ่าที่กระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ และรับเอาวัฒนธรรมจากภาคกลางได้รวดเร็ว จึงทำให้เผ่าไทยลาว มีแบบเสื้อแตกต่างไปจากชนเผ่าอื่น ๆ เช่น เสื้อแขนกระบอกคือ ทอจากผ้าแพรตดแต่งให้มีจีบมีระบาย แขนกระบอกผ้าฝ้ายย้อมคราม หรือมัดหมี่ กลุ่มที่แต่งกายแบบดั้งเดิมจริง ๆ นิยมแต่งด้วยผ้าย้อมครามทั้งเสื้อและผ้าซิ่น (คณะกรรมการฝ้ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. 2543)

7. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเลย

จังหวัดเลยมีชนเผ่าพื้นเมืองหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ แต่กลุ่มที่ใหญ่ที่สุด คือกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า “ไทยเลย” นอกจากนี้ยังพบว่ามีกลุ่มชนที่เรียกตนเองว่า คนด่าน ไทด่าน คนเลย ไทยเลย ที่อาศัยอยู่ที่บ้านสาวแล ตำบลโพธิ์ตาก อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย มีลักษณะพิเศษในภาษาเหมือนภาษาเลยหรือลาวเลย นั่นคือ การใช้คำว่า “แน้ว” เป็นคำลงท้าย เช่น “ไปไร่มาแน้ว” หรือ “เป็นคนเมืองเลยแน้ว” ทำให้คนกลุ่มอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันเรียกคนลาวกลุ่มนี้ว่า “ลาวแน้ว” ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเลยทั้งสิ้น 9 คำ ได้แก่ ไทยเลย ไทยเลย คนเมืองเลย คนเลย ลาวเลย คนด่าน ไทด่าน ลาวแน้ว ลาวหลวงพระบาง

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ในประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่า คนเมืองเลยคือกลุ่มชนที่อพยพจากชายแดนตอนเหนืออาณาจักรสุโขทัย ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากไทหลวงพระบาง เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเซไล (บ้านทรายขาว อำเภอวังสะพุง ปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2396 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระบรมราชโองบายในการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล โดยมีการจัดตั้งมณฑลขึ้นเป็นครั้งแรกก่อน พ.ศ.2431 แต่ยังไม่ได้จัดเป็นลักษณะเทศาภิบาล มี 6 มณฑล ได้แก่ มณฑลลาวเฉียง มณฑลลาวพวน มณฑลลาวกาว มณฑลเขมร มณฑลลาวกลาง และมณฑลภูเก็จ เมื่อได้แก้ไขเป็นลักษณะมณฑลเทศาภิบาลจึงเปลี่ยนเป็น มณฑลพายัพ มณฑลอุดร มณฑลอิสาน มณฑลบูรพา มณฑลนครราชสีมา และมณฑลภูเก็จ โดยเมืองเลยซึ่งขึ้นอยู่ในมณฑลลาวพวน (ต่อมายุบรวมอยู่ในมณฑลอุดร) ได้มีอำเภอยกขึ้นอยู่ในปกครองครั้งแรก 3 อำเภอ คือ อำเภอกุดป่อง (อำเภอเมืองเลย) อำเภอท่าลี่ และอำเภอนากอก สำหรับอำเภอนากอกที่อยู่ในเขตการปกครองของเมืองเลยนั้น เดิมอยู่ในแขวงไชยบุรีในปี พ.ศ.2436 (ร.ศ.112) เมื่อฝรั่งเศสเข้ามายึดครองเอาดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง รวมถึงยึดครองบริเวณแขวงไชยบุรีของไทยที่อยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงไปอีก อำเภอนากอกที่อยู่ในแขวงไชยบุรี จึงตกเป็นของฝรั่งเศสด้วย จากเหตุดังกล่าวเมืองเลยจึงตั้งบ้านอาฮีที่อยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงของไทยขึ้นเป็นอำเภออาฮีแทน อำเภอนากอกเป็นการชั่วคราว (อำเภอนากอกปัจจุบันคือ บ้านนากอกหรือบ้านกอก แขวงไชยบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ต่อมาเมื่อได้มีการแก้ไขการปกครองให้เป็นแบบเทศาภิบาลที่สมบูรณ์ ได้ยุบอำเภออาฮีลงเป็นตำบลอาฮี ขึ้นอยู่ในการปกครองของอำเภอท่าลี่ นอกจากนี้ก็ยังได้มีการโอนอำเภอต่างๆ ให้ขึ้นอยู่ในการปกครองของเมืองเลยอีกหลายอำเภอ เช่น อำเภอด่านซ้าย เมืองพิบูลโลก อำเภอเชียงคาน จากเมืองพิชัย และยกฐานะแขวงวังสะพุงขึ้นเป็นอำเภอ วังสะพุงโอนจากเมืองหล่มสัก เมืองเลยจึงมีอำเภอเกิดขึ้นในระหว่างนั้น รวม 5 อำเภอ คือ อำเภอเมืองเลย อำเภอท่าลี่ อำเภอด่านซ้าย อำเภอเชียงคาน อำเภอด่านซ้าย และอำเภอวังสะพุง (สำนักงานจังหวัดเลย. 2559 : ออนไลน์)

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาไทยเลยมีสำเนียงภาษาแตกต่างจากภาษาพูดของคนในจังหวัดอื่น ๆ ของภาคอีสาน ทั้งนี้ เนื่องจากชนกลุ่มนี้มีประวัติการอพยพเคลื่อนย้ายจากเมืองหลวงพระบางแห่งอาณาจักรล้านช้าง โดยได้นำเอาวัฒนธรรมด้านภาษาอีสานถิ่นอื่นเข้ามาด้วย จึงทำให้ภาษาเลยนั้นจัดอยู่ในกลุ่มหลวงพระบางอันประกอบด้วย 1) ภาษาเมืองแก่นท้าว แขวงไชยบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2) ภาษาอำเภอด่านซ้าย และ 3) ภาษาอำเภอเมืองเลย ดังนั้นสำเนียงพูดของชาวไทยเลยจึงมีลักษณะการพูดเหมือนชาวหลวงพระบาง แต่บางพยางค์ออกเป็นเสียงสูงคล้ายสำเนียงพูดของชาวปักซีใต้ ฟังดูไพเราะนุ่มนวลจึงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคนเมืองเลย ส่วนคนในวังสะพุงจะพูดเสียงห้วนกว่าชาวเลยถิ่นอื่น (ตฤพล ไชยสินธุ์. 2551) ด้านประเพณีวัฒนธรรม ชาวไทยเลยมีประเพณีวัฒนธรรมอันสืบสานมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา อาทิ การละเล่นผีตาโขน การละเล่นแห่ผีขนน้ำ เป็นต้น นับว่าเป็นกลุ่มที่รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นไว้ค่อนข้างเหนียวแน่น โดยเฉพาะประเพณี “ฮีดสิบสอง คองสิบสี่” รวมถึงประเพณีบุญต่างๆ บุญต่างๆ เช่น บุญผ้าป่า บุญข้าวพันก้อน การเลี้ยงตาแฮก เป็นต้น

8. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

ไทยโคราชเป็นชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ของจังหวัดนครราชสีมา กระจายอยู่ทั่วไปทั้งจังหวัด บางครั้งเรียกว่า ไทยเบ็งหรือไทยเต็ง มีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว และเขมร-ส่วย แต่มีวัฒนธรรมเหมือนไทยภาคกลาง ทั้งภาษาพูด ประเพณี พิธีกรรม รวมทั้งอาหารการกิน แม้แต่เพลงและดนตรีก็มีลักษณะใกล้เคียงกับเพลงพื้นบ้านภาคกลาง (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 6. 2542) ดังนั้น นักวิชาการจึงจัดกลุ่มไทโคราชอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมภาคกลาง สำหรับข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็งหรือไทยเต็ง 2 ประเด็นคือ “เบ็ง” ตรงกับคำว่า บ้าง ในภาษาไทยภาคกลาง ไทยเบ็ง ก็คงจะหมายถึง เป็นไทยอยู่บ้างเหมือนกัน คือ ส่วนหนึ่งเป็นไทย ส่วนหนึ่งเป็นเผ่าอื่น เช่น อาจจะเป็นลาว หรือเขมร หรือญวนผสมอยู่ และอาจจะเป็นเพราะคนกลุ่มนี้นิยมใช้คำว่า เบ็ง เต็ง เหว่ย ต็อก ปะปนกันในการพูดจาเสมอ เช่น ภาษาไทยภาคกลางพูดว่าขอไปด้วย ชาวไทยเบ็งจะพูดว่า ขอไปเบ็ง เป็นต้น ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีการใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราชทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ ไทโคราช ไทยโคราช ลาวโคราช ไทยถิ่นโคราช ไทเบ็ง ไทเต็ง ไทยเบ็ง ไทยเต็ง

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมืองโคราชเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยขอมพระนครเป็นอย่างน้อย แต่กลุ่มชนที่ตั้งหลักแหล่งในบริเวณเมืองโคราชและใกล้เคียงนั้นน่าจะเป็นชุมชนรุ่นใหม่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย นั่นคือ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงให้ย้ายเมืองโคราชมาตั้งบริเวณปัจจุบัน สร้างกำแพงเมืองขนาดใหญ่มีป้อมค่าย

ทอรูปแบบตะวันตก ทรงพระราชทานนามว่า "เมืองนครราชสีมา" และได้ส่งพระยายมราช (สังข์มาปกครอง) เป็นพระยามหาดิศรายุทธต่างพระเนตรพระกรรณ ในครั้งนั้นได้อพยพขุนนาง ทหาร และครอบครัวจากกรุงศรีอยุธยาจำนวนมาก รวมทั้งกองทหารและครอบครัว เพื่อเป็นข้าราชการประจำเมืองนครราชสีมาดูแลหัวเมืองบริวาร ฉะนั้นจึงพบว่าวัฒนธรรมภาคกลางจึงเป็นวัฒนธรรมหลักของชาวเมืองนครราชสีมาอันได้แก่ ภาษาพูด ประเพณี พิธีกรรม อักษรศาสตร์ (วรรณกรรม ฉันทลักษณ์ และใช้อักษรขอมเขียนเรื่องราวทางพุทธศาสนา ใช้อักษรไทยอยุธยาเขียนเรื่องราวคติโลก) สมัยกรุงธนบุรี เมืองนครราชสีมาเป็นที่มั่นสำคัญของเจ้านายใหญ่ ที่พาสัมครพรรคพวกมาตั้งมั่นที่เมืองพิมาย (ก๊กเจ้าพิมาย) คือ กรมหมื่นเทพพิพิธ ครั้นเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว ชาวกรุงศรีอยุธยารวมทั้งเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และชาวบ้านจำนวนมาก ได้อพยพหนีกองทัพพม่ามาพึ่งเจ้าพิมายจำนวนมาก ครั้นพระเจ้าตากสินมหาราชปราบเจ้าพิมายได้แล้ว และได้ตั้งขุนชนะชาวเมืองโคราชได้ความดีความชอบที่ติดตามจับตัวกรมหมื่นเทพพิพิธมาถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยากำแหงสงคราม รักษาราชการเมืองนครราชสีมา จนถึงสมัยตั้งพระยากำแหงสงคราม (ปิ่น) เป็นเจ้าเมืองนครราชสีมาสืบต่อมา ชุมชนชาวไทยภาคกลางที่ไปรับราชการและอพยพไปเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่สองนั้น ได้ตั้งหลักแหล่งสืบต่อมา นอกจากนี้ยังพบว่าสมัยกรุงเทพฯ ได้ส่งข้าราชการ ขุนนาง ผลัดเปลี่ยนกันไปปกครองเมืองนครราชสีมา และหัวเมืองบริวารจำนวนมาก ฉะนั้นชาวเมืองนครราชสีมาและเมืองบริวารจึงเป็นชาวภาคกลางจำนวนมากที่ไปพร้อมกับขุนนางและทหารที่ไปประจำการโดยพระบรมราชโองการ ประชาคมเหล่านั้นได้ตั้งหลักแหล่งที่เมืองนครราชสีมา และเมืองบริวารสืบต่อมา จึงรักษาวัฒนธรรมไทยภาคกลางไว้อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะภาษาพูดจะเป็นภาษาไทยภาคกลางที่มีสำเนียงเพี้ยนเหนือไปบ้าง ซึ่งเป็นธรรมดาของภาษาลิ้นทั่วไป จึงเรียกตนเองว่า ไทยโคราชบ้าง ไทยเบ็งบ้าง ไทยเต็งบ้าง

ภาษาและวัฒนธรรม

ไทยโคราชเป็นกลุ่มที่ใช้ภาษาไทยภาคกลาง เพียงแต่สำเนียงเพี้ยนเหนือต่างไปบ้างเท่านั้น มีคำภาษาไทยลาวปะปนอยู่บ้างเล็กน้อย น้ำเสียงค่อนข้างห้วน สั้น (กร่อนเสียง) เช่น อ้าย (อะไร) อ้อยเหี่ยว (อะไรเหี่ยว) ตุ๊วะ (ตุ๊ดวะ) ตะจัน (จันกระทั่ง) ละกอ (มะละกอ) บางคำใช้ภาษาอีสานปะปน เช่น ดีกั่ว (ดีกว่า) กัก (ใบ) กำตัน (ท้ายทอย) ปอมก่า (กิ้งก่า) จักแหล่ว (ไม่รู้) เป็นต้น และนิยมลงท้ายประโยคด้วยคำว่า เบ็ง เต็ง เหว่ย ด็อก มีผู้เรียกภาษานี้ในชื่ออื่นว่า ภาษาไทเต็ง หรือภาษาไทยโคราช มีคำพื้นฐานทั่วไปตรงกับคำภาคกลาง (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 6. 2542 : 1841) ในด้านวัฒนธรรมประเพณี ชาวไทยโคราชมีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว และเขมร-ส่วย แต่มีวัฒนธรรมเหมือนไทยภาคกลาง ทั้งภาษาพูด ประเพณี พิธีกรรม รวมทั้งอาหารการกิน แม้แต่เพลงและดนตรีก็มีลักษณะใกล้เคียงกับเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ดังนั้นนักวิชาการจึงจัดกลุ่มไทโคราชอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมภาคกลาง

9. กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท

คำว่า ผู้ไท ผู้ไทย และภูไท เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งซึ่งอพยพมาจากเมืองน่านน้อยอ้อยหนูหรือเมืองแกง (เดียนเบียนฟู) ประเทศเวียดนาม หรือที่เรียกกันว่าแคว้นสิบสองจุไทยหรือสิบสองเจ้าไทในปัจจุบัน มีเมืองที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง 2 เมืองคือ เมืองแกงและเมืองไล ต่อมาเกิดการแบ่งแยกความแตกต่างทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มไทดำและกลุ่มไทขาว ครั้นเมื่อเกิดศึกสงครามขึ้นก็มีการกวาดต้อนเชลยศึก รวมถึงผู้คนบางกลุ่มได้อพยพหนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในประเทศลาว ถิ่นฐานใหม่ของคนเผ่าผู้ไทบางส่วนจึงอยู่ที่อาณาจักรล้านช้างนับแต่นั้นมา ทั้งนี้ ผู้ไทที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงแถบเมืองคำเกิด คำม่วน โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานของไทยที่จังหวัดกาฬสินธุ์ นครพนม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด และสกลนคร และพบอีกเล็กน้อยในจังหวัดอุบลราชธานี อุตรดิตถ์ และบึงกาฬ ภาษาผู้ไทจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไท (Tai) ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไททั้งสิ้น 15 คำ ได้แก่ ได้แก่ ผู้ไท ผู้ไทย ภูไท ข่าผู้ไทย ผู้ไทยแดง ไทยลาย ผู้ไทยขาว ไทยขาว ลาวเก่า ผู้ไทเรณูนคร ผู้ไทวัง กะตาก ไทยกะตาก ภูไทกระปอง ผู้ไทเซโปน

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

สำหรับถิ่นฐานดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนั้น มีผู้ให้ความเห็นในสองลักษณะคือ กลุ่มหนึ่งเห็นว่าถิ่นฐานดั้งเดิมตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของมณฑลยูนนานในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน ในเวลาต่อมาจึงได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าแคว้นสิบสองจุไทย อีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นที่แตกต่างออกไปว่าถิ่นกำเนิดของคนเผ่าผู้ไทอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยซึ่งมีศูนย์กลางตั้งอยู่ในเมืองแกง (หรือเมืองแกง) อยู่แล้ว ความเห็นนี้มีผู้เห็นพ้องเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากมีหลักฐานยืนยันได้มากกว่า ทั้งนี้ แคว้นสิบสองจุไทยหรือที่เรียกว่าสิบสองเจ้าไทในปัจจุบัน ประกอบด้วยเมือง 12 เมือง มีเมืองที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง 2 เมือง คือ เมืองแกงและเมืองไล ต่อมาเกิดการแบ่งแยกความแตกต่างทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มไทดำและกลุ่มไทขาว (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2535 : 22)

ในด้านความเชื่อเรื่องถิ่นกำเนิดหรือความเป็นมาของชาวผู้ไท มีการกล่าวถึงในเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเรื่องเล่า/ตำนาน ได้แก่ พงศาวดารเมืองแกง และพงศาวดารเมืองไล โดยในพงศาวดารเมืองแกง ได้กล่าวถึงเรื่องการกำเนิดมนุษย์และถิ่นกำเนิดของชาวผู้ไทเอาไว้ว่า เกิดมาจากเทพสามภรรยา 5 คู่ ซึ่งเป็นพี่น้องกัน เมื่อหมดอายุบนสวรรค์จึงอธิษฐานจิตเนรมิตน้ำเต้าขึ้นมาแล้วเทพทั้ง 5 คู่ก็เข้าไปอยู่ในน้ำเต้า น้ำเต้าลอยจากสวรรค์มาตกบนภูเขาที่ทุ่งนาเดา ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองแกงไปทางตะวันออกเป็นระยะทางเดิน 1 วัน น้ำเต้าได้แตกออก เทพได้กลายเป็นมนุษย์ 5 คู่ ออกมาจากน้ำเต้าที่ละคู่ตามลำดับ คือ ข่า แจง ภูไท ลาวฟงขาว ฮ่อ (จีน) และแกว (ญวน) ซึ่งเป็นต้นกำเนิดมนุษย์ 5 เผ่าพันธุ์ ในเวลาต่อมาคนเหล่านี้ได้แยกย้ายกันไปตั้งรกรากในพื้นที่ต่าง ๆ โดยชาวผู้

ไทได้ไปตั้งบ้านเรือนที่เมืองแกลง ในสมัยต่อมาจึงมีขุนลอคำเป็นหัวหน้า ซึ่งในยุคของขุนลอคำ มีประชากรคนภูไทเพิ่มจำนวนขึ้นประมาณ 33,000 คน จากนั้นได้ขยายตัวออกไปตั้งบ้านเรือนอีกหลายเมือง และสืบทอดเชื้อสายปกครองเมืองแกลงมาจนถึงสมัยของขุนบรมราชา และในเวลาต่อมา ขุนลอบุตรของขุนบรมราชาได้มาตั้งหลวงพระบางอันเป็นเมืองหลวงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน

สำหรับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทย ชาวผู้ไทได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ในรัชสมัยของพระเจ้าธนบุรีราวในปี พ.ศ. 2321 โดยพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดฯ ให้เจ้าพระยาจักรกริ เป็นแม่ทัพไปตีเมืองเมืองล้านช้าง แล้วกวาดต้อนชาวผู้ไทมาอยู่แถบภาคกลางของประเทศไทย คือ อยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี เป็นการทดแทนคนไทยที่ถูกพม่ากวาดต้อนไปเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยา จนต่อมาในรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ยกทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์จนสำเร็จทางกรุงเทพฯ จึงมีนโยบายจะอพยพพวกผู้ไท, ข่า, กะโซ่, กะเลิง ฯลฯ จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาตั้งบ้านเมืองอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง (ภาคอีสาน) เพื่อมิให้เป็นกำลังต่อเวียงจันทน์ และญวนอีก จึงได้กวาดต้อนผู้ไทจากเมืองวัง, เมืองโปน, เมื่อพิณ, เมืองนอง, เมืองคำอ้อคำเขี้ยว ฯลฯ ในดินแดนลาวซึ่งในขณะนั้นยังเป็นเขตของพระราชอาณาจักรไทยอยู่ ให้อพยพข้ามโขงมาตั้งบ้านเมืองในเมืองกาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนมและมุกดาหาร (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. 2543 : 34-35) อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การอพยพของชาวภูไทเข้าสู่ประเทศไทย มี 3 ระลอกด้วยกันคือ

ระลอกที่ 1 สมัยธนบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2321-2322 เมื่อกองทัพไทยซึ่งมีเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่ 1) กับเจ้าพระยาสุรสีห์ (บุญมา) ได้นำกองทัพไทยสองหมื่นคนตีหัวเมืองลาว ตั้งแต่จำปาศักดิ์ถึงเวียงจันทน์เอาไว้ได้ หลวงพระบางซึ่งไม่ถูกกับเวียงจันทน์มาก่อนก็นำกำลังมาช่วยตีเวียงจันทน์ด้วย แม่ทัพไทยได้ให้กองทัพหลวงพระบางไปตีเมืองทันต์ (ญวนเรียก ซือหวิ) เมืองมวย ซึ่งเป็นเมืองของชาวภูไทดำได้ทั้งสองเมือง แล้วกวาดต้อนชาวภูไทดำ(ลาวทรงดำ) เป็นจำนวนมากมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองเพชรบุรี นับเป็นชาวภูไทรุ่นแรกที่มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

ระลอกที่ 2 สมัยรัชกาลที่ 1 ใน พ.ศ. 2335 กองทัพเวียงจันทน์ตีหลวงพระบางแตกและจับกษัตริย์หลวงพระบางส่งกรุงเทพฯ ฯ ใน พ.ศ.2335-2338 กองทัพเวียงจันทน์ได้ตีเมืองแกลงและเมืองพวน ซึ่งแข็งข้อต่อเวียงจันทน์ กวาดต้อนชาวภูไทดำ ลาวพวนเป็นเชลยส่งมากรุงเทพฯ ฯ รัชกาลที่ 1 ทรงมีรับสั่งให้ชาวภูไทดำประมาณ 4,000 คนไปตั้งถิ่นฐานที่เพชรบุรีเช่นเดียวกับชาวภูไทดำรุ่นแรก

ระลอกที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นการอพยพประชากรครั้งใหญ่ที่สุดจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาอยู่ในประเทศไทย สาเหตุของการอพยพ คือ เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ใน พ.ศ. 2369 - 2371 และเกิดสงครามระหว่างไทยกับเวียดนามในระหว่างปี พ.ศ.2376-2490 ยุทธวิธีของสงครามสมัยนั้น คือ การตัดกำลังฝ่ายตรงข้ามทั้งฝ่ายไทยและเวียดนามต่างกวาดต้อนประชากรในดินแดนลาว

มาไว้ในดินแดนของตนสำหรับประชากรในดินแดนลาวที่ถูกไทยกวาดต้อนมาอยู่ในประเทศไทยจะมีทั้ง
ภูไท กะเลิง โข่ ฉ้อ แสก โย้ย ข่า ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกกวาดต้อนมาไว้ในภาคอีสาน ส่วนลาวพวน ลาว
เวียง กวาดต้อนให้มาตั้งถิ่นฐานทั้งในภาคอีสานและภาคกลางของประเทศไทย แถบฉะเชิงเทรา ชลบุรี
นครนายก ปราจีนบุรี สระบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม เป็นต้น

ปัจจุบันชาวผู้ไทส่วนมากอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งสิ้น 8 จังหวัด
23 อำเภอ ได้แก่ จังหวัดอำนาจเจริญ ในอำเภอขามุนาม และอำเภอเสนานิคม จังหวัดสกลนคร ใน
อำเภอพรรณานิคม อำเภอวาริชภูมิ และอำเภอจำปาชนบท จังหวัดกาฬสินธุ์ ในอำเภอคำม่วง อำเภอ
กุฉินารายณ์ และอำเภอเขาวง จังหวัดมุกดาหาร ในอำเภอเมือง อำเภอคำชะอี อำเภอหนองสูง อำเภอ
ดงหลวง อำเภอนิคมน้ำอ้น และอำเภอดอนตาล จังหวัดยโสธร ในอำเภอเลิงนกทาและอำเภอไทย
เจริญ จังหวัดอุดร ในอำเภอวังสามหมอ อำเภอศรีธาตุ และอำเภอบ้านดุง จังหวัดนครพนม ในอำเภอ
เรณูนคร อำเภอนาแก อำเภอธาตุพนม และอำเภอนาหว้า จังหวัดร้อยเอ็ด ในอำเภอหนองพอกและ
อำเภอเมยวดี แต่จังหวัดที่พบว่ามีชาวผู้ไทอาศัยอยู่มากที่สุด คือที่จังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์
มุกดาหาร และสกลนคร

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาผู้ไทจัดอยู่ในภาษาตระกูลไท (Tai Family) มีความคล้ายคลึงกับภาษา
ท้องถิ่นอีสาน (ไทลาว/ไทยถิ่นอีสาน) ผู้พูดภาษาถิ่นพื้นเมือง (ไทลาว) และผู้พูดภาษาผู้ไทสามารถที่จะ
สื่อสารกันได้รู้เรื่องด้วยภาษาพูดของตนเองได้ เนื่องจากมีคำพื้นฐานตรงกัน แต่ภาษาผู้ไทก็มี
ลักษณะเฉพาะของตนเองหลายประการ ซึ่งมีความแตกต่างดังกล่าว่ามีทั้งเรื่องเสียงของพยัญชนะและ
สระ วรรณยุกต์ คำและประโยค กล่าวคือ คำที่ออกเสียงสระอัว ภาษาผู้ไทจะออกเสียงเป็น โอ เสียง
เอีย เป็น เอ และเสียงเอือ จะออกเป็น เออ เช่น จัว (วัว) เป็น โง, หัว เป็น โท, เมีย เป็น เม, เมือง เป็น
เมิง เป็นต้น ซึ่งลักษณะการออกเสียงเช่นนี้จะเหมือนกับภาษาไทพวน ทั้งนี้ ลักษณะของภาษาผู้ไท
สามารถสรุปได้คือ เสียงพยัญชนะในภาษาผู้ไทมี 23 หน่วยเสียง ออกเสียงคล้ายกับภาษาไทยในภาค
กลางแต่มีบางหน่วยเสียงที่แตกต่าง ได้แก่ /ญ/ เป็นเสียงที่ไม่มีในภาษาไทยกลาง ส่วนเสียงสระของ
ภาษาผู้ไทมี 18 เสียง ความแตกต่างของเสียงเมื่อเทียบกับภาษาไทยกลางมีเพียงเล็กน้อย คือ สระ /
โอะ/ และ /โอ/ เพราะระดับของลิ้นอยู่สูงกว่าเสียงสระเดียวกันในภาษาไทยกลาง ส่วนเสียงวรรณยุกต์
ในภาษาผู้ไทมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 เสียง (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน. 2542)

ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย เนื่องจากลักษณะทางสังคมชาวผู้ไทเป็นกลุ่มที่มี
ความขยันและอดออมเป็นพิเศษและมีวัฒนธรรมในเรื่องการถักทอเสื้อผ้าเด่นชัด จึงปรากฏเสื้อผ้าชนิด
ต่างๆ ทั้งผ้าฝ้าย ผ้าไหมซึ่งเรียกว่าผ้าแพรวา และมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์คือ *ผ้าซิ่น*
ลักษณะเด่นผ้าซิ่นหมี่ชาวผู้ไทคือ การทอและลวดลาย เช่น ทอเป็นลายขนาดเล็กๆ มีได้ทอเป็นเป็นหมี่
ทั้งฝืน มักนิยมทอเป็นหมี่สาดและย้อมครามจนเกือบเป็นสีดำ แต่ชาวบ้านเรียกว่า “ผ้าดำ” หรือ “ซิ่น

คำ” เสื้อ” นิยมทำเป็นเสื้อแขนกระบอกสามส่วนติดกระดุมธรรมดา กระดุมเงินเหรียญสต่างค์มาติดเรียงเป็นแถว มักเป็นผ้าย้อมครามเข้ม นอกจากนี้ ชาวผู้ไทยยังนิยมแต่งกายด้วยสายสร้อยคอ สร้อยข้อมือ ข้อเท้า (ก่องแขน ก่องขา) ทำด้วยโลหะเงิน เก้าอี้เป็นมวยสูงตั้งตรง ในสมัยโบราณใช้ผ้าขนหรือแพรมน ทำเป็นผ้าสี่เหลี่ยมเล็กๆ ม้วนผูกมวยผม อวดลวดลายผ้าด้านหลัง ในปัจจุบันใช้ผ้าแถบเล็กๆ สีแดงผูกแทนแพรมน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. 2543 : 156)

10. กลุ่มชาติพันธุ์พวน

“พวน” เป็นคำเรียกชนกลุ่มหนึ่งจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไท (Tai) เดิมมีถิ่นฐานอยู่ที่เมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับเวียดนาม นอกจากนี้ เมืองเชียงขวางยังมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านพื้นที่ชื่อแม่น้ำพวน กลุ่มชาติพันธุ์นี้จึงถูกเรียกว่า “พวน” ทางภาคอีสานเรียกว่า “ไทยพวน” ส่วนทางภาคกลางเรียกว่า “ลาวพวน” แต่พวกเขาปฏิเสธว่ากลุ่มของตนไม่ใช่คนกลุ่มลาว ชาวพวนอาศัยในภาคอีสานที่จังหวัดอุดรธานี หนองคาย อุบลราชธานี ยโสธร และเลย ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์พวนทั้งสิ้น 6 คำ ได้แก่ พวน ไทยพวน ไทยพวน ลาวพวน ลาวพุงขาว ลาวกะเลอ ไทยพวนบ้านผือ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวพวนนิยมตั้งถิ่นฐานสร้างที่ทำกิน บริเวณลุ่มแม่น้ำ ด้วยมีอาชีพเกษตรกรรมทำไร่ไถนา ชาวพวนได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยหลายครั้งด้วยกัน คือ สมัยกรุงธนบุรีตอนปลาย สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในครั้งที่ไทยยกทัพไปปราบฮ่อ เมื่ออพยพมาอยู่ในประเทศไทย จึงเลือกสถานที่สร้างบ้านเรือนอยู่ตามแม่น้ำลำคลอง ชาวไทยพวนในจังหวัดนครนายก เชื่อกันว่า อพยพเข้ามาในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ประมาณ ปี พ.ศ. 2322 เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงโปรดเกล้าให้ สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์และหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อเรียกรวมกันว่า หัวพันทั้งห้าทั้งหก ประกอบด้วย เมืองคำม่วน เมืองคำเกิด เมืองเวียงไชย เมืองไพศาลลี เมืองซำเหนือ และเมืองเชียงขวาง ได้กวาดต้อนเอาลาวเวียง (ลาวเวียงจันทน์) ลาวพวนและลาวโซ่ง มาไว้ที่เมืองร้าง (เพราะถูกพม่ากวาดต้อนราษฎรไปตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อ พ.ศ. 2310) เช่นเมืองสระบุรี ลพบุรี นครนายก และฉะเชิงเทรา ระยะที่สอง ในราวปี พ.ศ. 2335 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมืองแกลงและเมืองพวนแข็งข้อต่อเมืองเวียงจันทน์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงได้ยกทัพไปปราบ และกวาดต้อนครอบครัวลาวทรงดำ (ลาวโซ่ง) และลาวพวนส่งมากองทัพ ลาวทรงดำถูกส่งไปอยู่ที่เพชรบุรี ลาวพวนถูกส่งมาที่เมืองลพบุรี สระบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา ราชบุรีและจันทบุรี ด้วย ระยะที่สาม ในราวปี พ.ศ. 2370 เจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ ก่อกบฏต่อกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าให้พระยาราชสุภาวดี

(เจ้าพระยาบดินทร์เดชา) เป็นแม่ทัพขึ้นไปปราบกบฏ และได้กวาดต้อนครอบครัวลาวพวนมาไว้ที่อำเภอภินทรบุรี อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว จังหวัดลพบุรี และจังหวัดพิจิตร เป็นต้น (ฤดีมน ปรีดีสนิท. 2539)

ภาษาและวัฒนธรรม

ชาวพวนมีภาษาเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนภาษา แต่ปัจจุบันภาษาเขียนจะไม่มีคนเขียนได้ ยังคงเหลือเพียงภาษาพูด โดยภาษาพวนจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai) คนพวนในปัจจุบันนิยมเรียกตัวเองว่า ไทยพวน เนื่องจากคำว่า ไทย แสดงตัวตนของความเป็นชาติคือเป็นคนไทยเช่นเดียวกับคนอื่นๆ ในประเทศไทย นอกจากนี้ ยังมีคำเรียกว่า ลาวกะเลอ อันมีที่มาจากสำเนียงของชาวลาพวนที่มีเสียงพูดมักจะเป็นเสียงสระเออ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์มหาชน). 2560 : ออนไลน์) มีการออกเสียงวรรณยุกต์ใกล้เคียงกับภาษาภาคกลางมากกว่าเสียงภาษาอีสานเช่น “แม่” ก็ออกเสียงว่า “แม่” ตรงกับภาษาภาคกลางไม่ใช่ “หม่” “น้ำ” ก็ออกเสียงว่า “น้ำ” ไม่ใช่ “น่ำม” และเมื่อเทียบเคียงกับภาษาไทยสาขาอื่นจะเห็นว่าใกล้เคียงกับภาษาผู้ไทย และภาษาย้อ คือ ออกเสียงสระโอะไม่ม้วนเป็นเสียงสระเออ เช่น “ใต้” ออกเสียงเป็น “เต้อ” “ให้” ออกเสียงเป็น “เห้อ” เป็นต้น ในด้านความเชื่อและวิถีการดำเนินชีวิต ชาวพวนนับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวไทยอื่นๆ ส่วนวิถีการดำเนินชีวิตปัจจุบันชาวพวนในแต่ละจังหวัดยังคงสภาพความเป็นสังคมเกษตรกรรม ยังมีความผูกพันกัน แน่นแฟ้นในหมู่ชาวพวน และมีความสัมพันธ์อันดีกับชาวไทยกลุ่มอื่น ทั้งยังคงพยายามรักษาประเพณี วัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์อย่างดี แต่เพราะความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ และสภาพสังคม เศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนไป ทำให้วิถีชีวิตของชาวพวนเปลี่ยนไปจากเดิมบ้าง เช่น ภาษาพูด คนหนุ่มสาวจะนิยมพูดภาษาไทยกลาง แม้จะอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน หรือประเพณีพื้นบ้านบางอย่างก็มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ เช่น แต่เดิมประเพณีใส่กระจาด ประเพณีเทศน์มหาชาติ จะจัดทำทุกปี และมีการทำอาหารเลี้ยงดูและใส่กระจาดกันทุกบ้าน

11. กลุ่มชาติพันธุ์ยวน

“ยวน” หรือ “ไทยยวน” เป็นเผ่าไทในภาคเหนือของไทยซึ่งได้อพยพเข้ามาอยู่ที่ตำบลลาดบัวขาว ตำบลสีคิ้ว และตำบลบ้านหัน ในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เรียกตัวเองว่า “คนยวน” ไม่เรียกว่า “คนเมือง” เหมือนเช่นคนไทยวนทางล้านนา ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากว่า คนเมือง คงเป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลังจากที่กลุ่มชาวยวนสีคิ้วอพยพออกมาแล้ว ชาวยวนมีภาษาพูดและวัฒนธรรมคล้ายกับผู้คนในภาคเหนือแถบเชียงใหม่ เชียงแสน ภาษาไทยยวนจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไท (Tai) ซึ่งจะใช้พูดในหมู่ไทยวนด้วยตนเอง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ยวนทั้งสิ้น 10 คำ ได้แก่ ยวน ไทยยวน ไทยยวน ไทยโยนก ยวนโยนก คนยวน คนเมือง ลาวพุงดำ ยวนพุงดำ ไทยเหนือ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวยวน ไทยยวน หรือโยนก เชื่อว่ามีถิ่นกำเนิดที่แท้จริงอยู่บริเวณภาคเหนือของไทย (ในอดีตเรียก ล้านนาไทย) โดยกษัตริย์องค์แรกที่สร้างอาณาจักรโยนกขึ้นทรงพระนามว่า “สิงหนวัติ” (พระยาประชากิจกรจักร. 2507 : 113) นักประวัติศาสตร์บางท่านเชื่อว่า ปฐมราชธานีของไทยในสยามคือ นครโยนกนาคพันธุ์หรือต่อมาเรียกว่า “โยนกเชียงแสน”) จดหมายเหตุของชาวจีนกล่าวว่า อาณาจักรน่านเจ้าได้แตกออกเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อย และแคว้นโยนกเชียงแสนก็คือ แคว้นยูนเชียงหรือยวนเชียง ซึ่งพวกไทยเงี้ยว (ไทยใหญ่) เรียกพวกคนไทยทางภาคเหนือว่า “ไทยยวนหรือไทยโยน” คงแปลคำว่าไทยโยนกนั่นเอง และพวกไทยภาคเหนือที่ถูกอพยพไปตั้งอยู่ราชบุรีและสระบุรี ใน ปี พ.ศ.2347 ก็เรียกตัวเองว่า “ไทยยวน” (จารุวรรณ พรหมวัง-ข้าเพชร., 2539 : 14)

สำหรับชาวไทยวนที่อพยพเข้ามาอยู่ในอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เดิมมีภูมิลำเนาอยู่ที่ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และถูกกวาดต้อนลงมาเมื่อ พ.ศ.2347 ครั้งแรกมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ต่อมาเจ้าเมืองสระบุรีมีความประสงค์จะตั้งกองเลี้ยวโคขึ้นในท้องที่ที่เป็นศูนย์กลางของเมืองนครจันทิก (คือ หมู่ 2 และ หมู่ 4 ตำบลสีคิ้วในปัจจุบัน) จึงจัดแบ่งชาวไทยวนจากอำเภอเสาไห้ให้มาเป็นผู้ดำเนินการ ชาวยวนเมื่อได้มาพบท้องที่ที่อุดมสมบูรณ์ ที่ลำตะคอง ไหลผ่านก็พอใจเมื่อหมดหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเรียบร้อยจึงไม่ยอมกลับบ้านกลับเมืองเดิมพากันจับจองดอนดั่งหลักฐานถาวรสืบมา ครั้นเมื่อสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เกิดศึกเจ้าอนุวงศ์ กองทัพไทยได้ตีเมืองเวียงจันทน์และได้กวาดต้อนผู้คนซึ่งเคยเป็นชาวยวนเชียงแสนแต่ได้ถูกแบ่งไปอยู่เมืองเวียงจันทน์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 สมทบมาด้วย แต่พอมาถึงนครจันทิก (อำเภอสีคิ้วในปัจจุบัน) ก็พบชาวยวนซึ่งมีเชื้อสายเดียวกับพวกตน จึงขอลงหลักปักฐานอยู่ร่วมกับชาวยวนตำบลสีคิ้ว ภายหลังมีผู้อพยพเข้าอาศัยอยู่มากขึ้น จึงทำให้กองเลี้ยวโคเดิมคับแคบ ชาวยวนจึงอพยพไปตั้งบ้านเรือนขึ้นใหม่ที่บ้านโนนกุ่ม บ้านถนนคด บ้านน้ำเมา บ้านโนนทอง บ้านโนนแต่ และบ้านไก่อูซา (ปรีชา อยุตระกูล. 2530 : 22) ชาวยวนสีคิ้วจะเรียกตัวเองว่า “คนยวน” จะไม่พูดว่าตนเป็น “คนเมือง” เหมือนเช่นคนไทยวนทางล้านนา ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากว่า คนเมือง คงเป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่ ภายหลังจากที่กลุ่มชาวยวนสีคิ้วอพยพออกมาแล้ว (จารุวรรณ พรหมวัง-ข้าเพชร. 2539 : 31)

ภาษาและวัฒนธรรม

ชนกลุ่มไทยยวนเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีภาษาพูดและวัฒนธรรมคล้ายกับผู้คนในภาคเหนือแถบเชียงใหม่ เชียงแสน ภาษาไทยยวนจะใช้พูดในหมู่ไทยยวนด้วยกันเองในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ในท้องที่ตำบลลาดบัวขาว ตำบลสีคิ้ว และตำบลบ้านหัน ด้านภาษาเขียนชาวไทยวนจะใช้อักษรธรรมแบบเดียวกับชาวล้านนาในการเขียน ลักษณะรูปพรรณสัณฐานของชาวไทยวนผู้ชายจะมีรูปร่างบางกว่าคนไทยในภาคกลางเล็กน้อย ผู้หญิง มีรูปร่างผิวพรรณ และหน้าตางดงาม วัฒนธรรมการตั้งหมู่บ้านของชาวไทยวน จะตั้งให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน แล้วตั้งบ้านเรือนเรียงรายอยู่

รอบ ๆ ในอดีตบ้านเรือนชาวไทยยวนมีลักษณะเป็นแบบเรือนชาวล้านนาที่เรียกว่า "เรือนกาแล" ส่วนประเพณีวัฒนธรรมนั้นที่ยังคงรักษาอยู่ก็คือ ประเพณีสลาภภัตต์ ประเพณีถวายปราสาทผึ้ง เป็นต้น ด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวไทยยวน หญิงสาวจะไว้ผมยาวเกล้ามวยตกแต่งผมโดยใช้ดอกไม้ไหวหรือปิ่นปักผม นุ่งผ้าซิ่นคล้ายจีบหน้านาง มีลวดลายเป็นริ้วตามขวาง ผ้าที่ใช้เป็นผ้าซิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยยวนและเป็นผ้าที่ทอใช้เอง เรียกว่า "ซิ่นขาวเหนือ ซิ่นโก และซิ่นมุก" ใช้นุ่งในชีวิตประจำวัน ผู้ชาย ไว้ผมทรงมหาดไทย นุ่งผ้าโจงกระเบนสีพื้นค่อนข้างเข้ม เช่น สีดำ สีกรมท่า สีน้ำตาล ใช้ผ้าขาวม้าเคียนเอว

12. กลุ่มชาติพันธุ์โย้ย

“โย้ย” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากเมืองฮ่อมท้าว แขวงจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปัจจุบันตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นชุมชนใหญ่ในเขตอำเภอวารินนิवासและอำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ภาษาโย้ยจัดอยู่ในภาษาตระกูลไท (Tai) มีไวยากรณ์คล้ายกับภาษาไทยถิ่นอีสานแต่ใช้คำศัพท์และไวยากรณ์ที่แตกต่างกันอยู่บ้าง ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าโย้ยใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์โย้ยทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ โย้ย ไทโย้ย ไทยโย้ย ไทยโย้ยย่อย ผู้ย่อย ลาวย่อย ไทย่อย

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

โย้ยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาของการอพยพจากบ้านหอมท้าว ประเทศลาว ในสมัยรัชกาลที่ 2 สาเหตุของการอพยพ เนื่องจากต้องการแสวงหาพื้นที่ทำมาหากิน และอพยพด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกกวาดต้อนหรือขับไล่ (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. 2503 : 342-347) โดยได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงอาศัยแม่น้ำศรีสงครามและแม่น้ำยามตามลำดับ แล้วมาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เรียกว่าบ้านม่วงริมยาม ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวย และอีกส่วนหนึ่งก็ได้อพยพเคลื่อนต่อไปทางทิศตะวันตกของอำเภออากาศอำนวยเข้าไปอยู่ในอำเภอวารินนิवास ชาวโย้ยเข้ามาอาศัยในบ้านม่วงริมยาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ระหว่างเขตจังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม (สาเหตุที่เรียกว่าบ้านม่วงริมยามเพราะมีลำน้ำยามไหลผ่าน) บริเวณนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกมาก จึงทำให้มีราษฎรจากที่อื่นอพยพเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมากขึ้น การอาศัยแม่น้ำเป็นเส้นทางการคมนาคม จึงทำให้ชาวโย้ยสามารถเลือกทำเลการตั้งถิ่นฐานได้ เพราะลำน้ำยามสามารถติดต่อกับแม่น้ำโขง สิ่งหนึ่งที่พอจะสันนิษฐานว่าชาว โย้ยอพยพเข้ามาในประเทศไทยในสมัยนั้น ทำไมจึงไม่ถูกกีดกันจากฝ่ายไทยอาจจะเพราะขณะนั้นพลเมืองของไทยยังมีน้อยอยู่ การได้คนมากก็เป็นแรงงานในการพัฒนาบ้านเมือง สามารถใช้แรงงานเป็นไพร่จึงไม่ถูกกีดกัน และอีกประการหนึ่งอาจจะเพราะในสมัยรัชกาลที่ 2 นั้น ดินแดนประเทศลาวเป็นเขตการปกครองของไทยการเคลื่อนย้ายจึงทำให้สะดวก ต่อมาในช่วงเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ก่อการกบฏ ผู้คนเหล่านี้ได้ถูกเจ้าอนุวงศ์กวาดต้อนกลับไปทางฝั่งซ้ายอีกครั้งหนึ่ง แต่เมื่อมีการเกลี้ยกล่อมผู้คนอีกครั้งหนึ่ง หลัง พ.ศ.

2380 เป็นต้นมา จึงปรากฏว่ามีผู้คนจากเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองหอมท้าว อัดปือ สุวรรณเขต และท่าแขก ได้นำไพร่พลกลุ่มนี้มีจำนวนมากถึงสองพันกว่าคนพากันอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งบ้านเรือนอีกครั้งหนึ่ง และสืบเชื้อสายไทยโย้ยในภาคอีสานมาจนถึงทุกวันนี้

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาโย้ย เป็นภาษาในตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai) ผู้พูดภาษานี้ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสกลนคร ประเทศไทย และในประเทศลาว พูดภาษาไทยถิ่นอีสานได้ด้วย ภาษาโย้ยมีไวยากรณ์คล้ายกับภาษาไทยถิ่นอีสานแต่ใช้คำศัพท์และไวยากรณ์ที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่เดิมใช้คู่กับ อักษรธรรมลาวและอักษรไทน้อยซึ่งเป็นตัวอักษรของอาณาจักรล้านช้าง ภาษาของชาวโย้ยที่ใช้ในอำเภออากาศอำนวย อำเภอนวนนิวาส บ้านอุ่มหม้า อำเภอพังโคน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร มีสำเนียงพูดทอดเสียงยาว ๆ และออกเสียงหนักทุกพยางค์ คำพูดบางคำไม่สามารถเขียนเป็นภาษาหนังสือได้ เอกลักษณะของชาวโย้ย คือ มีสร้อยคำว่า “ฮ่อ” ท้ายประโยค ปัจจุบันชาวโย้ยที่เป็นกลุ่มของคนรุ่นหลัง เยาวชนจะพูดสำเนียงที่เร็วขึ้น เช่น คำว่า “เสอ” เปลี่ยนเป็น “ใส” คำว่า “ฮ่อ” เปลี่ยนเป็น “เฮาะ” ในปัจจุบันชาวโย้ยใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานราชการและบุคคลทั่วไป แต่ยังคงใช้ภาษาถิ่นของตนเองได้อย่างมั่นคง ด้านวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ชาวไทโย้ยชายสมัยโบราณนิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าฝ้ายย้อมครามทอมือ เย็บด้วยมือ สีกกรมท่า เข้มออกดำ กางเกงขาทรงกระบอก เสื้อแขนทรงกระบอกมีผ้าขาวม้าฝ้ายหรือไหมผูกเอว ส่วนหญิงเสื้อทำด้วยผ้าฝ้ายย้อมครามทอมือ สีดำแขนทรงกระบอก ผ้าถุงเป็นผ้ามัดหมี่ทอเอง หรือผ้าไหมมัดหมี่มีหัวขึ้นและตีนขึ้น มีผ้าสไบลดหลายต่าง ๆ พาดไหล่ สามารถแต่งได้ทุกเวลา เป็นชุดแต่งกายที่ประหยัด ปัจจุบันจะแต่งกายเช่นนี้เฉพาะเมื่อมีงานประเพณีเทศกาลงานบุญเท่านั้น ในชีวิตประจำวันจะแต่งแบบง่าย ๆ เหมือนคนกลุ่มอื่นๆ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. 2543 : 159-160)

13. กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ

ลื้อ, ไตลื้อ, ไทลื้อ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อชาติพันธุ์ที่อยู่นอกประเทศไทย ส่วนไทยลื้อใช้เรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย นับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในตระกูลภาษาไท (Tai) มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีนชาวลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบมากในบริเวณภาคเหนือ สำหรับภาคอีสานมีคนลื้ออาศัยเป็นชุมชนอยู่ที่บ้านนาอ้อ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มักถูกเรียกว่า “ไทลื้อบ้านนาอ้อ” ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ ลื้อ ไทลื้อ ไทยลื้อ ไทลื้อบ้านนาอ้อ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอีสาน

ลื้อ ไตลื้อ ไทลื้อ หรือไทยลื้อ คือชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลไทและภูมิลำเนาเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน (สมใจ แซ่โจ้ว และวีระพงศ์ มี

สถาน. 2541 : 5) สำหรับหมู่บ้านนาอ้อ ซึ่งเป็นถิ่นฐานของคนลื้อในภาคอีสาน แต่เดิมมาเป็นบ้านเก่าแก่มียุกว่า 400 ปี ชาวนาอ้อมีสืบเชื้อสายลาว “เผ่าไทลื้อ” ซึ่งอพยพมาจากหลวงพระบางและเวียงจันทน์ ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในการปกครองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชาวบ้านนาอ้อเริ่มมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทยเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2236 โดยได้รวมตัวกันอพยพเข้าสู่แหล่งอุดมสมบูรณ์บริเวณโดยรอบหนองวังขอน (หนองน้ำใหญ่ที่มีซุงตายแห้งลอยเป็นแพ) ผู้นำชุมชนสมัยนั้นได้ลงมติตั้งชื่อบ้านใหม่ขึ้นว่า “บ้านวังขอน” (คือบริเวณเหนือบ้านท่าบุงและบ้านปากหมากในปัจจุบัน) และได้ขยายครอบครัวหนาแน่นเพิ่มขึ้นตามลำดับ นอกจากชาวบ้านกลุ่มบ้านวังขอนนี้แล้ว ก็ยังมีชาวนาอ้อกลุ่มอื่นอีกที่อพยพเคลื่อนย้ายลงไปทางใต้เรื่อยๆ จนกระทั่งได้มีการจับจองที่ทำกินอยู่ที่บ้านปากพาน (บริเวณที่น้ำพานไหลลงสู่แม่น้ำเลย) และที่บ้านขันไต่ใหญ่ ซึ่งมีชื่อต่อมาว่า “บ้านหนองหมากผาง” ในปัจจุบัน ในตอนที่ชาวบ้านวังขอนเริ่มก่อตั้งเป็นชุมชนเล็ก ๆ อยู่นั้น บรรดาชายฉกรรจ์ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ต้องถูกเกณฑ์ไปเป็น “ทหารบ้าน” ทางการปราบปรามศึกฮ่อที่เมืองเชียงขวาง จำต้องทิ้งลูกเมียและคนชราให้เฝ้าบ้านและทำมาหากินอยู่ตามลำพัง ในช่วงที่ชายฉกรรจ์ต้องไปออกรบอยู่นั้นก็ได้เกิดโรคไข้ทรพิษ (โรคฝีดาษ) ระบาดขึ้นในหมู่บ้านวังขอน มีชาวบ้านวังขอนเจ็บป่วยล้มตายลงอย่างเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นโรคที่ไม่มีทางเยียวยารักษาให้หายได้ในสมัยนั้น ชาวบ้านวังขอนที่เหลืออยู่จึงได้ตัดสินใจหอบลูกจูงหลานอพยพลงมาใต้เรื่อยๆ จนได้มาพบแหล่งอุดมสมบูรณ์แห่งใหม่อีกแห่งหนึ่ง คือบริเวณที่ราบลุ่มโดยรอบเรียกว่า “หนองอ้อ” (หนองน้ำใหญ่ที่มีป่าอ้อขึ้นหนาแน่นโดยรอบ) บรรดาชายฉกรรจ์ที่กลับจากรบก็ได้กลับรวมตัวกันลงมติตั้งชื่อบ้านใหม่นี้ว่า “บ้านนาอ้อ” มาจนทุกวันนี้ (เทศบาลตำบลนาอ้อ จังหวัดเลย. 2555)

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาลื้อจัดอยู่ในตระกูลภาษาไทย (Tai Family) ในประเทศไทยมีชาวลื้ออยู่ในหลายจังหวัด สำเนียงภาษาที่ใช้จะมีความแตกต่างในรายละเอียด โดยเฉพาะในเรื่องของระบบเสียง เช่น ชาวลื้อที่อพยพมาจากเมืองยอง จะมีสำเนียงต่างไปจากชาวลื้อที่อพยพมาจากสิบสองพันนา โดยมีหน่วยเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียง ได้แก่ /ก, ค (ข-ฌ), ง, จ, ช (ส-ซ-ศ), ย (ญ), ด (ฎ), ต (ฏ), ท (ถ-ธ-ฒ), น (ณ), บ, ป, ฟ (ฝ), พ (ผ), ม, ล, ร, ว, ฮ (ห), อ/ และอีกเสียงหนึ่งซึ่งไม่มีในระบบเสียงของภาษาไทยภาคกลางคือเสียง ญ โดยออกเสียงขึ้นทางจมูก เขียนเป็นสัทอักษรคือ /ŋ/ ทั้งหมดนี้เป็นเสียงพยัญชนะต้นได้ แต่ที่เป็นเสียงพยัญชนะท้ายได้ด้วยมี 9 เสียง ได้แก่หน่วยเสียง /ก, ง, ด, น, บ, ม, ย, ว/ และอีกหน่วยเสียงหนึ่ง ซึ่งในทางภาษาศาสตร์ถือว่าเป็นเสียงพยัญชนะท้ายอยู่ด้วยคือเสียง /อ/ หรือเมื่อเป็นสัทอักษรคือตัว /ʔ/ ได้แก่คำตายที่ประสมกับสระเสียงสั้น เช่น คำว่า /นิ/ ‘นี้’, /ปลิ/ ‘ปี’ เป็นต้น สำหรับเสียงพยัญชนะควบกล้ำมี 2 เสียง คือ /kw/ หรือ /gv/ เช่นคำว่า กวาด,

แกว่ง, แกวน (‘ประสพการณ์’) และอีกเสียงคือ /khw/ หรือ /kw/ (ขว) เช่นคำว่า ขวา (สนใจ แซ่โจ้ว และวีระพงศ์ มีสถาน. 2541 : 13)

ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย ผู้ชายจะสวมเสื้อคล้ายเสื้อหม้อห้อม ลักษณะเป็นเสื้อแขนยาวสีดำหรือสีคราม บางตัวอาจมีเอวลอย แขนเสื้อขลิบด้วยผ้าแถบสีต่างๆ มีฝืนผ้าต่อจากสายหน้าป้ายมาติดกระดุมเงินบริเวณใกล้รักแร้และเอว กางเกงเป็นกางเกงกันลิก เรียกว่า “เต่ว 3 ดูก” สีเสื้อผ้าส่วนใหญ่จะเป็นสีเทา สีดำ ถ้ามีงานบุญจะใส่สีขาวหรือสีดำ มีผ้าขาวม้าคาดพุง โปกศีรษะด้วยผ้าสีน้ำตาล ขาว และดำ ผู้หญิงจะสวมเสื้อที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่าเสื้อปิด แขนยาวตัดเสื้อเข้ารูป เอวลอยมีสายหน้าเฉียงผูกติดกันด้วยด้ายพันหรือแถบผ้าเล็กๆ ที่มุมซ้ายหรือขวาของลำตัว ชายเสื้อนิยมยกลอยขึ้นทั้งสองข้าง สาบเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่างๆ ประดับด้วยกระดุมเม็ดเล็กเรียงกัน สวมขึ้นไทลื้อที่มีลวดลายกลางตัวขึ้น หัวขึ้นเป็นผ้าฝ้ายสีดำหรือสีน้ำตาล ขาว ส่วนตีนขึ้นเป็นผ้าพื้นสีดำ สีเสื้อผ้าของผู้หญิงจะใช้ในโอกาสที่แตกต่างกันออกไป เช่น ถ้ามีงานบุญจะใส่เสื้อปิดขาว โปกหัวด้วยผ้าสีขาว ส่วนเสื้อผ้าสีดำจะสวมใส่ในงานประเพณีหรืองานแต่งงาน สำหรับวัฒนธรรมด้านอื่นๆ อย่างด้านศาสนาและความเชื่อ ชาวไทลื้อนับถือพุทธศาสนาร่วมกับความเชื่อเรื่องผีโดยเฉพาะผีบ้านผีเรือน ผีเจ้านาย ผีอารักษ์ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนการนับถือพุทธศาสนา ต่อมาได้ผสมผสานความเชื่อระหว่างพุทธศาสนากับการนับถือผี (ศูนย์เรียนรู้ชาติพันธุ์ไทในล้านนา. 2560 : ออนไลน์)

14. กลุ่มชาติพันธุ์แสก

“แสก” หรือ “ไทแสก” เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาในตระกูลไท (Tai) มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองแสก เขตเมืองปะคำ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นอกจากนี้ คำว่า “แสก” ยังมีความหมายว่า แจ้ง สว่าง อีกด้วย ปัจจุบันอาศัยอยู่กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร โดยเฉพาะที่บ้านอาจสามารถและบ้านไผ่ล้อม อำเภอเมืองนครพนม และที่บ้านบะหว้า อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ซึ่งนับว่ามีชาวแสกอาศัยอยู่กันหนาแน่น ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์แสกทั้งสิ้น 3 คำ ได้แก่ แสก ไทแสก ไทยแสก

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

เดิมชาวแสกมีภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองรองขึ้นกับกรุงเว้ ซึ่งอยู่ทางตอนกลางของประเทศเวียดนามและจีน เมื่อเห็นว่าถิ่นที่อยู่ในปัจจุบันไม่เหมาะสม จึงได้พากันอพยพลงมาตามลำน้ำโขงแล้วมาตั้งถิ่นฐานชั่วคราวอยู่ระหว่างประเทศเวียดนามกับประเทศลาว โดยมีท้าวกายซุและท้าวกายซา เป็นหัวหน้าในการอพยพ ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยาธิบดีรัชกาลที่ 1 ของไทย ชาวแสก ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานมาอยู่ที่ป่าหยาโศก เนื่องจากเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรต่างๆ จึงได้อพยพกันมาประกอบอาชีพอยู่แห่งนี้อย่างเรื่อยมา จนถึงสมัยพระสุนทรเป็นเจ้าเมืองได้พิจารณาเห็นว่าชาวแสกมีความสามารถและความเข้มแข็ง สามารถปกครองตนเองได้จึงได้ยกฐานะของชาวแสกขึ้นเป็นเมืองโดยได้เปลี่ยนชื่อใหม่จากป่าหยาโศก เป็นเมืองอาจ

สามารถ หรือบ้านอาจสามารถจนทุกวันนี้ เมื่อได้ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองแล้ว ชาวแสกต่างพากันโยกย้ายที่อยู่ไปทำมาหากินในต่างถิ่นอีกก็มี เช่น บ้านไผ่ล้อม ในตำบลอาจสามารถ บ้านดงสมอบ้านบะหว้า ในอำเภอนาหว้า ในพื้นที่อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม และที่บ้านโพธิ์คำ (ประเทศลาวในปัจจุบัน)

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาที่ใช้สื่อสารกันในเผ่าแสกคือ ภาษาแสก ปัจจุบันใช้ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาลาวพื้นเมือง ส่วนภาษาแสกจะใช้สื่อสารกันภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีชาวไทแสกก็สามารถสื่อสารกันได้ ภาษาแสกจะมีแต่ภาพพูดไม่มีภาษาเขียน ผู้พูดภาษาแสกจะรวมตัวกันอยู่ เป็นหมู่บ้าน การแต่งกาย รูปร่าง ลักษณะท่าทางกริยามารยาท และความเป็นอยู่ของชาวไทแสกในปัจจุบัน ไม่แตกต่างไปจากชาวไทยในท้องถิ่นอื่น ๆ สิ่งเดียวที่ทำให้ชาวไทแสกแตกต่างไปจากชาวไทยอื่น ๆ คือ ภาษา พิธีกรรม ความเชื่อของชาวไทแสกซึ่งมีการแสดงแสกเต้นสากร่วมด้วย ในจังหวัดนครพนม มีภาษาถิ่นไทยหลายกลุ่ม คือ ภาษาถิ่นลาวพื้นเมือง ภาษาถิ่นญไทย ภาษาถิ่นญ้อ และภาษาถิ่นกะเลิง ภาษาถิ่นทั้ง 4 ภาษานี้ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกัน แต่ผู้พูดภาษาทั้ง 4 ภา ก็สามารติดต่อกันได้รู้เรื่อง โดยไม่มีปัญหาเลย ทั้งนี้เพราะภาษาถิ่นเหล่านี้ มีความแตกต่างกันในเรื่องเสียงไม่มาก คำศัพท์ก็มีบ้างเล็กน้อย แต่ในเรื่องการเรียงคำ หรือการสร้างประโยคแล้วไม่มีเลย ส่วนภาษาแสกนี้ถึงแม้จะจัดว่าเป็นภาษาไทยถิ่น แต่ความแตกต่างไปจากภาษาไทยถิ่น ไม่อาจเข้าใจได้ทำให้มีคนจำนวนมากคิดว่าภาษาแสกเป็นภาษาเขมร ตามความเป็นจริงแล้วไม่ใช่

3.2.2 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลออสโตรเอเชียติก

1. กลุ่มชาติพันธุ์กวย/กวย

“กวย” เป็นกลุ่มชนที่จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) สาขามอญ-เขมร (Mon - Khmer) ซึ่งอาศัยอยู่แถบบริเวณลุ่มน้ำโขงและเพือกเขาพนมดงรักมาแล้วช้านาน บางครั้งออกเสียงว่า กุย กุย หรือ โกย แตกต่างกันไปตามสำเนียงพูด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะออกเสียงแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น ความหมายของคำเรียกชื่อเหล่านี้ก็มีความหมายเดียวกันคือหมายถึง “คน” และการเรียกชื่อตัวเองว่า “กวย” นี้ กลุ่มชาติพันธุ์จะใช้เรียกก็ต่อเมื่อได้พูดหรือสนทนากับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันหรือกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมร แต่เมื่อสนทนากับกลุ่มอื่นที่พูดภาษาไทยและลาวในประเทศไทย จะเรียกตัวเองว่า “ส่วย” ซึ่งเป็นการเรียกชื่อตามที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยและลาวเรียก (บัญญัติ สาลี. 2558) ในขณะที่ชาวเขมรเรียกว่า “กวย” ซึ่งตรงกับเสียงที่ชาวกวย บางกลุ่มเรียกชื่อตัวเอง ส่วนชาวตะวันตกเรียกว่า Kui หรือ Soui ในปัจจุบันชาวกวยได้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และบางส่วนของนครราชสีมา อุบลราชธานี และมหาสารคาม ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กวยทั้งสิ้น 29 คำ ได้แก่ กุย กวย กุย โกย ส่วย ไทยกวย ไทยส่วย ลาวส่วย เขมรส่วย เขมรป่าดง เขมรส่วยป่าดง ส่วยป่าดง

ซ่า ซ่าเก่า ซ่าส่วย ซ่ากวย กวยเจียง กวยอะจิ้ง กวยอาเจียง กวยดำเรย กวยปรีอใหญ่ ไพร่ส่วย ส่วยซ้าง ส่วยโพน ส่วยเลียงซ้าง ส่วยอีสาน ส่วยลาว ส่วยเขมร ส่วยศรีสะเกษ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวกวยได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยทางตอนล่างของภาคอีสาน เริ่มแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ (พ.ศ.2199-2231) และได้มีการอพยพครั้งใหญ่เข้ามาในเขตจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ ในปลายสมัยอยุธยาจนถึงสมัยธนบุรี (พ.ศ.2245 - 2326) ชาวกวยแต่ละกลุ่มอพยพมาตั้งหลักแหล่ง หรือหาบริเวณล่าซ้างแหล่งใหม่ เพราะมีความชำนาญในการเดินป่า และฝึกซ้าง การอพยพได้หยุดลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ คำว่า “กวย” หรือ “กวย” มีหลักฐานปรากฏในกฎหมายอยุธยา ฉบับ 1974 ซึ่งตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (พ.ศ.1967-1991) ประกาศห้ามไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ลูกสาวให้คนต่างชาติต่างศาสนา คือ ฝรั่งเศส อังกฤษ กัมตัน วิลันดา กุลา มลายู แวก กวย แกว และกฎหมายฉบับเดียวกัน มาตรา 25 มีข้อความตอนหนึ่งระบุถึงคนต่างชาติที่เดินทางเข้ามาค้าขายยังกรุงศรีอยุธยา ประกอบด้วย แวก พราหมณ์ ญวน ฝรั่งเศส อังกฤษ จาม วิลันดา ซวา มลายู กวย ขอม พม่า (เช่น ศรีสวัสดิ์. 2533) หลักฐานนี้ถือเป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Source) ที่เก่าที่สุดที่ปรากฏในราชสำนักสยามที่ใช้คำว่า “กวย” หลักฐานชั้นต้นที่พบในลำดับต่อมาปรากฏในพงศาวดารเมืองละแวก ซึ่งได้กล่าวถึงพระเจ้าธรรมราชาผู้ครองนครธม (พ.ศ.1480-2017) ทรงขอความช่วยเหลือจากกองทัพ “เจ้ากวย” ที่ตั้งอยู่เมืองตบขมม (Thbong Khum) และอยู่ทางตอนใต้ของเมืองนครจำปาศักดิ์ ให้ส่งทหารไปช่วยพระองค์ปราบกบฏ เมื่อกองทัพทั้งสองปรากฏความสำเร็จ ประมุขทั้งสองได้มีสัมพันธ์กันด้วยไมตรีอันดี ยิ่ง ในช่วงที่ชาวกวยเข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยานั้นอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-21 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวกวยเคยมีการปกครองเป็นอิสระทางตอนเหนือของเขมรในเขตจังหวัดกัมปงชองกับดินแดนลาวตอนใต้ในปัจจุบัน (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. 2542 : 94)

ต่อมาเมื่อไทยได้ขยายอำนาจทางการเมืองและการปกครองมายังภาคอีสาน ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมา ผู้คนที่อาศัยอยู่ในแถบบริเวณตั้งแต่ลุ่มแม่น้ำมูลไปจนถึงเมือง จำปาศักดิ์ สาละวัน อัดปือ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าเป็นส่วนใหญ่และห่างจากศูนย์กลางการปกครอง ก็ถูกเรียกโดยคนไทยว่า “เขมรป่าดง” ครั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเมื่อดินแดนเขมรป่าดงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยาม ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-2352) กลุ่มชาติพันธุ์กวยเป็นข้าไพร่แผ่นดินสยามได้ถูกเกณฑ์แรงงานและต้องจัดส่งส่วย เช่น น้ำผึ้ง ชัน นอแรด ซึ่งเป็นของป่าที่มีมากในบริเวณที่ชาวกวยอาศัยอยู่ ให้แก่ทางราชสำนักที่กรุงเทพฯ ชาวบ้านในแถบนี้จึงถูกเรียกว่า “ส่วย” และเนื่องจากพวกกวยเป็นกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ จึงถูกเรียกว่า “ส่วย” เรื่อยมา ความหมายอีกนัยหนึ่งของคำว่า “ส่วย ตามความรู้สึกของคนกลุ่มอื่น คือกลุ่มชนที่ยังไม่เจริญ หรือมีคุณลักษณะต่าง ๆ (General Characteristics) ที่ด้อยกว่าชนกลุ่มอื่น ๆ ในแง่ความรู้สึกทาง

วัฒนธรรม “ส่วย” จึงหมายถึง พวกที่มีวัฒนธรรมต่ำกว่าเพื่อนบ้านคือ เขมรและลาว (ไพฑูริย์ มีกุล. 2531 : 9) ด้วยเหตุนี้ เมื่อชาวตะวันตกเข้ามาศึกษาเรื่องชาติพรรณวรรณนาในอินโดจีน จึงเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กว่าส่วยตามไปด้วย และเรียกกลุ่มกวยที่ยอมรับวัฒนธรรมและนิยมพูดภาษาเขมรว่า “เขมรส่วย” (Khmer-Souï) เรียกกลุ่มกวยที่ยอมรับวัฒนธรรมและนิยมพูดภาษาลาวว่า “ลาวส่วย” (Lao-Souï)

ปัจจุบันชาวกวยตั้งถิ่นฐานโดยมากในเขตภาคอีสานที่จังหวัดบุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ นครราชสีมา มหาสารคาม และอุบลราชธานี ชาวกวยที่อาศัยในภาคอีสานของไทยนั้น เรียกตัวเองว่ากวย หรือกวย สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1 (2542 : 95) แบ่งกลุ่มชาวกวยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยออกเป็น 5 กลุ่มด้วยกัน ดังนี้

1. กวยมะไฮ (Kui M'ï) อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ในเขตอำเภอโขงเจียม ระหว่างแม่น้ำโขงและดินแดนลาวตอนใต้ และเนื่องจากอาศัยอยู่ใกล้ภูเขา ซึ่งภาษากวยเรียกภูเขาว่าบลู จึงเรียกตนเองว่าชาวบลูหรือบรู

2. กวยมะลอ (Kui M'lo) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี และศรีสะเกษ

3. กวยเยอหรือโย (Kui Yer, Yo) อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี และศรีสะเกษ

4. กวยมะลัว หรือมะหลัว (Kui M'laô) อาศัยอยู่จังหวัดศรีสะเกษ และสุรินทร์

5. กวยเจียง หรือกวยอะจิง (ส่วยซ้าง) อาศัยอยู่ในเขตอำเภอท่าตูมและอำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เรียกชื่อกลุ่มนี้ตามความชำนาญในการคล้องช้างนั่นเอง

ในเวลาต่อมาชาวกวยได้อพยพไปอยู่ในบริเวณที่ยังเป็นป่าดงหรือที่ว่างเปล่ายังไม่มีผู้จับจองทำกิน ในเขตจังหวัดใกล้เคียงอีกหลายจังหวัด เช่น บุรีรัมย์ นครราชสีมา และมหาสารคาม เป็นต้น

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษากวยหรือกวยจัดอยู่ตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) สาขามอญ-เขมร (Mon - Khmer) กลุ่มกะตู่ เป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์ ไม่มีตัวอักษรเขียน สืบทอดวัฒนธรรมโดยการบอกเล่าสืบต่อกันมาจากคนเฒ่าคนแก่ แต่มีระบบเสียง คำ วลี และประโยคที่เป็นลักษณะเฉพาะ แต่ละท้องถิ่นจะมีการใช้สำเนียงภาษาที่แตกต่างกันไป ซึ่งถ้าหากใช้ระบบเสียงมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งจะสามารถแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่คือ กลุ่มภาษากวย (กวย - กวย) และกลุ่มภาษากวย (กวย-กวย) ปัจจุบันชาวกวยส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษากวยและภาษาไทยกลาง ในชุมชนกวยที่ไม่มีผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสาน จะไม่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นอีสาน ส่วนในชุมชนกวยที่มีคนเขมรและคนลาวอาศัยปะปนกัน จะพูดภาษาของกันและกันได้

ชาวกวยโดยทั่วไปมีผิวดำ สูงปานกลาง จมูกแพบ ผมหยัดตรงหรือหยิกเล็กน้อย ในบางกลุ่มที่ผสมกับพวกนิกรอยด์ ผมหยิกและมีผิวดำสนิท ส่วนพวกที่ผสมกับกลุ่มไทย

ลาว จะมีผิวขาวโดยทั่วไป กล่าวโดยรวม ๆ แล้วลักษณะเด่นทางกายภาพของชาวกวย มีลักษณะเช่นเดียวกับชาวเขมรและมอญซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษามอญ-เขมรเช่นเดียวกัน กล่าวคือ มีรูปร่างสัต์ทั้น ไหล่กว้าง จมูกแบน ผิวคล้ำ (สา (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. 2542 : 98) ในด้านความเชื่อ ชาวกวยจะนับถือวิญญาณ ได้แก่ ภูตผี เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา และมีความเชื่อเรื่องปอบและเรื่องขวัญ ในหมู่บ้านจะมีแม่เฒ่าทำหน้าที่ดูแลความเจ็บไข้ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าการเจ็บไข้เกิดจากการกระทำของผี จึงมีการอ้อนวอนให้ผีพอใจโดยการรำผีมือ ซึ่งผู้ที่รำผีมือต้องผ่านพิธีไหว้ครู ครอบครู ขณะเดียวกันก็นับถือพระพุทธศาสนา โดยในชุมชนชาวกวยจะมีทั้งวัดและศาลผีประจำหมู่บ้าน บนบ้านจะมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ มีห้องบูชาพระพุทธรูปในบ้าน บางบ้านจะสร้างเป็นศาลผีบรรพบุรุษไว้ใกล้กับศาลเจ้าที่ การเช่นผีบรรพบุรุษจะทำอย่างน้อยปีละครั้ง เรียกว่า การเลี้ยงผีปู่ตา หรือ “แซนยะจั้ง” เป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่เชื่อว่าเป็นผู้รักษาชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้ ก็มีประเพณีการพ่อนฝัด ที่ชาวกวยแทบทุกหมู่บ้านยังยึดถือการพ่อนฝัด หรือ “แซงมอ” ซึ่งจะกระทำในวันเพ็ญ เดือน 3 ของทุก ๆ ปี มีลักษณะคล้ายคลึงกับการรำผีฟ้าของชาวไทยลาว

ด้านวิถีการดำเนินชีวิต ชาวกวยนิยมเลี้ยงช้างซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยจะออกไปจับช้างในป่าด้วยการคล้องช้าง เรียกว่า “โพนช้าง” เป็นการจับช้างโดยหมอช้างที่ใช้ขบวงบาศที่เรียกว่า “เชือกประก่า” ทำจากหนังควายถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษหรือครูบาอาจารย์คล้องเท้าช้าง แล้วผูกกับต้นไม้แล้วนำช้างมาฝึกใช้งาน การคล้องช้างมีปีละครั้ง ช่วงเดือน 11-12 ช้างที่ตายลงจะมีการฝังอย่างดีและจะขุดกระดูกขึ้นมาทำพิธีอุทิศส่วนกุศลไปให้ชาวกวยที่มีอาชีพเลี้ยงช้างจะเรียกว่า “กวยอาจิง” หรือ “ส่วยช้าง” ส่วนวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวกวย หญิงสูงอายุจะนุ่งผ้าที่มีลายใส่เสื่อคอกระเช้า ไส่สร้อยคอลูกปัดเงิน นิยมใส่ดอกไม้หอมไว้ที่ติ่งหู นิยมทอผ้า เช่น ผ้าจิกกะน้อย เป็นผ้าที่มีลักษณะคล้ายผ้าหางกระรอกมีสีเดียวเป็นผ้าสำหรับผู้ชายนุ่งในพิธีการที่สำคัญ ลักษณะการนุ่งจะนุ่งพับจีบด้านหน้า เหมือนการนุ่งโสร่ง ผ้าของหญิงนิยมทอหมีคันเป็นทางแนวดิ่งย่นพื้นสีน้ำตาล หัวขึ้นเป็นพื้นแดงลายขีด ดินขึ้น สีดำมีริ้วขาวเหลืองแดง และมีผ้าจะกวีซึ่งเป็นผ้าคล้ายอันลูซิมของเขมร มีลักษณะเป็นลายทางยาว เป็นผ้าที่ผู้หญิงใช้นุ่งในงานสำคัญ ๆ ในด้านวัฒนธรรมการกิน ชาวกวยจะรับประทานข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก และรับประทานข้าวเหนียวเป็นบางครั้ง

2. กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง

กะเลิงเป็นกลุ่มชนที่จัดอยู่ในกลุ่มมอญ-เขมร (Mon - Khmer) ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) มักตั้งภูมิลำเนากระจัดกระจายไปตามที่ราบสูง บนเทือกเขา หุบดอยในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร นครพนม และสกลนคร แต่ชุมชนที่ใหญ่และมีชาวกะเลิงอาศัยอยู่หนาแน่นอยู่ในพื้นที่บนเทือกเขาภูพาน อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร เช่น ที่บ้านบัว บ้านกุดแฮด บ้านกุดบาก

บ้านนาขาม บ้านโพนงาม บ้านหนองสระโน เป็นต้น (บุญยงค์ เกศเทศ. 2553 : 49-50) ในด้านชาติพันธุ์วิทยา กะเลิงเป็นชาวพวกหนึ่ง บางคนเข้าใจว่า “กะเลิง” มาจากคำว่า “ข้า-เลิง” ซึ่งหมายถึงการเป็นข้าหรือคนรับใช้ผู้อื่นตลอดมา แต่ก็ไม่อาจยืนยันได้ว่าใครเป็นนายของพวกกะเลิง (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. 2542 : 145) ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงทั้งสิ้น 10 คำ ได้แก่ กะเลิง เกลิง ข้ากะเลิง ข้า-เลิง ไทยเกลิง ไทกะเลิง ไทยกะเลิง ไทยข้ากะเลิง กะเลิงบ้านบัว กะเลิงโบราณ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

“กะเลิง” มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ในแขวงคำม่วนและแขวงสุวรรณเขต ได้อพยพมาตั้งแหล่งอยู่ในประเทศไทยเมื่อประมาณ 100 ปีเศษ ตั้งแต่มีการปราบเจ้าอนุวงศ์ในรัชกาลที่ 3 และมีการอพยพครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อเกิดศึกกบฏฮ่อในปี พ.ศ. 2416 ทั้งนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์เกี่ยวกับชาวกะเลิง เมื่อครั้งเสด็จตรวจราชการที่เมืองนครพนม พ.ศ.2449 ว่า “...ชาวบ้านนี้ว่าเป็นพวกเกลิง แต่อยู่มาช้านานหลายชั่วคนแล้ว จนไม่รู้ว่าเป็นพวกเกลิงมาจากไหน ชายบางคนไว้ผมมวย บางคนไว้ผมประบ่า และสักแก้มเป็นรูปนก หญิงบางคนไว้ผมสูง แต่โดยมากแต่งตัวตามธรรมดาคนพื้นเมือง” (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. 2538 : 108) แต่ก็มีข้อสันนิษฐานกันว่าชาวกะเลิงมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่เมืองกะตาก แต่ไม่รู้ว่าเมืองกะตากอยู่ที่ไหน ชาวกะเลิงบางคนกล่าวว่าถิ่นฐานเดิมของตนคือเมืองภูวานากะแดงหรือบ้านนากะแดง ซึ่งตั้งอยู่เชิงเขาอก แขวงเมืองภูวตล ต่อเขตเมืองคำเกิด คำม่วน

การเคลื่อนย้ายของพวกกะเลิงข้ามฝั่งแม่น้ำโขงเข้าสู่นครพนมและสกลนคร คงเริ่มในช่วงศึกฮ่อที่เมืองเชียงขวาง พุ่เชียงคำ พ.ศ.2427 ในครั้งนั้นราชวงศ์ฟองเมืองสกลนครได้คุมเสบียงกรังติดตามแม่ทัพไปพุ่เชียงคำด้วย ทั้งยังได้รับพุ่กับเงินฮ่อเป็นสามารภ ในปีรุ่งขึ้นเจ้าฟ้าหามหวีเวียนเนียน เจ้าเมืองพุ่ชุนของญวนต้องการเป็นเอกราชจากฝรั่งเศสจึงแข็งเมือง แต่สู้ไม่ได้จึงพาสัครพรรคพวกหนีเข้ามาอาศัยที่เมืองวังคำ บ้านบ่อคำแฮ แขวงเมืองภูวตล พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ซึ่งตั้งทัพอยู่ที่เมืองหนองคาย โปรดเกล้าฯ ให้จมีนมนเฑียรพิทักษ์ขึ้นไปพร้อมกับกองรักษาด่านตรวจปักเขตแดนพระราชอาณาเขตสยาม ในจำนวนนี้โปรดเกล้าฯ ให้ราชวงศ์ฟองและท้าวคำสายตั้งกองรักษาด่านอยู่ที่บ้านนากะแดงเป็นเวลา 6 เดือน เมื่อเห็นว่าเหตุการณ์เรียบร้อยจึงยกทัพกลับสกลนคร ความวุ่นวายทั้งศึกฮ่อและศึกญวนรอบ ๆ เมืองภูวตลในช่วงปี พ.ศ.2427-2429 นั้นเป็นสาเหตุทำให้พวกกะเลิงอพยพหนีภัยข้ามโขงมาอยู่ในท้องถิ่นนครพนมและสกลนคร (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. 2542 : 145)

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษากะเลิงจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) สาขาภาษามอญ-เขมร (Mon-Khmer) ภาษากะเลิงไม่มีหน่วยเสียง /ฟ/ แต่ออกเสียงเป็น /พ/ แทน เช่น

ไพฟ้า (ไพฟ้า) ไม่มี /ฝ/ ใช้ /ผ/ แทน เช่น ผาด (ผาด) ไม่มีเสียง /ร/ แต่ใช้เสียง /ล/ และ /ฮ/ เช่น ลำ (ลำ) ฮกเอื้อ (รกรื้อ) ไม่มี /ช/ ใช้ /ซ/ แทน เช่น ชม (ชม) มีอักษรควบใช้เป็นบางคำ เช่น ขว้าม (ข้าม) สวาบ (สวบ) กินอย่างมูมมาม เป็นต้น แต่ปัจจุบันกะเลิงโดยมากพูดภาษาไทยถิ่นอีสานหรือไทลาว คนรุ่นใหม่พูดภาษากะเลิงไม่ได้แล้ว

ด้านวิถีการดำเนินชีวิตของชาวกะเลิง มีลักษณะเช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไป คือ ยึดถือยึดถือสืบทอดสองคองสิบสี่ เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และมีคติความเชื่อถือในเรื่องผี นับถือผีมหัศจรรย์ หลักบ้าน วิญญาณบรรพบุรุษ ผีนา/ผีตาแหก ผีป่า ผีเขา (สุรัตน์ วรารัตน์. 2523 : 144 -145)แต่ก็ไม่ได้เคร่งครัดในพิธีกรรมเช่นบางเผ่า ความเชื่ออีกเรื่องหนึ่งของชาวกะเลิงก็คือ เรื่องขวัญและกำลังใจ โดยเชื่อว่า เมื่อเกิดอุบัติเหตุหรือตกใจ หรือตกต้นไม้ ขวัญจะยังอยู่ในบริเวณนั้น เมื่อต้องการให้ขวัญเข้าร่างต้องหาภาชนะหรือใช้ผ้าขาวม้าไปช้อนขวัญกลับเข้าสู่ร่าง จากนั้นผู้ใหญ่หรือพ่อแม่จะใช้ด้ายขาวผูกข้อมือรับขวัญ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. 2542 : 148) นอกจากนี้ ชาวกะเลิงยังมีลักษณะเด่นประการหนึ่งที่มีก้ำกึ่งกันอยู่เสมอก็คือ การสักรูปนกที่แก้ม แต่โดยทั่วไปคนเผ่าคนแก่เกือบทุกเผ่าในสมัยก่อนก็นิยมการสัก โดยจะสักตั้งแต่เหนือหัวเข้า ตะโพก เอว ข้อมือ ข้อเท้า เพื่อให้ดูสวยงาม อย่างไรก็ตาม ในสมัยที่สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์มาเป็นข้าหลวงมณฑลลาวกาว ได้ทรงประกาศให้ประชาชนเลิกเชื่อเรื่องนี้ แต่คำประกาศก็มิได้ผลสักเท่าใดนัก เพราะไม่อาจลบล้างความเชื่อความนิยมในสมัยนั้นได้ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. 2542 : 145-146) ปัจจุบันไม่พบการสักนกที่แก้มแล้ว

ในด้านประเพณีการแต่งกาย นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าธรรมดาหม้อ เย็บด้วยมือ และนิยมแต่งตัวกะทัดรัด เช่น ถิ่นนุ่งขึ้นผ้าฝ้ายสั้นมักใช้ผ้าทอพื้นบ้านเป็นตาสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ คาดอก โปกผ้าบนศีรษะ สะพายกะหยังขึ้นภูเก็บของป่า แต่ถ้าหากนุ่งขึ้นยาวคลุมเข่ามักสวมเครื่องประดับ เช่น สร้อยข้อมือทำด้วยรัตนชาติหรือดินเผา ใส่ต่างหูเป็นห่วงกลม เสื้อแขนยาวสีขาวเหลืองเก็บชายเสื้อคาดเข็มขัดเงิน เป็นชุดที่ใช้ในงานมงคลต่าง ๆ นับเป็นเครื่องแต่งกายที่งดงามที่สุดของชาวเผ่ากะเลิงวัยหนุ่มสาว ส่วนชาวกะเลิงที่สูงอายุ มักนุ่งขึ้นลายดำ ขาว แดง สวมเสื้อแขนกระบอกข้อมือคราม ที่سابเสื้อมีเหรียญสตางค์แดงติดเป็นแนวระดม เก้าอี้สูง หลิงชาวกะเลิงในสมัยก่อนแต่งกายโดยนุ่งผ้าขึ้นมัดหมี่มีเชิง ไม่สวมเสื้อ ใช้แพเปียงโต่งในเวลาทำงานปกตินิยมเปลือยหน้าอกซึ่งเรียกว่า ปะนมไว้ผมยว และผมยวสวมกำไลข้อมือ ข้อเท้า และตุ้มหูเงิน นิยมทัดดอกไม้ ประเทืองผมด้วยขมิ้น ทาหน้าด้วยหัวกลอยและข้าวสาร บางคนนิยมมาถูพื้นให้ดำงาม สวมรองเท้าที่ประดิษฐ์เองใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ หนังสัตว์ กาบหมาก ปัจจุบันการแต่งกายของชาวกะเลิงคล้ายกับชาวอีสานทั่วไป (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. 2543 : 157-158)

3. กลุ่มชาติพันธุ์ขมุ

“ขมุ” เป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ในภาคอีสานพบชาวขมุในบริเวณภูเขาแถบจังหวัดบึงกาฬและหนองคาย นักภาษาศาสตร์จัดให้อยู่กลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) สาขามอญ – เขมร สาขาย่อยขมุอิก เชื่อกันว่าเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของเอเชียอาคเนย์ คำว่า “ขมุ” เป็นคำที่ชาวขมุใช้เรียกตัวเอง มีความหมายว่า “คน” ในประเทศลาวจะเรียกชาวขมุว่า “ลาวเทิง” หรือลาวบนที่สูง บางทีก็เรียกว่า “ข่า” คำที่ชาวขมุใช้เรียกพวกเดียวกันแต่ต่างกลุ่มคือ “ตะม้อย” ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ขมุทั้งสิ้น 5 คำ ได้แก่ ขมุ ข่าขมุ ลาวเทิง ก่ามู ตะม้อย

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

เชื่อกันว่า “ขมุ” เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของเอเชียอาคเนย์ ปัจจุบันขมุกระจายตัวอยู่ทางประเทศลาวตอนเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแขวงหลวงพระบาง ทั้งนี้ ขมุที่อยู่ในลาวนั้นสามารถจำแนกออกเป็นหลายกลุ่มตามความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์และการเมือง เช่น ขมุแก้ว่น ส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ระหว่างชายแดนล้านช้าง สิบสองปันนา และสยาม ถือเป็นกลุ่มที่มีสถานภาพสูงกว่าชนขมุกลุ่มอื่น เพราะเดิมในกลุ่มขมุแก้ว่นมีเจ้าแก้ว่นคอยคุมเส้นทางการค้าบริเวณชายแดน ซึ่งบรรดาพ่อค้าชาวจีนยูนนานหรือชาวจีนฮ่อใช้เป็นเส้นทางค้าขาย ดังนั้น การผ่านเขตแดนต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าแก้ว่นก่อน ขณะที่ ขมุยวนและขมุลื้อ ไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ เนื่องจากขึ้นอยู่กับเมืองที่มีอำนาจมากกว่า โดย ขมุยวน นั้นหมายถึงกลุ่มชนขมุที่ขึ้นอยู่กับคนไทยวนภายใต้ดินแดนของสยาม ขณะที่ขมุลื้อขึ้นอยู่กับเขตสิบสองปันนา ส่วน ขมุร็อกและขมุย้ม ถือเป็นชนกลุ่มน้อยที่ขึ้นตรงกับหลวงพระบาง (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์มหาชน). 2560 : ออนไลน์) สำหรับในประเทศไทยนั้นชาวขมุอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นในจังหวัดน่าน นอกจากนี้ มีอยู่ในจังหวัดเชียงราย ลำปาง เชียงใหม่ สุโขทัย อุทัยธานี และจังหวัดหนองคาย บึงกาฬ ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคอีสานที่มีชาวขมุอาศัยอยู่

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาขมุหรือภาษาก่ามู (Khmu) เป็นภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) สาขามอญ-เขมร (Mon-khmer) กลุ่มย่อยขมุ (Khmu) มีพยัญชนะ 17 เสียง เป็นตัวสะกดได้ 15 เสียง สระมี 22 เสียง เป็นสระเดี่ยว 19 เสียง สระประสม 3 เสียง มีความแตกต่างระหว่างสระเสียงสั้นและสระเสียงยาว ไม่มีเสียงวรรณยุกต์แต่มีลักษณะน้ำเสียง 2 แบบ คือ เสียงทุ้มใหญ่กับเสียงเบาแหลม ทั้งนี้ ในแต่ละกลุ่มอาจออกเสียงแตกต่างกันตามสำเนียงท้องถิ่น แต่ก็สามารถสื่อสารกันได้ อย่างไรก็ตาม (สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2536) ในด้านวัฒนธรรมประเพณี ชาวขมุมีวัฒนธรรมการแต่งกายไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ พื้นผ้าของเครื่องแต่งกายจะเป็นพื้นสีดำ สาบเสื้อจะเป็นผ้าแถบสีแดงบ้าง หรือประดับโดยใช้เหรียญเงินบ้าง ซึ่งเหรียญนั้นจะเป็นเหรียญที่ตีขึ้นเองหรือเป็นเหรียญที่มีตราของฝรั่งเศสเช่นเดียวกับเมื่อครั้งที่อยู่ลาว ส่วนเครื่องประดับอื่นๆ ก็จะเป็นผ้าโพกหัวสี

แดงซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของคนขมุที่มาจากแถบห้วยทราย หลวงพระบาง ในแง่ความหมายของสัญลักษณ์สีแดงนั้น หมายถึง การรวมเลือดเนื้อความสามัคคีกันนั่นเอง นอกจากนี้ ชาวขมูยังยึดถือความเชื่อในเรื่องบรรพบุรุษที่เกี่ยวกับพญาเจือง วีรบุรุษผู้กล้าหาญ โดยจะมีการประกอบพิธีกรรมในช่วงเทศกาลปีใหม่ขมุ และมีความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณบรรพบุรุษในระดับครอบครัว เช่น ผีปู่ผีย่า ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถช่วยคุ้มครองลูกหลานได้ อีกทั้งยังเชื่อในเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ขวัญเจ้าที่เป็นต้น จึงมีการประกอบพิธีกรรมเช่น การเรียกขวัญ การสู่ขวัญ และการเลี้ยงผีต้นน้ำ เป็นต้น (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์มหาชน). 2560 : ออนไลน์)

4. กลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย

ชาวไทยเชื้อสายเขมรหรือที่ทางราชการเรียกว่า เขมรถิ่นไทย นับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) สาขามอญ-เขมร (Mon-Khmer) ผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในท้องที่อีสานมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และบางอำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี นครราชสีมา ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม ทั้งนี้ ภาษาเขมรนับเป็นภาษาที่ประชากรชาวอีสานที่ใช้ค่อนข้างมากรองจากกลุ่มที่ใช้ภาษาไทยลาว ชาวเขมรถิ่นไทยเรียกตนเองว่า “ขแมร์” และเรียกภาษาและชาติพันธุ์ของตนเองว่า “ขแมร์ลือ” ซึ่งแปลว่า เขมรสูง เรียกภาษาเขมรและชาวเขมรในประเทศกัมพูชาว่า “ขแมร์กรอม” แปลว่า เขมรดำ ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยทั้งสิ้น 16 คำ ได้แก่ เขมรถิ่นไทย เขมรคะแมร์ คแมร์ลือ คแมร์-ลือ ขแมร์ ขแมร์ลือ ขแมร์เลอ ไทเขมร ไทย-เขมร เขมรสูง เขมรเหนือ เขมรสุรินทร์ เขมรถิ่นไทย ชาวไทยเชื้อสายเขมร คนไทยเชื้อสายเขมร

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า ชาวเขมร หรือในอดีตเรียกว่า ชาวขอม ชาวกัมพู หรือพวกคะแมร์ เป็นกลุ่มที่มีบทบาทเด่นชัดในการควบคุมอิทธิพลทางการเมืองของดินแดนอีสานระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-18 โดยเฉพาะในสมัยเขมรพระนคร (พุทธศตวรรษที่ 14-18) อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของเขมรได้ขยายเข้าสู่อีสานใต้ ซึ่งได้ขยายอำนาจทางการเมืองของเขมรในสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 และพระเจ้าวรมันที่ 7 อันเป็นสมัยที่ชาวเขมรได้เข้ามาอยู่ในอีสานใต้ เพราะกษัตริย์เขมรได้เกณฑ์ชาวเขมรจากประเทศกัมพูชา และชาวกวยในเขตอีสานใต้มาเป็นผู้สร้างปราสาทและสร้างเมืองในอีสาน เช่น ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเขาพระวิหาร ปราสาทพิมาย ฯลฯ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16-17 ได้มีการสร้างปราสาทในเขตอีสานใต้จำนวนมาก ชาวเขมรที่ถูกเกณฑ์แรงงานจึงตั้งหลักแหล่งอยู่รอบๆ ปราสาทและเมืองที่สร้างขึ้น (ไพฑูริย์ มิกุล. 2529 : 5 อ้างถึงใน ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. 2548 : 87) นอกจากนี้ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในปี พ.ศ.2324 เมืองกัมพูชาเกิดจลาจล จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปปราบ ในสงครามครั้งนี้เมืองชูนันท์ เมืองสุรินทร์ และเมืองสังขะ ได้ร่วมยก

กองทัพไปตีเมืองเสียมราฐ กำพงสวาย บันทายเพชร บันทายมาศ และได้นำชาวเขมรจำนวนมากมาไว้ที่สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ชาวเขมรรุ่นสุดท้าย ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ.2410 แต่ในช่วงที่เสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ กลับมาเป็นของไทยช่วงสงครามเอเชียบูรพา ระหว่าง พ.ศ. 2485 มีคนไทยที่เป็นชาวศรีสะเกษจำนวนหนึ่งไปตั้งถิ่นฐานในกัมพูชา อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยและกัมพูชากรณีปราสาทเขาพระวิหาร ราว พ.ศ. 2500 – 2505 รัฐบาลไทยในสมัยนั้นยังมีนโยบายรับชาวเขมรที่ไม่ฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในแผ่นดินไทยได้

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาเขมรถิ่นไทย หรือที่เรียกว่าภาษาเขมรเหนือ หรือภาษาเขมรสุรินทร์ เป็นภาษาย่อยของภาษาเขมร พูดโดยชาวเขมรในประเทศไทยที่อยู่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา ศรีสะเกษ อุบลราชธานี มหาสารคาม และร้อยเอ็ด อยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) ภาษาเขมรถิ่นไทยต่างจากภาษาเขมรสำเนียงพนมเปญซึ่งเป็นสำเนียงมาตรฐานในด้านจำนวนและความต่างของหน่วยเสียงสระ การใช้พยัญชนะ รากศัพท์ และไวยากรณ์ ทำให้แยกสำเนียงเขมรถิ่นไทยออกจากสำเนียงอื่น ๆ ได้ง่าย ผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยจะเข้าใจภาษาเขมรทุกสำเนียง แต่ผู้พูดสำเนียงพนมเปญจะมีปัญหาในการทำความเข้าใจภาษาเขมรถิ่นไทย จึงทำให้นักภาษาศาสตร์บางท่านแยกภาษาเขมรถิ่นไทยออกเป็นภาษาใหม่ออกจากภาษาเขมร โดยถือเป็นภาษาใกล้เคียงกัน

ด้านวิถีการดำเนินชีวิตชาวเขมรถิ่นไทยหรือเขมรสูง ส่วนมากอยู่ในชนบทมีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ จะเดินทางไปรับจ้างทำงานในตัวเมือง และในกรุงเทพฯ เมื่อถึงฤดูเพาะปลูกก็จะเดินทางกลับภูมิลำเนา ประกอบอาชีพหลักของตน ชาวเขมรถิ่นไทยนับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อในเรื่องผีตายาย ประเพณีสำคัญของชาวเขมรสูงส่วนมากจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนาตามความเชื่อ เช่น ประเพณีไหว้พระแช่ เป็นประเพณีบวงสรวงและไหว้พระจันทร์เพื่อเสียงทางฝนฟ้าประจำปี และประเพณีแซนโดนตา (แปลว่า เช่นปู้ตา) ซึ่งเป็นประเพณีการเช่นผีบรรพบุรุษ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องยาสั่ง มีการละเล่นที่สำคัญ เช่น กันตริ้ม การขับเจรียง และรำสาก เป็นต้น ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของผู้ชายมีทั้งนุ่งโจงกระเบน และกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อคอกลมผ่าอก มีผ้าขาวม้า ซึ่งเรียกตามภาษาเขมรว่า “สไบ” คาดเอว สำหรับผ้านุ่งโจงกระเบนนั้นนิยมผ้าหางกระรอก ซึ่งชาวเขมรมีฝีมือในการทอผ้าไหมหางกระรอกมาก ผู้ชายนิยมตัดผมสั้น ส่วนผู้หญิง จะนุ่งซิ่นไหมและฝ้าย เรียกว่า “ซิ่นปัด” มีหลายแบบหลายลาย เช่น โสล อันลุยชิมอันปรม (พื้นแดงเข้ม มีขีดดำขาวตัดกัน) ชะมอ ละเบ็ก หมี่คั้น ผู้หญิงเขมรถิ่นไทยจะใส่เสื้อแขนกระบอกคอกลมผ่าอกติดกระดุม พาดผ้าสไบ ในโอกาสสำคัญๆ และนิยมปล่อยผมยาวไม่เกล้ามวย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 2. 2542)

5. กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร

ญ้อกรนับเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของชาวเอเชียอาคเนย์ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าชนกลุ่มนี้น่าจะสืบเชื้อสายมาจากชาวทวารวดีโบราณ “ชาวบน” เป็นชื่อที่คนไทยโคราชเรียก ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์เรียกตนเองว่า “ญ้อกร” (Nyah-Kur) หรือ “เนียะกุล” หรือ “เยียะกร” ซึ่งมีความหมายว่า “คนภูเขา” (ญ้อ/เนียะ/เยียะ แปลว่า คน, กุร/กุล แปลว่า ภูเขา) แต่การที่คนไทยเรียกว่า ชาวบน หรือบางครั้งเรียก คนดง ไม่เป็นที่ชอบใจของชาวญ้อกรเท่าใดนัก ภาษาของญ้อกรจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) สาขามอญ อาศัยอยู่บนภูเขาแถบแม่น้ำป่าสักในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา โดยเฉพาะที่จังหวัดชัยภูมิ ในเขตอำเภอหนองบัวระเหว และอำเภอจัตุรัส จะมีชาวญ้อกรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุด ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกรทั้งสิ้น 10 คำ ได้แก่ ญ้อกร ญ้อกร เนียะกุล เนียะกร เยียะกร ละว้า ชาวบน ชาวดง คนดง มอญโบราณ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวญ้อกรเป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ตามไหล่เขาหรือเนินเตี้ยๆ แถบบริเวณด้านในของริมที่ราบสูงโคราช จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ อย่างน้อยสามชั่วอายุคน ในอดีตมักมีการย้ายถิ่นที่อยู่ในบริเวณดังกล่าว แม้ปัจจุบันจะตั้งหลักแหล่งที่แน่นอนแต่การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนและการนับเครื่องญาติในหมู่ญ้อกรในบริเวณสามจังหวัดยังคงมีอยู่ ปัจจุบันชาวญ้อกรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดที่บ้านน้ำลาด หมู่ที่ 4 ตำบลนายางกัก อำเภอสทิต จังหวัดชัยภูมิ นอกจากนี้ ยังมีที่บ้านวังกำแพง ในอำเภอบ้านเขว้า ที่บ้านท่าโป่ง บ้านห้วยแย้ ในอำเภอนองบัวระเหว ที่บ้านสะพานหิน บ้านสะพานยาง ในอำเภอสทิต บ้านกลาง บ้านพระบึง บ้านวังตะเคียน บ้านตะขบ อำเภอบักรังชัย บ้านมาบกราด ตำบลโคกกระชาย บ้านตลิ่งชัน ตำบลระเซ่หิน อำเภอบุรี บ้านไทรย้อยพัฒนา อำเภอนองบุรณาก (อพยพมาจากบ้านไทรย้อย ตำบลระเซ่หิน อำเภอบุรี เพราะน้ำเหนือเขื่อนน้ำมูลท่วมหมู่บ้านเดิม) จังหวัดนครราชสีมา บ้านน้ำเลา บ้านห้วยไคร้ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนบ้านท่าดั่งถิ่นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมอยู่ในป่าแถบเทือกเขาพังเหย มีอาณาบริเวณคาบเกี่ยวต่อเนื่อง 3 จังหวัดคือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาของญ้อกรจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) ในสาขาโมนิก (Monic) หรือมอญ (Mon) จัดอยู่ในกลุ่มภาษามอญโบราณ (Old Mon) ซึ่งแตกต่างจากภาษามอญในปัจจุบันที่เป็นภาษามอญใหม่ (Modern Mon) นักภาษาศาสตร์คนสำคัญคือ เจอรัลด์ ดิฟโฟลธ (Gerard Diffloth) ได้เปรียบเทียบภาษาญ้อกรกับภาษามอญในจารึกสมัยทวารวดี พบว่ามีความใกล้เคียงกัน จึงเป็นที่มาให้นักวิชาการบางคนเรียกญ้อกรว่า “ชาวมอญโบราณ” (ศุนย์

มานุษยวิทยาสีรินธร (องค์มหาชน). 2560 : ออนไลน์) ทั้งนี้ ภาษาที่ชาวญ้อที่อาศัยอยู่ที่ชัยภูมิใช้จัดอยู่ในภาษาญ้อถิ่นใต้ ในปัจจุบันชาวญ้อถูกกลืนด้วยประเพณีวัฒนธรรมอีสานอย่างรวดเร็ว มีบางหมู่บ้านเท่านั้นที่พูดภาษาถิ่นของตนเองได้ คนรุ่นใหม่จะพูดภาษารอบข้างที่คนส่วนใหญ่พูดกัน อีกประการหนึ่งภาษาของชาวญ้อไม่มีระบบการเขียน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวญ้อถูกกลืนได้อย่างรวดเร็ว ปัจจุบันชาวญ้อพูดภาษาญ้อเฉพาะผู้ที่อายุเกิน 60 ปีขึ้นไป นอกจากนั้นใช้ภาษาไทยโคราช เช่นเดียวกับชาวมอญที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน

ชาวญ้อมีรูปร่างลักษณะผิวค่อนข้างคล้ำ ตาโตกว่าคนไทย แต่ไม่ต่างจากคนไทยมากนัก รูปร่างสูงปานกลาง ด้านการแต่งกายแบบดั้งเดิมของชาวญ้อคือ ผู้หญิงจะสวมเสื้อเกี้ยวและนุ่งผ้าถุงมีชายผ้าใหญ่ สวมสร้อยเงินและเจาะใบหูกว้างเพื่อสวมตุ้มหูใหญ่ ญ้อเรียกกะจอน ทำด้วยไม้มีกระจกติดข้างหน้า ไผ่ผอมยาวเกล้ามวย ส่วนผู้ชายนุ่งผ้าโสร่งตาหมากรุก วิธีการนุ่งแบบเหน็บธรรมดา ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชาวญ้อมีบ้านเรือนอยู่กันเป็นกลุ่ม มีบางพวกอพยพหนีเข้าไปอยู่ในป่าลึกหรือบนภูเขาสูงขึ้นไป ชาวบ้านใช้แสงไฟจากตะเกียงเป็นส่วนใหญ่ อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ฤดูแล้งจะใช้น้ำซับซึ่งมีตลอดปี ชาวญ้อมีอาชีพทำไร่ปลูกข้าวตามไหล่เขา นอกจากนี้ก็ยังปลูกพืชไร่อื่น ๆ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง พริก มะเขือ เป็นต้น อีกทั้งยังนิยมเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ และหาของป่า อีกทั้งมีความสามารถในการจักสาน โดยเฉพาะสานเสื่อ สำหรับวัฒนธรรมความเชื่อ ชาวญ้อมีความเชื่อศานาพุทธ เชื่อในเรื่องภูติผีวิญญาณ นิยมยังแต่งงานในหมู่ชาวญ้อด้วยกัน การละเล่นมีการเป่าไปไม้ซึ่งบางครั้งจะเป่าเป็นสัญญาณเรียกหากัน มีการเล่นเพลงพื้นบ้านเรียกว่า กระแฉะ หรือ ปะเรเร เป็นการร้องโต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง ฝ่ายหญิงเป็นผู้ตีโทนให้จังหวะ เนื้อหาเป็นการเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว ชาวญ้อในปัจจุบันถูกกลืนด้วยประเพณีวัฒนธรรมอีสานอย่างรวดเร็ว มีบางหมู่บ้านเท่านั้นที่พูดภาษาถิ่นของตนเองได้ คนรุ่นใหม่จะพูดภาษารอบข้างที่คนส่วนใหญ่พูดกัน เหตุผลสำคัญ ที่ภาษาของชาวญ้อถูกกลืนอย่างรวดเร็วเพราะว่า ชาวญ้อไม่มีภาษาเขียนหรือมีแต่ไม่ได้นำมาใช้อย่างแพร่หลายจึงทำให้ภาษาของชาวญ้อ ถูกลืมเลือนอย่างรวดเร็ว

6. กลุ่มชาติพันธุ์ถิ่น

“ถิ่น” เป็นชาวเขาเผ่าหนึ่ง โดยมากอาศัยอยู่บนภูเขาในภาคเหนือของประเทศไทย ในภาคอีสานพบชาวถิ่นอาศัยอยู่ที่บ้านหมันขาว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย แต่เป็นเพียงชนกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น ชื่อ “ถิ่น” เป็นชื่อที่ทางราชการตั้งให้ บางครั้งเรียกว่า ซ่าถิ่น แต่ชนกลุ่มนี้จะเรียกตัวเองว่า ลัวะ(Lua) โดยแบ่งออกตามความแตกต่างของภาษาได้ 2 กลุ่มใหญ่ คือ ถิ่นปรายและถิ่นมัล ถิ่นทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีความแตกต่างกันในภาษาพูดและขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนการตั้งถิ่นฐานและการแต่งกายเหมือน ๆ กัน ภาษาของชาวถิ่นจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro - Asiatic) ทั้งนี้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ถิ่นทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ ถิ่น ข่าถิ่น ลัวะ มัลปรีญ ลัวะมัล ลัวะปรีญ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวเขาเผ่าถิ่นซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบภูเขา รอยต่อระหว่างจังหวัดน่านกับแขวงไซบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น มีประวัติความเป็นมาของเผ่าที่ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากชาวถิ่นไม่มีภาษาเขียนของตนเอง จึงไม่มีการจดบันทึกประวัติความเป็นมาที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งข้อสงสัยดังกล่าวแยกเป็น 2 แนวทาง คือชาวเขาเผ่าถิ่นเป็นชนชาติดั้งเดิมซึ่งตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทยก่อนแล้ว และอีกแนวหนึ่งว่าอพยพมาจากประเทศลาว ซึ่งยังไม่สามารถยืนยันได้ นักวิชาการท่านหนึ่งได้เขียนไว้เมื่อปี พ.ศ. 2507 คาดคะเนว่าชาวถิ่นได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเมื่อ 40-80 ปีมาแล้ว อีกท่านหนึ่งได้เขียนไว้เมื่อปี พ.ศ.2506 ว่าชาวถิ่นกลุ่มแรกได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2471 และยังสามารถคาดคะเนไว้อีกว่าชาวถิ่นอาจจะเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก่อนที่คนไทยจะอพยพจากประเทศจีนมาอยู่ในแหลมอินโดจีนนี้เสียอีก บางท่านคาดว่าชาวถิ่น ได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2419 ในระยะนั้นอยู่ในช่วงที่พวกเขากระด้างกระเดื่อง และทางประเทศลาวได้ทำการปราบที่เมืองงอย (Muangngoi) จึงทำให้ชาวถิ่นอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาในภายหลังอีกกลุ่มหนึ่ง จึงอาจจะเป็นไปได้ว่าชาวถิ่นได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วกลุ่มหนึ่ง และมีอีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพตามมาในภายหลังคือกลุ่มที่ชื่อว่าปาย (Pai) โดยเชื่อว่าน่าจะเป็นชาวถิ่นกลุ่มย่อย “ปรีญ” ในปัจจุบัน ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า ชนชาวถิ่นจึงน่าจะเป็นกลุ่มชนที่อยู่ดั้งเดิมในบริเวณรอยต่อระหว่างประเทศ ไทยและประเทศลาว ซึ่งแต่ก่อนไม่มีการแบ่งเขตแดนแน่ชัด และมีการอพยพเคลื่อนย้ายไปมาอยู่ในบริเวณนี้ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560 : ออนไลน์)

ชาวถิ่นที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานอยู่ที่บ้านหมื่นขาว จังหวัดเลย แต่เดิมมีสัญชาติไทย อาศัยอยู่บริเวณทางภาคเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยตั้งบ้านเรือนอยู่ตามชายแดนบริเวณภูเขา ทำมาหากินด้วยการเก็บของป่า ล่าสัตว์ เพาะปลูกพืชประเภทข้าว ข้าวโพด ได้อพยพหนีภัยจากการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เข้าไปอยู่ในประเทศลาว แถบเมืองเพียง แขวงไซบุรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 ประเทศลาว เปลี่ยนแปลงการปกครอง กลุ่มคนดังกล่าวจึงได้อพยพกลับมายังประเทศไทยอาศัยอยู่บริเวณตามแนวชายแดน ของจังหวัดน่าน แต่เนื่องจากหลักฐานที่แสดงถึงการเป็นพลเมืองไทยได้สูญหายระหว่างการอพยพ จึงได้ถูก เจ้าหน้าที่ไทยควบคุมในฐานะผู้หลบหนีเข้าเมืองอยู่ที่ศูนย์ควบคุมผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองบ้านน้ำยาว อำเภอบัว จังหวัดน่าน จากนั้นในปี พ.ศ. 2533 กระทรวงมหาดไทย ได้มีนโยบายให้เคลื่อนย้ายคนกลุ่มดังกล่าวไปยังศูนย์อพยพบ้านนาโพธิ์ จังหวัดนครพนม ใน ปี พ.ศ. 2536 กระทรวงมหาดไทยจึงอนุญาตให้เป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบ เรียกชื่อว่า “ผู้หลบหนีเข้า เมืองชาวลาวภูเขาที่เคยอาศัยอยู่ในประเทศไทย” และย้ายไปไว้ที่ศูนย์อพยพเชียงคาน จังหวัดพะเยา ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

จัดหาพื้นที่บริเวณเขตนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขา เขตพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก เพชรบูรณ์ และเลย จึงย้ายคนกลุ่มดังกล่าวมาไว้ที่พื้นที่บริเวณ ลานน้ำหมัน ซึ่งอยู่ในเขตตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย บ้านหมันขาว ปัจจุบันประชากรทั้งหมดได้รับการแปลงสัญชาติถูกต้องโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ตามโครงการรองรับชาวเขาอพยพ จากศูนย์อพยพ ของกระทรวงมหาดไทยร่วมกับกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาของชาวลีญัดอยู่ในตระกูลย่อยมอญ-เขมร ของกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก ด้านการแต่งกาย ชาวลีญัดไม่มีการทอผ้า จะซื้อเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มจากภายนอก ผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นตามแบบชาวไทลื้อ สวมเสื้อ 2 ตัว ตัวในเป็นเสื้อคอกลมแขนสั้นหรือไม่มีแขน บางทีใช้เสื้อฝ้ายลายเรียกว่า เสื้อดอก และสวมเสื้อแขนยาวทับเป็นเสื้อชั้นนอกเป็นเสื้อผ้าฝ้ายหรือเสื้อสีม่อฮ่อมเรียกว่า เสื้อดำ และใช้ผ้าขาวม้าพันศีรษะ เรียกว่า ผ้าหัว ผู้ชายจะแต่งกายเหมือนชายไทยทั่วไป สวมกางเกงขาสั้นหรือเสื้อตามสมัยนิยม ลักษณะครอบครัวของชาวลีญัดมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว เมื่อแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายจะมาอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง ยึดระบบผัวเดียวเมียเดียว และไม่มีการหย่าร้าง ครอบครัวของชาวลีญัดจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และภายในครอบครัวจะแบ่งหน้าที่ตามอายุเพศ โดยผู้ชาย มีหน้าที่ ที่ทำไร่ไถนา ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้าน ภารกิจดี ปัจจุบันบางครอบครัวทั้งชายและหญิงต่าง ออกไปรับจ้างทำไร่ด้วยกัน เพียงแต่ฝ่ายชายจะทำงานหนักและให้ฝ่ายหญิงทำงานเบากว่า

ชาวลีญัดมีการกำหนด “วันกรรม” (วันคะลำ) ซึ่งเป็นวันที่ชาวลีญัดจะหยุดพักจากการทำงานหนักที่ทำเป็นกิจวัตรประจำวัน แต่ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ข้อกำหนดเรื่องการหยุดงานในวันกรรมของตระกูลเปลี่ยนไป โดยในวันกรรมผู้นำตระกูลทั้งพ่อบ้านหรือแม่บ้านต้องหยุดงานทั้งหมด รวมถึงคนในตระกูลจะทำงานของตนเองไม่ได้ ยกเว้นแต่ผู้เยาว์สามารถรับจ้างผู้อื่นทำงานได้ จากการที่ชาวลีญัดมาทำงานรับจ้าง วัฒนธรรมของชาวลีญัดที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งก็คือ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีและเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งตามความเชื่อของชาวลีญัดจะมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พื้นฐานของความเชื่อนี้เองทำให้ชาวลีญัดได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่อเรื่องผีมาก ความเชื่อเรื่องผีของชาวลีญัดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกที่นับถือศาสนาคริสต์นั้นไม่ประกอบพิธีกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวกับผีและไม่เข้าร่วมเลี้ยงผีอย่างเด็ดขาด กลุ่มที่สองที่นับถือศาสนาพุทธยังมีส่วนร่วมในการเลี้ยงผีอยู่ และกลุ่มที่นับถือผีอย่างเดียวจะไม่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงใด ๆ แม้ทุกกลุ่มจะนับถือต่างกัน แต่หากมีงานในหมู่บ้าน เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ และงานต่าง ๆ ชาวลีญัดส่วนใหญ่ก็จะมาร่วมและช่วยเหลืองานนั้นเป็นอย่างดี

7. กลุ่มชาติพันธุ์ไทข่า

“ไทข่า” เป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่หนาแน่นในเขตอำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร และยังมีหลงเหลือบ้างในพื้นที่อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ตามหมู่บ้านแถบเทือกเขาภูพานซึ่งเป็นรอยต่อกับอำเภอดงหลวง แต่ไม่ปรากฏให้เห็นเป็นชุมชนชัดเจน นักมนุษยวิทยาถือว่า ชาวไทข่าเป็นเผ่าดั้งเดิมในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง สืบเชื้อสายมาจากขอมโบราณภายหลังขอมเสื่อมอำนาจลง ภาษาของชาวไทข่าจัดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) ทั้งนี้ คำว่า “ข่า” อาจมาจากคำว่า “ข้าทาส” ซึ่งสำเนียงอีสานจะออกเสียง “ข้าทาส” เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการจับชาวข่ามาเป็นข้าทาสรับใช้กันมาก จึงเรียกกันมาว่า ไทข่า ซึ่งหมายถึง คนที่เป็นข้าทาส ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทข่าทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ ไทข่า ไทยข่า ข่า ข่าข้าพระแก้ว

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

นักมนุษยวิทยาถือว่าชาวข่าเป็นชนเผ่าดั้งเดิมเผ่าหนึ่งในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งอาจจะสืบเชื้อสายมาจากขอมโบราณ ซึ่งเคยอยู่ในดินแดนของอาณาจักรเจนละ ซึ่งต่อมาเป็นอาณาจักรขอม และอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ ไทข่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดนครพนม มีถิ่นดั้งเดิมอยู่ในแขวงสุวรรณเขต แขวงสาละวัน และแขวงอัตปือ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเมื่อร้อยปีก่อน (ก่อน พ.ศ. 2436) ยังเป็นดินแดนของราชอาณาจักรไทย และได้อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา โดยในอดีตจังหวัดมุกดาหารเป็นอำเภอหนึ่งที่ขึ้นต่อจังหวัดนครพนมรวมถึงอำเภอดงหลวงด้วย ปัจจุบันอำเภอมุกดาหารได้เลื่อนเป็นจังหวัด และอำเภอดงหลวงก็ไปขึ้นเป็นสังกัดมุกดาหารด้วย ชุมชนไทยข่าในจังหวัดนครพนมจึงไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด มีเพียงกระจัดกระจายเป็นบางครอบครัวในชุมชนต่าง ๆ

ภาษาและวัฒนธรรม

นักมนุษยวิทยาถือว่า ชาวไทยข่าเป็นเผ่าดั้งเดิมในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง สืบเชื้อสายมาจากขอมโบราณภายหลังขอมเสื่อมอำนาจลง ภาษาของชาวไทยข่าเป็นภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) ในสาขามอญ-เขมร (Mon-Khmer) ในด้านจารีตประเพณีของชาวข่าที่เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัด ได้แก่ ประเพณีการแต่งงาน โดยการสู่ขอฝ่ายชายมีลாம் 4 คน (ชาย 2 คน หญิง 2 คน) เทียน 4 เล่ม และเงินหนัก 5 บาท การแต่งงานมีเหล้าอู 2 ไห ไก่ 2 ตัว ไข่ 8 ฟอง เงินหนักสองบาท หมูหนึ่งตัว และกำลัยเงิน 1 คู่ นอกจากนี้ ก็มีการกระทำผิดจารีตประเพณี (ผิดผี) เช่น ห้ามลูกสะใภ้เข้าห้องนอนพ่อผัว ห้ามลูกสะใภ้รับของจากพ่อผัว ห้ามลูกเขยเข้าออกภายในบ้านจากห้องหนึ่งไปยังอีกห้องหนึ่ง หรือลูกเขยพกมีดพริ้ว สวมหมวกขึ้นบ้านพ่อตา หรือกินข้าวร่วมกับแม่ยาย หรือรับของจากแม่ยาย การผิดผีหรือผิดจารีตประเพณีเช่นนี้ลูกเขยจะต้องใช้เงิน 5 บาท หมู 1 ตัว ดอกไม้ธูปเทียน 2 คู่ หากเป็นลูกสะใภ้ ต้องใช้ผ้าขาวม้า 1 ผืน ผ้าซิ่น 1 ผืน และแก้การผิดผีโดยใช้

บุหรี ซึ่งม้วนด้วยใบตอง 2 ม้วน หมากพลู 2 คำ นำไปขอคารวะต่อผีของบรรพบุรุษที่มมเรือในด้านทิศ ตะวันออกหรือที่เตาไฟ

8. กลุ่มชาติพันธุ์บรู

“บรู” บางท้องถิ่นเรียก “ข้าบรู” เนื่องจากชาวอีสานมักเรียกกลุ่มคนที่อยู่ในป่าและใกล้ภูเขาว่า “ข้า” เป็นคำเรียกรวมๆ แต่พวกเขาเรียกตนเองว่า “บรู” หรือ “บลู” ซึ่งแปลว่าภูเขา หรือ คนที่อยู่ในป่าใกล้เขานั้นเอง ปัจจุบันอาศัยอยู่ในเขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ถือเป็นชนเผ่าพื้นเมืองเดิมในสายวัฒนธรรมมอญ-เขมร ภาษาบรูจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) สาขากระตุอิก (Katuic) เช่นเดียวกับภาษากูย ดังนั้น ภาษาบรูจึงคล้ายคลึงกับภาษากูยมาก โดยเฉพาะคำศัพท์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ใช้เหมือนกัน จะต่างกันในเรื่องการผสมคำ ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์บรูทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ บรู บลู กุยบรู กวยบรู ไทบรู ข้าบรู ข้า โไซ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

นักวิชาการสันนิษฐานว่า ชาวบรูมีต้นกำเนิดที่จังหวัดกวังจี และกวังบิงห์ ขณะที่รัฐบาล สปป.ลาว จัดคนบรูให้อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ “กะตาง” ซึ่งก็ยังไม่มีความแน่ชัดถึงถิ่นกำเนิด แต่สันนิษฐานได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์บรูเป็นชนพื้นเมืองมีแพร่หลายในบริเวณลาวใต้และเวียดนามกลางมาช้านาน (ศุภย์มานุษยวิทยาสิรินคร (องค์มหาชน). 2560 : ออนไลน์) ชนเผ่าบรูมักอาศัยอยู่ตามป่าเขา ตามแนวริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว มีภาษาบรูเป็นภาษาพูดของ ชาวบรูเป็นชนเผ่าที่อพยพเข้ามาจากประเทศลาว และมีชาวส่วนน้อยอาศัยอยู่ด้วยกัน โดยอพยพมาจาก 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองเม็ก ผู้คนที่หมู่บ้านนี้เป็นชาวป่าที่อพยพร่อน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ตามป่าเขาหรือที่สูง บ้านลาดเสือ เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ที่ราบอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำโขง และบ้านเวินขัน ซึ่งเป็นบ้านใหม่ตั้งระหว่างสองหมู่บ้านดังที่กล่าวมา เหตุผลที่อพยพเนื่องจากถูกกดขี่และให้ทำงานหนัก อีกทั้งยังต้องเสียภาษีให้ฝรั่งเศส จึงอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ทางฝั่งไทยตามริมแม่น้ำโขง เช่น ที่บ้านเวินบึก บ้านท่าลั้ง และบ้านหนองครก ในอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โดยในครั้งแรกอพยพมาอยู่ที่บ้านท่าลั้งที่ขึ้นไปทางเหนือ และบ้านหินครก (บริเวณทางเข้าหมู่บ้านเวินบึกในปัจจุบัน) แต่เนื่องจากมีกรณีลักขโมยวัวควายของชาวบ้าน ทางราชการจึงให้ราษฎรบริเวณบ้านหินครกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ที่บ้านเวินบึกแทน

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาบรู (Bru) จัดอยู่ในสาขากระตุอิก (Katuic) หมวดยุคภาษาเขมร (Mon-Khmer) กลุ่มตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) เช่นเดียวกับภาษากูย (Kui) ดังนั้น ภาษาบรูจึงคล้ายคลึงกับภาษากูยมาก โดยเฉพาะคำศัพท์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ใช้เหมือนกัน จะต่างกันในเรื่องการผสมคำ ภาษาบรูมีเฉพาะภาษาพูดเท่านั้น ไม่มีภาษาเขียน การออกเสียงเป็นลักษณะเฉพาะเช่น “ร”

นิยมออกเสียงในระดับต่ำกว่า ร ภาษาไทย ตัวพยัญชนะ “ต” และ “ท” ใช้ร่วมกันเพียงตัวเดียวโดยออกเสียงเป็นเสียงกลาง ๆ ระหว่างพยัญชนะทั้งสองเช่นเดียวกับ “ก” และ “ค” เป็นต้น เช่น ศีรษะ (เปรอ) ฟัน (กะแนง) ตา (มัต) เท้า (อาเอียง) มือ (อาเตย) ปาก (แป๊ะ) ควาย (ตะเรี๊ยะ) หมู (อะลี้) คนลาว (เลียว) เกลือ (บอย) น้ำ (เดอะ) ข้าว (โด้ย) ข้าวเหนียว (โด้ยคืบ) ข้าวจ้าว (โด้ยกะชาย) เรือ (ที้วะ) เป็นต้น ภาษาโบราณวันจะสูญสลายไปด้วยเหตุที่เด็กรุ่นใหม่นิยมพูดภาษาไทยอีสาน (สำเนียงลาวอุบลราชธานี) ปัจจุบันเหลือหมู่บ้านที่พูดภาษารูอยู่ 2 แห่งคือ บ้านท่าลั้ง หมู่ 5 ตำบลห้วยไผ่ และบ้านเวินบึก หมู่ที่ 8 ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ชนเผ่าโบราณนับถือผีสาง มีทั้งผีประจำตัว ประจำครอบครัว ประจำตระกูล ประจำคุ้ม และประจำหมู่บ้าน ซึ่งความสำคัญลดหลั่นตามฐานะของผี เป็นเผ่าที่จารีตแปลกไปจากกลุ่มอื่น เช่น ถ้ามีลูกชายเมื่อไปขอหญิงแต่งงานเป็นสะใภ้ ย่อมไม่ให้สะใภ้ขึ้นบนบ้านของย่า (แม่ของสามี) ตลอดชีวิต อีกทั้งไม่ให้ใช้เครื่องใช้ส่วนตัวร่วมกัน เช่น กระจก หวี น้ำมันแต่งผม แป้ง เป็นต้น และวัฒนธรรมที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งก็คือ บ้านเรือนที่ใช้อ้อยอาศัยจะมีบันได 2 ทาง คือ ขึ้นด้านหนึ่งแล้วไปลงอีกด้านหนึ่ง

9. กลุ่มชาติพันธุ์มอญ

“มอญ” ถือเป็นชนชาติที่เคยยิ่งใหญ่และครอบครองพื้นที่กว้างขวางในอดีต อาศัยอยู่ในประเทศเมียนมาร์และไทย ในสมัยโบราณตะวันตกเรียก “เพกวน” (Puguan) ชาวเมียนมาร์เรียกว่า “ตะเลง” และมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “รามัญ” ซึ่งมาจากชื่อที่ใช้เรียกประเทศของมอญว่า รามัญญเทศหรือรามัญประเทศ ในประเทศไทยอาศัยอยู่มากในภาคกลางแถบจังหวัดนนทบุรี สำหรับในภาคอีสานอาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมาแถบอำเภอปักธงชัยและอำเภอโชคชัย เรียกตัวเองว่า “ไทยรามัญ” ภาษามอญจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์มอญทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ มอญ ไทมอญ รามัญ ตะเลง เพกวน ไทยรามัญ คนไทยเชื้อสายมอญ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวมอญ เป็นชนชาติที่หนึ่งในศักดิ์ศรีดินแดนอันยิ่งใหญ่ของพวกเขา ในอดีตหรือเมื่อราวศตวรรษที่ 18 เรียกว่า “รามัญ” ครอบคลุมพื้นที่ครึ่งหนึ่งทางตอนใต้ของพม่าในปัจจุบัน กระทั่ง การอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย ปรากฏหลักฐานครั้งแรกใน พ.ศ.2127 หลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง และมีการอพยพต่อมาอีกหลายคราวจนกระทั่งถึง พ.ศ.2367 ซึ่งเป็นปีที่อังกฤษเริ่มทำสงครามกับพม่า ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ชาวมอญอพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้นมีหลายประการคือ เข้ามาในฐานะเป็นเชลยสงคราม เข้ามาโดยการหลบหนีจากกองทัพพม่า เข้ามาในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง และเข้ามาเมื่อไม่พอใจในภาวะความเป็นอยู่ของตน โดยมอญที่อพยพเข้ามานั้น ส่วนมากมาจากเมืองเมาะตะมะซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ใกล้พรมแดนไทยและเป็นชุมทางซึ่งมีทางร่วมที่จะเข้าสู่ไทยได้ถึงสองทาง (สุภรณ์ โอเจริญ, 2541 : 43, 48-49) สำหรับชาวมอญที่อพยพ

เข้ามาในภาคอีสานนั้น ได้เริ่มเข้ามาในพุทธศักราช 2317 หลังจากกรุงหงสาวดีแตกในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ชาวมอญได้อพยพเข้ามาอยู่บริเวณเมืองนครราชสีมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2318 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระราชทานคร่อมอญที่อพยพเข้ามาสวามิภักดิ์ มีพระมหาโยธา (เจ่ง) เป็นหัวหน้า แบ่งให้พระยานครราชสีมานำขึ้นมาอยู่ที่เมืองนครราชสีมา ตั้งคร่อมอญที่ลำพระเพลิง เขตอำเภอปักธงชัย ที่บ้านพลับพลา อำเภอโชคชัย พระยาศรีราชรามัญผู้เป็นหัวหน้าพาญาติพี่น้องมาอยู่ในเมืองเป็นสายกองส่วยทอง ตั้งบ้านเรือนเรียกว่า “บ้านมอญ” ในปี พ.ศ.2336 เมื่อเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรีย) คุมกองมอญมาสมทบมาร่วมรบกับ กำลังฝ่ายไทย เมื่อเสร็จศึกแล้วพวกมอญเห็นเมืองปักธงชัยอุดมสมบูรณ์จึงมาตั้งถิ่นฐานนับแต่นั้นมา

ภาษาและวัฒนธรรม

มอญมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตัวเอง ภาษาเขียนของมอญได้รับอิทธิพลมาจากอักษรอินเดียได้ ชาวมอญที่เป็นคนรุ่นเก่าจะพูดได้ 2 ภาษาคือ ภาษามอญและภาษาไทยกลาง ภาษามอญจะใช้พูดในชาวไทยมอญที่อายุเกิน 60 ปีขึ้นไป คนรุ่นหลังจากนี้จะพูดภาษาไทยโคราชทั้งสิ้น ชาวมอญนับถือศาสนาพุทธ ในขณะเดียวกันก็นับถือผีด้วย ประเพณีอีกอย่างหนึ่งที่ชาวมอญได้สืบทอดมาแต่โบราณและถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญได้อีกอย่างหนึ่งคือ ประเพณีการไว้ผมโก๊ะของเด็กชายและเด็กหญิง ปัจจุบันชาวมอญในนครราชสีมายังรักษาวัฒนธรรมประเพณีมอญไว้ เช่น ภาษา การไหว้ผี การเล่นสะบ้า ในเขตบ้านท่าโพธิ์ บ้านสำราญเพลิง ตำบลนกออก อำเภอปักธงชัย อาชีพหลักของชาวมอญนี้ก็คือ การทำนา นอกจากนี้ ยังมีอาชีพที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี คือ การทำอิฐ ที่เรียกกันว่า “อิฐมอญ”

10. กลุ่มชาติพันธุ์เยอ

“เยอ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบในแถบอีสานใต้และอีสานเหนือบางส่วน รวมทั้งฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง แต่อาศัยอยู่หนาแน่นที่จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มชาติพันธุ์เยอหรือบางที่เขียนว่า “เญอ” จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกับกวย/กวย มักเรียกตนเองว่า กวยเยอ ซึ่งคำว่ากวยนี้มีความหมายว่า “คน” ส่วนคำว่า “เยอ” เป็นคำลงท้ายในภาษาพูด เช่น เจาเยอ (ไปเตอ) มุไฮเจาเยอ (หมู่เราไปเตอ) เป็นต้น ภาษาเยอจัดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro - Asiatic) นักภาษาศาสตร์จัดภาษาเยอกับภาษากวยเป็นภาษาเดียวกัน เพราะมีการใช้คำศัพท์พื้นฐานร่วมกันมาก แต่มีความแตกต่างกันในเรื่องเสียงพยัญชนะและเสียงสระ ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เยอทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ เญอ เยอ กวยเยอ กวยเญอ ส่วยเญอ เยอศรีสะเกษ

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวเยอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบในแถบอีสานใต้และอีสานเหนือบางส่วน รวมทั้งฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง และนับเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน มีตำนาน

และเรื่องเล่าว่า กลุ่มคนเหล่านี้มีการเดินทางและย้ายถิ่นฐานหลายต่อหลายครั้ง เนื่องจากประสบปัญหาด้านต่างๆ ทั้งด้านการเมือง ภัยธรรมชาติ โรคระบาด และการแสวงหาที่ทำกิน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์มหาชน). 2560 : ออนไลน์) ความเป็นมาของชนกลุ่มนี้อาจกล่าวถึงได้ว่า ในครั้งที่นครจำปาศักดิ์ถูกปกครองโดยกษัตริย์ขอมนั้น ชาวข่าเป็นชนอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในแถบนี้ ชาวข่าเรียกตัวเองหลายอย่าง เช่น จะ ระแต บรู กูย ฯลฯ แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และกลุ่มที่อยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง โดยกลุ่มนี้ยังแบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อยคือ กลุ่มกูย ซึ่งแต่เดิมอาศัยอยู่เขตเมืองอัตปือ แสนปาง สารวัน แต่ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าอพยพมาอยู่ในประเทศไทยเมื่อใด ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์มีการสักรือกเพื่อจัดระบบไพร่ในเขตอีสาน และให้มีการส่งส่วย จึงเรียกชนกลุ่มนี้ว่า ส่วย ซึ่งมีทั้งส่วยที่อยู่ติดเขตแดนเขมรและส่วยที่อยู่ติดเขตแดนลาว โดยส่วยที่อยู่ใกล้เขมรบางพวกยังคงรักษาวรรณภาษาของตัวเองไว้และเรียกว่า “เยอ” ดังนั้น ชาวเยอจึงถูกจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกวยหรือกูย และเรียกว่า กวยเยอ ต่อมาจึงเรียกสั้น ๆ ว่า “เยอ” ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบจังหวัดอุบลราชธานีและศรีสะเกษ จึงอาจกล่าวได้ว่า ชาวเยอก็คือชนชาติหนึ่งของกวยหรือข่าที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทยเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาเยอจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asaitic) นักภาษาศาสตร์จัดภาษาเยอกับภาษากูยเป็นภาษาเดียวกัน เพราะมีการใช้คำศัพท์พื้นฐานร่วมกันมาก แต่มีความแตกต่างกันในเรื่องเสียงพยัญชนะและเสียงสระ ภาษาเยอเป็นภาษาที่อ่อนไหวจากอิทธิพลภาษารอบข้างคือภาษาลาวและภาษาเขมรมาก ในหมู่บ้านเยอ ผู้พูดภาษาเยอจะพูดภาษาเขมรและภาษาลาวได้ จึงมีโอกาสนำภาษาเยอสูญสลายได้ ด้านวัฒนธรรมความเชื่อที่สำคัญ ชาวเยอมีความเชื่อเรื่องการเป่าสะไน ซึ่งในอดีตชาวเยอเชื่อกันว่า การเป่าสะไนเป็นการเป่าบูชาสังข์ และเมื่อเป่าสะไนแล้ว เจอก นาค และภูตผีปีศาจจะไม่มาทำร้ายคน อีกทั้งยังทำให้ผีเจ้าป่าเจ้าเขาช่วยดูแลคุ้มครองรักษาชาวบ้านให้อยู่ดีกินดี มีความปลอดภัย เมื่อมีการเดินทางไกลต้องผ่านป่าเขา ถ้าไปไม่ถึงที่หมายจำเป็นต้องนอนค้างแรมกลางป่าเขาจะต้องเอาสะไนไปด้วย ถ้ายามค่ำคืนก็จะเอาสะไนออกมาเป่าเพื่อเป็นการบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางผีป่าผีเขาให้ช่วยดูแลรักษา ถ้าเป่าสะไนแล้วสัตว์ป่าก็จะไม่กล้ามาทำร้าย นอกจากนี้ สะไนยังเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่สำคัญเท่านั้น เช่น พิธีกรรมบวงสรวงศาลพญากะตะศิลา การแข่งขันเรือ เป็นต้น ชาวเยอเคารพสะไนว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญมาก เพราะสะไนเป็นเครื่องเป่าที่สืบเชื้อสายมาจากสังข์ (ในภาษาเยอเรียก ซั้ง “ปรองซั้ง” แปลว่า “เป่าสังข์”) การเคารพบูชาสะไนจึงเหมือนกับการเคารพบูชาสังข์ ซึ่งเป็นเครื่องเป่าในพิธีกรรมของมหากษัตริย์ ส่วนวัฒนธรรมการแต่งกาย ผู้ชายมักนุ่งโสร่งหรือผ้าสีต่าง ๆ เป็นโจงกระเบนมีผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ เครื่องประดับมีสร้อยคอ ผู้หญิงนิยมใส่เสื้อแขน

กระบอก คอกลมหรือคอตั้งสี่สันต่าง ๆ นุ่งผ้าถุงโจงกระเบนมีเสื่ออยู่ด้านในสี่สันต่าง ๆ แต่ไม่มีลวดลาย มีตุ้มหูเป็นเครื่องประดับ

11. กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม

เวียดนามหรือญวน หรือที่ภาษาถิ่นอีสานและภาษาถิ่นเหนือเรียกว่า “แกว” มาตั้งแต่สมัยโบราณ ในขณะที่ชาวญวนจะเรียกตนเองว่า “เวียด” หรือ “เหวียด” ใช้อักษรจีนเขียน (ชาวญวนใช้อักษรจีนก่อนที่จะใช้อักษรโรมัน) จีนแต่จิวออกเสียงว่า “ฮั่วด” จีนฮกเกี้ยนอ่านออกเสียงว่า “หยั่วด” จึงสันนิษฐานกันว่าชาวไทยติดต่อกับญวนคงใช้ล้ามฮกเกี้ยน จึงเรียกตามภาษาฮกเกี้ยนว่า “ญวน” ภาษาเวียดนามเป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์ ถึงแม้ว่าจะมีการยืมคำศัพท์จากภาษาจีน และเติมใช้อักษรจีนเขียน แต่นักภาษาศาสตร์ยังคงจัดภาษาเวียดนามให้เป็นตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro - Asiatic) สาขาเวียดติก ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามทั้งสิ้น 27 คำ ได้แก่ เวียดนาม เวียดนาม เวียด เวียด เหวียด ญวน แกว แกวปะกัน แกวแย้ แกวม้อย ญวนพ่อค้า ญวนต่างประเทศ ไพร่ญวน ส่วยแกว ญวนแกว ญวนเก่า ญวนใหม่ ญวนสวามิภักดิ์ ญวนอพยพ ญวนคริสตัง ญวนเข้ไรต เวียดนามอพยพ ไทยใหม่ คนญวน คนไทยเชื้อสายญวน คนไทยเชื้อสายเวียดนาม ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 2 (2542 : 399 - 402) ได้กล่าวถึงประวัติการอพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานของชาวญวน สรุปโดยสังเขปได้ว่า ชาวญวนได้อพยพมาทำมาหากินในภาคอีสานครั้งใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน แต่ภายหลังที่มีการประกาศตั้งหมู่บ้านในสมัยรัชกาลที่ 4 มีชาวญวนมาตั้งบ้านเรือนค้าขายอยู่ในหัวเมืองชายฝั่งแม่น้ำโขง ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้บันทึกถึงชาวญวนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองท่าอุเทน เมื่อครั้งเสด็จตรวจราชการหัวเมืองมณฑลราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน เมื่อ พ.ศ.2448 ว่า “เมืองท่าอุเทนมีราษฎร 20,000 เศษ มีญวนมาจากเมืองด่งเง้ (เมืองเว้) มาตั้งบ้านเรือนอยู่ประมาณ 20-30 หลัง จำนวนคนราวสัก 100 คน พวกญวนเหล่านี้เดินบกมาทางเมืองคำเกิดคำม่วน หนทาง 15 วัน ถึงเมืองท่า อุเทนหาเลี้ยงชีพด้วยการซื้อของจากหนองคายมาขาย ไม่ได้ตั้งทำอะไรทำนาอันใด...”

การอพยพและเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคอีสานของชาวญวน อาจสรุปตามเหตุการณ์ได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มญวนเก่า เป็นชาวญวนที่อพยพเข้ามาอยู่ก่อน พ.ศ.2474 ซึ่งยังไม่มีพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับที่ 1 บังคับ โดยชาวญวนซึ่งตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยภาคต่าง ๆ ถือเป็นคนในบังคับสยาม บุตรหลานได้สัญชาติโดยหลักดินแดนและการเกิดทั้งสิ้น ตั้งแต่ พ.ศ.2326 เมื่อจักรพรรดิยาลอง (อง เชียง สีอ) และพวกขอลี้ภัยมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารรัชกาลที่ 1 และตามมาอีกหลายระลอก ส่วนมากอยู่ที่กรุงเทพฯ และคาดว่าภาคอีสานคงมีอยู่บ้างแต่ไม่มีหลักฐานบันทึกไว้

ส่วนใหญ่บุตรหลานได้ผสมกลมกลืนเป็นคนท้องถิ่นไปแล้ว ครั้น พ.ศ.2378 จักรพรรดิมินมาง กตชีชาวญวนที่เข้ารีตเป็นคาทอลิกมาก ชาวญวนคริสตังมีบาทหลวงฝรั่งเศสเป็นผู้นำจนกลายเป็นชุมชนใหญ่ เช่นที่จังหวัดอุบลราชธานี นครพนม สกลนคร และใน พ.ศ.2473 กลุ่มชาตินิยม (เลียนเวียด) ได้เดินขบวนต่อต้านฝรั่งเศส แต่ถูกปราบปรามเด็ดขาดจึงอพยพผ่านประเทศลาวมาภาคอีสาน นับเป็นระลอกสุดท้ายที่ได้สัญชาติไทยก่อนมีพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองบังคับใช้เพียงปีเดียว

2) กลุ่มญวนสวามิภักดิ์ เป็นกลุ่มชาวญวนที่อพยพเข้ามาอยู่ในอีสานเมื่อครั้งเหตุการณ์ฝรั่งเศสปกครองอินโดจีน 3 ชาติ 5 รัฐ คือ เวียดนาม (ตองกิน อันนัม โคชินจีน) ลาว และกัมพูชา อย่างเข้มงวดกวดขัน ในสมัยต้นสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงมีทหารญวนที่ฝรั่งเศสส่งมาคุมลาวจำนวนหนึ่งไม่พอใจนโยบายจึงหลบหนีมาสวามิภักดิ์รัฐบาลไทยซึ่งกำลังเจรจาขอปรับปรุงเขตแดนใหม่กับฝรั่งเศส กองทัพไทยได้รับทหารกลุ่มนี้ไว้ จนเมื่อเกิดกรณีพิพาทด้วยกำลังทหารในสมัยสงครามอินโดจีน ทหารญวนกลุ่มนี้จึงได้ร่วมรบและนำทางในสงครามอินโดจีนด้วย เมื่อสงครามยุติต่างก็ได้รับพระราชทานยศทหารและเหรียญชัยสมรภูมิทุกคน รัฐบาลไทยเห็นว่าชาวญวนช่วยราชการสงครามเป็นผลดี จึงได้สัญชาติไทยเป็นกรณีพิเศษ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏผู้มียศทหารแต่ชื่อญวนในภาคอีสานบางจังหวัด

3) กลุ่มญวนอพยพ เป็นกลุ่มชาวญวนที่อพยพระลอกที่มีจำนวนมากที่สุดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อฝรั่งเศสเนรณโยบายกวาดล้างญวนทั้งกลุ่มชาตินิยมและกลุ่มคอมมิวนิสต์อย่างหนัก และต่อเนื่องจนถึงช่วงญี่ปุ่นยึดครองอินโดจีน ชาวญวนที่อยู่ในลาวจึงอพยพมาอยู่ไทยมากถึง 70,000 คนเศษ รัฐบาลไทยถือว่าเข้าเมืองโดยมิชอบ แต่ผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ชั่วคราวได้ (รอการส่งกลับเวียดนาม) แต่เป็นปัญหาหนักเนื่องจากรัฐบาลฝรั่งเศสปฏิเสธรับตัว จึงแก้ปัญหาด้วยการอนุญาตให้ถือ “ใบต่างดาว” เพื่อให้บุตรที่เกิดในประเทศไทยได้รับสัญชาติไทยถูกต้อง ชาวญวนอพยพส่วนใหญ่ไม่ยอมถือ ส่วนน้อยที่ยินยอมก็ต้องรอไปตั้งถิ่นฐานที่ภาคอื่น เพราะชาวญวนด้วยกันรังเกียจกล่าวหาว่าไม่รักชาติ ครั้งจัดตั้งรัฐบาลเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้แล้ว รัฐบาลไทยได้เจรจากับกาชาดสากลส่งชาวญวนกลับทั้ง 2 รัฐ ประมาณ 20,000 คนเศษเท่านั้น ที่เหลือได้ไปตั้งถิ่นฐานที่ภาคต่าง ๆ ในเขต 56 จังหวัด เนื่องจากไม่มีนโยบายและมาตรการควบคุมแน่ชัด

กระทรวงมหาดไทยมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมญวนอพยพ จึงประกาศในฐานะเจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมืองให้ผู้อพยพชาวญวนอาศัยได้ในจังหวัดที่กำหนดให้ดังต่อไปนี้

1) ปี พ.ศ.2492 รวม 13 จังหวัด คือ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุตรธานี หนองคาย นครพนม บุรีรัมย์ อุบลราชธานี ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สกลนคร กาฬสินธุ์ และปราจีนบุรี

2) ปี พ.ศ.2493 รวม 8 จังหวัด คือ หนองคาย สกลนคร นครพนม อุบลราชธานี อุตรธานี ปราจีนบุรี ศรีสะเกษ ขอนแก่น และให้ญวนอพยพที่ไปอยู่จังหวัดอื่นเข้าเขตควบคุมภายใน 1 เดือน

3) ปี พ.ศ.2496 รัฐบาลได้จับกุมชาวญวนอพยพที่มีพฤติกรรมเป็นภัย 831 คน นำไปควบคุมที่จังหวัดพัทลุง 705

4) ปี พ.ศ.2502 กำหนดจังหวัดควบคุมภาคอีสานเหลือ 6 จังหวัด โดยตัดจังหวัดขอนแก่นและศรีสะเกษออก

กลุ่มญวนอพยพในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญอันกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงของชาติหลายประการ เช่น การหลบหนีออกจากจังหวัดควบคุมการแปรสภาพเป็นคนไทยโดยผิดกฎหมาย บางกลุ่มมีการจัดตั้งองค์กรการปกครองซ้อนรัฐบาลไทย มีการรวมกลุ่มเดินขบวนประท้วงนโยบายถึงการหาข่าวส่งเวียดมินท์ และการสนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ไทย เป็นต้น จากปัญหาดังกล่าวรัฐบาลไทยจึงได้วางมาตรการควบคุมให้รัดกุมขึ้น โดยได้ออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 เพิกถอนสัญชาติไทยของบุตรชาวญวนอพยพ 20,000 คนเศษ และผู้ที่เกิดหลังจากนี้จะได้สัญชาติไทย ให้ถือเป็นญวนอพยพที่รอการส่งกลับทั้งสิ้น ทั้งได้จัดตั้งศูนย์ประสานงาน 114 (ศปส.114) กอ.รมน.ขึ้น คอยสอดส่องพฤติกรรมผู้ต้องสงสัย นอกจากนี้ ยังได้จัดตั้ง “สำนักกิจการญวน” (สกญ.) ในจังหวัดควบคุม และกำหนดอาชีพห้ามญวนอพยพทำอีก 27 อาชีพ

ต่อมา พ.ศ.2518 เมื่อเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้รวมประเทศกันแล้ว ชาวเวียดนามใต้ได้อพยพเข้ามาไทยระลอกใหม่เพื่อลี้ภัยคอมมิวนิสต์ ส่วนมากมาทางเรือผ่านลาวและกัมพูชา รัฐบาลมีบทเรียนจากกรณีญวนอพยพยุคก่อนแล้ว จึงได้สร้างสถานที่ควบคุมต่างหากเรียกว่า “ศูนย์รับผู้อพยพชาวเวียดนาม” เพื่อรอส่งไปประเทศที่ 3 ไม่ยอมให้ปะปนกับคนไทยเด็ดขาด ดังนั้น คำศัพท์ว่า “ญวนอพยพ” กับ “เวียดนามอพยพ” จึงต่างกันโดยสิ้นเชิง รัฐบาลไทยถือว่าญวนอพยพคือผู้หลบหนีเข้าเมืองก่อนมีประเทศเวียดนาม ซึ่งให้พักอาศัยอยู่ในจังหวัดควบคุมกว้าง ๆ เพื่อมนุษยธรรมรอการแก้ปัญหา ส่วนเวียดนามอพยพคือผู้หลบหนีเข้าเมือง ต่อมาได้เกิดคำศัพท์ใหม่ขึ้นคือ “ไทยใหม่” ซึ่งเป็นศัพท์ที่ใช้เรียกกันเองในกลุ่มบุตรหลานชาวญวนอพยพที่ได้สัญชาติไทย หลังจากไม่สามารถส่งกลับประเทศเดิมได้ เนื่องจากการออกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2525 บังคับผู้บริสุทธิ์ซึ่งบังเอิญเกิดเป็นบุตรหลานชาวญวนที่อพยพ มิได้รับรู้การหลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายของพ่อแม่ปู่ย่าตายายผิดหลักมนุษยธรรม จึงได้มีพระราชบัญญัติสัญชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ให้บุตรหลานชาวญวนอพยพซึ่งเกิดในราชอาณาจักรไทยที่ประสงค์จะถือสัญชาติไทยให้ยื่นคำร้องผ่านอำเภอหรือจังหวัดไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พิจารณาให้สัญชาติไทยได้ หลังจากนั้นจึงได้มีบุตรหลานชาวญวนอพยพภาคอีสานจำนวนมากได้สัญชาติไทยและนิยมเปลี่ยนชื่อนามสกุลแบบไทย และเรียกบุตรหลานชาวญวนอพยพที่เกิดในเมืองไทยว่า “ไทยใหม่” แต่นั้นมา

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาเวียดนามจัดอยู่ในสาขาเวียด-เหมื่อง (Viet-Muong) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) มีสำเนียงท้องถิ่นที่หลากหลายแต่โดยมากถือว่ามี 3 ถิ่นหลักได้แก่ เวียดนามตอนเหนือ เวียดนามตอนกลาง และเวียดนามตอนใต้ โดยแต่ละถิ่นจะมีน้ำเสียง การออกเสียง และบางครั้งก็มีคำศัพท์แตกต่างกันไปบ้าง นอกจากนี้ ภาษาเวียดนามยังมีลักษณะสำคัญคือ เป็นภาษาระบบคำสองพยางค์ (disyllable) และมีลักษณะน้ำเสียง (register) เป็นลักษณะสำคัญของภาษา และเป็นภาษาที่ไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ แต่ภาษาเวียดนามในปัจจุบันได้พัฒนาระบบเสียงวรรณยุกต์ขึ้นใช้ เนื่องจากอิทธิพลของภาษาตระกูลไทที่อยู่โดยรอบและภาษาจีนที่เข้ามาปกครองเวียดนาม ในด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย ผู้หญิงชาวเวียดนามรุ่นเก่าจะแต่งกายแบบเก่าอย่างเคร่งครัด คือสวมเสื้อคอกลมแขนสั้นและกางเกงขายาวสีดำ ชุดอ้าวญ่า ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายประจำชาติที่มีลักษณะคล้ายชุดกี่เพ้าของจีน มักนำมาสวมใส่ในงานพิธีการ ขณะที่ผู้ชายชาวเวียดนามจะสวมเสื้อคอกลมแขนสั้น เสื้อเชิ้ตแขนสั้นหรือยาว กางเกงขาสั้นหรือยาว ส่วนวัฒนธรรมความเชื่อ ชาวเวียดนามมีลักษณะคล้ายกับชาวจีนคือ นับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน และมีความเชื่อว่า อำนาจทางธรรมชาติมีผลกระทบต่อชะตากรรมของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเมื่อผสมผสานกับความเชื่อของชาวเวียดนามจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิญญาณ ไสยศาสตร์ และปรัชญาของศาสนา โดยเชื่อว่าวิญญาณมีอยู่ทุกหนทุกแห่งและมีอิทธิพลต่อทุกๆ สิ่ง ดังนั้น ชาวเวียดนามจึงมีการประกอบพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณ เพื่อวิญญาณจะได้กลับตาลปัตรได้รับการคุ้มครองและได้รับแต่สิ่งที่ดี (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์มหาชน). 2560 : ออนไลน์)

12. กลุ่มชาติพันธุ์โล้

“โล้” หรือ “ไทโล้” จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro - Asiatic) สาขามอญ-เขมร มีภาษาคลายกับภาษาบรู กูย และเวียดนาม และมีบางคำที่คล้ายคลึงภาษาเขมร สำเนียงการพูดลิ้นจระริ้ว มีชุมชนอยู่ที่อำเภอโพนสวรรค์ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร และพบเล็กน้อยที่จังหวัดมุกดาหาร สันนิษฐานว่าชาวโล้อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้าอยู่ภูมิภาคอีสานของไทยในสมัยรัชกาลที่ 1 - 3 และอพยพมาในตอนหลังก็มี ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์โล้ทั้งสิ้น 11 คำ ได้แก่ โล้ ไทโล้ กะโล้ โข้ กะโซ้ กะโซ้ ข่า ข่าโซ้ ข่ากะโซ้ ข่ากะโซ้ โข้ดงหลวง

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวโล้ หรือโซ้ หรือกะโล้ หรือกะโซ้ เป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่ง ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารเป็นเวลานานตั้งแต่การตั้งเมืองมุกดาหาร เดิมเมืองมุกดาหาร มีอาณาเขตรวมไปถึงแขวงสะหวันเขต ในปีพุทธศักราช 2359 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีชาวโซ้จากพื้นที่ต่าง ๆ เช่น เมืองคำม่วน เมืองอ่างคำ เมืองเซโปน เซกอง อพยพเข้าสู่อีสานครั้งใหญ่ โดยการ

เดินทางโดยทางเท้า และปัจจุบันบางกลุ่มก็ยังมีการเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างชาวเมืองมุกดาหาร กับแขวงสะหวันเขต โดยอาศัยเส้นทางหลวงหมายเลข 9 ในปัจจุบันมีการปรับปรุงเป็นเส้นทางที่เป็น ถนนยุทธศาสตร์ที่สะดวกที่สุดในการติดต่อทำเรือแก่งกะเบา – ด่านลาวเบา – กวางติ – ดานัง - ถึงโฮจิมินห์ซิตี้ ระยะทาง 246 กิโลเมตร เป็นถนนสายสำคัญสายหนึ่งของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากท่าแก่งกะเบาชาวโซ่ข้ามไปสร้างบ้านเรือนที่บ้านหนองยาง และที่ดงหลวง และบางส่วนได้ ขยายครอบครัวไปตามเทือกเขาภูพานทางด้านทิศตะวันตก การเดินทางมาครั้งนั้นนำโดย หลวงวาโนไพรพลกษ ท้าวเดช ท้าวเสด็จ ท้าวเคน ท้าวแพ นายเพี้ย นายพรม และนายพา ซึ่งลำดับ ต่อมาเป็นต้นตระกูลของชาวอำเภอดงหลวง เช่น วงศ์กระโซ่ โซ่เมืองแซะ คำมุงคุณ เชื้อคำฮอต ฯลฯ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 4. 2542 : 1237)

ปัจจุบันชาวโซ่ในภาคอีสาน ตั้งถิ่นฐานกระจายกันอยู่ทั่วไป 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) กลุ่มรามราช อาศัยอยู่ในเขาจังหวัดนครพนม แถบเมืองท่าอุเทน อ.เมือง อ.ศรีสงคราม อ.บ้านแพง อ.โพนสวรรค์ ผู้นำกลุ่มนี้คือพระยาอุทัยประเทศ
- 2) กลุ่มเมืองกุสุมาลย์มณฑล อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร บริเวณอำเภอ กุสุมาลย์ พรรณานิคม ส่องดาว และอำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคาย ผู้นำกลุ่มนี้คือ พระอริญอุษา
- 3) กลุ่มเมืองมุกดาหาร กระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดมุกดาหาร เช่น ที่อำเภอนิคมน้ำคำสร้อย อำเภอคำชะอี อำเภอดอนตาล และอำเภอเมือง อยู่กันหนาแน่น ที่อำเภอดงหลวง ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ตั้งชุมชนอยู่ที่อำเภอเขาวง อำเภอภูผินารายณ์ เป็นต้น

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาโซ่ จัดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asaitic) สาขาย่อยมอญ-เขมร อยู่ในกลุ่มชาพูดไม่มีมอญ-เขมรตะวันออก และกลุ่มย่อยกะตู่ มีลักษณะ ร่วมกันกับภาษาญอ ภาษาเยอ ภาษาบรู และมีเฉพาะภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน ภาษาโซ่มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น 22 หน่วยเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะสะกดเดี่ยว 14 หน่วยเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะสะกดควบกล้ำ 3 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระเดี่ยว 22 หน่วยเสียง และหน่วยเสียงพยัญชนะประสม 5 หน่วยเสียง มีการแบ่งลักษณะน้ำเสียงปกติกับน้ำเสียงหนักโดยใช้ไม้โท่ / ' / (ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย. ออนไลน์) ด้านประเพณีวัฒนธรรม ชาวโซ่ถือเป็นกลุ่มชนที่มีความรักมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่โบราณ มีเอกลักษณ์ที่เด่นเป็นตัวของตัวเอง ทั้งลักษณะรูปร่าง การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ในการกิน เป็นต้น แม้แต่นิสัย ใจคอ และโลกทัศน์ ก็จะมีลักษณะเป็นเฉพาะของชาวโซ่โดยตรง ชีวิต และความเป็นอยู่ของชาวโซ่ จะมีการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน และมีการอยู่แบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน มีความรักความสามัคคี ให้ความรักเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ด้านความเชื่อ และประเพณี ชาวโซ่มีความเชื่อเกี่ยวกับประวัตติการกำเนิดของเผ่าพันธุ์ โดยนำตำนานขุนบรมของล้านช้างตอนสรรพสัตว์มนุษย์ชาติเกิดจากผลน้ำเต้าปุงมาอธิบายการเกิดของตน ตามตำนานน้ำเต้าปุง

กล่าวถึงชาวโส้และบรรพบุรุษผู้กล้าคือ ปู่ปางเซ็ง ขุนเคก ขุนคาน ที่เคยเดินทางไปอยู่ยังเมืองแฉน แต่ต้องกลับมาอยู่ยังเมืองมนุษย์ โดยมาอยู่ที่เมืองน้ำอ้อยหนู (เมืองน่าน้อยอ้อยหนู) และเกิดเป็นมนุษย์ซึ่งมี ไทยล่อ ไทยเล็ง และไทยกวาง ซึ่งเป็นบรรพบุรุษ มีกะโซ่เป็นพี่คนโต ย้อเป็นพี่รอง ผู้ไทยและลาวเป็นน้องคนสุดท้อง ดังนั้น ชาวโซ่จึงให้ความรักและอภัยต่อน้อง ๆ เสมอมา พร้อมทั้งมีการปกป้องคุ้มครองเช่นพี่ปกครองต่อน้อง ๆ เสมอมา ชาวโซ่ยังมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดที่กระทำกรอย่าง ต่อเนื่องและยังยึดถืออยู่จนถึงปัจจุบันก็คือ การแย่งชิงตัวเด็กระหว่างผีกับคน โดยเริ่มตั้งแต่ตั้งท้องแล้วจะทำพิธีตัดกำเนิด โดยใช้หม้อที่แกงกล้าคาถาอาคมที่ไม่เป็นหม้าย ด้วยการเอาด้ายสีขาวยกกับสีดำมาพาดศีรษะ เบิกเสนียดออกจากตัวแม่ให้ลงใส่กระตังเอาไปทิ้งทางทิศตะวันตก เป็นอันเสร็จพิธี การกระทำดังกล่าวเชื่อว่า เป็นการแย่งเด็กชายหรือเด็กหญิงที่จะมาเกิดกับผี ซึ่งได้มีการขับไล่ไปโดยมีฝ้ายสายสิญจน์ของหม้อผีเป็นสายเชื่อมในการขับให้ผีไม่สามารถมาแย่งเด็กทารกดังกล่าวไปจากคนได้นอกจากนี้ ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยกะโซ่ซึ่งยังรักษาไว้เป็นเอกลักษณ์ประจำเชื้อชาติเด่นชัดก็คือ "โซ่ถั่งบั้ง" หรือภาษากะโซ่เรียกว่า "สะลา" เป็นพิธีกรรมในการบวงสรวงวิญญาณของบรรพบุรุษประจำปีหรือเรียกขวัญ และรักษาคนเจ็บป่วย กับพิธีกรรม "ซางกระมุด" ในงานศพ ด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวโส้จะแต่งกายแบบเรียบง่าย สำหรับชาวโซ่ตามหมู่บ้านต่างๆ สมัยโบราณมีการใส่เสื้อคอกลมมีกระดุมผ่ากลาง ส่วนผ้าถุงเป็นผ้าไหมหรือโสร่งไหมหรือผ้าสีน้ำเงิน สำหรับผู้ที่รับราชการหรือผู้ที่มีฐานะดี ก็นุ่งผ้ามัดหมี่ เป็นผ้าขึ้นต่อตีนสวยงาม ปัจจุบันได้มีการใช้ผ้าแบบไทยอีสานทั่วไปแล้ว แต่ก็ยังไม่ลืมที่จะใช้ผ้าชอนสำหรับผู้หญิง และที่ขาดไม่ได้เวลาทำงานกลางไร่มักจะใช้ผ้าโพกหัวแบบชาวโซ่โดยเฉพาะ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน. 2542 : 1241)

13. กลุ่มชาติพันธุ์โส้ (ทะวืง)

โส้ (ทะวืง) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตตำบลพุมวาปี อำเภอสังขาร จังหวัดสกลนคร พูดภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro - Asiatic) กลุ่มมอญ-เขมร สาขาเวียดติก (สาขาเดียวกับภาษาเวียดนาม) คนทั่วไปเรียกชนกลุ่มนี้ว่า โส้ (หรือโซ่) ซึ่งมักจะสับสนกับคนโส้กลุ่มใหญ่ที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร แต่ความจริงแล้วเป็นคนละกลุ่มภาษา และเนื่องจากชนกลุ่มนี้มีประวัติการอพยพมาจากเขตคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเฉพาะเขตหมู่บ้าน ทะวืงเมื่อกว่าร้อยปีมาแล้ว จึงเรียกชื่อภาษาและชาติพันธุ์นี้ว่า โส้ (ทะวืง) เพื่อแยกกลุ่มนี้ออกจากกลุ่มโส้ที่อำเภอกุสุมาลย์ ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์โส้ (ทะวืง) ทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ โซ่ทะวืง โซ่ทะวืง โส้ทะวืง โส้ (ทะวืง)

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์โส้ (ทะวืง) ไม่ค่อยปรากฏหลักฐานมากนัก หลักฐานที่ได้ส่วนมากมาจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งกล่าวว่าชาวโส้ (ทะวืง) อพยพเข้ามาในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยถูกกวาดต้อนหรือการเกลี้ยกล่อมมาพร้อมกับกลุ่มคนอื่นๆ เช่น

ชาวลาว ชาวผู้ไท ชาวญ้อ เป็นต้น ในสมัยนั้น แล้วมาตั้งหลักปักฐานบ้านเรือนอยู่ในหลายจังหวัด ได้แก่ นครพนม สกลนคร มุกดาหาร และกาฬสินธุ์ เนื่องจากชนกลุ่มนี้มีประวัติการอพยพมาจาก แขวงคำม่วน คำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเฉพาะเขตหมู่บ้านทะวืงเมือกว่าร้อย ปีมาแล้ว จึงเรียกชื่อกลุ่มและภาษาดังกล่าวนี้ว่า ไล่ (ทะวืง) เพื่อแยกไล่กลุ่มนี้ออกจากกลุ่มไล่ที่อำเภอ กุสุมาลย์ ปัจจุบันมีคนพูดภาษาไล่ (ทะวืง) อยู่ประมาณ 1,000 คน

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาไล่ (ทะวืง) จัดอยู่ในสาขาเวียดติก ในกลุ่มมอญ-เขมร ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) (สาขาเดียวกับภาษาเวียดนาม) ในปัจจุบันภาษาไล่ (ทะวืง) และวัฒนธรรมของชาวไทยไล่ (ทะวืง) ตกอยู่ในภาวะวิกฤตถึงขั้นใกล้สูญ ผู้ที่พูดภาษาไล่ (ทะวืง) ได้ส่วนมากมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป แต่มักจะสื่อสารในระดับประโยคได้ไม่คล่อง เพียงแค่รู้จักคำศัพท์ที่ใช้บ่อยครั้งในชีวิตประจำวัน ขณะที่ผู้ที่อายุ 50 ปีขึ้นไป สามารถสื่อสารได้ในระดับประโยคและรู้จักคำศัพท์ต่างๆ ได้ค่อนข้างดี ส่วนเด็กๆ มักจะรู้เพียงคำศัพท์ที่เกี่ยวกับคำเรียกเครือญาติ คำเรียกชื่อสัตว์ และสิ่งของเครื่องใช้ทั่วไปที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันพบว่ามีหมู่บ้านที่ใช้ภาษาไล่ (ทะวืง) ในการสื่อสารกันเพียง 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองแวง บ้านหนองเจริญ บ้านดงสร้างคำ และบ้านหนองม่วง (ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย. ออนไลน์) ด้านประเพณีวัฒนธรรม ชาวไล่ (ทะวืง) ยึดถือระบบฮีตสิบสองค้อยกับชาวอีสานโดยทั่วไป แต่เดือนที่มีความสำคัญในการจัดประเพณีของชาวไล่ (ทะวืง) มากที่สุดคือ บุญเดือน 3 ซึ่งมีพิธีเลี้ยงผียาปู่ โดยในรอบปีจะต้องจัดพิธีนี้ขึ้นเพื่อขอมาและไหว้ขอขอบคุณผีประจำชุมชน นอกจากนี้ ชาวไล่ (ทะวืง) ยังนับถือป่าและอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น นับถือผีต่างๆ ปัจจุบันยังคงมีความเชื่อเหล่านี้แต่ผสมผสานเข้ากับพุทธศาสนาที่ชาวไล่ (ทะวืง) หันมานับถือในภายหลัง

3.2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาจีน - ทิเบต

กลุ่มชาติพันธุ์จีน

“จีน” หรือ “ชาวไทยเชื้อสายจีน” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในตระกูลภาษาจีน - ทิเบต (Sino-Tibetan) ซึ่งโดยมากเป็นเชื้อสายแต้จิ๋ว บางครั้งจึงเรียกว่า “จีนแต้จิ๋ว” เพราะอพยพมาจากเมืองแต้จิ๋ว ในมณฑลกว่างตุงทางตอนใต้ของจีน อาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในทุกจังหวัด ชาวจีนในภาคอีสานส่วนใหญ่เป็นจีนแต้จิ๋ว โดยในช่วงแรกเดินทางจากจังหวัดนครราชสีมาด้วยกองคาราวานเกวียน และบางกลุ่มล่องเรือตามลำน้ำมูลมาขึ้นฝั่งที่เมืองต่าง ๆ แล้วตั้งถิ่นฐานที่เมืองนั้น ๆ ต่อมาเมื่อมีรถไฟการอพยพเข้ามาในภาคอีสานก็มีมากขึ้น อาชีพหลักของชาวจีนคือค้าขาย โดยการเปิดร้านขายของในย่านตัวเมืองของแต่ละจังหวัด นอกจากนี้ ยังมีคำที่คนไทยใช้เรียกคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนว่า “แจ๊ก” ซึ่งคำว่า “แจ๊ก” สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากภาษาแต้จิ๋ว ซึ่งแปลว่าอา (น้องของพ่อ) และใช้เป็นคำสุภาพที่คนจีนนำไปเรียกผู้อื่นอย่างเคารพนับถือว่า อาแจ๊ก หรือแจ๊ก คนไทยได้ยินจึงนำมาเรียก

ในความหมายว่า คนจีน ต่อมากำว่า “เจ๊ก” ถูกใช้ในความหมายในเชิงดูถูก ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้งสิ้น 12 คำ ได้แก่ จีน คนจีน ชาวจีน ไทจีน ตังนั้ง คนแต้จิ๋ว จีนแต้จิ๋ว คนไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายจีน เจ๊ก จีนพ่อค้า ไทยใหม่

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทย เป็นพวกที่มาจากบริเวณฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีนคือ บริเวณมณฑลฟูเกี้ยน มณฑลกวางตุ้ง และเกาะไหหลำ บริเวณพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขามิที่ราบทำการเพาะปลูกได้น้อย เนื่องจากมีภูเขาคั่นอยู่ทำให้การติดต่อภายในประเทศไม่สะดวกจึงอพยพไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในต่างประเทศ โดยเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นจำนวนมากในปลายสมัยอยุธยาต่อเนื่องมาถึงสมัยธนบุรีและต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่อพยพมาจากมณฑลทางใต้ ในระยะแรก ชาวจีนส่วนใหญ่ได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามหัวเมืองชายทะเลของอ่าวไทย ตั้งแต่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ไปจนถึงไทรบุรีในภาคใต้ ส่วนในภาคกลางได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามลำน้ำบางปะกง จนจดปราจีนบุรี รวมทั้งตามลำน้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีนไปจนถึงปากน้ำโพ และตามลำน้ำแม่กลอง ไปจนถึงกาญจนบุรี เฉพาะในกรุงเทพฯ เป็นแหล่งใหญ่ศูนย์กลางของสังคมชาวจีน และมีอยู่ถึงครึ่งหนึ่งของคนจีนในไทย ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยมีอัตราสูงสุดในช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง จำนวนคนจีนในไทยระหว่างปี พ.ศ.2461 - 2474 มีอยู่ประมาณ 1.5 ล้านคน ต่อมาระหว่างปี พ.ศ.2475 - 2488 มีชาวจีนเข้าเมืองในอัตราต่ำมาก อันเป็นผลมาจากสงครามจีน - ญี่ปุ่น และสงครามมหาเอเซียบูรพา รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลไทยในการกีดกันชาวจีนเข้าประเทศ หลังสงครามมหาเอเซียบูรพา ระหว่างปี พ.ศ. 2489 - 2498 มีชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทย เพิ่มมากขึ้นและเพิ่มขึ้นในทันที ที่สงครามสงบลง ในปี พ.ศ.2489 ในปี พ.ศ.2490 ได้มีการตกลงกันระหว่างรัฐบาลไทย กับรัฐบาลจีน ชาวจีนได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศไทยได้ปีละ 10,000 คน แต่พอถึงปี พ.ศ.2492 รัฐบาลไทยได้ลดเหลือปีละ 200 คน และในปีต่อมา รัฐบาลไทยได้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมคนต่างด้าวในอัตราสูงขึ้น สำหรับชาวจีนในภาคอีสาน เกือบทั้งหมดเป็นจีนแต้จิ๋ว ส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน โดยในช่วงแรกเดินทางจากจังหวัดนครราชสีมาด้วยกองคาราวานเกวียน และบางกลุ่มด้วยการล่องเรือตามลำน้ำมูลมาขึ้นฝั่งที่เมืองต่าง ๆ แล้วตั้งถิ่นฐานที่เมืองนั้น ๆ ต่อมาเมื่อมีทางรถไฟ การอพยพของชาวจีนก็มีมากขึ้น อาชีพของชาวจีนคือการค้าขาย โดยเปิดร้านขายของ และเรียกชาวจีนที่ทำการค้าขายว่า “เจ๊ก” ดังนั้นแม้ว่าคนชาติพันธุ์อื่น เช่น คนไทย ลาว ส่วย หรือเขมรไปเปิดร้านขายของก็ถูกเรียกว่าเจ๊กทั้งสิ้น

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาจีนจัดอยู่ในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต โดยทั่วไปแล้วภาษาพูดในกลุ่มภาษาจีนเป็นภาษาที่มีเสียงวรรณยุกต์และไม่อ่านเนื่องเสียง กลุ่มภาษาไทยและกลุ่มภาษาจีนนั้นมีหลักภาษาที่ใกล้เคียงกันโดยกลุ่มภาษาไทยจะวางคำวิเศษณ์ไว้ข้างหลังและวางกริยาวิเศษณ์ไว้ข้างหลังกรรมในขณะที่

กลุ่มภาษาจีนจะวางไว้ด้านหน้าทั้งค่านามและกริยา จึงทำให้ผู้ที่อพยพเข้ามาเรียนรู้ภาษาไทยได้เร็วกว่าภาษาอื่น ๆ ภาษาไทยก็มีคำภาษาหมิ่นใต้จำนวนมาก ในปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนจะพูดภาษาไทยผสมภาษาหมิ่นใต้ในการติดต่อกันเอง โดยเฉพาะชาวแต้จิ๋วที่อยู่ในกรุงเทพมหานครเป็นส่วนมาก และก็จะใช้ภาษาไทยติดต่อกับสังคมภายนอกได้ดีขึ้น แต่ลูกหลานจีนในปัจจุบันมีน้อยมากที่ยังพูดภาษาของบรรพบุรุษได้ เนื่องจากอยู่กับสังคมภายนอกและที่บ้านเองก็พูดภาษาหมิ่นใต้กับตนเองน้อยลง ยังคงเหลือแต่ผู้อาวุโสในครอบครัวเท่านั้นที่ยังพูดภาษาเหล่านี้กับลูกหลาน

ในด้านวัฒนธรรมประเพณี ปัจจุบันประเพณีและค่านิยมบางอย่างที่ยังคงปฏิบัติตาม ครอบครัวลูกหลานจีนก็ยังยึดถือปฏิบัติอยู่ เช่น การไหว้เจ้าในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ด้านศาสนาและความเชื่อ ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นแรกที่เข้ามาในไทยนับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน และศาสนาเต๋า ครั้นในเวลาต่อมาศาสนาพุทธนิกายเถรวาทได้กลายเป็นหนึ่งในศาสนาบนความเชื่อคนชนเชื้อสายจีนในไทยจากการจากการหลอมรวมทางวัฒนธรรม โดยมากชาวไทยเชื้อสายจีนจะประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมแบบความเชื่อของจีนและเถรวาทไทยไปด้วยกัน งานเทศกาลของจีนที่สำคัญอย่าง ตรุษจีน วันไหว้พระจันทร์ หรือวันเซ็งเม้ง ก็ถูกจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ในภูเก็ต, กรุงเทพมหานคร และหัวเมืองอื่น ๆ ที่มีชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่ตั้งอยู่ อย่างไรก็ตาม ชาวไทยเชื้อสายจีนจึงไหว้บรรพบุรุษและเทพเจ้าตามประเพณี และเข้าวัดไทยเหมือนชาวไทยทั่วไป ส่วนเรื่องงานศพ ชาวไทยเชื้อสายจีนยึดถือแบบจีนดั้งเดิม เช่น การทำกงเต๊กและฝังศพน้อยลงเนื่องจากค่าใช้จ่ายสูง และนิยมการเผาศพแบบไทยมากขึ้น

3.2.4 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาม้ง-เมี่ยน

กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

“ม้ง” เป็นชนกลุ่มน้อยที่มักอาศัยอยู่บนที่สูงหรือบนพื้นที่ภูเขา คนกลุ่มอื่นเรียกว่า “แม้ว” แต่พวกเขาเรียกตนเองว่า “ม้ง” ซึ่งมีความหมายว่า อีสระชน ชาวม้งโดยส่วนใหญ่ไม่ชอบให้เรียกว่าแม้ว โดยถือว่าการดูถูกเหยียดหยาม ในภาคอีสานมีเพียงแห่งเดียวที่มีชาวม้งอาศัยอยู่คือที่บ้านตูปค้อ ตำบลกกสะทอน อำเภอมะนัง จังหวัดเลย ภาษาม้งจัดอยู่ในตระกูลม้ง - เมี่ยน (Hmong - Mien) ไม่มีภาษาเขียนแต่ยืมตัวอักษรภาษาโรมันมาใช้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าม้งใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ม้งทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ ม้ง แม้ว ม้งขาว ม้งดำ ม้งเขียว ม้งน้ำเงิน ม้งลาย

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ม้งยังไม่มีผู้ใดสามารถสรุปได้ว่าชนชาติม้งมาจากที่ใด แต่สันนิษฐานกันว่าม้งคงจะอพยพมาจากที่ราบสูงทิเบต ไชปีเรีย และมองโกเลีย เข้าสู่ประเทศจีน และตั้งหลักแหล่งอยู่แถบกลุ่มแม่น้ำเหลือง (แม่น้ำฮวงโห) เมื่อราว 3,000 ปีมาแล้ว ซึ่งชาวเขาเผ่าม้งจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในมณฑลไกวเจา ฮุนหน่า กวางสี และมณฑลยูนนาน ม้งอาศัยอยู่ในประเทศจีนมาหลายศตวรรษ จนกระทั่งประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 17 ราชวงศ์แมนจู (เหิง) มีอำนาจในประเทศจีน

กษัตริย์จีนในราชวงศ์หมิงได้เปลี่ยนนโยบายเป็นการปราบปราม เพราะเห็นว่าม้งที่เป็นผู้ชายส่วนใหญ่ แล้วรูปร่างหน้าตาคล้ายกับคนรัสเซีย ทำให้คนจีนคิดว่าม้งเป็นคนรัสเซีย จึงเป็นเหตุให้มีการปราบปรามม้งเกิดขึ้น โดยให้ชาวม้งยอมจำนนและยอมรับวัฒนธรรมของจีน และอีกประการหนึ่งคือ เห็นว่า ม้งเป็นพวกอนารยชนแห่งขุนเขา (คนป่าเถื่อน) จึงได้มีการต่อสู้กันอย่างรุนแรงในหลายแห่ง เช่น ในเมืองพังหยุนในปี พ.ศ. 2009 และการต่อสู้ในมณฑลไกวเจาในระหว่าง พ.ศ. 2276 - 2278 และการต่อสู้ในมณฑลเสฉวนในระหว่าง พ.ศ. 2306-2318 ในที่สุดชาวม้งก็ประสบกับความพ่ายแพ้ สูญเสียพลรบ และประชากรเป็นจำนวนมาก จึงได้เริ่มอพยพถอยร่นสู่ทางใต้ และกระจายเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลับขึ้นอยู่บนที่สูงป่าเขาในแคว้นสิบสองจุไทยหรือสิบสองปันนา และอีกกลุ่มได้อพยพไปตามทิศตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรลาวบริเวณทุ่งไหหินเตียนเปียนฟู โดยมีหัวหน้าม้งคนหนึ่งคือ นายพลวังปอ ได้รวบรวมชาวม้งและอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ.2400 เศษ เป็นต้นมา

ชนชาติม้งกลุ่มแรกที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยนั้นไม่มีหลักฐานใดๆบ่งชี้ได้ชัดเจน แต่จากเอกสารของสถาบันวิจัยชาวเขาคาดว่าเริ่มต้นอพยพเข้ามาทางตอนเหนือของประเทศไทย ในราวปี พ.ศ. 2387 – 2417 จุดที่ชนเผ่าม้งเข้ามาอยู่ด้วยกัน 3 จุด คือ

1) เข้ามาทางห้วยทราย – เชียงของ อำเภอ เชียงของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือสุด เป็นจุดที่เข้ามาก่อน และเข้ามามากที่สุด หลังจากนั้นแยกย้ายกระจัดกระจายไปตามแนวทองของเส้นเขามุ่งไปทางทิศตะวันตกสู่จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตากและสุโขทัย

2) เข้ามาทางไชยบุรี ปัว และทุ่งช้าง เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน แล้วบางกลุ่มได้อพยพลงสู่ทางใต้และทางตะวันตกเข้าสู่จังหวัดแพร่ พิชณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร และจังหวัดตาก

3) เข้าทางภูคา – นาแห้ว และด่านซ้าย อำเภอนาแห้ว และอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย แล้วบางกลุ่มได้เข้ามาสู่จังหวัดเพชรบูรณ์ในที่สุด

นอกจากทั้งสามจุดนี้แล้ว จุดหนึ่งที่ชาวม้งได้อพยพผ่านมาแต่ไม่มีใครกล่าวถึงคือ เข้ามาทางอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยผ่านมาทางประเทศพม่า ชองคอยอ่างขาง ซึ่งเป็นที่กล่าวขานกันว่า ม้งกลุ่มนี้คือกลุ่มที่หลงทางจากการอพยพจากจุดที่ 1

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาม้งจัดอยู่ในสาขาเมี้ยว-เย้า ในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต ไม่มีภาษาเขียนแต่ยืมตัวอักษรภาษาโรมันมาใช้ ม้งไม่มีภาษาที่แน่นอน ส่วนใหญ่มักจะรับภาษาอื่นมาใช้พูดกัน เช่น ภาษาจีนยูนนาน ภาษาลาว ภาษาไทยภาคเหนือ เป็นต้น ซึ่งม้งทั้ง 3 เผ่า พูดภาษาคคล้ายๆ กัน คือ มีรากศัพท์ และไวยากรณ์ที่เหมือนกัน แต่การออกเสียงหรือสำเนียงจะแตกต่างกันเล็กน้อย ม้งสามารถใช้ภาษาเผ่าของตนเอง พูดคุยกับม้งเผ่าอื่นเข้าใจได้เป็นอย่างดี แต่ม้งไม่มีภาษาเขียนหรือตัวหนังสือ

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันชาวม้งได้เขียน และอ่านหนังสือภาษาม้ง โดยการใช้อักษรหนังสือละติน (Hmong RPA) เรื่องราวความเป็นมาต่าง ๆ ของม้ง จึงอาศัยวิธีการจำและเล่าสืบต่อกันมาเพียงเท่านั้น ด้านวัฒนธรรมความเชื่อ โดยทั่วไปชาวม้งมีความเชื่อแบบนับถือผีผสมกับการบูชาบรรพบุรุษสาระสำคัญของระบบการเชื่อนี้ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้ สิ่งเหนือธรรมชาติตามระบบความเชื่อของชาวม้งมี 2 ประการ คือ ความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อเรื่องขวัญ

3.2.5 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษามลายูโพลินีเซียน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยมุสลิม

ชาวไทยมุสลิมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethno - religious Group) ที่ยังดำรงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างเข้มแข็ง ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่จะพบหนาแน่นบริเวณภาคใต้ สำหรับชาวมุสลิมที่มาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานซึ่งถูกเรียกว่า “มุสลิมอีสาน” เป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพเข้ามาในภูมิภาคนี้เมื่อประมาณ 60 - 70 ปีมาแล้ว และสืบเชื้อสายต่อมาจนถึงปัจจุบัน ชาวมุสลิมส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลามและใช้ภาษามลายูหรือเรียกอีกอย่างว่าภาษามลายู ซึ่งจัดอยู่ในตระกูลมลายูโพลินีเซียน (Malayo - polynesian) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทยมุสลิมทั้งสิ้น 9 คำ ได้แก่ ไทยมุสลิม มุสลิม มุสลิมอีสาน มลายู มลายูมุสลิม มลายูถิ่นไทย ไทยมลายู อิสลาม ออเรนายู

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ชาวมุสลิมจัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่มีความแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ 5 ประการ คือ แตกต่างในด้านเชื้อชาติ ด้านเผ่าพันธุ์ ด้านศาสนา ด้านภาษา และด้านขนบธรรมเนียมประเพณี (เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2531 : 265-266) นอกจากนี้แล้ว ในกลุ่มของชาวมุสลิมด้วยกันเองยังพบว่า มีความแตกต่างกันทางด้านแหล่งที่มาของบรรพบุรุษและการปฏิบัติตามหลักการศาสนาในแง่ของการตีความเข้าใจในหลักคำสอนบางประการ โดยอาจกลุ่มของมุสลิมในประเทศไทยได้ตั้งนี้คือ กลุ่มที่มีบรรพบุรุษเป็นมลายูหรือมาเลย์ กลุ่มอาหรับเปอร์เซีย กลุ่มมุสลิมเชื้อสายชวา กลุ่มเชื้อสายจาม-เขมร กลุ่มที่มาจากเอเชียใต้ เช่น อินเดีย ปากีสถาน อัฟกานิสถาน กลุ่มเชื้อสายจีนและจีนฮ่อมุสลิม กลุ่มที่มาจากบังคลาเทศและพม่า เป็นต้น (อมรา พงศาพิชญ์, 2537 : 174-175)

สำหรับชาวมุสลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่เรียกขานกันว่า “มุสลิมอีสาน” นั้น วิชาญ ชูช่วย (2533) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สังคมมุสลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองของชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ชาวมุสลิมซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อพยพเข้ามาในภูมิภาคนี้เมื่อประมาณ 60-70 ปีมาแล้ว โดยกลุ่มแรกที่เข้ามาคือกลุ่มของชาวมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ.2457-2461) จากนั้นก็เป็นกลุ่มมุสลิมเชื้อสายมลายู แล้วจึงเป็นกลุ่มมุสลิมเชื้อสายบังคลาเทศได้อพยพเข้ามาสมทบในเวลา

ต่อมา ทั้งนี้ มีชาวอิสานบางส่วนได้เข้ารับศาสนาอิสลามด้วย จึงทำให้สังคมของชาวมุสลิมอิสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ แต่ก็ได้เป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกัน ชาวมุสลิมอิสานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย โดยเฉพาะการค้าโค-กระบือ ซึ่งประวัติความเป็นมาของการเข้ามาค้าขายโคกระบือของชาวมุสลิมในภาคอิสานนั้นเริ่มมาตั้งแต่ครั้งที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มีการสร้างทางรถไฟตั้งแต่ พ.ศ. 2443 ซึ่งเมื่อมีเส้นทางรถไฟจากกรุงเทพฯ สู่อุบลราชธานีและหนองคาย ชาวมุสลิมหรือชาวปาทานที่อพยพมาจากปากีสถานมาอยู่ในกรุงเทพฯ ก็ได้เดินทางมาภาคอิสานพร้อมกับคณะก่อสร้างทางรถไฟโดยมารับจ้างเผ่ายามดูแลวัสดุก่อสร้าง และเห็นว่าภาคอิสานมีโคกระบืออยู่มาก จึงได้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ เนื่องจากชาวพื้นเมืองในภาคอิสานส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธไม่นิยมฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ชาวปาทานจึงเห็นว่าอาชีพการค้าโคกระบือและการค้าเนื้อสัตว์เป็นอาชีพที่ทำรายได้มหาศาลแก่พวกเขาได้

การเข้ามาในระยะแรกของชาวปาทาน มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย แต่มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อที่จะรวบรวมเงินทองได้พอสมควรแล้วก็จึงเดินทางกลับประเทศของตน แต่ต่อมาเห็นว่าประเทศไทยน่าอยู่ อุบนิสัยใจคอของคนในท้องถิ่นมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และให้ความเป็นมิตร ชาวปาทานส่วนใหญ่ซึ่งเป็นหนุ่มวัยฉกรรจ์จึงตัดสินใจแต่งงานกับหญิงชาวพื้นเมืองนั้น และต่อมาก็ได้แยกย้ายไปทำมาหากินในจังหวัดต่าง ๆ ตั้งแต่จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี แต่จุดหลักที่พวกเขายึดเป็นที่พำนักกันนั้นคือ ที่อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ และอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้น ชาวปาทานได้กระจายกันไปอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ อุดรธานี และหนองคาย มีจุดที่เป็นศูนย์กลางสำหรับมาพบปะกันคือที่อำเภอเมืองและอำเภอบ้านผ่า จังหวัดขอนแก่น ระยะเวลาต่อมาลูกหลานของชาวปาทานได้แยกย้ายกระจัดกระจายตั้งถิ่นฐานครอบคลุมในเขตสุขาภิบาล และเทศบาลทั่วทุกที่ในภูมิภาค โดยประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษคือ อาชีพค้าโคกระบือและเนื้อสัตว์ ต่อมาจึงได้มีมุสลิมเชื้อสายอื่น ๆ เข้ามาสมทบกับชาวปาทานตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือเชื้อสายมาเลย์และบังคลาเทศ

ภาษาและวัฒนธรรม

ในอดีต ชาวไทยมุสลิม มีคำเรียกว่า มลายูหรือคนมลายู แต่เนื่องด้วยรัฐต้องการให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีเชื้อชาติเดียวคือเชื้อชาติไทย ทางราชการจึงเรียกชนกลุ่มนี้ว่า ไทยมุสลิม ทั้งนี้ ความเป็นมลายูนับขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญได้แก่ภาษามลายู ศาสนาอิสลาม และวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นใครก็ตามที่พูดภาษามลายูได้ เลือกวิถีวัฒนธรรมมลายู โดยเฉพาะต้องนับถือศาสนาอิสลามถือว่าเป็นชาวมลายู ถ้าสักแต่พูดภาษามลายู มีชีวิตในวิถีวัฒนธรรมมลายู แต่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม ก็ไม่ถือว่าเป็นมลายู จึงอาจกล่าวได้ว่าศาสนาอิสลามจะเกาะเกี่ยวกับความเป็นมลายูตลอด เมื่อใครเข้ารับศาสนาอิสลามหรือเข้าอิสลามก็จะเรียกว่า

เข้ามาล่าย (มาโชะ มลายู หรือมะโชะยาวิ) หรือเป็นมลายูซึ่งประเด็นนี้น่าสนใจเพราะเขาจะเรียกว่า"เข้าไทย"(มาโชะ ซีแย) เมื่อมีใครเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธในทำนองเดียวกัน อย่างไรก็ตามขณะเดียวกันชีวิตวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาษามลายูก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง ถึงกับมีคำกล่าวว่า "ฮิลัง บาสา ฮิลัง บังซา" แปลเป็นไทยได้ว่า "ถ้าภาษา (มลายู) หาย ชาติ (หรือความเป็นมลายู) ก็จะหายด้วย" ดังนั้นเขาจึงต้องต่อสู้เพื่อปกป้องชาติหรือความเป็นมลายูของตัวเองไม่ให้สูญสลายหายไป รวมทั้งพยายามยับยั้งที่จะใช้ภาษามลายูสืบทอด ภาษาภาษามลายูเรียกอีกอย่างว่าภาษามาเลย์ (Bahasa Melayu ภาษา มลายู) จัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรนีเซียน (Austronesian) หรือตระกูลมลาโย-โพลีเนเซียน (Malayo-Polynesian) สาขาออสโตรนีเซียนตะวันตก (Western Austronesian) (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์มหาชน). 2560 : ออนไลน์)

ในด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย ชาวไทยเชื้อสายมลายูหลายคน ยังแต่งกายแบบมลายูให้เห็นอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะทางภาคใต้ ผู้ชายยังแต่งกายด้วยการนุ่งโสร่ง ผู้หญิงนุ่งผ้าปาเต๊ะ โปกศึระชะ เหมือนชาวมุสลิมในประเทศมาเลเซีย ปัจจุบันวัฒนธรรมการแต่งกายของมาเลเซียก็เข้ามา ทำให้ชาวมลายูแต่งตัวให้ทันสมัยมากขึ้น แต่ยังคงอัตลักษณ์ความเป็นมลายู และอิสลามอยู่อย่างมั่นคง ชาวไทยเชื้อสายมลายูนับเป็นชาวมุสลิมที่เคร่งครัดในศาสนา และมีการทำมาซ และกระทำการในมัสยิด หรือสุเหร่า และมีการแสวงบุญไปยังนครมักกะห์ และมีการถือศีลอด และหลังจากการถือศีลอดนั้นก็จะมีเทศกาลฮารีรายอ การแต่งงาน (มาแกปูโละ) การเข้าสู่หนัด (มะโชะยาวิ) เพื่อแสดงว่าตนเป็นชาวมุสลิม ชาวมุสลิมทุกคนจะให้ความศรัทธาแก่องค์อัลละห์ พระเจ้าองค์เดียวแห่งศาสนาอิสลาม แต่ยังมีชาวไทยเชื้อสายมลายูจำนวนไม่น้อยที่นับถือศาสนาพุทธแบบเดียวกับคนไทย โดยสืบเชื้อสายมาจากชาวมลายู แต่ส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้จะถือตัวเป็นคนไทยเพราะว่านับถือศาสนาพุทธ

สำหรับชาวมุสลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับเป็นกลุ่มชนที่มีความขยันขันแข็ง และอดทนในการทำงาน จึงทำให้มีฐานะมั่นคงทางเศรษฐกิจและยังคงรักษาเอกลักษณ์ต่าง ๆ ไว้ได้เป็นอย่างดี และจากการที่ชาวมุสลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จึงทำให้โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมยังไม่แตกสลาย และมีความเคร่งครัดในศาสนาอิสลาม โดยมีกิจกรรมทางศาสนาร่วมกันเป็นประจำ เช่น การละหมาด การทำบุญ เป็นต้น รวมถึงมีการสร้างมัสยิดขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของการประกอบศาสนกิจ นอกจากนี้ ยังได้มีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบขององค์การ กล่าวคือ ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนามุสลิมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจัดตั้งชมรมนักศึกษามุสลิมมหาวิทยาลัยขอนแก่นขึ้น เพื่อพัฒนาและเผยแพร่หลักการอิสลามและสร้างสัมพันธภาพระหว่างชาวมุสลิมในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น การอยู่ร่วมกันของชาวมุสลิมเชื้อสายต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น ยังคงรับประทานอาหารแบบชาวปาตานคือนิยมบริโภคเนื้อสัตว์ แต่ใช้ภาษาไทยกลางเป็นภาษาในการสื่อสารซึ่งเป็นการปรับตัวและกลมกลืนทางวัฒนธรรม การหล่อหลอมทางวัฒนธรรม

ดังกล่าวทำให้ชาวมุสลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถอยู่ร่วมกับชนกลุ่มอื่น ๆ ได้โดยปราศจากความขัดแย้ง ในปัจจุบันชาวมุสลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เริ่มมีบทบาททางสังคมมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แม้ว่าจะเป็ชนกลุ่มน้อยก็ตาม โดยเฉพาะบทบาททางด้านเศรษฐกิจ

3.2.6 กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลอินโด-ยูโรเปียน

กลุ่มชาติพันธุ์ชิกข์

กลุ่มชาติพันธุ์ชิกข์หรือไทชิกข์ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethno-religious Group) ที่ตั้งชุมชนอยู่ในภาคอีสานเกือบทุกจังหวัด โดยเฉพาะในจังหวัดนครราชสีมาซึ่งถือว่าชาวชิกข์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์สำคัญกลุ่มหนึ่งของจังหวัด มีถิ่นฐานเดิมที่จังหวัดโคราชชาวลา แคว้นปัญจาบ ประเทศอินเดีย บางครั้งจึงเรียกว่า คนไทยเชื้อสายอินเดีย และมักถูกเรียกสั้น ๆ ว่า แยกหรือแยกชิกข์ ภาษาที่ใช้ก็คือภาษาปัญจาบ จัดอยู่ในตระกูลอินโดยูโรเปียน (Indo-European) แต่ในปัจจุบันเหลือจำนวนผู้พูดน้อย เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายอินเดียร้อยละ 80 เกิดในแผ่นดินไทย จึงพูดภาษาไทย แต่ก็ยังมีส่วนน้อยที่สามารถพูดภาษาดั้งเดิมของตนเองได้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีการใช้เรียกกลุ่มชาติไทยชิกข์ทั้งสิ้น 12 คำ ได้แก่ ชิกข์ ไทชิกข์ ไทยชิกข์ แยกชิกข์ แยกชิกข์ แยก แยกฮินดู แยกพราหมณ์ แยกปาทาน ชาวชิกข์ ชาวแยก ชาวไทยเชื้อสายอินเดีย คนไทยเชื้อสายอินเดีย

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

ถิ่นฐานเดิมของชาวชิกข์อยู่ที่จังหวัดโคราชชาวลา แคว้นปัญจาบ ประเทศอินเดีย อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในนครราชสีมาช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อประมาณปี พ.ศ.2456 ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณปี พ.ศ.2490 ประเทศปากีสถานประกาศแยกจากอินเดีย และสถาปนาเป็นประเทศเอกราช ทำให้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มพ่อค้าชาวชิกข์ครั้งสำคัญ โดยบางส่วนเดินทางกลับสู่ประเทศอินเดีย บางส่วนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่กับญาติมิตรในประเทศไทยเพิ่มขึ้น ชาวชิกข์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย โดยกลุ่มพ่อค้าชาวชิกข์ในโคราช จะตั้งถิ่นฐานรวมกันอยู่ที่สี่แยกวัดบึงไปจนถึงสี่แยกหลักเมือง เริ่มต้นการค้าด้วยเงินทุนภายในครอบครัวหรือในหมู่ญาติสนิท แล้วขยายกิจการขึ้นมาเป็นลำดับ สินค้าที่นำมาขาย เช่น ผ้า ผ้าปูที่นอน โสร่ง มุ้ง เสื่อน้ำมัน เป็นต้น ชาวชิกข์ในเมืองโคราช เมื่อก่อนปี พ.ศ.2518 มีประมาณ 50 ครอบครัว เป็นผู้ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวชิกข์อย่างเคร่งครัด อาชีพ ประเพณีการแต่งงานที่ยังคงเป็นแบบอาวาทมงคลในกลุ่มชาวชิกข์เท่านั้น โดยผ่านความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ.2506 เมื่อสหรัฐอเมริกาเริ่มส่งทหารเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทยช่วงสงครามเวียดนาม อันส่งผลต่อธุรกิจการค้าของเมืองโคราชเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ รวมทั้งการค้าของชาวชิกข์ ซึ่งมีภาษีดีกว่าพ่อค้ากลุ่มอื่น ๆ คือสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ ทำให้มีรายได้จากการติดต่อค้าขายกับทหารอเมริกันเพิ่มขึ้น จนมีฐานะมั่นคง

ได้แก่กิจการรับตัดเสื้อผ้าให้ทหารอเมริกัน ต่อมาเมื่อสหรัฐอเมริกาถอนฐานทัพจากประเทศไทยในปี พ.ศ.2519 ทำให้กิจการค้าชาวซิกข์ในเมืองโคราชต้องประเทศไทยในปี พ.ศ.2519 ทำให้กิจการค้าชาวซิกข์ในเมืองโคราชต้องซบเซาลง และได้ย้ายถิ่นฐานเพื่อค้าขายกับชาวต่างชาติที่ พัทยา ภูเก็ต และกรุงเทพฯ เป็นจำนวนถึงเกือบร้อยละ 50 ปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2543) มีชาวซิกข์อาศัยอยู่ในเมืองโคราชประมาณ 20 ครอบครัวเท่านั้น รวมประชากรประมาณ 100 คน ซึ่งยังคงดำเนินกิจการค้าขายสืบทอดจากบรรพบุรุษเดิม และบางครอบครัวได้เปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง เช่น ค้าขายเฟอร์นิเจอร์ และรับจ้างตัดเสื้อผ้า เป็นต้น (หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา. 2543)

ภาษาและวัฒนธรรม

ชาวซิกข์ใช้ภาษาปัญจาบิ ภาษาอังกฤษ และภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ด้านความเชื่อและศาสนาชาวซิกข์ เป็นผู้ยึดหลักปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาซิกข์อย่างมั่นคง และยังยึดถือในระบอบ 5 ก. อย่างชัดเจน คือ เกศา กิรपाल กัจฉะ การา และกังกะ ชาวซิกข์จึงมีความสุขอยู่กับครอบครัวในวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มัธยัสถ์ ระวังภัยมั่นในพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์อย่างสูงสุด เพราะถือว่าเมืองไทยเป็นเมืองที่ให้อิสระเสรี เป็นเมืองที่ได้อาศัยอยู่อย่างสุขสบาย และผู้คนชาวไทยที่เป็นมิตรตลอดมา ชาวซิกข์ทุกครอบครัวมีคติในการทำการค้าว่า ซื่อสัตย์ต่อลูกค้าและบริการด้วยจิตใจที่เป็นมิตร โดยเป็นการค้าในระบบเงินสดเสียส่วนใหญ่ และอาจมีระบบเงินเชื่อบ้างเล็กน้อย อาชีพหลักของไทยซิกข์ก็คือ ค้าขาย ส่วนวัฒนธรรมการแต่งกายชายจะสวมกางเกงขาสั้น เสื้อแขนยาวคอกลม ผ่าอก ปล่อยชายเสื้อคลุมสะโพก โปกศิระชะ สวมกำไลโลหะ หญิงจะแต่งชุดสำหรับ หรือสวมกางเกงเสื้อยาวคลุมเข่า สวมเครื่องประดับ

การทบทวนเรื่องประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานดังกล่าวข้างต้น จะทำให้ทราบถึงภูมิหลังของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภาคอีสานในด้านต่างๆ อันเป็นข้อมูลที่จะทำให้เข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในแง่ที่ผู้วิจัยจะได้นำไปใช้ในการวิเคราะห์เรื่องการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานและการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ ดังจะกล่าวถึงในบทต่อไป

พูน ปณ ทิโต ชิว

บทที่ 4

การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

“คำ” หมายถึง หน่วยย่อยที่สุดในภาษาที่เจ้าของภาษารู้จักและใช้ในการพูดและการเขียน อีกทั้งยังเป็นหน่วยภาษาที่สามารถใช้ตามลำพังเพื่อการสื่อสารได้ โดยมีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ รูป (form) กับความหมาย (meaning) (วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะ. 2549 : 1) ทั้งนี้ ในการศึกษาความหมาย นักภาษาศาสตร์มักจะถือว่าหน่วยคำ (morpheme) เป็นรูปในภาษาที่เล็กที่สุดที่จะใช้ในการสื่อความหมายได้ แต่ในการศึกษาเรื่องความหมายเรามักจะศึกษารูปภาษา ซึ่งอาจจะประกอบด้วยหน่วยคำเพียงหน่วยเดียวหรือหลายหน่วยก็ได้ (เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์. 2548: 298) และเมื่อเราพิจารณาความหมายประจำรูปของคำต่าง ๆ ในภาษาไทยจะพบว่า “คำ” หนึ่งคำมักจะมี ความหมายได้มากกว่าหนึ่งความหมาย โดยอาจจะมีทั้งความหมายหลัก (literal meaning) และ ความหมายเปรียบ (figurative meaning) ก็ได้ ดังนั้น ในการศึกษาการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ใน อีสานในบทนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวทางการศึกษาเรื่องชื่อและการตั้งชื่อ (Name and Naming) โดย ใช้วิธีการวิเคราะห์โครงสร้างและความหมายของคำ เพื่อให้เห็นถึงวิธีการสร้างคำหรือการประกอบรูป คำ และเพื่อให้ทราบถึงที่มาและความหมายของแต่ละหน่วยศัพท์ที่นำมาประกอบเป็นคำเรียกชาติ พันธุ์ในอีสาน นอกจากนี้ จากการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลยังพบว่า คำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์บาง กลุ่มมีมากกว่าหนึ่งคำ บางคำเรียกก็เป็นคำที่เกิดขึ้นในภายหลังซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางภาษา อันได้แก่การเปลี่ยนแปลงรูปคำ เสียง และความหมาย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงทาง ภาษาที่เกิดขึ้นกับคำเรียกชาติพันธุ์อีกประเด็นหนึ่ง อันจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการสร้างคำเรียก ชาติพันธุ์ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงบริบททางสังคมในขณะที่เกิดคำเรียกนั้นๆ ด้วย ดังนั้น ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงได้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ 1) การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน 2) โครงสร้างคำเรียกชาติ พันธุ์ในอีสาน 3) ที่มาและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน และ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างรูป คำกับความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ดังต่อไปนี้

4.1 การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานในงานวิจัยนี้ หมายถึง ชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ใน 20 จังหวัดของภาคอีสานทั้งที่คนในกลุ่มใช้เรียกตนเอง (endonyms) และที่คนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ เรียก (exonyms) รวมถึงคำเรียกอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่เป็นคำที่ใช้เรียกขานกลุ่มชาติพันธุ์ นั้น ๆ ทั้งนี้ คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” หมายถึง กลุ่มคนที่มีชีวิตอยู่ในพื้นที่บริเวณหนึ่ง มีภาษา วิถีชีวิต จารีตประเพณี คล้ายคลึงกัน รวมทั้งอาจมีสำนึกกว่าเป็นคนที่มีสายโลหิตเดียวกัน และมีความเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม มีความหมายในลักษณะเดียวกับคำว่า เชื้อชาติ ชนชาติ เผ่าเผ่าพันธุ์ โดยได้เก็บรวบรวมคำเรียกดังกล่าวจากเอกสารตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย

จากการศึกษาและเก็บรวบรวมคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานผลการศึกษาพบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้ง 20 จังหวัด จำนวนทั้งสิ้น 31 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กวย, กะเลิง, กุลา, ขมุ, เขมร, จีน, ญ้อ, ญ้อกูร, ซิกข์, ถิ่น, ไทกวน, ไทข่า, ไทดำ, ไทตาด, ไทลาว, ไทเลย, ไทยโคราช, ไทยมุสลิม, บรู, ผู้ไท, พวน, ม้ง, มอญ, ยวน, เยอ, โย้ย, ลื้อ, เวียดนาม, แสก, โส้ และโส้ (ทะวืง) โดยกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวนี้ ที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่กันเป็นชุมชนในภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทั้งนี้ ในการเก็บรวบรวมก็พบว่าบางกลุ่มชาติพันธุ์ยังไม่เคยถูกกล่าวถึงหรือถูกบันทึกข้อมูลจากหน่วยงานราชการ แต่ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้มีการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้นมาใหม่ และหลายกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้จัดตั้งเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมขึ้น นอกจากนี้ ก็ยังพบว่ามีการสร้างคำเรียกกลุ่มย่อยชาติพันธุ์ขึ้นมาเพื่อแสดงอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เช่น ผู้ไทเซโปน ไทพวนบ้านฝือ ยวนสีคิ้ว ญ้อท่าอุเทน ลาวอุบล กุยปรือใหญ่ ส่วยศรีสะเกษ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์โครงสร้างและความหมายของคำ ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงวิธีการประกอบรูปคำและทำให้ทราบถึงที่มาและความหมายของคำเรียกต่าง ๆ นอกจากนี้ก็ยังจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับบริบททางสังคม รวมไปถึงทัศนคติของผู้ใช้หรือสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอีสานอีกด้วย ทั้งนี้ “การสร้างคำ” ในงานวิจัยนี้หมายถึง วิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสานที่เกิดจากการรวมเอาหน่วยคำตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปเข้าเป็นคำคำเดียว โดยวิธีการวิเคราะห์โครงสร้างและความหมายของคำเพื่อให้เห็นถึงที่มาและความหมายของแต่ละหน่วยศัพท์ที่นำมาประกอบเป็นคำเรียกชาติพันธุ์แต่ละคำ

จากการเก็บรวบรวมคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานจากทั้ง 31 กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 312 คำ โดยสามารถแบ่งตามกลุ่มตระกูลภาษาได้เป็น 6 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มตระกูลภาษาไทย (Tai) มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้งสิ้น 14 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มชาติพันธุ์กุลา มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กุลาทั้งสิ้น 16 คำ ได้แก่ กุลา ไทยกุลา ตองซู ตองซู่ ตองสู ตองสู๊ ตองสู๊ กุลาตองซู กุลาตองสู๊ กุหล่า พม่ากุหล่า เจี้ยว ซาน ไทใหญ่ ไทยใหญ่ กุลาบ้านโนนใหญ่

1.2 กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อทั้งสิ้น 17 คำ ได้แก่ ญ้อ ญ้อย้อ ไทญ้อ ไทยญ้อ ไทยย้อ ไทยย้อ ย้อบึงกาฬ ย้อสกลนคร ย้อนครพนม ย้อท่าอุเทน ย้อบ้านแพง ไทญ้อท่าอุเทน ย้อท่าขอนยาง ไทย้อบ้านท่าขอนยาง ไทย้อกันทรวิชัย ไทญ้อสกลนคร

1.3 กลุ่มชาติพันธุ์ไทกวน มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทกวนทั้งสิ้น 3 คำ ได้แก่ ไทกวน ไทยกวน ไทกวนบ้านนาถ่อน

1.4 กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำทั้งสิ้น 11 คำ ได้แก่ ไทดำ ไทยดำ ผู้ไทดำ โข่ง ไทยโข่ง ไทยทรงดำ ลาวทรงดำ ลาวโข่ง ลาวโข่งดำ ผู้ลาว ไทดำบ้านนาป่าหนาด

1.5 กลุ่มชาติพันธุ์ไทตาด มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทตาดทั้งสิ้น 1 คำ ได้แก่ ไทตาด

1.6 กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวทั้งสิ้น 14 คำ ได้แก่ ไทลาว ไทยลาว ไทย-ลาว ไทยอีสาน ไทยถิ่นอีสาน ข่าลาว ลาวพุงขาว ลาวข่าทาส ลาว ลาวอุบล ลาวอีสาน คนอีสาน ชาวอีสาน ชาวไทยถิ่นอีสาน

1.7 กลุ่มชาติพันธุ์ไทเลย มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทเลยทั้งสิ้น 9 คำ ได้แก่ ไทเลย ไทยเลย คนเมืองเลย คนเลย ลาวเลย คนด่าน ไทด่าน ลาวแนว ลาวหลวงพระบาง

1.8 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราชทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ ไทโคราช ไทยโคราช ลาวโคราช ไทยถิ่นโคราช ไทเบ็ง ไทแดง ไทยเบ็ง ไทยแดง

1.9 กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไททั้งสิ้น 15 คำ ได้แก่ ผู้ไท ผู้ไทย ภูไท ข่าผู้ไทย ผู้ไทยแดง ไทยลาย ผู้ไทยขาว ไทยขาว ลาวเก่า ผู้ไทเรณูนคร ผู้ไทวัง กะตัก ไทยกะตัก ภูไทกระป่อง ผู้ไทเซโปน

1.10 กลุ่มชาติพันธุ์พวน มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์พวนทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ พวน ไทพวน ไทยพวน ลาวพวน ลาวพุงขาว ลาวกะเลอ ไทพวนบ้านผือ

1.11 กลุ่มชาติพันธุ์ยวน มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ยวนทั้งสิ้น 10 คำ ได้แก่ ยวน ไทยวน ไทยยวน ไทยโยนก ยวนโยนก คนยวน คนเมือง ลาวพุงดำ ยวนพุงดำ ไทยเหนือ

1.12 กลุ่มชาติพันธุ์โย้ย มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์โย้ยทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ โย้ย ไทโย้ย ไทยโย้ย ไทยโย้ย ย้อย ผู้ย้อย ลาวย้อย ไทยย้อย

1.13 กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ ลื้อ ไทลื้อ ไทยลื้อ ไทลื้อบ้านนาอ้อ

1.14 กลุ่มชาติพันธุ์แสก มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์แสกทั้งสิ้น 3 คำ ได้แก่ แสก ไทแสก ไทยแสก

2. กลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้งสิ้น 13 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มชาติพันธุ์กวย/กวย มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กวยทั้งสิ้น 29 คำ ได้แก่ กวย กุย กุย โกย ส่วย ไทยกวย ไทยส่วย ลาวส่วย เขมรส่วย เขมรป่าดง เขมรส่วยป่าดง ส่วยป่าดง ข่า

ฆ่าเก่า ฆ่าส่วย ฆ่ากวย กวยเจียง กวยอะจิง กวยอาเจียง กวยคำเรย กวยปรือใหญ่ ไพร่ส่วย ส่วยข้าง
ส่วยโพน ส่วยเลี้ยงข้าง ส่วยอีสาน ส่วยลาว ส่วยเขมร ส่วยศรีสะเกษ

2.2 กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงทั้งสิ้น 10 คำ ได้แก่
กะเลิง เกลิง ฆ่ากะเลิง ฆ่า-เลิง ไทยเกลิง ไทกะเลิง ไทยกะเลิง ไทยฆ่ากะเลิง กะเลิงบ้านบัว
กะเลิงโบราณ

2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ขมุ มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ขมุทั้งสิ้น 5 คำ ได้แก่ ขมุ ฆ่าขมุ
กำมู ลาวเทิง ตะม้อย

2.4 กลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เขมรทั้งสิ้น 16 คำ ได้แก่
เขมร เขมรถิ่นไทย คะแมร คแมรลือ คแมร-ลือ ขแมร์ ขแมร์ลือ แขมร์เลอ ไทเขมร ไทย-เขมร
เขมรสูง เขมรเหนือ เขมรสุรินทร์ ชาวเขมร ชาวไทยเชื้อสายเขมร คนไทยเชื้อสายเขมร

2.5 กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกรทั้งสิ้น 10 คำ ได้แก่
ญ้อกร ญ้อกร เนียะกุล เนียะกร เยียะกร ละว้า ชาวบน ชาวดง คนดง มอญโบราณ

2.6 กลุ่มชาติพันธุ์ถิ่น มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ถิ่นทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ ถิ่น ฆ่าถิ่น
ลัวะ มัล ปรีย ลัวะมัล ลัวะปรีย

2.7 กลุ่มชาติพันธุ์ไทฆ่า มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทฆ่าทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ ไทฆ่า
ไทยฆ่า ฆ่า ฆ่าฆ่าพระแก้ว

2.8 กลุ่มชาติพันธุ์บรู จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์บรู
ทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ บรู บลู กุยบรู กวยบรู ไทบรู ฆ่าบรู ฆ่า ไช้

2.9 กลุ่มชาติพันธุ์มอญ มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์มอญทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ มอญ
ไทมอญ รามัญ ตะเลง เพกวน ไทยรามัญ คนไทยเชื้อสายมอญ

2.10 กลุ่มชาติพันธุ์เยอ มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เยอทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ เยอ เยอ
กวยเยอ กุยเยอ กวยเยอ ส่วยเยอ เยอศรีสะเกษ

2.11 กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามทั้งสิ้น 27 คำ
ได้แก่ เวียดนาม เวียดนาม เวียด เวียด เทเวียด ญวน แกว แกวปะกัน แกวแย้ แกวม้อย ญวนพ่อค้า
ญวนต่างประเทศ ไพร่ญวน ส่วยแกว ญวนแกว ญวนเก่า ญวนใหม่ ญวนสวามีภักดี ญวนอพยพ ญวน
คริสตัง ญวนเข้ารีต เวียดนามอพยพ ไทยใหม่ คนญวน คนไทยเชื้อสายญวน คนไทยเชื้อสายเวียดนาม
ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม

2.12 กลุ่มชาติพันธุ์ไล่ มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไล่ทั้งสิ้น 11 คำ ได้แก่ ไล่ ไทไล่
กะไล่ ไช้ กะไช้ กะไช้ ฆ่า ฆ่าไช้ ฆ่ากะไช้ ฆ่ากะไช้ ไช้ดงหลวง

2.13 กลุ่มชาติพันธุ์ไล่ (ทะเวียง) มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไล่ (ทะเวียง) ทั้งสิ้น 4 คำ
ได้แก่ ไช้ทะเวียง ไช้ทะเวียง ไล่ทะเวียง ไล่ (ทะเวียง)

3. ตระกูลภาษาจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้งสิ้น 1 กลุ่ม ดังนี้

3.1 กลุ่มชาติพันธุ์จีน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่ามีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้งสิ้น 13 คำ ได้แก่ จีน คนจีน ชาวจีน ไทจีน ตึงนึ่ง คนแต่จิว จีนแต่จิว คนไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายจีน แจ็ก จีนพ่อค้า จีนอพยพ ไทยใหม่

4. ตระกูลภาษาม้ง-เมียน (Hmong - Mien) มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้งสิ้น 1 กลุ่ม ได้แก่

4.1 กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ม้งทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ ม้ง แม้ว ม้งขาว ม้งดำ ม้งเขียว ม้งน้ำเงิน ม้งลาย

5. ตระกูลภาษามลายูโพลินีเซียน (Malayo - Polynesian) มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้งสิ้น 1 กลุ่ม ดังนี้

5.1 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยมุสลิม มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทยมุสลิมทั้งสิ้น 9 คำ ได้แก่ ไทยมุสลิม มุสลิม มุสลิมอีสาน มลายู มลายูมุสลิม มลายูถิ่นไทย ไทยมลายู อิสลาม ออแรนายู

6. ตระกูลภาษาอินโด-ยูโรเปียน (Indo - European) มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานทั้งสิ้น 1 กลุ่ม ดังนี้

6.1 กลุ่มชาติพันธุ์ซิกข์ มีคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ซิกข์ทั้งสิ้น 12 คำ ได้แก่ ซิกข์ ไทซิกข์ ไทยซิกข์ แยกซิกข์ แยกซิกข์ แยก แยกฮินดู แยกพราหมณ์ ชาวซิกข์ ชาวแยก ชาวไทยเชื้อสายอินเดีย คนไทยเชื้อสายอินเดีย

เนื่องจากการสร้างคำ (Word Formation) เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของภาษาที่เกิดขึ้นเพื่อให้มีคำมากพอกับความต้องการใช้ เป็นกระบวนการเพิ่มคำใหม่ให้แก่ภาษา โดยการนำคำหรือหน่วยคำที่มีใช้อยู่ในภาษามารวมกัน ซึ่งการสร้างคำหรือการประกอบคำในภาษาไทยโดยทั่วไปมี 2 วิธี คือ การรวมหน่วยคำและการซ้ำหน่วยคำ (วินัย ภูระหงษ์, 2548 : 70) ดังนั้น ในการวิเคราะห์การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์นี้จึงสามารถอธิบายได้โดยพิจารณาในแง่ที่คำต้องประกอบขึ้นจากหน่วยคำ (Morphemes) โดยประเภทของหน่วยคำหากแยกตามการปรากฏอาจแบ่งออกได้ใน 2 ลักษณะ คือ หน่วยคำอิสระ (Free Morpheme) และหน่วยคำไม่อิสระ (Bound Morpheme) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากคำเรียกชาติพันธุ์ที่ได้นำมาวิเคราะห์ก็พบว่ามีทั้งที่เป็นคำพยางค์เดียวและคำหลายพยางค์ โดยในส่วนที่เป็นคำพยางค์เดียวทั้งหมดจะเป็นหน่วยคำอิสระ (ซึ่งในงานวิจัยนี้จะเรียกว่าหน่วยศัพท์) อันเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และในส่วนที่เป็นคำหลายพยางค์ก็พบว่ามีการสร้างคำโดยการประสมคำ ด้วยการนำเอาหน่วยคำอิสระ (หน่วยศัพท์) ที่มีความหมายต่างกัน ไม่

เกี่ยวข้องกันหรือไม่เป็นไปในทำนองเดียวกันตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นคำใหม่

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์วิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์โดยการวิเคราะห์โครงสร้างของคำ อันเกิดจากการประกอบรูปคำด้วยหน่วยศัพท์ ซึ่งมีทั้งคำพยางค์เดียวและคำหลายพยางค์ จากการศึกษาพบว่าคำเรียกชาติพันธุ์มีโครงสร้างคำอยู่ 2 แบบคือ โครงสร้างแบบคำเดี่ยวและโครงสร้างแบบคำประสม ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

4.2 โครงสร้างของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

การศึกษาเรื่องชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์ (Ethnonym) ถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเกี่ยวกับชื่อคน (Anthroponomatics) ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับชื่อ (Onomatic) ประเภทหนึ่ง (Adrain Koopman, 2016) โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ Endonym หรือ Autonym หมายถึงชื่อที่เรียกตนเองโดยคนในกลุ่ม และ Exonym ซึ่งหมายถึง ชื่อที่เรียกโดยคนนอกกลุ่ม ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับชื่อและการตั้งชื่อ (Name and Naming) มีวิธีการศึกษาที่นิยมใช้กันอย่างหนึ่งก็คือ การศึกษาโครงสร้างคำและความหมายของคำ ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้ทราบถึงวิธีการสร้างคำหรือวิธีการตั้งชื่อ ที่มาและความหมายของชื่อ รวมถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อ ดังนั้น ในการศึกษาการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานในงานวิจัยนี้ จึงได้เลือกวิธีการศึกษาโดยการวิเคราะห์โครงสร้างและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ เพื่อจะได้ทราบถึงลักษณะการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีที่กลุ่มผู้พูดภาษามองตัวเองและโลกแวดล้อมซึ่งก็คือสังคมวัฒนธรรม อันเป็นการโยงไปถึงประสบการณ์ร่วม ความรู้สึก และระบบคิด ที่ไม่เป็นที่สมมติขึ้นโดยปราศจากเหตุผล แต่เพื่อความต้องการที่จะเข้าใจและกระทำต่อโลกแวดล้อม (อัญชลี สิงห์น้อย, 2546 : 68) หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ลักษณะที่สังคมวัฒนธรรมสามารถสะท้อนให้เห็นผ่านภาษาในด้านโครงสร้างและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ จะแสดงให้เห็นถึงระบบคิดของกลุ่มคนแต่ละกลุ่มที่เป็นผู้สร้างคำเรียกว่ามีระบบคิดเป็นเช่นไร

นอกจากนี้ ในการศึกษาตามแนวทางนี้ก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับบริบททางสังคม อันเกิดจากการสร้างคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานอีกด้วย โดยในการศึกษาจะพิจารณาจากโครงสร้างของการประกอบรูปคำและความหมายของคำที่นำมาประกอบเป็นรูปคำ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าหน่วยศัพท์แต่ละหน่วยที่นำมาประกอบเป็นรูปคำมีที่มาและความหมายอย่างไร โดยคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้มีทั้งสิ้น 312 คำ ผลการศึกษาพบว่า คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานมีโครงสร้าง 2 รูปแบบ ได้แก่ โครงสร้างแบบคำเดี่ยว และโครงสร้างแบบคำประสม ซึ่งการสร้างคำด้วยการประสมคำนี้ ถือเป็นวิธีการสร้างคำในภาษาไทยที่พบมากที่สุด ทั้งนี้ โครงสร้างของ

คำเรียกชาติพันธุ์จะมืองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ “ส่วนหลัก” ทำหน้าที่แสดงความหมายหลักของคำ และ “ส่วนขยาย” ทำหน้าที่เพิ่มความหมายแก่ส่วนหลัก เพื่อให้ส่วนหลักมีความหมายที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ดังนี้

4.2.1 โครงสร้างแบบคำเดียว

คำเดียว หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างเป็นหน่วยศัพท์เป็นส่วนหลักเพียงส่วนเดียว โดยเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งที่เรียกเองในกลุ่มชาติพันธุ์ (endonym) และที่ถูกเรียกโดยคนกลุ่มอื่น (exonym) มีจำนวนทั้งสิ้น 81 คำ ได้แก่ กวย กุย กุย โกย ส่วน ขมุ กำมู ตะม้อย กะเลิง เกลิง กุลา กุหล่า ตองซู ตองซู ตองสู ตองสู ตองสู เจี้ยว ซาน เขมร คะแมร ขแมร์ จีน แจก ตังนัง ญ้อ ญ้อ ย้อ ญ้อกร ญ้อกร เนียะกุล เนียะกร เอียะกร ละว้า ลัวะ ถิ่น มัล ปรัย ผู้ลาว ไชง ลาว ไทย ลื้อ มุสลิม มลายู อิสลาม ออแรนายู ซิกข์ แวก บรู บลู ข่า โซ ไซ้ กะโซ่ กะไซ้ กะไล้ ผู้ไท ผู้ไทย ภูไท กะตาด ยวน พวน มัง แม้ว มอญ รามัญ ตะเลง เพกวน ญอเยอ ย้อย ผู้ย้อย โย้ย เวียดนาม เวียดนาม เวียด เวียด เหวียด ญวน แกว และแสก

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ที่เป็นคำเดียวเหล่านี้พบว่า คำที่เรียกเองโดยกลุ่มชาติพันธุ์ (endonym) โดยมากมักมีความหมายพื้นฐานเหมือนกันคือ หมายถึง “คน” เช่น คำว่า กุย/กวย/กุย/โกย ในภาษากุยหมายถึง คน, คำว่า “ขมุ” ในภาษาขมุแปลว่า คน, คำว่า “ญ้อ/เนียะ” ในคำเรียก ญ้อกรหรือเนียะกุล ซึ่งแปลว่า คนภูเขา โดย “ญ้อ/เนียะ” หมายถึง คน และ “กร/กุล” หมายถึง ภูเขา, คำว่า “ผู้” ในคำเรียกชาติพันธุ์ ผู้ไท ผู้ลาว ผู้ย้อย โดยที่คำว่า “ผู้” นี้ถือเป็นคำศัพท์เก่าแก่ของภาษาลาว มีความหมายว่า คน เช่นเดียวกัน, คำเรียก “ตองซู” มาจากภาษาพม่า “เต่าง” (taung) แปลว่า ภูเขา “ตู” (thu) แปลว่า คน, คำเรียก “มัง” แปลว่า อิสระชน เป็นต้น

ในขณะที่คำเรียกที่ถูกเรียกโดยคนกลุ่มอื่น (exonym) มักเป็นคำที่มีความหมายในเชิงลบหรือเชิงดูถูก เช่น เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กุลาหรือไทยใหญ่ว่า “เจี้ยว” เรียกกลุ่มชาติพันธุ์จีนว่า “แจก” เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามว่า “แกว” เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ม้งว่า “แม้ว” หรือเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กวยว่า “ส่วย” เป็นต้น คำเรียกชาติพันธุ์บางคำก็เรียกตามสภาพทางภูมิศาสตร์ที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ เช่น “บรู/บลู” แปลว่า ภูเขา, “ซาน” ในภาษาจีนก็แปลว่า ภูเขา, คำเรียก “ภูไท” คำว่า ภู ก็คือ ภูเขา ดังนั้น คำเรียกชาติพันธุ์ บรู ซาน และภูไท จึงเป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มคนที่มักอาศัยอยู่บนที่สูงเช่นภูเขานั้นเอง นอกจากนี้ คำเรียกชาติพันธุ์ที่เป็นคำเดียวยังมีที่มาและความหมายมาจากถิ่นฐานดั้งเดิมที่กลุ่มชาติพันธุ์เคยอาศัยอยู่ก่อนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย โดยอาจเรียกตามชื่อประเทศ เช่น รามัญ (รามัญประเทศ) ชื่อเมือง เช่น เมืองกะตาด เมืองแสก เมืองพวน เมืองโยนก (ยวน) เป็นต้น และหลายคำเรียกก็มีที่มาและความหมายเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น มุสลิม อิสลาม ซิกข์ เป็นต้น

4.2.2 โครงสร้างแบบคำประสม

คำประสม หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่เกิดจากการประสมคำเดี่ยวเข้าด้วยกัน หรือ ประสมคำเดียวกับคำอื่น ๆ ทำให้ความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม แต่ยังมีเค้าความหมายเดิมอยู่ที่ส่วนหลัก มี 3 รูปแบบย่อย ดังนี้

1. คำประสมแบบ 2 ส่วน หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างหรือถูกประกอบขึ้นจาก 2 ส่วน มีโครงสร้างรวมคือ [ส่วนที่ 1 + ส่วนที่ 2] มี 2 รูปแบบย่อย ได้แก่ 1) [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] และ 2) [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] โดย “ส่วนหลัก” จะเป็นคำที่ทำหน้าที่แสดงความหมายหลักของคำเรียก และ “ส่วนขยาย” จะเป็นคำที่นำมาประกอบส่วนหลัก ทำหน้าที่ขยายความหมายของส่วนหลัก เพื่อให้มีความหมายเฉพาะเจาะจงลงไป ดังนี้

1.1 [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] โดยส่วนหลักจะเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และส่วนขยายจะเป็นคำที่มาประกอบเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากขึ้น ซึ่งได้แก่ วิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะเฉพาะทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ คำเชิงดูถูกหรือเชิงลบ คำบอกสภาพ และคำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ มี 10 รูปแบบย่อย ดังนี้

1) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ชื่อชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ ส่วยลาว ส่วยเขมร ญวนแกว กุลาตองซู กุลาตองสู๊ ลัวะมัล ลัวะปรีย มลายูมุสลิม ทั้งนี้ แม้ว่าคำที่นำมาประกอบเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ทั้ง 2 ส่วนจะเป็นชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เช่นเดียวกันก็ตาม แต่ความหมายหลักจะอยู่ที่ส่วนแรก ดังนั้นจึงถือว่า “ส่วนที่ 1” เป็น “ส่วนหลัก” คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ส่วยลาว	ส่วย	[ส่วนหลัก]	+	ลาว	[ส่วนขยาย]
ส่วยเขมร	ส่วย	[ส่วนหลัก]	+	เขมร	[ส่วนขยาย]
กุลาตองซู	กุลา	[ส่วนหลัก]	+	ตองซู	[ส่วนขยาย]
กุลาตองสู๊	กุลา	[ส่วนหลัก]	+	ตองสู๊	[ส่วนขยาย]
ญวนแกว	ญวน	[ส่วนหลัก]	+	แกว	[ส่วนขยาย]
ลัวะมัล	ลัวะ	[ส่วนหลัก]	+	มัล	[ส่วนขยาย]
ลัวะปรีย	ลัวะ	[ส่วนหลัก]	+	ปรีย	[ส่วนขยาย]
มลายูมุสลิม	มลายู	[ส่วนหลัก]	+	มุสลิม	[ส่วนขยาย]

2) [ชื่อชาติพันธุ์] + [วิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 9 คำ ได้แก่ กวยเจียง กวยอะจิง กวยอาเจียง กวยดำเรย ส่วยข้าง ส่วยโพน ส่วยเลียงข้าง จินพ้อคำ ญวนพ้อคำ โดยคำที่แสดงวิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่คำว่า เจียง/อะจิง/อาเจียง ซึ่งเป็นคำเดียวกันแต่ออกเสียงต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น ในภาษากูยมีความหมายว่า ข้าง เช่นเดียวกับคำว่า “ดำเรย” ส่วน

“โพน” เป็นวิธีการจับข้างแบบโบราณอย่างหนึ่ง และเนื่องจากชาวทวาย/กวย/ส่วย มีวิถีการดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับข้าง จึงถูกเรียกขานด้วยคำเรียกดังกล่าว นอกจากนี้ การที่กลุ่มชาติพันธุ์จีนและญวนซึ่งถือเป็นคนต่างชาติได้เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตและโดยมากมีอาชีพค้าขาย ดังนั้นจึงถูกเรียกว่า เป็นพวกจีนพ่อค้าหรือญวนพ่อค้า คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

กวยเจียง	กวย	[ส่วนหลัก]	+	เจียง	[ส่วนขยาย]
กวยอะจิ่ง	กวย	[ส่วนหลัก]	+	อะจิ่ง	[ส่วนขยาย]
กวยอาเจียง	กวย	[ส่วนหลัก]	+	อาเจียง	[ส่วนขยาย]
กวยดำเรย	กวย	[ส่วนหลัก]	+	ดำเรย	[ส่วนขยาย]
ส่วยข้าง	ส่วย	[ส่วนหลัก]	+	ข้าง	[ส่วนขยาย]
ส่วยโพน	ส่วย	[ส่วนหลัก]	+	โพน	[ส่วนขยาย]
ส่วยเลียงข้าง	ส่วย	[ส่วนหลัก]	+	เลียงข้าง	[ส่วนขยาย]
จีนพ่อค้า	จีน	[ส่วนหลัก]	+	พ่อค้า	[ส่วนขยาย]
ญวนพ่อค้า	ญวน	[ส่วนหลัก]	+	พ่อค้า	[ส่วนขยาย]

3) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ธรรมเนียมประเพณี] มีทั้งสิ้น 19 คำ ได้แก่ ผู้ไทดำ ผู้ไทยขาว ผู้ไทยแดง ม้งขาว ม้งดำ ม้งเขียว ม้งลาย ม้งน้ำเงิน ไทยดำ ไทยโง่ง ไทยขาว ไทยลาย ไทยทรงดำ ลาวโง่ง ลาวโง่งดำ ลาวทรงดำ ลาวพุงขาว ลาวพุงดำ ยวนพุงดำ โดยคำที่แสดงธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ อັตลักษณ์การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะสีของเสื้อผ้าที่ถุ๊กนำมาใช้เรียกเพื่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างกลุ่ม นอกจากนี้ ก็ยังได้นำเอาธรรมเนียมประเพณีเรื่องการสักลายมาใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์อีกด้วย คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ผู้ไทดำ	ผู้ไท	[ส่วนหลัก]	+	ดำ	[ส่วนขยาย]
ผู้ไทยขาว	ผู้ไทย	[ส่วนหลัก]	+	ขาว	[ส่วนขยาย]
ผู้ไทยแดง	ผู้ไทย	[ส่วนหลัก]	+	แดง	[ส่วนขยาย]
ม้งขาว	ม้ง	[ส่วนหลัก]	+	ขาว	[ส่วนขยาย]
ม้งดำ	ม้ง	[ส่วนหลัก]	+	ดำ	[ส่วนขยาย]
ม้งเขียว	ม้ง	[ส่วนหลัก]	+	เขียว	[ส่วนขยาย]
ม้งลาย	ม้ง	[ส่วนหลัก]	+	ลาย	[ส่วนขยาย]
ม้งน้ำเงิน	ม้ง	[ส่วนหลัก]	+	น้ำเงิน	[ส่วนขยาย]
ไทยลาย	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	ลาย	[ส่วนขยาย]
ไทยดำ	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	ดำ	[ส่วนขยาย]
ไทยขาว	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	ขาว	[ส่วนขยาย]

ไทยโซ่ง	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	โซ่ง	[ส่วนขยาย]
ไทยทรงดำ	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	ทรงดำ	[ส่วนขยาย]
ลาวโซ่ง	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	โซ่ง	[ส่วนขยาย]
ลาวโซ่งดำ	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	โซ่งดำ	[ส่วนขยาย]
ลาวทรงดำ	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	ทรงดำ	[ส่วนขยาย]
ลาวพุงขาว	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	พุงขาว	[ส่วนขยาย]
ลาวพุงดำ	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	พุงดำ	[ส่วนขยาย]
ยวนพุงดำ	ยวน	[ส่วนหลัก]	+	พุงดำ	[ส่วนขยาย]

4) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ศาสนา] มีทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ แยกฮินดู แยกพราหมณ์ แยกชิกซ์ แยกชิกซ์ ไทยชิกซ์ ไทยมุสลิม ญวนคริสตัง ญวนเข้ารีต คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้มีดังนี้

แยกฮินดู	แยก	[ส่วนหลัก]	+	ฮินดู	[ส่วนขยาย]
แยกพราหมณ์	แยก	[ส่วนหลัก]	+	พราหมณ์	[ส่วนขยาย]
แยกชิกซ์	แยก	[ส่วนหลัก]	+	ชิกซ์	[ส่วนขยาย]
แยกชิกซ์	แยก	[ส่วนหลัก]	+	ชิกซ์	[ส่วนขยาย]
ไทยชิกซ์	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	ชิกซ์	[ส่วนขยาย]
ไทยมุสลิม	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	มุสลิม	[ส่วนขยาย]
ญวนคริสตัง	ญวน	[ส่วนหลัก]	+	คริสตัง	[ส่วนขยาย]
ญวนเข้ารีต	ญวน	[ส่วนหลัก]	+	คริสตัง	[ส่วนขยาย]

5) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ท้องถิ่นที่ชาติพันธุ์อาศัยอยู่] มีทั้งสิ้น 32 คำ ได้แก่ ผู้ไทวัง ผู้ไทเซโปน ภูไทกระป่อง โഴ้ทะวึง โซ้ทะวึง โส้ทะวึง โส้ (ทะวึง) ยวนโยนก แกวปะกัน จีนแต่จิว ไทยกะตาค ไทยโยนก ลาวหลวงพระบาง กะเลิงบ้านบัว กุลาบ้านโนนใหญ่ กุยปรือใหญ่ ส่วยศรีสะเกษ เยอศรีสะเกษ เขมรสรินทร์ ผู้ไทเรณูนคร ย้อท่าอุเทน ย้อบ้านแพง ย้อท่าซอนยาง ย้อบึงกาฬ ย้อสกลนคร ย้อนครพนม โซ้ดงหลวง ไทยโคราช ไทยเลย ลาวโคราช ลาวอุบล ลาวเลย ทั้งนี้ คำแสดงท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่นี้ ได้แก่ ถิ่นฐานดั้งเดิมก่อนที่ละอพยพมาอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย และถิ่นฐานที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

คำเรียกชาติพันธุ์ที่มี “ส่วนขยาย” เป็นคำแสดงถิ่นฐานดั้งเดิมที่เคยอาศัยอยู่ก่อนอพยพเข้ามาอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย ซึ่งโดยมากเป็นชื่อเมือง ดังโครงสร้างคำดังต่อไปนี้

ผู้ไทวัง	ผู้ไท	[ส่วนหลัก]	+	วัง	[ส่วนขยาย]
----------	-------	------------	---	-----	------------

ผู้ไทเซโปน	ผู้ไท	[ส่วนหลัก]	+	เซโปน	[ส่วนขยาย]
ภูไทกระป๋อง	ภูไท	[ส่วนหลัก]	+	กระป๋อง	[ส่วนขยาย]
โซ่ทะวืง	โซ่	[ส่วนหลัก]	+	ทะวืง	[ส่วนขยาย]
โซ่ทะวืง	โซ่	[ส่วนหลัก]	+	ทะวืง	[ส่วนขยาย]
โล้ทะวืง	โล้	[ส่วนหลัก]	+	ทะวืง	[ส่วนขยาย]
โล้ (ทะวืง)	โล้	[ส่วนหลัก]	+	(ทะวืง)	[ส่วนขยาย]
ยวนโยนก	ยวน	[ส่วนหลัก]	+	โยนก	[ส่วนขยาย]
แกวปะกัน	แกว	[ส่วนหลัก]	+	ปะกัน	[ส่วนขยาย]
จิ้นแต่จิว	จิ้น	[ส่วนหลัก]	+	แต่จิว	[ส่วนขยาย]
ไทยกะตาก	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	กะตาก	[ส่วนขยาย]
ไทยโยนก	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	โยนก	[ส่วนขยาย]
ลาวหลวงพระบาง	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	หลวงพระบาง	[ส่วนขยาย]

ส่วนคำเรียกชาติพันธุ์ที่มี “ส่วนขยาย” เป็นชื่อของถิ่นฐานที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน
อันได้แก่ ชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล ชื่ออำเภอ และชื่อจังหวัด มีโครงสร้างคำดังต่อไปนี้

กะเลิงบ้านบัว	กะเลิง	[ส่วนหลัก]	+	บ้านบัว	[ส่วนขยาย]
กุลาบ้านโนนใหญ่	กุลา	[ส่วนหลัก]	+	บ้านโนนใหญ่	[ส่วนขยาย]
กวยปรีอใหญ่	กวย	[ส่วนหลัก]	+	ปรีอใหญ่	[ส่วนขยาย]
ส่วยศรีสะเกษ	ส่วย	[ส่วนหลัก]	+	ศรีสะเกษ	[ส่วนขยาย]
เยอศรีสะเกษ	เยอ	[ส่วนหลัก]	+	ศรีสะเกษ	[ส่วนขยาย]
เขมรสุรินทร์	เขมร	[ส่วนหลัก]	+	สุรินทร์	[ส่วนขยาย]
ผู้ไทเรณูนคร	ผู้ไท	[ส่วนหลัก]	+	เรณูนคร	[ส่วนขยาย]
ย้อท่าอุเทน	ย้อ	[ส่วนหลัก]	+	ท่าอุเทน	[ส่วนขยาย]
ย้อบ้านแพง	ย้อ	[ส่วนหลัก]	+	บ้านแพง	[ส่วนขยาย]
ย้อท่าขอนยาง	ย้อ	[ส่วนหลัก]	+	ท่าขอนยาง	[ส่วนขยาย]
ย้อบึงกาฬ	ย้อ	[ส่วนหลัก]	+	บึงกาฬ	[ส่วนขยาย]
ย้อสกลนคร	ย้อ	[ส่วนหลัก]	+	สกลนคร	[ส่วนขยาย]
ย้อนครพนม	ย้อ	[ส่วนหลัก]	+	นครพนม	[ส่วนขยาย]
โซ่ดงหลวง	โซ่	[ส่วนหลัก]	+	ดงหลวง	[ส่วนขยาย]
ไทยโคราช	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	โคราช	[ส่วนขยาย]
ไทยเลย	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	เลย	[ส่วนขยาย]

ลาวโคราช	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	โคราช	[ส่วนขยาย]
ลาวอุบล	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	อุบล	[ส่วนขยาย]
ลาวเลย	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	เลย	[ส่วนขยาย]

6) [ชื่อชาติพันธุ์] + [สภาพทางภูมิศาสตร์] มีทั้งสิ้น 16 คำ ได้แก่ เขมรป่าดง ส่วยป่าดง ไทยกวน คะแมร์ลือ คะแมร์-ลือ ขแมร์ลือ ขแมร์เลอ เขมรสูง ลาวเทิง ข่า-เลิง ไทยอีสาน มุสลิมอีสาน ส่วยอีสาน ลาวอีสาน เขมรเหนือ ไทยเหนือ โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ในที่นี้หมายถึง ภูมิภาคประเทศที่กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ อันได้แก่ คำว่า “ป่าดง”, คำว่า “กวน” ซึ่งหมายถึงที่ราบระหว่างหุบเขาอันอุดมสมบูรณ์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ไปตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่, คำว่า “ลือ” “เลอ” “สูง” และ “เทิง” หมายถึง ที่สูงที่กลุ่มชาติพันธุ์มักอาศัยอยู่ และคำว่า “เลิง” ในภาษาลาวหรือไทยถิ่นอีสาน หมายถึง ที่ลุ่มที่มีแอ่งน้ำ นอกจากนี้ คำแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์ยังหมายถึง ทิศทางหรือภูมิภาค อันได้แก่คำว่า อีสานเหนือ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

เขมรป่าดง	เขมร	[ส่วนหลัก]	+	ป่าดง	[ส่วนขยาย]
ส่วยป่าดง	ส่วย	[ส่วนหลัก]	+	ป่าดง	[ส่วนขยาย]
ไทยกวน	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	กวน	[ส่วนขยาย]
กะแมร์ลือ	กะแมร์	[ส่วนหลัก]	+	ลือ	[ส่วนขยาย]
กะแมร์-ลือ	กะแมร์	[ส่วนหลัก]	+	ลือ	[ส่วนขยาย]
ขแมร์ลือ	ขแมร์	[ส่วนหลัก]	+	เลอ	[ส่วนขยาย]
ขแมร์เลอ	ขแมร์	[ส่วนหลัก]	+	เลอ	[ส่วนขยาย]
เขมรสูง	เขมร	[ส่วนหลัก]	+	สูง	[ส่วนขยาย]
ลาวเทิง	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	เทิง	[ส่วนขยาย]
ข่า-เลิง	ข่า	[ส่วนหลัก]	+	เลิง	[ส่วนขยาย]
มุสลิมอีสาน	มุสลิม	[ส่วนหลัก]	+	อีสาน	[ส่วนขยาย]
ส่วยอีสาน	ส่วย	[ส่วนหลัก]	+	อีสาน	[ส่วนขยาย]
ไทยอีสาน	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	อีสาน	[ส่วนขยาย]
ลาวอีสาน	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	อีสาน	[ส่วนขยาย]
ไทยเหนือ	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	เหนือ	[ส่วนขยาย]
เขมรเหนือ	เขมร	[ส่วนหลัก]	+	เหนือ	[ส่วนขยาย]

7) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ลักษณะเฉพาะทางภาษา] มีทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ ไทยเบิ่ง ไทยเต็ง ลาวแนว ลาวกะเลอ โดยคำว่า “เบิ่ง” หรือ “เต็ง” เป็นคำที่ชาวโคราชมักใช้พูด คนกลุ่มอื่นจึง

เรียกในอีกชื่อว่า ไทยเบ็งหรือไทยเทิง ส่วนคำว่า “แน้ว” เป็นคำลงท้ายในภาษาพูดของชาวไทเลย และคำว่า “กะเลอ” ที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์พวนว่า ลาวกะเลอนั้นมีที่มาจากภาษาของชาวพวน มักประกอบด้วยสระเออ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ไทยเบ็ง	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	เบ็ง	[ส่วนขยาย]
ไทยเทิง	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	เทิง	[ส่วนขยาย]
ลาวแน้ว	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	แน้ว	[ส่วนขยาย]
ลาวกะเลอ	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	ตี้	[ส่วนขยาย]

8) [ชื่อชาติพันธุ์] + [คำคุณ/เชิงลบ] มีทั้งสิ้น 2 คำ ได้แก่ แกวม้อย แกวแยะ โดยคำว่า “ม้อย” มีความหมายว่า “ผี” ส่วน “แยะ” เป็นสัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่ง การเปรียบเทียบคนกับผีและสัตว์ จึงถือเป็นการดูถูก คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

แกวม้อย	แกว	[ส่วนหลัก]	+	ม้อย	[ส่วนขยาย]
แกวแยะ	แกว	[ส่วนหลัก]	+	แยะ	[ส่วนขยาย]

9) [ชื่อชาติพันธุ์] + [คำบอกสภาพ] มีทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ ข้าเก่า ญวนเก่า ลาวเก่า ญวนใหม่ ไทยใหม่ กะเลิงโบราณ มอญโบราณ ไทยใหญ่ โดยคำแสดงสภาพ ได้แก่คำว่าเก่า ใหม่ โบราณ ใหญ่ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ข้าเก่า	ข้า	[ส่วนหลัก]	+	เก่า	[ส่วนขยาย]
ญวนเก่า	ญวน	[ส่วนหลัก]	+	เก่า	[ส่วนขยาย]
ลาวเก่า	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	เก่า	[ส่วนขยาย]
ญวนใหม่	ญวน	[ส่วนหลัก]	+	ใหม่	[ส่วนขยาย]
ไทยใหม่	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	ใหม่	[ส่วนขยาย]
กะเลิงโบราณ	กะเลิง	[ส่วนหลัก]	+	โบราณ	[ส่วนขยาย]
มอญโบราณ	มอญ	[ส่วนหลัก]	+	โบราณ	[ส่วนขยาย]
ไทยใหญ่	ใหญ่	[ส่วนหลัก]	+	ใหญ่	[ส่วนขยาย]

10) [ชื่อชาติพันธุ์] + [คำแสดงสถานภาพ] มีทั้งสิ้น 5 คำ ได้แก่ เวียดนามอพยพ ญวนอพยพ ญวนสาวมิภักดิ์ ญวนต่างประเทศ โดยคำว่า อพยพ สาวมิภักดิ์ และต่างประเทศ เป็นคำที่ใช้เรียกสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงสมัยหนึ่งตามเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ญวนอพยพ	ญวน	[ส่วนหลัก]	+	อพยพ	[ส่วนขยาย]
เวียดนามอพยพ	เวียดนาม	[ส่วนหลัก]	+	อพยพ	[ส่วนขยาย]
จีนอพยพ	จีน	[ส่วนหลัก]	+	อพยพ	[ส่วนขยาย]
ญวนสวามิภักดิ์	ญวน	[ส่วนหลัก]	+	สวามิภักดิ์	[ส่วนขยาย]
ญวนต่างประเทศ	ญวน	[ส่วนหลัก]	+	ต่างประเทศ	[ส่วนขยาย]

1.2 [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] โดยส่วนที่ 1 จะเป็น “ส่วนขยาย” เพราะเป็นส่วนที่ไม่ได้แสดงความหมายหลักแต่ช่วยขยายส่วนที่ 2 ดังนั้น ส่วนที่ 2 จึงเป็น “ส่วนหลัก” ทั้งนี้ ส่วนขยายอาจเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ หรือเป็นคำที่แสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก ซึ่งได้แก่คำว่า “คน” “ชาว” และ “ไท” หรือเป็นคำแสดงลักษณะชนชั้นทางสังคม ซึ่งได้แก่คำว่า “ข้า” ก็ได้ สำหรับ “ส่วนหลัก” จะเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ สภาทางภูมิศาสตร์ ท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ลักษณะเฉพาะภาษาพูดของกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา และคำแสดงสภาพ มี 8 รูปแบบย่อย ดังนี้

1) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ชื่อชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 30 คำ ได้แก่ กุยบรู กวยบรู กวยเยอ กวยเยอ กวยเญอ ส่วยเญอ ลาวส่วย เขมรส่วย พม่ากู่หล่า ลาวพวน ลาวย้อย ไทยกวย ไทยส่วย ไทยเกลิง ไทยกะเลิง ไทยกุลา ไทยญ้อ ไทยย้อ ไทยซ่า ไทย-เขมร ไทยลาว ไทย-ลาว ไทยลื้อ ไทยมลายู ไทยยวน ไทยพวน ไทยรามัญ ไทยโย้ย ไทยโย้ย ไทยแสก โดยคำที่นำมาประกอบเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ในส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นชื่อชาติพันธุ์จะเป็น “ส่วนหลัก” เพราะเป็นส่วนที่แสดงความหมายหลักของคำเรียก และส่วนที่ 1 เป็น “ส่วนขยาย” ซึ่งแม้จะเป็นชื่อชาติพันธุ์เช่นเดียวกับส่วนที่ 1 แต่ก็ได้ไม่ได้แสดงความหมายหลัก คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

กุยบรู	กุย	[ส่วนขยาย]	+	บรู	[ส่วนหลัก]
กวยบรู	กวย	[ส่วนขยาย]	+	บรู	[ส่วนหลัก]
กวยเยอ	กวย	[ส่วนขยาย]	+	เยอ	[ส่วนหลัก]
กวยเยอ	กวย	[ส่วนขยาย]	+	เยอ	[ส่วนหลัก]
กวยเญอ	กวย	[ส่วนขยาย]	+	เญอ	[ส่วนหลัก]
ส่วยเญอ	ส่วย	[ส่วนขยาย]	+	เญอ	[ส่วนหลัก]
ลาวส่วย	ลาว	[ส่วนขยาย]	+	ส่วย	[ส่วนหลัก]
เขมรส่วย	เขมร	[ส่วนขยาย]	+	ส่วย	[ส่วนหลัก]
พม่ากู่หล่า	พม่า	[ส่วนขยาย]	+	กู่หล่า	[ส่วนหลัก]
ลาวพวน	ลาว	[ส่วนขยาย]	+	พวน	[ส่วนหลัก]
ลาวย้อย	ลาว	[ส่วนขยาย]	+	ย้อย	[ส่วนหลัก]
ไทยกวย	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	กวย	[ส่วนหลัก]

ไทยส่วย	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	ส่วย	[ส่วนหลัก]
ไทยเกลิง	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	เกลิง	[ส่วนหลัก]
ไทยกะเลิง	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	กะเลิง	[ส่วนหลัก]
ไทยกุลา	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	กุลา	[ส่วนหลัก]
ไทยญ้อ	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	ญ้อ	[ส่วนหลัก]
ไทยย้อ	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	ย้อ	[ส่วนหลัก]
ไทยซ่า	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	ซ่า	[ส่วนหลัก]
ไทย-เขมร	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	เขมร	[ส่วนหลัก]
ไทยลาว	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	ลาว	[ส่วนหลัก]
ไทย-ลาว	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	ลาว	[ส่วนหลัก]
ไทยลื้อ	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	ลื้อ	[ส่วนหลัก]
ไทยมลายู	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	มลายู	[ส่วนหลัก]
ไทยยวน	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	ยวน	[ส่วนหลัก]
ไทยพวน	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	พวน	[ส่วนหลัก]
ไทยรามัญ	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	รามัญ	[ส่วนหลัก]
ไทยโย้ย	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	โย้ย	[ส่วนหลัก]
ไทยโย่ย	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	โย่ย	[ส่วนหลัก]
ไทยแสก	ไทย	[ส่วนขยาย]	+	แสก	[ส่วนหลัก]

2) [ชนชั้นทางสังคม] + [ชื่อชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 14 คำ ได้แก่ ซ่าส่วย ซ่ากวย ซ่าโซ่ ซ่ากะโซ่ ซ่ากะโซ้ ซ่าผู้ไทย ซ่าบรู ซ่าลาว ซ่าขมุ ซ่ากะเลิง ซ่าถิ่น ไพร่ส่วย ไพร่ญวน ส่วยแกว โดยคำแสดงลักษณะชนชั้นทางสังคมซึ่งเป็น “ส่วนขยาย” ได้แก่ คำว่า ซ่า (ซ้าทาส) ไพร่ และส่วย และ “ส่วนหลัก” เป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ซ่าส่วย	ซ่า	[ส่วนขยาย]	+	ส่วย	[ส่วนขยาย]
ซ่ากวย	ซ่า	[ส่วนขยาย]	+	กวย	[ส่วนขยาย]
ซ่าโซ่	ซ่า	[ส่วนขยาย]	+	โซ่	[ส่วนขยาย]
ซ่ากะโซ่	ซ่า	[ส่วนขยาย]	+	กะโซ่	[ส่วนขยาย]
ซ่ากะโซ้	ซ่า	[ส่วนขยาย]	+	กะโซ้	[ส่วนขยาย]
ซ่าผู้ไทย	ซ่า	[ส่วนขยาย]	+	ผู้ไทย	[ส่วนขยาย]
ซ่าบรู	ซ่า	[ส่วนขยาย]	+	บรู	[ส่วนขยาย]
ซ่าลาว	ซ่า	[ส่วนขยาย]	+	ลาว	[ส่วนขยาย]

ชำขมุ	ชำ	[ส่วนขยาย]	+	ขมุ	[ส่วนขยาย]
ชำกะเลิง	ชำ	[ส่วนขยาย]	+	กะเลิง	[ส่วนขยาย]
ชำลีน	ชำ	[ส่วนขยาย]	+	ลีน	[ส่วนขยาย]
ไพร่ส่วย	ไพร่	[ส่วนขยาย]	+	ส่วย	[ส่วนขยาย]
ไพร่ญวน	ไพร่	[ส่วนขยาย]	+	ญวน	[ส่วนขยาย]
ส่วยแกว	ส่วย	[ส่วนขยาย]	+	แกว	[ส่วนขยาย]

3) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [ชื่อชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 24 คำ ได้แก่ คนจีน คนยวน คนญวน ชาวจีน ชาวเขมร ชาวแขก ไทกวน ไทชำ ไทเขมร ไทจีน ไทกะเลิง ไทพวน ไทโย้ย ไทย้อย ไทมอญ ไทยวน ไทบรู ไทลาว ไทญ้อ ไทย้อ ไทลื้อ ไทซิกซ์ ไทแสก ไทโล้ ทั้งนี้ คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก ได้แก่คำว่า “คน” “ชาว” และ “ไท” โดยเป็นคำที่มาขยายส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนหลักอันเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

คนจีน	คน	[ส่วนขยาย]	+	จีน	[ส่วนหลัก]
คนยวน	คน	[ส่วนขยาย]	+	ยวน	[ส่วนหลัก]
คนญวน	คน	[ส่วนขยาย]	+	ญวน	[ส่วนหลัก]
ชาวจีน	ชาว	[ส่วนขยาย]	+	จีน	[ส่วนหลัก]
ชาวเขมร	ชาว	[ส่วนขยาย]	+	เขมร	[ส่วนหลัก]
ชาวแขก	ชาว	[ส่วนขยาย]	+	แขก	[ส่วนหลัก]
ไทกวน	ไท	[ส่วนขยาย]	+	กวน	[ส่วนหลัก]
ไทชำ	ไท	[ส่วนเสริม]	+	ชำ	[ส่วนหลัก]
ไทเขมร	ไท	[ส่วนขยาย]	+	เขมร	[ส่วนหลัก]
ไทจีน	ไท	[ส่วนขยาย]	+	จีน	[ส่วนหลัก]
ไทกะเลิง	ไท	[ส่วนขยาย]	+	กะเลิง	[ส่วนหลัก]
ไทพวน	ไท	[ส่วนขยาย]	+	พวน	[ส่วนหลัก]
ไทโย้ย	ไท	[ส่วนขยาย]	+	โย้ย	[ส่วนหลัก]
ไทย้อย	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ย้อย	[ส่วนหลัก]
ไทมอญ	ไท	[ส่วนขยาย]	+	มอญ	[ส่วนหลัก]
ไทยวน	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ยวน	[ส่วนหลัก]
ไทบรู	ไท	[ส่วนขยาย]	+	บรู	[ส่วนหลัก]
ไทลาว	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ลาว	[ส่วนหลัก]
ไทญ้อ	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ญ้อ	[ส่วนหลัก]

ไทย์อ	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ย้อ	[ส่วนหลัก]
ไทลื้อ	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ลื้อ	[ส่วนหลัก]
ไทซิกข์	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ซิกข์	[ส่วนหลัก]
ไทแสก	ไท	[ส่วนขยาย]	+	แสก	[ส่วนหลัก]
ไทไส้	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ไส้	[ส่วนหลัก]

4) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [สภาพทางภูมิศาสตร์] มีทั้งสิ้น 5 คำ ได้แก่ คนอีสาน คนดง ชาวดง ชาวบน ชาวอีสาน โดยคำแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์ได้แก่คำว่า ดง อีสาน และบน ซึ่งคำว่า ดง เป็นคำที่บ่งบอกถึงภูมิประเทศที่กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ ส่วนคำว่า บน และอีสาน เป็นคำแสดงทิศทางหรือภูมิภาคที่กลุ่มชาติพันธุ์มีภูมิลำเนาอยู่ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

คนอีสาน	คน	[ส่วนขยาย]	+	อีสาน	[ส่วนหลัก]
คนดง	คน	[ส่วนขยาย]	+	ดง	[ส่วนหลัก]
ชาวอีสาน	ชาว	[ส่วนขยาย]	+	อีสาน	[ส่วนหลัก]
ชาวบน	ชาว	[ส่วนขยาย]	+	บน	[ส่วนหลัก]
ชาวดง	ชาว	[ส่วนขยาย]	+	ดง	[ส่วนหลัก]

5) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [ท้องถิ่นที่ชาติพันธุ์อาศัยอยู่] มีทั้งสิ้น 9 คำ ได้แก่ คนแต่จิว คนเลย คนเมืองเลย คนเมือง คนด่าน ไทตาด ไทด่าน ไทโคราช ไทเลย คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

คนแต่จิว	คน	[ส่วนขยาย]	+	อีสาน	[ส่วนหลัก]
คนเลย	คน	[ส่วนขยาย]	+	เลย	[ส่วนหลัก]
คนเมืองเลย	คน	[ส่วนขยาย]	+	เมืองเลย	[ส่วนหลัก]
คนเมือง	คน	[ส่วนขยาย]	+	เมือง	[ส่วนหลัก]
คนด่าน	คน	[ส่วนขยาย]	+	ด่าน	[ส่วนหลัก]
ไทตาด	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ตาด	[ส่วนหลัก]
ไทด่าน	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ด่าน	[ส่วนหลัก]
ไทโคราช	ไท	[ส่วนขยาย]	+	โคราช	[ส่วนหลัก]
ไทเลย	ไท	[ส่วนขยาย]	+	เลย	[ส่วนหลัก]

6) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [ลักษณะเฉพาะทางภาษา] มีทั้งสิ้น 2 คำ ได้แก่ ไทเบ็ง ไทเต็ง โดยคำว่า “เบ็ง” หรือ “เต็ง” เป็นคำในภาษาพูดของชาวไทโคราช คนกลุ่มอื่นจึงเรียกในอีกชื่อว่า ไทเบ็งหรือไทเต็ง คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ไทเต็ง	ไท	[ส่วนขยาย]	+	เต็ง	[ส่วนหลัก]
ไทเบ็ง	ไท	[ส่วนขยาย]	+	เบ็ง	[ส่วนหลัก]

7) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [ศาสนา] มีทั้งสิ้น 1 คำ ได้แก่ คำว่า ชาวซิกข์ โดยคำว่า ซิกข์ เป็นคำเรียกศาสนาซึ่งส่วนใหญ่นับถือกันในประเทศแถบเอเชียใต้ เช่น อินเดีย ปากีสถาน เป็นต้น ชนกลุ่มนี้เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก็ยังคงนับถือศาสนานี้เช่นเดิม จึงถูกเรียกตามชื่อศาสนาที่นับถือ คำว่า ซิกข์ จึงถือเป็นส่วนหลักของคำ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ชาวซิกข์	ชาว	[ส่วนขยาย]	+	ซิกข์	[ส่วนหลัก]
----------	-----	------------	---	-------	------------

8) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [คำบอกสภาพ] มีทั้งสิ้น 1 คำ ได้แก่ ไทใหญ่ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ไทใหญ่	ไท	[ส่วนขยาย]	+	ใหญ่	[ส่วนหลัก]
--------	----	------------	---	------	------------

2. คำประสมแบบ 3 ส่วน หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างหรือถูกประกอบขึ้นจาก 3 ส่วน มี 3 รูปแบบย่อย ได้แก่ 1) [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] 2) [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] และ 3) [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] โดย “ส่วนหลัก” จะเป็นคำที่ทำหน้าที่แสดงความหมายหลักของคำเรียก และ “ส่วนขยาย” จะเป็นคำที่นำมาประกอบส่วนหลัก ทำหน้าที่ขยายความหมายของส่วนหลัก เพื่อให้มีความหมายเฉพาะเจาะจงลงไป ดังนี้

1) [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] มีทั้งสิ้น 6 คำ ได้แก่ เขมรส่วยป่าดง ลาวข่าทาส ไทยถิ่นอีสาน ไทยถิ่นโคราช เขมรถิ่นไทย และมลายูถิ่นไทย ประกอบด้วย “ส่วนหลัก” 1 ส่วน ซึ่งเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และ “ส่วนขยาย” 2 ส่วน ซึ่งเป็นคำที่นำมาประกอบส่วนหลัก เพื่อให้มีความหมายเฉพาะเจาะจงลงไป โดยคำที่เป็นส่วนขยายนี้ มีทั้งคำแสดงชนชั้นทางสังคม อันได้แก่คำว่า ข่า, ข่า คำแสดงถิ่นที่อยู่อาศัย ได้แก่ ป่าดง โคราช ไทย (ประเทศไทย) และคำแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์คือภูมิภาคอีสาน คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

เขมรส่วยป่าดง	เขมร	[ส่วนหลัก]	+	ส่วย	[ส่วนขยาย]	+	ป่าดง	[ส่วนขยาย]
ลาวข่าทาส	ลาว	[ส่วนหลัก]	+	ข่า	[ส่วนขยาย]	+	ทาส	[ส่วนขยาย]
ข่าข่าพระแก้ว	ข่า	[ส่วนหลัก]	+	ข่า	[ส่วนขยาย]	+	พระแก้ว	[ส่วนขยาย]

ไทยถิ่นอีสาน	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	ถิ่น	[ส่วนขยาย]	+	อีสาน	[ส่วนขยาย]
ไทยถิ่นโคราช	ไทย	[ส่วนหลัก]	+	ถิ่น	[ส่วนขยาย]	+	โคราช	[ส่วนขยาย]
เขมรถิ่นไทย	เขมร	[ส่วนหลัก]	+	ถิ่น	[ส่วนขยาย]	+	ไทย	[ส่วนขยาย]
มลายูถิ่นไทย	มลายู	[ส่วนหลัก]	+	ถิ่น	[ส่วนขยาย]	+	ไทย	[ส่วนขยาย]

2) [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] มีทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ ไทญ้อสกลนคร ไทญ้อท่าอุเทน ไท้อันทรวิชัย ไท้อันทำขอนยาง ไทกวนบ้านนาถ่อน ไทพนบ้านฝือ ไทลื้อบ้านนาอ้อ ไทคำบ้านนาป่าหนาดโดยมีรูปแบบโครงสร้างการเรียงคำคือ ส่วนที่ 1 และส่วนที่ 3 จะเป็นส่วนขยาย และส่วนที่ 2 จะเป็นส่วนหลัก ทั้งนี้ ส่วนขยายส่วนที่ 1 จะเป็นคำที่ใช้ขึ้นต้นคำเรียก มีความหมายว่ากลุ่มคน/พวก ซึ่งได้แก่คำว่า “ไท” ส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนหลักจะเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นส่วนขยายจะเป็นคำที่แสดงท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในปัจจุบัน อันได้แก่ ชื่อจังหวัด ชื่ออำเภอ และชื่อหมู่บ้าน คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างแบบนี้ มีดังนี้

ไทญ้อสกลนคร	ไท	[ขยาย]	+	ญ้อ	[หลัก]	+	สกลนคร	[ขยาย]
ไทญ้อท่าอุเทน	ไท	[ขยาย]	+	ญ้อ	[หลัก]	+	ท่าอุเทน	[ขยาย]
ไท้อันทรวิชัย	ไท	[ขยาย]	+	้อ	[หลัก]	+	อันทรวิชัย	[ขยาย]
ไทญ้อบ้านทำขอนยาง	ไท	[ขยาย]	+	ญ้อ	[หลัก]	+	บ้านทำขอนยาง	[ขยาย]
ไทกวนบ้านนาถ่อน	ไท	[ขยาย]	+	กวน	[หลัก]	+	นาถ่อน	[ขยาย]
ไทพนบ้านฝือ	ไท	[ขยาย]	+	พน	[หลัก]	+	บ้านฝือ	[ขยาย]
ไทลื้อบ้านนาอ้อ	ไท	[ขยาย]	+	ลื้อ	[หลัก]	+	บ้านนาอ้อ	[ขยาย]
ไทคำบ้านนาป่าหนาด	ไท	[ขยาย]	+	คำ	[หลัก]	+	บ้านนาป่าหนาด	[ขยาย]

3) [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] มีทั้งสิ้น 1 คำ ได้แก่ ไทย่ากะเลิง โดยส่วนที่ 1 และ 2 จะเป็นส่วนขยาย ส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นส่วนหลักจะเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ ดังนี้

ไทย่ากะเลิง	ไท	[ขยาย]	+	่า	[หลัก]	+	กะเลิง	[ขยาย]
-------------	----	--------	---	----	--------	---	--------	--------

3. คำประสมแบบ 4 ส่วน หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างหรือถูกประกอบขึ้นจาก 4 ส่วน มี 2 โครงสร้างคือ 1) [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] และ 2) [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] โดย “ส่วนหลัก” จะเป็นคำที่ทำหน้าที่แสดง ความหมายหลักของคำเรียก ซึ่งคำที่เป็นส่วนหลักได้แก่ ชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และ “ส่วนขยาย” จะเป็นคำที่นำมาประกอบส่วนหลัก ทำหน้าที่ขยายความหมายของส่วนหลัก ดังนี้

1) [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] โดยส่วนขยาย 1 ได้แก่ คำว่า “คน” และ “ชาว” ส่วนขยาย 2 ได้แก่คำว่า “ไทย” ส่วนขยาย 3 ได้แก่ คำว่า “เชื้อสาย” สำหรับ “ส่วนหลัก” จะเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ มีทั้งสิ้น 10 คำ ดังนี้

ชาวไทยเชื้อสายเขมร	ชาว [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + เขมร [หลัก]
ชาวไทยเชื้อสายจีน	ชาว [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + จีน [หลัก]
ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม	ชาว [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + เวียดนาม [หลัก]
ชาวไทยเชื้อสายอินเดีย	ชาว [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + อินเดีย [หลัก]
คนไทยเชื้อสายเขมร	คน [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + เขมร [หลัก]
คนไทยเชื้อสายจีน	คน [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + จีน [หลัก]
คนไทยเชื้อสายเวียดนาม	คน [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + เวียดนาม [หลัก]
คนไทยเชื้อสายอินเดีย	คน [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + อินเดีย [หลัก]
คนไทยเชื้อสายมอญ	คน [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + อินเดีย [หลัก]
คนไทยเชื้อสายญวน	คน [ขยาย] + ไทย [ขยาย] + เชื้อสาย [ขยาย] + อินเดีย [หลัก]

2) [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] โดยส่วนที่ 1 จะเป็นส่วนขยาย ซึ่งก็คือคำว่า “ชาว” ส่วนที่ 2 เป็นส่วนหลัก อันเป็นคำที่แสดงความหมายหลัก ได้แก่คำว่า “ไทย” และส่วนที่ 3 กับส่วนที่ 4 จะเป็นส่วนขยายเพื่อบอกถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ มี 1 คำ ได้แก่

ชาวไทยถิ่นอีสาน	ชาว [ขยาย] + ไทย [หลัก] + ถิ่น [ขยาย] + อีสาน [ขยาย]
-----------------	---

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าโครงสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนหลักและส่วนขยาย โดยคำที่เป็นส่วนหลักจะเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ สำหรับส่วนขยายมีทั้งคำที่แสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก อันได้แก่คำว่า คน ชาว และไท ซึ่งใช้ขึ้นต้นคำเรียก และเป็นคำที่มาประกอบส่วนหลักเพื่อบอกลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ทั้งในปัจจุบันและถิ่นฐานเดิมก่อนที่จะอพยพเข้ามาในอีสาน ธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะอัตลักษณ์การแต่งกายที่มีความแตกต่างกันในเรื่องสี ลักษณะเฉพาะทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ วิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา สภาพทางภูมิศาสตร์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานอยู่ คำแสดงลักษณะชนชั้นทางสังคม คำบอกสภาพ คำแสดงความหมายในเชิงดูถูกหรือเชิงลบ และคำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยกลุ่มคำที่มักนำมาใช้ประกอบเป็นคำเรียกชาติพันธุ์มากที่สุดก็คือ คำแสดงท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ อันประกอบด้วยถิ่นฐานปัจจุบันและถิ่นฐานดั้งเดิมก่อนที่กลุ่มชาติพันธุ์จะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย กลุ่มคำที่นิยมนำมาใช้ประกอบเป็นคำเรียกรองลงมาได้แก่ คำแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์และคำแสดงธรรมเนียมประเพณี

4.3 ที่มาและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

ผลการศึกษาโครงสร้างของคำเรียกชาติพันธุ์ดังที่กล่าวในข้างต้น ทำให้ทราบว่าโครงสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ หากพิจารณาจากการประกอบรูปคำจะพบว่ามี 2 รูปแบบคือ เป็นคำเดี่ยว ซึ่งเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และประกอบรูปคำด้วยการประสมคำ โดยโครงสร้างแบบคำประสมนี้เกิดจากการประกอบกันขององค์ประกอบ 2 ส่วนได้แก่ ส่วนหลักและส่วนขยาย ทั้งนี้องค์ประกอบแต่ละส่วนที่นำมาประกอบเป็นคำเรียก เมื่อพิจารณาจากที่มาและความหมายของคำเรียกทั้งหมด ทั้งที่เป็นคำเดี่ยวและคำประสมจะพบว่า มีที่มาและความหมายแบ่งออกได้เป็น 13 กลุ่ม ดังนี้

ตาราง 1 แสดงที่มาและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์

ที่มาและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์	คำ
1. คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก	คน ชาว ไทย
2. คำที่มีความหมายว่า “คน”	กวย กุย กุย โภย ญีฮ เนียะ ผู้ ตอง ขมุ กำมู โย้ย ย้อย กะเลิง มั่ง
3. ชื่อชนชาติ	ไทย ลาว จีน เวียดนาม มอญ เขมร อินเดีย พม่า
4. ถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ได้แก่ 1) ถิ่นที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน อันประกอบด้วย ชื่อหมู่บ้าน ชื่ออำเภอ หรือชื่อจังหวัด 2) ถิ่นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมก่อนอพยพเข้ามาใน ภาคอีสานของประเทศไทย	บ้านบัว บ้านโนนใหญ่ บ้านแพง บ้านนาอ้อ บ้านฝือ บ้านนาป่าหนาด บ้านนาถ่อน ปรีอ ใหญ่ เรณูนคร ดงหลวง กันทรวิชัย ท่าอุเทน ท่าขอนยาง ด่าน(ซ้าย) อุบล เลย ศรีสะเกษ สุรินทร์ บึงกาฬ นครพนม สกลนคร โคราช วัง เซโปน กระบอง (กะบอง) กะตาก ปะกัน แดงพวน ดาด แสก หลวงพระบาง ทะเวียง/ทะเวียง แต่จิว ยวน (โยนก) ปาทาน รามัญ เพกวน ตะเลง
5. สภาพทางภูมิศาสตร์	ป่าดง ดง กวน กูร บูร เทิง เลิง ชู ชาน ลือ สูง บน เนือ อีสาน
6. วิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์	เจียง อาเจียง อะจิง ดำเรย ช้าง เลียงช้าง โพน พ้อคำ
7. ธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์	พุงดำ พุงขาว ไช่ง ดำ ขาว ลาย น้ำเงิน เขียว
8. ลักษณะเฉพาะทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์	เบ็ง เต็ง แน้ว กะเลอ เยอ
9. ศาสนา	ซิกข์ มุสลิม อิสลาม ฮินดู พราหมณ์ คริสต์ เข้ารีต
10. ลักษณะชนชั้นทางสังคม	ไพร่ ส่วย ข่า ข้า ข่าทาส
11. คำแสดงความหมายเชิงดูถูก/เชิงลบ	เจี้ยว แย้ ม้อย แกว แม้ว แจ็ก แยก
12. คำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์	อพยพ สวามิภักดิ์ ต่างประเทศ
13. คำบอกสภาพ	เก่า ใหม่ โบราณ ใหญ่

4.3.1 ที่มาและความหมายมาจากคำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก

คำแสดงความเป็นกลุ่มคนหรือพวก ได้แก่ คำว่า “คน” และ “ชาว” และ “ไท” โดยคำว่า คนและชาว เป็นหน่วยศัพท์ที่ใช้ขึ้นต้นคำเรียกชาติพันธุ์ และเป็นคำที่มาขยายส่วนหลัก มีความหมายคือ “ชาว” หมายถึง กลุ่มชนที่มีเชื้อชาติเดียวกัน เช่น ชาวไทย ชาวจีน หรืออยู่ในถิ่นฐานเดียวกัน หรือมีอาชีพอย่างเดียวกัน หรือนับถือศาสนาเดียวกัน หรืออยู่ในแควดวงเดียวกัน (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556 : 378) โดยมากจะใช้ขึ้นต้นคำเรียกชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายมาจากต่างประเทศ เช่น คน/ชาวจีน คน/ชาวเวียดนาม คนเขมร คนแต่จีว เป็นต้น นอกจากนี้ ก็ยังพบในคำเรียก คน/ชาวอีสาน คนดง ชาวดง ชาวบน คนเมือง คนด่าน คนเลย และในคำเรียก คน/ชาวไทยเชื้อสายจีน คน/ชาวไทยเชื้อสายเขมร คน/ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม คน/ชาวไทยเชื้อสายอินเดีย ทั้งนี้ จะสังเกตได้ว่าการใช้คำว่า “ชาวไทยเชื้อสาย...” หรือ “คนไทยเชื้อสาย...” จะใช้เรียกเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่สืบเชื้อสายบรรพบุรุษที่อพยพมาจากต่างประเทศ เช่น เขมร จีน เวียดนาม อินเดีย เป็นต้น แต่การที่นำคำว่า “ชาวไทย” หรือ “คนไทย” ขึ้นต้นคำเรียกก็เพื่อแสดงความเป็นคนในชาติไทยเหมือนกัน ส่วนคำว่า “ไท” นั้นมีความหมายว่า “คน” และยังหมายถึง “กลุ่มคน/ พวก” อีกด้วย โดยเฉพาะในบริเวณที่มีหลายกลุ่มชนอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันจะมีการใช้คำว่า “ไท” นำหน้าเวลาเอ่ยถึงชนกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกับตน (ไท + ชื่อกลุ่มชน) เช่น ไทโย้ย ไทลาว ไทกะเลิง เป็นต้น

4.3.2 ที่มาและความหมายมาจากคำที่มีความหมายว่า “คน”

ในคำเรียกชาติพันธุ์ซึ่งเรียกโดยคนในกลุ่มชาติพันธุ์มักมีความหมายพื้นฐานเดียวกันก็คือหมายถึง “คน” ทั้งนี้ คำเรียกชาติพันธุ์หลายคำถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงปฏิกริยาตอบโต้หลังจากถูกชาติพันธุ์อื่นเรียกด้วยคำที่มีความหมายในเชิงลบหรือเชิงดูถูก เช่น เรียกด้วยคำที่มีความหมายว่า สัตว์ ฝี หรือคนป่า เป็นต้น คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีความหมายว่า คน ได้แก่คำว่า “กวย/กวย/กวย/โกย” ซึ่งในภาษากวยคำนี้หมายถึง คน, คำว่า “ขมุ” เป็นคำที่ชาวขมุใช้เรียกตัวเองมีความหมายว่า คน, คำว่า “ญ้อ/เนียะ” ในคำเรียก ญ้อกรหรือเนียะกุล โดย “ญ้อ/เนียะ” หมายถึง คน, “กูร/กุล” หมายถึง ภูเขา ดังนั้น คำเรียก ญ้อกรหรือเนียะกร จึงมีความหมายว่า คนภูเขา, คำว่า “ผู้” ในคำเรียกชาติพันธุ์ผู้ไท ผู้ลาว ผู้ย้อย โดยที่คำว่า “ผู้” นี้ถือเป็นคำศัพท์เก่าแก่ของภาษาลาว มีความหมายว่า คน เช่นเดียวกัน คำเรียกชาติพันธุ์ “ตองซุ” มีที่มาจากภาษาพม่า “เต่าง” (taung) ซึ่งแปลว่า ภูเขา กับคำว่า “ตู” (thu) ซึ่งแปลว่า คน

นอกจากนี้ คำเรียก “ม้ง” นี้มีนักวิชาการบางท่านให้ความหมายว่า อีสระชน (Yang Dao. 1993, Sucheng Chan. 1994) แต่ความหมายดังกล่าวถูกตั้งคำถามและถกเถียงกันอยู่ในขณะที่นักวิชาการบางท่านเห็นว่าในบางบริบทคำดังกล่าว ก็แปลว่า “คน” หรือ Man เช่นเดียวกับชื่อชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีจะตั้งชื่อของตนเองว่าเป็นมนุษย์หรือคน (ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย. ออนไลน์) คำเรียก “โย้ย” มีความหมายว่า “คน” (แหล่งเดิม) คำเรียก “กะเลิง” ในภาษามอญแปลว่า

“คน” หรือ “มนุษย์” (วีระพงศ์ มีสถาน. 2005 : 10 อ้างถึงใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์
 มหาชน), 2560 : ออนไลน์) นอกจากนี้ ยังมีการสันนิษฐานว่าคำนี้มาจากภาษาจาม คือกะลุง (Klung)
 เพี้ยนจากภาษาจีนคำว่า “คุน-ลุน” (K'un - lun) หรือ กุง (Kurung) ซึ่งชาวจีนใช้เรียกคนกลุ่มนี้
 ภายหลังอารยธรรมเขมรขึ้นมาอิทธิพลในลาวจรดเวียดนามเหนือ เขมรก็ใช้คำว่า กะลุง (ซึ่งยืมมา
 จากภาษาจาม) เรียกคนกลุ่มนี้ พร้อมทั้งระบุ ถิ่นฐานของชาวกะลุงมีอยู่ในเทือกเขาทางทิศตะวันตก
 (สุรัตน์ วรารัตน์. 2539 อ้างถึงใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์มหาชน), 2560 : ออนไลน์)

4.3.3 ที่มาและความหมายมาจากชื่อชนชาติ

คำเรียกชาติพันธุ์บางคำก็มีที่มาจากชื่อชนชาติ คือเรียกตามชนชาติหรือเชื้อสาย
 บรรพบุรุษก่อนที่จะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ทั้งนี้ คำที่นำมาประกอบเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ใน
 อีสานที่มีที่มาจากชนชาติ ได้แก่ ลาว จีน เวียดนาม มอญ เขมร ดังต่อไปนี้

“ลาว” เป็นชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มคนใน สปป.ลาว และคนในภาคอีสานของประเทศไทย ใน
 อดีตคนไทยภาคกลางใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในเขตหัวเมืองทางภาคเหนือหรือทาง
 ตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ทั้งนี้ มีผู้สันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของคำว่า “ลาว” เอาไว้อยู่หลายทาง
 แต่สมมุติฐานใหญ่นั้นมี 2 ประเด็น ก็คือ 1) มาจากคำว่า อ้ายลาว ซึ่งเป็นชื่อภูเขาอ้ายลาวในมณฑล
 เสฉวนและสืบเนื่องมาเป็นขุนบรม และ 2) มาจากคำว่า ลาวจก หรือตันราชวงศ์ลาวจักราชแห่งเมือง
 เชียงลาว/เงินยาง ในขณะที่ (จิตร ภูมิศักดิ์. 2524) วิเคราะห์ว่าในอดีต คำว่า “ลาว” น่าจะ
 มีความหมายสูงส่ง มีฐานันดรเป็นนายเหนือสังคม โดยมีเค้าเงื่อนแต่ดั้งเดิมคงจะมีความหมายว่า “คน”
 และเน้นว่าเป็นคนผู้เจริญแล้ว ในทัศนะของฝ่ายราชสำนักสยามซึ่งถือเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจเหนือคนกลุ่ม
 อื่นถือว่า “ลาว” เป็นประเภทของกลุ่มคนที่ถูกกวาดต้อนเนื่องจากการสงคราม สำหรับคนลาวในภาค
 อีสานซึ่งระบุกลุ่มของตนเองด้วยการใช้คำว่า “ลาวอีสาน” ก็เพื่อแสดงว่าเป็นคนลาวในภาคอีสานของ
 ประเทศไทย ไม่ใช่คนลาวจาก สปป.ลาว นอกจากนี้ ยังมีที่จะเรียกชื่อกลุ่มเพื่อระบุถิ่นที่อยู่อาศัยว่า
 เป็นถิ่นใดด้วยการเรียกด้วยคำขึ้นต้นว่า ลาว + ชื่อจังหวัด เช่น ลาวอุบล ลาวเลย ลาวโคราช เป็นต้น
 คำว่า “ลาว” ยังมีความหมายในทางลบ หมายถึง “เขย ไม่ทันสมัย ไม่เจริญ บ้านนอก รูปร่างหน้าตา
 ไม่สวยงาม” คำว่า “ลาว” จึงมีนัยของการดูถูก ด้วยเหตุนี้ คนลาวอีสานโดยเฉพาะที่อยู่อาศัยในสังคม
 เมืองจึงมักเรียกตัวเองว่า “ไทยอีสาน” และไม่ค่อยชอบใจนักหากถูกเรียกว่าเป็น “ลาว”

“จีน” มีชื่ออย่างเป็นทางการว่าสาธารณรัฐประชาชนจีน คำว่า “จีน” นี้ปรากฏครั้งแรก
 ในเอกสารทางพุทธศาสนาสมัยราชวงศ์ถัง เป็นคำที่ชาวชมพูทวีปใช้เรียกกันคือ “จีนะ” และ “มหาจี
 นะ” ในเอกสารทิเบตเกี่ยวกับชมพูทวีปอธิบายว่า คำว่า จีนะ แผลงมาจากคำว่า จีน หรือ รัฐฉิน คำว่า
 ฉิน ถ้าออกเสียงแบบโบราณจะได้เป็น “จีน” แต่นักวิชาการยุคใหม่เสนอว่า “จีนะ” น่าจะมาจาก
 ภาษาบาลีสันสกฤตที่แปลว่า “เบื้องบูรพา” เป็นคำที่ชาวชมพูทวีปใช้เรียกดินแดนในทิศตะวันออกเฉียง
 ไปถึงจีนในปัจจุบัน โดยเฉพาะในแถบแคว้นแย้กลางหรือกุ่มโจว เพราะคำว่า เย้กลาง สมัยก่อน

สามารถออกเสียงได้ว่า “จื๋น” นอกจากนี้ คนจีนจากภาคใต้ ยังมักเรียกตัวเองว่า ถังเหรินหรือคนเมืองถัง ซึ่งคนกวางตุ้งออกเสียงว่า ถองเหิน คนแต้จิ๋วออกเสียงว่า ตังนั้ง และคนฮกเกี้ยนออกเสียงว่า ตังลั้ง สาเหตุที่เรียกตัวเองว่า เป็นคนเมืองถัง ทั้ง ๆ ที่ราชวงศ์ถังสาบสูญไปนานนับพันปี เพราะวัฒนธรรมจีนภาคใต้ผูกพันกับราชวงศ์ถังมาก ได้รับการบ่มเพาะอารยธรรมจหยวนในสมัยถัง จากเดิมเป็นแค่คนชายแดน ผู้คนจึงนิยมเรียกตัวเองว่าเป็นคนถังหรือถองเหินหรือตังนั้ง

“เวียดนาม” มีชื่ออย่างเป็นทางการคือ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (The Socialist Republic of Vietnam) ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกสุดของคาบสมุทรอินโดจีน ความเป็นมาของชื่อเวียดนามนี้มีมาตั้งแต่ พ.ศ.432 ถึง พ.ศ.1482 เวียดนามในขณะนั้นเป็นอาณาจักรที่มีชื่อเรียกว่า นามเวียด (Nam Viet) หรือ นามเหย์ (Nam Yue) โดยตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน และหลังจากที่ปลดแอกจากจีนได้ เวียดนามก็ได้ชื่อใหม่ว่า ไตเวียด (Dai Viet) แต่เนื่องจากเวียดนามมีภูมิประเทศยาวและแคบ และตอนกลางของประเทศเป็นที่อกเขาและที่ราบสูง จึงเป็นอุปสรรคต่อการปกครองรัฐบาลกลางไม่อาจควบคุมการปกครองประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการแบ่งแยกการปกครองออกเป็น 3 มณฑล กระทั่ง พ.ศ.2345 เหงียนฟุกอันท์ (Nguyen Phuc Anh) หรือ อองเชียงสือได้รวบรวมมณฑลทั้งสามเข้าเป็นประเทศประกาศนามอย่างเป็นทางการว่า “เวียดนาม” (Viet Nam) (มุสตี จันทวิมล. 2541 : 10-11) ทั้งนี้ คำว่า “เวียดนาม” หรือ Viet Nam มีที่มาและความหมายโดยเปลี่ยนแปลงมาจาก Nam Viet (เวียดนามตอนใต้) โดยคำว่า Viet มาจากคำว่า Bach Viet ซึ่งเป็นคำโบราณที่ใช้เรียกคนที่อยู่ทางตอนใต้ของจีนในปัจจุบัน

“มอญ” มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตะวันตกของประเทศจีน มีภาษาพูดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร (Mon-Khmer) ในอดีตเคยมีดินแดนอยู่ในบริเวณที่เป็นพม่าตอนล่างปัจจุบัน และเรียกชื่อประเทศของตนว่า “รามัญเทศ” หรือ รามัญประเทศ นอกจากนี้ นักภูมิศาสตร์อาหรับบางท่านยังได้กล่าวถึงประเทศมอญในพม่าตอนล่างโดยใช้ชื่อว่า รามัญเทศ (Ramannadesa) (สุภรณ์ โอเจริญ. 2541 : 13) ดังนั้น คำเรียกว่า รามัญ จึงเป็นคำที่เพี้ยนมาจากชื่อประเทศของมอญในอดีต สำหรับคำว่า “มอญ” (Mon) นั้น ซี.โอ. แบลกเดน (C.O. Blagden) นักปราชญ์ทางภาษาท่านหนึ่งกล่าวว่าเป็นคำๆ เดียวกับคำว่า “รามัญ” แต่ในจดหมายเหตุของมอญเช่นใน Pegu Chronicles จะใช้ Man ซึ่งเป็นรูปคำเก่าแทน และเวลาอ่านคงจะออกเสียงเป็น Reman (รมัน) โดยเน้นที่พยางค์ท้าย และในที่สุดก็เพี้ยนมาเป็น “มอญ” (สุภรณ์ โอเจริญ. 2541 : 14) ส่วนคำว่า “ตะเลง” (Talaing) เป็นคำที่ชาวต่างชาติโดยเฉพาะพม่าใช้เรียกพวกมอญในบริเวณพม่าตอนล่างในอดีตมาเป็นเวลานาน ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า Telangana อันเป็นแคว้นหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย แต่ปัจจุบันไม่นิยมใช้เรียกแล้ว และมอญเองก็ไม่ค่อยชอบชื่อนี้และมักเรียกตนเองว่ามอญหรือรามัญมากกว่า นอกจากนี้ ในอดีตชาวตะวันตกยังใช้คำว่า เพกวน (Peguan) เรียกพวกมอญอีกด้วย แต่

ปัจจุบันเลิกใช้ไปแล้ว ทั้งนี้ คำว่า Peguan นี้ มาจากคำว่า Pegu หรือในปัจจุบันนิยมใช้ว่า Bago ที่คนไทยเรียกว่า พะโคหรือหงสาวดีในอดีตนั่นเอง

“เขมร” เป็นคำเรียกชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่มากในเขตอีสานใต้ “เขมร” เป็นคำไทยที่สะกดตามตัวอักษรเดิมแบบอักษรละตินคือ Khmer และหากจะออกเสียงให้ถูกต้องตามภาษาเดิม ต้องออกเสียง ร ช้างท้ายเป็น เขมระ หรือ ขะเมระ แต่คนไทยปรับเสียง “ร” เป็น เสียงตัวสะกด “น” ดังนั้น จึงกลายเป็นคำว่า “เขมร” (ชะ-เหมน) ซึ่งคนไทยส่วนหนึ่งเข้าใจว่าเป็นคำที่สื่อความหมายในทางไม่ดี เป็นการดูถูกดูแคลน ไม่ให้เกียรติ แต่แท้จริงแล้วคำว่า “เขมร” ในพจนานุกรมภาษาเขมร ได้ให้ความหมายว่า “เขมระ หมายถึง ผู้ที่มีความสุข” นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ฉบับปรับปรุง ค.ศ.2015 หมวด 1 เรื่องอธิปไตย มาตรา 5 ยังได้ระบุว่า “ภาษาและอักษรที่ใช้เป็นทางการคือ ภาษาและอักษรเขมร” จึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่า “เขมร” เป็นคำเก่าแก่ที่ใช้มานานแล้วและมีความหมายในเชิงบวก แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย สำหรับบางคนอาจนำมาใช้ในเชิงลบในลักษณะดูถูก จึงทำให้คนที่ถูกเรียกมักไม่ค่อยชอบใจเท่าใดนักเมื่อถูกเรียกด้วยสำเนียงการออกเสียงว่า “ชะ-เหมน” เพราะตีความว่าเป็นการดูถูก

4.3.4 ที่มาและความหมายมาจากถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่

ถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ได้แก่ ถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในปัจจุบันและถิ่นฐานดั้งเดิมก่อนที่จะอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย ทั้งนี้ คำแสดงถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในปัจจุบัน ปรากฏในคำเรียกชาติพันธุ์ที่แสดงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มย่อย โดยการนำเอาชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล ชื่ออำเภอ หรือชื่อจังหวัดมาต่อท้ายชื่อชาติพันธุ์ (ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ + ชื่อหมู่บ้าน/ชื่อตำบล/ชื่ออำเภอ/ชื่อจังหวัด) ตัวอย่างเช่น ชื่อจังหวัด ในคำเรียกชาติพันธุ์ เช่น ส่วยสุรินทร์ เยอศรีสะเกษ ลาวอุบล ลาวเลย เป็นต้น ชื่ออำเภอ เช่น ผู้ไทเรณูนคร ไทอุ้อท่าอุเทน เป็นต้น ชื่อหมู่บ้าน เช่น กุลาบ่านโนนใหญ่ ไทพวนบ้านผือ ไทลื้อบ้านนาอ้อ ไทดำบ้านนาป่าหนาด เป็นต้น ทั้งนี้ การนำชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล ชื่ออำเภอ หรือชื่อหมู่บ้าน มาสร้างเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ เป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแม้จะเป็นกลุ่มเดียวกันแต่อยู่คนละชุมชนก็ความแตกต่างกันในบางลักษณะ เช่น สำเนียงการพูด หรือวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น เป็นต้น

คำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มแม้ว่าจะอยู่อาศัยในภาคอีสานมาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม แต่ก็มีคำเรียกที่แสดงถึงถิ่นฐานดั้งเดิมก่อนอพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ในภาคอีสาน โดยคำแสดงถิ่นที่อยู่ดังกล่าวนี้จะปรากฏอยู่หลังชื่อชาติพันธุ์ ดังต่อไปนี้

“ภูไทกระบอง” “ภูไทวังหรือไทวัง” เป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทหรือผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองกะบอง เมืองวัง แขวงคำม่วน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาตั้งบ้านเรือนในเขตอำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

“กะตาก” หรือ “ไทยกะตาก” คือผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองกะตาก มาตั้งบ้านเรือนอยู่แถบตำบลโนนหอมและแถบริมหนองหารทางทิศใต้

“ผู้ไทเซโปน” เป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองเซโปน แขวงคำม่วน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

“ไทยแดง” คือพวกผู้ไทที่อาศัยอยู่ที่เมืองแดง (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดแทงฮวา ประเทศเวียดนาม)

“ไทตาด” ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่ตั้งบ้านเรือนที่บ้านผาดาด เมืองยมราช แขวงคำม่วน ก่อนที่จะอพยพข้ามโขงเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณท่าวัดโอกาส เขตเทศบาลเมืองนครพนมในปัจจุบัน คำเรียกชาติพันธุ์ว่า ไทตาด จึงมาจาก ไท (คน) + ตาด (ชื่อหมู่บ้าน)

“พวน” เป็นคำเรียกชาวไทยสาขาหนึ่ง เดิมมีถิ่นฐานอยู่ที่เวียดนาม แขวงเมืองพวน แขวงเชียงขวาง ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับเวียดนาม นอกจากนี้ เมืองเชียงขวางยังมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านพื้นที่ชื่อ แม่น้ำพวน ทางอีสานเรียกชนกลุ่มนี้ว่า ไทพวน แต่ทางภาคกลางเรียก ลาวพวน

“ลื้อ/ไทลื้อ” สันนิษฐานว่าอาจมาจากชื่อเมือง “ลื้อหลวง” (จีนเรียกลื้อแจ) อันเป็นถิ่นฐานเดิมในตำนาน ต่อมาได้เคลื่อนหนีการรุกรานของชาวฮั่นถอยมายังแถบเมืองหนองแส หรือที่เรียกว่าคูนหมิงในปัจจุบัน

“แสก/ไทแสก” คือกลุ่มคนที่อพยพจากเมืองแสกมาตั้งอยู่ที่บ้านโคกยาว (ปัจจุบันคือบ้านไผ่ล้อม ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม) สมัยก่อนมีอาณาเขตอยู่ใกล้เคียงกับบ้านนาลาดควาย (ปัจจุบันบ้านนาราชควาย) ต่อมาชาวไทแสกได้ย้ายถิ่นฐานจากบ้านโคกยาวมาอยู่ที่บ้าน “ป่าหายโคก” (ปัจจุบันคือบ้านอาจสามารถ)

“ยวน/ไทยยวน” เชื่อว่ามีถิ่นกำเนิดที่แท้จริงอยู่บริเวณภาคเหนือของไทย (ในอดีตเรียก ล้านนาไทย) โดยกษัตริย์องค์แรกที่สร้างอาณาจักรโยนกขึ้นทรงพระนามว่า “สิงหนวัติ” นักประวัติศาสตร์บางท่านเชื่อว่า ปฐมราชธานีของไทยในสยามคือ นครโยนกนาคพันธุ์หรือต่อมาเรียกว่า “โยนกเชียงแสน” นอกจากนี้ จดหมายเหตุของชาวจีนกล่าวว่า อาณาจักรน่านเจ้าได้แตกออกเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อย และแคว้นโยนกเชียงแสนก็คือ แคว้นยูนเชียงหรือยวนเชียง ซึ่งพวกไทยเงี้ยว (ไทยใหญ่) เรียกพวกคนไทยทางภาคเหนือว่า “ไทยยวนหรือไทยโยน” และพวกเขา ก็เรียกตัวเองว่า “ไทยยวน” อันน่าจะมาจากชื่อแคว้นไทยโยนกนั่นเอง

ส่วน “ตะเลง” (Talain) เป็นคำที่ชาวต่างชาติโดยเฉพาะพม่าใช้เรียกพวกมอญในบริเวณพม่าตอนล่างในอดีตมาเป็นเวลานาน ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า Telangana อันเป็นแคว้นหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย แต่ปัจจุบันไม่นิยมใช้เรียกแล้ว และมอญเองก็ไม่ค่อยชอบชื่อนี้และมักเรียกตนเองว่ามอญหรือรามัญมากกว่า นอกจากนี้ ในอดีตชาวตะวันตกยังใช้คำว่า

เพกวน (Peguan) เรียกพวกมอญอีกด้วย แต่ปัจจุบันเลิกใช้ไปแล้ว ทั้งนี้ คำว่า Peguan นี้ มาจากคำว่า Pegu หรือในปัจจุบันนิยมใช้ว่า Bago ที่คนไทยเรียกว่า พะโคหรือหงสาวดีในอดีตนั่นเอง

“หลวงพระบาง” เป็นแขวงหนึ่งของที่อยู่ทางภาคเหนือประเทศลาว คำนี้ปรากฏอยู่ในคำเรียก “ลาวหลวงพระบาง” ซึ่งเป็นอีกคำหนึ่งที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทเลย เนื่องจากเป็นชนกลุ่มนี้อพยพมาจากหลวงพระบาง

“จีนแต่จิว” เป็นคำที่ใช้เรียก ชาวไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทย เนื่องจากชาวจีนที่อาศัยในประเทศไทยโดยมากสืบเชื้อสายแต่จิว ซึ่งแต่จิวก็คือเมืองแต่จิว ในมณฑลกวางตุ้งทางตอนใต้ของจีน

4.3.5 ที่มาและความหมายมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์

คำแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์ หมายถึง คำที่บอกลักษณะถิ่นที่อยู่อาศัยหรือลักษณะการตั้งบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น บริเวณป่าดง บริเวณภูเขาหรือหุบเขา บริเวณแอ่งน้ำ เป็นต้น และคำที่บอกทิศทางที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ได้แก่ คำว่า สูง เทิง ลือ เหนือ บน และอีสาน สามารถอธิบายได้ดังนี้

คำว่า “ดง” ในคำเรียก “ชาวดง” “คนดง” เป็นคำที่คนกลุ่มอื่นใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อหรือเนียะกุล โดยที่คำว่า “ดง” หมายถึง ป่าลึกที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่น (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556) ดังนั้น การที่เรียกว่าชาวดง หรือคนดง คือการเรียกตามลักษณะสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของชนกลุ่มนี้ที่มีกออาศัยอยู่ตามป่าดงนั่นเอง

คำว่า “ป่าดง” ในคำเรียกชาติพันธุ์ว่า “เขมรป่าดง” “เขมรช่วยป่าดง” ซึ่งเป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กวย/กวย ในอดีต ทั้งนี้ คำว่า เขมรป่าดงหรือเขมรช่วยป่าดง เป็นคำที่คนไทยภาคกลางใช้เรียกผู้คนที่อาศัยอยู่ในแถบบริเวณตั้งแต่ลุ่มแม่น้ำมูลไปจนถึงเมืองจำปาศักดิ์ สาละวัน อัดปือ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าเป็นส่วนใหญ่และห่างจากศูนย์กลางการปกครอง แต่กลุ่มที่อาศัยอยู่มากที่สุดในแถบนั้นคือกลุ่มชนที่เรียกตนเองว่า กวยหรือกวย จึงอาจกล่าวได้ว่า เขมรป่าดงหรือเขมรช่วยป่าดง เป็นคำเรียกชาติพันธุ์กวย/กวยในอดีตนั่นเอง

คำว่า “กูร” หรือ “กุล” ในคำเรียกชาติพันธุ์ ญ้อหรือเนียะกุล โดยคำว่า ญ้อ หรือเนียะ มีความหมายว่า คน ส่วน กูร หรือ กุล หมายถึง ภูเขา ดังนั้น ญ้อกูรหรือเนียะกุล จึงหมายถึง คนที่อาศัยอยู่บนภูเขา เป็นคำที่ใช้เรียกตัวเองของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่คนนอกกลุ่มชาติพันธุ์กลับเรียกว่า ชาวบน ชาวดง หรือคนดง

คำว่า “กวน” ในคำเรียกชาติพันธุ์ “ไทกวน” เป็นคำที่คนกลุ่มอื่นใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาอยู่ที่เมืองปุงลิ่งและเมืองวังคำ ที่บริเวณเข่น้อยหรือเซบั้งไฟอันเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “กวน”

คำว่า “เลิง” ในคำเรียก “กะเลิง” โดยที่คำว่า “เลิง” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556 : 1081) ให้ความหมายว่า “หนองน้ำ” และในภาษาลาว/ไทยถิ่นอีสาน หมายถึง ที่ลุ่มที่มีแอ่งน้ำ เช่น ในคำว่า “เลิงนงทา” ซึ่งเป็นคำเรียกชื่ออำเภอหนึ่งในจังหวัดยโสธร มาจากคำว่า เลิง + นงทา โดย เลิง หมายถึง ที่ลุ่มมีแอ่งน้ำ และนงทา หมายถึง นกชนิดหนึ่งคล้ายไก่ตอก ดังนั้น เหตุที่เรียกว่า "เลิงนงทา" ก็เพราะสมัยก่อนมีนงทาเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ตามที่ลุ่มและหนองน้ำซึ่งมีการจัดกระจายตามพื้นที่ คำว่า กะเลิง หรือ ข่าเลิง จึงอาจเป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชนที่มักอาศัยอยู่ในที่ลุ่มมีแอ่งน้ำ

คำว่า “บรู” หรือ “บลู” ซึ่งเป็นคำที่กลุ่มชาติพันธุ์บรูใช้เรียกตัวเอง โดยที่คำว่า บรู หรือบลู แปลว่า ภูเขา ซึ่งก็หมายถึงคนที่อยู่ในป่าใกล้เขานั้นเอง

คำว่า “ชู” ในคำเรียกชาติพันธุ์ “ตองชู” เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์กุลาเป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อสายเดียวกับพวกเงี้ยวหรือตองสูในรัฐไทยใหญ่ของพม่า ซึ่งได้เดินทางจากพม่าเพื่อมาค้าขายในภาคอีสานของไทย คำเรียกชาติพันธุ์ตองชู จึงเป็นคำที่มาจากภาษาพม่า มาจากคำว่า “เต่าง” (taung) ซึ่งแปลว่า ภูเขา กับคำว่า “ตู” (thu) ซึ่งแปลว่า คน

คำว่า “เทิง” ในคำเรียก “ลาวเทิง” ในภาษาลาว เเทิง หมายถึง บน, ข้างบน, เหนือ, สูง ดังนั้น ลาวเทิง จึงหมายถึง คนบนที่สูง

คำว่า “สูง” และ “เหนือ” ในคำเรียก “เขมรสูง” และ “เขมรเหนือ” เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อาศัยอยู่ในภาคอีสาน และเรียกกลุ่มที่อยู่ในประเทศกัมพูชาว่า เขมรดำ

คำว่า “ลือ” ในคำเรียกคแมร์ลือ โดยในภาษาเขมรคำว่า ลือ แปลว่า สูง ดังนั้น คำเรียกว่า คแมร์ลือ จึงหมายถึง เขมรสูง

คำว่า “อีสาน” ในคำเรียก “ไทยอีสาน” “คน/ชาวอีสาน” คำว่า “เหนือ” ในคำเรียก “เขมรเหนือ” “ไทยเหนือ” โดยคำว่า อีสานและเหนือนี้ ต่างเป็นคำแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยอยู่ในทิศทางหรือตำแหน่งต่าง ๆ คืออยู่ทางทิศอีสาน และตอนเหนือของประเทศ

4.3.6 ที่มาและความหมายมาจากวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

คำเรียกชาติพันธุ์ที่เกิดจากการนำเอาวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ลักษณะเฉพาะสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์มาใช้ประกอบเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ มีดังนี้

“กวยเจียง” “กวยอาเจียง” “กวยอะจิง” “ส่วยซ่าง” “ส่วยโพน” เป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กวย/กวย ซึ่งมีอาชีพหลักคือการเลี้ยงช้าง ซึ่งคำว่า “ซ่าง” ในภาษากวยเรียกว่า เจียง/อาเจียง/อะจิง (เรียกต่างกันตามสำเนียงการพูดในแต่ละท้องถิ่น) ดังนั้น กวยเจียง/กวยอาเจียง/กวยอะจิง จึงหมายถึง คนเลี้ยงช้าง คำที่มีความหมายว่า ซ่าง ในภาษากวยอีกคำหนึ่งก็คือ ดำเรย ในคำเรียก กุยดำเรย จึงหมายถึง ชาวกุยที่เลี้ยงช้างนั่นเอง นอกจากนี้ ชาวกุยที่มีวิถีการดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับซ่าง

ยังถูกเรียกว่า ส่วยข้าง ส่วยเลี้ยงข้าง หรือส่วยโพน อีกด้วย ทั้งนี้ โพน ก็คือวิธีการจับข้างแบบโบราณ อย่างหนึ่ง กล่าวคือ ชาวภูยกจับข้างป่าด้วยวิธีการโพนข้างคือการใช้ข้างต่อออกไปไล่จับข้างป่าที่ละตัว การโพนข้างของชาวภูยกไม่ใช่งานธรรมดาสามัญ แต่เป็นงานที่พวกผู้ชายต้องเดินทางไกลจากบ้านไป เสี่ยงภัยในป่า เป็นการปวารณาตัวเข้าสู่จารีตแห่งการเคารพนับถือผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติอัน ห้อมล้อมด้วยพิธีกรรมอันหลากหลายและข้อปฏิบัติต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เพื่อความปลอดภัยพ้นจาก ภัยอันตรายทั้งปวงและเพื่อให้การจับข้างป่าประสบผลดังปรารถนา

นอกจากนี้ คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีที่มาจากวิถีการดำเนินชีวิตยังพบในคำเรียกกลุ่มชาติ พันธุ์จีนและญวนโดยถูกเรียกว่า “จีนพ่อค้า” และ “ญวนพ่อค้า” คำเรียกดังกล่าวนี้ปรากฏในเอกสาร ทางประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นว่าชาวจีนและชาวเวียดนาม (ญวน) ซึ่งถือเป็นคนต่างชาติได้เข้ามา อาศัยในภาคอีสานและนิยมค้าขายมาตั้งแต่ในอดีต

4.3.7 ที่มาและความหมายมาจากธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์

คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานที่มีที่มาจากความหมายมาจากธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้แก่ อัตลักษณ์การแต่งกายและธรรมเนียมนิยม โดยคำที่นำสร้างเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ที่มีความหมายแสดง ถึงอัตลักษณ์การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ พบในคำเรียกชาติพันธุ์ผู้ไท ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะ เฉพาะเจาะจงว่าเป็นผู้ไทกลุ่มใด โดยเรียกตามสีของเครื่องแต่งกายในคำว่า ผู้ไทดำ ผู้ไทขาว ไทดำ ไท ขาว ไทลาย โดยผู้ไทขาวหรือไทขาว นิยมแต่งกายสีขาวในงานศพเช่นเดียวกับวัฒนธรรมของจีน ผู้ไท ดำนิยมแต่งกายสีดำในงานศพเช่นเดียวกับวัฒนธรรมของไทยและลาว นอกจากนี้ คำเรียกชาติพันธุ์ว่า โข่ง/ไทยโข่ง/ลาวโข่ง ก็ถือเป็นการแสดงอัตลักษณ์การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยเช่นกัน โดยคำว่า โข่งหรือ ช่ง ในภาษาลาวหมายถึง กางเกง “ลาวโข่งดำ” จึงหมายถึง ผู้ไทที่นุ่งกางเกงสีดำ “ลาวโข่ง ลาย” จึงหมายถึง ผู้ไทที่นุ่งกางเกงลาย ต่อมาคำว่า โข่ง/ช่ง ออกเสียงเพี้ยนเป็น ทรง จึงปรากฏเป็นคำ เรียกว่า “ลาวทรงดำ” หรือ “ไทยทรงดำ” นอกจากนี้ ยังมีผู้สันนิษฐานว่า “ไทดำ” กับ “ผู้ไทดำ” น่าจะเป็นกลุ่มเดียวกัน แต่ได้อพยพไปอยู่คนละที่ เมื่อเวลาผ่านไปจึงทำให้กลุ่มชนทั้งสองมีเอกลักษณ์ เฉพาะกลุ่มที่แตกต่างกันไปและแยกเป็นคนละกลุ่มคือ “ผู้ไท” กับ “ไทดำ” แต่ “ไทดำ” มีชื่อเรียกอีก อย่างว่า โข่ง/ไทยโข่ง/ลาวโข่ง/ไทยทรงดำ

อัตลักษณ์ด้านการแต่งกายยังถูกนำมาใช้เป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เพื่อแสดงความ แตกต่างกันระหว่างชาวม้งแต่ละกลุ่ม ในประเทศไทยมี 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) ม้งน้ำเงิน (Blue Hmong) หรือม้งเขียวหรือม้งดำ ในภาษาม้งเรียกว่า ม้งจ๊วะ เนื่องจากมีลักษณะที่เด่นชัดด้านเครื่อง แต่งกายคือ ผู้ชายนุ่งกางเกงสีดำเป๋ายาวมาก ส่วนผู้หญิงนุ่งกระโปรงลายดอก 2) ม้งขาว (White Hmong) ในภาษาม้งเรียกว่า ม้งเต้อะ มีลักษณะเครื่องแต่งกายที่เด่นชัดคือ ผู้ชายนุ่งกางเกงที่มีขนาด เป๋าสั้น ขาเป็นรูปทรงกระบอกหรือกางเกงขาก๊วยของจีน ส่วนผู้หญิงนุ่งกางเกงเช่นเดียวกับผู้ชาย สมัยก่อนผู้หญิงนุ่งกระโปรงสีขาวล้วน แต่ปัจจุบันจะนุ่งเฉพาะงานพิธีทางประเพณีที่สำคัญ ๆ เท่านั้น

และ 3) มั่งลายหรือมั่งแขนปล้องหรือมั่งแขนลาย ในภาษามั่งเรียกว่า มั่งกั่วป่า มีเครื่องแต่งกายคือผู้ชายแต่งกายเหมือนผู้ชายมั่งขาว แต่ผู้หญิงจะแตกต่างคือที่แขนเสื้อจะมีผ้าเย็บเป็นลายปล้องตัดขวางตั้งแต่บ่าลงไปถึงข้อมือของแขนทั้งสองข้าง

สำหรับคำเรียกชาติพันธุ์ที่มีที่มาจากธรรมเนียมนิยมนั้น กล่าวได้ว่าในอดีตทัศนคติของฝ่ายราชสำนักสยามซึ่งถือเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจคนกลุ่มอื่น ถือว่า “ลาว” เป็นประเภทของกลุ่มคนที่ถูกกวาดต้อนเนื่องจากการสงคราม โดยเรียกคนในหัวเมืองฝ่ายเหนืออันได้แก่ คนไทยใหญ่ ล้านนา โยนก ว่า “ลาวพุงดำ” เพราะนิยมสักขาจากท่อนล่างขึ้นมาจนถึงบริเวณพุงหรือเอว จึงมองเห็นเป็นพุงดำหรือท้องดำ และเรียกกลุ่มคนในแถบสองฝั่งแม่น้ำโขงว่า “ลาวพุงขาว” เนื่องจากนิยมสักขาตั้งแต่ใต้เข่าหรือเหนือเข่าขึ้นไปถึงต้นขาหรือขาส่วนบน แต่ไม่ได้สักเลยขึ้นมาถึงพุงหรือเอว จึงยังมองเห็นส่วนพุงเป็นเนื้อขาวอยู่เพราะไม่มีรอยสัก แต่วัฒนธรรมการสักกลายนี้ไม่เป็นที่นิยมของคนไทยภาคกลาง ดังนั้นการเรียกว่า ลาวพุงขาวหรือลาวพุงดำจึงมีนัยของการดูถูกร่วมด้วย (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. 2547 : 75-88)

4.3.8 ที่มาและความหมายมาจากลักษณะเฉพาะทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์

คำเรียกชื่อชาติพันธุ์หนึ่งๆ มักมีหลายคำเรียก กล่าวคือมีทั้งคำที่คนในกลุ่มชาติพันธุ์ใช้เรียกตัวเองและคำที่ถูกเรียกโดยคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งคำที่เรียกโดยคนนอกกลุ่มบางครั้งก็เกิดจากการที่เรียกตามลักษณะเฉพาะในภาษาพูดที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ มักใช้ ได้แก่ “เต็ง” หรือ “เบ็ง” ในคำเรียกชาติพันธุ์ไทยเบ็ง/ไทยเต็ง ทั้งนี้ เหตุที่ถูกคนกลุ่มอื่นเรียกเช่นนี้อาจเป็นเพราะนิยมพูดคำว่า เบ็ง/เต็ง ลงท้ายประโยคในภาษาพูด เช่น พูดว่า ขอไปเบ็ง หมายถึง ขอไปด้วย เป็นต้น “เยอ” เป็นคำลงท้ายในภาษาพูดของชาวเยอ ซึ่งมักเรียกตนเองว่า กวยเยอ (คำว่ากวย แปลว่า คน ดังนั้น กวยเยอ จึงหมายถึง คนเยอ) เช่น เจาเยอ (ไปเดอ) มุไฮเจาเยอ (หมุเฮาไปเดอ) เป็นต้น “แน่ว” เป็นคำที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทเลยที่อาศัยอยู่ที่บ้านสาวแล ตำบลโพธิ์ตาก อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย ใช้เป็นคำลงท้ายในภาษาพูด เช่น ไปไร่มาแน่ว หรือ เป็นคนเมืองเลยแน่ว ทำให้คนกลุ่มอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ลาวแน่ว” และ “กะเลอ”

4.3.9 ที่มาและความหมายมาจากศาสนา

กลุ่มชาติพันธุ์นอกจากจะมีหมายถึงกลุ่มคนที่มีความผูกพันหรือสืบเชื้อสายทางสายเลือดแล้ว ยังหมายถึงกลุ่มคนที่มีประเพณีวัฒนธรรมหรือความเชื่อและศาสนาที่เหมือนกันอีกด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ทางศาสนาและเป็นกลุ่มชนที่อาศัยเป็นชุมชนในภาคอีสาน ได้แก่ ชาวไทยมุสลิมหรือที่เรียกว่า มุสลิมอีสาน ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethno-religious Group) ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม โดยมุสลิมกลุ่มแรก ๆ ที่เดินทางมาอาศัยอยู่ในภาคอีสานเป็นชาวมุสลิมปาตานจากประเทศปาเกิสถาน ปัจจุบันชาวมุสลิมอาศัยอยู่ทั่วไปในภาค แต่ที่อุดรธานีเป็นจังหวัดที่มีประชากรมุสลิมอาศัยอยู่มากกว่าจังหวัดอื่นในภาคอีสาน จึงเป็นที่ตั้งของมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิม

อิสาน องค์กรภาคประชาชนที่ทำงานขับเคลื่อนและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของมุสลิมภาคอิสานมา ยาวนานกว่า 20 ปี (ฮาลาลไลฟ์แม่กาซีน. 2559 : ออนไลน์) ดังนั้น คำว่า อิสลามและมุสลิม จึงเป็น คำเรียกชาติพันธุ์ที่มาจากศาสนาอิสลาม

กลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนาอีกกลุ่มหนึ่งในภาคอิสานซึ่งนับว่ามีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะใน สังคมของจังหวัดนครราชสีมา นั่นก็คือ กลุ่มชาติพันธุ์ชกข์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เก่าแก่กลุ่มชนหนึ่งซึ่งนับ ถือศาสนาซิกข์และปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด ชาวซิกข์หรือไทยซิกข์ส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพค้าขาย เช่น เพอร์นิเจอร์ ผ้า เครื่องนอน ฯลฯ คนทั่วไปมักเรียกว่า “แขก” (คำว่า “แขก” เป็น คำที่ใช้เรียกโดยรวมทั้งชาวอินเดีย ศรีลังกา ปากีสถาน บังคลาเทศ อัฟกานิสถาน เนปาล รวมถึงชาว มลายู และผู้นับถือศาสนาซิกข์ พราหมณ์ ฮินดู) ในปัจจุบันชาวไทยซิกข์ที่อาศัยอยู่จังหวัดนครราชสีมา มีไม่กี่ครอบครัว แต่ก็อาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในแทบทุกจังหวัด ในภาคอิสาน ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย ในบริเวณตลาดหรือตัวเมือง นอกจากนี้ ยังปรากฏคำที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในคำเรียกชาติพันธุ์ใน อิสาน ได้แก่ แขกฮินดู แขกพราหมณ์ ญวนคริสตัง และญวนเข้ารีต โดยที่ศาสนาฮินดู (Hinduism) เป็นศาสนาแบบพหุเทวนิยมที่พัฒนาต่อมาจากศาสนาพราหมณ์ บางครั้งจึงเรียกรวมกันว่า ศาสนา พราหมณ์-ฮินดู ส่วนคำเรียกว่า “ญวนคริสตัง” และ “ญวนเข้ารีต” เป็นคำเรียกชาติพันธุ์เวียดนามที่ นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยคำว่า “เข้ารีต” นี้มีความหมายว่า “เปลี่ยนไปนับถือ ศาสนาอื่น” โดยเรียกผู้ที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกว่า “ผู้เข้ารีต” ดังนั้น คำ เรียก “ญวนเข้ารีต” จึงหมายถึงคนเชื้อสายเวียดนามที่เปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคา ทอลิกนั่นเอง

4.3.10 ที่มาและความหมายมาจากคำแสดงชนชั้นทางสังคม

คำที่แสดงชนชั้นทางสังคม ได้แก่คำว่า ข้า ข่า ข่าทาส ไพร่ ส่วย โดยคำว่า “ข้า” เป็นคำ เรียกรวม ๆ ที่ชาวอิสานใช้เรียกพวกที่อยู่ในป่าและใกล้ภูเขาที่ไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ ในแผ่นดิน สยามในอดีต นอกจากนี้ ยังมีข้อสันนิษฐานว่า ข่า อาจจะมาจกคำว่า ข่าทาส ซึ่งคนอิสานชอบเรียก ข่าทาสว่า ข่าหรือข้อย นับเป็นชนชั้นต่ำสุดของสังคม ส่วนคำว่า ไพร่ เป็นหนึ่งในชนชั้นของสังคมก่อน การปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 (2411-2453) หมายถึงชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นทาสและไม่ได้เป็น คนชั้นปกครอง และนับเป็นประชากรหรือชนชั้นที่มีจำนวนมากที่สุดในขณะนั้น (สุวิทย์ ธีศาควัด. 2557 : 57) ส่วนคำว่า “ส่วย” หรือ “ไพร่ส่วย” หมายถึงไพร่ที่ต้องส่งส่วยให้กับทางการ นอกจากนี้ “ส่วย” ยังเป็นชื่อที่คนไทยสยามใช้เรียกชาติพันธุ์กวย/กวย มาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งแต่ เดิมเคยเรียกว่า เขมรป่าดง ต่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้นำเอาระบบไพร่ส่วยขึ้นมาใช้ โดยกำหนดให้ชาวเขมรป่าดงส่งส่วยแทนการถูกเกณฑ์แรงงาน เช่น ครั่ง ไม้เนื้อหอม และของป่าอื่น ๆ และเนื่องจากพวกกวยเป็นกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ด้วยเหตุ นี้จึงเรียกว่ากลุ่มชนเหล่านี้ว่าส่วยเรื่อยมา

4.3.11 ที่มาและความหมายมาจากคำที่แสดงความหมายเชิงดูถูกหรือเชิงลบ

คำเรียกชาติพันธุ์บางคำซึ่งถูกเรียกโดยคนนอกกลุ่มมักมีความหมายในเชิงดูถูกเหยียดหยาม โดยการเปรียบเทียบว่าเป็นสัตว์ เป็นคนป่า หรือเป็นผี ได้แก่ คำเรียกว่า เจี้ยว แอ้ ม้อย แกว แม้ว แจ็ก แขก ดังต่อไปนี้

“เจี้ยว” เป็นชื่อหนึ่งของชนชาวไทยใหญ่ที่ใช้เรียกกันเป็นสามัญในประเทศไทยสมัยก่อน (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556) ซึ่งชาวไทยใหญ่เป็นเชื้อสายเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์กุกลา “เจี้ยว” ยังมีความหมายว่า งู (แหล่งเดิม) ดังนั้น การเรียกกลุ่มชนว่าเป็นสัตว์จึงนับว่าเป็นการดูถูกทางชาติพันธุ์อย่างหนึ่ง

“แกว” เป็นคำที่ใช้เรียกคนเวียดนาม สันนิษฐานว่า แกว น่าจะมาจากคำว่า แกวๆ หมายถึงเสียงดังแซดแต่มไม่ได้ศัพท์ ซึ่ง (จิตร ภูมิศักดิ์. 2524) มองว่าน่าจะเป็นการล้อเลียนเสียงพูดในภาษาเวียดนามที่มีเสียงสูงต่ำตัดกันชัดเจนกว่าภาษาไทย-ลาว นอกจากนี้ ในวรรณกรรมโบราณที่สำคัญของกลุ่มชนในแถบลุ่มน้ำโขงอย่างท้าวฮุ่งหรือเจือง ยังเปรียบเทียบว่าเป็นสัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่ง โดยเรียกว่า แกวแอ้ และเรียกว่า แกวม้อย ซึ่งม้อยมีความหมายว่า ผี ดังนั้น การที่ใช้คำเรียกว่า “แกว” “แกวแอ้” และ “แกวม้อย” จึงถือเป็นคำดูถูกคนกลุ่มอื่นซึ่งมีมาตั้งแต่โบราณแล้ว

“แม้ว” เป็นคำเรียกชาติพันธุ์ม้ง แต่ชาวม้งไม่ชอบให้เรียกว่า แม้ว เพราะถือเป็นคำดูถูกเหยียดหยาม ทั้งนี้ คำว่าแม้ว มีผู้กล่าวถึงที่มาและความหมายว่า หมายถึงคนป่าเถื่อน หรือคนพื้นเมือง และบางคนก็เปรียบเทียบเป็นเสียงของแมว เพราะภาษาพูดฟังเหมือนเสียงแม้วร้อง

“แจ็ก” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้นิยามไว้ว่า “แจ็ก (ภาษาปาก) น. คำเรียกคนจีน” ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชย์ อธิบายไว้ในหนังสือ “เบ้งเฮ็ก ผู้ถูกกลืนทั้งเป็น” ว่า “แจ็ก” มาจากคำว่า “แจ็ก” ที่แปลว่า อา มักจะใช้คู่กับคำว่า “แปะ” หรือ “แป๊ะ” ที่แปลว่า ลุง เป็น “แจ็กแป๊ะ” เมื่อคนไทยเห็นคนจีนเรียกกันก็เอามาเรียกบ้าง โดยมีน้ำเสียงเชิงดูถูกดูหมิ่น

“แขก” เป็นชื่อรวมที่คนไทยมักใช้เรียกชนชาติต่าง ๆ ทางตะวันตกของ อันได้แก่ ชาวอินเดีย ปากีสถาน อัฟกานิสถาน เปอร์เซีย และชาวอาหรับ ซึ่งส่วนใหญ่นับถืออิสลาม เพื่อแยกชื่อให้ต่างจากชาวตะวันตกพวกใหญ่อีกพวกหนึ่งซึ่งรวมเรียกว่าฝรั่ง ชนชาติอื่น ๆ ที่อยู่ทางตะวันตกซึ่งไม่ใช่พวกแขกที่นับถือศาสนาอิสลาม ก็เรียกว่าแขกเช่นเดียวกัน เช่น แขกฮินดู แขกทิเบต ภายหลังชนชาติชวามลายูก็ถูกเรียกว่าแขกไปด้วย เพราะเหตุที่นับถือศาสนาอิสลามกัน นอกจากนี้ ชนชาติที่มีลักษณะหน้าตาคมเข้ม ตาโต ก็ถูกเหมารวมว่าเป็น “แขก” เช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าแต่เดิมคำว่า แขก ไม่ได้มีความหมายในเชิงลบ แต่ในบางครั้งคำว่า แขกก็ถูกใช้เรียกในความหมายเชิงเหยียดหยามและทำให้ผู้ถูกเรียกเกิดความไม่พอใจได้

4.3.12 ที่มาและความหมายมาจากคำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์

คำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่คำว่า “อพยพ” “สวามิภักดิ์” และ “ต่างประเทศ” โดยปรากฏในคำเรียกว่า เวียดนามอพยพ ญวนอพยพ จีนอพยพ ญวนสวามิภักดิ์ และ ญวนต่างประเทศ ซึ่งคำเรียกเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม กล่าวคือ แต่ละคำเรียกจะมีนัยของความหมายที่เกี่ยวข้องกับช่วงเวลาที่เกิดคำเรียก โดยเฉพาะคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม อันได้แก่ “เวียดนามอพยพ” หมายถึง ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.2488 มีสถานะเป็นเพียงผู้อพยพ ไม่มีสิทธิต่าง ๆ เท่าเทียมกับคนไทยในทางกฎหมาย ในขณะที่ “ญวนอพยพ” หมายถึงชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และนับเป็นกลุ่มชาวเวียดนามที่อพยพระลอกที่มีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากฝรั่งเศสเนนนโยบายกวาดล้างญวนทั้งกลุ่มชาตินิยมและกลุ่มคอมมิวนิสต์อย่างหนัก และต่อเนื่องจนถึงช่วงญี่ปุ่นยึดครองอินโดจีน ชาวญวนที่อยู่ในลาวจึงอพยพมาอยู่ไทยมากถึง 70,000 คนเศษ รัฐบาลไทยถือว่าเข้าเมืองโดยมิชอบ แต่ผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ชั่วคราวได้ (รอการส่งกลับเวียดนาม) แต่เป็นปัญหาหนักเนื่องจากรัฐบาลฝรั่งเศสปฏิเสธรับตัว จึงแก้ปัญหาด้วยการอนุญาตให้ถือ “ใบต่างด้าว” เพื่อให้บุตรที่เกิดในประเทศไทยได้รับสัญชาติไทยถูกต้อง ชาวญวนอพยพส่วนใหญ่ไม่ยอมถือ ส่วนน้อยที่ยินยอมก็ต้องรอไปตั้งถิ่นฐานที่ภาคอื่น เพราะชาวญวนด้วยกันรังเกียจกล่าวหาว่าไม่รักชาติ ครั้นจัดตั้งรัฐบาลเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้แล้ว รัฐบาลไทยได้เจรจาผ่านกาชาดสากลส่งชาวญวนกลับทั้ง 2 รัฐ ประมาณ 20,000 คนเศษเท่านั้น ที่เหลือได้ไปตั้งถิ่นฐานที่ภาคต่าง ๆ ในเขต 56 จังหวัด เนื่องจากไม่มีนโยบายและมาตรการควบคุมแน่ชัด (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 2. 2542 : 401-402) ดังนั้น คำเรียกว่า เวียดนามอพยพ และญวนอพยพ จึงมีความหมายต่างกัน

ส่วนคำว่า “ญวนสวามิภักดิ์” หมายถึงกลุ่มชาวญวนที่อพยพเข้ามาอยู่ในอีสานเมื่อครั้งเหตุการณ์ฝรั่งเศสปกครองอินโดจีน 3 ชาติ 5 รัฐ คือ เวียดนาม (ตองกิน อันนัม โคชินจีน) ลาว และกัมพูชา (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 2. 2542 : 400) และเป็นคำที่ใช้เรียกชาวเวียดนามที่เข้ารีต (นับถือศาสนาคริสต์) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ (รัชกาลที่ 3) ได้พระราชทานที่เหนือบ้านเขมรเข้ารีต ริมวัดส้มเกลี้ยง เพื่อให้เป็นที่อาศัยและให้สักเข้าหมวด (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ อ่างถึงโน ผุสดี จันทวิมล. 2541 : 139-145) และคำเรียก “ญวนต่างประเทศ” เป็นคำที่ใช้เรียกชาวเวียดนามซึ่งปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์อย่างเช่น พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน (ปทุม คนจร, ม.ร.ว., 2506) อันแสดงถึงสถานภาพของชาวเวียดนามในสมัยนั้นว่า เป็นกลุ่มคนต่างเชื้อชาติที่ไม่ใช่คนในประเทศ แต่เป็นคนต่างประเทศจากแดนไกล

4.3.13 ที่มาและความหมายมาจากคำบอกสภาพ

คำบอกสภาพหมายถึงคำที่บอกลักษณะของสิ่งต่างๆ ซึ่งในที่นี้ได้แก่คำว่า เก่า ใหม่ โบราณ และใหญ่ โดยคำว่า “เก่า” ในคำเรียก “ลาวเก่า” ซึ่งหมายถึงชาวไทดำหรือโซ่ง เหตุที่เรียกว่า

“ลาวเก่า” ก็เพราะพวกไทดำในสิบสองจุไท มีเชื้อสายของพวกอ้ายลาวเดิม จึงได้เรียกว่าลาวตามคำ ว่าอ้ายลาว นอกจากนี้ คำว่า “เก่า” ยังพบในคำเรียกชาติพันธุ์เวียดนามว่า “ญวนเก่า” หรือ “เวียดนามเก่า” ซึ่งหมายถึงชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยก่อน พ.ศ.2474 ซึ่ง ยังไม่มีพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับที่ 1 บังคับ ถือเป็นคนในบังคับสยาม บุตรหลานได้สัญชาติโดย หลักดินแดนและการเกิดทั้งสิ้น ส่วนคำว่า “ใหม่” ที่ปรากฏในคำเรียก “ญวนใหม่” และ “ไทยใหม่” โดยคำว่า ญวนใหม่นี้ เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในช่วง สงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วน คำเรียกว่า “ไทยใหม่” นั้นเป็นคำที่คนเวียดนามใช้เรียกบุตรหลานของชาว ญวนอพยพที่เกิดในเมืองไทย และชาวเวียดนามที่ได้รับสัญชาติไทยตั้งแต่ พ.ศ.2536 เป็นต้นมา สำหรับคำว่า “ใหญ่” ในคำเรียก “ไทใหญ่” นั้น ตามรูปศัพท์ คำว่า ใหญ่ หมายถึง “โต เช่น พี่คนใหญ่ , คนโต เช่น เขยใหญ่, มีขนาดโตกว่าหรือสำคัญกว่า เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบกัน เช่น ชาวใหญ่ สงครามใหญ่, มีขนาดไม่เล็ก เช่น บ้านหลังใหญ่” (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556) ทั้งนี้ ชาวไทใหญ่คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่โดยมากอาศัยอยู่ในรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ แต่มีไทใหญ่บางส่วนอพยพเข้ามาอาศัย อยู่ในประเทศไทยเพื่อหนีปัญหาทางการเมือง ตามภาษาของเขาเองจะเรียกตัวเองว่า ไต หรือ ไท (ตามสำเนียงไทย) ชาวไตในเมียนมาร์มีหลายกลุ่ม แต่กลุ่มที่ใหญ่ที่สุดคือ ไตโหลง (ไต = ไท, โหลง (หลวง) = ใหญ่) คนไทยจึงเรียกว่า ไทใหญ่

จากผลการศึกษาดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ภาคอีสานหรือภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของไทยในปัจจุบัน เป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และ วัฒนธรรมเป็นอย่างมาก การศึกษาการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน นอกจากจะได้ประโยชน์ในแง่ที่ ทำให้ทราบที่มาและความหมายของคำเรียก อันก่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับทัศนคติ หรือโลกทัศน์ของผู้ที่สร้างคำเรียกและผู้ที่ถูกเรียกแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษากลุ่มชาติ พันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสานอีกด้วย และจากการศึกษาโครงสร้างและความหมายของคำรวมถึงวิธีการ ประกอบคำ ซึ่งพิจารณาจากที่มาและความหมายของส่วนหลักและส่วนขยายที่นำมาประกอบเป็นคำ เรียกชาติพันธุ์ก็พบว่า ชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่แต่เดิมมาจากชื่อถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชน เช่น ชื่อเมือง ชื่อแม่น้ำ ชื่อภูเขา ฯลฯ ต่อมาภายหลังเมื่อเวลาผ่านไป ชื่อนั้นอาจจะถูกดึงเข้าไปเป็นคำที่ บังเกิดมีความหมายขึ้น อาจเป็นความหมายที่ต่ำทรามหรือดิงๆก็ได้ ขึ้นอยู่กับฐานะทางสังคมของ กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ และในที่สุดอาจกลายเป็นคำที่มีความหมายในภาษาของตนและผู้อื่นได้ด้วย

นอกจากนี้ ยังพบว่าคำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกโดยคนในกลุ่มมักจะแสดงความหมายว่า “คน” เช่น คำว่า “กวย/กวย” “ญ้อ/เนียะ” “ขมุ” ต่างก็แปลว่า “คน” ทั้งสิ้น อาจตีความได้ว่า กลุ่มชนใน ชาติพันธุ์ดังกล่าวต้องการแสดงให้เห็นว่าตนก็เป็นคนที่มีความเท่าเทียมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ถือเป็น ปฏิกริยาตอบโต้กลับเมื่อถูกคนกลุ่มอื่นเรียกในความหมายเชิงลบ เช่น เรียกด้วยคำที่มีความหมายว่า

สัตว์หรือผีหรือคนป่าเถื่อน นอกจากนี้ยังพบว่า มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ทั้งคำว่า “ไท” หรือ “ไทย” นำหน้าคำเรียกชาติพันธุ์ เช่น ไทยแสก – ไทแสก, ไทยญ้อ – ไทญ้อ, ไทยเบ็ง – ไทเบ็ง เป็นต้น โดยที่คำว่า “ไท” เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท (Tai – family) และยังมีความหมายว่า “คน” และ “พวก, หมู่, เหล่า” ดังนั้น การที่ใช้คำว่า “ไท” ในคำเรียกชาติพันธุ์บางกลุ่ม นอกจากจะบ่งบอกว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไทแล้ว ยังแสดงความหมายว่า “คน” อีกด้วย เช่น ไทญ้อ หมายถึง คนญ้อ ไทแสก หมายถึง คนแสก เป็นต้น ในขณะที่คำว่า “ไทย” ซึ่งเป็นชื่อเรียกคนเชื้อชาติไทยและชื่อเรียกภาษาไทย ถูกนำมาประกอบเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ด้วยการนำมาขึ้นต้นคำนั้น เหตุผลประการหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า คำว่า “ไทย” เป็นคำที่คนทั่วไปเข้าใจได้ชัดเจนว่าหมายถึงคนไทยในประเทศไทย นอกจากนี้ เมื่อมีงานหรือเทศกาลจัดขึ้นเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ทางเราก็มักจะใช้คำว่า “ไทย + ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์” ในการประชาสัมพันธ์ด้วยเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับคำว่าประเทศไทย อีกคำหนึ่งที่มีใช้เรียกกันในอดีต ถ้าหากจะเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีฐานะในสังคม หรือเห็นว่าไม่มีวัฒนธรรม อยู่ในป่าในดง ก็จะเรียกว่า “ซา” ทั้งสิ้น เช่น ซากวย ซ่าผู้ไท ซ่ากะเลิง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาการสร้างคำหรือการประกอบรูปคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานทำให้เห็นว่า กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มมีคำเรียกชาติพันธุ์ที่หลากหลาย อาจเนื่องมาจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับชนกลุ่มต่างๆ ระหว่างการเดินทางอพยพก่อนเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย จึงทำให้เกิดคำเรียกที่หลากหลาย ทั้งนี้ หากมองในแง่ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ก็จะพบว่า การที่กลุ่มชาติพันธุ์มีคำเรียกที่หลากหลายนี้ยังเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม อีกทั้งยังมีเรื่องของ การเปลี่ยนแปลงทางภาษา ทั้งในเรื่องรูปคำ เสียง และความหมายเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้เกิดรูปคำที่หลากหลายดังเช่นในปัจจุบัน ซึ่งจะกล่าวถึงในเรื่องนี้ในหัวข้อต่อไป

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

การศึกษาโครงสร้างและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานดังได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อข้างต้น นอกจากจะทำให้ทราบวิธีการสร้างคำรวมถึงที่มาและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ แล้ว จากการศึกษาพบว่าคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์หลายคำมีรูปคำที่แตกต่างกัน แม้จะเป็นคำที่มีที่มาและความหมายเหมือนกันก็ตาม ทั้งนี้ การที่มีรูปคำที่แตกต่างกันนี้ อาจเกิดจากการออกเสียงที่แตกต่างกันของผู้เรียกซึ่งส่งผลต่อรูปการเขียนที่เขียนตามการออกเสียง หรืออาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป นอกจากนี้ ก็ยังพบว่าคำเรียกชาติพันธุ์บางคำในสมัยหนึ่งมีความหมายอย่างหนึ่ง ต่อมาอีกสมัยหนึ่งความหมายได้เปลี่ยนไปเป็นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งนับเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดคำเรียกชาติพันธุ์ที่หลากหลาย และเนื่องจากคำทุกคำประกอบด้วยรูป (form) และความหมาย (meaning) อันถือเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะ

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การศึกษาดังกล่าวนี้อาจทำให้เห็นถึงพัฒนาการที่ทำให้เกิดคำเรียกชาติพันธุ์ที่หลากหลายได้อีกด้วย

อย่างไรก็ดี การที่กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มมีคำที่ใช้เรียกขานที่หลากหลายนั้น กล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางภาษาอย่างหนึ่ง เนื่องจากในแรกเริ่มที่มนุษย์รวมตัวกันอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มแล้วตั้งชื่อเรียกกลุ่มของตนขึ้นมาขึ้นอยู่กับชื่อเรียกเดียว แต่เมื่อเวลาผ่านไปด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ จึงทำให้ชื่อหรือคำเรียกมีการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นหลายคำ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็น “การเปลี่ยนแปลงทางภาษา” ซึ่งหมายถึง การที่ภาษาต่างยุคสมัยกันมีรูปภาษาที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงทางภาษาจึงนับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการ (evolution) คือมีบางส่วนของภาษาที่มีลักษณะคงที่ และบางส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา (ปราณี กุลละวณิชย์. 2537 : 374 - 388) โดยกลไกที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนไปมีหลายประการ บางอย่างก็ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักภาษาศาสตร์ได้ ดังนั้น นักภาษาศาสตร์จึงจัดประเภทของกลไกการเปลี่ยนแปลงภาษาออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ สาเหตุจากภายนอก (External factors) และสาเหตุภายในตัวภาษาเอง (Internal factors) (สุขุมาวดี ขำศิริณ. 2541 : 21 - 25)อันรวมถึงทัศนคติของผู้ใช้ภาษามีต่อภาษาและคุณสมบัติของภาษา เช่น ความสะดวกในการออกเสียง ก็มีผลทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกัน อาจกล่าวได้ว่า กลไกทางภาษาเหล่านี้เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้คำเรียกชาติพันธุ์มีรูปคำที่หลากหลาย โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้รูปคำหรือรูปภาษาเปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ สาเหตุจากภายนอก และสาเหตุจากภายในตัวภาษา ดังนี้

4.4.1 สาเหตุจากภายนอก

กลไกภายนอกที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนไป ได้แก่ สภาวะแวดล้อม อิทธิพลทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง ที่มีผลทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลง แต่ไม่ใช่ลักษณะโดยตรงของภาษา ดังนั้น นักภาษาศาสตร์หลายคนจึงเรียกอีกอย่างว่า non-linguistic factors ซึ่งส่วนใหญ่จะได้อธิบายทางสังคมนั่นเอง นอกจากนี้ การมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีการอพยพย้ายถิ่นฐาน และมีประสบการณ์ในการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ตลอดเส้นทางอพยพและในหลายกรณีก็ได้รับเอาชื่อเรียกจากกลุ่มอื่นมาเป็นของตนเองด้วย ทั้งนี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มีชื่อเรียกหลายชื่อได้ หรืออาจกล่าวในอีกนัยหนึ่งได้ว่า เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์มีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานโดยตลอดเพื่อหาแหล่งทำกิน หรือเพราะเหตุผลทางการเมืองหรือสงคราม จึงทำให้ต้องอพยพมาอยู่ในดินแดนภาคอีสานในปัจจุบัน ซึ่งภูมิภาคอีสานนี้แต่เดิมมีเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเชื้อชาติไทยกับข่า (ขอม) เท่านั้น ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้นิพนธ์ไว้ในหนังสือ “นิทานโบราณคดี” ว่า

“ฉันอยากรู้ว่าคนที่เรียกชื่อต่าง ๆ กันดังพรรณนามา จะเป็นเชื้อสายมนุษย์ชาติต่างกันสักกี่ชาติ ได้ลองพิสูจน์อย่างหยาบ ๆ เมื่อพบจำพวกไหนให้ถามคำปริมาณตั้งแต่ 1

จน 10 ตามภาษาของคนจำพวกนั้น จดไว้แล้วเอาเทียบกันดู ได้ความว่ามีแต่เป็นเชื้อชาติไทยกับเชื้อชาติข่า 2 ชาติเท่านั้น...”

(นิทานโบราณคดี. 2503)

4.4.2 สาเหตุจากภายในตัวภาษา

เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวภาษาเอง โดยไม่ได้เกิดจากอิทธิพลแวดล้อมภายนอกแต่ประการใด การเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่สำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียง และการเปลี่ยนแปลงทางด้านความหมาย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเขียนรูปคำที่แตกต่างและหลากหลายได้ โดยลักษณะสำคัญของการเปลี่ยนแปลงแต่ละประเภทมีดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงทางเสียง

นับเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกภาษา เนื่องจากเสียงที่คนเราพูดในแต่ละคำหรือแต่ละประโยคมักจะมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากเสียงอื่น ๆ ในบริบท เช่น การกลมกลืนเสียง การเพิ่มเสียง หรือการลดเสียง เป็นต้น พฤติกรรมในการออกเสียงต่าง ๆ เหล่านี้โดยมากมีสาเหตุมาจากธรรมชาติของสรีระในการออกเสียงและการรับรู้เสียงในการฟังของคนเรา เพื่อทำให้เกิดความสะดวกในการออกเสียงหรือเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดในการสื่อความหมายต่อผู้ฟัง (อภิสิทธิ์ ธรรมทวีกุล. 2547 : 55 - 61) ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า มีคำเรียกชาติพันธุ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเสียง โดยจำแนกได้เป็น ลักษณะ ได้แก่ 1) การแปรเสียงพยัญชนะและเสียงสระ 2) การกลมกลืนเสียง

1.1) การแปรเสียงพยัญชนะและเสียงสระ

“การแปร” ในที่นี้หมายถึง การที่รูปของคำคำหนึ่งหรือหน่วยเสียงในคำ ๆ หนึ่ง ในภาษาแตกต่างไปจากรูปของคำคำเดียวกัน หรือหน่วยเสียงในคำคำเดียวกันในอีกภาษาหนึ่ง และ “เสียง” เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในภาษา ดังนั้นจึงเกิดการแปรได้ง่ายที่สุด การแปรเสียงในภาษาจึงหมายถึง การที่ผู้พูดเลือกใช้เสียงรูปใดรูปหนึ่ง โดยไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป นอกจากนี้ การแปรเสียงยังแสดงให้เห็นว่า ภาษาที่ใช้เพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันนั้น มิได้มีเพียงรูปเดียวที่ทุกคนใช้เหมือนกันหมด การแปรทางเสียงจึงเป็นการแปรอีกแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดรูปคำหลากหลาย โดยการแปรดังกล่าวอาจจะแฝงความหมายหรือแฝงนัยบางสิ่งบางอย่างเอาไว้ด้วย ซึ่งอาจจะมึทั้งในแง่บวกและแง่ลบ (ภาสพงศ์ ฌิวพอใช้. 2546 : 70) โดยคำเรียกชาติพันธุ์ที่เกิดจากการแปรเสียงพยัญชนะและการแปรเสียงสระ มีดังต่อไปนี้

1.1.1) การแปรเสียงพยัญชนะ หมายถึง การที่รูปของคำคำหนึ่ง มีหน่วยเสียงพยัญชนะที่แตกต่างไปจากรูปของคำคำเดียวกัน แต่ไม่ได้ทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนแปลงไป สามารถอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเสียงได้ดังนี้

คำว่า ไทกวน เป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งในจังหวัด นครพนม ซึ่งนับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหม่ กล่าวคือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่เคยถูกกล่าวถึงในเอกสาร ทางประวัติศาสตร์ในอดีตมาก่อน แต่ได้รู้ชื่อพื้นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้านต่าง ๆ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม การแต่งกาย เป็นต้น และได้ตั้งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ คำว่า “ไทกวน” มีข้อสันนิษฐานว่า มาจากการที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวไทพวนที่ได้อพยพมาตั้งชุมชนอยู่ที่เมืองวังคำ สปป.ลาว เมื่อเวลาผ่านไปนานเข้าจากคำเรียกว่า “ไทพวน” จึงเปลี่ยนเป็น “ไทกวน” โดยการแปร เสียงพยัญชนะจากเสียง “พ” [ph] เป็นเสียง “ก” [k] นั่นเอง

1.1.2) การแปรเสียงสระ หมายถึง การที่รูปของคำคำหนึ่งมีหน่วยเสียงสระที่ แตกต่างไปจากรูปของคำคำเดียวกัน แต่ไม่ได้ทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนแปลงไป สามารถอธิบาย ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเสียงได้ดังนี้

คำว่า กุลา/กุหล่า ในภาษาลาวหรืออีสาน หมายถึง กลุ่มคนที่มาจากพม่าโดย เดินทางมาค้าขายเรือไปตามบ้าน ซึ่งต่อมากการศึกษาของนักประวัติศาสตร์และนักมานุษยวิทยาพบว่า กุหล่า/กุลานี้คือชาวไทใหญ่ในรัฐฉานของประเทศเมียนมาร์ที่ได้เดินทางมาติดต่อค้าขายในท้องที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นคำที่ชาวเมียนมาร์ใช้เรียกชาวมุสลิมอินเดีย (Sulaiman. 1931: 35-39) โดยในภาษาเมียนมาร์ใช้ว่า “kala” (กาลา) ซึ่งแปลว่า คนต่างถิ่น แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยได้เกิด การเปลี่ยนแปลงเสียงสระจาก [a] เป็น [u] คือจาก “kala” (กาลา) เป็น “kula” (กุลา) ส่วนที่เขียน ว่า “กุหล่า” นั้นก็เนื่องด้วยการเขียนรูปให้ตรงกับกรออกเสียงวรรณยุกต์ตามสำเนียงท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้ ส่งผลให้ความหมายเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

คำว่า โซ่ง เป็นคำหนึ่งที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ซึ่งชนกลุ่มนี้มีเอกลักษณ์ที่ สำคัญคือ การแต่งกายที่นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ โดยเฉพาะกางเกงที่เป็นสีดำ บางครั้งจึงถูก เรียกว่า “โซ่งดำ” โดย “โซ่ง” แผลงมาจากคำว่า “สว่าง” หรือ “ซ่ง” ที่แปลว่ากางเกง ต่อมาคำว่า “ดำ” หายไป จึงเหลือเพียง “โซ่ง” การที่คำว่า “ซ่ง” กลายเป็น “โซ่ง” นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง ทางเสียงที่เปลี่ยนเสียงสระจากเสียงสั้นกลายเป็นเสียงยาวคือ จากเสียง [o] ในคำว่า “ซ่ง” เป็น [o:] ในคำว่า “โซ่ง” ซึ่งเป็นผลจากกระบวนการยืดเสียงสระ (vowel lengthening) (ปราณี กุลละวณิชย. 2537 : 374 - 388) อันเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเสียงในลักษณะเดียวกับคำว่า “น้ำ” ในภาษาไทย ที่ ในปัจจุบันแม้จะอยู่ในรูปคำที่เขียนด้วยสระอำซึ่งเป็นสระเสียงสั้น แต่ในการออกเสียงกลับออกเสียง เป็นเสียงยาว

คำว่า โย้ย เป็นคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากเมืองฮ่อมท้าว แขวงจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปัจจุบันตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นชุมชนใหญ่ในเขต อำเภอวานรนิวาสและอำเภอกอากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร คำว่า โย้ย นี้เมื่อออกเสียงตามสำเนียง ท้องถิ่นจะออกเสียงวรรณยุกต์โท จึงปรากฏรูปการเขียนเป็น “โย้ย” ด้วย กลุ่มชาติพันธุ์โย้ย ยังมีคำ

เรียกว่า ผู้ย้อย หรือ ย้อย ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับคำว่า โย้ย ก็จะทำให้เห็นว่าการแปรเสียงสระคือ เปลี่ยนจากเสียงสระ [ɔ:] ในคำว่า “ย้อย” เป็นเสียง [o:] ในคำว่า “โย้ย”

คำว่า กูย เป็นคำที่ใช้เรียกชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในแถบบริเวณลุ่มน้ำโขงและเทือกเขาพนมดงรักมาแล้วช้านาน บางครั้งออกเสียงว่า กุย กวย หรือ โกย แตกต่างกันไปตามสำเนียงพูดของแต่ละท้องถิ่น แต่มีความหมายเดียวกันคือหมายถึง “คน” ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการแปรเสียงสระ [u] ~ [u:] ~ [ua] ~ [o:] แต่ในการแปรเสียงดังกล่าวนี้ก็มิได้ทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด

1.1.3) การแปรเสียงพยัญชนะและเสียงสระ หมายถึง การที่รูปของคำคำหนึ่งที่มีมากกว่าหนึ่งพยางค์ มีทั้งหน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระที่แตกต่างไปจากรูปของคำคำเดียวกัน แต่ไม่ได้ทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนแปลงไป สามารถอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเสียงได้ดังนี้

คำว่า ญ้อกร เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชนดั้งเดิมของชาวเอเชียอาคเนย์ ซึ่งนักโบราณคดีสันนิษฐานว่าน่าจะสืบเชื้อสายมาจากชาวทวารวดีโบราณ จึงทำให้นักวิชาการบางคนเรียกญ้อกรว่า ชาวมอญโบราณ แต่พวกเขาเรียกตนเองว่า ญ้อกร, เนียะกร หรือ เยียะกร โดยที่คำว่า “ญ้อ” “เนียะ” และ “เยียะ” แปลว่า “คน” ส่วนคำว่า “กร” แปลว่า “ภูเขา” รวมความจึงแปลว่า “คนภูเขา” เมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเสียงที่เกิดขึ้นในคำเรียกชาติพันธุ์ญ้อกรก็พบว่า มีการแปรทั้งเสียงพยัญชนะและเสียงสระ ได้แก่ เสียงพยัญชนะ [ŋ] ~ [n] ในคำว่า “ญ้อ” หรือ “เยียะ” แปรเป็น “เนียะ” และแปรเสียงสระ [a] ~ [ia] จาก “ญ้อ” เป็น “เยียะ” ซึ่งการแปรเสียงดังกล่าวนี้ไม่ได้ทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไป

คำว่า กะเลิง ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งซึ่งมักจะถูกเรียกว่า “ชา” บางคนก็เข้าใจว่ามาจากคำว่า “ชา-เลิง” ซึ่งหมายถึงการเป็นข้าหรือคนรับใช้ผู้อื่นตลอดมา อันมีนัยยะถึงผู้ถูกปกครอง (วิระพงศ์ มีสถาน. 2005: 10) นอกจากนี้ ก็ยังมีผู้สันนิษฐานว่า คำนี้มาจากภาษาจามคือ กะลุง (klung) โดยมาเพี้ยนจากภาษาจีนคำว่า “คุน-ลุน” (K'un-lun) หรือ “กะรุง” (Karung) ซึ่งเป็นคำที่ชาวจีนใช้เรียกคนกลุ่มนี้ ภายหลังอารยธรรมเขมรขึ้นมาอิทธิพลในลาวจรดเวียดนามเหนือ เขมรก็ใช้คำว่า กะลุง (ซึ่งยืมมาจากภาษาจาม) และต่อมาได้กลายเป็น กะเลิง (kaleng) (สุรัตน์ วรวงครัตน์. 2539 : 5) จากข้อสันนิษฐานข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางภาษาโดยการกลายเสียงพยัญชนะและสระคือจากคำภาษาจีนว่า คุน-ลุนหรือกุง เป็น กะลุง โดยเปลี่ยนจากพยัญชนะเสียง [kh] ซึ่งเป็นเสียงกักพ่นลม กลายเป็นเสียง [k] ที่มีฐานที่เกิดของเสียงเดียวกันแต่ไม่พ่นลม และเปลี่ยนหน่วยเสียงสระ [u] เป็นเสียง [a] ส่วนในคำ “รุง” ซึ่งมีหน่วยเสียงพยัญชนะ [r] อันเป็นเสียงรัวลิ้นได้เปลี่ยนเป็นเสียง [l] ในคำ “ลุง” อันเป็นเสียงที่มีฐานที่เกิดของเสียง

เดียวกันกับเสียง [r] แต่การออกเสียง [l] จะออกเสียงได้ง่ายกว่าเสียง [r] และในเวลาต่อมาก็กลายเป็นเสียงเป็น กะเลิง คือเปลี่ยนเสียงสระ[u] ในคำ กะลุง เป็นเสียง [ɔ] ในคำ กะเลิง

1.2) การกลมกลืนเสียง (Assimilation)

การกลมกลืนเสียง หมายถึง การที่สัทลักษณะหรือคุณสมบัติของเสียงๆ หนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยจะคล้ายคลึงกับเสียงข้างเคียงมากขึ้นหากเสียง ๆ หนึ่งเปลี่ยนแปลงไปโดยที่สัทลักษณะของเสียงนั้นใกล้เคียงมากขึ้นกับเสียงที่นำมาข้างหน้า เรียกการกลมกลืนเสียงประเภทนี้ว่า การกลมกลืนตามเสียงข้างหน้า (Progressive Assimilation) นอกจากนี้ ยังมีการกลมกลืนเสียงอีกประเภทหนึ่งซึ่งเรียกว่า การกลมกลืนตามเสียงหลัง (Regressive Assimilation) ซึ่งหมายถึงการที่สัทลักษณะของเสียง ๆ หนึ่งเปลี่ยนแปลงไปเพราะได้รับอิทธิพลจากเสียงที่ตามมา (วริษา กมลนาวิณ. 2553 : 274 - 275) โดยคำเรียกชาติพันธุ์ที่เกิดจากการกลมกลืนเสียง มีดังต่อไปนี้

คำว่า “ญวน” เป็นคำที่คนไทยใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม ซึ่งพวกเขา มักจะเรียกตนเองว่า “เวียด” หรือ “เหวียด” ส่วนจีนแต่จิวออกเสียงว่า “ฮั่วด” และจีนฮกเกี้ยนออกเสียงว่า “หยั่วด” จึงสันนิษฐานกันว่าชาวไทยติดต่อกับญวนคงใช้ล่ามฮกเกี้ยน จึงเรียกตามภาษาฮกเกี้ยนว่า “ญวน” โดยอาจกล่าวได้ว่า ก่อนที่จะกลายเป็นคำเรียกว่า “ญวน” ที่ใช้เรียกเป็นคำเรียกในภาษาไทย มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางภาษาเกิดขึ้นในลักษณะของการกลมกลืนเสียง (assimilation) โดยกระบวนการทำให้เป็นเสียงนาสิก (Nasalization) คือจากตัวสะกดเสียงเดิม [t] ในคำว่า “หยั่วด” เปลี่ยนเป็นเสียง [n] ในคำว่า “ญวน”

คำว่า “จีน” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศนับแต่อดีต ซึ่งโดยมากเป็นเชื้อสายแต่จิว บางครั้งจึงเรียกว่า “จีนแต่จิว” เพราะอพยพมาจากเมืองแต่จิว ในมณฑลกวางตุ้งทางตอนใต้ของจีน อาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในทุกจังหวัด ชาวจีนในภาคอีสานส่วนใหญ่เป็นจีนแต่จิว ทั้งนี้ คำว่า “จีน” มีข้อสันนิษฐานว่ามาจากคำดั้งเดิมคือคำว่า “ฉิน” หรือ “จิ้น” หรือ “จิน” ซึ่งเป็นคำที่มีเสียงพยัญชนะต้นมาจากฐานกรณเดียวกันคือเสียง [ch] กับ [c] จึงทำให้ออกเสียงได้ใกล้เคียงกัน แล้วแผลงมาเป็นคำว่า “จีนะ” หรือ “จึนา” จากนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงทางเสียงในลักษณะของการกลมกลืนเสียง (assimilation) ที่เป็นการกลมกลืนเสียงแบบเดินหน้า (progressive assimilation) คือกลมกลืนเสียงสระ [a] ไปกับเสียงพยัญชนะท้ายในพยางค์หน้าเสียง [n] กลายเป็น “จีน” ในที่สุด

คำว่า “เขมร” เป็นคำเรียกชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่มากในเขตอีสานใต้ “เขมร” เป็นคำไทยที่สะกดตามตัวอักษรเดิมแบบอักษรละตินคือ Khmer และหากจะออกเสียงให้ถูกต้องตามภาษาเดิม ต้องออกเสียง ร ข้างท้ายเป็น เขมระ หรือ ขะแมระ แต่คนไทยปรับเสียง “ร” เป็นเสียงตัวสะกด “น” จึงกลายเป็นคำว่า “เขมร” (ขะ-เหมน) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นการกลมกลืนเสียงแบบเดินหน้า (progressive assimilation) โดย

กระบวนการทำเสียงให้เป็นนาสิก (Nasalization) คือกลมกลืนเสียงพยัญชนะท้ายให้เป็นเสียง [n] ตามเสียงพยัญชนะเสียงหน้าเสียง [m]

คำว่า ตองชู/ตองสุ เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กุกา ซึ่งในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 คำว่า กุกา เป็นชื่อที่ใช้เรียกพวกพ่อค้าชาวไทยใหญ่ที่มีสัญชาติพม่าในขณะนั้น และเนื่องจากเชื่อว่าชาวกุกาเป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อสายเดียวกับพวกเงี้ยวในรัฐไทยใหญ่ของเมียนมาร์ จึงมีคำเรียกอีกว่า “ตองชู” “ตองสุ” หรือ “ตองสู้” และเรียกควบว่า “กุกาตองชู” โดยปรากฏในเอกสารเก่าแก่อย่างเช่น “พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน” ทั้งนี้ คำว่า ตองชูนี้มาจากภาษาเมียนมาร์ว่า “taungthu” โดยเกิดจากประสมระหว่างคำว่า เต่าง (taung) ซึ่งแปลว่า ภูเขา กับคำว่า ตู (thu) ที่แปลว่า คน เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยจึงมีการเปลี่ยนแปลงเสียงเพื่อให้สะดวกตามลักษณะการออกเสียงของคนไทย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะการกลมกลืนเสียง (assimilation) คือกลายเสียงสระจากเสียง “-า” [ua] เป็นเสียง “-อ” [ɔ] ในคำว่า “เต่าง” (taung) ให้กลายเป็น “ตอง” และในคำว่า ตู (thu) ก็กลายเสียงพยัญชนะจากเสียง “ต” [t] เป็น “ซ” [s] จึงกลายเป็น ตองชู หรือ ตองสุ

คำว่า “ยวน” เป็นเผ่าไทในภาคเหนือของไทยซึ่งได้อพยพเข้ามาอยู่ที่ตำบลลาดบัวขาว ตำบลสีคิ้ว และตำบลบ้านหัน ในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เรียกตัวเองว่า “คนยวน” หรือ “ไทยยวน” อันน่าจะมาจากชื่อแคว้นไทยโยนกนั่นเอง ทั้งนี้ ก่อนที่จะมาเป็นคำว่า “ยวน” ได้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางภาษามาก่อน คือมีการลดพยางค์ ในขณะเดียวกันก็มีการกลมกลืนเสียง (assimilation) พร้อมกันไปด้วย จากคำว่า “โยนก” กลายเป็น “โยน” โดยตัดพยางค์ “นก” แล้วกลมกลืนเสียง “น” ให้เป็นเสียงตัวสะกดในพยางค์หน้า และจากคำว่า “โยน” กลายเป็น “ยวน” เป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงสระจากเสียง [ɔ] เป็นเสียง [au] ซึ่งอาจเกิดจากการสะดวกในการออกเสียงมากกว่า

1.3) การสูญเสียเสียง (Sound loss)

กระบวนการสูญเสียเสียงเป็นกระบวนการกลายเสียงที่สำคัญแบบหนึ่ง การสูญเสียของเสียงมักเกิดกับเสียงสระซึ่งไม่ได้รับการลงเสียงหนัก เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องคือจากการที่สระลดรูปและต่อมาก็สูญเสียไป แต่ในบางครั้งกระบวนการอาจหยุดอยู่เพียงแค่การลดรูปสระเท่านั้น การสูญเสียเสียงมิได้เกิดกับเสียงสระเท่านั้นยังอาจเกิดกับเสียงพยัญชนะก็ได้ (ปราณี กุลละวณิชย์. 2537 : 374 - 388) โดยคำเรียกชาติพันธุ์ที่เกิดจากการสูญเสียเสียง มีดังต่อไปนี้

คำว่า กะโซ่ หรือ กะโล้ เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์โซ่ หรือ โส้ นอกจากนี้ ยังพบการเขียนรูปคำว่า กะโซ่ จากเอกสารทางประวัติศาสตร์คือ “กรมพระยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการ ร.ศ.125” ซึ่งนิพนธ์โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งถ้าหากอ่านออกเสียงตามรูปเขียนนี้ก็ จะแตกต่างจากที่เขียนว่า “กะโซ่” หรือ “กะโล้” คือ กะโซ่ ออกเสียงวรรณยุกต์ตรี ส่วน กะโซ่หรือ

กะไล้ ออกเสียงวรรณยุกต์โท ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการเขียนว่า “กะไซ้” เป็นการเขียนตามการออกเสียงในลักษณะของการออกเสียง “ตามสบาย” คือเป็นผลมาจากความสะดวกสบายในการเปล่งเสียงของผู้พูด เช่นเดียวกับว่า “กะไล้” ก็เกิดมาจากการเขียนตามการออกเสียงแต่มีวิธีการสะกดคำที่แตกต่างออกไป แต่ก็ออกเสียงเหมือนกัน ส่วนคำว่า ไล้และไซ้ น่าจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของภาษาในลักษณะของการลดหรือตัดเสียงลงเพื่อความสะดวกในการออกเสียง โดยการตัดคำว่า “กะ” ออก

คำว่า ลื้อ เป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน (สมใจ แซ่โจ้ว และวีระพงศ์ มีสถาน. 2541 : 5) ทั้งนี้ คำว่า “ลื้อ” สันนิษฐานว่าอาจมาจากชื่อเมือง “ลื้อหลง” (จีนเรียกลื้อแจ) อันเป็นถิ่นฐานเดิมในตำนาน ต่อมาได้เคลื่อนหนีการรุกรานของชาวฮั่นถอยมายังแถบเมืองหนองแส หรือที่เรียกว่าคูนหมิงในปัจจุบัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลื้อ เป็นคำเรียกชาติพันธุ์ที่มีที่มาจากชื่อถิ่นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมก่อนที่กลุ่มชาติพันธุ์นี้จะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย โดยมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางภาษาก็คือ การลดเสียงหรือการตัดพยางค์ของคำ จากคำว่า “ลื้อหลง” เหลือเพียง “ลื้อ” อันเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่มักเกิดขึ้นได้เสมอในทุกภาษา เพื่อให้ง่ายหรือสะดวกต่อการใช้ กล่าวคือ การลดหรือตัดพยางค์จะทำให้คำกระชับและง่ายในการออกเสียงมากขึ้น

คำว่า รามัญ เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ทางตะวันตกของประเทศจีน มีภาษาพูดอยู่ในตระกูลมอญ - เขมร (Mon - Khmer) ซึ่งในอดีตเคยมีดินแดนอยู่ในบริเวณที่เป็นพม่าตอนล่างในปัจจุบัน โดยได้เรียกชื่อประเทศของตนว่า “รามัญญเทศ” (Rāmaññadesa) หรือ “รามัญประเทศ” ดังนั้น จึงเรียกคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนนี้ว่า รามัญ (Rāmañ) (สุภรณ์ โอเจริญ. 2541 : 13-16) กล่าวได้ว่า คำว่า รามัญ เกิดจากการลดหรือตัดพยางค์ท้ายของคำออก

คำว่า ตะเลง (Talaing) เป็นคำที่ชาวต่างชาติโดยเฉพาะพม่าใช้เรียกพวกมอญในบริเวณพม่าตอนล่างในอดีตมาเป็นเวลานาน ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า Telangana อันเป็นแคว้นหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย แต่ปัจจุบันไม่นิยมใช้เรียกแล้ว และมอญเองก็ไม่ค่อยชอบชื่อนี้และมักเรียกตนเองว่ามอญ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ก่อนที่จะเป็นคำว่า ตะเลง ซึ่งนำมาใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์มอญนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางภาษามาก่อนแล้วคือมีการลดหรือตัดพยางค์ท้ายของคำออก

คำว่า เวียดหรือเวียต เป็นคำเรียกที่ชาวเวียดนามมักใช้เรียกตัวเอง โดยตัดมาจากคำว่า เวียดนาม หรือ เวียดนาม ซึ่งเป็นอีกรูปคำหนึ่งที่ออกเสียงเหมือนกับคำว่าเวียดนาม เป็นการถอดรูปคำมาจากภาษาอังกฤษว่า Vitenam โดยที่ “t” = “ต” ดังนั้น เวียดนาม จึงสะกดด้วย “ต” การตัดพยางค์ท้าย “นาม” ออกจากคำว่า เวียดนาม และเวียดนาม จึงเหลือเพียง เวียด และ เวียด

คำว่า ซิกข์ (Sikh) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethno-religious Group) กลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมที่จังหวัดโคราชชาวลา แคว้นปัญจาบ ประเทศอินเดีย บางครั้งจึงเรียกว่า คนไทยเชื้อสายอินเดีย และมักถูกเรียกสั้น ๆ ว่า แขกหรือแขกซิกข์ คำว่า ซิกข์ มีรากศัพท์มาจากคำว่า “สิข” เป็นภาษาปัญจาบซึ่งเป็นภาษาหลักของศาสนา ตรงกับคำในภาษาบาลีว่า “สิขขา” และในภาษาสันสกฤตว่า “ศิษย์” ซึ่งหมายถึง ผู้ศึกษา ผู้ใฝ่เรียน ลูกศิษย์หรือสาวก ทั้งนี้ คำว่า “ซิกข์” ถูกนำมาใช้ในภาษาไทยโดยการทับศัพท์ถอดจากการถอดรูปคำจากคำว่า Sikh คือ S = ซ, i = สระอิ, k = ก ส่วน kh ไม่ออกเสียงในภาษาไทยจึงเป็นตัวการันต์คือ ข์ กล่าวได้ว่า คำว่า ซิกข์ มีรากศัพท์มาจากคำว่า สิข ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางภาษาคือการสูญเสียพยัญชนะท้ายเสียง [kh]

2) การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำ

ปราณี กุลละวณิชย์ (2537 : 427-431) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางความหมายในภาษาไทยว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำมีหลายอย่างทั้งสาเหตุที่ไม่ใช่เรื่องของภาษา เช่น ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ และสาเหตุทางภาษา เช่น การที่คำสองคำหรือมากกว่านั้นเกิดรวมกันเสมอ ๆ ทั้งนี้ อาจแบ่งประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำศัพท์ออกเป็น 4 ประเภทหลักคือ ความหมายกว้างขึ้น (Semantic broadening) ความหมายแคบเข้า (Semantic Narrowing) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก (Amelioration) และความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ (Pejoration) (วริษา กมลนาวิน. 2553 : 279-280) อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานในหัวข้อนี้พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำที่เกิดขึ้นกับคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ซึ่งนับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คำเรียกชาติพันธุ์มีรูปคำที่หลากหลาย โดยพบการเปลี่ยนแปลงใน 3 ลักษณะ คือ ความหมายกว้างขึ้น ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก และความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ ดังต่อไปนี้

1) ความหมายกว้างขึ้น (Semantic broadening) การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบนี้เป็นการขยายความหมายของคำศัพท์ให้กว้างออกไปกว่าเดิม โดยสามารถอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางความหมายในลักษณะนี้ได้ดังนี้

คำว่า “ส่วย” ยังมีความหมายอีกนัยหนึ่ง ตามความรู้สึกของคนกลุ่มอื่นคือกลุ่มชนที่ยังไม่เจริญหรือมีคุณลักษณะต่าง ๆ (General Characteristics) ที่ด้อยกว่าชนกลุ่มอื่น ๆ ในแง่ความรู้สึกทางวัฒนธรรม “ส่วย” จึงหมายถึง พวกที่มีวัฒนธรรมต่ำกว่าเพื่อนบ้านคือ เขมรและลาว (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน. 2542 : 94) ด้วยเหตุนี้ เมื่อชาวตะวันตกเข้ามาศึกษาเรื่องชาติพรรณวรรณนาในอินโดจีน จึงเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กวยว่าส่วยตามไปด้วย และเรียกกลุ่มกวยที่ยอมรับวัฒนธรรมและนิยมพูดภาษาเขมรว่า “เขมรส่วย” (Khmer-Soui) เรียกกลุ่มกวยที่ยอมรับวัฒนธรรมและนิยมพูดภาษาลาวว่า “ลาวส่วย” (Lao-Soui) จึงอาจกล่าวได้ว่า “ส่วย” มีความหมายเปรียบหรือความหมายอ้างอิง (reference) กลุ่มคนที่ยังไม่เจริญ และหากกล่าวในแง่ของการเปลี่ยนแปลง

ทางภาษา ก็อาจกล่าวได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย จากความหมายดั้งเดิมที่หมายถึง “ของที่รัฐเรียกเก็บจากเมืองที่อยู่ใต้การปกครอง” แล้วกลายมาเป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มคนที่มีหน้าที่ส่งส่วย จนกระทั่งถูกใช้ในความหมายว่ากลุ่มคนที่ไม่เจริญ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงทางความหมายในลักษณะความหมายกว้างขึ้นคือมีความหมายกว้างออกไปจากเดิม โดยแต่เดิมหมายถึงสิ่งของ ต่อมามีความหมายรวมถึงบุคคลด้วย

คำว่า แยก เป็นอีกคำเรียกหนึ่งที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ซิกข์ นอกจากนี้ ก็ยังเป็นชื่อรวมที่คนไทยมักใช้เรียกชนชาติต่าง ๆ ทางตะวันตกของ อันได้แก่ ชาวอินเดีย ปากีสถาน อัฟกานิสถาน เปอร์เซีย และชาวอาหรับ ซึ่งส่วนใหญ่นับถืออิสลาม เพื่อแยกชื่อให้ต่างจากชาวตะวันตกพวกใหญ่อีกพวกหนึ่งซึ่งรวมเรียกว่าฝรั่ง ชนชาติอื่น ๆ ที่อยู่ทางตะวันตกซึ่งไม่ใช่พวกแยกที่นับถือศาสนาอิสลามก็เรียกว่าแยกเช่นเดียวกัน เช่น แยกฮินดู แยกพราหมณ์ และยังหมายรวมถึงชนชาติที่มีลักษณะหน้าตาคมเข้ม ตาโต ก็ถูกเหมารวมว่าเป็น “แยก” เช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าในอดีตคำว่า แยก มีความหมายกลาง ๆ แต่ปัจจุบันในบางครั้งคำว่า แยก ก็ถูกใช้เรียกในความหมายเชิงดูถูก และทำให้ผู้ถูกเรียกเกิดความไม่พอใจได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่า แยก มีการเปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะความหมายกว้างขึ้น

3) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก (Amelioration) การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบนี้มีลักษณะคือ ความหมายเดิมของคำมีความหมายธรรมดาหรือความหมายส่อไปในทางลบ แต่ต่อมามีความหมายกลับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น โดยสามารถอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางความหมายในลักษณะนี้ได้ดังนี้

คำว่า มั่ง (Hmong) เป็นคำที่ชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่มีอาศัยอยู่บนที่สูงหรือบนพื้นที่ภูเขาใช้เรียกตัวเอง ซึ่งในภาคอีสานมีเพียงแห่งเดียวที่มีชาวมั่งอาศัยอยู่คือที่บ้านตูป็ค้อ ตำบลกกสะทอน อำเภอมะนัง จังหวัดเลย แต่คนกลุ่มอื่นมักเรียกพวกเขาว่า แม้ว ซึ่งเป็นคำเรียกที่พวกเขาไม่ชอบเท่าใดนัก เพราะมีนัยของความหมายในเชิงดูถูก ทั้งนี้ คำว่าแม้ว มีผู้กล่าวถึงที่มาและความหมายว่า หมายถึงคนป่าเถื่อน หรือคนพื้นเมือง และบางคนที่เปรียบเทียบเป็นเสียงของแมว เพราะภาษาพูดฟังเหมือนเสียงแม্বর้อง ในปัจจุบัน คำว่า แม้ว ยังถูกใช้ในความหมายเชิงดูถูกเช่นเดิม หลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการหรือกลุ่มชาติพันธุ์ได้เรียกร้องหรือมีความพยายามที่จะให้เลิกใช้คำว่า แม้ว ในการเรียก โดยให้เรียกว่า มั่ง เพียงอย่างเดียว

ในส่วนของความหมายของคำว่า มั่ง แม้ในสามัญสำนึกของมั่งทั่วไปจะไม่ได้แปลว่าอะไรเลยก็ตาม แต่ภายหลังก็มีนักวิชาการบางท่านก็พยายามให้ความหมายกับคำดังกล่าวว่า หมายถึง “อิสระ” หรือ “อิสระชน” แต่ความหมายดังกล่าวก็ถูกตั้งคำถามและถกเถียงกันอยู่นอกจากนี้ หากจะกล่าวถึงอัตลักษณ์แบบผิวเผินเมื่อพูดถึงคนมั่งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย จากทัศนคติและความเข้าใจของคนนอกแล้ว คนมั่งมักจะถูกเข้าใจและถูกจัดความสัมพันธ์ให้เป็น “ชนเผ่า” และ

“ชาวเขา” ซึ่งมีนัยของความเป็นคนป่าเถื่อนและด้อยการพัฒนา อีกทั้งในอดีตในยุคหนึ่งที่ภาพลักษณ์ของ ม้ง ถูกมองในแง่ของสัญลักษณ์ที่เป็นภัยต่อรัฐ คือมีภาพของการเป็นผู้ค้ายาเสพติด เป็นพวกทำไร่เลื่อนลอย ฯลฯ จึงทำให้เมื่อพูดถึง ม้ง ก็มักจะถึงในแง่ลบมากกว่าแง่บวก ซึ่งตรงข้ามกับความรู้สึกของม้งที่พวกเขากลับรู้สึกว่าเป็น “ชนชาติ” หนึ่งในที่เคยมีดินแดนและกษัตริย์ของตนเองมาก่อน มีระบบความเชื่อ ภาษา เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี และเทศกาลหรือประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีพของพวกเขาที่โดดเด่นและแตกต่างจากกลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันภาพที่เคยมองในแง่ลบเช่นนั้นได้เปลี่ยนไป เนื่องด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไปไม่มีความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน ซึ่งรวมถึงความคิดของผู้คนในสังคม การยอมรับในความแตกต่างของเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ อีกทั้งพฤติกรรมหรือวิถีการดำเนินชีวิตของชาวม้งได้เปลี่ยนไป ประกอบกับในปัจจุบันแนวคิดเรื่องทุนนิยมได้มีบทบาทสำคัญต่อผู้คนในสังคม จึงทำให้ภาพลักษณ์จากที่เคยเป็นลบ การถูกทำให้กลายเป็นในแง่ลบ คือการนำเอาความเป็นชาติพันธุ์ที่เป็นชนเผ่า อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งมาใช้เป็นจุดขายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนั้น ในปัจจุบัน ความหมายของคำว่า ม้ง จึงเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นหรือเรียกว่าความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก

คำว่า ข้า เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งนักมนุษยวิทยาก็ถือว่าเป็นเผ่าดั้งเดิมในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง สืบเชื้อสายมาจากขอมโบราณภายหลังขอมเสื่อมอำนาจลง ทั้งนี้ คำว่า ข้า อาจมาจากคำว่า ข้าทาส ซึ่งสำเนียงอีสานจะออกเสียงเป็น ข้าทาส เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการจับชาวข่ามาเป็นข้าทาสรับใช้กันมาก จึงเรียกกันมาว่า ไทข่า ซึ่งหมายถึง คนที่เป็นข้าทาส ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้มักเรียกตัวเองว่าเป็นชาวไทข่า โดยคำว่า ไท มีความหมายว่า คน, ชาว ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าในอดีตคำว่า ข้า มีความหมายในเชิงลบ การถูกเรียกว่าเป็น ข้า จึงแสดงถึงลักษณะทางชนชั้นทางสังคมที่เป็นกลุ่มชนชั้นล่างสุด แต่ในปัจจุบันความหมายของ ไทข่า ได้เปลี่ยนไป คือเป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่เป็นชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมที่สามารถใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อันนับเป็นทุนวัฒนธรรม นำมาสร้างเป็นมูลค่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนและท้องถิ่นได้ คำว่า ข้าหรือไทข่าจึงมีความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก

3) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ (Pejoration) การเปลี่ยนแปลงของความหมายเช่นนี้มีลักษณะคือ การที่คำศัพท์แต่เดิมมีความหมายธรรมดาหรือดี แต่กลับเปลี่ยนไปเป็นมีความหมายในเชิงลบมากขึ้น โดยสามารถอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางความหมายในลักษณะนี้ได้ดังนี้

คำว่า แจ็ก เป็นคำที่คนไทยใช้เรียกชาวจีน ซึ่งคำว่า แจ็ก นี้สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากภาษาแต้จิ๋ว ที่เรียกน้องของพ่อว่า อาแจ็ก หรือ แจ็กแจ็ก แปลว่า อา (น้องของพ่อ) บางทีก็ใช้เรียกคนที่ไม่รู้จักรักหรือคนที่นับถือกันว่า อาแจ็ก เป็นเหมือนสรรพนามของคน ๆ นั้น ถือเป็นคำสุภาพที่คนจีนนำไปเรียกผู้อื่นอย่างเคารพนับถือ คนไทยได้ยินจึงนำมาเรียกในความหมายว่า คนจีน และ

ต่อมาคำว่า แจ็ก ถูกใช้ในความหมายในเชิงลบ จึงกล่าวได้ว่า คำว่า แจ็ก ที่ใช้เรียกชาวจีน แต่เดิมมีความหมายที่เป็นความหมายโดยตรงเป็นความหมายกลางๆ ต่อมาถูกนำมาใช้ในความหมายส่อไปในทางลบ จึงทำให้ชาวจีนไม่พอใจเท่าใดนักหากมีผู้ใดเรียกด้วยคำเรียกนี้

คำว่า ลาว เป็นคำที่ในอดีตคนไทยภาคกลางใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในเขตหัวเมืองทางภาคเหนือหรือทางตะวันออกเฉียงเหนือทั้งสิ้น อันเป็นการเรียกด้วยนัยความหมายในเชิงกตัญญูและดูถูกว่ามีวัฒนธรรมด้อยกว่าพวกตน ในขณะที่ (จิตร ภูมิศักดิ์. 2524) วิเคราะห์ว่าในอดีตคำว่า ลาว น่าจะมีความหมายว่า หมายถึง สูงส่ง มีฐานันดรเป็นนายเหนือสังคม โดยมีเค้าเงื่อนตั้งแต่เดิมคงจะมีความหมายว่า คน และเป็น คนผู้เจริญแล้ว จนกลายเป็นคำนำหน้าผู้ปกครองหรือกษัตริย์

จะเห็นได้ว่าแต่เดิม คำว่า ลาว มีความหมายว่า สูงส่ง มีฐานันดรเป็นนายเหนือสังคม แต่ในเวลาต่อมาความหมายของคำว่า ลาว ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงลบ คือหากนำความหมายเปรียบมาวิเคราะห์จากความหมายที่ว่า “เซย ไม่ทันสมัย ไม่เจริญ บ้านนอก รูปร่างหน้าตาที่ไม่สวยงาม” ดังที่คนไทยภาคอื่น ๆ หรือคนภาคอีสานเองนำมาใช้ในการพูดเพื่อเปรียบเทียบในเชิงดูถูกเช่นพูดว่า “ทำไมวันนี้แต่งตัวลาวจัง” เป็นต้น จึงทำให้คนอีสานหลายคนไม่พอใจและไม่รู้สึกภาคภูมิใจหากถูกเรียกว่าเป็นลาว จึงพยายามปฏิเสธว่าไม่ใช่ลาวและเรียกตัวเองว่า ไทยอีสาน แทนส่วนที่ระบุกลุ่มของตนเองด้วยการใช้คำว่า ลาวอีสาน นั้นก็เพื่อแสดงว่าตนเองเป็นคนละกลุ่มกับคนลาวใน สปป.ลาว คือเป็นคนในภาคอีสานของประเทศไทย อันเป็นการแสดงความมีศักดิ์ศรีและการเป็นคนชนกลุ่มใหญ่ด้วยการใช้คำเรียกกลุ่มชนเพื่อแยกแยะจากชนกลุ่มน้อย อีกทั้งการใช้คำเรียกชื่อกลุ่มชนด้วยคำว่า ลาว นี้สำหรับคนบางกลุ่มยังสะท้อนให้เห็นความรู้สึกมีศักดิ์และความต้องการที่จะแสดงความเป็นกลุ่มเป็นก้อนของกลุ่มชน รวมถึงเป็นการสะท้อนถึงความเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์หรือเป็นการแสดงถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตน ในขณะที่คนบางกลุ่มเลือกที่จะใช้คำว่า ไท ในความหมายของคำว่า กลุ่มคน/พวก เป็นชื่อเรียกตนเอง นอกจากนี้ ยังมีมักจะเรียกชื่อกลุ่มเพื่อระบุถิ่นที่อยู่อาศัยว่าเป็นถิ่นใดด้วยการเรียกด้วยคำขึ้นต้นว่า ลาว + ชื่อจังหวัด เช่น ลาวอุบล ลาวเลย ลาวโคราช เป็นต้น คำว่า ลาว ยังมีความหมายในทางลบ หมายถึง “เซย ไม่ทันสมัย ไม่เจริญ บ้านนอก รูปร่างหน้าตาที่ไม่สวยงาม” คำว่า ลาว จึงมีนัยของการดูถูก ด้วยเหตุนี้ คนลาวอีสานโดยเฉพาะที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองจึงมักเรียกตัวเองว่า ไทยอีสาน และไม่ค่อยชอบใจนักหากถูกเรียกว่าเป็น ลาว

ในขณะที่ทางราชการจะใช้คำเรียกว่า ชาวไทยอีสานหรือชาวไทยถิ่นอีสาน อันเป็นการเรียกที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้งที่รัฐบาลไทย (สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม) ได้พยายามเผยแพร่อุดมการณ์รัฐโดยเฉพะนโยบายรัฐนิยมและนโยบายสร้างชาติ จึงได้สร้างวาทกรรมความเป็นไทยให้กับคนในท้องถิ่นซึ่งแบ่งเป็น 4 ภูมิภาค คือ ภาคอีสานเป็นถิ่นไทยดี ภาคเหนือเป็นถิ่นไทยงาม ภาคใต้เป็นถิ่นไทยอุดม และภาคกลางเป็นถิ่นจอมไทย และเรียกคนในท้องถิ่นทั้งสิ้นี่ภาคว่า คน/ชาวไทยถิ่นอีสาน ไทยถิ่นเหนือ ไทยถิ่นใต้ และไทยถิ่นกลาง จนกระทั่งในปัจจุบัน อันเป็นการสร้างความ

เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ซึ่งรัฐในขณะนั้นมีต้องการให้แบ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายแต่ให้มีเพียงแค่คนไทยถิ่นต่าง ๆ เท่านั้น

นอกจากนี้ คำว่า ลาว ยังถูกนำมาใช้ประกอบคำเรียกชาติพันธุ์อื่น ๆ อีกเช่น ลาวโคราช ทั้งนี้ การที่เรียกชาวไทยโคราชด้วยคำว่าลาวก็อาจเป็นเพราะมีภาษาพูดบางคำที่เหมือนหรือใกล้เคียงกับคำในภาษาไทลาว (ไทยอีสาน) จึงถูกเรียกว่า ลาวโคราช แต่คนโคราชในจังหวัดนครราชสีมาไม่ถือตัวว่าเป็นคนลาว เพราะคำว่า "ลาวโคราช" มีนัยของความหมายในเชิงดูถูกดูแคลนเช่นเดียวกับคำว่า ลาวอีสาน (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2549 : 72) ที่ผู้เรียกใช้เรียกคนอีสานในความหมายของการดูถูกว่าล้าสมัย ไม่เจริญ อาจกล่าวได้ว่า การใช้คำว่า "ลาว" ขึ้นต้นในคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ดังที่กล่าวมา ทำให้ความหมายของคำว่า ลาว เปลี่ยนแปลงไปในเชิงลบ แม้กระทั่งในปัจจุบันในการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ก็ไม่นิยมที่จะเรียกว่า ลาวโคราช แต่นิยมใช้ว่า ไทยโคราช หรือ ไทโคราชมากกว่า แสดงให้เห็นว่าแม้ว่าบริบททางสังคมจะเปลี่ยนไปชนกลุ่มนี้ก็ยังถือว่าตนเป็นกลุ่มคน "ไทย" ที่แตกต่างจากชนกลุ่มอื่นในภาคอีสานที่โดยมากมีวัฒนธรรมลาวและเขมร

คำเรียกชาติพันธุ์ที่ถูกประกอบขึ้นจากคำว่า ลาว ยังปรากฏในคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำหรือโซ่ง เนื่องด้วยค่านิยมทางสังคมในยุคสมัยที่คนไทยหรือสยามจากส่วนกลางของอำนาจมักเรียกชนกลุ่มอื่นว่าเป็น ลาว ทั้งสิ้น และด้วยเหตุที่กวาดต้อนมาจากแถบลาวตอนเหนือผนวกกับการที่หลวงพระบางเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยกวาดต้อน จึงเรียกคนกลุ่มที่กวาดต้อนมารวม ๆ กันว่าเป็นพวกลาว (พิเชษฐ สายพันธุ์. 2551) ซึ่งคำว่าลาวนี้มีนัยทางความหมายในเชิงกดทับและดูถูกว่าต่ำกว่ากลุ่มของตนจึงถูกเรียกว่า ลาวโซ่ง แต่พวกเขาที่ไม่ต้องการให้ใครเรียกตนเองว่า ลาว เพราะมีนัยของการดูถูก จึงเกิดปฏิกิริยาโต้กลับด้วยการเรียกตัวเองว่า ไทยโซ่ง อันแสดงถึงนัยว่าตนเองก็เป็นคนไทยเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อาศัยในประเทศไทย ต่อมาคำว่า โซ่ง ออกเสียงเพี้ยนไปในที่สุดจึงกลายเป็น ทรง และทางราชการได้กำหนดให้ใช้คำว่า ไทย ในการนำหน้าคำเรียกจึงกลายเป็นคำว่า ไทยทรงดำ และคำนี้ก็กลายเป็นชื่อทางการที่ปัจจุบันเมื่อมีงานประเพณีสำคัญในหลายท้องที่นิยมใช้ ซึ่งนักวิชาการบางท่านเรียกว่าเป็น "สิ่งที่สร้างทางการเมือง" (ณรงค์ อาจสมิตติ. 2560 : 58) ส่วนคำเรียกว่า ลาวทรงดำ นั้นเป็นเพราะยังมีความเชื่อว่าชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มลาวอยู่นั่นเอง นอกจากนี้ยังมีผู้สันนิษฐานว่า ไทดำ กับ ผู้ไทดำ น่าจะเป็นกลุ่มเดียวกัน แต่ได้อพยพไปอยู่คนละที่ เมื่อเวลาผ่านไปจึงทำให้กลุ่มชนทั้งสองมีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่แตกต่างกันไปและแยกเป็นคนละกลุ่มคือ ผู้ไท กับ ไทดำ แต่ ไทดำ มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า โซ่ง/ไทยโซ่ง/ลาวโซ่ง/ไทยทรงดำ

นอกจากนี้ คำว่า ลาว ยังถูกนำมาใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์พวน ซึ่งเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่เดิมมีถิ่นฐานอยู่ที่เมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อีกทั้งเมืองเชียงขวางยังมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านพื้นที่ชื่อแม่น้ำพวน จึงทำให้กลุ่มชาติพันธุ์นี้ถูกเรียกว่า พวน ตามชื่อถิ่นที่อยู่อาศัย แต่ทางภาคอีสานจะเรียกว่า ไทพวน ส่วนทางภาค

กลางเรียกว่า ลาวพวน แต่พวกเขาปฏิเสธว่ากลุ่มของตนไม่ใช่คนกลุ่มลาว จึงไม่ยอมรับคำเรียกว่า ลาวพวน ชาวพวนในปัจจุบันนิยมเรียกตัวเองว่า ไทยพวน เนื่องจากคำว่า ไทย แสดงตัวตนของความเป็นคนไทยในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ในกรณีของคำเรียกว่า ลาวพวน นั้น มีที่มาจากในอดีตซึ่งในทัศนะของฝ่ายราชสำนักสยามที่เป็นกลุ่มผู้มีอำนาจเหนือคนกลุ่มอื่นถือว่า ลาว เป็นประเภทของกลุ่มคนที่ถูกกวาดต้อนเนื่องจากการสงคราม ดังนั้น ในการเรียกชื่อจึงเรียกทุกกลุ่มว่าเป็น ลาว ทั้งสิ้น แต่ในความเป็นจริง กลุ่มที่เรียกตนเองว่า ลาว นั้น มีเพียง 2-3 กลุ่มเท่านั้นคือ ลาวเวียง, ลาวแนว หรือ ลาวในกลุ่มเมืองหลวงพระบางและใกล้เคียง นอกเหนือจากนั้นก็เรียกตนเองว่า พวน (ลาวพวน), ยวน (ลาวพุงดำ) และ ไทดำ (ลาวทรงดำหรือลาวโซ่ง) (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. 2547 : 75-88) จึงทำให้บางกลุ่มชาติพันธุ์ไม่พอใจเท่าใดนักที่ถูกเหมารวมว่าเป็นกลุ่มลาว โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์พวนที่ทางภาคอีสานเรียกว่า ไทยพวน แต่ภาคกลางเรียกว่า ลาวพวน พวกเขาประกาศตัวว่า ตนไม่ใช่ลาวที่สืบทอดมาจากอาณาจักรล้านช้างที่มีลาวหลวงพระบางและลาวเวียงจันทร์เป็นเจ้าของวัฒนธรรม แต่เป็น คนพวน ที่เรียกตัวเองว่า “พวน” หรือ “ไทยพวน” เป็นคนไทกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ที่แขวงเชียงขวาง ตอนเหนือของประเทศลาวซึ่งติดต่อกับแขวงหัวพันและดินแดนสิบสองจุไทเดิม

คำว่า ขมุ และ กำมู เป็นคำที่ใช้เรียกชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมักเรียกตัวเองว่า ขมุ อ่านว่า “ชะ-มุ” (เสียงวรรณยุกต์ตรี) แต่คนต่างเผ่ากับชาวขมุจะเรียกชาวขมุว่า ชะ-หมุ (เสียงวรรณยุกต์เอก) มีความหมายว่า “คน” ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งเป็นแหล่งใหญ่ของชาวขมุจะมีคำที่ใช้เรียกชาวขมุอยู่ 2 คำ คือคำว่า ข่า หมายถึง ข่า, ทาส, ผู้รับใช้ เป็นคำที่คนลาวทั่วไปใช้เรียกชาวขมุและชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษากลุ่มมอญ-เขมร แต่เป็นคำที่ชาวขมุไม่ยอมรับ และอีกคำหนึ่งซึ่งเป็นคำที่รัฐบาลลาวใช้เรียกชนกลุ่มน้อยเชื้อสายมอญ – เขมร คือคำว่า ลาวเทิง หรือ ลาวบนที่สูง ซึ่งเป็นคำที่รวมกลุ่มชนต่าง ๆ ให้เป็นประชาชนลาว โดยใช้คำว่าลาวเทิงเพื่อแยกให้ต่างจากคนที่พูดภาษาลาวและตระกูลไทยอื่น ๆ ที่นิยมอยู่ในเขตที่ราบลุ่มซึ่งเรียกว่า ลาวลุ่ม และชาวม้งซึ่งเรียกว่า ลาวสูง (อภิชาติ ภัทรธรรม. 2554 : 73) ดังนั้น คำว่า ข่า ข่ามุ หรือ ลาวเทิง จึงเป็นคำที่คนไทยหยิบยืมมาใช้จากภาษาลาวและมักจะออกเสียงเรียกขานกันผิด ๆ จนกลายเป็นการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพวกเขาผ่านความหมายที่แฝงไว้ด้วยภาพลักษณ์การเป็นเชลย ข่าทาส ซึ่งเป็นผลมาจากเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์เมื่อครั้งในอดีต ทั้งนี้ การออกเสียงคำโดยมิได้คำนึงความหมายที่แท้จริง อาจส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ที่ถูกเรียกได้

ส่วนคำว่า “กำมู” เป็นคำที่คนไทยทางภาคเหนือบางส่วนรู้จักในฐานะเป็นคำที่ใช้เปรียบเปรยล้อเลียนหรือดูถูก เช่น “คิงหยงมาบฮ้อเรื่องฮู้ราวเหมือนกำมู” (ท่าไม้ถึงไม่รู้เรื่องรู้ราวเหมือนกำมู) หรือ “คิงนี้ตัวดำเหมือนกำมู” (มีผิวดำเหมือนกำมู) หรือแม้กระทั่งในบางบทเพลงของศิลปินล้านนาทางเหนือ เช่น เพลงกำมูขี่ควาย ก็ยังมีเนื้อหาที่ล้อเลียนชาวกำมูเป็นเหมือนตัวตลก ไม่รู้เรื่องรู้ราว (ธนุพงษ์ ลมอ่อน. 2557 : 97) จากข้อมูลข้างต้น จึงเห็นได้ว่าคำว่า กำมู มีความหมายที่

เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่กลุ่มชาติพันธุ์เรียกตัวเองโดยมีความหมายว่า “คน” แต่เมื่อคนกลุ่มอื่นนำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบและให้ความหมายของคำว่า “กำมู” คือผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด หรือมีผิวพรรณดำคล้ำ ไม่สวยงาม กลายเป็นความหมายในทางที่ต่ำลงหรือเป็นความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ

จากผลการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การที่คำเรียกชาติพันธุ์ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีคำเรียกที่มีรูปคำที่หลากหลาย เนื่องมาจากการที่กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน รวมถึงการอพยพโยกย้ายของบรรพบุรุษอันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การถูกกวาดต้อนจากภาวะสงคราม หรือการอพยพเพื่อหาแหล่งทำกินที่อุดมสมบูรณ์กว่าเดิม เป็นต้น อีกทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่น ๆ ในระหว่างการอพยพ ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดคำเรียกที่มากขึ้น นอกจากนี้ คำเรียกที่เกิดจากคนนอกซึ่งเกิดจากการมองรูปลักษณ์ทางกายภาพของบุคคล การเรียกตามสภาพทางภูมิศาสตร์หรือถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ หรือการเรียกตามประเพณีวัฒนธรรมอันโดดเด่น ก็เป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดคำเรียกที่หลากหลายเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม คำเรียกชาติพันธุ์หลายคำ ก่อนที่จะถูกยืมนำมาใช้เรียกในภาษาไทยและยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน ได้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางภาษาในลักษณะต่าง ๆ อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางเสียงและการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย โดยการเปลี่ยนแปลงทางเสียงนั้นพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในหลายลักษณะได้แก่ 1) การแปรของเสียงพยัญชนะและสระ 2) การกลมกลืนเสียง (assimilation) และ 3) การสูญเสียเสียง (Sound loss) โดยสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ อาจเนื่องมาจากการออกเสียงตามสบาย (articulatory simplification) ของผู้เรียก กล่าวคือ ในแง่สรีรศาสตร์นักภาษาศาสตร์มีความเชื่อว่า ความยากง่ายในการเปล่งเสียงพูดของแต่ละคนจะไม่เท่ากัน ดังนั้น สาเหตุที่ผู้พูดมีแนวโน้มที่จะเปล่งเสียงในลักษณะที่ง่ายและสะดวกสำหรับตนจึงมีมากและเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำศัพท์ นอกจากนี้ ก็ยังพบว่าคำเรียกบางคำในสมัยหนึ่งมีความหมายอย่างหนึ่ง ต่อมาอีกสมัยหนึ่งความหมายได้เปลี่ยนแปลงไป โดยความหมายที่เปลี่ยนไปของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานมี 3 ลักษณะคือ 1) ความหมายกว้างขึ้น (Semantic broadening) 2) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก (Amelioration) และ 3) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ (Pejoration)

บทที่ 5

คำเรียกขานตีพิมพ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม

การประกอบสร้างความหมายทางสังคม หมายถึง กระบวนการสร้างและสื่อความหมาย อันได้แก่ ระบบความรู้ ความเชื่อ อัตลักษณ์ อำนาจ การครอบงำ และอุดมการณ์ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคม โดยสื่อผ่านคำเรียกขานตีพิมพ์ในอีสาน ทั้งนี้ จากการศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกขานตีพิมพ์ในอีสาน พบว่า วาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์โดยเฉพาะตัวบทที่มีบริบทการใช้คำเรียกขานตีพิมพ์ มักปรากฏนัยของความหมายที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การครอบงำ และอุดมการณ์ต่าง ๆ อันแฝงวัตถุประสงค์หรือมีเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสารสื่อไปยังผู้รับสาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการใช้ภาษาในวาทกรรม ทั้งนี้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2543 : 3-4) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “วาทกรรม” ตามแนวคิดของฟูโกต์ ในหนังสือ “วาทกรรมการพัฒนา (development discourse)” ว่า

“วาทกรรม หมายถึง ระบบและกระบวนการสร้าง/ผลิต (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้ วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (valorize) กลายสภาพเป็นสิ่งที่ผู้เขียนเรียกในงานศึกษานี้ว่า “วาทกรรมหลัก” (dominant discourse) หรือที่ฟูโกต์เรียกว่า episteme”

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า วาทกรรมก็คือวิถีปฏิบัติหรือกระบวนการในการสร้าง “ความหมาย” ให้กับสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เรามีความคิดหรือมุมมองต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างไร ส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากวาทกรรม (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556 : 6) นอกจากนี้ วาทกรรมยังถือเป็นรูปแบบหนึ่งของวิถีปฏิบัติทางสังคม ซึ่งสื่อถึงว่าวาทกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กัน โดยเป็นความสัมพันธ์แบบวิภาษ กล่าวคือ วาทกรรมกำหนดสังคม ในขณะที่เดียวกันวาทกรรมก็ถูกกำหนดโดยสังคม ดังนั้น การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของการสร้างความหมายหรือความคิดต่าง ๆ ที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมุ่งศึกษาวิถีทางการใช้อำนาจ การครอบงำ อุดมการณ์ อัตลักษณ์และความไม่เท่าเทียมกันที่มีการตอกย้ำและผลิตซ้ำ ด้วยเหตุนี้ ในการวิเคราะห์คำเรียกขานตีพิมพ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคมในบทนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ของแฟร์คลัฟ (Fairclough) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ โดยจะศึกษาอุดมการณ์ผ่านกลวิธีหรือรูปภาษาที่ปรากฏอยู่ในตัวบท (text) และศึกษาการประกอบสร้างและสื่อความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียก

กลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมกับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยจะศึกษาใน 3 มิติ ดังนี้

1) มิติของตัวบท (text) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์วาทกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบภาษาเขียน โดยวิเคราะห์เนื้อหาของวาทกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน ด้วยวิธีการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

2) มิติของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) โดยจะศึกษาการสื่อความหมายจากวาทกรรมผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ เพื่อให้เห็นภาคปฏิบัติการในการสร้างความหมายผ่านการจัดการโดยการใช้ความรู้ที่ได้จากตัวบท ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมทางสังคมในแต่ละยุคสมัยที่มีต่อการแสดงออกในด้านความคิด ความเชื่อ ทัศนคติของผู้สร้างวาทกรรม นอกจากนี้ การศึกษาในมิตินี้ยังสามารถแสดงให้เห็นว่าได้มีการผูกโยงกับกระบวนการสร้างวาทกรรมอย่างไร และมีการนำเอาบริบททางสังคมมาสร้างเป็นวาทกรรมอย่างไร

3) มิติของวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (social practice) เป็นการศึกษาปฏิบัติการทางวาทกรรมและปฏิบัติการทางสังคมว่ามีปฏิสัมพันธ์หรือมีผลอย่างไรต่อกลุ่มชาติพันธุ์ และได้แสดงออกทางสังคมวัฒนธรรมในลักษณะใดบ้าง

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตามกรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของแฟร์คลัฟ (Fairclough) ใน 3 ประเด็น คือ 1) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม โดยการวิเคราะห์กระบวนการสร้างและสื่อความหมายทางสังคมจากวาทกรรมผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ 2) กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ และ 3) ศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์ในเรื่องอิทธิพลของสังคมที่มีต่อตัวบทวาทกรรม และผลของวาทกรรมที่มีต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์ ดังต่อไปนี้

5.1 วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม

ในเรื่องของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) แฟร์คลัฟ (Fairclough) อธิบายว่าเป็นวิธีที่ตัวบทถูกผลิตขึ้นและเผยแพร่ออกไป รวมทั้งการตีความตัวบทจากผู้รับสาร นอกจากนี้ ยังมองว่าวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมถือเป็นสื่อกลางระหว่างสังคม (วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม) กับตัวบท กล่าวคือ สังคมมีอิทธิพลต่อตัวบททางอ้อม หรืออธิบายได้ว่าสังคมกำหนดวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมไปกำหนดตัวบทอีกต่อหนึ่ง (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. 2556 : 9, 43) ดังนั้นในการศึกษามิติของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษากระบวนการสร้างและสื่อความหมายจากวาทกรรมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ เพื่อให้เห็นภาคปฏิบัติการในการสร้างความหมายผ่านการจัดการโดยการใช้ความรู้ที่ได้จากตัวบท ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมทางสังคมในแต่ละยุคสมัยที่มีต่อการแสดงออกในด้าน

ความคิด ความเชื่อ ทศนคติของผู้สร้างวาทกรรม นอกจากนี้ การศึกษาในมิตินี้ยังสามารถแสดงให้เห็นว่าได้มีการผูกโยงกับกระบวนการสร้างวาทกรรมอย่างไร และมีการนำเอาบริบททางสังคมมาสร้างเป็นวาทกรรมอย่างไร

สำหรับหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกจะกล่าวถึงการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ และส่วนที่สองจะกล่าวถึงการสื่อความหมายทางสังคมจากการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ ดังต่อไปนี้

5.1.1 การสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์

คำว่า “วาทกรรม” เป็นศัพท์ที่บัญญัติจากสาขาสังคมศาสตร์ที่ใช้แพร่หลายโดยทั่วไป โดยสื่อให้เห็นถึงความเกี่ยวพันกับการกระทำทางสังคมที่มาจากคำพูดของบุคคล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ถ้อยคำบางอย่างในภาษาสามารถสร้างชุดความคิดและสร้างความหมายที่ส่งผลกระทบต่อกรกระทำและวิถีปฏิบัติของคนในสังคมได้ “วาทกรรม” จึงมิได้มุ่งเน้นที่ตัวภาษาที่ใช้เท่านั้น แต่ยังเน้นถึงมุมมองทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาด้วย กล่าวคือมุ่งเน้นไปที่ภาษาระดับข้อความในลักษณะของภาษาไร้อ้อยคำและความคิดทางสังคมที่ไม่ใช่รูปภาษาโดยตรง (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2557 : 14)

อย่างไรก็ตาม วาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างขึ้นและถูกผลิตซ้ำจนแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่แฝงอยู่นั้น ผู้ส่งสารหรือผู้สร้างวาทกรรมได้ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาและพัฒนาการด้านสังคมวัฒนธรรมของภาคอีสาน อันทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการประกอบสร้างวาทกรรมทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในภาคอีสานซึ่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย รวมไปถึงทำให้เห็นถึงทศนคติของผู้เขียนประวัติศาสตร์ อันอาจส่งผลกระทบต่อโลกทัศน์ของทั้งคนในและคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนบริบททางสังคมวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย รวมถึงนโยบายสำคัญของภาครัฐที่มีการจัดการกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างภาครัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ วาทกรรมอันเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถูกเขียนขึ้นในอดีต เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวาทกรรมที่ถูกเขียนขึ้นในปัจจุบันจะพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากปัจจุบันผู้คนในสังคมมีความตื่นตัวทางด้านความเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และมีความต้องการที่จะแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนมากขึ้น อีกทั้งบริบททางสังคมไทยในปัจจุบันก็ได้ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะที่มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและนำเสนอความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง รวมไปถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะมีเรื่องของธุรกิจและการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงทำให้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ได้สร้างวาทกรรมขึ้นมาใหม่เพื่อประกอบสร้างวาทกรรมแบบใหม่ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ในขณะที่วาทกรรมที่ถูกเขียนขึ้นเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในอดีตนั้น มีลักษณะเป็นแบบฉบับที่เป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ตำนาน /พงศาวดาร ซึ่งเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ในช่วงตอนปลายสมัยอยุธยา

เรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของงานเขียนประวัติศาสตร์ที่เน้นอยู่ที่ศูนย์กลางอำนาจ ซึ่งแตกต่างจากยุคปัจจุบันที่มีการนำเอาระเบียบวิธีการศึกษา และรูปแบบการนำเสนอประวัติศาสตร์ทางตะวันตกเข้ามาในงานเขียนประวัติศาสตร์

บริบททางสังคมที่มีการปรับเปลี่ยนและมีลักษณะเป็นพลวัตที่มีได้หยุดนิ่งตายตัว มีผลต่อการสร้างวาทกรรม โดยเฉพาะในงานเขียนประเภทลายลักษณ์ที่ถูกเขียนขึ้นโดยผู้คนที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์เองและคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งอาจมีมุมมองที่เหมือนหรือแตกต่างกัน อาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์หรืองานเขียนทางประวัติศาสตร์เป็นผลผลิตทางความคิดของคนในสังคม ซึ่งถูกบันทึกขึ้นเพื่ออธิบายความเป็นมาแห่งอดีตให้สมาชิกในสังคมตระหนักรู้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวที่เคยเกิดขึ้น และแสวงหาวิถีทางที่เหมาะสมในการก้าวไปสู่อนาคตร่วมกัน การที่การเขียนประวัติศาสตร์มีความหมายแก่การดำรงอยู่ของสังคมประวัติศาสตร์นิพนธ์จึงปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในนั้นมีความสอดคล้องกับความคิด อุดมการณ์ และความมุ่งหวังของผู้คนในแต่ละยุคสมัย (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 1) ทั้งนี้ อาจแบ่งช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองที่มีการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่และส่งผลโดยตรงต่อผู้คนที่เป็นคนพื้นถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน อันสื่อถึงอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักที่พบในการศึกษาการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในงานวิจัยนี้ โดยอาจได้เป็น 2 ช่วงคือ ยุคมณฑลเทศาภิบาล อันเป็นยุคแรกเริ่มที่ปรากฏแนวคิดเรื่องรัฐชาติ และยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 อันเป็นยุคที่มีความโดดเด่นในเรื่องแนวคิดเรื่องชาตินิยม โดยการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นในทั้งสองยุคสมัยนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน การดำเนินชีวิตประจำวันที่จะต้องปรับเปลี่ยนใหม่ให้เป็นที่ไปตามวัฒนธรรมกระแสหลักคือรัฐส่วนกลาง รวมถึงการใช้ชื่อหรือคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ซึ่งถูกกำหนดหรือถูกให้เรียกตามรัฐส่วนกลางเช่นกัน โดยอาจกล่าวถึงกระบวนการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ในทั้งสองยุคดังที่กล่าวมาได้ดังต่อไปนี้

1) ยุคมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2435 จนถึง พ.ศ. 2475)

ในช่วงเวลานี้ นับเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงหรือที่เรียกกันว่าภาคอีสานในปัจจุบัน เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนระบบการปกครองแบบใหม่ จากที่เคยเป็นเพียงหัวเมืองชั้นนอกที่เป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจ และมีหน้าที่คอยเก็บส่วยส่งทางราชการ กลับกลายเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อรัฐมากขึ้น การปฏิรูปการปกครองในยุคนี้ถือเป็นกระบวนการในการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางกรุงเทพฯ โดยเริ่มจากการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลที่เป็นการรวมพื้นที่อีสานเข้ากับรัฐสยาม อันส่งผลให้อีสานถูกแบ่งแยกออกจากลาวอย่างเด็ดขาด โดยต้องการให้คนท้องถิ่นได้มีความผูกพันกับพื้นที่ทางการปกครองที่ถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐ รวมถึงเป็นการลดทอนสำนึกใน “ความเป็นลาว” ตามแบบเดิมให้ลด

น้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็ได้ปลูกฝัง “ความเป็นสยาม” ผ่านทางนโยบายการจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผนเดียวกับคนในภูมิภาคอื่น โดยจัดให้มีการสอนวิชาภาษาไทย และวิชาคุณธรรมและหน้าที่ของพลเมืองไทย อีกทั้งยังได้พยายามสร้างสำนึกร่วมกับคนในท้องถิ่น ด้วยการถ่ายทอดความรู้และวิธีการของประวัติศาสตร์กระแสหลักเข้าไปแทนที่ความทรงจำแบบเดิมของชาวบ้าน โดยหวังที่จะปรับเปลี่ยนความคิดแบบท้องถิ่นนิยมของคนอีสานให้มี “ความเป็นสยาม” มากขึ้น กล่าวได้ว่า ในยุคมหมณฑลเทศาภิบาลนี้นับเป็นช่วงเวลาที่เป็นเหตุการณ์สำคัญในการสร้างอุดมการณ์ความเป็น “รัฐชาติ” อันส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนพื้นถิ่นซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะผ่านการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ เช่น การกำหนดให้ใช้คำว่า “ชาติไทยในบังคับสยาม” ในการระบุสัญชาติของตน แทนที่เคยเขียนว่าเป็นคนเชื้อชาติต่าง ๆ อย่าง ชาติย้อ ชาติแสก ผู้ไทย ฯลฯ การสร้างวาทกรรมผ่านกฎระเบียบข้อบังคับดังกล่าวนี้ นับได้ว่าได้สร้างผลกระทบต่อผู้คนที่เป็กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานคือคำที่ใช้เรียกก็ไม่ให้เรียกตามแบบเดิมแต่ให้เรียกเหมือนกันทั้งหมด เป็นการกลืนกลายความหลากหลายของผู้คนที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและกลายเป็นกลุ่มเดียวกันไปในที่สุด

ในส่วนของงานเขียนทางประวัติศาสตร์อีสาน ซึ่งนับเป็นการผลิตซ้ำหรือต่อยอดความหมายของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกทางหนึ่ง ได้มีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย คือจากที่เคยมีการบันทึกประวัติศาสตร์แบบ “พื้น” ตามตำนานทางศาสนาที่บอกเล่าเรื่องราวการกำเนิดชนชาติลาวและความเป็นมาของอาณาจักรล้านช้าง เช่น พื้นขุนบรม พื้นอุรังคธาตุ พื้นเวียงจันทน์ เป็นต้น รวมถึงตำนานกำเนิดมนุษย์อย่าง “ตำนานน้ำเต้าปุง” ซึ่งเป็นตำนานเล่าขานอันเก่าแก่ของหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ แต่เมื่อมีการจัดการศึกษาให้เป็นเอกภาพ โดยได้ถ่ายทอดภาษาวัฒนธรรม และความรู้ทางประวัติศาสตร์ให้กับคนพื้นเมือง ก็ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบันทึกประวัติศาสตร์ขึ้น ด้วยการรับเอาแบบแผนการเขียนแบบพงศาวดารจากราชสำนักกรุงเทพฯ เข้ามาทำให้งานเขียนพื้นเมืองมีเนื้อหาเน้นถึงสัมพันธภาพทางอำนาจระหว่างท้องถิ่นกับศูนย์อำนาจรัฐไทย ดังจะเห็นได้จากงานเขียนพงศาวดารเมืองต่าง ๆ ที่ส่วนกลางได้สนับสนุนให้ข้าราชการแต่ละเมืองเรียบเรียงขึ้น เช่น “พงศาวดารนครจำปาศักดิ์” ฉบับพระยามหาอำมาตย์ฯ “พงศาวดารยโสธร” และ “พงศาวดารเมืองกาฬสินธุ์และเมืองขึ้น” ฉบับพระราชภูมบริหาร เป็นต้น (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 1-2)

จารีตงานนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์จากราชสำนักซึ่งถือเป็นต้นแบบที่แผ่อิทธิพลไปสู่งานเขียนพื้นเมืองนั้น อาจกล่าวได้ว่า มีนัยทางความหมายที่แฝงอุดมการณ์ทางการเมืองอยู่ด้วย โดยมีลักษณะการเขียนที่ยึดถือการเรียงลำดับวันเดือนปีเป็นหลัก อาศัยข้อมูลราชการในการเรียบเรียง ส่วนใหญ่คัดจากปุมโหร จดหมายเหตุ ฎหมาย หนังสือราชการ โดยลักษณะสำคัญในทัศนะของงานเขียนประเภทพงศาวดาร ได้แก่ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องวงแวดล้อมพระมหากษัตริย์ผู้มีฐานะเป็นสุมมตีเทพ ไม่

ว่าจะเป็นพระราชกรณียกิจ พระราชพิธี ระเบียบแบบแผนในราชสำนัก และการปกครอง หรือการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและนานาประเทศ ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เพื่อสนับสนุนเสริมพระบารมี และความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระมหากษัตริย์ จึงนับได้ว่าพงศาวดารเป็นงานเขียนประวัติศาสตร์ที่เน้นอยู่ที่ศูนย์กลางอำนาจ คือองค์พระมหากษัตริย์และ ชนชั้นสูง (ยุพา ชุมจันทร์. 2530 : 20-21) ทั้งนี้ ตัวอย่างพงศาวดารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์อีสานที่นับว่ามีความสำคัญและใช้สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน เช่น พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน ฉบับเรียบเรียงโดย ม.ร.ว.ปฐม คนเฒ่า เป็นต้น

บุคคลสำคัญจากราชสำนักสยามที่นับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสร้างบันทึกทางประวัติศาสตร์ในยุคนี้ก็คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระยาตำรากรมอักษรวิธานราชบัณฑิต ซึ่งพระองค์ได้ทรงนิพนธ์หนังสือไว้มากมาย โดยเฉพาะงานชาติพันธุ์นิพนธ์ที่นับว่ามีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาอย่างมากอย่างเช่น บทพระนิพนธ์เรื่องความทรงจำ นิทานโบราณคดี และเทศาภิบาล เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีงานที่มีลักษณะเป็นบันทึกการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ในอีสานที่สำคัญได้แก่เรื่อง “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอีสาน ร.ศ.125 และ พ.ศ. 2449” ซึ่งถือเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์อีสานที่สำคัญที่นับว่ามีความโดดเด่นและมีนัยสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม งานจารีตงานชาติพันธุ์นิพนธ์ในสยามนี้ไม่ได้ถือกำเนิดมาจากความอยากรู้อยากเห็นหรือความรักในความรู้เพียงอย่างเดียว การเขียนประวัติศาสตร์ด้านต่าง ๆ ในธรรมเนียมราชการของไทยนั้นเป็นเรื่องการเมืองเป็นส่วนสำคัญของการบริหารราชการบ้านเมือง และเป็นความประสงค์หรือไม่ประสงค์ของผู้มีอำนาจในแต่ละยุคสมัย อำนาจทางการเมืองมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกำกับจารีตงานชาติพันธุ์นิพนธ์ โดยเฉพาะในธรรมเนียมของการชำระหรือแต่งพระราชพงศาวดาร ดังเช่นที่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอีสาน ร.ศ.125 และ พ.ศ. 2449” (พัฒนา กิติอาษา. 2551 : 184) ซึ่งมีเนื้อความตอนหนึ่งว่า

“คืนวันหนึ่งเมื่อเสวยแล้วตรัสประภาษถึงการต่าง ๆ ซึ่งได้จัดเปลี่ยนแปลงแลเพิ่มเติมในเมืองไทย แล้วมีพระราชดำรัสตรัสเล่น เป็นคำถามขึ้นว่า นี่ต่อไปใครจะเป็นผู้แต่งพงศาวดารรัชกาลของฉันท ในขณะนั้น ข้าพเจ้าก็ยังไม่เคยคิดว่าจะแต่งพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 5 เห็นจะเป็นด้วยปากไว กราบทูลขึ้นว่า “ถ้าข้าพเจ้ามีโอกาส เช่นถึงเวลาไม่สามารถจะช่วยราชการหนักได้เมื่อใด จะรับแต่งถวาย” ก็มีพระราชดำรัสตอบในทันทีว่า ถ้าเธอแต่งละก็เชื่อได้ว่าดี ความตกลงใจจึงเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าในขณะนั้นเอง”

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์. 2545 : 6)

จะเห็นได้ว่า งานชาติพันธุ์นิพนธ์เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นเพื่อรับใช้กระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ งานนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพยังมีลักษณะอันโดดเด่นของสำนักประวัติศาสตร์และจินตนาการชาติพันธุ์ โดยเฉพาะเรื่อง นิทานโบราณคดี ซึ่งไม่ใช่แค่เป็นเพียงหนังสือเล่าเรื่องเกี่ยวกับความรู้ในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ตามความทรงจำทั่ว ๆ ไปเท่านั้น หากแต่ยังได้พรรณนาและอธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองเรื่องการสร้างชาติ เศรษฐกิจหมู่บ้าน และลักษณะอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของประชาชนในหัวเมืองต่าง ๆ ของสยามไว้อย่างเข้มข้น (พัฒนา กิตติอาษา. 2551 : 189) จึงอาจกล่าวได้ว่า งานพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นการสร้างวาทกรรมเพื่อผลิตซ้ำความหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองในเรื่องการสร้างรัฐชาติ และการหลอมรวมผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและเป็นเพียงกลุ่มคนที่มีได้มีความผูกพันกันทางเชื้อชาติให้กลายเป็นชาติเดียวกันคือเป็นภูมิภาค “อีสาน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยาม และเป็น “คนในบังคับสยาม” มิได้เป็นคนเชื้อชาติอื่นเช่น ชาตัญญู ผู้ไทย หรือแขก ดังแต่ก่อน

ในปี พ.ศ. 2437 ภายหลังจากที่จักรวรรดินิยมตะวันตกได้พยายามขยายอิทธิพลเข้ามายังดินแดนรอบข้าง ประเทศไทยจึงได้กำหนดขอบเขตของรัฐที่แน่นอนด้วยการจัดทำ “แผนที่” ขึ้นเพื่อยืนยันอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนตามระบบภูมิศาสตร์สมัยใหม่ตั้งในเหตุการณ์ ร.ศ. 112 ต่อมาในปี พ.ศ. 2473 หลังจากที่มีการกำหนดเขตแดนของประเทศอย่างชัดเจนแล้ว จึงมีการแก้ไขระบบการปกครองใหม่เป็นแบบ “มณฑลเทศาภิบาล” โดยรวมหัวเมืองต่าง ๆ เข้าเป็นมณฑล และให้ข้าหลวงใหญ่ไปดูแลต่างพระเนตรพระกรรณในแต่ละมณฑล ซึ่งประกอบด้วย มณฑลลาวพวน มณฑลลาวกลาง และมณฑลลาวกาว แต่ในปี พ.ศ. 2442 ได้เปลี่ยนชื่อมณฑล เพื่อลดทอนความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ซึ่งอาจนำมาสู่ปัญหาเรื่องคนในบังคับต่างชาติ จึงได้ตัดคำว่า “ลาว” ออก และใช้ชื่อที่เรียกพื้นที่ทางการปกครองต่างๆ แทน โดยมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง เพื่อแสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้มีใช้ “ลาว” แต่เป็นส่วนหนึ่งของ “สยาม” หรือ “ไทย” ดังนั้น มณฑลลาวพวนจึงถูกเปลี่ยนเป็น “มณฑลฝ่ายเหนือ” มณฑลลาวกาวจึงเป็น “มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ” และมณฑลลาวกลางจึงเป็น “มณฑลนครราชสีมา” พร้อมกันนั้นในการสำรวจสำมะโนครัวประชากรของเจ้าหน้าที่ก็ได้กำหนดให้กรอกช่องสัญชาติว่า “ชาติไทยบังคับสยาม” ห้ามมิให้เขียนว่าเป็น “ชาตีสลาว เขมร ส่วย ผู้ไทย” ฉะนั้นในทางกฎหมายประชาชนในแดนดินถิ่นอีสานจึงเป็น “ไทย” ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และต่อมาในปี พ.ศ. 2443 ได้มีการเปลี่ยนชื่อมณฑลอีกรอบ โดยเปลี่ยนมณฑลฝ่ายเหนือเป็น “มณฑลอุดร” มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือเป็น “มณฑลอิสาน” ส่วนมณฑลนครราชสีมาให้คงชื่อเดิม (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 36-37) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การปฏิรูปการปกครองมาเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาลเป็นการรวมเอาพื้นที่ที่เป็นภาคอีสานในปัจจุบันซึ่งเคยเป็นพื้นที่เข้าซ้อนของศูนย์กลางอำนาจของทั้งลาวและไทย มาไว้ภายใต้อาณาเขตของรัฐไทยอย่างสมบูรณ์ อีกทั้งยังได้แสดงอำนาจ

เหนือพื้นที่ผ่านการจัดการปกครองแบบใหม่ซึ่งนำมาสู่การสร้างสำนึกกว่าเป็นกลุ่มคนที่อยู่ภายในรัฐเดียวกับผู้คนในภูมิภาคอื่น

อย่างไรก็ตาม การหลอมรวมสำนึกของผู้คนที่มีอยู่หลากหลายกลุ่มโดยเฉพาะในภาคอีสานซึ่งคนพื้นถิ่นเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่แตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้เป็นหนึ่งเดียวนั้น มีอาจเกิดขึ้นได้โดยสมบูรณ์เพียงเพราะการสร้างสำนึกของ “ชาติ” เฉพาะมิติทางกายภาพเท่านั้น แต่ต้องสร้างเอกลักษณ์ของชาติให้คนทุกกลุ่มยึดถือร่วมกันเพื่อให้ตระหนักถึง “ความเป็นไทย” ด้วย ดังนั้น รัฐจึงได้สร้างอุดมการณ์หลักขึ้นมาใหม่คือ ความสำนึกในความเป็น “ชาติ” “ศาสนา” และ “พระมหากษัตริย์” โดยผ่านการจัดการศึกษา เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นเอกภาพเดียวกัน โดยนโยบายจัดการศึกษาของรัฐที่สำคัญต่อภูมิภาคอีสานคือ “ประกาศการจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง ร.ศ. 117” ในปี พ.ศ. 2441 ตามนโยบายนี้ได้ประกาศให้มีการจัดการศึกษาขึ้นทั่วราชอาณาจักร ส่งผลให้การศึกษาตามแบบสมัยใหม่ในอีสานขยายตัวขึ้น (วิระศักดิ์ จารุแพทย์. 2533 : 82) นอกจากนี้ การเรียนวิชาภาษาไทยและวิชาพงศาวดารยังทำให้คนในภาคอีสานได้เรียนรู้และรับรู้ความเป็นไทยที่มีภาษา วัฒนธรรม และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อยู่ภายในชาติเดียวกันคือชาติไทย ดังจะเห็นได้จาก การที่มีผู้เริ่มแสดงออกถึงความรักชาติ ผ่านทางหนังสือพิมพ์ ฎีการ้องทุกข์ หรือหนังสือต่าง ๆ เช่น พระครูอุบลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ซึ่งได้เขียนเรื่อง “หลักชูชาติ” ว่าด้วยการประกอบอาชีพที่เป็นการสร้างชาติให้เจริญ อันได้แก่ การเพาะปลูก การช่าง และการค้าขาย เป็นต้น (วิระศักดิ์ จารุแพทย์. 2533 : 62)

แม้จะดูเหมือนว่าผู้คนในท้องถิ่นจะยอมรับอำนาจรัฐไทย แต่ความจริงแล้วเป็นไปในทางการเมืองเท่านั้น เนื่องจากการดำเนินนโยบายของส่วนกลางของกรุงเทพฯ นั้น ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมมากเกินไป จึงอาจสร้างความไม่พอใจให้กับคนในท้องถิ่นและนำไปสู่ปฏิบัติการต่อต้านในที่สุด ดังปรากฏใน “หนังสือลาย” ตำนานของกบฏผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 – 2445 ที่นำเสนอเรื่องราวความเลวร้ายของสังคม ในบริบทที่อำนาจทางการเมืองของรัฐไทยกำลังซึบลึกลงสู่ท้องถิ่น นอกจากนี้ความไม่พอใจของคนท้องถิ่นยังปรากฏในหนังสือ “ตำนานพงศาวดารเมืองสกลนคร” ซึ่งแม้ไม่ได้กล่าวถึงอย่างชัดเจน แต่วิธีการเล่าเรื่องก็ชวนให้เชื่อว่า การยกเลิกระบบอาณาสิทธิ์ในปี พ.ศ. 2443 แล้วส่งข้าราชการจากส่วนกลางเข้ามาแทน นำมาสู่การเกิดขบวนการผู้มีบุญในปี พ.ศ. 2444 (สุรัตน์ วรารัตน์. 2523 : 30) สิ่งที่สะท้อนจากงานเขียนของผู้คนในท้องถิ่นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า คนอีสานแม้ว่าจะยอมรับการเป็นส่วนหนึ่งทางการเมืองของรัฐไทย แต่ก็ยังคงต้องการธำรงความเป็นแบบเดิมคือวัฒนธรรมจารีตลาวที่พวกตนคุ้นเคย เพราะมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมไทยตามอย่างคนกรุงเทพฯ ซึ่งภายหลังได้เริ่มรับเอาวัฒนธรรมตามอย่างตะวันตกหลายอย่างอย่างเห็นได้ชัด

ในช่วงเปลี่ยนแปลงระเบียบการปกครองให้เป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล อันเป็นยุคเริ่มต้นของการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่นี้ ในส่วนของภาคปฏิบัติทางวาทกรรมนอกจากจะประกอบสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองแล้ว ยังประกอบสร้างอุดมการณ์ความเป็นอื่นด้วย โดยภาคปฏิบัติทางวาทกรรมของความเป็นอื่น แสดงให้เห็นผ่านวรรณกรรมอันได้แก่ งานจาริตนิพนธ์ที่เขียนขึ้นโดยชนชั้นสูงในราชสำนักอย่างเรื่อง “สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ เสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอีสาน ร.ศ.125 และ พ.ศ.2449 และ “นิทานโบราณคดี” ของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ซึ่งนับเป็นงานชาติพันธุ์นิพนธ์ชิ้นสำคัญที่แฝงอุดมการณ์ความเป็นอื่น กล่าวคือ วาทกรรมที่กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพทรงเสด็จไปพบระหว่างเดินทางไปตรวจราชการตามหัวเมืองต่าง ๆ ได้กล่าวถึงความแตกต่างด้านรูปพรรณสัณฐานของผู้คน สำเนียงภาษา ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตไม่ว่าจะเป็นด้านการแต่งกายหรือการกินอยู่ อย่างเช่นตอนหนึ่งที่กล่าวถึง “การแจ้จ้อ” ของเจ้าเมืองที่ทำแสร้งกลนกร แล้วเป็นเหตุให้คนในวังที่ไปเฝ้าดูวังหนีไปคนละทาง แสดงให้เห็นถึงการมองคนพื้นถิ่นว่ามี “ความเป็นอื่น” ต่างจากผู้คนในราชสำนักส่วนกลาง ซึ่งการกล่าวถึงประเพณีการรับประทานอาหารที่แตกต่างนี้ แฝงนัยของความหมายว่ายังเป็นคนบ้านป่าเมืองเถื่อน รับประทานอาหารไม่มีใครเลือก การแสดงถึงความเป็นอื่นนี้ จึงนับเป็นการแบ่งแยกในลักษณะที่เป็นคู่ตรงข้าม ซึ่งการแบ่งลักษณะนี้มีใช้การจัดประเภทที่เห็นพ้องกันของคนสองกลุ่ม แต่เป็นการจัดประเภทโดยคนที่มีอำนาจมากกว่า อาจกล่าวได้ว่า การแบ่งแยกในลักษณะของคู่ตรงกันข้ามนี้ได้สร้างความเป็นอื่น (the otherness) ให้กับกลุ่มคนที่ด้อยอำนาจผ่านการพูด ภาษา จาริต สังคม วัฒนธรรม ผลิตซ้ำจนกลายเป็นอุดมการณ์ทั้งที่เห็นเด่นชัดและอุดมการณ์ที่เคลือบแฝง

2) ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2475 นับเป็นเหตุการณ์ สำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่มีผลต่อวิถีทางการเมืองและสังคมสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ หลังจากที่มีการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นให้เป็นรูปแบบมณฑลในสมัยรัชกาลที่ 5 และต่อมาในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2465 - 2468) ก็ได้ปฏิรูปอีกครั้ง โดยปรับเปลี่ยนการปกครองให้เป็นรูปแบบ ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ซึ่งส่งผลให้พื้นที่การควบคุมดูแลหรือการปกครองมีความเข้มแข็งรัดกุมขึ้น จนกระทั่งเช้าวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ได้เกิดการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองขึ้นโดยกลุ่มบุคคลที่เรียกตัวเองว่า “คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง” หรือ “คณะราษฎร” จากระบอบเก่าอันมีลักษณะเป็นระบอบ “ราชาธิปไตย” ที่มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ให้เป็นระบอบใหม่ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” ทั้งนี้การทำงานของกลุ่มคณะราษฎรหลังจากยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์นั้น ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบและความหมายของรัฐขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวของพลเมือง ด้วยการสถาปนา

รัฐธรรมนูญขึ้นเป็นหลักในการปกครองประเทศ ซึ่งถือเป็นการถ่ายโอนอำนาจทางการเมืองจากกลุ่มอำนาจเดิมให้ลงมาสู่ประชาชนทั่วไปผ่านการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศ อันเป็นหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของพลเมืองภายในรัฐอย่างเท่าเทียมกัน การปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองนี้ ได้นำมาสู่การสร้างนิยามของ “ชาติ” ขึ้นมาใหม่ จากที่เคยยึดติดอยู่กับสถาบันกษัตริย์และระบบศักดินา เปลี่ยนมาเป็น “รัฐ” ที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่า “รัฐประชาชาติ” (Nation state) (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 74)

ผู้นำคนแรกที่ได้ให้ความหมายในลักษณะนี้ก็คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) โดยได้กล่าวถึง “ชาติ” (Nation) ว่า “...ชาติปัจจุบันชนิดที่ประกอบขึ้นโดยรวมหลายกลุ่ม, เผ่าพันธุ์, หลายกลุ่มชนชาติ, เป็นเวลานานเข้าจนกระทั่งเผ่าพันธุ์และชนชาติได้มีความเคยชินและจิตสำนึกว่าเป็นสมาชิกแห่งเดียวกัน ชาติดังกล่าวนี้ก็มีฐานะที่จะเป็นหรือเป็น “รัฐ” อันหนึ่งอันเดียวของชาตินั้นได้...” (โสภา ชานะมูล. 2550 : 18) อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา ความหมายของคำว่า “ชาติ” ตามนิยามข้างต้นที่มองว่า “ชาติ” ประกอบด้วยความหลากหลายของผู้คนและชาติพันธุ์ได้ถูกแทนที่ด้วยความหมายใหม่ อันเกิดจากแนวคิดของผู้นำอย่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ยึดถือลัทธิชาตินิยมอย่างหนักแน่น ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้รณรงค์ให้คนในชาติตระหนักถึง “ความเป็นไทย” ในทางเชื้อชาติ ที่มีหน้าที่ในการยกย่องเทิดทูนชาติไว้เหนือชีวิต ผ่านนโยบายหลากหลายรูปแบบ และให้ถือเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ดังนั้น “ชาติ” ในความหมายใหม่ จึงมีความหมายที่แคบลงจนเหลือเฉพาะ “คนไทย” โดยไม่รวมถึงคนกลุ่มชนชาติอื่นที่เคยถูกมองว่ามีความสำคัญเฉกเช่นเดียวกัน

ในระยะแรกของการเปลี่ยนระบบการปกครองใน ปี พ.ศ. 2475 โครงสร้างทางการเมืองยังคงรวมศูนย์อยู่ที่ผู้นำในระบบเก่า เพราะสามารถประนีประนอมคณะราษฎรผู้นำในระบบใหม่ได้ อุดมการณ์รัฐที่ได้รับการสถาปนาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงถูกให้ความสำคัญมาอย่างต่อเนื่อง พร้อมกันนั้นรัฐได้ปลูกฝังอุดมการณ์ใหม่ร่วมไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยได้พยายามสถาปนา “รัฐธรรมนูญ” ขึ้นมาเทียบเคียงกับการเป็นสถาบันหลักที่มีมาแต่เดิม จนเกิดเป็นคำขวัญที่รณรงค์ให้คนในชาติท่องจำว่า “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ” อุดมการณ์ชุดใหม่นี้ถูกปลูกฝังให้กับคนในสังคมอย่างเร่งด่วน โดยภาคอีสานรัฐบาลได้มอบหมายให้ขุนพรหมประศาสน์ เขียนคำกลอนภาษาอีสานเรื่อง “บันทึกเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม (2476) กับ คำกลอนพากย์อีสาน บรรยายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (2476) เพื่อสร้างความเข้าใจกับประชาชนต่อเหตุการณ์วันที่ 24 มิถุนายน 2475 ว่า มิใช่การ “ขึ้นแผ่นดิน” (พลิกแผ่นดิน) ล้มล้างระบอบกษัตริย์อย่างที่รำลือกัน แต่เป็นการเปลี่ยนไปสู่ระบบที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียม โดยคณะราษฎรได้ยึดหลัก 6 ประการในการบริหาร

ประเทศ การเผยแพร่งานเขียนทั้งสองเรื่องในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นว่า รัฐตระหนักถึงตัวตนของท้องถิ่นที่มีอยู่สูง จึงต้องการให้เกิดการยอมรับในหมู่ชาวบ้านมากที่สุด (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 70)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2480 คณะราษฎรได้ขึ้นมาใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด เพราะสามารถเบียดกลุ่มอำนาจเดิมออกไปได้ รัฐบาลซึ่งนำโดย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ออกนโยบายที่เน้น “การสร้างชาติ” และเน้นย้ำสำนึกใน “ชาตินิยม” (Nationalism) โดยได้สร้างวาทกรรมชาตินิยมขึ้นด้วยการบัญญัติ “รัฐนิยม” ขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางให้คนในประเทศไม่ว่าจะอยู่ในส่วนใดหรือภูมิภาคใดได้ยึดถือปฏิบัติแบบเดียวกัน เริ่มจากการปรับเปลี่ยนตัวตนของพลเมือง และปรับเปลี่ยนดินแดนทั้งประเทศให้เป็น “ไทย” ผ่านรัฐนิยมฉบับที่ 1 เรื่อง “การใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ” บังคับใช้เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 นับเป็นการสื่อนัยถึงการปฏิเสธความหลากหลายของคนในชาติที่มีมาก่อนหน้านี้ จึงทำให้คนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ “ไทย” อันรวมถึงคนในอีสานไม่เห็นด้วยกับนโยบายนี้มากนัก ดังจะเห็นได้จาก จดหมายท้วงติงของนายเรือเอกกุหลาบ กาญจนสกุล สมาชิกคณะราษฎรที่มีเชื้อสายคนอีสาน ความว่า

“ข้าพเจ้าเป็นชาวอีสานผู้หนึ่ง รู้สึกไม่พอใจมาตั้งแต่รัฐบาลได้เรียกภาคอีสานว่า ไทยภาคอีสานมาแล้วครั้งหนึ่ง คือ การเรียกเช่นนั้นเป็นการหลอกซัด ๆ แต่ภาคอีสานยังใกล้เคียงมาก สำหรับแขกซึ่งรัฐบาลเรียกว่าไทยอิสลามนั้นไกลกับไทยลิบลับ พวกเขารู้ว่า ถูกหลอกอย่างข้าพเจ้าเป็นแน่”

(จดหมายของนายเรือกุหลาบ กาญจนสกุล อ้างถึงใน กำพล จำปาพันธ์. 2546 : 90-91)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีพลเมืองบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายรัฐนิยม แต่ผู้นำที่มีความเผด็จการก็พยายามที่จะผลักดันให้การปฏิวัติความเป็นไทยให้เดินหน้าต่อไปอีก ดังจะเห็นได้จากการประกาศรัฐนิยมฉบับต่อ ๆ มา เช่น รัฐนิยมฉบับที่ 3 เรื่อง การเรียกชื่อชาวไทย ฉบับที่ 7 เรื่อง ชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ ฉบับที่ 9 เรื่อง ภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง เป็นต้น ซึ่งประกาศรัฐนิยมเหล่านี้ ล้วนเป็นการเน้นย้ำให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตนตามแบบไทยทั้งสิ้น นับเป็นการแทรกความเป็นไทยเข้าไปในชีวิตประจำวันของประชาชนได้อย่างแนบเนียน และเป็นการสลายตัวตนของกลุ่มชนที่ถือว่าตนเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ให้กลายเป็นคนไทยเหมือนกันทั้งหมด นอกจากนี้ ในส่วนที่เป็นพื้นที่ชนบทที่ห่างไกลมาก รัฐบาลได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ขององค์กรสงฆ์ในการเผยแพร่อุดมการณ์รัฐ โดยได้ออกพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2480 ซึ่งกำหนดให้พระสงฆ์จะต้องสนับสนุนการทำงานของรัฐบาล อย่างเช่นการที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ดิสโล) ในฐานะองค์สังฆมนตรี ได้กำหนดให้พระสงฆ์อีสานเทศเกี่ยวกับสาระในรัฐนิยมและนโยบายสร้างชาติ

ของผู้นำไปให้กับประชาชน หรือการที่สมเด็จพระมหาวิระวงศ์เป็นตัวแทนของรัฐบาลนำเอาต้นพระศรีมหาโพธิ์ไปปลูกยังวัดพระธาตุพนม และนำไปปลูกตามภูมิภาคต่าง ๆ ครบทั้ง 4 ภาค แล้วสร้างวาทกรรมความเป็นไทยให้กับคนในท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค คือ ภาคอีสานเป็นถิ่นไทยดีภาคเหนือเป็นถิ่นไทยงาม ภาคใต้เป็นถิ่นไทยอุดม และภาคกลางเป็นถิ่นจอมไทย (เดิม วิภาคย์พจนกิจ. 2513 : 528) การใช้คำว่า “ไทย” ในการสร้างคำเรียกดังกล่าว นับเป็นการนิยามตัวตนให้กับคนในท้องถิ่นให้เป็นคนไทยมีความหมายเช่นเดียวกับคำเรียกในปัจจุบันว่า คนไทยถิ่นอีสาน คนไทยถิ่นเหนือ คนไทยถิ่นใต้ และคนไทยถิ่นกลาง

ในด้านงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ ภายหลังจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 อุดมการณ์ของรัฐประชาชาติได้ถูกผลิตและเชิดชูโดยผู้นำคณะราษฎร และเข้มข้นอย่างถึงขีดสุดในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ยึดถือแนวคิดเรื่องชาตินิยม ส่งผลให้เกิดการเขียนประวัติศาสตร์ขึ้นมาโดยการอธิบายอดีตเรื่องความยิ่งใหญ่ของเชื้อชาติไทยอย่างเช่น เรื่องสยามกับสุวรรณภูมิ (2476) ของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งนำเสนอว่า ชนชาติไทยได้สถาปนามหาอาณาจักรน่านเจ้าขึ้นในแถบตอนใต้ของจีน จนกระทั่งถูกรุกรานต้องถอยร่นมาลงทางใต้ โดยได้แตกแยกออกเป็น 3 สายคือ ไทยใหญ่ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ลุ่มน้ำสาละวิน ไทยน้อยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ลุ่มน้ำโขง แคว้นสิบสองจุไทย และไทยสยามได้ลงมาสร้างประเทศในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาในดินแดนสุวรรณภูมิ จะเห็นได้ว่าใจความหลักของเรื่องนี้คือต้องการนำเสนอว่า กลุ่มชนในแถบนี้ล้วนมีต้นกำเนิดมาจากที่เดียวกันคือเป็นเผ่าพันธุ์คนไทยเหมือนกัน ซึ่งงานเขียนนี้ก็ส่งผลอย่างมากต่อการเขียนประวัติศาสตร์ของคนอีสาน นอกจากการสร้างประวัติศาสตร์ด้วยการสร้างความยิ่งใหญ่ในการเป็นเจ้าของพื้นที่แล้ว ก็ยังมีการสร้างวีรบุรุษหรือวีรสตรีที่เป็นสามัญชนเพื่อใช้สนับสนุนประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยอีกทางหนึ่ง เพราะเชื่อว่าการให้ประชาชนตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชาตินั้นจำเป็นต้องสร้างความทรงจำร่วมชุดใหม่ที่มีเรื่องราวของสามัญชนรวมอยู่ด้วย ซึ่งข้อเขียนส่วนใหญ่เป็นของหลวงวิจิตรวาทการ เช่นเรื่อง เลือดสุพรรณ (2479) ราชนู (2479) พระเจ้ากรุงธน (2480) เบญจเพส (2481) น่านเจ้า (2482) เป็นต้น โดยเรื่องเหล่านี้มีเนื้อหาที่เน้นถึงเรื่องราวของวีรบุรุษ/สตรีที่เป็นสามัญชนในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 75) อาจกล่าวได้ว่า การผลิตซ้ำความหมายของการเป็นชาติเชื้อไทยด้วยการเขียนประวัติศาสตร์ขึ้นมาใหม่ที่อ้างอิงกับความคิดที่ว่าบรรพบุรุษเคยยิ่งใหญ่และอยู่พื้นที่เดียวกันมาก่อนที่จะแยกออกจากกัน นับเป็นกระบวนการสร้างวาทกรรมชาตินิยมความเป็นไทยที่รัฐพยายามสร้างขึ้นเพื่อให้พลเมืองได้มีสำนึกร่วมว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกันคือ เป็นคนไทยที่มีเชื้อสายเดียวกัน

จะเห็นได้ว่า ภายหลังปี พ.ศ. 2475 ตัวตนของอีสานเริ่มมีความชัดเจนตามที่รับรู้ในปัจจุบันคือหมายถึง ผู้คนและดินแดนที่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งภายใต้ นิยามความเป็นอีสานนี้ ประกอบไปด้วยสำนึกของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความ

หลากหลาย ทั้งกลุ่มที่อยู่กับพื้นที่การปกครองที่มีสำนึกว่าตนเป็นคนในแต่ละจังหวัดหรืออำเภอ เช่น คนอุบล, คนขอนแก่น, คนมหาสารคาม เป็นต้น และกลุ่มที่มีสำนึกอิงอยู่กับความเป็นชาติพันธุ์ เช่น ชาวญ้อ, ชาวผู้ไท, ชาวกะเลิง เป็นต้น โดยกลุ่มชนที่หลากหลายดังที่กล่าวนี้ยังคงตระหนักและคุ้นเคยในวัฒนธรรม “ความเป็นลาว” ทางวัฒนธรรมตามแบบเดิมดังในอดีตก่อนที่จะถูกผนวกรวมเป็นรัฐชาติไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่พวกเขารู้สึกภาคภูมิใจ ด้วยความคิดนี้จึงถูกนำมาเป็นมาตรฐานในการแบ่งแยก “ความเป็นเขา” กับ “ความเป็นเรา” ที่มีความเหมือนหรือแตกต่างกัน ทั้งนี้ การแบ่งแยกความเป็นเขาเป็นเรานี้ นอกจากคนพื้นถิ่นในอีสานจะถูกมองจากคนส่วนกลาง/ภาคกลางที่ถือว่าตนเป็นคนไทยแล้ว ในส่วนมุมมองของคนอีสานเองก็มองคนกลุ่มอื่น “เป็นอื่น” ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือว่าเป็น “เชื้อชาติอื่น” อย่างจีนและเวียดนาม เนื่องจากเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากต่างประเทศ ซึ่งชาวเวียดนามนี้คนทางภาคเหนือและภาคอีสานเรียกว่า “แกว” มาตั้งแต่ในอดีต ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจืองที่พบว่ามีการใช้คำว่า “แกว” “แกวแย้” หรือ “แกวม้อย” อันมีนัยทางความหมายในเชิงลบ

การมองกลุ่มชาติพันธุ์จีนและเวียดนามว่า “เป็นอื่น” ยังคงปรากฏให้เห็นสืบต่อเนื่องในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีนโยบายสำคัญเกี่ยวกับการจัดการกับกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์จีนและเวียดนาม ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากต่างประเทศ โดยใช้แนวคิดเรื่องบูรณาการชาติ ซึ่งมีความเข้มข้นและปรากฏในนโยบายผสมกลมกลืนกลุ่มชนต่าง ๆ อันได้แก่ แนวคิด “ชนชาติไทย” (Thai race) ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญคือ เพื่อจัดระเบียบคนจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยและคนที่พูดภาษาตระกูลไทที่กระจายตัวอยู่ในตอนใต้ของจีน ลาว เวียดนาม และพม่า ทำให้การจำแนกชาติพันธุ์เป็นไปในลักษณะที่มีการแยกกันชัดเจนเด็ดขาดว่าเป็นใคร จีนหรือไทย เพราะการสังกัดกลุ่มแต่ละกลุ่มก็มีสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น สำหรับคนไทยพูดภาษาไทยชื่อไทยและเรียนโรงเรียนไทย การเลือกเป็นคนจีนอาจจะถูกจำกัดสิทธิบางประการ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2551 : 23) และอีกนโยบายหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับกลุ่มชนในประเทศไทยก็คือ นโยบายควบคุมดูแลผู้นอพยพที่ได้ลักลอบเข้ามาพำนักในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยรัฐบาลได้ออกประกาศเรื่องการจำกัดพื้นที่อยู่อาศัยให้อยู่ภายในจังหวัดที่กำหนดให้เท่านั้น อีกทั้งกำหนดอาชีพนีให้ผู้นอพยพ 27 อาชีพ เนื่องจากชาวผู้นอพยพมีจำนวนมากและมีนิสัยขยันขันแข็งทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จึงสงวนอาชีพเหล่านั้นไว้ให้เฉพาะคนไทย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 2. 2542 : 394 - 396)

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามซึ่งรัฐบาลมองว่าเป็นภัยของชาติในยุคหนึ่งนั้น ในการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานของไทยสามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม ซึ่งการอพยพเข้ามาในแต่ละ

ระลอกได้ส่งผลต่อบริบททางสังคมในขณะนั้นด้วย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 2. 2542 : 399 - 402) ดังนี้

1) ญวนเก่า ก่อน พ.ศ. 2474 ซึ่งยังไม่มีพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับที่ 1 บังคับ ดังนั้น ชาวญวนซึ่งตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยภาคต่าง ๆ ถือเป็นคนในบังคับสยาม บุตรหลานได้สัญชาติโดยหลักดินแดนและการเกิดทั้งสิ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2326 เมื่อจักรพรรดิยาลอง (อง เชียง ลือ) และพวกขอลี้ภัยมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารรัชกาลที่ 1 และตามมาอีกหลายระลอก ส่วนมากอยู่กรุงเทพฯ และคาดว่าภาคอีสานคงมีอยู่บ้างแต่ไม่มีหลักฐานบันทึกไว้ ส่วนใหญ่บุตรหลานได้ผสมผสานกลมกลืนเป็นคนท้องถิ่นไปแล้ว กระทั่ง พ.ศ. 2387 จักรพรรดิมีนมางกตซึ่งชาวญวนที่เข้ารีตเป็นคาทอลิกมาก ชาวญวนคริสตังจึงอพยพเข้ามาภาคอีสานอีกจำนวนหนึ่ง และกลายเป็นแกนนำคริสตังภาคอีสานต่อมา โดยบาทหลวงฝรั่งเศสเป็นผู้นำจนเป็นชุมชนใหญ่ เช่น อุบลราชธานี นครพนม สกลนคร และ พ.ศ. 2473 กลุ่มชาตินิยม (เลียนเวียดนาม) ได้เดินขบวนต่อต้านฝรั่งเศส แต่ถูกปราบปรามเด็ดขาด จึงอพยพผ่านประเทศลาวมาภาคอีสานเป็นระลอกสุดท้ายที่ได้สัญชาติไทยก่อนพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองบังคับใช้เพียงปีเดียว

2) ญวนสวามิภักดิ์ ฝรั่งเศสปกครองอินโดจีน 3 ชาติ 5 รัฐ คือ เวียดนาม (ตองกิน อันนัม โคชินจีน) ลาว และกัมพูชา อย่างเข้มงวดกดขี่ ในสมัยต้นสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงมีทหารญวนที่ฝรั่งเศสส่งมาคุม ลาวจำนวนหนึ่งไม่พอใจนโยบายจึงหลบหนีมาสวามิภักดิ์รัฐบาลไทย ซึ่งกำลังเจรจาขอปรับปรุงเขตแดนใหม่กับอินโดจีน ทหารญวนกลุ่มนี้จึงได้ร่วมรบและนำทางในสงครามอินโดจีนด้วยทั้งได้รับพระราชทานยศทหารด้วย เมื่อสงครามยุติแล้วต่างก็ได้รับพระราชทานเหรียญชัยสมรภูมิทุกคน รัฐบาลไทยเห็นว่าชาวญวนช่วยราชการสงครามเป็นผลดี จึงถือว่าได้สัญชาติไทยเป็นกรณีพิเศษ ฉะนั้นจึงปรากฏผู้มียศทหารแต่ชื่อญวนในภาคอีสานในบางจังหวัด

3) ญวนอพยพ เป็นกลุ่มชาวญวนมากที่สุดระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อฝรั่งเศสดำเนินนโยบายกวาดล้างทั้งญวนกลุ่มชาตินิยมและกลุ่มคอมมิวนิสต์อย่างหนัก และต่อมาเมื่อญี่ปุ่นยึดครองอินโดจีนอีก ชาวญวนที่อยู่ในลาวจึงอพยพถึง 70,000 คนเศษ รัฐบาลไทยถือว่าเข้าเมืองโดยมิชอบ แต่ผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ชั่วคราว (รอการส่งกลับไป) แต่เป็นปัญหาหนักเนื่องจากรัฐบาลฝรั่งเศสปฏิเสธรับตัวจึงแก้ปัญหาอนุญาตให้ถือ “ใบต่างดาว” เพื่อให้บุตรที่เกิดในประเทศไทยได้รับสัญชาติไทยถูกต้อง ชาวญวนอพยพส่วนใหญ่ไม่ยอมถือ ส่วนน้อยที่ยินยอมก็ต้องขอไปตั้งถิ่นฐานภาคอื่น เพราะชาวญวนด้วยกันรังเกียจกล่าวหาว่าไม่รักชาติ ครั้นจัดตั้งรัฐบาลเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้แล้ว รัฐบาลไทยได้เจรจาผ่านกาชาดสากลส่งชาวญวนกลับทั้ง 2 รัฐ ประมาณ 20,000 คนเศษเท่านั้น ที่เหลือได้ไปตั้งถิ่นฐานภาคต่าง ๆ ใน 56 จังหวัด เนื่องจากไม่มีนโยบายและมาตรการควบคุมที่แน่ชัด ด้วยเหตุดังกล่าว กระทรวงมหาดไทยจึงมีความจำเป็นต้องควบคุมชาวญวนอพยพ โดยออกประกาศในฐานะเจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมืองให้ผู้อพยพชาวญวนอาศัยอยู่ได้ในจังหวัดที่

กำหนดให้ นอกจากนี้ ชาวนวนอพยพในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังได้ก่อปัญหาสำคัญอันกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงของชาติหลายประการ เช่น หลบหนีออกจากจังหวัดควบคุม แปรสภาพเป็นคนไทยโดยผิดกฎหมาย บางกลุ่มมีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการรวมกลุ่มเดินขบวนประท้วงนโยบายถึงการหาข่าวส่งเวียดมินท์ และสนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ไทย รวมทั้งส่งเงินช่วยเวียดมินท์ด้วย เป็นต้น จากปัญหาดังกล่าว รัฐบาลไทยจึงวางมาตรการควบคุมให้รัดกุมขึ้น โดยเฉพาะการเพิกถอนสัญชาติไทยของบุตรชาวนวนอพยพ 20,000 คนเศษ และผู้ที่เกิดหลังจากนี้ไม่ได้สัญชาติไทย ถือเป็นชาวนวนอพยพที่รอกการส่งกลับบ้านทั้งสิ้น อีกทั้งยังได้จัดตั้งศูนย์ประสานงาน 114 (ศปส.114) กอ.รมน. ขึ้น เพื่อคอยสอดส่องพฤติกรรมผู้ต้องสงสัย และแยกเป็นสำนักกิจการววน (สกฎ.) ในจังหวัดควบคุมและกำหนดอาชีพห้ามชาวนวนอพยพทำอีก 27 อาชีพ

ต่อมาเมื่อเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้รวมประเทศกันในปี พ.ศ. 2518 ชาวนวนอพยพได้ก็พากันอพยพพระลอกใหม่ลี้ภัยคอมมิวนิสต์มาอีก ส่วนมากมาทางเรือหรือผ่านลาวและกัมพูชา รัฐบาลไทยมีบทเรียนจากกรณีชาวนวนอพยพยุคก่อนแล้ว จึงแยกประเภทและมีการสร้างสถานที่ควบคุมต่างหากเรียกว่า “ศูนย์รับผู้อพยพชาวเวียดนาม” ส่วนใหญ่อพยพเข้ามาทางเรือที่จังหวัดชายทะเล เช่น จันทบุรี ตราด สงขลา และรอการส่งไปประเทศที่ 3 ไม่ยอมให้ปะปนกับคนไทยเด็ดขาด ดังนั้น คำศัพท์ที่เป็นคำเรียกว่า “ชาวนวนอพยพ” กับ “เวียดนามอพยพ” จึงมีความหมายต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือรัฐบาลไทยถือว่า “ชาวนวนอพยพ” คือผู้หลบหนีเข้าเมืองก่อนมีประเทศเวียดนาม ซึ่งให้พักอาศัยอยู่ในจังหวัดควบคุมกว้าง ๆ เพื่อมนุษยธรรมและเพื่อบุตรหลาน รอการแก้ปัญหา ในขณะที่ “เวียดนามอพยพ” คือผู้หลบหนีเข้าเมืองหลัง พ.ศ. 2518 จากเวียดนามใต้ นอกจากนี้ ยังมีคำเรียกอีกหนึ่งคำคือ “ไทยใหม่” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่เรียกกันเองในกลุ่มบุตรหลานชาวนวนอพยพที่ได้สัญชาติไทยหลังจากไม่สามารถส่งกลับประเทศได้ กล่าวคือ การออกประกาศปฏิวัติฉบับที่ 317 ลงวันที่ 13 ธันวาคมนั้น บังคับผู้บริสุทธิ์ซึ่งบังเอิญเกิดเป็นบุตรหลานชาวนวนที่อพยพมาได้ รับรู้การหลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายของพ่อแม่ปู่ย่าตายายนั้น ออกจะผิดหลักนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และมนุษยธรรม ดังนั้น จึงได้ออกพระราชบัญญัติสัญชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ให้บุตรหลานชาวนวนอพยพซึ่งเกิดในราชอาณาจักรไทยที่ประสงค์จะถือสัญชาติไทยยื่นคำร้องผ่านอำเภอจังหวัด ไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาให้สัญชาติไทยได้ หลังจากนั้นจึงได้มีบุตรหลานชาวนวนอพยพจำนวนมากได้สัญชาติไทยและมักนิยมเปลี่ยนชื่อ-สกุลเป็นแบบไทย และเรียกบุตรหลานชาวนวนอพยพที่เกิดในเมืองไทยว่า “ไทยใหม่” จะเห็นได้ว่า คำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามแต่ละคำมีนัยของความหมายที่แตกต่างกันโดยเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่า คำเรียกชาติพันธุ์หลายคำถูกสร้างขึ้นโดยเกี่ยวพันกับบริบททางสังคม ซึ่งโดยมากถูกสร้างขึ้นโดยภาครัฐ อันแสดงให้เห็นถึงมุมมองที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะที่เห็นเป็น “คนอื่น” คือให้เป็น

พลเมืองชั้นสองที่ขาดสิทธิขั้นพื้นฐานบางอย่างของความเป็นพลเมือง ทั้งนี้ การออกระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ นับเป็นการตอกย้ำความหมายจากการสร้างวาทกรรม “ความเป็นอื่น” อีกประการหนึ่ง

ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์จีนซึ่งนับเป็นอีกกลุ่มชนที่ถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” คือเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากต่างประเทศ มีความแตกต่างไปจากคนในประเทศในด้านเชื้อชาติ ภาษา อีกทั้งในยุคที่อุดมการณ์ชาตินิยมเข้มข้นก็ถูกมองว่าเป็นภัยต่อประเทศด้วย ทั้งนี้ รัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ใช้แนวคิดผสมกลมกลืนกลุ่มชนต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งคือ เพื่อจัดระเบียบคนจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยและคนที่พูดภาษาตระกูลไทที่กระจายตัวอยู่ในตอนใต้ของจีน ลาว เวียดนาม และพม่า ทำให้การจำแนกชาติพันธุ์เป็นไปในลักษณะที่มีการแยกกันชัดเจนเด็ดขาดว่าเป็นใคร จีนหรือไทย เพราะการสังกัดกลุ่มแต่ละกลุ่มก็มีสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น สำหรับคนไทยพูดภาษาไทยชื่อไทยและเรียนโรงเรียนไทย การเลือกเป็นคนจีนอาจจะถูกจำกัดสิทธิบางประการ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2551 : 23) นอกจากนี้ ในเรื่องการจัดการกับกลุ่มชาติพันธุ์จีนของรัฐบาลไทยนั้น ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองใน ปี พ.ศ.2475 รัฐบาลไทยได้พยายามกระตุ้นให้คนไทยเข้าไปมีบทบาทในด้านธุรกิจแทนที่ชาวจีนซึ่งมีบทบาททางเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งมีมาตรการที่เป็นรูปธรรมในการต่อต้านชาวจีน เช่น การสร้างชาตินิยม การสงวนอาชีพ การเข้าทำธุรกิจโดยรัฐ เป็นต้น ในเวลาต่อมา ในปี พ.ศ. 2484 เกิดสงครามแปซิฟิก ชาวจีนในประเทศไทยได้ร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่น มีการจัดตั้งสมาคมลับโดยร่วมมือกับขบวนการเสรีไทย เป็นเหตุให้ชาวจีนจำนวนมากถูกจับกุมและถูกเนรเทศ อีกทั้งนโยบายชาตินิยมในทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ได้ควบคุมทางเศรษฐกิจของชาวจีนอย่างเข้มงวดด้วยการจำกัดเขตหวงห้ามในหลายจังหวัดสำหรับคนต่างด้าว ชาวจีนจึงได้รับความกดดันอย่างมากทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาช่วงหลังทศวรรษที่ 1990 ได้เกิดปรากฏการณ์เคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่เข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นผลกระหนาบจากการดำเนินนโยบายก้าวออกไป (Going out) และยุทธศาสตร์อื่น ๆ ของจีน ประกอบกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ดังนั้น การดำเนินนโยบายใด ๆ ที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ของรัฐบาลไทยจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยในระดับโลก ระดับภูมิภาค และระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกับการดำเนินนโยบายของรัฐไทยในอดีตต่อชาวจีนโพ้นทะเล ก็ได้ถูกกำหนดทั้งจากปัจจัยภายในประเทศประกอบกับปัจจัยจากบริบทระหว่างประเทศไปพร้อม ๆ กัน โดยบริบทความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนในปัจจุบันเป็นแบบพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนและเชื่อมต่อกันมีปฏิสัมพันธ์กันผ่านการเคลื่อนไหลข้ามพรมแดนของทุนสินค้า รวมถึงผู้คนและข้อมูลข่าวสาร ทำให้ชาวจีนอพยพระลอกใหม่สามารถเคลื่อนไหลเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อเศรษฐกิจการเมืองไทยได้ง่ายดายและมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งแตกต่างจากการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต

ที่อพยพมาด้วยเหตุผลด้านความอดอยากขัดสนและต้องการแสวงหาโอกาสทางรอดที่ดีขึ้นในพื้นที่อื่น ๆ ชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาในอดีตจึงไม่มีอำนาจจากรัฐคุ้มครอง ในขณะที่การอพยพของชาวจีนในปัจจุบันนั้นมีส่วนของปัจจัยผลัก (Push Factor) ที่เป็นการสนับสนุนของรัฐบาลจีนให้ชาวจีนออกไปแสวงหาความรู้และโอกาสทางธุรกิจภายนอกประเทศ และปัจจัยด้านการคุ้มครองชาวจีนที่อพยพไปภายนอกประเทศของจีนนั้นมีส่วนกำหนดนโยบายของไทยที่มีต่อชาวจีนอพยพในประเทศไทย คือประเทศไทยมีศักยภาพที่จำกัดในการกลืนกลาย เนื่องจากชาวจีนในปัจจุบันมีสถานะเป็นพลเมืองจีน ได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่โดยรัฐบาลจีน ดังนั้น จึงไม่อยู่ในสถานะที่จะใช้นโยบายกลืนกลายได้อย่างสะดวกนัก ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้การดำเนินการใด ๆ ต่อชาวจีนต้องทำอย่างละมุนละม่อมเพื่อมิให้กระทบกับมิติความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในด้านอื่น ๆ (อมร พ้ามุ่ย, 2558) ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สถานะของของกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในอดีต ซึ่งเรียกว่า “ชาวจีนโพ้นทะเล” นั้น มีความแตกต่างจากชาวจีนที่อพยพมาระลอกใหม่ ในด้านการคุ้มครองจากรัฐบาลจีน และรัฐบาลไทยก็ไม่สามารถใช้นโยบายการกลืนกลายกับชาวจีนระลอกใหม่ได้ ส่วนชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาช้านานแล้วนั้น ลูกหลานชาวจีนที่เกิดขึ้นมาใหม่ได้เรียกตัวเองว่า “ไทยใหม่” เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่เรียกตัวเองว่า “ไทยใหม่” เช่นกัน

จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาที่เกิดการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ของบ้านเมือง อันส่งผลโดยตรงต่อผู้คนในสังคมซึ่งรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย ทั้งสองยุคสมัยคือ ยุคมหานที เทศาภิบาลที่เป็นยุคแรกเริ่มที่ปรากฏแนวคิดรัฐชาติ และยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ปรากฏแนวคิดเรื่องชาตินิยมอย่างเด่นชัด โดยแนวคิดเรื่องรัฐชาติและแนวคิดเรื่องชาตินิยมนี้ นับเป็นชุดความคิดย่อยของอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งรัฐพยายามที่จะสร้างความชอบธรรมให้กับอุดมการณ์ทางการเมือง ผ่านการสร้างและปฏิบัติการทางวาทกรรม โดยกระบวนการสร้างวาทกรรมนี้ เปรียบเสมือนการผลิตซ้ำหรือสืบทอดอุดมการณ์ (Reproduction of Ideology) ของรัฐ และกลยุทธ์ที่รัฐนำมาใช้เพื่อครอบงำ (dominant) และกดทับ (subjugation) ก็คือการผลิต/สร้างวาทกรรม อีกทั้งยังพยายามสถาปนาวาทกรรมที่ตนเองผลิต/สร้างขึ้นมาให้มีอำนาจเพื่อครองความเป็นเจ้าเหนือวาทกรรมชุดอื่น ๆ (Hegemony discourse) กล่าวคือ รัฐได้พยายามสร้างวาทกรรม “ความเป็นไทย” เพื่อกดทับ “วาทกรรมความเป็นลาว” อันเป็นวัฒนธรรม/ความเชื่อดั้งเดิมที่ผู้คนในดินแดนอีสานนี้ยึดถือปฏิบัติมา

วาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์นอกจากปรากฏในงานเขียนทางประวัติศาสตร์แล้ว ก็ยังพบว่ามีการผลิตซ้ำความหมายผ่านเอกสารลายลักษณ์ประเภทอื่น ๆ อันได้แก่ เอกสารประชาสัมพันธ์จังหวัด อำเภอ เทศบาล ตำบล หรือหมู่บ้าน คำขวัญประจำท้องถิ่น ป้ายประกาศ/ประชาสัมพันธ์เทศบาลงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวมถึงการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับวาทกรรมที่

ถูกผลิต/สร้างขึ้นในอดีตที่ถูกนำเสนอผ่านวรรณกรรมลายลักษณ์ประเภทยานิพนธ์ จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากปัจจุบันผู้คนมีความตื่นตัวทางด้านความเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์มากขึ้น และมีความต้องการที่จะแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนมากขึ้น อีกทั้งบริบททางสังคมไทยในปัจจุบันก็ได้ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะที่มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและนำเสนอความคิดได้อย่างกว้างขวาง รวมไปถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะมีเรื่องของธุรกิจและการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงทำให้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ได้สร้างวาทกรรมขึ้นมาใหม่เพื่อประกอบสร้างความหมายแบบใหม่ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตน โดยนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เป็นการสร้าง/ขยายพื้นที่ทางสังคม (social space) ให้กับกลุ่มของตน ซึ่งบางกลุ่มชาติพันธุ์ก็สามารถขยายพื้นที่ของตนจนกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีพื้นที่หรือมีบทบาทสำคัญในสังคม และสามารถขับเคลื่อนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) ให้เป็นที่ประจักษ์ได้ แต่กลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถสร้างพื้นที่ในสังคมได้เหล่านี้นั้น โดยมากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กระแสหลักที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน และมีจำนวนประชากรค่อนข้างมาก เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท กลุ่มชาติพันธุ์กวย/กวย เป็นต้น

ในขณะที่บางกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกหรือฟื้นขึ้นมาใหม่ และไม่เคยปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์ในอดีตอย่างเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทตาดหรือกลุ่มชาติพันธุ์ไทกวนในจังหวัดนครพนม แต่ก็พยายามที่จะสร้างพื้นที่ทางสังคมขึ้นมา โดยการสร้างประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ รื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างหมู่บ้านวัฒนธรรมขึ้น เพื่อบอกเล่าหรือสร้างเรื่องราวกลุ่มชาติพันธุ์ของตนให้เป็นที่รู้จัก ซึ่งมีนัยในเรื่องธุรกิจและการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพราะในปัจจุบันแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ได้ถูกขยายเข้าไปในท้องถิ่น กล่าวคือหากท้องถิ่นใดไม่มีต้นทุนด้านพื้นที่ทางธรรมชาติที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ก็จะพยายามสร้างทุนทางวัฒนธรรมขึ้น เพื่อสร้างมูลค่าให้กับท้องถิ่นซึ่งขยายไปจนถึงระดับหมู่บ้าน ดังจะเห็นได้จากบางกลุ่มชาติพันธุ์ได้สร้างคำเรียกชาติพันธุ์โดยใช้ชื่อชาติพันธุ์ + ชื่อท้องถิ่น อันได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน เช่น ไทดำบ้านนาป่าหนาด ไทลื้อบ้านนาอ้อ ไทญ้อท่าอุเทน เป็นต้น นับเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ แต่แฝงนัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องธุรกิจและการท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้ ชื่อหรือคำเรียกของกลุ่มชาติพันธุ์ยังถูกนำมาใช้ในคำขวัญประจำจังหวัด/อำเภอ อันเป็นการนำเสนอว่าท้องถิ่นของตนมีความโดดเด่นหรือมีอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมดั้งเดิม เพราะการมีกลุ่มชาติพันธุ์หรือในปัจจุบันมักใช้คำว่า “ชนเผ่าดั้งเดิม” หรือ “ชนเผ่าพื้นเมือง” นั้นสามารถนำมาใช้เป็นจุดขายเพื่อใช้สำหรับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีการนำเรื่องของทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่เป็นเพียงชนกลุ่มน้อยที่บางครั้งถูกมองว่าเป็นภัยต่อรัฐอย่างเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่อดีตถูกมองในแง่

ลบลด้วยภาพของชนกลุ่มน้อยที่ทำอะไรเลื่อนลอยหรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติด แต่มั้งที่หมู่บ้านหมั้นขาว จังหวัดเลย ในปัจจุบันได้ใช้ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มาสร้างภาพลักษณ์ขึ้นมาใหม่ โดยสร้างหมู่บ้านวัฒนธรรมขึ้น และจัดงาน “ปีใหม่ม้ง หนึ่งเดียวในภาคอีสาน” ขึ้น เป็นการพลิกบทบาททางสังคมหรือสร้างพื้นที่ทางสังคมขึ้นมาใหม่

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะพยายามสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มของตนเพียงใดก็ตาม แต่หลาย ๆ กลุ่มก็ยังคงถูกจัดให้เป็น “คนชายขอบ” คือยังติดอยู่กับคำว่า “ชนกลุ่มน้อย” ที่มีสิทธิเป็นเพียงพลเมืองชั้นสอง คือมีสิทธิที่จะมีภูมิลำเนาในรัฐชาติแต่ไม่ได้สัญชาติ (nationality) ซึ่งหมายถึงการเป็นสมาชิกของชาติ “สัญชาติ” เป็นเครื่องมือขึ้นสำคัญที่รัฐชาติไทยสมัยใหม่หยิบยืมมาจากโลกตะวันตกเพื่อใช้รับรองความเป็น “คนชาติ” (national) และเพื่อให้สิทธิพลเมืองฉบับเต็มซึ่งครอบคลุมกว้างขวางกว่าสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแก่บุคคลที่เป็นคนชาติ ดังนั้น การไม่มีสัญชาติหรือการไม่ได้เป็นคนชาติในยุคสมัยปัจจุบัน อาจหมายถึงการเข้าไม่ถึงสิทธิที่เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ที่เป็นคนชาติของรัฐ (สุชาติดา ทวีสิทธิ์, 2554 : 11) ปัญหาเรื่องการไร้สัญชาติของกลุ่มคนซึ่งเป็นชนเผ่า/ชนกลุ่มน้อยนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่นับเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลก ด้วยเหตุนี้ สหประชาชาติจึงได้กำหนดให้ทุกวันที่ 9 สิงหาคม เป็นวันชนเผ่าพื้นเมืองโลก เพื่อเตือนใจว่ายังมีคนอีกไม่น้อยที่มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตนเองแต่กลับถูกผลักให้ไปอยู่ชายขอบ และได้รับสิทธิไม่เท่าเทียมกับคนส่วนใหญ่ของสังคม จากข้อมูลของสหประชาชาติระบุว่า แม้จะอยู่ในสังคมหรือภูมิภาค และมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ชนเผ่าเหล่านี้ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกันก็คือ ขาดการยอมรับถึงเอกลักษณ์ ตัวตน วิถีชีวิต ตลอดจนสิทธิเหนือที่ดิน หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ทำให้ต้องถูกละเมิดสิทธิตลอดเวลา

สำหรับสถานการณ์เรื่องชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทยในปัจจุบันนั้น ขวัญชีวัน บัวแดง (ม.ป.ป : 20) ได้กล่าวไว้ในหัวข้อ “ชนกลุ่มน้อยกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก” ว่า ชนพื้นเมืองที่ไม่ได้มี “เชื้อสายไท” แต่มีระบบทางสังคม ภาษาและวัฒนธรรมของตน ยังถูกนโยบายกลืนกลาย (assimilation) ผ่านระบบการศึกษา สื่อและระบบอื่น ๆ เพื่อเปลี่ยนให้กลายเป็นคนไทย ทำให้สูญเสียภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องการเรียกร้องสิทธิซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิชนพื้นเมือง กลุ่มองค์กรชาติพันธุ์จึงใช้คำว่า “ชนเผ่าพื้นเมือง” ซึ่งเน้นกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ เพื่อให้สอดคล้องกับนิยามของชนพื้นเมืองและสิทธิที่ควรจะได้ และได้เชื่อมเครือข่ายกับชนเผ่าและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ประสบปัญหาการเข้าไม่ถึงสิทธิด้านต่าง ๆ ทั่วประเทศ และได้จัดเวทีรณรงค์และสัมมนาประจำปีภายใต้ชื่อเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ดังที่ปรากฏในแถลงการณ์เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย และภาคีเครือข่าย การขับเคลื่อนสังคม สู่การดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ และสิทธิชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย

ไทย วันที่ 26 พฤศจิกายน 2555 จากเวทีสาธารณะ “การศึกษาอัตลักษณ์ และสิทธิชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย” ความว่า

“ใน ปี พ.ศ. 2550 เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้แก่ กะเหรี่ยงขมุ คะฉิ่น ชอง ดาระอาง ไทเขิน ไททรงดำ ไทยวน ไทยอง ไทลื้อ ไทใหญ่ ม้ง มปี ชูมลาบรี มอแกน มอแกลน มอญ เมี่ยน ญัฮกุร ละหู่ ลีซู ลัวะ อาข่า และ อูรักละโว้ย ได้รวมตัวกันและประกาศจัดตั้ง “เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย (คชท.)” และกำหนดให้วันที่ 9 สิงหาคม ของทุกปีเป็น “วันชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย” อย่างเป็นทางการ รวมทั้งได้ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานกับชนเผ่าพื้นเมือง เมื่อคราวจัดงานมหกรรมชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2533 ได้ร่วมประกาศเจตนารมณ์เพื่อจัดตั้ง “สภาเผ่าพื้นเมืองประเทศไทย”... และตั้งคณะทำงานยกร่างกฎบัตรของสภาฯ ในต้นปี 2555 ที่ผ่านมา และได้มีปรับเปลี่ยนชื่อเป็น “สภาชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย”

อย่างไรก็ตาม คำว่า “ชนกลุ่มน้อย” เกิดขึ้นจากการที่รัฐชาติกำหนดขึ้นจากการที่คนในกลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างจากจินตนาการของความเป็นสมาชิกของชุมชนในชาติ เช่น มีประวัติความเป็นมา เชื้อชาติ วัฒนธรรม ภาษา ศาสนาและความเชื่อที่แตกต่าง ซึ่งกลุ่มคนที่มีความแตกต่างดังกล่าวนี้ ในทางวิชาการใช้ว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะสอดคล้องหรือปรับตัวให้เข้ากับจินตนาการของรัฐได้ก็จะถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ ในขณะที่กลุ่มที่ยังยึดติดอยู่กับจารีตประเพณีเดิม ปรับตัวได้ช้า อีกทั้งรัฐยังรู้สึกหวาดระแวงว่าจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติก็จะกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย (ethnic minorities) (ขวัญชีวัน บัวแดง. ม.ป.ป. : 20) ดังนั้น การที่ชนกลุ่มน้อย ซึ่งเรียกตัวเองว่าเป็นชนเผ่าพื้นเมืองนั้น นับว่าเป็นปฏิกริยาโต้กลับวาทกรรมความเป็นคนชายขอบที่รัฐได้สร้างขึ้น เพื่อผลักพวกเขาให้เป็น “คนอื่น” และไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานที่พลเมืองในรัฐ/ประเทศพึงจะได้รับอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ยังได้กล่าวถึงเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทยไว้ในเอกสาร “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2556 – 2566” ว่า กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าเป็นกลุ่มที่ถูกกระบวนการทางสังคมผลักดันให้ตกอยู่ในสถานะบุคคลชายขอบของสังคมนับจากอดีตจวบจนปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่ามักถูกกลืนรอนสิทธิความเป็นมนุษย์ สิทธิความเป็นพลเมือง และสิทธิทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าว กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า จึงมีความเปราะบาง สุ่มเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงในชีวิตและจิตใจในระดับรุนแรง และมีรายละเอียดแตกต่างจากกลุ่มเสี่ยงอื่น โดยแนวโน้มความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทย ได้แก่ 1) ความเสี่ยงในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์และ

ชนเผ่าที่ไม่มีสถานะทางกฎหมาย 2) ความเสี่ยงจากการขาดสิทธิทางวัฒนธรรมและอคติทางชาติพันธุ์ และ 3) ความเสี่ยงจากการขาดสิทธิในทรัพยากร และความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ

จะเห็นได้ว่าสถานะภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน แม้ว่าจะมีความคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นจากอดีตคือ ไม่ได้ถูกมองในเชิงดูถูกทางชาติพันธุ์ แต่สำหรับบางกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะกลุ่มที่ถูกจัดให้เป็น “ชนกลุ่มน้อย” ก็ยังอยู่ในสถานะที่ไม่ความเท่าเทียมกับคนกลุ่มอื่น และขาดสิทธิบางประการ โดยเฉพาะสิทธิทางวัฒนธรรมและอคติทางชาติพันธุ์ ซึ่งเกิดมาจากกระบวนการสร้างชาติของประเทศไทยในอดีต ที่ได้พยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยจากส่วนกลาง รวมทั้งพยายามสวมทับอัตลักษณ์ดังกล่าวให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในประเทศไทย อันรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าต่างๆ ในทำนองเดียวกัน ผลข้างเคียงที่สำคัญอีกประการหนึ่งจากกระบวนการสร้างชาติของประเทศไทยคือการปลูกฝังอคติทางชาติพันธุ์ที่คนไทยส่วนกลางมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าต่าง ๆ รากเหง้าของอคติในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นจากระบบการศึกษาจากส่วนกลางที่ขาดการตระหนัก เรียนรู้ และเคารพในวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของไทย อคติดังกล่าวยังได้รับการผลิตซ้ำอยู่บ่อยครั้งจากการนำเสนอของสื่อสารมวลชนที่ไม่ได้ตระหนักถึงความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม และสุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาในเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในระยะหลังมีความเป็นพลวัตมากยิ่งขึ้น อันเนื่องมาจากการขยายตัวของการท่องเที่ยว ซึ่งในด้านหนึ่งแม้จะทำให้ภาครัฐหันมาให้ความสนใจวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่ามากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งแนวทางในการสนับสนุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าของภาครัฐมักจะมีลักษณะของการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ซึ่งมุ่งเน้นแต่การแสวงหากำไร และขาดการให้ความเคารพในสิทธิทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2556 : 24)

กล่าวโดยสรุป ในเรื่องของกระบวนการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ กล่าวได้ว่า ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมได้ถูกนำเสนอผ่านวรรณกรรม (อันได้แก่ งานเขียนที่เป็นลายลักษณ์อักษรทุกรูปแบบ) ซึ่งวรรณกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวหรือความรู้สึกนึกคิดของตนหรือความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม โดยเกี่ยวพันกับจารีตประเพณีที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดจนประสบการณ์ที่ตนได้สัมผัสมา และได้ถ่ายทอดผ่านกระบวนการครอบงำอย่างแยบคายในรูปแบบชุดความรู้ ความจริงบางประการ ที่ทำให้ผู้คนที่ได้รับการสื่อสารผ่านวรรณกรรมนั้นเห็นจริงและคล้อยตาม จนสุดท้ายรับเอาสิ่งที่แฝงมากับชุดความรู้ ความจริงนี้มาเป็นฐานคิดที่เรียกว่า “อุดมการณ์” ดังนั้น วรรณกรรมซึ่งในที่นี่ได้แก่ งานชาติพันธุ์นิพนธ์ เอกสารทางประวัติศาสตร์ รวมถึงข้อความลายลักษณ์ที่นำเสนอเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน จึงเป็นผลผลิตที่สำคัญในการผลิตซ้ำอุดมการณ์หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรม (discourses) และตัวบทวรรณกรรมก็เสมือนหนึ่งเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรม (discourse practice) อีกแง่มุมหนึ่งที่ส่งผล

และมีอิทธิพลต่อระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือแบบแผนปฏิบัติต่อกันของคนในสังคม ดังนั้น ตัววรรณกรรมหรือที่เรียกว่าตัวบท (Text) จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การสร้างอุดมการณ์โดยผ่านภาษาและใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรม ชื่นชอบ ผนึกกรรม แยกแยก หรือแม้แต่สถาปนาให้คงอยู่ต่อไปนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจตัวบท เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะช่วยให้ทำความเข้าใจวิถีคิดของคนในสังคมนั้น ๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

5.1.2 การสื่อความหมายทางสังคมจากวาทกรรม

วาทกรรมเป็นถ้อยคำ กลุ่มคำ หรือข้อความที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต การปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ได้ตอบซึ่งกันและกัน สร้างความหมาย กำหนดและควบคุมความรู้ความคิด ผ่านการเลือกใช้องค์ประกอบทางภาษา และมีปฏิบัติการที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคม เช่น จัดระเบียบ ครอบงำ ปิดกั้น ต่อสู้ ต่อรอง ฯลฯ (โสภี อุณหะยา. 2549 : 53) วาทกรรมจึงเป็นมากกว่าเรื่องราวของภาษาหรือคำพูด แต่มีภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรม (discourse practices) ซึ่งรวมถึงจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2543 : 21) กล่าวได้ว่า ภาษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างวาทกรรม ทั้งนี้ จากการศึกษาวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ที่ปรากฏในงานชาติพันธุ์นิพนธ์ เอกสารทางประวัติศาสตร์ รวมถึงข้อความลายลักษณ์ที่นำเสนอเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน พบว่าวาทกรรมเหล่านี้สื่อความหมายในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องรัฐชาติ

ในราวพุทธศตวรรษที่ 19 ดินแดนที่เป็นภาคอีสานของประเทศไทยในปัจจุบันได้เริ่มมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งได้สถาปนาศูนย์อำนาจขึ้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ที่เรียกกันว่า อาณาจักรล้านช้าง การเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรลาว/ล้านช้างนี้ ทำให้ผู้คนในภาคอีสานซึ่งอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงมี “ความเป็นลาว” ร่วมกันกับคนที่อยู่ฝั่งซ้าย ทั้งด้านเชื้อชาติ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และคติความเชื่อ จนกระทั่งในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ประเทศไทยได้เริ่มขยายอิทธิพลมายังบริเวณภาคอีสาน และได้เข้าครอบครองเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2436 และรัฐไทยได้ทำการปฏิรูปการปกครองให้เป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล นับเป็นการผนวกอีสานให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยหรือสยามในขณะนั้นได้อย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้อีสานถูกแบ่งแยกออกจากดินแดนลาวอย่างเด็ดขาด และทำให้คนในภาคอีสานเกิดสำนึกท้องถิ่นที่อิงอยู่กับพื้นที่การปกครองของรัฐ โดยรัฐไทยได้ดำเนินการปลุกฝัง “ความเป็นไทย” ผ่านกฎระเบียบข้อบังคับ เช่น การกำหนดให้ใช้คำว่า “ชาติไทยในบังคับสยาม” ในการระบุสัญชาติของคนพื้นเมือง อีกทั้งยังได้จัดระบบการศึกษาให้เป็นเอกภาพ โดยได้ถ่ายทอดภาษา วัฒนธรรม และความรู้ประวัติศาสตร์ไทยให้กับคนพื้นเมือง เป็นการกลืนกลายชนพื้นถิ่นที่มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมให้มาเป็นแบบ

เดียวกันกับส่วนกลาง อันเป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างรัฐชาติ (Nation State) ซึ่งจะต้องมีกระบวนการปลูกฝัง “ความเป็นชาติ” ลงในองค์ประกอบสำคัญของรัฐสมัยใหม่ซึ่งก็คือ “ประชาชน” โดยการสร้างความรู้สึกแน่นแฟ้นว่าประชาชนทุกคนในรัฐนั้นเป็นพวกเดียวกัน โดยรัฐชาตินับเป็นรูปแบบหนึ่งของหน่วยการปกครองระดับประเทศในปัจจุบัน เป็นมโนทัศน์ทางรัฐศาสตร์ที่กำหนดว่าประเทศนั้นมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ 1) มีประชากรแน่นอน 2) มีดินแดนแน่นอน และ 3) มีรัฐบาลหรือมีอำนาจอธิปไตยแน่นอนเป็นของตนเอง

การพยายามสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ของกลุ่มผู้นำการปกครอง โดยผ่านวาทกรรม เช่น กฎระเบียบข้อบังคับ หรือประวัติศาสตร์นิพนธ์ นับเป็นการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมือง อันได้แก่ความคิดทางการเมืองที่ผู้ปกครองและผู้นำทางการเมืองต้องการนำมาใช้กับประชาชนเพื่อประโยชน์ในการปกครองและควบคุมดูแล เป็นการสร้างความเชื่อให้เกิดขึ้นกับประชาชนหรือคนส่วนใหญ่ของสังคม โดยเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนาและจิตวิทยา อุดมการณ์ทางการเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นทั้งต่อฝ่ายที่เป็นผู้ปกครองเพื่อใช้สร้างความชอบธรรมมาอธิบายถึงอำนาจบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบ ตลอดจนความภักดีต่อระบอบการปกครอง เพื่อให้ผู้ใต้ปกครองต้องการให้การยอมรับและเชื่อฟังผู้ปกครอง ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและยอมรับการลงโทษ ในขณะที่อุดมการณ์ทางการเมืองก็มีความหมายและความสำคัญกับผู้ใต้ปกครองในการใช้อำนาจการปฏิเสธ การไม่ยอมรับอำนาจ ความชอบธรรม การปกครองและระบอบการปกครองที่มาจากฝั่งผู้ปกครองหรือรัฐ (พิศาล มุกตารศรี. 2556 : 8-11) กล่าวได้ว่า ฝ่ายรัฐได้พยายามสร้างวาทกรรม “ความเป็นไทย” เพื่อแทนที่ “ความเป็นลาว” ที่มีอยู่แต่เดิมและโน้มน้าวให้คนพื้นถิ่นในอีสานได้กลืนกลายเป็นกลุ่มเดียวกันกับคนท้องถิ่นอื่นที่รัฐได้พยายามรวบรวมและสร้างให้เป็นรัฐชาติสมัยใหม่ วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นในยุคเศรษกิจบาลนี้จึงสื่อความหมายทางสังคมในเรื่องรัฐชาติ

2. วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องชาตินิยม

เมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ไทยจะพบว่า การสร้างรัฐประชาชาติของไทยเป็นกระบวนการที่เริ่มขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จากการกำหนดเส้นเขตแดนและการปฏิรูประบบราชการที่ทำให้รัฐบาลมีอำนาจบริหารปกครองทั่วราชอาณาจักรสยาม รวมถึงการปลูกฝังและกระตุ้นให้ประชาชนในอาณาจักรในความเป็นชาติไทยเรื่อยมาจนกระทั่งสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระองค์ได้พยายามสร้างสำนึกรัก “ชาติไทย” ด้วยเช่นกัน แต่ความเข้มข้นของการสร้างจิตสำนึกความรักชาติปรากฏเด่นชัดที่สุดในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้เปลี่ยนระบอบการปกครองจากแบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามที่ได้ขยายผลการสร้างสำนึกรัก “ชาติไทย” ในสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการกระตุ้นเร้าสำนึก “ชาตินิยม” ด้วยการออก “ประกาศรัฐนิยม” บังคับให้คนในประเทศใช้โดยทั่วกัน ถึงแม้ว่าใน

ระยะแรกอาจจะไม่ได้รับการยอมรับหรือได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากเท่าใดนักก็ตาม แต่จากประกาศในครั้งนั้นก็ยังมีผลบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน

โดยเฉพาะประกาศที่เกี่ยวข้องกับความป็นกลุ่มชนในประเทศ อันได้แก่ ประกาศรัฐนิยมฉบับที่ 1 “เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ” บังคับใช้เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 โดยมีความสรุปว่า ในการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติให้ใช้ว่า ไทย ส่วนภาษาอังกฤษชื่อประเทศให้ใช้ว่า Thailand ส่วนชื่อประชาชนและสัญชาติให้ใช้ว่า Thai, ประกาศรัฐนิยมฉบับที่ 3 “เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย” ประกาศเมื่อ 2 สิงหาคม 2482 ความสรุปว่า รัฐบาลเห็นว่าการเรียกชาวไทยบางส่วนไม่ต้องตามชื่อเชื้อชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียก การเรียกชื่อตามภาคหรือพวก เช่น ไทยเหนือ ไทยอีสาน ไทยใต้ หรือไทยอิสลาม เป็นการไม่สมควร ให้เลิกเรียกแบบนั้น และให้ใช้คำว่า ไทย แก่ชาวไทยทั้งหมดโดยไม่แบ่งแยก และประกาศรัฐนิยมฉบับที่ 9 “เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง” ประกาศเมื่อ 24 มิถุนายน 2483 ความสรุปได้ว่า ให้ชนชาติไทยรู้จักเป็นเกียรติยศในการพูดหรือใช้ภาษาไทย ให้ศึกษาให้รู้หนังสือไทยอย่างน้อยต้องอ่านออกเขียนได้ ไม่เอาสำเนียงตามท้องถิ่นหรือสถานที่กำเนิดมาเป็นเครื่องแสดงความแตกแยกกัน ทุกคนต้องถือว่าตนเป็นไทยและต้องเป็นพลเมืองของชาติ จะเห็นได้ว่า ประกาศรัฐนิยมที่กล่าวมาข้างต้นมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์โดยตรง กล่าวคือ ในการใช้ชื่อเรียกจะต้องเรียกชื่อตามภาคที่อาศัยอยู่คือเรียกว่า ไทยเหนือ ไทยอีสาน ไทยใต้ ไม่ให้เรียกตามชาติพันธุ์ของตนเช่น ผู้ไท กะเลิง แสก ฯลฯ นอกจากนี้ การใช้ภาษาในชีวิตประจำวันก็ให้ใช้เป็นภาษาไทยไม่ให้ใช้ภาษาประจำถิ่นพูด โดยให้เหตุผลว่าเป็นการแสดงความแตกแยกของคนในชาติ

นอกจากประกาศรัฐนิยมที่นับเป็นวาทกรรมที่สื่อความหมายถึงอุดมการณ์ทางการเมืองในเรื่องชาตินิยม อันส่งผลกระทบต่อผู้คนในประเทศ โดยเฉพาะคนพื้นถิ่นที่จะต้องปรับวิถีการใช้ชีวิตให้เป็นแบบเดียวกับส่วนกลางโดยเริ่มตั้งแต่การใช้คำเรียกชื่อกลุ่ม หรือการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน ก็ยังปรากฏนโยบายที่รัฐใช้จัดการกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่รัฐมองว่าเป็นภัยต่อประเทศอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากต่างประเทศเช่น ชาวจีนและชาวเวียดนาม ซึ่งมีทั้งนโยบายการกลืนกลาย และนโยบายบูรณาการชาติให้เป็นชนชาติไทย และผลกระทบอันเนื่องมาจากนโยบายเหล่านี้ ทำให้ลูกหลานที่เกิดขึ้นในภายหลังได้พยายามสร้างตัวตนขึ้นมาใหม่ในสังคมไทย โดยการเรียกตนเองว่าเป็น “ไทยใหม่” นอกจากนี้ก็ยังมีชนอีกกลุ่มที่รัฐพยายามจัดการให้อยู่ในการควบคุมของรัฐและถูกมองว่าเป็น “คนชายขอบ” นั่นก็คือ “ชนกลุ่มน้อย” โดยเฉพาะชาวเขา ที่เป็นทั้งคนชายขอบทางภูมิศาสตร์และชายขอบทางสังคม ซึ่งมีความเป็นพลเมืองของรัฐเพียงแค่การได้อยู่อาศัยในประเทศเท่านั้น แต่ไม่ได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองบางอย่างเช่นชนกลุ่มใหญ่ โดยเฉพาะเรื่อง “สัญชาติ” ที่นับเป็นปัญหาหลักที่ชนกลุ่มน้อยได้พยายามต่อสู้หรือเรียกร้องสิทธิมาช้านานแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้รับการตอบรับที่เป็นรูปธรรมจากภาครัฐ ทั้งนี้ ชนกลุ่มน้อยโดยเฉพาะ

ชาวเขา ในอดีตถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่เป็นภัยต่อสังคม เนื่องจากวาทกรรมชาวเขาได้ถูกสร้าง/ผลิตซ้ำผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น ชาวเขาในหนังสือพิมพ์/วิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งละครที่พยายามนำเสนอภาพลักษณ์ของชาวเขาในแง่ลบ เช่น เป็นพวกชอบทำไร่เลื่อนลอย หรือเป็นขบวนการค้ายาเสพติด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สามารถกล่าวได้ว่า ในยุคสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยเฉพาะสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการสร้างวาทกรรมเพื่อสื่อความหมายเรื่องชาตินิยม ซึ่งรัฐเป็นผู้สร้างวาทกรรมดังกล่าว โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือต้องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ และทุกคนในชาติไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตามจะต้องถือว่าตนเป็นคนไทยเท่านั้น ในการเรียกชื่อก็ให้เรียกว่า ไทยถิ่นต่าง ๆ ตามภูมิภาคที่ตนอาศัยอยู่ ห้ามมิให้เรียกชื่อตามกลุ่มชาติพันธุ์ตามกำเนิดของตน อีกทั้งในการใช้ภาษาพูดก็ให้พูดเป็นภาษาไทยกลางเช่นเดียวกันทั้งหมด คือมิให้พูดภาษาถิ่นของตนในสถานศึกษา นอกจากนี้ นโยบายการกลืนกลายและการบูรณาการชาติก็ได้ถูกนำมาใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่รัฐมองว่าเป็นภัยต่อประเทศ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จีนและเวียดนาม รวมถึงชนกลุ่มน้อยที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้ร้ายที่ทำลายชาติไม่ว่าจะเป็นการทำไร่เลื่อนลอยหรือค้ายาเสพติด การบังคับใช้กฎหมายหรือออกนโยบายต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ก็นับได้ว่าเป็นการสื่อความหมายเรื่องชาตินิยมด้วยเช่นกัน เพราะมีเป้าหมายหลักคือการสร้างความเป็นพลเมืองแห่งรัฐที่จะต้องปฏิบัติเฉกเช่นเดียวกันทั้งหมดตามที่รัฐกำหนด

3. วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องความเป็นอื่น

กระบวนการสร้างความหมายเพื่อแยกแยะกลุ่มชนต่าง ๆ ของรัฐ บนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของสังคมไทยนั้น เริ่มปรากฏตั้งแต่ช่วงแรกของกระบวนการสร้างรัฐชาติ เมื่อผู้นำทางการเมืองและการปกครองในศูนย์กลางของอำนาจ ได้เริ่มสร้างภาพความเป็นคนอื่น (the otherness) ให้กับคนในชาติด้วยทัศนคติที่มองว่า ความเจริญหรือความศิวิไลซ์นั้นเข้มข้นอยู่ในศูนย์กลาง คนที่อยู่ห่างออกไปจากศูนย์กลางจึงห่างไกลความเจริญ และถ้าอยู่ห่างออกไปกว่านั้นอีกก็ถึงกับเรียกว่าเป็น “คนป่า” และมักมีนัยของความหมายที่แฝงความดูถูก/เหยียดหยาม ทั้ง ๆ ที่พวกเขาต่างก็เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินเดียวกัน นัยที่เกิดขึ้นจากการสร้างภาพดังกล่าว ได้กลายเป็นวาทกรรมหรือนิยามความหมายเชิงอำนาจที่ผลักให้คนที่อยู่ห่างไกลไปจากศูนย์กลางของอำนาจตกอยู่ในสถานะที่เรียกว่า สถานะชายขอบของสังคม (marginality) เท่ากับเป็นกระบวนการกีดกันให้คนที่อยู่ห่างไกลเหล่านั้น ไม่ได้รับหรือสูญเสียที่พึงมีพึงได้จากพัฒนาต่าง ๆ อย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระบวนการกลายเป็นชายขอบนั้น ทำให้เห็นถึงความรู้สึกของคนที่อยู่ในภาวะถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ กลายเป็นเพียงสิ่งของบางอย่าง อย่างในกรณีทีในอดีตกลุ่มชนที่ถูกเรียกว่า “ข้า” ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรืออยู่ตามป่าเขา กลายเป็นสิ่งที่สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือจับมาเป็นทาสได้ตามอำเภอใจ ดังเช่นที่ปรากฏใน “ประเพณีตีข้า” ซึ่งคนเหล่านั้นต้องตกอยู่ในภาวะจำยอม เพราะไม่สามารถโต้ตอบได้ รวมถึงผู้ที่มิสภาพเป็น “ไพร่” และ “ส่วย” ก็เช่นกัน นับเป็นการจัดลำดับ

ชนชั้นทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยผู้มีอำนาจเหนือกว่าและใช้อำนาจที่เหนือกว่านั้นกดขี่ข่มเหงคนที่ด้อยกว่า เหตุการณ์นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสื่อถึงอุดมการณ์ทางชนชั้นที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในอดีต

แม้ในเวลาต่อมากลุ่มชนที่เป็นชนเผ่าต่าง ๆ หรือในปัจจุบันเรียกว่ากลุ่มชาติพันธุ์นั้น จะไม่ได้ถูกกดขี่เหยียดเช่นเดิมแล้วก็ตาม เพราะในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการประกาศให้ยกเลิกประเพณีตีฆ่าและมีการเลิกทาส แต่การถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ก็ยังคงปรากฏอยู่ ด้วยนโยบายที่ต้องการให้คนไทยทั่วประเทศเป็นแบบเดียวกัน เช่น ใช้ภาษาไทยเหมือนกันหรือมีชื่อเรียกเหมือนกัน เป็นต้น รัฐจึงได้พยายามสร้างวาทกรรมความเป็นไทยขึ้นตลอดระยะเวลาหลายปี ในช่วงสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ ขณะเดียวกันกลุ่มชาติพันธุ์เองก็มีได้ยอมจำนนอย่างราบคาบเสียทีเดียว ดังจะเห็นได้จากการที่คนท้องถิ่นพยายามที่จะต่อสู้ขัดขืนไม่ยอมรับการครอบงำจากรัฐ อย่างเช่น เหตุการณ์ “กบฏผู้มีบุญ” หรือการที่บางคนพยายามที่จะโต้ตอบด้วยการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ที่เปรียบเสมือนเวทีให้ผู้คนได้แสดงออกทางการเมือง ฯลฯ การแสดงออกของคนในท้องถิ่น ด้วยท่าทีที่ไม่เห็นด้วยดังกล่าวนี้ นับเป็นปฏิกริยาโต้กลับของคนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งไม่ใช่กระแสหลักของประเทศอย่างคนไทยภาคกลาง และในอดีตภาคอีสานก็ถูกศูนย์กลางอำนาจมองว่าเป็นเพียง “ชายขอบ” ของรัฐสยามเท่านั้น มิได้อยู่ในสายตาเลย จนกระทั่งในยุคล่าอาณานิคมของตะวันตก ด้วยกลัวว่าจะสูญเสียประชากรและดินแดนไป จึงหันมาสนใจดินแดนภาคอีสานอย่างจริงจัง และพยายามครอบงำด้วยการปลุกฝัง “ความเป็นไทย” แทนที่ “ความเป็นลาว” ที่ผู้คนในดินแดนแถบนี้ยึดถืออยู่

ในเรื่องของอุดมการณ์ความเป็นอื่น ยังเกี่ยวข้องกับความเป็นชายขอบหรือชนกลุ่มน้อย โดยชนกลุ่มน้อยหมายถึง กลุ่มคนที่มีจำนวนน้อยกว่าประชากรส่วนใหญ่ซึ่งมีเอกลักษณ์หรือพันธะผูกพันด้วยเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา หรือลักษณะอื่น ๆ ที่เห็นได้ชัดเจนว่าแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ทั้งนี้ เรื่องความเป็นชายขอบหรือชนกลุ่มน้อยนี้ จะเห็นได้ว่า ภาครัฐได้มีส่วนสำคัญในกระบวนการสร้างความเป็นชายขอบให้กับชนกลุ่มน้อย อย่างการจัดจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยคำเรียกต่าง ๆ เช่น ชาวเขา ชาวไทยภูเขา กลุ่มคนบนพื้นที่สูง หรือแม้แต่เรียกว่าชนกลุ่มน้อยนั้น แสดงให้เห็นถึงมุมมองของรัฐที่มีต่อกลุ่มชนบางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มที่มีอาศัยอยู่บนที่สูง เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ถิ่นมูเซอ เป็นต้น ว่าเป็นความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ส่วนมากอาศัยอยู่บนพื้นราบอย่างชัดเจน ทำให้คนกลุ่มนี้กลายเป็นพลเมืองชั้นสองที่ยังไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงจากรัฐ ทั้งยังขาดสิทธิขั้นพื้นฐานบางอย่างที่พลเมืองที่อาศัยอยู่ในประเทศพึงจะได้รับ

นอกจากนี้ ชาวเขายังได้ถูกสร้างและสื่อความหมายให้เป็นคนชายขอบด้วยการถูกสร้างภาพลักษณ์ว่า เป็นกลุ่มที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมหรือมีความสามารถที่จะเลวร้ายได้ หากปล่อยเอาไว้โดยรัฐไม่เข้าไปป้องกันปราบ เช่น เป็นกลุ่มคนที่ทำลายป่า เป็นคอมมิวนิสต์ และเป็นผู้ค้ายาบ้า ทั้งนี้ กระบวนการสร้างภาพลักษณ์ที่มีมาอย่างน้อยเป็นเวลาหลายสิบปีทำให้คนชายขอบ

นอกจากจะถูกบีบไปอยู่ที่ชายขอบของการจัดการทรัพยากรของรัฐแล้ว ยังกลายเป็น “ผู้ร้าย” ที่พร้อมจะก่อปัญหาให้แก่สังคมได้ทุกเมื่อ และรัฐก็สร้างภาพว่าเป็นผู้ที่ยื่นมือมาช่วยเหลือผู้ร้าย แล้วตนก็กลายเป็นคนดี (อรรถจักร สัตยานุรักษ์. 2542 อ้างถึงใน กฤษดาวรรณ หงส์ลดาธรรม และจันทิมา เอี่ยมมานนท์. 2549 : 14) อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาเกี่ยวกับชาวเขาที่เป็นประเด็นสำคัญก็คือปัญหาเรื่องทัศนคติของคนต่างชาติพันธุ์ที่มีก่นำเอาวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ความคุ้นเคย ของตนมาเป็นสิ่งตัดสินพฤติกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ปัญหาชาวเขาจึงเป็นปัญหาซับซ้อนเกี่ยวเนื่องกับการเมืองชาติพันธุ์ และจะแก้ไขไม่ได้หากผู้เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และสื่อมวลชนไม่เข้าใจรากเหง้าของปัญหานี้ (กฤษดาวรรณ หงส์ลดาธรรม และจันทิมา เอี่ยมมานนท์. 2549 : 15) ด้วยปัญหาดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เองพยายามที่จะต่อสู้ด้วยการสร้างพื้นที่ทางสังคมจากการนำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนมาใช้เพื่อต่อสู้ต่อรอกับรัฐ เพื่อสร้างภาพลักษณ์และสื่อความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ เช่น การจัดงาน “ปีใหม่ม้ง หนึ่งในเดียวในอีสาน” ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่ตำบลกกสะทอน จังหวัดเลย เนื่องจากเห็นว่าการทำงานม้งสามารถสร้างมูลค่าจากทุนวัฒนธรรมได้ จะทำให้ภาครัฐหันมาให้ความสำคัญและอาจนำไปสู่การต่อรอกในเรื่องอื่นได้ เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์นอกจากจะเป็นกลุ่มชนที่มีความสำนึกร่วมในแง่ของการมีเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีเดียวกันแล้ว ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethno – religious Group) ด้วย ซึ่งจากการศึกษาพบว่าม้งกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนาที่มีบทบาทหรือดำรงอยู่ในภาคอีสานอยู่ 2 กลุ่ม คือ ไทยมุสลิม และไทยซิกข์ แต่เนื่องจากทั้งสองศาสนานี้ไม่ใช่ศาสนาหลักที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยนับถือ จึงมีสถานภาพเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทยมุสลิมในภาคอีสาน เนื่องจากชาวมุสลิมส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้น ชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานจึงเป็นเพียงชนกลุ่มน้อยที่มีลักษณะแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ในภาคอีสาน ไม่ว่าจะเป็นในด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณี ชาวไทยมุสลิมในภาคอีสานจึงพยายามสร้างพื้นที่ทางสังคมด้วยการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้น โดยเริ่มจากการเรียกกลุ่มของตนว่า “มุสลิมอีสาน” และได้พยายามปรับตัวให้เข้ากับพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงพยายามสร้างพื้นที่ทางสังคมให้เกิดการยอมรับในวงกว้างขึ้น โดยได้เข้าร่วมกับประชาคม (อุมมะฮ์) มุสลิมไทยอาเซียน และของโลก อีกทั้งความเคลื่อนไหวของมุสลิมอีสานยังได้ถูกขยายความและถูกนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ มากขึ้น มีการรับรู้ แลกเปลี่ยน เยี่ยมเยือน และร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นทางการกับประชาคมมุสลิมนอกภูมิภาคอย่างชัดเจนขึ้น เช่น งานเปิดมัสยิด งานสังคมสงเคราะห์ การจัดค่ายเยาวชนฤดูร้อน การจัดกิจกรรมมุสลิมสัมพันธ์ เป็นต้น (อิมรอน โสสะ. 2560 : ออนไลน์)

4. วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ในอดีตในยุคที่มีการพยายามสร้างรัฐชาติและรัฐพยายามที่จะแสดงอำนาจทางการเมืองเพื่อควบคุมหรือครอบงำให้คนในประเทศได้เป็นพลเมืองตามแบบที่รัฐต้องการคือ จะต้องม

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็ นวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันหรือการแสดงออกทางการใช้ภาษาและวัฒนธรรมที่จะต้องเป็นไปตามส่วนกลาง แต่ต่อมาเมื่อการศึกษาของมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น ผู้คนเริ่มตระหนักถึงความเท่าเทียมกันของคนในสังคม และตระหนักถึงความสำคัญของความเป็น “ชาติพันธุ์” (Ethnicity) จึงเกิดกระบวนการเปิดพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Space) ของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อตอบโต้คติทางชาติพันธุ์ (Ethnocentrism) และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ตน เป็นการตอบโต้และกำหนดนิยามความเป็นกลุ่มของตนด้วยตนเอง แทนที่จะมีเพียงอำนาจจากศูนย์กลางหรืออำนาจรัฐเป็นผู้จัดการเท่านั้น โดยรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ การออกมาแสดงควมมีตัวตนทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) ด้วยการสร้างอัตลักษณ์ของตน สร้างสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Rights) รวมทั้งภูมิปัญญาความรู้ (Indigenous Knowledge) ซึ่งเป็นสิทธิของท้องถิ่นที่รัฐในระบอบประชาธิปไตยจะต้องยอมรับ

ปัจจุบันสังคมโลกาภิวัตน์ได้หลอมรวมวัฒนธรรมอันหลากหลายให้ดำเนินไปในแนวเดียวกัน การปรับเปลี่ยนวิธีการแบบการกลืนกลาย (Assimilation) ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างรัฐชาติในสังคมที่ทำลาย กีดกัน บังคับวัฒนธรรมกลุ่มย่อยให้กลายมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ มาเป็นการบูรณาการผสมผสาน (Integration) จึงเป็นวิธีที่ทำให้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ลดลงกว่าเดิม เพราะมุ่งเพื่อนำสังคมไปสู่การตระหนักรู้ถึงการอยู่ร่วมกันและความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคมทั้งหมด แม้ว่าจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันก็ตาม ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์เองก็ได้พยายามสร้างปรับตัวและสร้างศักยภาพเพื่อเข้าถึงสิทธิที่ควรจะมีได้ รวมถึงสร้างอำนาจเพื่อช่วงชิงความหมายและปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ตนเองอย่างเลื่อนไหลไปตามบริบทโดยการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้วยการผลิตซ้ำและสร้างใหม่ทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ รวมถึงการฟื้นฟูความเป็นป็นชาติพันธุ์เพื่อช่วงชิงความหมายและพื้นที่ทางสังคมให้กับความเป็นชาติพันธุ์ของตน ทั้งนี้ ตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่มีความหลากหลายและเป็นพลวัตหรือเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้เสมอ อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นคือ บริบททางสังคมที่รัฐชาติและกระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น ในทางตรงกันข้าม กลุ่มชาติพันธุ์เองก็มีการตอบสนองต่อการครอบงำจากรัฐชาติและมีการใช้กลไกของโลกาภิวัตน์ในการรื้อฟื้นและสร้างขึ้นใหม่ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

การที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสานพยายามที่จะสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้น ด้วยการสร้างวาทกรรมขึ้นมาใหม่ แล้วนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ นับเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อให้กลุ่มของตนมีบทบาทและเป็นที่ยอมรับของสังคม นอกจากนี้ เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเป็นที่รู้จักมากขึ้นจึงได้ใช้ชื่อ/คำเรียกชาติพันธุ์ในการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ อันได้แก่ การจัดงานท่องเที่ยว เช่น “งานปีใหม่ม้ง หนึ่งเดียวในอีสาน” “งานปั่นฝ้าย สายบุญ จุลลภูธร ถิ่นภูไท” เป็นต้น หรือการจัดงานเพื่อ

ส่งเสริมความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น “งานเสวนากุญแจโลก” “งานวันผู้ไทโลก” “งานวันแคว้นสลิมนอีสาน” เป็นต้น หรือนำมาเป็นคำขวัญประจำท้องถิ่น เช่น คำขวัญประจำจังหวัด ประจำอำเภอ หรือ หมู่บ้าน จึงกล่าวได้ว่า ในยุคหลังที่มีความตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นพหุวัฒนธรรมของสังคมไทย ผู้คนในสังคมไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือคนในกลุ่มชาติพันธุ์เองต่างก็พยายามที่จะสร้างความเป็นอัตลักษณ์ขึ้นมา เพื่อประโยชน์ในแง่ของการธำรงชาติพันธุ์และในบางครั้งก็แฝงเหตุผลทางด้านธุรกิจและการท่องเที่ยวด้วย การสร้างวาทกรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาทั้งหมด จึงนับเป็นการสื่อความหมายทางสังคมในเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

จากการผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) ซึ่งได้กล่าวถึง กระบวนการสร้างและสื่อความหมายทางสังคมจากตัวบทวาทกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบทที่เกี่ยวข้องกับคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ซึ่งผลการศึกษาพบว่ามีการสื่อความหมายทางสังคมใน 4 เรื่อง คือ วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องรัฐชาติ วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องชาตินิยม วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องความเป็นอื่น และวาทกรรมสื่อความหมายเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยการสื่อความหมายทางสังคมดังกล่าวนี้แฝงไปด้วยอุดมการณ์ต่างๆ 5 อุดมการณ์ ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง อุดมการณ์ความเป็นอื่น อุดมการณ์ทางชนชั้น อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ และอุดมการณ์ทางศาสนา ทั้งนี้ ในการสื่ออุดมการณ์ได้ใช้กลวิธีทางภาษาต่างๆ ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

5.2 กลวิธีทางภาษาที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์

ภาษาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความคิดของมนุษย์ มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ในสังคม ขณะเดียวกันภาษาก็ยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังสามารถสื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อีกด้วย เพราะภาษาที่คนในสังคมใช้สื่อสารร่วมกันล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมทั้งสิ้น

กลวิธีทางภาษา (linguistic strategies) เป็นหนึ่งในกลวิธีการผลิตตัวบทซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปในข้อความสื่อไปยังผู้รับสาร เนื่องจากตัวบทแต่ละตัวบทผ่านการเลือกใช้ภาษาที่แฝงวัตถุประสงค์หรือมีเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสาร (หรือผู้ผลิตตัวบท) สื่อไปยังผู้รับสาร (ผู้บริโภคตัวบท) ด้วยกิจกรรมการสื่อสารบางประการ นอกจากนี้ ตัวบทหรือข้อความประเภทต่าง ๆ ก็มักจะเจือปนด้วยกลวิธีทางภาษาที่แตกต่างกันไปด้วย โดยมีระบบของการเลือกใช้ภาษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ด้วย (จันทิมา อังคพณิชกิจ. 2557 : 138)

ผลการวิเคราะห์อุดมการณ์ที่พบในตัวบทวาทกรรมที่มีบริบทหรือเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานและกลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อสื่ออุดมการณ์นั้น ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.2.1 อุดมการณ์ทางการเมือง

อุดมการณ์ทางการเมือง คือความคิดทางการเมืองที่ผู้ปกครองและผู้นำทางการเมืองต้องการนำมาใช้กับประชาชนเพื่อประโยชน์ในการปกครองและควบคุมดูแล ถือเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นกับประชาชนหรือคนส่วนใหญ่ของสังคม อันเป็นความเชื่อที่เชื่อมโยงผู้คนกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนาและจิตวิทยา เพื่อรับใช้ผลประโยชน์แก่ชนชั้น กลุ่ม หรือสมาคม จึงอาจกล่าวได้ว่า อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นทั้งต่อฝ่ายที่เป็นผู้ปกครองเพื่อใช้สร้างความชอบธรรมมาอธิบายถึงอำนาจ บทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบ ตลอดจนความภักดีต่อระบอบการปกครอง เพื่อให้ผู้ใต้ปกครองต้องให้การยอมรับและเชื่อฟังผู้ปกครอง ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและยอมรับการลงโทษ ในขณะที่เดียวกันอุดมการณ์ทางการเมืองก็มีความหมายและความสำคัญกับผู้ใต้ปกครองในการใช้อำนาจถึงการปฏิเสธ การไม่ยอมรับอำนาจ ความชอบธรรม การปกครองและระบอบการปกครองที่มาจากฝั่งผู้ปกครองหรือรัฐ (พิศาล มุกตารัศมี. 2556 : 8-11)

จากการศึกษาพบว่า อุดมการณ์ทางการเมืองที่ถ่ายทอดผ่านตัวบทที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ประกอบด้วยชุดความคิดย่อย 2 ชุด ได้แก่ แนวคิดเรื่องรัฐชาติ และแนวคิดเรื่องชาตินิยม ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องรัฐชาติ

“รัฐ” (State) หมายถึง ชุมชนทางการเมืองของมนุษย์ อันประกอบด้วยดินแดน มีประชากร มีรัฐบาลปกครอง และมีอำนาจอธิปไตยของตัวเอง ส่วน “ชาติ” (Nation) หมายถึง กลุ่มคนที่ผูกพันเข้าด้วยกัน และระลึกรถึงความคล้ายคลึงกันด้วยภาษาและวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเป็นชาติ ดังนั้น “รัฐชาติ” (Nation State) จึงเป็นกระบวนการปลูกฝัง “ความเป็นชาติ” ลงในองค์ประกอบของรัฐสมัยใหม่ซึ่งก็คือ “ประชาชน” โดยการสร้างความรู้สึกระหว่างประชาชนทุกคนในรัฐนั้นเป็นพวกเดียวกัน ทั้งนี้ คำว่า “รัฐชาติ” (Nation State) นี้แต่เดิมเรียกว่า “รัฐประชาชาติ” (National State) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของหน่วยการปกครองระดับประเทศในปัจจุบัน เป็นมโนทัศน์ทางรัฐศาสตร์ที่กำหนดว่า ประเทศนั้นมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ 1) มีประชากรแน่นอน 2) มีดินแดนแน่นอน และ 3) มีรัฐบาลหรือมีอำนาจอธิปไตยแน่นอนเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่แยกประเทศในอดีตออกจากประเทศในปัจจุบัน (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. 2544 : 41)

สำหรับประเทศไทยก่อนที่จะสถาปนาเป็นรัฐชาติไทยนั้น มีระบบการปกครองเป็นแบบรัฐจารีตมาก่อน ต่อมาในช่วงปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดระบบการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาลขึ้น โดยได้ขยายแนวคิดนี้ไปยังหัวเมืองต่าง ๆ เพื่อให้มีรูปแบบการปกครองแบบเดียวกันทั่วทั้งประเทศ ทั้งนี้ รัฐไทยได้เริ่มขยายอำนาจมาในดินแดนภาคอีสานตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2320 แล้ว แต่มาสามารถผนวกหัวเมืองในบริเวณ

นี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งได้สำเร็จด้วยนโยบายการปฏิรูปการปกครองแบบเทศาภิบาล ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2435 ด้วยมูลเหตุที่ว่ารัชกาลที่ 5 ทรงพระราชดำริว่า การปกครองในดินแดนเท่าที่เป็นอยู่ยังห่างพระเนตรพระกรรณอยู่มาก อีกทั้งยังห่างไกลต่อความเจริญ ประกอบกับสมัยนั้นดินแดนอินโดจีนกำลังถูกคุกคามจากประเทศอำนาจล่าเมืองขึ้น จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดราชการบริหารส่วนภูมิภาคขึ้นใหม่ นับเป็นการจัดการปกครองเป็นแบบรัฐชาติในช่วงแรกของไทย

กลวิธีการใช้ภาษาที่ใช้สื่อความหมายว่าด้วยเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองว่าด้วยเรื่องรัฐชาติ มีดังนี้

1) การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choices)

การเลือกใช้คำศัพท์เป็นกลวิธีทางศัพท์ (Lexicalization) ประเภทหนึ่งเพื่อสื่อความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารหรือผู้เขียน แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995 : 185) ชี้ให้เห็นว่าการเลือกใช้คำศัพท์ของผู้เขียนในฐานะผู้ผลิตตัวบทนั้นเป็นเรื่องที่แปรไปตามปัจจัยทางสังคมรวมทั้งจะต้องเผชิญกับกระบวนการทางสังคมวัฒนธรรมในวงกว้างอีกด้วย การใช้คำศัพท์ที่ต่างมุมมองกันของผู้เขียนที่มีประสบการณ์หรืออยู่ในวงการหรือชุมชนที่ต่างกัน ย่อมทำให้เห็นมุมมองของผู้เขียนเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวถึงและการเลือกใช้ภาษาก็ต่างกันไปด้วย (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2557 : 140) ทั้งนี้ จากการศึกษาพบกลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์ อันได้แก่ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) โดยการเรียกชื่อเป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีปฏิบัติทางสังคม และยังเป็นกลวิธีทางภาษากลวิธีหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงได้เป็นอย่างดีและมักจะเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม การมีชื่อจะทำให้ชื่อเรียกจึงมีใช้เพียงลักษณะทางภาษาเท่านั้น แต่ยังแฝงด้วยทัศนคติและความคิดทางสังคมบางอย่างที่บุคคลมีต่อสิ่งที่กล่าวถึง นอกจากนี้ การเลือกใช้ชื่อเรียกอย่างใดอย่างหนึ่งยังสะท้อนทัศนคติที่เป็นด้านลบหรือด้านบวกและมุมมองของผู้ใช้ภาษาได้อีกด้วย (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2557 : 140-141) ทั้งนี้ ปรากฏการใช้คำเรียกชื่อที่แสดงถึงอุดมการณ์ทางการเมืองอันเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติ ดังต่อไปนี้

1.1) การใช้คำเรียก “ชาติไทยในบังคับสยาม” แทนการใช้ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์

ปรากฏในพระราชโองการเกี่ยวกับการลงสัญญาชาติสำหรับเขียนเอกสารราชการ ซึ่งเคยใช้ว่า ชาติลาว ชาติเขมร ส่วย ผู้ไทย ฯลฯ โดยกรมหลวงสรรพลีธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์โปรดให้มีสารตราตั้งเป็นทางราชการให้ประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทย (สยาม) ไม่ว่าจะเป็กลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม จะต้องระบุว่าตนเป็น “ชาติไทยในบังคับสยาม” อันเป็นการถูกทำให้เป็น “คนไทย” เหมือนกันทั้งหมด กล่าวคือ คนทุกกลุ่มทุกชาติพันธุ์ในพื้นที่ดินแดนนี้ต้องเป็น “คนไทย” และอยู่ใน “บังคับสยาม” เท่านั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของรัฐชาติที่มีผลต่อการกำหนดความเป็นเชื้อชาติของคนในชาติ ดังข้อความในพระราชโองการที่ว่า

“แต่นี้สืบไป ให้เจ้าหน้าที่แต่ละแผนกทุกหัวเมืองใหญ่ น้อย ในมณฑล ตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อจะมีการสำรวจสำมะโนครัว หรือ...ว่ามีราษฎรมาติดต่อกัน ที่จะต้อง ใช้แบบพิมพ์ของทางราชการ ให้ปฏิบัติใหม่โดยลงในช่องสัญญาชาติว่า **ชาติไทยในบังคับสยาม** ทั้งหมด ห้ามมิให้ลงหรือเขียนในช่องสัญญาชาติว่า ชาติลาว ชาติเขมร ส่วย ผู้ไทย ฯลฯ ดังที่ได้ ปฏิบัติมาแต่ก่อนเป็นอันขาด”

(มหาสิลา วีระวงศ์. ประวัติศาสตร์ลาว. 2535 : 169)

1.2) การใช้คำแสดงทิศแทนคำว่า “ลาว” ในคำเรียกชื่อมณฑลต่าง ๆ

โดยเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งได้ทรงนำรูปแบบการปกครองแบบตะวันตกมาปรับใช้กับสยามเพื่อให้สยาม เป็นรัฐสมัยใหม่เช่นเดียวกับตะวันตก และทำให้ฐานะกษัตริย์ของพระองค์มีอำนาจสูงสุด เป็นสถาบัน กษัตริย์แห่งสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จากการปรับปรุงดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรัฐหลาย ประการ เช่น เกิดการควบคุมจัดสรรทรัพยากรของรัฐเสียใหม่ รวมไปถึงเกิดการขยายอำนาจการ ปกครองไปสู่ดินแดนรอบนอก โดยการปรับเปลี่ยนที่สำคัญประการหนึ่งอันเป็นการขยายอำนาจการ ปกครองดังกล่าวก็คือ การจัดการระบบการปกครองให้เป็นแบบเทศาภิบาล และให้มีการเปลี่ยนแปลง ชื่อมณฑลด้วยการประกาศให้เลิกใช้คำว่า “ลาว” ที่เป็นชื่อมณฑล และให้ใช้ชื่อทิศเรียกพื้นที่ทางการ ปกครองต่าง ๆ แทน เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีชื่อ “ลาว” แต่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ สยามหรือรัฐไทย อีกทั้งยังถือเป็นการลดทอนความแตกต่างทางชาติพันธุ์ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาเรื่องคน ในบังคับของต่างชาติ (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 36) โดยเปลี่ยน มณฑลลาวพวน เป็น “มณฑลฝ่าย เหนือ” มณฑลลาวท้าว เปลี่ยนเป็น “มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ” มณฑลลาวกลาง เป็น “มณฑล นครราชสีมา” และต่อมาใน ปี พ.ศ.2443 ได้เปลี่ยนมณฑลฝ่ายเหนือ เป็น “มณฑลอุดร” และมณฑล ตะวันออกเฉียงเหนือเป็น “มณฑลอีสาน” (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2549)

2) การใช้มูลบท (presuppositions)

การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจได้โดยนัยว่ามีข้อความ อื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว หรือมีความคิดและเจตนา บางอย่างแฝงอยู่ในข้อความในตัวบท แฟร์คล็อฟ (Fairclough. 2010) มองว่ามูลบทเกี่ยวข้องกับวาท กรรมในแง่ที่โยงไปกับความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมที่ผู้พูดผู้ฟังมีอยู่ร่วมกันและยังเกี่ยวพันกับเรื่องของ อำนาจและอุดมการณ์อีกด้วย โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ มูลบทที่บอกถึงสิ่งที่มีอยู่ มูลบทที่ บอกอดีต ปัจจุบันและอนาคต และมูลบทที่บอกการตีค่าในสิ่งที่ตีที่ฟังปรารภนา มูลบททั้งสาม ประเภทอาจมีรูปภาษาที่สื่อให้เกิดการตีความได้ชัดเจน หรือที่เรียกว่า ตัวบ่งชี้มูลบท

(presupposition triggers) (Levinson. 1983 อ้างถึงใน จันทิมา อังคพณิชกิจ. 2557 : 152) ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า มีการใช้มูลบทเพื่อสื่อถึงอุดมการณ์ทางการเมืองอันเกี่ยวกับรัฐชาติ ดังนี้

“...เป็นเช่นนั้นมาจนถึงสมัยเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองพระราชอาณาเขตตั้งแต่ พ.ศ. 2435 เป็นต้นมา ด้วยทรงพระราชปรารภว่า ลักษณะการปกครองแบบเดิม นิยมให้เป็นอย่างประเทศราชาธิราช (Empire) อันมีเมืองคนต่างชาติต่างภาษาเป็นเมืองขึ้นอยู่ในพระราชอาณาเขต จึงถือว่าเมืองชายพระราชอาณาเขต 3 มณฑลนั้นเป็น “เมืองลาว” และเรียกชาวเมืองซึ่งอันที่จริงเป็นชน “ชาติไทย” ว่าลาว แต่ลักษณะการปกครองอย่างนั้นพ้นเวลาอันสมควรเสียแล้ว ถ้าคงไว้จะกลับให้โทษแก่บ้านเมือง จึงทรงพระราชดำริให้แก้ลักษณะการปกครอง เปลี่ยนเป็นอย่างพระราชอาณาเขต (Kingdom) ประเทศไทยรวมกัน เลิกประเพณีที่มีเมืองประเทศราชถวายต้นไม้ทองเงิน และให้เปลี่ยนนามมณฑลลาวเฉียงเป็น “มณฑลพายัพ” เปลี่ยนนามมณฑลลาวท้าวเป็น “มณฑลอีสาน” ตามทิศของพระราชอาณาเขต ทั้งให้เลิกเรียกไทยชวามณฑลทั้ง 3 นั้นว่า ลาวด้วย แต่เดิมนั้นก็เรียกรวมกันว่า “ไทยเหนือ” แทนเรียกว่าลาว ถ้าเรียกแยกกันก็เรียกตามชื่อมณฑลที่อยู่ว่า ชวามณฑลพายัพ ชวามณฑลอุดร และชวามณฑลอิสาน...”

(นิทานโบราณคดี. 2503 : 380 - 381)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาก่อนคือ การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเปลี่ยนแปลงวิธีการปกครองพระราชอาณาเขตจากแบบเดิมซึ่งล้าสมัยแล้ว และกล่าวถึงเหตุการณ์ในปัจจุบันว่า “ถ้าคงไว้จะกลับให้โทษแก่บ้านเมือง” ดังนั้น พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริให้เปลี่ยนวิธีการปกครองเป็นแบบพระราชอาณาเขต (Kingdom) เช่นเดียวกับตะวันตก และให้เปลี่ยนนามมณฑลที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ลาว” เป็นชื่อทิศแทนเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีชื่อ “ลาว” แต่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย ถือเป็นกรหลีกเลียงการคุกคามจากประเทศตะวันตกอย่างหนึ่ง

3) การใช้วัจนกรรมชี้แนะ (directive)

วัจนกรรมเป็นถ้อยคำที่บ่งเจตนา กล่าวคือ ถ้อยคำที่คนเราใช้สื่อสารกันนั้นมักจะต้องมีเจตนาบางอย่างอยู่ด้วย เช่น ขอร้อง เชิญชวน เตือน สั่ง เราสามารถตีความถ้อยคำที่สื่อสารออกมาเหล่านั้น และทำให้ทราบเจตนาของผู้ส่งสารได้ว่าต้องการบ่งการกระทำอะไร การใช้วัจนกรรมเป็นการใช้ภาษาที่แสดงเจตนาบางอย่างที่ผู้เขียน/ผู้พูดแสดงการปฏิสัมพันธ์โดยตรงต่อผู้อ่าน/ผู้ฟัง เพื่อให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง (จันทิมา อังคพณิชกิจ. 2557 : 156) ทั้งนี้ วัจนกรรมที่พบในวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ จัดอยู่ในกลุ่มวัจนกรรมชี้แนะ (directive) อันเป็นวัจนกรรมที่

แสดงถึงความพยายามของผู้พูดที่ต้องการให้ผู้ฟังกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้ฟังจะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต อันได้แก่ การใช้คำสั่ง โดยปรากฏการใช้คำกริยาที่แสดงการสั่งไม่ให้กระทำบางอย่างโดยใช้คำว่า “ให้” และ “ห้ามมิให้...” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“แต่นี้สืบไป **ให้**เจ้าหน้าทีแต่ละแผนกทุกหัวเมืองใหญ่น้อยในมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อจะมีการสำรวจสำมะโนครัว ...**ให้**ปฏิบัติใหม่โดยลงในช่องสัญญาชาติว่า ชาติไทยในบังคับสยาม ทั้งหมด **ห้ามมิให้**ลงหรือเขียนในช่องสัญญาชาติว่า ชาติลาว ชาติเขมร ส่วย ผู้ไทย ฯลฯ ดังที่ได้ปฏิบัติมาแต่ก่อนเป็นอันขาด”

(มหาสิลา วีระวงศ์. ประวัติศาสตร์ลาว. 2535 : 169)

1.2 แนวคิดเรื่องชาตินิยม

พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2553 : 302) ให้ความหมายคำว่า “ชาตินิยม” (nationalism) ว่าหมายถึง ลัทธิความเชื่อของกลุ่มบุคคลที่เชื่อในความเป็นชาติและผูกพันกันทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรม ความเชื่อและความรู้สึกดังกล่าวทำให้เลือกภาษาแม่ของกลุ่มตนเป็นภาษาประจำกลุ่มหรือภาษาประจำชาติเพื่อแสดงความเป็นอิสระและสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม ความผูกพันดังกล่าวเป็นความผูกพันทางสังคมและวัฒนธรรม (sociocultural attachment) ในทางตรงข้าม หากกลุ่มสังคมใดประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยสมาชิกในกลุ่มความผูกพันในเชิงเครื่องมือ (instrumental attachment) ซึ่งหมายถึง ความผูกพันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน จึงต้องรวมกลุ่มเป็นชาติเดียวกัน โดยเลือกภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นภาษาประจำกลุ่มหรือภาษาประจำชาติ ความผูกพันและความเชื่อในการสร้างชาติดังกล่าวเรียกว่า ประชาชาตินิยม (nationalism)

ในขณะที่ เบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson. 2006 อ้างถึงใน พิศาล มุกดาร์ศรี. 2556 : 42) ได้ให้นิยามความเป็นชาติและแนวคิดชาตินิยมว่า เป็นชุมชนจินตนาการ (imagined community) ที่มีนัยของการสร้างความผูกพันและเชื่อมโยงผู้คนบนพื้นที่และเวลา โดยที่ผู้คนอาจไม่เคยพบหรือรู้จักกัน อยู่ห่างไกลกันและมีชีวิตอยู่คนละห้วงเวลาหรือคนละมิติเวลา กล่าวคือ เป็นทั้งผู้ที่มียังมีชีวิตอยู่ เสียชีวิตไปแล้วและยังไม่เกิดมา แต่ผู้คนทั้งหมดที่กล่าวมานั้นกลับถูกสร้างให้มีความรู้สึกผูกพันหรือมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันผ่านความเป็นชาติที่สร้างผ่านภาษา ดนตรี การศึกษาชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ ความทรงจำ อาหาร และรายละเอียดทางวัฒนธรรมต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นเครื่องมือที่ผู้ปกครองและรัฐบาลนิยมนำมาใช้กับผู้ใต้ปกครอง เนื่องจากเป็นอุดมการณ์ที่สามารถใช้เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ทั้งในทางกายภาพและวัฒนธรรมของประชาชนได้ง่ายและไม่ซับซ้อนมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับอุดมการณ์ทางการเมืองอื่น ๆ ทั้งนี้สาระสำคัญของอุดมการณ์ชาตินิยมก็คือ การทำให้ประชากรของรัฐหนึ่ง ๆ มีความรู้สึกรักชาติและ

ประเทศของตน สามารถเสียสละทุกอย่างให้ประเทศชาติ มีความรู้สึกผูกพันกับคนชาติเดียวกัน แม้จะไม่เคยรู้จักหรือไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน (เปรมโรจน์ บางอ้อ. 2556 : 1)

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นับเป็นช่วงเวลาแห่งการเริ่มต้นของระบบการเมืองใหม่และการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย ซึ่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งสำคัญของภูมิภาคอีสานทั้งในทางกายภาพและความรู้สึกนึกคิดของผู้คน โดยการเปลี่ยนระบบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 เป็นการนำสังคมการเมืองไทยเข้าสู่การเป็น “รัฐประชาชาติ” โดยคณะราษฎรได้ทำการสถาปนาระบบรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นสถาบันหลัก เทียบเคียงกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ที่มีมาแต่เดิม และได้รับรองให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ของการเป็นพลเมืองของรัฐ (อนุชิต สิงห์สุวรรณ. 2553 : 2) โดยเฉพาะเมื่อครั้งที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ออกประกาศรัฐนิยม 12 ประการ (ณรงค์ พ่วงพิศ. 2545) อันนับเป็นวาทกรรมที่สื่ออุดมการณ์ทางการเมืองว่าด้วยเรื่องชาตินิยมที่ปรากฏเด่นชัด ดังมีรายละเอียดโดยสังเขปต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ ประกาศเมื่อ 24 มิถุนายน 2482 ความสรุปได้ว่า ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติให้ใช้ว่า ไทย ส่วนภาษาอังกฤษ ชื่อประเทศให้ใช้ว่า Thailand ส่วนชื่อประชาชนและสัญชาติให้ใช้ว่า Thai

ฉบับที่ 2 เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ ประกาศเมื่อ 3 กรกฎาคม 2482 ความสรุปว่า รัฐบาลเห็นว่าคนไทยต้องร่วมป้องกันอันตรายหรือความเสื่อมโทรมของชาติโดยต้องไม่เปิดเผยสิ่งซึ่งอาจเป็นผลเสียหายแก่ชาติให้ชนต่างชาติ ไม่ทำตนเป็นตัวแทนหรือปากเสียงของต่างชาติ ไม่แอบอ้างชื่อชายที่ดินแดนชนต่างชาติ

ฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย ประกาศเมื่อ 2 สิงหาคม 2482 ความสรุปว่า รัฐบาลเห็นว่าการเรียกชาวไทยบางส่วนไม่ต้องตามชื่อเชื้อชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียก การเรียกชื่อตามภาคหรือพวก เช่น ไทยเหนือ ไทยอีสาน ไทยใต้ หรือไทยอิสลาม เป็นการไม่สมควร ให้เลิกเรียกแบบนั้น และให้ใช้คำว่า ไทย แก่ชาวไทยทั้งหมดโดยไม่แบ่งแยก

ฉบับที่ 4 เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี ประกาศเมื่อ 8 กันยายน 2482 ความสรุปได้ว่า เมื่อเห็นชักธงชาติ ธงชัยเฉลิมพล ธงเรือรบ ธงประจำกองยุวชนทหาร หรือได้ยินเพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี ให้แสดงความเคารพตามระเบียบเครื่องแบบหรือตามประเพณีนิยม

ฉบับที่ 5 เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่กำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย ประกาศเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2482

ฉบับที่ 6 เรื่องทำนองและเนื้อเพลงชาติ ประกาศเมื่อ 10 ธันวาคม 2482 ความสรุปได้ว่า ให้ใช้ทำนองของพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยกร) ตามแบบที่มีอยู่ ณ กรมศิลปากร ส่วนเนื้อร้องให้ใช้บทเพลงของกองทัพบก

ฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ ประกาศเมื่อ 21 มีนาคม 2482 ความสรุปได้ว่า คนที่มีกำลังกายดีต้องประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง ผู้ไม่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐำนนับว่าเป็นผู้ไม่ช่วยชาติ และไม่ควรถูกนับถือของชาวไทยทั่วไป

ฉบับที่ 8 เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมีสืบเนื่องจากการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็นไทย จึงต้องแก้ไขให้มีคำว่า สยาม และตัดทอนข้อความทำนองให้กะทัดรัดยิ่งขึ้น

ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง ประกาศเมื่อ 24 มิถุนายน 2483 ความสรุปได้ว่า ให้ชนชาติไทยรู้สึกเป็นเกียรติยศในการพูดหรือใช้ภาษาไทย ให้ศึกษาให้รู้หนังสือไทยอย่างน้อยต้องอ่านออกเขียนได้ ไม่เอาสำเนียงตามท้องถิ่นหรือสถานที่กำเนิดมาเป็นเครื่องแสดงความแตกแยกกัน ทุกคนต้องถือว่าตนเป็นไทยและต้องเป็นพลเมืองของชาติ

ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย ประกาศเมื่อ 15 มกราคม 2484 ความสรุปว่า ต้องแต่งกายให้เรียบร้อย ไม่ใช่ถุงแต่กางเกงขั้นในหรือไม่สวมเสื้อหรือนุ่งผ้าลอยชาย

ฉบับที่ 11 เรื่องกิจประจำวันของคนไทย ประกาศเมื่อ 8 กันยายน 2484 สรุปความว่า คนไทยพึงแบ่งเวลาวันหนึ่งเป็น 3 ส่วน คือ ปฏิบัติงาน ปฏิบัติกิจส่วนตัว และพักผ่อนหลับนอน บริโภคอาหารตรงเวลา ไม่เกิน 4 มื้อ นอนประมาณ 6 - 8 ชั่วโมง ออกกำลังกายอย่างน้อยวันละ 1 ชั่วโมง ใช้เวลาว่างกลางคืนทำงานที่คั่งค้างให้สำเร็จ หรือสนทนากับคนในครอบครัว หาความรู้โดยการฟังข่าวจากวิทยุ อ่านหนังสือ หรืออื่น ๆ

ฉบับที่ 12 เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา หรือคนทุพพลภาพ ประกาศเมื่อ 28 มกราคม 2485 ความสรุปว่า ให้ช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา คนทุพพลภาพในการสัญจรไปมา หรือในการหลบหลีกภัยอันตราย

จากวาทกรรมประกาศรัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับ ที่ออกในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พบ กลวิธีการใช้ภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ทางการเมืองว่าด้วยเรื่องชาตินิยม อันเกี่ยวข้องกับหรือส่งผลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยซึ่งหมายรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสานด้วยนั้น มีดังต่อไปนี้

1) การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choices)

ฮัลลiday (1991 : 80) ได้กล่าวว่า คำศัพท์เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดโครงสร้างความคิด เพราะทำให้เห็นความคิดของผู้ใช้คำศัพท์นั้น นอกจากนี้ ฟาน ไคก์ ((Van Dijk. 1996 : 259) ยังกล่าวว่า เมื่อชุดคำศัพท์ที่มีความหมายเหมือนกันหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกันปรากฏซ้ำกันก็สามารถสะท้อนถึงอุดมการณ์ของผู้เขียนที่แฝงอยู่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ จากการศึกษากลวิธีทางภาษาในการ

เลือกใช้คำศัพท์ในวาทกรรมประกาศรัฐนิยมพบว่า ปรากฏการใช้คำศัพท์ 2 รูปแบบเพื่อสื่อชุดความคิดเรื่องชาตินิยม ได้แก่ การใช้คำว่า “รัฐนิยม” และการใช้คำว่า “ไทย” ในการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์และชื่อประเทศ ดังต่อไปนี้

1.1) การใช้คำว่า “รัฐนิยม”

ในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2487) ได้มีการประกาศใช้ “รัฐนิยม” สำหรับประชาชนได้ปฏิบัติตามคำประกาศจำนวน 12 ฉบับ ระหว่าง พ.ศ. 2482 - 2485 แต่ก็ไม่สามารถบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้ได้ จึงเป็นเพียงการส่งเสริมและแนะนำให้ประชาชนปฏิบัติตามเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าการใช้ประกาศดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาลเท่าใดนัก (ณรงค์ พวงพิศ. 2545 : 20) ทั้งนี้ คำว่า “รัฐนิยม” หมายถึง การปฏิบัติให้เป็นประเพณีที่มีประจำชาติ เพื่อให้บุตรหลานอนุชนคนไทยได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ มีลักษณะคล้ายคลึงกับจรรยาบรรณของมนุษย์ที่เจริญแล้วจะพึงปฏิบัติ (กรมโฆษณาการ. 2483 : 33) การใช้คำว่า “รัฐนิยม” นี้จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความเป็นชาตินิยมอันส่งผลต่อกลุ่มคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยที่จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หลักของชาติ โดยเฉพาะในเรื่องภาษาและวัฒนธรรมที่จะต้องปฏิบัติตามส่วนกลางและไม่ถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมของกลุ่มตนเพราะถือเป็นการสร้างความแตกแยกในชาติ

1.2) การใช้คำว่า “ไทย” ในการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์และชื่อประเทศ

การเรียกชื่อเป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีลักษณะเดียวกันกับวิธีการที่ผู้ส่งสารใช้คำศัพท์อ้างถึงหรือกล่าวถึงบุคคล กลุ่มบุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเกี่ยวพันกับวิถีปฏิบัติทางสังคม นับเป็นกลวิธีทางภาษากลวิธีหนึ่งที่แสดงถึงมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงได้เป็นอย่างดีและมักจะเกี่ยวพันกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม (จันทิมา อังคณชกิจ., 2557 : 140) ดังปรากฏในประกาศรัฐนิยมฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทยว่า

“ด้วยรัฐบาลเห็นว่า การเรียกชาวไทยบางส่วนไม่ต้องตามชื่อเชื้อชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียกก็ดี การเรียกชื่อแบ่งแยกคนไทยออกเป็นหลายพวกหลายเหล่า เช่น ไทยเหนือ ไทยอีสาน ไทยใต้ ไทยอิสลามก็ดี ไม่สมควรแก่สภาพของประเทศไทยซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกมิได้ จึงประกาศเป็นรัฐนิยมไว้ ดังต่อไปนี้ 1) ให้เลิกการเรียกชาวไทย โดยใช้ชื่อที่ไม่ต้องตามชื่อเชื้อชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียก 2) ให้ใช้คำว่า “ไทย” แก่ชาวไทยทั้งหมดไม่แบ่งแยก และได้มีประกาศใช้เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2482”

(ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยม ฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย ลงวันที่ 2 สิงหาคม 2482)

การประกาศรัฐนิยมฉบับนี้ ก็เพื่อมิให้คนไทยเกิดความแตกแยกกันด้วยเรื่องเชื้อชาติ เพราะประเทศไทยเริ่มเกิดรัฐชาติขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปการปกครองเข้าสู่ความทันสมัย แต่ถึงกระนั้นคนไทยก็ยังแบ่งแยกกันในเรื่องเชื้อชาติ เช่น เรียกไทยทางเหนือและและอีสานตอนเหนือว่า ลาว เรียกไทยอีสานตอนใต้ที่ติดกับเขมรว่า เขมร เรียกไทยใหญ่ว่า เงี้ยว และเรียกไทยทางใต้ที่ติดกับมลายูว่า แยก มีเพียงคนไทยภาคกลางเท่านั้นที่เรียกตัวเองว่าคนไทย ทำให้การสร้างชาติตามนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังไม่ประสบความสำเร็จตามที่หวังไว้

นอกจากนี้ ยังมีประกาศรัฐนิยมที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ประกาศรัฐนิยมฉบับที่ 1 เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ ซึ่งได้กำหนดให้ใช้คำว่า “ไทย” ในการเรียกชื่อประเทศแทนคำว่า “สยาม” รวมถึงให้ใช้เรียกประชาชนและสัญชาติว่า “ไทย” ทั้งสิ้น ส่วนภาษาอังกฤษ ชื่อประเทศให้ใช้ว่า Thailand ชื่อประชาชนและสัญชาติให้ใช้ว่า Thai โดยประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2482 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

“...โดยที่ชื่อของประเทศนี้เรียกกันเป็นสองอย่างคือ “ไทย” และ “สยาม” แต่ประชาชนนิยมเรียกว่า “ไทย” รัฐบาลจึงเห็นสมควรถือเป็นรัฐนิยม ใช้ชื่อประเทศให้ต้องตามชื่อเชื้อชาติและความนิยมของประชาชนชาวไทย ดังต่อไปนี้

- ก. ในภาษาไทย ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ ให้ใช้ว่า “ไทย”
- ข. ในภาษาอังกฤษ 1. ชื่อประเทศให้ใช้คำว่า Thailand 2. ชื่อประชาชนและสัญชาติให้ใช้คำว่า Thai แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกรณีที่มีบทกฎหมายบัญญัติคำว่า “สยาม” ไว้...”

(สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 18/2482 วันที่ 23 มิถุนายน 2482)

2) การอ้างอิง (referencing)

จันทิมา อังคพณิชกิจ (2557) อธิบายเกี่ยวกับการอ้างอิงไว้ว่า การอ้างอิงเป็นการใช้คำเพื่อบ่งชี้ลักษณะสถานภาพและตัวตนของผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึง และเป็นการแสดงมุมมองของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งหนึ่งหรือบุคคลที่กำลังกล่าวถึง โดยการใช้กลวิธีการอ้างอิงอาจประกอบไปด้วยคำคำเดียววลีหรือประโยคก็ได้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระและมุมมองของผู้ส่งสารในสถานการณ์ของการสื่อสารนั้น การอ้างอิงจะมีลักษณะใกล้เคียงกับการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) เพียงแต่การอ้างอิงนั้นจะใช้คำบ่งชี้ต่าง ๆ เช่นนี้นั้นโนนแทนการกล่าวถึงชื่อโดยตรงเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการกล่าวถึงในดับทใดอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาตัวบทในวาทกรรมซึ่งเป็นคำกล่าวสุนทรพจน์ของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2482 ที่ว่า...

“หลักรัฐนิยมเป็นหลักที่คนไทยทั้งชาติได้กำหนดนัดหมายว่าจะประพฤติเหมือนกัน ในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ได้เลือกสรรแล้วว่าจะเป็นประโยชน์แท้จริง เพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ ดังนั้น หมู่ข้าราชการและประชาชนสมควรจะได้รับการ ศึกษาอบรมและเป็นที่ยังพอใจแก่**บรรดาผู้รักชาติทั้งปวง** รวมทั้งบิดามารดา ผู้ปกครองที่จะสร้างอนาคตของชาติ ตามหลักนโยบายสร้างตนเอง สร้างครอบครัว และสร้างชาติ”

(กรมโฆษณาการ. สุนทรพจน์พันเอกหลวงพรหมโยธี,”

ข่าวโฆษณาการ. 3 : 21 กรกฎาคม 2482)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีการอ้างถึง “บรรดาผู้รักชาติทั้งปวง” ซึ่งมีนัยของความหมายที่แสดงถึงความรักชาติหรือความจงรักภักดีต่อรัฐชาติที่ประชาชนหรือพลเมืองของรัฐจะพึงมี อันเป็นหลักการพื้นฐานหรือเป้าหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองที่ผู้ปกครองและผู้นำทางการเมืองต้องการนำมาใช้กับประชาชนเพื่อประโยชน์ในการปกครองและควบคุมดูแล ซึ่งการอ้างถึง “ความรักชาติ” นับเป็นการสร้าง “ความชอบธรรม” ที่ผู้ปกครองใช้อ้างถึงเพื่ออธิบายถึงอำนาจบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบ ตลอดจนความภักดีต่อระบอบการปกครอง เพื่อให้ประชาชน/ผู้ใต้ปกครองยอมรับ เชื่อฟัง และปฏิบัติตาม เป็นการแสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับประชาชนซึ่งเป็นผู้อยู่ใต้ปกครอง

นอกจากนี้ ก่อนหน้าที่จะมีการประกาศใช้ “รัฐนิยม” ฉบับที่ 1 ว่าด้วยเรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาตินั้น หลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นผู้ร่างหนังสือจากนายกรัฐมนตรีถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้พิจารณา ได้อ้างถึงความไม่สะดวกหลายประการในการใช้นามประเทศสยาม (ณรงค์ พ่วงพิศ. 2545 : 22 - 23) ประกอบด้วย

1. คนไทยมีสัญชาติและบังคับไม่ตรงกัน กล่าวคือ คนไทยทุกคนในเวลานั้นมีสัญชาติไทย แต่อยู่ในบังคับสยาม
2. ชื่อภาษาและชื่อคน กับชื่อประเทศไม่ตรงกัน กล่าวคือเป็นประเทศสยาม แต่คนพื้นเมืองพูดภาษาไทย เป็นอาณาจักรสยาม แต่พลเมืองเป็นคนไทย
3. การที่เอาจคำว่า “สยาม” กลับมาใช้เป็นนามประเทศนั้น เป็นการฝืนใจของคนไทยโดยทั่วไป ดังนั้นคำว่า สยาม จึงใช้แต่ในภาษาหนังสือ ส่วนในภาษาพูดโดยทั่วไปนั้นไม่ค่อยใช้ แต่ใช้พูดกันว่า “เมืองไทย” เป็นส่วนมาก

(สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี

ครั้งที่ 4/2482 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2482)

เช่นเดียวกับที่ นายพันเอก หลวงพรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ลงนามแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (คือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม) ในหนังสือที่มีไปถึง นายกรัฐมนตรี (ก็คือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม) โดยได้พิจารณาเห็นว่า การที่ชาติไทยเรียกชื่อประเทศของตนเป็นประเทศสยามนั้น ยังไม่เป็นการเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง เหตุผลของกระทรวงกลาโหม ดังต่อไปนี้

1. ไม่ตรงกับเชื้อชาติของพลเมืองที่เป็นไทย ทำให้ชื่อประเทศเป็นอย่างหนึ่ง และชื่อพลเมืองเป็นอีกอย่างหนึ่ง
2. ทำให้คนไทยมีสัญชาติและอยู่ในบังคับต่างกัน กล่าวคือ คนไทยในเวลานี้มีสัญชาติเป็นไทย แต่อยู่ในบังคับ “สยาม”
3. คำว่า “สยาม” มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประการใดกับชนชาติไทย คำว่า “สยาม” เป็นแต่ชื่อเมืองเมืองหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ว่าการมณฑลของขอมที่ปกครองชนชาติไทยมาแต่โบราณกาล และเมื่อพระร่วงกู้อิสรภาพของไทยได้ ก็ได้ยกเลิกคำว่า “สยาม” เสีย
4. คำว่า “สยาม” แม้ในเวลานี้ ก็ใช้แต่ในภาษาหนังสือ ส่วนในภาษาพูดโดยทั่วไปไม่ค่อยใช้
5. ชนชาติไทยเป็นชาติที่มีสาขาใหญ่หลวงอยู่ในเวลานั้น สมควรจะเรียกชื่อประเทศให้สมศักดิ์ศรีของเชื้อชาติไทย

(สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 4/2842 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2482)

นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้แจ้งให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ทราบไว้ว่า ถ้าได้เปลี่ยนชื่อจากประเทศสยามเป็นประเทศไทยแล้ว จะมีผลดังต่อไปนี้คือ

1. ได้ชื่อประเทศที่ตรงตามชื่อเชื้อชาติของพลเมือง
2. ชนชาติไทยจะมีสัญชาติและอยู่ในบังคับเดียวกัน
3. ชื่อประเทศ ชื่อภาษาพื้นเมือง ชื่อรัฐบาล กับชื่อประชาชนจะเป็น “ไทย” เหมือนกัน
4. ทำให้พลเมืองรักประเทศเพิ่มมากขึ้น และมีจิตใจเข้มแข็ง รู้สึกกระตือรือร้นถึงความเป็นไทยยิ่งขึ้น
5. ก่อให้เกิดความสามัคคีและความเกี่ยวพันอย่างสนิทสนม ระหว่างชาวไทยในประเทศกับชาวไทยที่กระจัดกระจายอยู่ในประเทศอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น

(สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 4/2842 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2482)

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการกล่าวอ้างถึงเหตุและผลว่าเหตุใดจึงจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงชื่อประเทศและชื่อสัญชาติให้เป็นแบบแผนเดียวกัน โดยระบุว่าหากไม่เปลี่ยนแปลงจะเกิดผลเสียอย่างไร และถ้าหากเปลี่ยนแปลงจะเกิดผลดีอย่างไร รวมถึงเป็นการตอกย้ำว่านโยบายที่สร้างขึ้นมานี้ไม่ได้จัดทำขึ้นมาโดยปราศจากเหตุและผล นับเป็นการสร้างความชอบธรรมอีกอย่างหนึ่งให้แก่รัฐบาล ตามหลักอุดมการณ์ทางการเมือง

3) การใช้วาทกรรมชี้้นำ (directive)

จากตัวบทวาทกรรมรัฐธรรมนูญปรากฏว่า มีการใช้คำสั่ง อันเป็นวาทกรรมชี้้นำอย่างหนึ่ง ซึ่งมีนัยของความหมายในการบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตาม โดยใช้คำว่า “ต้อง” และ “จะต้อง...” ดังในประกาศรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. คนชาติไทย **จะต้อง**ยกย่อง เคารพและนับถือหนังสือภาษาไทย และ **ต้อง**รู้สึกเป็นเกียรติยศในการพูดหรือใช้ภาษาไทย

2. คนชาติไทย **จะต้อง**ถือว่า หน้าที่ของพลเมืองไทยที่ดี ประการที่หนึ่ง จะต้องศึกษาให้รู้หนังสือไทยอันเป็นภาษาของชาติ อย่างน้อย **ต้อง**ให้อ่านออกเขียนได้ ประการที่สอง คนชาติไทย **ต้อง**ถือเป็นหน้าที่สำคัญในการช่วยเหลือสนับสนุน แนะนำ ชักชวนให้พลเมืองที่ยังไม่รู้ภาษาไทย หรือยังไม่รู้หนังสือไทย ให้ได้รู้ภาษาไทย หรือให้รู้หนังสือไทยจนอ่านออกเขียนได้

3. คนชาติไทย **จะต้อง**ไม่ถือเอาสถานที่กำเนิด ภูมิลำเนา ที่อยู่ หรือสำเนียงแห่งภาษาพูดที่แปร่งไปตามท้องถิ่นเป็นเครื่องแสดงความแตกแยกกัน ทุกคน **ต้อง**ถือว่า เมื่อเกิดมาเป็นคนชาติไทย ก็มีเลือดไทยและพูดภาษาไทยอย่างเดียวกัน ในการกำเนิดต่างท้องถิ่นหรือพูดภาษาไทยด้วยสำเนียงต่าง ๆ กัน

4. คนชาติไทย **จะต้อง**ถือเป็นหน้าที่ในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของชาติ ช่วยแนะนำชักชวนสั่งสอนผู้ที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หน้าที่พลเมืองดีของชาติให้รู้ได้เข้าใจในหน้าที่พลเมืองดีแห่งชาติไทย

(สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2482)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ก็คือ การออกประกาศที่มีลักษณะในเชิงคำสั่งให้ทุกคนในชาติ โดยเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ตามท้องถิ่นซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างจากวัฒนธรรมส่วนกลาง ให้ปฏิบัติเหมือนกันคือให้พูดหรือใช้ภาษาไทย ไม่พูดหรือใช้ภาษาบ้านเกิด เพื่อแสดงความเป็นไทยและเป็นพลเมืองของชาติ

นับเป็นการแสดงถึงการใช้อำนาจของรัฐในการใช้อุดมการณ์ทางการเมืองครอบงำพลเมืองหรือกลุ่มชาติพันธุ์อีกทางหนึ่ง

5.2.2 อุดมการณ์ความเป็นอื่น

ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2541) ได้อธิบายเรื่อง “ความเป็นอื่น” ว่าเป็นการชี้ให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในชีวิตมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีความคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับชายแดนว่าไม่เป็นสิ่งก้ำกวมอีกต่อไป เพราะมีเส้นแดนที่ชัดเจน และรัฐชาติสมัยใหม่ก็ต้องการควบคุมประชาชนที่อยู่ใต้เขตแดนที่กำหนด ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างตกอยู่ภายใต้เขตแดน โดยรัฐได้กำหนดตำแหน่งให้เป็นคนป่า/คนชายขอบ นอกจากนี้ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2550) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่อง “ความเป็นอื่น” ว่ามีพื้นฐานมาจากวิธีคิดของ โคลด เลวี-สเตราส์ (Claude Levi-Strauss) ที่เห็นว่าการคิดสากลของมนุษย์มักอยู่ในลักษณะของสองภาคหรือระบบทวิลักษณ์ เช่น ชายกับหญิง ขาวกับดำ ถูกกับผิด เป็นต้น โดยเฉพาะการแบ่งแยกระหว่างเอกลักษณ์กับความแตกต่าง (Identity/Deference) หรือการแบ่งแยก “ตัวเรา”(Self) กับ “คนอื่น” (Other) ซึ่งการแบ่งลักษณะนี้เรียกว่า การแบ่งแยกแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในภาพรวมของประเทศไทยจะเป็นสังคมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีปัญหาเรื่องความแตกต่างทางกลุ่มชนอย่างบางประเทศ แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ประเทศไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (multicultural society) ซึ่งมีความหลากหลายและความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม จึงทำให้เกิดการแบ่ง “เขา” แบ่ง “เรา” และกลายเป็น “คนชายขอบ” (marginal people) ซึ่งเป็นการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มของตน ทั้งนี้ Samutkhup and Kittit-Asa (1999 : 21 – 22 อ้างถึงใน ชาคริต แก้วทันคำ. 2561) ได้นิยามและจำแนก “คนชายขอบ” ว่าเป็นกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตอยู่กึ่งกลางหรือห่างไกลจากศูนย์กลางในทางภูมิศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม โดยมักเป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาดั้งเดิมด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน ประกอบอาชีพหรือวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ ต้องเผชิญกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ถูกกีดกันและเอารัดเอาเปรียบจากคนส่วนใหญ่ ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนหรือเขตนั้น ๆ วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่ได้รับการเลือกเพื่อการปฏิบัติจากคนในวัฒนธรรมกระแสหลัก นอกจากนี้ ลักษณะของกลุ่มประชากรชายขอบอาจแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในแง่ชาติพันธุ์ ศาสนา อุดมการณ์ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ และชนชั้นในสังคม

โดยคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์นั้น Thong Thao (2011 : 26 อ้างถึงใน ชาคริต แก้วทันคำ. 2561 : 114) กล่าวว่า “คนชายขอบในเชิงภูมิศาสตร์” คือ กลุ่มคนที่มีถิ่นอาศัยห่างไกลจากศูนย์กลางวัฒนธรรมและจากการปกครองส่วนกลาง คนกลุ่มนี้ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่แถบชายแดนของประเทศ ผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่สูง หรือชาวชนบทในพื้นที่ห่างไกลความเจริญซึ่งได้รับ

ผลกระทบจากภัยธรรมชาติหรือความยากลำบากในการรับบริการด้านสาธารณสุขหรือการขาดโอกาสทางการศึกษา ส่วน “คนชายขอบในทางชาติพันธุ์” คือ การที่กลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคมหรือการมีความแตกต่างจากชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในการปกครองประเทศ การเป็นชาติพันธุ์เดียวกันนั้นพิจารณาได้จากการที่กลุ่มคนมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี มีบรรทัดฐานความเชื่อและภาษาพูดเดียวกัน ในประเทศประกอบด้วยหลายชาติพันธุ์ทั้ง มอญ พม่า จีน เขมร ญวน ไต ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดจากการผนวกรวมดินแดนในยุคสร้างรัฐชาติและอพยพเข้ามาในดินแดนไทย กลุ่มคนเหล่านี้จึงมีความแตกต่างจากคนไทยทั้งด้านภาษาและวัฒนธรรม จึงกลายเป็นชาติพันธุ์กลุ่มน้อยหรือคนชายขอบ

จากการศึกษาพบว่า อุดมการณ์ความเป็นอื่นที่ถ่ายทอดผ่านตัวบทที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ประกอบด้วยชุดความคิดย่อย 2 ชุด ได้แก่ การสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ และการสร้างความเป็นอื่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน ดังต่อไปนี้

1) การสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์

วาทกรรมการสร้างความเป็นอื่นอันเกิดจากฝ่ายรัฐ ปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่ในอดีต นับตั้งแต่มีการเขียนประวัติศาสตร์ อย่างเช่นในพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน (ซึ่งเรียบเรียงโดย ม.ร.ว.ปฐม คเนจร ข้าราชการในราชสำนัก) ที่มีการกล่าวถึงผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของแผ่นดินว่าเป็นพวกคนป่าหรือเป็นเพียงคนพื้นเมืองเท่านั้น การสร้างความเป็นอื่นของรัฐยังปรากฏชัดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการปกครองแบบใหม่ให้เป็นแบบเทศาภิบาล อันส่งผลกระทบต่อกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศ จนกระทั่งหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2475 รัฐบาลภายใต้การนำของผู้นำหลายๆ ยุคสมัย ได้ออกนโยบายต่าง ๆ เพื่อใช้จัดการหรือจัดระเบียบกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ให้อยู่ในกรอบที่รัฐตั้งไว้ และการจัดการดังกล่าวได้ส่งผลให้บางกลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นอื่นหรือกลายเป็นคนชายขอบของสังคมไป

กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่อถึงการสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ มีดังนี้

1) การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choices)

คำศัพท์นับเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดโครงสร้างความคิดของผู้ใช้คำศัพท์นั้น อีกทั้งยังสามารถสะท้อนถึงอุดมการณ์ของผู้เขียนที่แฝงอยู่ได้อีกด้วย ทั้งนี้ จากการศึกษากลวิธีทางภาษาในการเลือกใช้คำศัพท์ในวาทกรรมประกาศรัฐนิยมพบว่า ปรากฏการใช้คำศัพท์เพื่อสื่อชุดความคิดเรื่องชาตินิยม ดังต่อไปนี้

1.1) การใช้คำเรียกชื่อมณฑลและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ตามความเข้าใจแต่เดิม

โดยปรากฏในหนังสือนิทานโบราณคดี เรื่องไทยลานช้าง (2503 : 379 - 381) ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ขึ้น โดยกล่าวถึงลักษณะการเรียกชื่อกลุ่มคน

ทางเหนือแต่เดิมว่า “ลาวพุงดำ” ซึ่งมาจากการที่ชนกลุ่มนี้นิยมสักบริเวณลำตัวและต้นขา และเรียกกลุ่มคนทางภาคอีสานว่า “ลาวพุงขาว เพราะไม่ได้สักเช่นคนทางเหนือ ดังข้อความที่ปรากฏในหนังสือว่า

“ฉันเดินบกไปจากเมืองนครราชสีมา 5 วัน เข้าเขตมณฑลอุดรที่เมืองชนบท พอถึงเมืองชนบทก็เห็นชาวเมืองผิดกับเมืองนครราชสีมา ทั้งเครื่องแต่งตัวและฟังสำเนียงภาษาไทยแปร่งไปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวกรุงเทพฯ สำคัญกันมาแต่ก่อนว่าเป็นลาว แต่เดี๋ยวนี้รู้กันมากแล้วว่าเป็นไทยมิใช่ลาว ถึงราชการแต่ก่อนก็อ้างว่าหัวเมืองในมณฑลพายัพกับมณฑลอุดรและอีสานเป็นเมืองลาว เรียกชาวมณฑลพายัพว่า “ลาวพุงดำ” เพราะผู้ชายชอบสักมอมตั้งแต่พุงลงไปจนถึงเข่า เรียกชาวมณฑลอุดรและอีสานว่า “ลาวพุงขาว” เพราะไม่ได้สักมอมอย่างนั้น...”

(นิทานโบราณคดี. 2503 : 379 - 381)

และกล่าวต่อไปอีกว่า ในปี พ.ศ. 2433 ยังมีการเรียกชื่อมณฑลตามชื่อกลุ่มคนที่เข้าใจแต่เดิม คือ มณฑลลาวเฉียง มณฑลลาวท้าว และมณฑลลาวพวน แต่ทว่าการเรียกชื่อมณฑลตามหัวเมืองที่ห่างไกลกว่าลาวเช่นนี้ จะส่งผลเสียต่อสยามในช่วงที่ชาติมหาอำนาจตะวันตกเข้ามาล่าอาณานิคมในภูมิภาคนี้ หลังการปรับระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาคใหม่ ใน พ.ศ. 2435 จึงมีการเปลี่ยนชื่อมณฑลใหม่ให้สอดคล้องตามชื่อทิศ คือมณฑลพายัพ มณฑลอุดร และมณฑลอีสาน แล้วจึงเรียกชื่อกลุ่มคนที่อยู่ตามมณฑลต่าง ๆ ว่าชาวพายัพ ชาวอุดร และชาวอีสาน การเรียกชื่อมณฑลและกลุ่มคนด้วยคำว่า “ลาว” นี้เป็นการแสดงถึง “ความเป็นอื่น” ที่สร้างโดยรัฐ แม้ในเวลาต่อมาจะมีการปรับเปลี่ยนใหม่ด้วยเหตุผลทางการเมืองก็ตาม แต่ความรู้สึกรู้สึกว่าเป็นคนอื่นก็ยังคงมีปรากฏอยู่ ข้อความที่กล่าวถึงเรื่องนี้มีดังนี้

“...เมื่อจัดหัวเมืองชายพระราชอาณาเขตเป็นมณฑลในรัชกาลที่ 5 รวม พ.ศ. 2433 แรกก็ขนานนามหัวเมืองลาวพุงดำว่า “มณฑลลาวเฉียง” ขนานนามหัวเมืองพุงขาวว่า “มณฑลลาวพวน” มณฑลหนึ่ง “มณฑลลาวท้าว” มณฑลหนึ่ง เป็นเช่นนั้นมาจนถึงสมัยเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนแปลงลักษณะการปกครองพระราชอาณาเขตตั้งแต่ พ.ศ. 2435 เป็นต้นมา...”

(นิทานโบราณคดี. 2503 : 379 - 381)

1.2) การใช้คำจำแนกประเภทกลุ่มชน

จากการศึกษากลวิธีทางภาษาในการเลือกใช้คำศัพท์พบว่า ปรากฏการใช้คำศัพท์ เพื่อสื่อชุดความคิดเกี่ยวกับการสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ การใช้

คำศัพท์จำแนกประเภทกลุ่มชน โดยคำจำแนกประเภทกลุ่มชน ได้แก่คำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ ชาติ เชื้อชาติ เผ่า ชนเผ่า ชนกลุ่มน้อย ชาวเขา ชาวไทยภูเขา และคนบนพื้นที่สูง คำเหล่านี้ล้วนแต่เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติ ประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งถูกสร้างขึ้นหรือถูกเรียกโดยนักวิชาการ และหน่วยงานของรัฐ โดยพัฒนาการของการใช้คำเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและบริบททางสังคม อาจกล่าวโดยสรุปถึงมโนทัศน์ พัฒนาการของความหมายและการใช้คำจำแนกกลุ่มชน รวมถึงผู้ที่กำหนดหรือใช้คำเหล่านี้ ได้ดังนี้

“กลุ่มชาติพันธุ์” หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่าง (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ ซึ่งความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม อาจเกิดจากปัจจัยหนึ่งหนึ่งหรือหลายประการทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี การรับประทานอาหาร และการแต่งกาย เป็นต้น (อมรา พงศาพิชญ์, 2537 : 119 - 120) ทั้งนี้ คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” มีมโนทัศน์เริ่มต้นมาจากคำว่า “เชื้อชาติ” (race) และคำว่า “เผ่าพันธุ์” (tribe) ซึ่งใช้จำแนกประเภทกลุ่มชนแต่แฝงไว้ด้วยอคติ เป็นมโนทัศน์ที่เกิดจากความต้องการที่จะจัดแบ่งผู้คนออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยจะพบการใช้คำว่า “เผ่า” หรือ “tribe” ในการเรียกกลุ่มคนกลุ่มเล็ก ๆ ในดินแดนที่ยังดูไม่มีความเจริญก้าวหน้าสูงมากนัก และใช้คำว่า “เชื้อชาติ” หรือ “race” จัดแบ่งประชากรโลกออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ คำเหล่านี้มีนัยของความไม่เท่าเทียมกัน คือบางกลุ่มเจริญหรือสูงกว่าบางกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีนัยของความแตกต่างทางเชื้อชาติ รวมไปถึงฐานของความคิดที่แตกต่างกัน

ในเวลาต่อมา เอ็ดมัน ลีช (Edmund Leach) จึงได้เสนอว่า ลักษณะทางชาติพันธุ์มิใช่สิ่งที่เกิดจากธรรมชาติหรือสายโลหิต หากเป็นกระบวนการที่เกิดจากการหล่อหลอม ก่อรูปขึ้นจากวิถีการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งนำมาสู่การศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ ความมีสำนึกทางชาติพันธุ์ และพรมแดนชาติพันธุ์ ซึ่งมีได้เกิดมาจากลักษณะพันธุกรรม แต่เป็นการเลือกลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่าง เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร บ้านเรือน ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น มาเป็นเส้นแบ่งแยกความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งออกจากอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งลักษณะทางวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถแปรผันตามสถานการณ์และเคลื่อนไหวได้เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2551 : 6) ดังนั้น ปัจจุบันจึงมักพบว่ามีการใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” เรียกกลุ่มชนที่มีความแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ของประเทศมากกว่าคำอื่น ๆ โดยเฉพาะในทางวิชาการ เนื่องจากคำนี้เป็นคำที่มีความหมายที่ไม่ได้สื่อเฉพาะกลุ่มชนที่มีลักษณะเหมือนกันเฉพาะทางพันธุกรรมเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงกลุ่มชนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมเหมือนกันอีกด้วย

สำหรับสังคมไทย ในอดีตมีการแบ่งแยกหรือจัดจำแนกกลุ่มคนในลักษณะพวกเขา – พวกเรา โดยใช้คำว่า “ชาติ” ซึ่งมีนัยของความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “เชื้อชาติ” คือหมายถึงผู้ที่ร่วมเผ่าพันธุ์เดียวกัน ดังตัวอย่างที่ปรากฏในจดหมายเหตุสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน ร.ศ. 125 พ.ศ. 2449 ตัวอย่างเช่น

“ชาวเมืองท่าอุเทนนี้ว่าเป็นคน**ชาติย้อ**โดยมาก แต่แต่งตัวอย่างชาวเมืองภาษาพูดก็เหมือน ๆ กัน แต่เป็นสำเนียงเพี้ยนกันบ้าง...”

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กรมพระยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 101)

“เวลาบ่าย 3 โมง หลวงเอกอสา นายอำเภอเมืองอาจสามารถ พาพวกหญิง**ชาติแสก**มา มีการเล่นซึ่งเรียกว่าเต้นสากให้ดู”

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กรมพระยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 103)

ในขณะที่ คำว่า “ชาติ” ในความหมายปัจจุบัน ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 375-376) ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า

ชาติ (1) น. ประเทศ เช่น รู้คุณชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ชาติ (2) น. ประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศ

ชาติ (3) น. ประชาชาติ ก็ว่า

ชาติ (4) น. กลุ่มชนที่มีความรู้สึกในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน หรืออยู่ในปกครองรัฐบาลเดียวกัน

จะเห็นได้ว่าความหมายจากพจนานุกรมที่จัดทำโดยราชบัณฑิตยสถานฉบับปัจจุบัน ได้ให้ความหมายแตกต่างไปจากคำว่า “ชาติ” ในอดีต กล่าวคือ ความหมายที่นิยามโดยราชบัณฑิตยสถานเป็นมโนทัศน์ที่อิงหลักของชาติไทยหลังจากเป็นรัฐชาติแล้ว และเป็นความหมายที่ตรงกับคำว่า nation ในภาษาอังกฤษ ในขณะที่ความหมายในอดีตเป็นความหมายที่อิงความเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ที่สืบทอดทางสายเลือด ทั้งนี้ สำหรับภาษาไทยคำว่า “nation” เดิมหมายถึงบ้านเมืองกรุง หรือพระนคร เนื่องจากการติดต่อสัมพันธ์กับต่างชาติที่เริ่มมาตั้งแต่รัชกาลที่ 4 สืบเนื่องมาจนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 5 มีการรับแนวคิดเรื่องพรมแดนรัฐ (territorial state) ส่งผลให้เริ่มมีการใช้คำว่า “nation” ในความหมายว่า “ชาติ” และแนวคิดนี้ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นใน

รัชกาลที่ 6 ซึ่งเกิดแนวคิดแบบชาตินิยมในประเทศไทยเป็นครั้งแรก (พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ, 2555 : 29)

ส่วนคำว่า “เชื้อชาติ” ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า หมายถึง “ผู้ที่ร่วมเผ่าพันธุ์เดียวกัน มีลักษณะทางกายภาพเหมือนหรือคล้ายกัน” สอดคล้องกับสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2560 : ออนไลน์) ซึ่งให้ความหมายของคำว่า เชื้อชาติ (race) ว่าหมายถึง “ลักษณะทางชีวภาพของคนซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากลักษณะรูปร่าง สีผิว เส้นผม และตา” การแบ่งแยกกลุ่มคนตามลักษณะชีวภาพนี้ มีผลต่อสมาชิกในสังคมที่มาจากบรรพบุรุษที่ต่างกัน และมีสีผิว และรูปร่างพื้นฐานที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยอาจเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันได้ และในบางครั้งคนไทยก็ใช้คำว่า “เชื้อชาติ” ในภาษาพูดทั่ว ๆ ไปในความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ว่า คือ กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน และพูดภาษาเดียวกัน ตลอดจนมีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มคนจีน กลุ่มคนไทย กลุ่มคนลาว กลุ่มคนเขมร เป็นต้น โดยอาจเรียกเป็น เชื้อชาติจีน เชื้อชาติไทย เชื้อชาติลาว เชื้อชาติเขมร

ในมุมมองของการสร้างความเป็นอื่น การใช้คำว่า “ชาติ” หรือ “เชื้อชาติ” บ่งบอกถึงการถูกมองว่าเป็นคนหนึ่งที่แตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่ในสังคมซึ่งก็คือคนไทย และในมุมมองของผู้เขียนประวัติศาสตร์ในอดีตอย่างเช่นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชกุมารภาพซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐที่เรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ ว่า ชาติแสก/ชาติย้อ โดยอาจมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ต่างจากกลุ่มของตน อันนับเป็นการสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของประเทศ แต่ในปัจจุบัน คำว่า “ชาติ” ไม่ได้ถูกนำมาใช้ในความหมายเช่นเดียวกับในอดีตดังเช่นที่ใช้เรียกชาติแสกหรือชาติย้อแล้ว ในขณะที่ยังใช้คำว่า “เชื้อชาติ” ในการเรียกกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม กล่าวคือ ใช้เรียกเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายอพยพมาจากต่างประเทศ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์จีน กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม ดังตัวอย่างที่ปรากฏในข้อความประชาสัมพันธ์งานท่องเที่ยวของจังหวัดนครพนมที่จัดขึ้นทุกปีคือ “งานวันรวมชนเผ่าไทนคร 8 ชนเผ่า 2 เชื้อชาติ” โดย 8 ชนเผ่า นั้นได้แก่ ผู้ไท ไทญ้อ ไทแสก ไทกะเลิง ไทโส้ ไทข่า ไทลาว ไทควน และ 2 เชื้อชาติ ได้แก่ จีนและเวียดนาม ซึ่งจะเห็นได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์จีนและเวียดนามถูกจัดแยกให้เป็นคนอื่นโดยระบุว่าเป็นเชื้อชาติอื่น มิใช่เชื้อชาติไทยเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งแม้ว่าจะแตกต่างกันในด้านต้นกำเนิดหรือถิ่นฐานดั้งเดิมหรือประเพณีวัฒนธรรมบางอย่าง แต่ก็นับว่าเป็นคนเชื้อชาติไทย

นอกจากนี้ คำที่ใช้จำแนกกลุ่มชนยังมีคำว่า ชนกลุ่มน้อย ชาวเขา ชาวไทยภูเขา และคนบนพื้นที่สูง โดยคำเหล่านี้เป็นคำที่ทางราชการใช้จำแนกกลุ่มชนโดยพิจารณาจากภูมิศาสตร์ที่กลุ่มชนเหล่านั้นอาศัยอยู่ นัยของความหมายที่สื่อถึงกลุ่มชนเหล่านี้ บ่งบอกถึงความเป็นคนอื่นที่ไม่เหมือนกับคนกลุ่มใหญ่ จึงถูกผลักดันให้เป็นคนชายขอบทางภูมิศาสตร์คือ เป็นชนกลุ่มน้อย

เป็นชาวเขาหรือชาวไทยภูเขา รวมถึงเป็นคนที่อยู่บนพื้นที่สูงซึ่งห่างไกลจากความเจริญของสังคม อย่างไรก็ตาม คำต่าง ๆ เหล่านี้ แม้จะเป็นคนละคำกันแต่ก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างคำว่า ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และชาวเขา มีดังนี้

สุรตนา รัตนกุล และคณะ (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยแล้วพบว่าในประเทศไทยมีชนกลุ่มน้อยที่มีชื่อเรียกต่างกันจำนวน 104 กลุ่ม และพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่ซ้ำกันประมาณ 60 กลุ่ม ซึ่งมีขนาดประชากรตั้งแต่ประมาณ 100 คน จนถึง 1 ล้านคน โดยคำว่าชนกลุ่มน้อยนี้ใช้สำหรับเรียกคนที่ไม่ใช่ชนกลุ่มใหญ่ (majority group) ในประเทศซึ่งเป็นคนเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย และพูดภาษาไทย โดยชนกลุ่มน้อยมีลักษณะที่แตกต่างแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ใน 6 เรื่องคือ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และอุดมการณ์ทางการเมือง นอกจากนี้ (สุริชัย หวันแก้ว. 2550 : 11-12) ได้กล่าวถึงชนกลุ่มน้อยว่า “ชนกลุ่มน้อย (minority group) หมายถึง กลุ่มซึ่งกำหนดโดยขนาดหรือส่วนของประชากรว่ามีจำนวนน้อยกว่าประชากรส่วนใหญ่ กล่าวคือ เป็นกลุ่มย่อย ซึ่งมีแบบอย่างวัฒนธรรมกลุ่มย่อยอยู่ภายในสังคมใหญ่ ชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ มีเอกลักษณ์หรือพันธะผูกพันกันด้วยเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา หรือลักษณะอื่น ๆ ทางวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดเจนว่าต่างไปจากชนส่วนใหญ่ของสังคม และในสังคมที่มีปัญหาละเอียดอ่อนในทางเชื้อชาติ มักพบว่า ชนกลุ่มน้อยตกอยู่ในฐานะที่ถูกเหยียดฉันทและได้รับการปฏิบัติไม่เท่าเทียมกับชนกลุ่มใหญ่

ในขณะที่มุมมองของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐ ได้นิยามความหมายของคำว่า “ชนกลุ่มน้อย” และ “กลุ่มชาติพันธุ์” เอาไว้ดังนี้

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เคยให้ความหมายของ “ชนกลุ่มน้อย” ไว้แต่เดิม ในช่วงปี 2542 ว่า

“ชนกลุ่มน้อย น่าจะหมายถึง กลุ่มบุคคลที่ได้สัญชาติไทย มีจำนวนน้อยกว่าเจ้าของประเทศ และมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกันไป เข้ามาหรืออาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยวิธีการหรือลักษณะที่ต่างกัน เช่น หลบหนีเข้าเมืองมาพักอาศัยชั่วคราว” และได้จัดทำทำเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้รวม 18 กลุ่ม”

ต่อมาในช่วงปี 2548 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้นิยามความหมายของคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ว่า

“กลุ่มชาติพันธุ์ ในความหมายของคู่มือปฏิบัติเล่มนี้หมายถึง ชนต่างเผ่าหรือต่างเชื้อชาติที่อาศัยรวมกันกับชนเผ่าอื่นที่มีจำนวนมาก ซึ่งอาจหมายรวมถึงกลุ่มบุคคลที่มีได้มีสัญชาติไทย และมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกันไป เข้ามาหรือพักอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยวิธีการหรือลักษณะที่แตกต่างกัน”

จากคำนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่า การนิยามความหมายของคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ตามความเห็นของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานของภาครัฐ มีมุมมองที่แสดงให้เห็นว่า กลุ่มชาติพันธุ์เป็นเพียงชนกลุ่มน้อยที่แค่เข้ามาพักอาศัยในประเทศไทยและไม่ได้มีสัญชาติไทย อันแสดงให้เห็นถึงการมองกลุ่มชาติพันธุ์ในมุมมองของ “ความเป็นอื่น” และคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ก็มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “ชนกลุ่มน้อย”

ในส่วนของคำว่า “ชาวเขา” นั้น เป็นคำที่ใช้มานานแล้ว โดยหมายถึงผู้ตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินอยู่บนภูเขา เดิมสมัยโบราณเรียกว่า “คนป่า” (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2541) และเริ่มใช้อย่างเป็นทางการในปี 2502 เมื่อทางราชการได้จัดตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาขึ้น เพื่อดูแลให้ความช่วยเหลือราษฎรชาวเขา ซึ่งทางราชการระบุไว้ว่ามี 9 กลุ่ม คือ ม้ง เย้า อีเก้อ มูเซอ ลีซอ กะเหรี่ยง ลัวะ ถิ่น มลาบรี ดังนั้น คำว่าชาวเขาจึงเป็นคำที่บ่งบอกว่ามีได้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย แต่เป็นกลุ่มอื่นที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ทั้งนี้ คำว่า ชาวเขา แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Hill tribes นอกจากนั้นยังมีคำอีกคำหนึ่งซึ่งมักใช้เรียกชาวเขาก็คือ ชนบนพื้นที่สูง ซึ่งน่าจะแปลมาจากคำว่า Highlanders (สุริยา รัตนกุล. 2542) ซึ่งกรมประชาสงเคราะห์ก็ได้ใช้สลับกับคำว่าชาวเขา แต่ชนบนพื้นที่สูงบางครั้งก็ยังกินความกว้างไปถึงคนไทยหรือคนชาติพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งขึ้นไปทำมาหากินบนพื้นที่สูง อนุกรมวิธาน คำว่าชาวเขานั้นไม่สามารถเป็นคำไวพจน์ของชนกลุ่มน้อยได้ เพราะชาวเขาอาจเป็นชนกลุ่มน้อยของคนทั้งหมด แต่ชนกลุ่มน้อยไม่ได้มีเฉพาะชาวเขาเท่านั้น ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ด้วย เช่น คนไทยเชื้อสายมลายู คนไทยเชื้อสายเขมร เป็นต้น

ในขณะที่ กรมประชาสงเคราะห์ (2545) ได้นิยามคำว่า “ชาวเขา” ว่า หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์หรือชนเผ่าหลัก 10 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ แม้ว เย้า มูเซอ ลีซอ อีเก้อ กะเหรี่ยง ลัวะ ถิ่น ขมุ และ มลาบรี ซึ่งแต่ละชนเผ่าต่างก็มีความแตกต่างกันทั้งในด้านวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์ซึ่งแตกต่างจากคนไทย การตั้งถิ่นฐานของชาวเขาจะตั้งถิ่นฐานทำกินอยู่บนพื้นที่สูงของประเทศไทยเกินกว่า 500 เมตรจากระดับน้ำทะเล นอกจากนี้ นักภาษาศาสตร์ยังได้จำแนกกลุ่มชาวเขาตามตระกูลภาษาและสาขาเอาไว้ ดังนี้คือ ตระกูลออสโตร-เอเชียติก ได้แก่ ลัวะ ถิ่น ขมุ ตระกูลจีน-ทิเบต จำแนกเป็น 2 สาขา คือ กลุ่มทิเบต-พม่า ได้แก่ กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ อีเก้อ ตระกูลจีน ได้แก่ ม้ง เย้า

ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 สำนักกิจการชาติพันธุ์ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย จำนวน 67 จังหวัดว่ามีทั้งสิ้น 56 กลุ่ม มีประชากรรวมประมาณ 6,100,000 คน จำแนกพื้นที่ตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานได้ 4 ลักษณะ คือ

1) กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง หรือ “ชนชาวเขา” จำนวน 13 ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง (แม้ว) เย้า (เมี่ยน) ลีซู (ลีซอ) ลาหู่ (มุเซอ) อาข่า (อีก้อ) ลัวะ ถิ่น ขมุ จินฮ่อ ตองซุ คะฉิ่น และปะหล่อง (ดาลาอั้ง)

2) กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบ จำนวน 38 กลุ่ม ได้แก่ มอญ ไทย ลื้อ ไทยทรงดำ ไทยใหญ่ ไทยจีน ไทยยวม ไทยหย่า ไทยยวน ภูไท ลาวครั่ง ลาวแง้ว ลาวกา ลาวดี ลาวเวียง แสก เซเร ปริง บรู (โซ) โซ่ง โซ่ทเว็ง อิมปี ก่อง กุลา ซอโอจ (ซอจั้ง) กูย (ส่วย) ฉุฮกรู (ชาวบน) ญ้อ โย้ย เขมรถิ่นไทย เวียดนาม (ญวน) ญอ หมี่ซอ (ปีซู) ซอง กระซอง มลายู กะเลิง และลาวโซ่ง (ไทยดำ)

3) กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานในทะเล หรือ “ชาวเล” จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ มอแกน มอแกลน และอูรักละโว้ย

4) กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในป่า จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ มลาบรี (ตองเหลือง) และซาไก (มันนิ)

จากนิยามความหมายของคำจำแนกกลุ่มชนดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในเรื่องการให้นิยามความหมายของคำว่า ชนกลุ่มน้อย ชาวเขา และชนเผ่า ล้วนแล้วแต่มีนัยที่แสดงถึงความเป็นอื่นและความด้อยกว่าทั้งในเชิงอำนาจและเชิงวัฒนธรรม หากเปรียบเทียบกับคนกลุ่มใหญ่ เพราะการให้นิยามความหมายมีลักษณะหยุดนิ่งตายตัว และไม่ได้ให้ความสนใจต่อความเป็นตัวตน ความเคลื่อนไหว และการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชนต่าง ๆ นอกจากการพยายามที่จะดูกลืนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นคนส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการจึงได้เสนอให้ใช้คำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) ในการเรียกกลุ่มชนที่มีลักษณะแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงนัยในเชิงดูถูกเหยียดหยามทางวัฒนธรรม และช่วยให้ปรับเปลี่ยนความสนใจไปศึกษาถึงความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity) อย่างไรก็ตาม การที่รัฐมองว่ากลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยแตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่ในประเทศ โดยใช้กรอบคิดที่ว่า “ไม่เป็นพวกเรา” มองว่า “เป็นคนอื่น” โดยให้ความสำคัญกับสัญชาติเป็นหลัก ส่งผลให้คนกลุ่มนี้ไม่ได้รับสิทธิหรือสวัสดิการที่รัฐจัดให้กับคนในประเทศ รวมถึงไม่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจและการเมือง จึงกลายเป็น “คนชายขอบ” นอกจากนี้แล้ว การมีอคติทางชาติพันธุ์ที่ถูกมองว่า เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ คือเป็นต้นเหตุของการแพร่ระบาดของยาเสพติด เป็นพวกตัดไม้ทำลายป่า ก็ยังทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติและมีอคติต่อประชากรกลุ่มนี้มากยิ่งขึ้น (กาญจนา เทียนลาย และธีรณรงค์ สกุศลศรี. 2555 : 44)

1.3) การใช้คำแสดงสถานภาพในคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์

คำแสดงสถานภาพในที่นี้ได้แก่คำว่า อพยพ สวามิภักดิ์ และต่างประเทศ ซึ่งปรากฏในคำเรียกชาติพันธุ์ว่า ญวนอพยพ เวียดนามอพยพ ญวนสวามิภักดิ์ และญวนต่างประเทศ โดยคำที่แสดงสถานภาพเหล่านี้ล้วนแสดงนัยของความหมายของความเป็น “คนอื่น” ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ด้วยการนำคำแสดงสถานภาพมาประกอบเป็นคำเรียก นับเป็นกระบวนการสร้างความเป็นอื่นที่ผลักดันให้คนกลุ่มที่ถูกเรียกนี้กลายเป็น “คนชายขอบ” โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามซึ่งถูกมองว่าเป็นคนอื่น เพราะเป็นผู้อพยพมาจากนอกประเทศ และถูกนับเป็นบุคคลตกสำรวจและประชากรต่างด้าว ดังปรากฏข้อความใน “รายงานผลการดำเนินงานของประเทศไทยตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติทุกรูปแบบ (ฉบับที่ 1 - 3)” (2554 : 16 - 18) ดังต่อไปนี้

ก) บุคคลตกสำรวจมีทั้งกลุ่มที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมในประเทศไทยและอพยพมาจากนอกประเทศได้แก่

32. กลุ่มบุคคลที่อพยพมาจากนอกประเทศแต่อาศัยอยู่มานานหรือทำประโยชน์แก่ทางราชการซึ่งสุดท้ายทางราชการยินยอมกำหนดสถานะให้อยู่ในประเทศไทยอย่างถาวร เช่น *ชาวเวียดนามอพยพ* อดีตทหารจีนคณะชาติ...”

4. ประชากรต่างด้าว

ก) ผู้อพยพเข้าเมืองจากประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งได้รับสถานะให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างถาวร

36. สืบเนื่องมาจากในช่วงปี 2488 – 2519 มีกลุ่มคนจากประเทศเพื่อนบ้านจำนวนมากหลายแสนคน อพยพเข้าสู่ประเทศไทยด้วยเหตุผลทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า โดยในระยะแรกรัฐบาลได้สำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและออกบัตรประจำตัวให้ถือไว้เพื่อควบคุมให้อยู่อาศัยในพื้นที่ที่กำหนดอยู่ภายใต้หลักมนุษยธรรม ต่อมาภายหลังไทยได้มีนโยบายกำหนดสถานะให้คนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ถาวร (บางส่วนอยู่ระหว่างการพิจารณาดำเนินการ) เนื่องจากอาศัยอยู่ในประเทศเป็นเวลานาน และทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศที่สำคัญ อาทิ กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติจีนฮ่ออิสระ ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าที่อพยพเข้ามาก่อน 9 มีนาคม 2551 เนปาลอพยพ ชาวเวียดนามอพยพ ชาวลาวอพยพที่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติและบัตร เป็นต้น

2) การใช้คำเรียกขาน (system of address)

การเรียกขาน เป็นกลวิธีทางศัพท์ที่ใช้สื่อแทนบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งในแต่ละสังคมวัฒนธรรมอาจมีระบบการเรียกขานไม่เหมือนกัน หรือแม้แต่ในบางสถานการณ์ของการสื่อสารก็อาจใช้การเรียกขานต่างกันก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าผู้พูดต้องการแสดงความสัมพันธ์กับผู้ฟังในลักษณะใด ซึ่งการเรียกขานนี้สามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติทั้งในด้านบวกและด้านลบของผู้ส่งสารต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่กล่าวถึงการใช้คำศัพท์เพื่อเรียกขานจึงมิใช่เป็นเพียงลักษณะทางภาษาเท่านั้นแต่ยังแสดงให้เห็นถึงระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่มีในสังคมนั้น ๆ อีกด้วย (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2557)

จากการศึกษาทวิวิธีทางภาษาในการเลือกใช้คำศัพท์พบว่า ปรากฏการใช้คำเรียกขานเพื่อสื่อชุดความคิดเกี่ยวกับการสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

“เดิมพื้นที่ในมณฑลลาวกาวนี้ เมื่อก่อน จุลศักราชได้ 1000 ปี ก็เพนท่าเล ปาดง ซึ่งเป็นที่อาศัยของพวกคนป่าอันสืบเชื้อสายมาแต่ขอม ต่อมาเรียกกันว่าพวก ข่า, ส่วย, กวย, ซึ่งยังมีอยู่ในฝั่งตะวันออก ณ บัดนี้นั้น...”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 22)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีการใช้คำเรียกขานกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองซึ่งมีทำเลที่ตั้งเป็นป่าดง โดยเรียกว่าเป็น “พวกคนป่าอันสืบเชื้อสายมาแต่ขอม” การเรียกขานด้วยการใช้คำว่า “พวก” นี้เป็นการแสดงถึงการสร้างความเป็นอื่นอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ การใช้คำว่า “คนป่า” ยังมีความหมายในเชิงดูถูกในแง่ของการเป็นกลุ่มชนที่มีความล้าหลัง มีความเจริญน้อยกว่า ซึ่งการดูถูกนี้เป็นการดูถูกกลุ่มชนที่ “สืบเชื้อสายมาจากขอม” อันได้แก่ ข่า ส่วย/กวย อันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายต่างจากกลุ่มไทย

3) การใช้วจนกรรมบอกกล่าว (representative/assertive)

วจนกรรมเป็นถ้อยคำที่บ่งเจตนา กล่าวคือ ถ้อยคำที่คนเราใช้สื่อสารกันนั้น มักจะต้องมีเจตนาบางอย่างอยู่ด้วย เช่น ขอร้อง เชิญชวน เตือน สั่ง ซึ่งเราสามารถตีความถ้อยคำที่สื่อสารออกมาเหล่านั้น และทำให้ทราบเจตนาของผู้ส่งสารด้วยว่าต้องการบ่งการกระทำอะไร ทั้งนี้ จากการศึกษาตัวบทวาทกรรมปรากฏวจนกรรมที่สื่อถึงการสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ (รัฐในที่นี้ได้แก่ ผู้ส่งสารหรือผู้เขียนตัวบทวาทกรรมซึ่งก็คือ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ข้าราชการในราชสำนักอันนับเป็นตัวแทนของรัฐในขณะนั้น) โดยวจนกรรมดังกล่าวเป็นวจนกรรมกลุ่มบอกกล่าว (representative/assertive) ซึ่งเป็นวจนกรรมที่ผู้พูดมีเจตนาบอกกล่าวสิ่งที่ผู้พูดเชื่อว่าเป็นความจริงให้ผู้ฟังรับทราบ (จันทิมา อังคพณิชกิจ. 2557 : 156-157) ดังปรากฏในวาทกรรมเมื่อครั้งที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจราชการมณฑลอุดรและมณฑลอีสานในปี พ.ศ. 2449 ซึ่งได้ทรงจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบเมื่อคราวเสด็จตรวจราชการในครั้งนั้น โดยได้กล่าวถึงลักษณะทางชาติพันธุ์และภาษาไว้ดังนี้

“ที่ตลาดมีโรงแถว 2 แถว **พ่อค้าเป็นจีน**ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ ของที่ขายเป็นของกรุงเทพฯ โดยมาก”

(สมเด็จพระยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“เวลาบ่าย 3 โมงเศษลงเรือชะล่ายาวเขียนลายทอง มีแก๊งของพระยาประทุม เทวาทิบาล ล่องตามลำน้ำโขงมาข้างใต้ ขึ้นที่ท้ายบ้าน**พวกจีน** ตู้อาน**พ่อค้าจีน**ขายของต่าง ๆ ซึ่งนำมาจากกรุงเทพฯ แลตลาดขายของสด แล้วเดินดูเมือง กลับมาที่พัก”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“ที่เมืองท่าอุเทนมีราษฎร 20,000 เศษ มี**ญวน**มาจากเมืองตึงเง้ (เมืองเว้) มาตั้งเป็นบ้านเรือนอยู่ประมาณ 20-30 หลัง จำนวนคนราวสัก 100 คนพวกญวนเหล่านี้เดินบกมาทางเมืองคำเกิดคำม่วน หนทาง 15 วันถึงเมืองท่าอุเทน หาเลี้ยงชีพด้วยการซื้อของจากเมืองหนองคายมาขาย ไม่ได้ตั้งทำไร่นาอันใด และมี**จีนพ่อค้า**ประมาณ 10 คน รับสินค้าไปขายเมืองหนองคาย”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“ชาวเมืองท่าอุเทนนี้ว่าเป็นคน**ชาติย้อย**โดยมาก แต่แต่งตัวอย่างชาวเมือง ภาษาพูดก็เหมือน ๆ กัน แต่เป็นสำเนียงเพี้ยนกันบ้าง พระศรีวราห์เล่าว่า **พวกย้อย**นี้เดิมอยู่เมืองไชยบุรี เมื่อครั้งขึ้นเมืองเวียงจันทน์ ครั้งเสียเมือง พวกย้อยก็หนีไปตั้งอยู่เมืองหลวงโปงเลงทางเมืองคำเกิดคำม่วน เมื่อเจ้าพระยาบดินทรเดชาไปตั้งอยู่เมืองยโสธร ได้แต่งคนลงไปเกลี้ยกล่อมพวกย้อยลงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองท่าอุเทน...”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“วันที่ 10 มกราคม เวลาเช้าโมงหนึ่ง ราษฎรชายหญิงพากันมาหาเป็นอันมาก **พวกญวนและจีนพ่อค้า**ก็มาด้วย...”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“เวลาบ่าย 3 โมง หลวงเอกอาสา นายอำเภอเมืองอาจสามารถ พาพวกหญิง **ชาติแสก**มา มีการเล่นซึ่งเรียกว่าเต้นสากให้ดู”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“...พวกเสกนี้ว่าเดิมมาจากเมืองเสก อยู่ทางเขาบรรทัดต่อแดนญวน ได้ตั้ง
ภูมิลำเนาอยู่เมืองอาจสามารถมาช้านาน สืบต่อกันมาหลายชั่วแล้ว แต่งตัวเป็นคนชาวเมือง
พูดภาษาชาวเมือง และภาษาเสกนั้นก็ปนภาษาไทยอย่างหนึ่งไม่ผิดกันนัก”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“...แล้วพาไปยังโบสถ์ มี**ญวนเข้ริต** นำดอกไม้รูปเทียนมาไหว้ด้วย”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“...แล้วถึงห้วยบังกอบ้านกุดตุ้ม ...กำนันผู้ใหญ่บ้านราษฎรมาคอยรับ
ชาวบ้านนี้ว่าเป็น**พวกเกลิง** แต่อยู่มาช้านานหลายชั่วคนแล้ว จนไม่รู้ว่าพวกเกลิงมาจากไหน
ชายบางคนไว้ผมมวย บางคนไว้ผมประบ่า และสักแก้มสมการเป็นรูปนก หูยิงบางคนไว้ผม
สูง แต่โดยมากแต่งตัวตามธรรมดาคนพื้นเมือง”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“...ถึงห้วยหินสะแนน...มีราษฎรมาคอยรับ...ในหมู่ราษฎรมีคน**ไทยโย้ย**คน
หนึ่ง แต่งตัวอย่างคนพื้นเมือง ว่าจากเมืองอากาศอันวย กับมี**พวกกะไซ้**ซึ่งจะได้พบต่อไป
ด้วย...”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“...ถึงที่พักแรม ณ เมืองกุสุมาลย์มณฑล...ชาวเมืองนี้เป็นข้า ที่เรียกว่า**กะไซ้**
เดิมมาจากเมืองมหาไชยกองแก้ว ผู้หญิงไว้ผมสูงแต่งตัวนุ่งขึ้นสวมเสื้อกระบอกย้อมคราม
ท่มผ้าแถบ ผู้ชายแต่งตัวอย่างคนชาวเมือง...”

(สมเด็จพระยาตากสินฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

“...พวก**ข้ากะไซ้**นี้กินอาหารไม่ใคร่เลือก มีเรื่องเล่ากันว่าเมื่อกรมหลวง
ประจักษ์ฯ เป็นข้าหลวง พรอรัญอาสา ผู้ว่าราชการเมืองกุสุมาลย์คนนี้ไปเฝ้าฯ รับสั่งใต้ถอม

ถึงชนบธรรมเนียมของพวกกะโซ่ ไต่เสียงกันจนไปถึงอาหารที่ชอบบริโภค พระอรัญญาสาทูลว่า “ชอบเจี๊ยะจ้อ” (คือชอบบริโภคเนื้อสุนัข) ไม่ทรงเชื่อ พระอรัญญาสาจะบริโภคถวายทอพระเนตร จึงให้ไปหาเนื้อ “จ้อ” มาเลี้ยง นัยว่า เมื่อพระอรัญญาสาบริโภคเนื้อจอนั้น พวกช่างตำหนักดูไม่ได้ถึงต้องวิ่งหนี เล่ากันดังนี้...”

(สมเด็จพระยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการ
มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรธานี. 2538 : 68)

“...ราษฎรพลเมือง 45,239 คน เป็นไทยต่าง ๆ หลายชนิด คือ **พวกผู้ไทยไทยเกลิง** ซึ่งมาจากเมืองกะตอก และ **ไทยย้อ ไทยโย้ย** เป็นต้น เมืองคนชาติต่าง ๆ ทางมณฑลเหล่านี้ ข้าพเจ้าได้ลองสอบทางภาษาทุกพวกที่พบ คือ ให้นับตามภาษาของเขาตั้งแต่ 1 ไปจน 10 แล้วจดไว้พิเคราะห์ดู เห็นมีแต่นับอย่างภาษาไทยกับภาษาเขมร 2 อย่างเท่านั้น จึงสันนิษฐานว่าคงจะเป็นเชื้อสายไทยพวก 1 เชื้อสายขอมพวก 1 ที่มาเรียกเป็นพวกนั้นนี้ต่างกันไปเป็นหลายพวก เห็นจะเกิดแต่อยู่แยกย้ายต่างถิ่นฐานกันนานเข้า ก็รู้สึกว่ต่างกัน แต่ความจริงคงอยู่ในเป็นชาติไทย 1 เป็นชาติขอม 1 เท่านั้น”

(สมเด็จพระยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการ
มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรธานี. 2538 : 68)

“...ถึงท่ามะไฮซึ่งเป็นทีลุ่มแล้วขึ้นโคกมาข้ามห้วยพุงที่ตำบลวังข้อมีที่พักร้อน...มีราษฎรชายหญิงเป็นพวก **ไทยกะตอก ไทยเกลิง** หญิงบางคนไว้ผมสูง บางคนตัดผมสั้น...แล้วมาถึงหนองเทียนที่พักแรม...มีราษฎรชายหญิงประมาณ 400 คน มารับ ชาวบ้านนี้เป็นผู้ไทยโดยมาก และหญิงเกล้าผมสูงเป็นพื้น”

(สมเด็จพระยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการ
มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรธานี. 2538 : 68)

“...ซึ่งเป็นเขตเมืองมุกดาหารกับเมืองเรณูนครต่อกันถึงบ้านนาลาด...มีที่พักแรมอยู่ใกล้ลำน้ำถ้าเห็นหมู่บ้านราษฎร ชาวบ้านเป็น **ผู้ไทย** โดยมาก มี **พวกกะโซ่ พวกเกลิง** บ้าง..”

(สมเด็จพระยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการ
มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรธานี. 2538 : 68)

“...ถึงเมืองเรณูนคร มีราษฎรชายหญิงมารับเป็นอันมาก...สังเกตดูอยู่คน
แต่งตัวสะอาดเรียบร้อยดีกว่าทุกแห่งที่ได้ผ่านมาแล้ว พลเมืองเป็น**ผู้ไทย**โดยมาก”

(สมเด็จพระยามะยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 68)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพได้บอกเล่า
กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่พระองค์ได้ทรงพบในระหว่างเสด็จตรวจราชการมณฑลอุดรและมณฑล
อีสาน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทรงพบ ได้แก่ จีน ญวน ย้อ/ชาติย้อ/ไทยย้อ แสก/ชาติแสก/ไทยแสก
กะเลิง/เกลิง/ไทยเกลิง โย้ย/ไทยโย้ย กะไซ้/ช่ากะไซ้ ผู้ไทย และไทยกะตาก ทั้งนี้ ทรงกล่าวถึงกลุ่ม
ชาติพันธุ์จีนในภาพของกลุ่มคนที่อพยพมาจากต่างประเทศ มีอาชีพหลักเป็นพ่อค้าขายของ ดังคำเรียก
ที่ว่า “จีนพ่อค้า” หรือ “พ่อค้าจีน” กลุ่มชาติพันธุ์ญวนหรือเวียดนาม เป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่
อพยพมาจากประเทศแดนไกล ดังปรากฏข้อความว่า “มีญวนมาจากเมืองตึงเง้ (เมืองเว้) มาตั้ง
บ้านเรือนอยู่” จึงนับเป็น “คนอื่น” ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอนของตน
นอกจากนี้ การเรียกด้วยคำเรียกที่ว่า “ญวนเข้ารีต” ยังแสดงถึงความเป็นอื่นในแง่ของการแตกต่าง
ด้านการนับถือศาสนาหรือความเชื่อ นับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สนับสนุนให้ “ญวน” มีความเป็นอื่น จึง
อาจเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ญวนและจีน ถูกแยกออกให้เป็นคนอีกกลุ่มที่ไม่นับว่าเป็นราษฎรหรือคน
พื้นถิ่น ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อันได้แก่ ย้อ แสก กะเลิง กะไซ้ ผู้ไทย และไทยกะตากนั้น แม้ว่าบรรพ
บุรุษจะมีถิ่นฐานเดิมไม่ใช่ถิ่นที่อยู่ปัจจุบันก็ตาม แต่ก็ยังนับว่าเป็นคนไทย เพียงแต่มีประเพณี
วัฒนธรรมบางอย่างที่ถูกมองว่า “เป็นอื่น” คือแตกต่างจากคนกรุงหรือคนในราชสำนัก เช่น การที่ชาว
กะไซ้ชอบ “แจ๊ะจ้อ” หรือบริโภคน้ำสุ่นข จนทำให้ผู้คนในตำหนักทนต์ไม่ได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพยังได้กล่าวซ้ำถึงเรื่องนี้อีก
ครั้งในหนังสือนิทานโบราณคดี (2503) เรื่อง “คนต่างจำพวก” โดยได้ทรงอธิบายถึงลักษณะของผู้คน
ในมณฑลอุดรและมณฑลอีสานที่ได้ทรงพบเห็น ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันหลายกลุ่มคน คือกลุ่มแรก
ได้แก่ กลุ่มผู้ไทย พบมากในเมืองเรณูนครและสกลนคร มีถิ่นฐานเดิมอยู่เมืองพวนและล้านช้าง กลุ่มที่
สองคือ กะเลิง พบได้ในเมืองสกลนคร ผู้ชายไว้ผมมวย บางคนไว้ผมประเป่า มักสักรูปนกที่ไว้ที่แก้ม
กลุ่มที่สามคือ ย้อ พบได้ที่เมืองท่าอุเทน ถิ่นฐานเดิมอยู่เมืองชัยบุรี เคยอพยพหนีกองทัพสยามไปอยู่ใน
แดนญวนครั้งหนึ่ง แล้วจึงกลับเข้ามาอยู่ในดินแดนสยามในสมัยรัชกาลที่ 3 กลุ่มที่สี่คือ แสก พบมาก
ในเมืองอาจสามารถขึ้นกับเมืองนครพนม ถิ่นฐานเดิมอยู่เชิงเขาบรรทัด ผู้หญิงแสกจะมีการละเล่นเต้น
สาก กลุ่มที่ห้าคือ โย้ย พบที่เมืองอากาศอำนวยขึ้นกับเมืองสกลนคร กลุ่มที่หกคือพวกกะตาก พบบ้าง
ที่เมืองสกลนคร และกลุ่มที่เจ็ดคือกะไซ้ นับเป็นข้าฝืดเกล้า พบได้ในมณฑลอุดร แต่รวมกันอยู่เป็น
จำนวนมากในเมืองกุสุมาลย์มณฑลขึ้นกับเมืองสกลนคร และกลุ่มที่แปดได้พบที่มณฑลอีสานคือ กลุ่ม

เขมรป่าดง ซึ่งอยู่บริเวณเมืองสุรินทร์ สังขะ ขุขันธ์ ศรีสะเกษ และประโคนชัย ขึ้นเมืองนครราชสีมา จากที่กล่าวถึงผู้คนหลากหลายกลุ่มดังกล่าว พระองค์ได้ทรงสรุปว่า เมื่อสังเกตจากลักษณะทางภาษา แล้ว สามารถจำแนกได้เพียงสองกลุ่มใหญ่คือ กลุ่มไทยและข่าเท่านั้น นอกจากนี้ ยังได้กล่าวว่า กลุ่มคนลาวที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้น่าจะมาจากพวกกะว้าหรือลวะ ซึ่งเป็นกลุ่มคนเจ้าของถิ่นฐานลุ่มน้ำเจ้าพระยาแต่เดิม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะทรงยอมรับว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินอีสานเป็นกลุ่มคนที่มีเชื้อสายไทยและเขมร แต่การที่กล่าวถึงผู้คนเหล่านี้ว่ามีความแตกต่างจากตน (อันได้แก่ คนกรุงเทพฯ/คนในราชสำนัก) ในเรื่องภาษาและวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย การละเล่นเฉพาะกลุ่ม หรือการสักลาย เป็นต้น รวมถึงการบอกเล่าถึงถิ่นฐานก่อนที่จะอพยพมาอยู่ในดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง (ภาคอีสานในปัจจุบัน) นับเป็นการแสดงถึงมุมมองที่มองว่ากลุ่มคนต่าง ๆ ที่ไม่ใช่คนกรุงเทพฯ หรือคนภาคกลางนั้นมีความเป็นอื่นซึ่งแตกต่างออกไป

2. การสร้างความเป็นอื่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน

กระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้กับกลุ่มต่างชาติพันธุ์ เป็นกระบวนการเพิ่มความหมาย โดยกำหนดภาพลักษณ์หรืออัตลักษณ์ให้แก่คนต่างกลุ่ม ให้มีลักษณะต่าง ๆ เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของกลุ่มชาติพันธุ์กระแสหลักในสังคม หรือให้ต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ซึ่งโดยมากมักมีความหมายในเชิงลบ

กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่อถึงการสร้างความเป็นอื่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน มีดังนี้

1) การใช้คำเรียกขาน (address term)

อุดมการณ์สร้างความเป็นอื่น เป็นความคิดที่สื่อถึงคนต่างชาติพันธุ์ในสังคม ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกัน หรืออาจเป็นคู่สงครามกันมาตั้งแต่ในอดีต เป็นต้น ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากตัวบทวาทกรรมปรากฏการใช้คำเรียกขานเพื่อสื่อชุดความคิดเกี่ยวกับการสร้างความเป็นอื่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกันใน 2 ลักษณะคือ การดูถูกทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และการดูถูกโดยฐานะทางสังคม ดังนี้

1.1) การดูถูกทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์

ในประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์เมื่ออยู่รวมกันเป็นจำนวนมากขึ้นก็เริ่มมีการสร้างอาณาจักรและพัฒนาจนเกิดเป็นชนชาติ ซึ่งชนชาติที่เจริญกว่าหรือมีฐานะปกครองทางการเมืองที่มีอำนาจเหนือกว่า มักจะเรียกชนชาติที่ล้าหลังหรืออยู่ภายใต้อำนาจปกครองของตนด้วยชื่อที่มีความหมายต่ำทราวมหรือเหยียดหยามดูถูก เช่น เรียกด้วยชื่อที่มีความหมายเป็นสัตว์หรือผี เป็นต้น (จิตร ภูมิศักดิ์. 2524 : 368) ดังปรากฏในวรรณคดีล้านช้างโบราณเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจืองอันเป็นวรรณกรรมเก่าแก่ของภาษาตระกูลไทที่เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามว่า แอ้ ซึ่งโดยปกติจะเรียกว่า แกว แต่บางครั้งก็เรียกว่า แอ้ หรือเรียกควว่า แกวแอ้ เช่นตอนที่ท้าวฮุ่งจะไปรบเมืองแกวและตอนที่ทัพท้าวซึ่งแพ้วพวกแกว (เวียดนาม) ดังนี้

ถวิลไหว้ราชา กลอยเกล้า
บอกที่ต้อง **แกว**แย้ ย่อยกะจวน

(ทำวฮู่หรือเจื่อง. 2486 : 75)

เจ้าจ๊ก ไปผาบด้าวแดน**แย้** โยชนั่มอม

(ทำวฮู่หรือเจื่อง. 2486 : 91)

การเรียกขานชนกลุ่มอื่นด้วยชื่อสัตว์คือ แย้ ซึ่งเป็นสัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่ง นับเป็นการดูถูกเหยียดหยามทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์อย่างหนึ่ง โดยมีนัยว่าถือกำเนิดเฉกเช่นเดียวกับ สัตว์เลื้อยคลาน การแสดงออกโดยการเรียกเช่นนี้ถือเป็นการไม่ยอมรับว่าชนชาติที่มีระดับความเจริญต่ำกว่าตนเป็น “คน” เท่าเทียมกับกลุ่มหรือชนชาติของตน นอกจากนี้จะเรียกชื่อโดยเปรียบเทียบกับ สัตว์แล้ว ในหนังสือทำวฮู่หรือเจื่องยังปรากฏการเรียกว่า “แกวม้อย” อีกด้วย ซึ่งคำว่า “ม้อย” นี้มีความหมายว่า “ผี” ดังข้อความที่ว่า

คะนึ่งคำซิ่นด่ากวน แกวม้อย

(ทำวฮู่หรือเจื่อง. 2486 : 66)

ด้วยความเป็นมาในอดีตดั่งที่กล่าวมา ชาวญวนหรือเวียดนามในภาคอีสานจึง มักไม่ค่อยพอใจเท่าไรนักหากถูกเรียกว่า “แกว” แต่พอใจให้เรียกว่าเวียดนามมากกว่า ทั้งนี้ คำ เรียกว่า “แกว” นี้เป็นคำที่ชาวภาคอีสานและภาคเหนือใช้เรียกชาวเวียดนามโดยทั่วไปมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันก็ยังปรากฏการเรียกด้วยคำนี้อยู่บ้าง ซึ่งนัยของความหมายที่แฝงอยู่เป็นความหมายในเชิงลบ สื่อให้เห็นถึงความคิดเห็นเป็นอคติทางชาติพันธุ์ของคนต่างกลุ่มซึ่งสั่งสมมาตั้งแต่ในอดีต

1.2) การดูถูกโดยฐานะทางสังคม

การแสดงออกของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือว่าตัวเองเหนือกว่าหรือมีอำนาจมากกว่าชนชาติอื่น ๆ ด้วยการวัดระดับชั้นของคนกลุ่มอื่นจากฐานะทางสังคมของชนชาตินั้น ๆ ด้วย อำนาจการปกครองทางการเมือง ซึ่งตนเป็นผู้กุมอำนาจปกครองทางการเมือง ถือเป็นผู้อยู่สูงกว่า และ ชนชาติที่ถูกปกครองเป็นเมืองขึ้นถือเป็นไพร่เป็นข้า (หรือข้าทาส) ย่อมมีฐานะต่ำกว่า ดังนั้น คำ เรียกชื่อชนชาติอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจปกครองการเมืองของตนจึงมีความหมายเป็นข้า (ข้าทาส) หรือคนป่า/คนป่าเถื่อน กล่าวคือเรียกด้วยชื่อที่แปลว่าพวกป่าเถื่อนไร้ความเจริญ ไร้เงา เลวทราม ฯลฯ หรือเรียกด้วยลักษณะพิเศษของชนชาตินั้น ๆ ที่ตนถือว่าวิปริตผิดสามัญมนุษย์ในสังคมของตน (จิตร ภูมิศักดิ์. 2524 : 369 – 370) ดังปรากฏในวาทกรรมใน “พงศาวดารล้านช้าง” (2473) อันเป็น ตำนานของคนลุ่มน้ำโขง ดังนี้

“ขุนลอใหญ่มาได้ได้ 23 ปี ก็ล่องมาตั้งเมืองชวาล้านช้างที่เชียงตุงเชียงทอง อัน
เจ้ารัสนี แยกหมายใส่หลักคำหลักเงินไว้ที่ก้อนก่ายฟ้าหันแล ยามนั้น ชากันฮางปู้มั้นพระยา
นาค อยู่หน้าทาผาดิงสบอู้หัน ขุนลอจึงแล้วแพ้ ไล่เขาเมื่อภูเลาภูคา จึงเป็นข้าเก่าบัดนี้...”

(พงศาวดารล้านช้าง. 2473)

จากข้อความข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าพวกเขาที่มีชุมชนที่มั่นคง มีหัวหน้าเผ่าชื่อกันฮาง
หรือที่เรียกว่าชากันฮาง ตั้งมั่นอยู่บริเวณเมืองหลวงพระบาง (ปากน้ำทา) และขุนลอต้องต่อสู้ขับไล่
พวกเขาไปอยู่ที่เวียงภูคา นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่าพวกเขาล้านช้างมีทัศนะต่อพวกเขาว่าเป็นข้าทาส และ
เรียกว่า “ข้าเก่า” มาตั้งแต่สมัยแรก ๆ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. 2542) การที่
เรียกชาติพันธุ์อื่นด้วยคำที่มีนัยของความหมายว่าเป็น “ข้าทาส” จึงมีนัยของความหมายในเชิงดูถูก
ทางสังคมประการหนึ่ง ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“แต่นั้นพระยาฟ้าจุ่มก็ล่องมาเมืองล้านช้าง จึงกวาดเอาข้าเก่าแต่หัวน้ำทาเท่า
เมืองกองเมืองเลาเท่าแดนลือ หมดสูแห่งสูที่ ท่อจ้งไว้ให้เป็นเชื้อแนว เขาที่หนึ่งว่าภูคุมชาว
คร้ว ที่หนึ่งว่าภูจอมแลงชาวคร้ว ภูคางชาวคร้ว ไวสี่แห่งนี้เป็นฯ เชื้อเป็นสายแห่งเขาหันแล
...”

(พงศาวดารล้านช้าง. 2473)

2) การใช้เรื่องเล่า/ตำนาน (Myth)

ตำนานหรือ Myth เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกคำว่า mythos
หมายถึงเรื่องเล่า เรื่องแต่ง คำบอกเล่า จากยุคโบราณ ตำนานถูกเข้าใจว่าเป็นเรื่องเล่าที่มีมานาน
ก่อนที่จะเกิดประวัติศาสตร์ของมนุษย์ เป็นเรื่องการกระทำต่าง ๆ ของเทพเจ้า นอกจากนี้ ตำนานยัง
หมายถึง ความรู้เฉพาะ ผู้ที่ได้รับฟังตำนานอาจคิดว่ามันเป็นเรื่องโกหก เรื่องแต่ง หรือเป็นความจริงก็ได้
ขณะที่ ลอรี ฮอนโค นักคติชนวิทยาชาวฟินแลนด์ ได้ให้นิยามความหมายของตำนานไว้ว่า
หมายถึงเรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้า เป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาที่เล่าเรื่องการกำเนิดโลก และการสร้างสิ่ง
ต่าง ๆ เป็นเรื่องของการกระทำของเทพเจ้าที่ส่งผลต่อโลก ธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งจะถูกร่าง
กฎระเบียบและการปฏิบัติสืบมา ตำนานคือเรื่องเล่าที่พูดถึงเหตุการณ์ที่สำคัญ ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลา
ศักดิ์สิทธิ์ ตำนานจึงอาจเป็นที่มาของสังคมและระบบศีลธรรม (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์
มหาชน). 2560)

สำหรับเรื่องตำนานชาติกำเนิดของมนุษย์นั้น มีการแบ่งลักษณะของคนแต่ละ
ชนชาติ หรือแต่ละชาติพันธุ์ว่ามีความเหนือกว่าต่อยกกว่า สูงกว่าหรือต่ำกว่าไว้อย่างชัดเจน นับเป็นอีก
หนึ่งร่องรอยที่แสดงให้เห็นถึงการแบ่งชั้นทางสังคม และทำให้เห็นถึงความแปลกแยกของกลุ่มคน ถือ

เป็นกระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่กลุ่มของตนประการหนึ่ง ทั้งนี้ ตำนานการกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏเรื่องความแตกต่างของชนต่างกลุ่มที่เห็นได้ชัด ได้แก่ ตำนานน้ำปุง ซึ่งเป็นตำนานที่ปรากฏในหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ลาว ไทดำ ไทขาว เป็นต้น เป็นตำนานจากฝั่งของชาติพันธุ์กลุ่มย่อยที่กล่าวถึงกำเนิดร่วมกันของชาติพันธุ์กลุ่มย่อยกับชาติพันธุ์อื่นที่มีการปะทะสังสรรค์กันหรืออยู่ในความรับรู้ของกลุ่มนั้น ๆ คือกล่าวถึงชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นหลังยุคน้ำท่วมว่ามีหลากหลายชาติพันธุ์ และแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางกายภาพ วิถีชีวิต หรือมีสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่แม้ว่าชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะมีความแตกต่างหรือมีสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกันเพียงใดก็ตามก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ความแตกต่างเหล่านั้นมีสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ร่วมกันมาก่อนนั่นคือการกำเนิดจากแหล่งเดียวกัน (วัชรภรณ์ ดิษฐปาน. 2558 : 278-279) แบบเรื่องน้ำเต้าปุง เป็นนิทานที่มีโครงเรื่องเกี่ยวกับการเกิดน้ำเต้าผลใหญ่ที่อาจมาจากฟ้า แถนหรือเทวดา และมีมนุษย์ชาติพันธุ์ต่าง ๆ มาเกิดในผลน้ำเต้า ในที่สุดจึงมีการใช้เหล็กเผาไฟจี ใช้เหล็กเจาะหรือผ่าน้ำเต้าเพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นออกมาได้ และมนุษย์ที่ออกมาจากผลน้ำเต้าเหล่านั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันในทางชาติพันธุ์ ลักษณะทางกายภาพหรือวิถีชีวิต ซึ่งแสดงถึงความไม่เท่าเทียมกัน ดังนี้

“แต่นั้นคนทั้งหลายฝูงเกิดมาในน้ำเต้า ฝูงออกมาทางฮูสีวนั้นเปนไทย ฝูงออกมาทางฮูสีวนั้นเปนช่า คนฝูงนั้นลวดเปนช้อยเปนไพร่ เขาเจ้าขุนทั้งสามแลนั้น เมื่อนั้นคนเผ่าพวกมากมากนัก มากอย่างทรายหลายอย่างน้ำ.....”

(วรรณวิเศษ ฉบับพิเศษ พ.ศ.2558 : 313)

เรื่องกำเนิดเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ นอกจากจะพบในพงศาวดารแลง (แลง) แล้วยังปรากฏในพงศาวดารล้านช้างที่กล่าวถึงกำเนิดของมนุษย์อันเป็นต้นบรรพบุรุษของขุนบรมผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ไท (Tai)

“ที่นั้นคนทั้งหลายฝูงออกมาแต่น้ำเต้าปุงนั้น ผู้รู้หลักนักปราชญ์นั้นเขาก็มาเปนลูกท่านเป่าเรือขุนบรมมหาราชฯ แลผู้ใบ้ช่านั้นเขาก็อยู่เปนไพร่ไปเปนป่า สร้างโฮเฮ็ดนากินแล”

(พงศาวดารล้านช้าง. 2473 : 6)

ในขณะที่ตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นมีลักษณะด้อยกว่าหรือต่ำกว่า ดังเช่นนิทานกำเนิดช่า แม้ว่าจะถูกวางตำแหน่งของที่ใหญ่สุดของชนเผ่าอื่น ๆ แต่เรื่องสีผิวก็ถูกนำมาเป็นประเด็นในการแยกเผ่าต่าง ๆ ออกจากกัน ดังปรากฏในนิทานกำเนิดช่าที่ว่า

“ช่าเป็นกลุ่มชนที่มีความเป็นมายาวนาน เล่าเป็นนิยายปรัมปราเรื่อง “อมแปกอมแงน” ซึ่งกล่าวถึงน้ำท่วมโลกว่า มีสองพี่น้องชายหญิงพากันไปขุดตุน (บ้างก็ว่าขุดอัน)

เมื่อพบตัวตุนแล้วก็ทราบว่าจะเกิดน้ำท่วมโลก ตัวตุนบอกให้สองพี่น้องหลบเข้าไปอยู่ในถ้ำ ดังนั้น เมื่อถึงบ้านสองพี่น้องจึงได้ทำถ้ำขนาดใหญ่แล้วหลบเข้าไปอยู่ข้างใน ต่อมาเมื่อเกิดน้ำท่วมโลก ผู้คนตายหมดเหลือแต่สองพี่น้องที่อยู่ในถ้ำ จากนั้นสองพี่น้องจึงตกลงอยู่กับกันฉันทามีภรรยา หลังจากนั้น 3 ปี ก็มีบุตรคลอดออกมาจากน้ำเต้า จึงนำไปแขวนไว้ข้างเตาไฟ ในขณะที่สองสามีภรรยาไปทำงานในไร่ ก็ได้ยินเสียงผู้คนร้องอยู่ในน้ำเต้าลูกนั้นหลายคราว วันหนึ่งผู้เป็นสามีจึงใช้เหล็กแหลมเผาไฟเจาะรูผลน้ำเต้า ทันใดนั้นก็เห็นผู้คนที่เปียดเสียดกันออกมาจำนวนมาก เขาจึงใช้ส่วเจาะอีกรูหนึ่งให้กว้างขึ้น ผู้คนที่เหลืออยู่ก็พากันออกมาตามรูที่เจาะ บรรดาผู้คนที่ออกมาก่อนจึงมีผิวคล้ำ เพราะต้องเปียดเสียดสีกับเขม่าไฟ ซึ่งเชื่อว่าต่อมากลายเป็นบรรพบุรุษของชนเผ่าอาข่า ถือเป็นผู้อัยหรือพี่ของชนเผ่าอื่น ส่วนชนเผ่าไท - ลาว และเผ่าอื่น ๆ ซึ่งออกมาตามช่องที่ใช้ส่วเจาะจึงมีผิวขาวและถือว่าเป็นพี่น้อง”

(มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542 : 657)

ตำนานน้ำเต้าปุงที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าแต่ละตำนานแสดงให้เห็นความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ออกมาจากน้ำเต้า ส่วนมากมักแบ่งกลุ่มคนที่ออกมาจากน้ำเต้าเป็นสองกลุ่มหลักคือ กลุ่มคนผิวดำและคนผิวขาว โดยกลุ่มคนที่ออกมาจากน้ำเต้าก่อนก็คือกลุ่มที่ถูกเรียกว่า ข่า ซึ่งมีผิวพรรณคล้ำดำ และอธิบายว่าข่าผิวดำเพราะผิวเปื้อนเขม่าหรือเพราะร้อนไหม้จากการเผ่าจี้เต้า ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ข่าเป็นผู้ออกมาก่อนหรือเป็นเพราะไม่อาบน้ำในหนองน้ำศักดิ์สิทธิ์เหมือนกลุ่มอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังพบว่าตำนานของทุกกลุ่มล้วนระบุว่า ข่าเป็นกลุ่มที่มีสภาพด้อยกว่าชาติพันธุ์อื่น แต่ก็ยังเป็นผู้ที่ออกมาจากน้ำเต้าก่อนชาติพันธุ์อื่น หรืออยู่ในฐานะพี่คนโต การให้ความสำคัญกับการออกมาจากน้ำเต้าเป็นลำดับแรกของข่า อาจตีความได้ว่าข่าเป็นกลุ่มคนที่เก่าแก่ดั้งเดิมที่สุดในบรรดาชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ออกมาจากน้ำเต้า อีกทั้งยังเป็นเป็นกลุ่มชนชาติเก่าแก่กลุ่มหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอาจเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ก่อนกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มไทย-ลาว (ปราณี วงษ์เทศ. 2543 : 138)

5.2.3 อุดมการณ์ทางชนชั้น

ชนชั้นทางสังคม (social class) หรือชนชั้น หมายถึง ตำแหน่ง (position) ของบุคคลเมื่อเปรียบเทียบกับผู้อื่นโดยใช้ตัวแปรที่สังคมนั้น ๆ พิจารณาว่ามีความสำคัญในการจัดแบ่ง (ชนกพร พัวพัฒนกุล. 2556 : 192) ส่วน “อุดมการณ์ทางชนชั้น” หรือที่เรียกว่า “อุดมการณ์ชนชั้นนิยม” (classism) นั้นเป็นอุดมการณ์ที่เชื่อว่ามนุษย์ไม่เท่าเทียมกัน คนบางกลุ่มสูงกว่า เหนือกว่า ดีกว่าคนกลุ่มอื่น และสมควรจะได้รับสิ่งต่าง ๆ มากกว่าคนกลุ่มอื่น ขณะเดียวกันคนกลุ่มอื่นก็ยอมรับความ

ด้อยกว่าของตนเองและความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นโดยคุณิ (อภิเชษฐ กำภู ณ อยุธยา และสุรพงษ์ โสธนะเสถียร. 2561 : 24) นอกจากนี้ อุดมการณ์ชนชั้นนิยมยังเป็นระบบของการกดขี่ที่คนกลุ่มหนึ่ง กดขี่คนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยมีพื้นฐานอยู่บนความแตกต่างทางสถานภาพทางสังคม ซึ่งก่อให้เกิดอคติทางสังคมที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่แสดงออกมาทางทัศนคติ ความเชื่อ พฤติกรรมต่าง ๆ และทำให้คนที่อยู่ในชนชั้นทางสังคมที่สูงกว่ามีความได้เปรียบกว่าในทุกด้าน ในขณะที่เดียวกัน คนที่อยู่ในชนชั้นที่ต่ำกว่าก็ยอมรับความไม่เท่าเทียมนั้น อุดมการณ์ชนชั้นนิยมจึงนับเป็น อุดมการณ์ที่ครองความเป็นเจ้า (hegemony) อยู่ในสังคม

สำหรับประเทศไทย รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์นั้นปรากฏชัดตั้งแต่สมัยอยุธยาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถปรากฏให้เห็นในพฤติกรรมของผู้คนในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็จะเป็นความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบของเจ้ากับไพร่ ระหว่างขุนนางและพ่อค้าชาวจีน กล่าวคือ จากประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ที่ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์จวบจนปัจจุบัน สังคมไทยมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด เช่น การรับมือกับสงครามกับประเทศเพื่อนบ้าน การเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยม รวมถึงแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ตามแบบตะวันตกที่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ซึ่งล้วนก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งสิ้น แต่ปรากฏอุดมการณ์ทางชนชั้นที่เห็นได้ชัดคือช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416) ซึ่งยังมีการจัดลำดับชั้นของบุคคลลดหลั่นลงมาตามศักดินาที่มีอยู่ มีความสัมพันธ์ระหว่างไพร่กับนาย ข้าราชการผู้น้อยกับผู้ใหญ่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ อันสะท้อนแนวคิดเรื่องบริวาร (entourage) และแวดวง (circle) ไม่ว่าจะ เป็นภายในระดับกลุ่มเล็ก ๆ จนถึงในระดับชุมชน สังคม และประเทศ โดยผู้อุปถัมภ์ (patron) ก็คือผู้มีอำนาจและสถานภาพทางสังคมและมีฉันทานุมัติ (sanction) คือจะให้คุณหรือโทษก็ได้ ส่วนผู้รับอุปถัมภ์ (client) โดยทั่วไปมักจะต้องการความช่วยเหลือ ปกป้องคุ้มครอง จึงต้องตอบแทนด้วยความจงรักภักดี แม้กระทั่งในต้นรัชกาลที่ 4 ก่อนจะลงนามในสนธิสัญญาเบาริง ลักษณะทางสังคมการเมืองการปกครองมีโครงสร้างไม่แตกต่างไปจากสมัยอยุธยาเดิมสักเท่าไรนัก กล่าวคือยังมีระบบศักดินา (feudalism) ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นขึ้นและการยอมรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีเรื่องของความไม่เท่าเทียมกันคือ ยอมรับอุดมการณ์แบบศักดินาและมีความเชื่อแบบฝังหัวในเรื่องของโครงสร้างทางระดับชั้นทางอำนาจทางสังคม (hierarchical structure of society) ว่า ทุกคนเกิดมาไม่เท่าเทียมกัน มีผู้ใหญ่ผู้น้อยตามกฎแห่งกรรม โดยเชื่อว่าฐานะความเป็นอยู่เป็นผลกรรมจากชาติปางก่อน ผสมผสานกับการนับถือผีสางหรือไสยศาสตร์ ทั้งนี้ อาจแบ่งชนชั้นในสังคมไทยโดยเฉพาะช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นซึ่งเป็นยุคที่ยังมีการใช้ระบบชนชั้นในการปกครองอยู่ มีดังต่อไปนี้ (จุฬาพรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. 2551 : 213-216)

ก. กลุ่มชนชั้นแรก คือชนชั้นนำสังคมหรือชนชั้นผู้เป็นกลไกของรัฐ นับเป็นกลุ่มที่ได้เปรียบ เพราะกุมอำนาจการเมือง เศรษฐกิจ ประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ชั้นสูง พระสงฆ์ ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ กรมพระยากลาโหม กรมพระคลัง กรมมหาดไทย เจ้าเมืองน้อยใหญ่ เมืองเอก เมืองโท นอกจากนี้ สังคมไทยในช่วงนั้นได้ยกย่องวิวัฒนาการสมัยใหม่ของตะวันตก มีการเรียนภาษาอังกฤษในกลุ่มผู้นำ แต่ก็ยังมีความเชื่อเก่า ๆ แฝงอยู่บ้าง เช่น บุญบารมีเทวดารักษา เรื่องช้างเผือก เป็นต้น ส่วนกลไกการบริหารยังเป็นสิทธิของขุนนาง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของคติความเชื่อแบบพราหมณ์ที่กษัตริย์เป็นสมมติเทพ ขุนนางเป็นผู้ชำนาญการ ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น ขุนนางด้วยกันจะเคารพศักดิ์สูงกว่า (seniority system) และการไว้ยศไว้เชิงกับผู้มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า

ข. กลุ่มที่สอง คือชนชั้นผู้เป็นกำลังการผลิตในสังคม ได้แก่ ไพร่ ทาส ชาวต่างประเทศ มีการปกครองผ่านระบบมูลนาย แต่ปัญหาที่พบมากคือไพร่หลบหนีจากการควบคุมของรัฐ ซึ่งอาจเป็นเพราะระบบทาสไพร่นั้นเป็นการปกครองที่กดขี่ ไม่เห็นคุณค่าความเป็นคน

ค. กลุ่มที่สาม เป็นส่วนสถาบันพระสงฆ์ มิชฌิมศาสตร์คึกคัก มีนิตยภัตหรือเบี้ยหวัดเงินปี สถาบันสงฆ์ไม่แยกจากรัฐ พระมหากษัตริย์สามารถให้คุณโทษแก่สงฆ์ได้ แต่ในรัชกาลที่ 4 มีการปฏิรูปคัดค้านการควบคุมพระสงฆ์ และทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้น ส่วนชาวต่างชาติในสยามยุคนั้นจะมีเสรีภาพมากกว่าคือไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน (ยกเว้นชาวมอญ เขมร แขก ญวน ลาว) เช่น จีน อินเดีย ชาวตะวันตกทำหน้าที่พ่อค้าคนกลาง มีฐานะเศรษฐกิจที่มั่งคั่ง ต่อมาเมื่อหลังรัชกาลที่ 5 ที่มีการเปิดประเทศอย่างกว้างขวาง ทำให้ต่อมาระบบทุนนิยมได้เข้ามาในไทย

จะเห็นได้ว่าระบบการปกครองในช่วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เอื้อต่อระบบอุปถัมภ์ที่มีศักดินาเป็นตัวกำหนดชนชั้นในสังคมให้มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะชนชั้นกลุ่มที่สอง อันได้แก่ ไพร่ ทาส หรือชาวต่างประเทศ ซึ่งโดยมากมักเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่กระแสหลัก แต่เป็นกลุ่ม “คนชายขอบ” ที่ด้อยอำนาจกว่า หรืออาจไม่มีอำนาจใด ๆ เลยในสังคม และมักเป็นผู้ถูกกระทำ กระทั่งเกิดการเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ 5 และบริบททางสังคมค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป จนทำให้ระบบศักดินาหายไป แต่ถึงกระนั้นในปัจจุบันแม้จะไม่มีระบบเจ้าขุนมูลนายที่เป็นระบบอย่างชัดเจนเหมือนแต่ก่อน แต่ก็อาจปฏิเสธได้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันยังมีการแบ่งชั้นทางสังคมอยู่ โดยอาจแบ่งเป็นชนชั้นสูง ชนชั้นล่าง และชนชั้นกลาง ซึ่งชนชั้นกลางนับว่ามีบทบาททางสังคมมากที่สุดในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยนี้จะขอกกล่าวถึงอุดมการณ์ทางชนชั้นเฉพาะในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า ในช่วงสมัยนี้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นอย่างเป็นระบบมากที่สุด

กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ทางชนชั้น มีดังนี้

1) การใช้คำเรียกขาน (address term)

คำเรียกขาน คือคำหรือวลีที่ผู้พูดใช้เรียกผู้ฟัง ซึ่งแสดงถึงระดับทางสังคมของผู้ฟัง ตามที่ผู้พูดมองเปรียบเทียบกับตนเอง คำเรียกขานจะแปรเปลี่ยนไปตามตัวแปรทางสังคมทั้งระดับบุคคลและระดับสังคม (กัลยา ดิงศภัทย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2531 : 1) นอกจากนี้ คำเรียกขานยังสามารถแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ทางสังคมที่อาจแตกต่างกันได้ จากการศึกษาตัวบทวาทกรรมพบว่าการเลือกใช้คำเรียกขานที่แสดงชนชั้นสังคมในการเรียกขานดิพจน์ต่าง ๆ กล่าวคือ ในการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์บางครั้งอาจเรียกด้วยคำขึ้นต้นด้วยคำที่แสดงชนชั้นทางสังคม ซึ่งในที่นี้ได้แก่คำว่า ข้า ไพร่ และส่วย โดยคำว่า “ไพร่” ปรากฏในคำเรียกว่า “ไพร่ข้า” หรือ “ข้าไพร่” มีความหมายว่า กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินที่อยู่ห่างไกลในป่าดงซึ่งเรียกว่า “ข้า” นั้นเป็นไพร่ อันเป็นชนชั้นล่างของสังคม ส่วนคำว่า “ข้า” นอกจากจะหมายถึงประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในป่าเขาแล้ว ยังหมายถึง “ข้า” หรือ “ข้าข้า” ตรงกับภาษาลาวซึ่งออกเสียงว่า “ข้า” นับเป็นกลุ่มชนที่มีสถานะต่ำที่สุด สามารถซื้อขายเป็นทาสได้ มีประเพณีที่เรียกว่า “ตีข้า” หมายถึง ชนชั้นสูงสามารถจับเอากลุ่มชนที่ถูกเรียกว่า “ข้า” ไปเป็นข้าทาสได้ นอกจากนี้ คำว่า “ข้า” ยังเป็นคำเรียกรวม ๆ ที่ชาวอีสานใช้เรียกพวกที่อยู่ในป่าและใกล้ภูเขาที่ไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ในแผ่นดินสยามในอดีต ส่วนคำว่า “ส่วย” เป็นชื่อที่คนไทยสยามใช้เรียกชาติพันธุ์กวยมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งแต่เดิมเคยเรียกว่า “เขมรป่าดง” ต่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้นำเอาระบบไพร่ส่วยขึ้นมาใช้ โดยกำหนดให้ชาวเขมรป่าดงส่งส่วยแทนการถูกเกณฑ์แรงงาน เช่น ครั่ง ไม้เนื้อหอม และของป่าอื่น ๆ และเนื่องจากพวกกวยเป็นกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ด้วยเหตุนี้จึงเรียกกุ่มชนเหล่านี้ว่าส่วยเรื่อยมา ดังนั้น คำว่า “ส่วย” จึงถือเป็นคำแสดงสถานะทางสังคมอีกคำหนึ่ง ตัวอย่าง

การใช้คำเรียกขานที่สื่อถึงอุดมการณ์ทางชนชั้น ดังเช่นข้อความที่ปรากฏใน “พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน (ประชุมพงศาวดารภาค 4) ซึ่งเรียบเรียงโดย หม่อมอมรวงษ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐุม คุนเณร) ดังนี้

“...แลพากันยกเลยไปตีพวก**ข้าชาติ**กระแสงสว่างจะรายระแดร์ ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งโขงตะวันออกจับได้มาเปนอันมาก จึงได้มี**ไพร่ข้า** แลประเพณีตีข้ามาแต่ครั้งนั้น..”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 40)

“...ได้ไปเกลี้ยกล่อมชนชาติ**ข้า**ซึ่งอยู่ตามฟางโขงตะวันออก ได้พวก**ข้าบ้าน** และ **บ้านजार บ้านตาปาง**เข้าเปนพวกแล้ว ก็อพยพครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ บ้าน

ตาปาง แล้วก็เกลี้ยกล่อมได้พวก**ข้าชาติระแวง, จะราย, จุมพอน**, ซึ่งตั้ง อยู่ตามตำบลห้วย
สมองขึ้นไปจนงน้ำสระไทย มาเข้าเป็นพวกอีกเป็นอันมาก”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 43)

“เจ้านครจำปาศักดิ์ (นาก) จึงได้ส่งลำเลียงไปยังกองหลวงอาสาณรงค์ ซึ่ง
ตั้งอยู่ ณ บ้านหม้ออ้อม แลแต่งท้าวพระยาคุมกำลังไปเที่ยวลาดตระเวน แลเกลี้ยกล่อมพวก
ข้าผู้ไทย เมืองตะโปน เมืองพิณ เมืองนอง เมืองวังได้เป็นอันมาก”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 58)

“หลวงภักดีณรงค์ (ทัต) ได้มีบอกมายังกรุงเทพฯ ว่า แต่ก่อนพวกลาวจับ**ข้า**
มาซื้อขายเป็นทาสแลผสมใช้เป็นทาสจนตลอดลูกหลานเหลน หลวงภักดีณรงค์ได้ตัดสินใจ
หลานแลเหลนทาสให้เป็นพลเมืองเสียส่วยตามธรรมเนียมบ้านเมือง จึงมีตราโปรดเกล้าฯ
ไปยังบรรดาหัวเมืองตะวันออก ห้ามมิให้จับ**ข้า**มาซื้อขายแลกเปลี่ยนแลใช้สอยการงานต่าง
ๆ แต่ส่วนข้าที่ผู้ใดได้ซื้อหาจากผู้ใดแต่ก่อนนั้น ก็ให้คงอยู่กับเจ้าหม่อมขุนนายไป เพราะจะ
ให้**ข้าทาส**เดิมนั้นพ้นค่าตัวไป ก็จะเป็นเหตุเดือดร้อนแก่ขุนนายที่ได้เสียเงินซื้อไถ่แลกเปลี่ยน
มาแต่ก่อนนั้น”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 109)

“วันที่ 13 กุมภาพันธ์ มองซิเออดาวิต มองซิเออสาตแซง ฝรั่งเศส กับ องบาง
องกายขุนนางญวน คุมทหารญวน 12 คน **ไพร่ญวน** 40 มาที่ด่านห้วยสาร”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 136)

จากข้างต้น จะเห็นได้ว่าการใช้คำเรียกขานกลุ่มชาติพันธุ์ “ญวน” ว่า “ไพร่
ญวน” อันมีความหมายว่า คนกลุ่มนี้เป็นชาวญวนที่มีสถานะเป็นไพร่ คือเป็นประชาชนคนทั่วไปที่มี
ฐานะเป็นชนชั้นล่าง ไม่ได้มีตำแหน่งหน้าที่ใด ๆ ในสังคม เช่น เป็นทหารหรือเป็นขุนนาง เป็นต้น ส่วน
คำเรียกขานว่า “ข้า” นั้นหมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตามป่าเขา อีกทั้งยังหมายถึง “ข้า” หรือ “ข้า”
ซึ่งตรงกับภาษาลาวซึ่งออกเสียงว่า “ข้า” นับเป็นกลุ่มชนที่มีสถานะต่ำที่สุดในสังคม สามารถจับมา
เป็นทาสได้ตามอำเภอใจได้ ดังนั้น ที่เรียกว่า “ไพร่ข้า” จึงแสดงสถานะทางสังคมว่าเป็นทั้งประชาชน
ทั่วไปและยังเป็นกลุ่มชนที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครอง รวมทั้งยังอาจเป็นคนที่มิสถานะทาง
สังคมต่ำสุด นอกจากนี้ ยังปรากฏการใช้คำว่า “ข้า” ในการเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยว่าเป็น “พวกข้าผู้

ไทย” แสดงให้เห็นชัดว่าคำว่า “ชา” นี้เป็นคำที่ใช้เรียกสถานะหรือชนชั้นทางสังคมที่ใช้เรียกกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในป่าและใกล้ภูเขาห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองและไม่ใช่ชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ของสังคม

ในขณะที่การเรียกขานด้วยคำว่า “ส่วย” นั้น เป็นการเรียกประชาชนที่อยู่ “หัวเมืองเขมรป่าดง” (คือดินแดนแถบเมืองสุรินทร์ ศรีสะเกษ และเมืองเดชอุดมในปัจจุบัน) อันเป็นดินแดนที่อยู่ชายขอบ (periphery) ของอาณาจักรไทยสมัยนั้น ซึ่งมีสภาพทั่ว ๆ ไปเต็มไปด้วยป่าทึบ ผู้คนในแถบนั้นมีหน้าที่จะต้องเก็บของป่า เช่น น้ำผึ้ง ชัน นอแรด ฯลฯ เป็นส่วยส่งราชสำนักกรุงเทพฯ คนเหล่านี้จึงถูกเรียกว่า “ชาวส่วย” และเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์กวย/กวยเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ จึงถูกเรียกว่า “ส่วย” เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. 2542) ทั้งนี้ ข้อความที่ปรากฏการกล่าวถึงคำว่า “ส่วย” ที่แสดงถึงสถานะหรือชนชั้นทางสังคมมีดังนี้

“...เวลานั้นพระยาช้างเผือกแตกโรงออกจากกรุงไปอยู่ในป่าดง ทางตะวันตก แขวงเมืองปากคัตติโปรตให้สองพี่น้อง....คุมไพร่พลแลกรมช้างออกเที่ยวติดตามพระยาช้างเผือกมาทางแขวงเมือง พิมาย แลเลยไปจนถึงดงปากฝิ่งลำน้ำมูลช้างได้ จึงได้ข่าวพระยาช้างเผือกจากพวกเขมร, *ส่วยป่าดง* คือตากะจะแลเชียงขัน...”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 30)

“...ภายหลังพวกนายกอง*เขมรส่วยป่าดง*ทั้งห้าคนนี้ได้้นำช้าง, ม้า, แก่นสน, ยางสน, ปีกนก, นอแรด, งาช้าง, ขี้ผึ้ง ซึ่งเปนของส่วยไปส่ง ณ กรุงศรีอยุธยา...”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 30)

2. การอ้างอิง (referencing)

การอ้างอิงเป็นการใช้คำเพื่อบ่งชี้ลักษณะสถานภาพและตัวตนของผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงและเป็นการแสดงมุมมองของผู้ส่งสารมีต่อสิ่งหนึ่งหรือบุคคลที่กำลังกล่าวถึง (จันทิมา อังคพิณชกิจ. 2557){FormattingCitation} ซึ่งเมื่อพิจารณาตัวบทในวาทกรรมพบว่า มีการกล่าวอ้างถึงความ เป็นมาที่ทำให้เกิดประเพณีที่เรียกว่า “ประเพณีตีชา” อันเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันโดยชนชั้นสูงที่สามารถจับเอากลุ่มชนที่เรียกว่า “ชา” ไปเป็นข้าทาสบริวาร และสามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนแลกเปลี่ยน เช่นสินค้าได้ เป็นการแสดงถึงอุดมการณ์ทางชนชั้นที่ถูกสร้างขึ้นโดยชนชั้นสูง ซึ่งเป็นผู้กุมอำนาจในสังคม คือสามารถทำอย่างไรก็ได้ตามใจปรารถนาแม้กระทั่งการปฏิบัติในหมู่มนุษย์ด้วยกัน ดังตัวอย่างข้อความในพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานที่กล่าวถึง “ประเพณีตีชา” ว่า

“...แลพากันยกเลยไปตีพวกข้าชาติกระเสงสวางจะรายระแดร์ ซึ่งตั้งอยู่ฝั่ง
โขงตะวันออก จับได้มาเปนอันมาก จึงได้มีไพร่ข้า แลประเพณีตีข้ามาแต่ครั้งนั้น..”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 40)

อย่างไรก็ตาม ในข้อความต่อมาผู้เรียบเรียง (ม.ร.ว.ปฐม คเนจร) ได้กล่าวอ้างถึง
การออกตราราชโองการของพระมหากษัตริย์ไปยังหัวเมืองต่าง ๆ เรื่องห้ามมิให้จับข้ามาซื้อขาย
แลกเปลี่ยนหรือนำมาเป็นทาส เป็นการยกเลิกประเพณีตีข้าไปโดยปริยาย ซึ่งหากผู้ใดฝ่าฝืนราช
โองการดังกล่าวก็ถือว่ามีความผิด ความว่า

“หลวงภักดีณรงค์ (ทัต) ได้มีบอกมายังกรุงเทพฯ ว่า แต่ก่อนพวกลาวจับข้ามา
ซื้อขายเปนทาสแลผสมใช้เปนทาสจนตลอดลูกหลานเหลน หลวงภักดีณรงค์ได้ตัดสินขึ้น
หลานแลเหลนทาสให้ เปนพลเมืองเสียส่วยตามธรรมเนียมบ้านเมือง จึงมีตราโปรด
เกล้าฯ ไปยังบรรดาหัวเมืองตะวันออก ห้ามมิให้จับข้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนแลใช้สอย
การงานต่าง ๆ แต่ส่วนข้าที่ผู้ใดได้ซื้อหามาจากผู้ใดแต่ก่อนนั้น ก็ให้คงอยู่กับเจ้าหม่อม
นายไป เพราะจะให้ข้าทาสเดิมนั้นพ้นค่าตัวไป ก็จะเป็นเหตุเดือดร้อนแก่หม่อมนายที่ได้เสีย
เงินซื้อไถ่แลกเปลี่ยนมาแต่ก่อนนั้น”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 109)

นอกจากนี้ ในพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน ยังมีข้อความที่กล่าวอ้างถึงเรื่อง
ตำนานหรือความเป็นมาของคำเรียกว่า “ข้าข้าพระแก้ว” ดังต่อไปนี้

“ลุลูกศักราช 1086 ปีมโงงศก มีพรานป่าคนหนึ่งนำความแจ้งต่อแสนท้าว
พระยาว่า เห็นพรานทิ้ง พรานเทือง ข้าบ้านส้มป่อยนายอน (คือที่เปนเมืองสพาดเดี๋ยวนี้)
ได้พระแก้วผลึกมาไว้เข้าใจว่ามนุษย์น้อย นายพรานเอาเชื้อผูกพระสอให้บุตรลากเล่นจน
พระกรรมป็นไปข้างหนึ่ง ครั้นความทราบถึงเจ้าสร้อยศรีสมุทร จึงให้แสนท้าวพระยาไป
เชิญรับพระแก้วผลึกแหมาประดิษฐานไว้ ณ เมืองปากคัทธิ มีการสมโภช 3 วัน แล้วให้
พวกข้าที่มาส่งพระแก้วนั้นตั้งอยู่บ้านขามเนิง เรียกว่าข้าข้าพระแก้วมาจนบัดนี้ แลตั้งให้
พรานถึง พรานเทือง เปนนายบ้าน ควบคุมพวกข้าบ้านส้มป่อยนายอนให้ เปนส่วยชี้ฝั่ง
ผ้าขาวถวายพระแก้วต่อมา ตนส่งพระแก้วลงมากรุงเทพฯ”

(พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. 2506 : 28)

เรื่องราวของ “ข้าข้าพระแก้ว” นี้ ยังปรากฏอยู่ในพงศาวดารนครจำปาศักดิ์
ฉบับพระยา มหาอำมาตยาธิบดี (ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 70) ถือเป็นการตอกย้ำความเชื่อใน

ตำนานความเป็นมาของพระแก้วขาวหรือพระพุทธรูปขจรรัตนจักรพรรดิพิมลมณีมัย (พระประจำรัชกาลที่ 2) ข้อความที่กล่าวถึงตำนานพระแก้วขาวมีดังนี้

“ครั้นลุศักราช 1098 ปีมะโรงอัฐศก นายพรานนำข่าวสารมาแจ้งต่อท้าวพระยาเสนาบดีว่า พรานทิ้งพรานเที่ยงเข้าบ้านสัมป่อยนายอนได้พระพุทธรูปปฏิมากรแล้ว ผลึกมาองค์หนึ่ง พวกข้าหารู้จักว่าเป็นพระปฏิมากรไม่ ว่าเป็นรูปเจี๊วดเอาเช่นบวงสรวง ถ้าจะไปเที่ยวยิงสัตว์ก็เช่นบอก ครั้นได้สัตว์มาแล้วก็เอาโลหิตสัตว์นั้นมาทาที่พระโอษฐ์พระ ถ้าจะตากเข้าและของก็เอาพระปฏิมากรมาตั้งไว้ให้เฝ้า ไก่กาก็หาทำอันตรายต่อของที่ตากไม่ แต่พระกรรมกรกระทบหน้าไม้บิ่นข้างหนึ่ง ท้าวพระยาเสนาบดีจึงนำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ๆ ทรงทราบแล้วก็มีปีติโสมนัส จึงแต่งท้าวพระยาผู้ใหญ่คุมไพร่พลขึ้นไปอัญเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรแก้วผลึกลงมา ณ เมืองนครจำปาศักดิ์ ท้าวพระยาคุมไพร่พลขึ้นไปถึงบ้านสัมป่อยนายอนแล้วก็อัญเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรแก้วผลึกแห่งลงมา พวกข้าบ้านสัมป่อยนายอนก็พากันตามลงมาส่งพระพุทธรูปปฏิมากรแก้วผลึกจนถึงปากคลองบางเสียง ท้าวพระยาผู้ไปอัญเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรแล้วผลึกนั้น ก็ให้พวกข้าบ้านสัมป่อยนายอนกลับคืนไปตามภูมิลำเนาเดิม แล้วก็อัญเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรลงเรือ พอจะออกเรือลงมานครจำปาศักดิ์เกิดมหัศจรรย์คลื่นลมพายุก็หามีไม่...”

กล่าวได้ว่า “ตำนานพระแก้วขาว” อันเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองที่ถูกอัญเชิญมาพร้อมกับพระแก้วมรกตนี้ มี “ชาวข่า” อันเป็นชนชั้นล่างในสังคมสมัยนั้นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ที่ค้นพบพระพุทธรูปสำคัญนี้ อีกทั้งยังถูกกำหนดให้เป็น “ข่า” คือผู้รับใช้ ดังคำที่ใช้เรียกว่า “ข่าข้าพระแก้ว”

5.2.4 อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์

“ชาติพันธุ์” (ethnicity) คือสิ่งที่แสดงถึงพื้นฐานความเป็นมนุษย์แต่ละเชื้อชาติและแสดงถึงวิวัฒนาการของระบบสังคมการเมือง โดยในแต่ละเชื้อชาติก็จะมีวัฒนธรรมและประเพณีที่สวयงามเป็นของตนเอง ซึ่งจัดว่าเป็นสีสันทางชาติพันธุ์ของมนุษย์อย่างหนึ่งและเป็นความมดงามของสังคมโลกที่ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย (เสรี ชาหลา. 2545 : 9) ส่วนคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic group) เป็นคำที่ใช้กันโดยทั่วไปในความหมายกว้าง ๆ เช่นเดียวกับคำว่า เชื้อชาติ ชนชาติ เผ่า เผ่าพันธุ์ อันหมายถึง กลุ่มคนที่มีชีวิตอยู่ในพื้นที่บริเวณหนึ่ง มีภาษา วิถีชีวิต จารีต ประเพณี คล้ายคลึงกัน รวมทั้งอาจมีสำนึกว่าเป็นคนที่มีสายโลหิตเดียวกัน และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2551 : 5) กล่าวโดยสรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์เป็น

กลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตมีความแตกต่างกันต่าง ๆ และ มีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธุะเกี่ยวข้องกัน มีลักษณะทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน รวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม มุ่งมั่นในการอนุรักษ์ พัฒนา และสืบทอด อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่อไป

มโนทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) นับเป็นมโนทัศน์สำคัญมโนทัศน์หนึ่งที่นักมานุษยวิทยาใช้ในการจำแนกกลุ่มชนต่าง ๆ ซึ่งแพร่หลายในสาขาวิชามานุษยวิทยาตั้งแต่ทศวรรษของ 2490 เป็นต้นมา โดยก่อนหน้าที่จะเกิดมโนทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์นี้ นักมานุษยวิทยาได้ศึกษาเรื่องชาติพันธุ์มาก่อนแล้ว โดยใช้คำว่า “เผ่า” หรือ “tribe” เรียกกลุ่มคนกลุ่มเล็ก ๆ ในดินแดนที่ดูยังไม่มี ความเจริญก้าวหน้าสูงมากนัก และต่อมาก็ใช้คำว่า “เชื้อชาติ” หรือ “race” จัดแบ่งประชากรของโลกออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ซึ่งเมื่อหากพิจารณาดูแล้วจะเห็นว่าคำเหล่านี้มีนัยของความไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือบางกลุ่มเจริญหรือสูงกว่าบางกลุ่ม รวมทั้งมีนัยว่าความแตกต่างด้านเชื้อชาติเป็นสิ่งที่เชื่อมโยง และมีพื้นฐานมาจากลักษณะทางกายภาพและชีวภาพ ต่อมาจึงมีผู้เสนอว่าลักษณะทางชาติพันธุ์มิใช่ สิ่งที่เกิดจากธรรมชาติหรือสายโลหิต หากแต่เป็นกระบวนการที่เกิดจากการหล่อหลอม ก่อรูปขึ้นจาก วิธีการดำเนินชีวิตในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งนำมาสู่การศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ ความมีสำนึกทางชาติพันธุ์ และพรมแดนชาติพันธุ์ ซึ่งมีตได้เกิดมาจากพันธุกรรม หากแต่อาศัยการเลือกลักษณะทาง วัฒนธรรมบางอย่าง เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร บ้านเรือน ขนบธรรมเนียมประเพณี มาใช้ แบ่งแยกความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งออกจากอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ซึ่งลักษณะเหล่านี้สามารถ แปรผันตามสถานการณ์และเคลื่อนไหวได้เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2547 : (5)-(6))

อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นการสื่อความคิดในการจำแนกกลุ่มคนในสังคมไทย เพื่อ แสดงให้เห็นว่าการจัดกลุ่มคนในสังคมยังยึดโยงกับความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับ เรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในเขตภาคอีสานซึ่งเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางด้านภาษาและชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างพยายามสร้าง ขยาย และแย่งชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม และสร้างภาพเชิง สัญลักษณ์เพื่อแสดงอัตลักษณ์และตัวตนในความสัมพันธ์กับรัฐและชนกลุ่มอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ที่ถ่ายทอดผ่านตัวบทที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวข้องกับ กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ประกอบด้วยชุดความคิดย่อย 2 ชุด ได้แก่ แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการสร้าง อัตลักษณ์ (Ethnicity and Identity) และแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการท่องเที่ยว (Ethnicity and Tourism) ดังต่อไปนี้

กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่อแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการสร้างอัตลักษณ์ มีดังนี้

1) การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming)

การเรียกชื่อเป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีปฏิบัติทางสังคม การเรียกชื่อเป็นกลวิธีทางภาษากลวิธีหนึ่งที่แสดงให้เห็นมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงได้เป็นอย่างดีและมักจะเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม การมีชื่อจะทำให้รู้ว่าเราเป็นใคร และคนอื่นก็แยกเราจากคนอื่นได้ นอกจากนี้ การเรียกชื่อยังสัมพันธ์กับการแสดงอัตลักษณ์ (Identity) ด้วย เพราะเป็นการกำหนดความแตกต่างของบุคคลและกลุ่มบุคคล การเรียกชื่อและวิถีปฏิบัติในการตั้งชื่อสามารถทำให้คนเราแยกและจัดกลุ่มบุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แยกจากอีกกลุ่มหนึ่งได้ บุคคลแต่ละคนในแต่ละกลุ่มแต่ละสังคมรับรู้และถูกให้รับรู้ว่าเป็นสมาชิกในกลุ่ม (ingroups) หรือนอกกลุ่ม (outgroups) จากศัพท์ที่ใช้เป็นชื่อเรียกกลุ่มบุคคลนั้น การเลือกหรือไม่เลือกใช้ชื่อเรียกอย่างใดอย่างหนึ่งสะท้อนทัศนคติที่เป็นด้านลบหรือด้านบวก และมุมมองในเรื่องการจัดกลุ่มเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงของผู้ใช้ภาษา คำศัพท์ที่นำมาใช้เป็นชื่อเรียกจึงมีใช้เพียงลักษณะทางภาษาเท่านั้น แต่แฝงด้วยทัศนคติและความคิดทางสังคมบางอย่างที่บุคคลมีต่อสิ่งที่กล่าวถึง

จากการศึกษาด้วยทฤษฎีพบว่า มีการใช้ชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์อันแสดงความต้องการแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยปรากฏการใช้คำว่า “ไท” ขึ้นต้นคำเรียกชาติพันธุ์ เช่น ไทลาว ไทญ้อ ไทกวน ไทตาด เป็นต้น และปรากฏการใช้ “ไทย” ในคำเรียก เช่น ไทยลาว ไทยแสก ไทยโส้ ไทยพวน เป็นต้น ทั้งนี้ การขึ้นต้นคำเรียกชื่อด้วยคำว่า “ไท” อาจเป็นเพราะต้องการแสดงความไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นคนในภาษาตระกูลไท (Tai) เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังใช้เรียกภาษาตระกูลไทที่ใช้พูดกันนอกประเทศไทยและเรียกกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไทที่อาศัยอยู่นอกประเทศไทยด้วย นอกจากนี้ คำว่า “ไท” ยังมีความหมายว่า “คน” และหมายถึง “กลุ่มคน/ พวก” โดยเฉพาะในบริเวณที่มีหลายกลุ่มชนอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันจะมีการใช้คำว่า “ไท” นำหน้าเวลาเอ่ยถึงชนกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกับตน (ไท + ชื่อกลุ่มชน) เช่น ไทโย้ย ไทลาว ไทกะเลิง เป็นต้น

ในขณะที่คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย “ไทย” มักพบในเอกสารทางราชการ เช่น สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์จังหวัดฯ เป็นต้น คำว่า “ไทย” นี้ นักวิชาการภาษาศาสตร์ใช้หมายถึงผู้คนและภาษาที่ใช้พูดกันในประเทศไทย อันได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษาไทยถิ่นเหนือ นอกจากนี้ ในแต่ละภูมิภาคยังมีภาษาถิ่นย่อยอีกหลายถิ่น ดังนั้น จึงพบการใช้คำว่า “ไทย” ที่มี “ย” ในการเรียกชื่อภาษาถิ่นย่อยเหล่านั้น เช่น ไทยญ้อ ไทยแสก ไทยกะเลิง เป็นต้น เพื่อบ่งบอกว่าเป็นภาษาที่ใช้พูดกันในประเทศไทย โดยเฉพาะการใช้คำว่า “ไทย” ในคำเรียก “ไทยอีสาน” หรือ “ไทยถิ่นอีสาน”

เป็นคำที่คนอีสานที่มีวัฒนธรรมลาวใช้เรียกกลุ่มตนเองซึ่งสะท้อนความรู้สึกที่เป็นคน “ไทย” ไม่ใช่คน “ลาว” และเป็นความต้องการที่ใช้คำศัพท์ตามที่รัฐกำหนดขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การใช้ชื่อหรือคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยการนำคำว่า “ไท” และ “ไทย” มาใช้ขึ้นคำเรียกต้นนั้นมีนัยของความหมายที่แฝงอยู่ โดยเฉพาะความต้องการที่จะสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ของตน เช่น การใช้คำว่า “ไท” ที่แสดงความหมายถึงความเป็นสากลคือ ไม่ได้มีแค่เฉพาะในประเทศไทยแต่ยังหมายถึงคนไทยอื่น ๆ ที่อยู่นอกประเทศด้วย หรือการใช้ “ไทย” ในคำเรียกต่าง ๆ เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นคนไทยหรือมีเชื้อสาย “ไทย” เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีคำเรียกชาติพันธุ์อีกหลายคำที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มย่อย ด้วยการนำชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล ชื่ออำเภอ หรือชื่อจังหวัดมาต่อท้ายชื่อชาติพันธุ์ (ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ + ชื่อหมู่บ้าน/ชื่อตำบล/ชื่ออำเภอ/ชื่อจังหวัด) ตัวอย่างเช่น ชื่อจังหวัด ในคำเรียกชาติพันธุ์ เช่น ส่วยสุรินทร์ เยอศรีสะเกษ ลาวอุบล เป็นต้น ชื่ออำเภอ เช่น ผู้ไทเรณูนคร ไทญ้อท่าอุเทน เป็นต้น ชื่อหมู่บ้าน เช่น กุลาบ้านโนนใหญ่ ไทพวนบ้านฝือ ไทลื้อบ้านนาอ้อ ไทดำบ้านนาป่าหนาด เป็นต้น ทั้งนี้ การนำชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล ชื่ออำเภอ หรือชื่อหมู่บ้าน มาสร้างเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ เป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแม้จะเป็นกลุ่มเดียวกันแต่อยู่คนละชุมชนก็ความแตกต่างกันในบางลักษณะ เช่น สำเนียงการพูด หรือวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น เป็นต้น

2) การอ้างอิง (referencing)

การอ้างอิงหรือกล่าวอ้างอิง เป็นกลวิธีทางภาษาอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้นำเสนอใช้ประกอบสร้างความมีตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยหยิบยกข้อมูลบางประการที่มีความน่าเชื่อถือมาอ้างอิงประกอบการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เพื่อโน้มน้าวความคิดของผู้อ่านให้คล้อยตามความคิดของผู้นำเสนอ ซึ่งจากการศึกษาด้วยทวาทกรรมพบว่าเอกสารที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อนำเสนอประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ที่ถูกเขียนขึ้นโดยคนในกลุ่มชาติพันธุ์เอง อย่างเช่น ไทตาดและไทกวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่นั้น มีการอ้างอิงคำบอกเล่าของบุคคลถึงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ ตัวอย่างเช่น การกล่าวถึงความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกวน ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“คุณพ่อเหลื่อม ศิริศิลป์ เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ประเทศไทยเกิดสงครามชิงความยิ่งใหญ่ในลุ่มน้ำโขงกับญวน...เจ้าไชยทรงยศเป็นหัวหน้าครอบครัวจากเมืองหลวงปูลึง...อพยพเข้ามาเมืองมาและมีญาติจากเมืองผาบ้ง วังคำ...จึงตั้งบ้านที่หัวดงทางใต้ จึงพากันเรียกชื่อบ้านใหม่ว่า “บ้านนาถ่อนไม้” ต่อมาจึงกลายเป็น “บ้านนาถ่อน...””

(อุทัย ไชยคราม. ประวัติบ้านนาถ่อนทุ่ง. 2529 : 8)

นอกจากนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ไทตาดซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เพิ่งถูกรื้อฟื้นขึ้นมาเมื่อไม่นานเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทกวน ในการนำเสนอประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น รวมถึงการนำเสนอความมีตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือ จึงได้กล่าวอ้างถึงบุคคลซึ่งเป็นนักวิชาการที่ได้ค้นคว้าและมีงานวิจัยรองรับ ดังข้อความที่ปรากฏว่า

“ไทตาด จากการศึกษาของอาจารย์ธันวา ใจเที่ยง จากโครงการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชน 2 ฝั่งโขง พบว่าเป็นกลุ่มชนที่ถือว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ไทสาขาหนึ่งที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่อาณาบริเวณสิบสองปันนา...”

(เอกสารประชาสัมพันธ์องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านฝาง อำเภอเมืองนครพนม)

นอกจากการอ้างถึงคำบอกเล่าของผู้รู้แล้ว ยังมีการอ้างถึงประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนซึ่งมีความเป็นมาอันยาวนานเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ว่ากลุ่มของตนเป็นกลุ่มผู้มีการอารยะ อีกทั้งยังกล่าวถึงอุปนิสัยใจคอของกลุ่มชาติพันธุ์ตนว่าเป็นผู้มีจิตใจหรือลักษณะนิสัยที่ดีงาม และบางครั้งก็กล่าวเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นว่ามีนิสัยใจคอที่ไม่ดี ตัวอย่างเช่น

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านนาอ้อ

“บ้านนาอ้อ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย แต่เดิมมาเป็นบ้านเก่าแก่มียุกว่า 400 ปี ชาวนาอ้อมีสืบเชื้อสายลาว “เผ่าไทลื้อ” ซึ่งอพยพมาจากหลวงพระบางและเวียงจันทน์ ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในการปกครองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชาวบ้านนาอ้อเริ่มมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทยเมื่อประมาณปี พ.ศ.2236 ชาวบ้านนาอ้อมีนิสัย ขยัน อดทน รักพวกพ้อง และรวมตัวกันด้วยความสามัคคีอย่างแน่นเหนียว ชาวนาอ้อรักครอบครัว และรู้จักหักล้างถางพงเพื่อแข่งกันกันสร้างความเป็นปึกแผ่นในครอบครัว...”

(400 ปีแห่งการตั้งถิ่นฐาน บ้านนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทกวนบ้านนาถ่อน

“เมืองหลวงปู่ลิง เป็นชาวเมืองซึ่งมาจากเมืองน่าน้อยอ้อยหนู ปู่แสนนางนางแสนแก้ว (เมืองน่าน้อยอ้อยหนู หรือเมืองแฉก แคว้นสิบสองจุไทย) จากเมืองนี้เป็นที่เล่าขานกันว่า เป็นบรรพบุรุษของเผ่าไทกวน หรือกะเลิงหรือเผ่าไทยเกิงนั่นเองคือพวกเดียวกัน ครั้นเมืองน่าน้อยอ้อยหนูบังเกิดการอึดคึดตอยาก จึงได้อพยพเคลื่อนลงมาทางใต้มาพบพื้นที่อุดมสมบูรณ์ เป็นที่ราบระหว่างภูเขาเป็นต้นน้ำลำธารและอุดมด้วยป่าไม้ ที่ราบระหว่างภูเขานี้เรียกว่า “กวน” ไทยเกิงจากน่าน้อยอ้อยหนูจึงได้ชื่อว่า “ไทยกวน” ส่วน

กะเลิงเป็นคำพูดเพี้ยนมาจาก ไทยเกิงนั่นเอง มาตั้งเมืองหลวงปุงลึง บางพวกก็ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กัน คือเมืองผาบ้ง เมืองวังคำ ทุกเมืองอยู่แถวลำน้ำเซ่น้อยใกล้แดนญวน เซ่น้อยนี้ไหลรวมเป็นลำน้ำเซบั้งไฟ ไหลลงแม่น้ำโขงตรงปากเซ ตรงข้ามอำเภอธาตุพนมในปัจจุบัน”

(ประวัติบ้านนาถ่อนทุ่ง ต.นาถ่อน อ.ธาตุพนม จ.นครพนม)

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวอ้างถึงลักษณะนิสัยใจคอของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน โดยเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในลักษณะที่ว่ากลุ่มชนของตนมีนิสัยใจคอที่ดีกว่า ดังนี้

“...ไทยกวนมิได้มีนิสัยจ้องล้างจ้องผลาญ หรือเคียดแค้นใจดำเหมือนจีนหรือผู้ไทย นิสัยรักสงบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตากรุณา ลูกหลานไทยกวนจึงแต่งงานกับเผ่าอื่นได้อย่างเสรีและไม่มีอุปสรรค ..”

(ประวัติบ้านนาถ่อนทุ่ง ต.นาถ่อน อ.ธาตุพนม จ.นครพนม)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทตาดบ้านผึ้ง

“ไทตาด...จากคำยืนยันของกลุ่มนักปราชญ์ประจำชุมชนที่ได้คัดลอกประวัติของกลุ่มชาติพันธุ์ตนจากใบลานพบว่า เป็นกลุ่มชนที่ถือว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ไทสาขาหนึ่งที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่อาณาบริเวณสิบสองปันนา ในแถบมณฑลยูนนานของประเทศจีนในปัจจุบัน และได้อพยพแตกแยกหนีจากประเทศจีนเข้ามาอยู่ในประเทศพม่า อาศัยอยู่ในแถบลุ่มน้ำสาละวิน - อิระวดี จนกระทั่งเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มชนพม่าจึงต้องอพยพโยกย้ายตามแม่น้ำโขงเข้าสู่บริเวณเมืองหลวงพระบาง และอพยพเคลื่อนย้ายมาสู่เมืองท่าแขกหรือแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและตั้งบ้านเรือน “ไทตาด” ที่บ้านผาตาด เมืองยมราช..”

(ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของ “ไทตาด”

โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านผึ้ง อ.เมือง จ.นครพนม)

อีกทั้งยังได้กล่าวถึงอุปนิสัยใจคอของกลุ่มชาติพันธุ์ของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนว่า

“ไทตาด แม้จะเป็นกลุ่มชนเล็ก ๆ ในจังหวัดนครพนม แต่เป็นกลุ่มชนที่ปกครองกันแบบกลุ่มชนปฐมภูมิ ปกครองในระบบเครือญาติ แบบพี่แบบน้อง เคารพเชื่อฟังญาติผู้ใหญ่ มีความเอื้อเฟื้อต่อไทตาดด้วยกัน จึงทำให้ไทตาดอยู่กันอย่างสงบสุข”

(ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของ “ไทตาด”

โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านผึ้ง อ.เมือง จ.นครพนม)

กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่อแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการท่องเที่ยว มีดังนี้

1) การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choice)

การเลือกใช้คำศัพท์เป็นกลวิธีทางศัพท์ประเภทหนึ่งเพื่อสื่อความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารหรือผู้เขียน (จันทิมา อังคพณิชกิจ. 2557 : 140) นอกจากนี้ คำศัพท์ยังนับเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดโครงสร้างความคิดของผู้ใช้คำศัพท์นั้น อีกทั้งยังสามารถสะท้อนถึงอุดมการณ์ของผู้เขียนที่แฝงอยู่ได้อีกด้วย ทั้งนี้ จากการศึกษาด้วยทฤษฎีการเลือกใช้คำศัพท์ ดังนี้

1.1) การใช้คำศัพท์ที่แสดงความพิเศษ

คำศัพท์ที่แสดงความพิเศษในที่นี้ได้แก่ คำว่า “หนึ่งเดียว” และ “แห่งเดียว” ดังในตัวอย่างข้อความที่ปรากฏในการประชาสัมพันธ์งานท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

“งานปีใหม่มั่งหนึ่งเดียวในอีสาน”

“ปีใหม่มั่ง แห่งเดียวในภาคอีสานที่บ้านตูปะค้อ”

“หนึ่งเดียวในโลก!! พิธีแต่งงานแบบชาวกูย และการจดทะเบียนสมรสบนหลังช้าง “วันวาเลนไทน์”

จะเห็นได้ว่าการใช้คำว่า “หนึ่งเดียว” หรือ “แห่งเดียว” ในการประชาสัมพันธ์งานปีใหม่มั่งนั้น สื่อความหมายว่า ถ้าจะไปเที่ยวงานปีใหม่ของชาวมั่ง ในภาคอีสานจะต้องไปที่บ้านตูปะค้อ ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพียงที่เดียวเท่านั้น เช่นเดียวกับการใช้ว่า “หนึ่งเดียวในโลก” เป็นการแสดงความพิเศษที่มีความเฉพาะเจาะจงว่า การจัดงานแต่งงานแบบชาวกูยที่มีการจดทะเบียนสมรสบนหลังช้าง เกิดขึ้นครั้งแรกที่นี่และมีเพียงที่เดียวเท่านั้น การใช้ถ้อยคำดังกล่าวถือได้ว่าเป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการสื่อแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวอีกอย่างหนึ่ง

5.2.5 อุดมการณ์ทางศาสนา

ศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือ หลักธรรมคำสอน ความเชื่อ พิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อนั้น และวิธีการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ในสังคมไทยมีหลายศาสนา ได้แก่ พุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์-ฮินดู ศาสนาของชาวจีนและศาสนาของชาวเขา ซึ่งบางครั้งเรียกว่า ความเชื่อของชาวจีนและความเชื่อของชาวเขา เนื่องจากเห็นว่าไม่มีโครงสร้างสถาบันทางศาสนาอย่างเด่นชัด มีขนาดเล็ก และกระจัดกระจายไปตามกลุ่มคนในที่ต่าง ๆ โดยไม่มีความเชื่อมโยงกันเป็นระบบเหมือนศาสนาอื่น ๆ นอกจากนี้ ศาสนายังเป็นเรื่องของความเชื่อศรัทธาในหลักธรรมคำสอน ซึ่งให้คำอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นไป อธิบายอดีต ปัจจุบัน และอนาคต อธิบาย

ถึงสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ทำให้เกิดความสงบ และความหวังในชีวิต อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์สูงสุดของทุกศาสนาก็คือ การบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของการมีชีวิตตามคติของแต่ละศาสนา ทั้งนี้ การจะบรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าวได้ผู้ที่นับถือหรือศรัทธาในศาสนานั้น ๆ จะต้องปฏิบัติตามหลักการของแต่ละศาสนาเพื่อให้ถึงการบรรลุนั้น (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. ออนไลน์)

กลุ่มชาติพันธุ์นอกจากจะมีหมายถึงกลุ่มคนที่มีความผูกพันหรือสืบเชื้อสายทางสายเลือดแล้ว ยังหมายถึงกลุ่มคนที่มีประเพณีวัฒนธรรมหรือความเชื่อและศาสนาที่เหมือนกันอีกด้วย โดยเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ทางศาสนาว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethno-religious Group) ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ทางศาสนา มีดังนี้

1) การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming)

การเรียกชื่อเป็นกลวิธีการใช้คำศัพท์ในการตั้งชื่อเรียกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีปฏิบัติทางสังคมที่แสดงให้เห็นมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงได้เป็นอย่างดี และมักจะเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม การเลือกหรือไม่เลือกใช้ชื่อเรียกอย่างใดอย่างหนึ่งจึงสะท้อนทัศนคติที่เป็นด้านลบหรือด้านบวก และมุมมองในเรื่องการจัดกลุ่มเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงของผู้ใช้ภาษาได้ จากการศึกษาพบว่ามีชื่อหรือคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ ไทยมุสลิม มุสลิมอีสาน ชิกข์ แยกชิกข์ ไทยชิกข์ แยกฮินดู แยกพราหมณ์ ไทยมุสลิม ญวนคริสตัง ญวนเข่ารีต ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าในการสร้างหรือการประกอบคำเรียกชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศาสนา แฝงนัยความหมายของอุดมการณ์ทางศาสนาที่มีสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

“ชาวไทยมุสลิม” หรือที่เรียกว่า “มุสลิมอีสาน” ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethno-religious Group) ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม โดยมุสลิมกลุ่มแรก ๆ ที่เดินทางมาอาศัยอยู่ในภาคอีสานเป็นชาวมุสลิมปาตานจากประเทศปาเกิสถาน ปัจจุบันชาวมุสลิมอาศัยอยู่ทั่วไปในภาค แต่ที่อุดรธานีเป็นจังหวัดที่มีประชากรมุสลิมอาศัยอยู่มากกว่าจังหวัดอื่นในภาคอีสาน จึงเป็นที่ตั้งของมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสาน องค์กรภาคประชาชนที่ทำงานขับเคลื่อนและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของมุสลิมภาคอีสานมายาวนานกว่า 20 ปี (มุสลิมอีสาน. ออนไลน์) อย่างไรก็ตาม การสร้างคำเรียกด้วยการใช้คำว่า “ชาวไทย” เป็นการบ่งบอกถึงการแสดงความเป็น “พวกเรา” คือเป็นคนไทยหรือประชากรไทยเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย นับเป็นปฏิกริยาโต้กลับอย่างหนึ่งเนื่องจากชาวมุสลิมมักถูกผลักให้เป็นคนอื่น คือถูกจัดแบ่งให้เป็น “พวกเขา” ที่มีความแตกต่างในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการนับถือศาสนาอื่นที่ไม่ใช่ศาสนาพุทธที่คนไทยส่วนใหญ่ นับถือและเป็นศาสนาที่รัฐชาติได้พยายามสร้างให้เป็นศูนย์กลางของความเป็นไทย ส่วนคำว่า “มุสลิมอีสาน” เป็นคำเรียกที่สร้างขึ้นมาแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เพื่อให้แปลกแยกออกจากกลุ่มมุสลิมภาคใต้ ในขณะที่ชาวมุสลิมอีสาน เป็นกลุ่มชนที่นับถือ

ศาสนาอิสลามที่มำดำเนินชีวิตอยู่ที่ภาคอีสานมาเป็นเวลานานและได้ปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมอีสานแล้ว ชาวมุสลิมนับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethno – religious Group) ที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างเข้มแข็ง เพราะวัฒนธรรมมุสลิมผูกพันแน่นแฟ้นอยู่กับศาสนาอิสลามจนแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นเนื้อเดียวกัน ดังนั้น อาจมองว่า อุดมการณ์ แนวปฏิบัติ รวมทั้งพิธีกรรมทางศาสนาเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของการเป็นมุสลิม (จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง. 2543 : 2)

กลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนาอีกกลุ่มหนึ่งในภาคอีสานที่แม้จะเป็นเพียงกลุ่มชนกลุ่มเล็ก ๆ ในสังคม แต่ก็นับว่าเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาทสำคัญในสังคมเมืองกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายในบริเวณตลาดหรือตัวเมือง อันได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ “ชิกข์” “ไทยชิกข์” หรือ “แขกชิกข์” นับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เก่าแก่กลุ่มชนหนึ่งซึ่งนับถือศาสนาชิกข์และปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด ชาวชิกข์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย เช่น เฟอร์นิเจอร์ ผ้า เครื่องนอน ฯลฯ คนทั่วไปมักเรียกว่า “แขก” ในปัจจุบันชาวชิกข์อาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในแทบทุกจังหวัดในภาคอีสาน อย่างไรก็ตาม คำเรียกว่า “แขก” นี้เป็นคำที่ใช้เรียกโดยรวมทั้งชาวอินเดีย ศรีลังกา ปากีสถาน บังคลาเทศ อัฟกานิสถาน เนปาล (คนในแถบตะวันออกกลาง) รวมถึงชวา มลายู และผู้นับถือศาสนาชิกข์พราหมณ์ ฮินดู (เช่นในคำเรียก แขกพราหมณ์ แขกฮินดู โดยที่ศาสนาฮินดู (Hinduism) เป็นศาสนาแบบพหุเทวนิยมที่พัฒนาต่อมาจากศาสนาพราหมณ์ บางครั้งจึงเรียกรวมกันว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู) และอิสลาม ส่วนคำเรียกที่ใช้ว่า “ไทยชิกข์” นั้น การใช้คำว่า “ไทย” ก็เป็นการแสดงถึงความ เป็นชนชาติไทยเฉกเช่นเดียวกับพลเมืองไทยคนอื่น ๆ ที่พำนักอยู่ในผืนแผ่นดินไทยผืนเดียวกัน

นอกจากนี้ ยังปรากฏคำที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ได้แก่ “ญวนคริสต์” และ “ญวนเข้ารีต” เป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่นับถือศาสนาคริสต์สมัยที่อพยพเข้ามาในประเทศช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของรัฐที่พยายามสร้างชาติ พุทธศาสนากลายเป็นศูนย์กลางของความเป็นไทย เมื่อชนกลุ่มน้อยรับเอาศาสนาอื่นนอกเหนือจากศาสนาพุทธ ก็มักถูกมองว่าการเลือกเช่นนั้นเป็นเพื่อตอกย้ำอัตลักษณ์ของตนว่าไม่ใช่คนไทย ดังจะเห็นได้จากการเรียกชาวเวียดนามว่า “ญวนเข้ารีต” ซึ่งเป็นการเรียกผู้ที่เปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ดังปรากฏในหนังสือสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรและอีสาน ร.ศ. 125 พ.ศ. 2499 ว่า

“วันที่ 14 มกราคม เวล่าย่ำรุ่ง ออกจากที่พักเมืองกุสุมาลย์มณฑล...เดินทางต่อไปถึงทางแยกที่ตัดใหม่ไปท่าแร่ แยกจากทางสายโทรศัพท์มาถึงตำบลบ้านท่าแร่ มีราษฎรมาคอยรับอีกเป็นอันมาก แลที่นี้มีวัดโรมันคาทอลิก เรียกชื่อว่า “เซนต์ไมเคิล” ...ที่วัดบาทหลวงท่าแร่มีญวนเข้ารีต 166 คน คนพื้นเมือง 1504 คน...”

(สมเด็จพระยาดำรงฯ เสด็จตรวจราชการ

มณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน. 2538 : 112-113)

2) การใช้มูลบท (presupposition)

การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจได้โดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว หรือมีความคิดและเจตนาบางอย่างที่แฝงอยู่ในข้อความในตัวบท แฟร์คลัฟ (Fairclough. 2003) มองว่ามูลบทเกี่ยวข้องกับวาทกรรมในแง่ที่โยงไปกับความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมที่ผู้พูดผู้ฟังมีอยู่ร่วมกันและยังเกี่ยวพันกับเรื่องของอำนาจและอุดมการณ์อีกด้วย โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ มูลบทที่บอกถึงสิ่งที่มีอยู่ มูลบทที่บอกอดีต ปัจจุบันและอนาคต และมูลบทที่บอกการตีค่าในสิ่งที่ตีที่ฟังปรารภ มูลบททั้งสามประเภทอาจมีรูปภาพที่สื่อให้เกิดการตีความได้ชัดเจน หรือที่เรียกว่า ตัวบ่งชี้มูลบท (presupposition triggers) (Levinson. 1983 อ้างถึงใน จันทิมา อังคพณิชกิจ. 2557 : 152) ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า มีการใช้มูลบทเพื่อสื่อถึงอุดมการณ์ทางศาสนา โดยเป็นวาทกรรมที่กล่าวถึงชาวญวนคริสตังที่อาศัยอยู่ที่ท่าแร่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนคนนับถือศาสนาคริสต์คาทอลิกมากที่สุดในประเทศไทย ดังนี้

“บริเวณที่เป็นท่าแร่ในปัจจุบันแต่เดิมเป็นป่าโปร่ง ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านติดกับหนองหาร การตั้งชุมชนครั้งแรกที่บ้านท่าแร่เป็นชุมชนชาวคริสตังที่อพยพมาจากตัวเมืองสกลนคร ซึ่งเป็นทั้งชาวญวนและชาวไทยที่ไม่พอใจการกีดกันการนับถือศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกของกลุ่มผู้ปกครองเมืองสกลนครในสมัยนั้น (สมัยรัชกาลที่ 5) ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่กลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสตังจะมีการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาแตกต่างจากพุทธศาสนิกชน เช่น การทำพิธีมิสซา การรับศีลล้างบาป โดยมีบาทหลวงเป็นผู้ประกอบพิธีซึ่งเป็นชาวต่างชาติ ประกอบกับนโยบายของราชสำนักที่กรุงเทพฯ ต้องการให้บ้านเมืองบำรุงพระพุทธศาสนา มิให้มีการทำลายพุทธศาสนา และถือเป็นนโยบายหลักของเจ้าเมืองด้วย กลุ่มชาวญวนคริสตังจึงถูกกักกันแกล้งอยู่เสมอ”

(เอกสารประชาสัมพันธ์ตำบลท่าแร่ จังหวัดสกลนคร)

สอดคล้องกับข้อมูลที่ปรากฏในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน (2542) ที่กล่าวถึง “ญวนเก่า” ในเรื่องประวัติความเป็นมาของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคอีสานของไทย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มญวนเก่า กลุ่มญวนสวามีภักดี และกลุ่มญวนอพยพ โดยจะขอกล่าวถึงเฉพาะญวนเก่าซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับญวนคริสตัง โดยกล่าวว่า

“ญวนเก่า ก่อน พ.ศ. 2474 ซึ่งยังไม่มีพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับที่ 1 ดังนั้น ชาวญวนซึ่งตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยภาคต่าง ๆ ถือเป็นคนในบังคับสยาม บุตรหลานได้สัญชาติโดยหลักดินแดนและการเกิดทั้งสิ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2326 เมื่อจักรพรรดิยาหลง (อง เชียง ลือ) และพวกขอลี้ภัยมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารรัชกาลที่ 1 และตามมา

อีกหลายระลอก ส่วนมากอยู่กรุงเทพฯ และคาดว่าภาคอีสานคงมีอยู่บ้าง แต่ไม่มีหลักฐานบันทึกไว้ ส่วนใหญ่บุตรหลานได้ผสมผสานกลมกลืนเป็นคนถิ่นไปแล้ว ครั้น พ.ศ.2387 จักรพรรดิมีนามกตจีชาวญวนที่เข้ารีตเป็นคาทอลิกมาก ชาวญวนคริสตังจึงอพยพเข้ามาภาคอีสานอีกจำนวนหนึ่ง และกลายเป็นแกนนำคริสตังภาคอีสานต่อมา โดยบาทหลวงฝรั่งเศสเป็นผู้นำจนเป็นชุมชนใหญ่ เช่น อุบลราชธานี นครพนม สกลนคร และ พ.ศ. 2473 กลุ่มชาตินิยม (เลียนเวียด) ได้เดินขบวนต่อต้านฝรั่งเศสแต่ถูกปราบปรามเด็ดขาด จึงอพยพผ่านประเทศลาวมาภาคอีสาน เป็นระลอกสุดท้ายที่ได้สัญชาติไทยก่อนพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองบังคับใช้เพียงปีเดียว”

(สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน. 2542 : 399 – 400)

5.3 วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

แฟร์คลัฟ (Fairclough. 1995 : 96) ได้อธิบายเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในมิติที่ 3 วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio - cultural Practice) ว่าได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะของตัวบทที่มีความแตกต่างกันและความซับซ้อนของกระบวนการทางวาทกรรม และกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ระดับ เริ่มจากระดับสถานการณ์ (situation) หรือบริบทแวดล้อมเหตุการณ์การสื่อสารนั้น ระดับถัดไปคือ ระดับสถาบัน (institution) หรือสถาบันที่เกิดเหตุการณ์การสื่อสารนั้น ๆ และระดับที่กว้างที่สุดก็คือกรอบสังคมวัฒนธรรม ซึ่งการวิเคราะห์หมีตินี้จะให้เห็นความสัมพันธ์แบบวิภาษระหว่างตัวบทกับสังคมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (ณัฐพรพานโพธิ์ทอง. 2556 : 44)

ในการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงปฏิบัติการทางวาทกรรมและปฏิบัติการทางสังคมว่ามีปฏิสัมพันธ์หรือมีผลอย่างไรต่อกลุ่มชาติพันธุ์ และได้แสดงออกทางสังคมวัฒนธรรมในลักษณะใดบ้าง โดยได้จำแนกผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ ส่วนที่หนึ่งกล่าวถึงอิทธิพลของสังคมที่มีต่อตัวบทวาทกรรม และส่วนที่สองกล่าวถึงผลของวาทกรรมที่มีต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์ โดยผลการศึกษาที่มีดังต่อไปนี้

5.3.1 อิทธิพลของสังคมที่มีต่อตัวบทวาทกรรม

จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า ตัวบทวาทกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานนั้นได้ถ่ายทอดหรือสื่ออุดมการณ์ที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง อุดมการณ์ความเป็นอื่น อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ อุดมการณ์ทางชนชั้น และอุดมการณ์ทางศาสนา โดยปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลทำให้เกิดการผลิต/กระจายตัวบทที่แฝงด้วยอุดมการณ์ดังกล่าว และทำให้เกิดการบริโภคร/ตีความตัวบทของคน

ในสังคมก็คือ ชุดความคิดและความเชื่อที่มีอยู่ในสังคม รวมถึงบริบททางสังคมที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทั้งนี้ ชุดความคิดและความเชื่อของคนในสังคมนี้ มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมซึ่งมีความเป็นพลวัตและปรับเปลี่ยนไปตามวิวัฒนาการทางสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ความคิด และวิทยาการที่ล้ำสมัยมากยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้คนก็ได้พยายามที่จะศึกษาค้นคว้าวิทยาการความรู้ใหม่ ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง จึงเกิดชุดความคิดและความเชื่อใหม่ ๆ ซึ่งรวมถึงด้านมานุษยวิทยาที่ในอดีตมีผู้คนบางกลุ่มถูกรอบงำจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า ขณะที่ผู้มีอำนาจด้อยกว่าต่างก็ยินยอมพร้อมใจยอมรับชะตากรรมนั้น โดยเชื่อว่าเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมกันมาตั้งแต่ชาติกำเนิด แต่เมื่อเวลาผ่านไปมีผู้คนจำนวนหนึ่งได้พิสูจน์ให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนในโลกนี้สามารถที่จะคิดหรือกระทำการสิ่งใด ๆ ได้เหมือนกัน จึงเกิดแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ และเนื่องจากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี รวมถึงความเจริญด้านการติดต่อสื่อสารและการคมนาคมมีความสะดวกมากขึ้น แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันจึงแพร่หลายไปทั่วทุกมุมโลก ทำให้กลุ่มคนที่เคยถูกกดขี่กดทับได้ลุกขึ้นมาต่อสู้ต่อรอง อีกทั้งกลุ่มผู้มีอำนาจทางสังคมก็มีความคิดที่เปลี่ยนไป เนื่องจากได้ศึกษาตามแบบตะวันตกที่มีความคิดแบบประชาธิปไตยที่เน้นเรื่องความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ทำให้ชุดความคิดหรือความเชื่อของคนในสังคมได้เปลี่ยนไปจากเดิมคือ มองคนว่าเป็นคนเหมือนกัน

สำหรับสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมของภาคอีสาน ในยุคเริ่มแรกก่อนที่จะมีการบันทึกประวัติศาสตร์ ดินแดนแถบภาคอีสานในปัจจุบันนี้ เชื่อกันว่าเคยเป็นอาณาจักรเจนละที่ผู้คนมีสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ ลาว ข่า เขมร กวย คือเป็นกลุ่มชนผู้ที่อยู่อาศัยทั่วไปในบริเวณนี้ ต่อมาหลังจากสิ้นอิทธิพลทางการเมืองการปกครองของขอมสมัยพระนครนับตั้งแต่สิ้นรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แล้ว ได้มีรูปแบบวัฒนธรรมใหม่เข้ามาแทนที่เรียกว่า “วัฒนธรรมไทย - ลาว” โดยเรียกยุคนี้ว่าเป็นยุค “จารีตล้านช้าง” ประวัติศาสตร์อีสานในยุคนี้ เป็นช่วงที่มีการปรับเปลี่ยนทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง มีอำนาจจากทั้งรัฐลาวและรัฐไทยสลับสับเปลี่ยนกันเข้ามาปกครองและพยายามที่จะปรับเปลี่ยนให้สังคมและผู้คนในแถบนี้กลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมของตน ในด้านผู้คนที่อยู่ในดินแดนแห่งนี้ นอกจากกลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่มาก่อนแล้ว ก็ยังมีผู้คนที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ซึ่งมีทั้งคนลาวและคนจากชนเผ่าต่าง ๆ เข้ามาอยู่อาศัยและสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้ เป็นผลให้ดินแดนภาคอีสานในปัจจุบันมีผู้คนที่หลากหลายทั้งในด้านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมประเพณี นอกจากนี้ การเข้ามามีอิทธิพลและปกครองดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงของอาณาจักรล้านช้างในยุคนี้ ยังส่งผลให้วัฒนธรรมลาวเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักของภาคอีสานมาจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า บริบททางสังคมในยุคจารีตล้านช้างมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนภาคอีสาน และได้สร้างสำนึก “ความเป็นลาว” ผ่านวาทกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นโดยผู้นำที่อพยพโยกย้ายมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง โดยเฉพาะวาทกรรมที่ปรากฏในเอกสารลายลักษณ์ประเภทประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์

หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีรูปแบบเดียวกับฝั่งล้านช้าง เป็นการตอกย้ำสำนึกความเป็นลาวให้กับคนในดินแดนภาคอีสานนี้ให้เข้มข้นมากยิ่งขึ้น และสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาในยุคที่นับว่าเป็นยุคที่มีความสำคัญอย่างมากในประวัติศาสตร์อีสานก็คือ ยุคมณฑลเทศาภิบาล เนื่องจากเป็นยุคที่รัฐสยาม/ไทยได้เข้ามาครอบครองดินแดนภาคอีสานได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลให้กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติวัฒนธรรมในดินแดนแห่งนี้ ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และต้องปฏิบัติตามคำสั่งของศูนย์กลางการปกครองซึ่งก็คือกรุงเทพฯ อย่างเคร่งครัด การเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมนี้ จึงทำให้เกิดวาทกรรม “ความเป็นสยาม/ไทย” ขึ้น โดยเฉพาะการออกประกาศให้ทุกคนในประเทศลงสัญชาติตัวเองว่าเป็น “ชาติไทยในบังคับสยาม” แทนการบอกว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่นบอกว่าเป็นชาติญ้อ ชาติแสก หรือผู้ไท ฯลฯ นอกจากนี้ การปลูกฝัง “ความเป็นสยาม/ไทย” ยังถูกแทรกลงไปในชีวิตประจำวันของผู้คนด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาและแผ่ความรู้ ความคิด หรือความเชื่อในเรื่องความเป็นไทยลงไปเ็นวิชาเรียน ดังนั้น การปฏิรูประบบการปกครองให้เป็นแบบเทศาภิบาลในหัวเมืองอีสานนี้ จึงนับเป็นกระบวนการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางกรุงเทพฯ เพื่อให้คนท้องถิ่นได้มีความผูกพันกับพื้นที่ทางการปกครองที่ถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐ และเพื่อเป็นการลดทอนสำนึกใน “ความเป็นลาว” ตามแบบเดิมของคนในท้องถิ่นอีสานให้ลดน้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็ได้ปลูกฝัง “ความเป็นไทย” ผ่านทางนโยบายการจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผนเดียวกับคนในภูมิภาคอื่น โดยจัดให้มีการสอนวิชาภาษาไทย และวิชาคุณธรรมและหน้าที่ของพลเมืองไทย อีกทั้งยังได้พยายามสร้างสำนึกร่วมกับคนในท้องถิ่น ด้วยการถ่ายทอดความรู้และวิธีการของประวัติศาสตร์กระแสหลักเข้าไปแทนที่ความทรงจำแบบเดิมของชาวบ้าน โดยหวังที่จะปรับเปลี่ยนความคิดแบบท้องถิ่นนิยมของคนอีสานให้มี “ความเป็นสยาม/ไทย” มากขึ้น

เหตุการณ์ทางการเมืองที่นับได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญอีกครั้งของประเทศไทยก็คือ การเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้เป็นระบอบประชาธิปไตย อันเป็นการเปลี่ยนศูนย์อำนาจจากที่เคยอยู่ที่พระมหากษัตริย์และชนชั้นปกครองมาเป็นอำนาจอยู่ที่ประชาชน และนับว่าเป็นยุคเปลี่ยนผ่านของประเทศไทยเพื่อเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ซึ่งมีการนำแนวคิดแบบตะวันตกเข้ามาใช้ โดยเฉพาะในเรื่องการเมืองการปกครองที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับสังคมไทยจึงทำให้มีการต่อต้านปรับเปลี่ยนอำนาจรัฐบาลอยู่บ่อยครั้ง ในด้านนโยบายสำคัญของรัฐบาลที่มีต่อภาคอีสานและผู้คนในภาคอีสานมีทั้งนโยบายที่ต้องการให้ “ชาติ” ประกอบด้วยความหลากหลายของผู้คนและชาติพันธุ์ ซึ่งแนวคิดนี้ปรากฏในช่วงแรกที่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามในเวลาต่อ เมื่อเกิดการปฏิวัติและอำนาจเผด็จการทหารเข้ามาปกครองประเทศ โดยผู้นำรัฐบาลอย่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ออกประกาศรัฐนิยมที่เน้นปลูกฝัง “ความเป็นไทย” ให้กับคนในชาติ คำว่า “ชาติ” จึงมีความหมายที่แคบลงมาคือเป็นเพียง “คนไทย” เท่านั้น ในส่วนของนโยบายที่

เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ รัฐบาลได้พยายามออกกฎข้อบังคับให้คนในชาติปฏิบัติเป็นแบบอย่างเดียวกันไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม คือให้ปฏิบัติตามวัฒนธรรมส่วนกลางซึ่งก็คือกรุงเทพฯ ด้วยการสร้างวาทกรรม “รัฐนิยม” ขึ้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า บริบททางสังคมมีผลต่อการสร้างวาทกรรม

นอกจากนี้ ในยุคนี้ยังมีนโยบายของรัฐที่สำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยก็คือ การจัดระเบียบคนต่างชาติที่อพยพเข้ามาในไทยจำนวนมาก เช่น จีนและญวน โดยเฉพาะชาวญวนซึ่งได้ลักลอบเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จนรัฐบาลได้ใช้นโยบายควบคุมดูแลด้วยการออกประกาศเรื่องพื้นที่อยู่อาศัยให้อยู่ภายในจังหวัดที่กำหนดเท่านั้น แล้วทยอยส่งกลับไปประเทศของตนหรือประเทศที่สาม แต่ก็ยังมีจำนวนมากที่ยังอยู่ที่ไทยโดยเฉพาะในภาคอีสานและสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้ และเนื่องจากชาวจีนและชาวเวียดนาม (ญวน) มีความขยันขันแข็งและนิยมทำการค้าจึงทำให้มีความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าคนไทย รัฐจึงได้ส่งอาสาชีพ 27 อาชีพไว้ให้เฉพาะคนไทย นอกจากนี้ ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวจีนได้เข้าร่วมกับกลุ่มองค์กรลับ รัฐบาลจึงระแวงว่าจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ จึงได้จับกุมและควบคุมชาวจีนให้อยู่ในพื้นที่จำกัด จนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และจีนได้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทสำคัญของโลก ชาวจีนในยุคหลังที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลจีน จึงทำให้การปฏิบัติต่อคนจีนที่เข้ามาในไทยเป็นไปในลักษณะโอนอ่อนมากขึ้น และในปัจจุบันคนไทยเชื้อสายจีนก็นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สังคมโลกและสังคมไทยหันมาตระหนักและให้ความสนใจเกี่ยวกับความเป็นตัวตนของกลุ่มชน โดยเฉพาะคนพื้นถิ่นที่มีความแตกต่างกันในเรื่องชาติพันธุ์ ภาษา และอัตลักษณ์ แนวคิดเรื่องการกลืนกลายกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันให้กลายเป็นแบบเดียวกันได้เปลี่ยนไปเป็นการยอมรับในความแตกต่าง และยอมรับว่าสังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่แม้จะมีความหลากหลายทางเชื้อชาติศาสนาแต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ รวมถึงสามารถที่จะแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อให้มีพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ การที่ประเทศจำเป็นต้องพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ภาครัฐจึงได้เข้าไปมีส่วนร่วมส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งท้องถิ่นใดมีต้นทุนทางด้านภูมิประเทศที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ก็นับว่าโชคดี แต่บางท้องถิ่นไม่มีต้นทุนด้านนี้ ก็จำเป็นที่จะต้องหาจุดขายด้านอื่นเพื่อมาสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นหรือชุมชน “ทุนทางวัฒนธรรม” จึงนับเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่นิยมนำมาใช้ โดยเฉพาะท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางด้านภาษาและวัฒนธรรม เราจึงพบว่าในปัจจุบัน ท้องถิ่นต่าง ๆ ได้นำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อใช้เป็นจุดขายและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน ด้วยการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงการจัดตั้งชุมชนทางวัฒนธรรมขึ้น

และสร้างวาทกรรม “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ดังนั้น การที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงบริบทในยุคสมัยต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องนโยบายทางการเมืองมีส่วนทำให้เกิดวาทกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติของผู้คนในสังคม และเมื่อผู้คนในสังคมเกิดความเชื่อใด ๆ แล้วก็จะผลักดันและปฏิบัติการให้ความเชื่อนั้นกลายเป็นความจริงและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมต่อไปอีก

5.3.2 ผลของวาทกรรมที่มีต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์

พาน ไดจ์ (Van Dijk, 1996 : 2006b) กล่าวว่า อุดมการณ์เป็นส่วนหนึ่งของระบบความคิดที่สมาชิกในสังคมหรือกลุ่มสังคมหนึ่งๆ มีร่วมกัน และมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องค่านิยมทางสังคมวัฒนธรรมอย่างแนบแน่น จึงเป็นบรรทัดฐานให้สมาชิกในกลุ่มใช้ประเมินว่าอะไรดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ทำให้สมาชิกในสังคมมีทัศนคติต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ไปในทำนองเดียวกัน และเป็นแนวปฏิบัติในเชิงพฤติกรรมและการแสดงออกให้แก่สมาชิกในสถาบัน กลุ่มทางสังคม และสาขาอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนทำให้แนวทางในการรับรู้และปฏิสัมพันธ์กันทั้งในและนอกกลุ่มสังคม นอกจากนี้ อุดมการณ์ยังเป็นส่วนหนึ่งของบริบท (context) ของการใช้ภาษา ซึ่งบริบทจะช่วยทำให้ผู้ใช้ภาษาสามารถทำความเข้าใจ ดีความ และนิยามสถานการณ์การสื่อสารที่เกิดขึ้น และเลือกใช้รูปภาษาอย่างใดอย่างหนึ่งได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันวาทกรรมที่ผลิตขึ้นก็มีส่วนช่วยให้คนในกลุ่มหรือในสังคมหนึ่ง ๆ เกิดชุดความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมในระดับลึกบางประการร่วมกัน ที่ทำให้สมาชิกของกลุ่มตีความเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกันด้วย อุดมการณ์บางอย่างก็อาจฝังลึกจนผู้ใช้ภาษารู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาหรือเป็นธรรมชาติเช่นนั้นเอง และมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ใช้ภาษาโดยไม่รู้ตัว (ชนกพร พัวพัฒนกุล. 2556 : 219)

จากการศึกษาตัวบทวาทกรรมที่เกี่ยวข้องหรือมีบริบทสัมพันธ์กับคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน พบว่าอุดมการณ์ที่ถูกถ่ายทอดผ่านวาทกรรมที่พบในงานวิจัยนี้ ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง อุดมการณ์ความเป็นอื่น อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ อุดมการณ์ทางชนชั้น และอุดมการณ์ทางศาสนา ทั้งนี้ ปรากฏชุดความคิดย่อยในอุดมการณ์ทางการเมือง 2 ชุดคือ แนวคิดเรื่องรัฐชาติและแนวคิดเรื่องชาตินิยม ปรากฏชุดความคิดย่อยในอุดมการณ์ความเป็นอื่น 2 ชุดคือ การสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ และการสร้างความเป็นอื่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน และปรากฏชุดความคิดย่อยในอุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ 2 ชุดคือ แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการสร้างอัตลักษณ์ และแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการท่องเที่ยว โดยอุดมการณ์และชุดความคิดย่อยที่พบดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์ดังต่อไปนี้

5.3.2.1 ด้านการเมืองการปกครอง

วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากภาครัฐได้ส่งผลกระทบต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเมืองการปกครอง กล่าวคือการสร้างวาทกรรมของรัฐผ่านวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การ

ปฏิรูประบบการปกครอง นโยบายการศึกษา หรือนโยบายรัฐที่มีลักษณะของการบังคับกลาย ๆ ด้วยการออกคำสั่งหรือประกาศต่าง ๆ นั้น นับเป็นการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ให้แก่ประชาชนไว้อย่างแนบเนียน โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องของการเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์เดียวกันของคนในชาติ ด้วยการสร้างความทรงจำกระแสหลักขึ้น คือ ความทรงจำเกี่ยวกับ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ให้กับคนทุกท้องถิ่น ทุกชาติพันธุ์ ซึ่งถือได้ว่ารัฐไทยและชนชั้นนำของไทยผู้เขียนประวัติศาสตร์นั้นประสบความสำเร็จในการทำให้ความทรงจำนี้กลายเป็นความทรงจำกระแสหลักที่หล่อหลอม อัตลักษณ์ไทยรวมทั้งวัฒนธรรมแห่งชาติไทยในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ การสร้างความทรงจำกระแสหลักในเรื่องความเป็น “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” นี้ เริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 – 7 ซึ่งชนชั้นนำได้เขียนประวัติศาสตร์แบบใหม่เพื่อสร้างความหมายของ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” อันช่วยจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้น ชาติพันธุ์ และเพศ และช่วยสร้างความชอบธรรมในการครอบครองดินแดนที่เคยเป็นเมืองประเทศราช โดยอ้างถึงเหตุการณ์ที่ประเทศสยามต้องเผชิญกับภัยคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก อันได้แก่ อังกฤษและฝรั่งเศสที่ทำให้เสี่ยงต่อการสูญเสียเอกราชเป็นการนำเอาบริบททางสังคมมาช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่พระมหากษัตริย์ในการที่จะขยายพระราชอำนาจออกไปปกครองและปกป้องประชาชนทั่วประเทศเป็นครั้งแรก (สายชล สัตยานุรักษ์. 2545 : 79)

เนื้อหาของประวัติศาสตร์ไทยที่เขียนขึ้นโดยชนชั้นนำนั้น ได้สร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติไทยที่มีความเจริญ ความสงบสุข และความมีเอกราช ซึ่งเกิดขึ้นได้เพราะพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนาซึ่งเป็นหัวใจของ “ความเป็นไทย” กล่าวคือ ธรรมะของพระพุทธศาสนาช่วยให้พระมหากษัตริย์ของไทยทรงมีพระสติปัญญาและความเมตตากรุณาอย่างสูงสุดจึงส่งผลให้ “ชาติไทย” มีเอกราช ความมั่นคงความสงบสุข และเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ แม้ว่าจะเกิดเหตุการณ์ปัญหาขึ้นในบางยุคสมัย เช่น การสูญเสียเอกราชแก่พม่า แต่พระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ก็ทรงสามารถกอบกู้เอกราชการสร้างเสริมความเจริญให้ประเทศชาติได้ และตราบไต่ที่คนไทยสามารถรักษาความเป็นไทยที่มีพระมหากษัตริย์และพระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญเอาไว้ได้ เมืองไทยก็จะดีตลอดไป ทั้งนี้ ในการสร้างความทรงจำเกี่ยวกับชาติไทยนี้ มีความพยายามที่จะเน้นย้ำว่าคนชาติพันธุ์ไทยเหนือคนชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น ลาว เขมร ฯลฯ ซึ่งถูกมองว่ายังป่าเถื่อน ล้าหลัง หรือไว้ใจไม่ได้ แต่เพื่อจะรวมเอาดินแดนของชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาอยู่ภายใต้พระราชอำนาจ และป้องกันมิให้มหาอำนาจประเทศทางตะวันตกแย่งชิงเอาไป จึงพยายามสร้างประวัติศาสตร์เพื่อแสดงว่าเมืองประเทศราชบางแห่งเป็นรัฐของชนชาติไทยมาแต่โบราณ โดยรัชกาลที่ 5 ทรงเริ่มดำเนินนโยบายสร้างและเผยแพร่ความรู้ว่า “คนลาว” (ทั้งทางภาคเหนือและภาคอีสาน) ก็คือ “ชนชาติไทย” โดยทรงเน้นให้ชนชั้นนำไทยหาทางทำให้เจ้านายใน “หัวเมืองลาว” ทั้งหลายรับรู้ ว่า “ชาติไทยกับลาวเป็นชาติเดียวภาษาเดียวกัน เปนแผ่นดิน

อันเดียวกัน” ในขณะที่ “ฝรั่งเศสเปนแต่ผู้อื่น มีความหมิ่นประมาทชาติวงศ์ของพวกกล่าวว่าเป็นชาวป่าชาวดง” (สายชล สัตยานุรักษ์. 2545 : 79-80)

การสร้างวาทกรรม “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” นี้ ได้ถูกตอกย้ำด้วยการนำเสนอหรือเผยแพร่ผ่านระบบการศึกษาที่มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นและขยายไปทุกภูมิภาค โดยจัดให้มีการเรียนการสอนในเรื่องประวัติศาสตร์ชาติไทย เป็นการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยโดยเริ่มจากเด็ก ๆ ที่มาเรียนหนังสือที่โรงเรียนก่อน แล้วค่อยขยายไปสู่คนทั่วไปในสังคม ต่อมาภายหลังการปฏิวัติการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ได้มีการเขียนประวัติศาสตร์ชาติไทยขึ้นอีกหลายเรื่องเพื่อสร้างความทรงจำเกี่ยวกับชาติไทยตามแนวคิดชาตินิยม โดยผู้นำที่ใช้อำนาจเผด็จการในการปกครองประเทศ และมีการนำเสนอประวัติศาสตร์ในเชิงชาตินิยมที่มีความเข้มข้นสูงส่งผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุโทรทัศน์หรือตำราเรียน จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คณะผู้ปกครองในระบอบเผด็จการสูญเสียอำนาจลง ทำให้ฝ่ายที่ยังเชื่อในอุดมการณ์ความเป็นเจ้าได้พยายามฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมในยุคอดีต เช่น สถาปัตยกรรม ดนตรี พระราชพิธีต่าง ๆ เป็นต้น ทำให้ความทรงจำร่วมและอัตลักษณ์ความเป็นไทยในอดีตได้กลับมาฟื้นฟูอีกครั้ง โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา แนวคิดที่เน้นการเป็น “เชื้อชาติไทย” ตามแบบเผด็จการอำนาจนิยม ได้ค่อย ๆ ลดความสำคัญลงไปเป็นลำดับ ในขณะที่ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ไทยที่เป็นความทรงจำร่วมในอดีตได้รับการผลิตซ้ำขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ดี อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า วาทกรรมอันเกิดจากอุดมการณ์หรือชุดความคิดที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐและชนชั้นนำของรัฐได้ส่งผลต่อการเมืองการปกครองของประเทศ ในแง่ที่สามารถทำให้ระบอบการปกครองของประเทศเป็นไปในทิศทางที่ผู้ปกครองต้องการได้ ด้วยการตอกย้ำผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะผ่านนโยบายการศึกษา/ตำราเรียน เพราะเป็นเครื่องมือที่สามารถปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ในขั้นพื้นฐานได้ง่าย และส่งผลให้สำนึกความเป็นคนไทยปรากฏอยู่ในความเชื่อของพลเมืองไทยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคใดหรือเป็นเชื้อสายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม

5.3.2.2 ด้านสังคมวัฒนธรรม

เมื่อประเทศไทยได้เริ่มสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ได้มีการกำหนดเขตแดนประเทศที่ชัดเจน และได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปกครอง ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างส่วนกลางกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศ อันรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลายในภาคอีสานด้วยนั้น นับเป็นจุดเริ่มต้นของการกลืนกลายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นแบบเดียวกับวัฒนธรรมของรัฐส่วนกลาง ต่อมาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 แนวคิดเรื่องชาตินิยมได้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการสร้างรัฐชาติที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมและความเป็นไทย โดยได้พยายามสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ร่วม (collective identity) ของคนไทย คือให้มีภาษาพูดแบบเดียวกัน มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม

คล้ายกัน และยึดถือในประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ฉบับเดียวกัน เป็นการสร้างเอกภาพทางสังคมและวัฒนธรรม (social and cultural unity) ที่มองข้ามความหลากหลายของกลุ่มคน สังคม และวัฒนธรรม แต่พยายามสร้าง “ความเป็นหนึ่งเดียว” ด้วยกรอบแนวคิดและวาทกรรมว่าด้วยความเป็นชาติ โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481 - 2487) ที่ปรากฏแนวคิดเรื่องชาตินิยมอย่างเข้มข้น ด้วยการออกประกาศรื้อฟื้นถึง 12 ฉบับ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประชาชนโดยเฉพาะคนท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคต่าง ๆ นับได้ว่าเป็นการตอกย้ำแนวคิดชาตินิยมที่ชัดเจนทั้งในเรื่องวิธีการคิดและวิธีการปฏิบัติที่เห็นเป็นรูปธรรม เช่น การกำหนดให้ประชาชนต้องแต่งกายแบบสากล กำหนดให้เลิกกินหมาก และกำหนดให้ต้องสวมหมวกเวลาออกจากบ้าน เป็นต้น ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการบังคับให้ละเลยวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น แต่ยังเป็นการนำเอาวัฒนธรรมภายนอกซึ่งเป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่ตามแบบตะวันตกมาครอบงำวัฒนธรรมดั้งเดิมอีกด้วย

การมองข้ามความแตกต่างในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์จนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ กลุ่มชาติพันธุ์ถูกกลืนหรือในวัฒนธรรมของตน ไม่สามารถจะกำหนดหรือเลือกได้ว่าจะดำเนินชีวิตของตนอย่างไร เพราะเมื่อถูกดึงวัฒนธรรมของตนออกไปแล้วไปใช้วัฒนธรรมอื่น อาจทำให้วัฒนธรรมของตนอ่อนแอลง เกิดการสูญเสียวัดหรือถูกกลืนทางวัฒนธรรมได้ เช่นในกรณีจากระบบการศึกษาเน้นให้ใช้ภาษาไทยกลางและภาษาต่างประเทศมากกว่าภาษาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงอาจส่งผลให้ภาษาท้องถิ่นเหล่านั้นไม่ได้รับความนิยมและค่อย ๆ สูญหาย เป็นต้น นอกจากนี้ ผลจากการมองข้ามความแตกต่างในความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังทำให้กลุ่มชาติพันธุ์บางคนยอมทิ้งอัตลักษณ์ของตนเองโดยเปลี่ยนไปใช้ชื่อและนามสกุลที่เป็นภาษาไทย เพื่อให้ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนไทย และเพื่อให้สามารถเข้าถึงสิทธิบริการขั้นพื้นฐานจากรัฐในเรื่องต่าง ๆ เช่น การตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย การได้รับสัญชาติไทย และการได้รับการศึกษาจากรัฐ อีกทั้งยังส่งผลให้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม หรือเกิดการดัดแปลงทางวัฒนธรรม เช่น การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ท่อนบนสวมเสื้อแขนผ่า แต่ท่อนล่างสวมกางเกงยีนส์หรือกางเกงสมัยใหม่ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยให้ความสำคัญกับการสร้าง “รัฐชาติ” ที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรม คือเน้น “ความเป็นไทย” มากกว่าการให้ความสำคัญหรือให้คุณค่ากับความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงส่งผลให้วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ถูกรวบงำ และถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมจากส่วนกลางซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลัก และกำหนดให้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นวัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อย โดยผ่านระบบการศึกษาที่เน้นการใช้ภาษาไทยกลางในโรงเรียนมากกว่าการใช้ภาษาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ส่งผลให้ภาษาท้องถิ่นไม่เป็นที่นิยมและค่อย ๆ สูญหายไป นอกจากนี้ ในบางครั้งวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ยังถูกให้มองในเชิงลบว่าเป็นวัฒนธรรมล้าสมัย เป็นภัยต่อความมั่นคงชาติ เป็นผู้อพยพ เป็นพวกค้ายาเสพติด

ติด หรือเป็นภัยต่อธรรมชาติเพราะทำไร่เลื่อนลอยและตัดไม้ทำลายป่า โดยตอกย้ำผ่านสื่อและกลไกต่าง ๆ จนกลายเป็นอคติฝังลึกของคนในสังคม เกิดความไม่เข้าใจกัน และเกิดปัญหาขัดแย้งรุนแรงตามมา ขณะเดียวกันรัฐก็แสวงหาผลประโยชน์จากวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า เป็นแหล่งท่องเที่ยวหารายได้ ทั้งในเรื่องเครื่องแต่งกาย หัตถกรรมและวิถีชีวิต และการสร้างภาพวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นของแปลก น่าทึ่ง น่าสัมผัส (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2549)

อย่างไรก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมาอาจจะดูเหมือนว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเอกภาพทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรมสูง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐตั้งแต่เริ่มสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ และประเทศไทยก็ไม่มีนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมที่ส่งเสริมความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่เน้นการหลอมรวมให้ทุกคนเป็นคนไทย โดยใช้นโยบายด้านภาษาและการศึกษาที่กำหนดจากส่วนกลางเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่และผลิตซ้ำความหมาย แต่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มีการพูดถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม และสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยในประเทศมากขึ้นทั้งในวงการวิชาการและวัฒนธรรมกระแสนิยม โดยหยิบยกเรื่องความแตกต่างและความหลากหลายทางภาษา เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมมาเป็นประเด็นเรียกร้อง อภิปราย และวิพากษ์วิจารณ์ จนกระทั่งในเดือนกันยายน พ.ศ. 2550 มีการก่อตั้งเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทยขึ้น โดยมีการเคลื่อนไหวให้สอดคล้องกับวาทกรรมสากลว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง (indigenous people) ที่ได้รับรองโดยองค์การและข้อตกลงระหว่างประเทศ โดยเฉพาะองค์การสหประชาชาติที่จัดให้มีคตวรรษแห่งชนเผ่าพื้นเมืองโลก และปฏิญญาสหประชาชาติด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง (UNRIP) นอกจากนี้ ในระดับภูมิภาคมีการจัดตั้งมูลนิธิภูมิปัญญาชนเผ่าพื้นเมืองในเอเชียอาคเนย์ (Indigenous Knowledge and People) และ Asia Indigenous People Pact (AIPP) ครอบคลุมประเทศในเอเชีย 14 – 15 ประเทศ โดยทั้งสององค์กรมีสำนักงานอยู่ที่เชียงใหม่ ถือได้ว่าประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวเรื่องชนเผ่าพื้นเมืองในระดับภูมิภาค (ศิริจิต สุนันตะ. 2556 : 14-15)

การตื่นตัวในเรื่องความเป็นพหุวัฒนธรรมของสังคมไทยและการลุกขึ้นมาเพื่อเรียกร้องสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้คนในสังคมทั้งนักวิชาการและกลุ่มชาติพันธุ์เองดังที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้รัฐได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล รวมถึงได้มีนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และมีนโยบายผลักดันเรื่องการยอมรับและส่งเสริมความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมในประเทศไทย นับได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนมุมมองและกระบวนทัศน์ที่มีต่อเรื่องความหลากหลายทางเชื้อชาติวัฒนธรรมภายในรัฐ โดยไม่ได้มองว่าความหลากหลายทางชาติพันธุ์เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติอย่างเช่นในอดีต แต่หันมาสนใจในเรื่องความมั่นคงของประชาชนมากกว่าความมั่นคงของรัฐ (ศิริจิต สุนันตะ. 2556 : 16)

ทั้งนี้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า วาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ไม่ว่าจะถูกสร้างขึ้นโดยภาครัฐหรือกลุ่มคนในสังคม หากได้รับการสนับสนุนและมีแรงผลักดันจนมีพลังอำนาจที่สามารถสร้างพื้นที่ขึ้นในสังคมได้ ก็สามารถที่จะมีบทบาทสำคัญหรือมีส่วนในการกำหนดนโยบายของรัฐในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ได้ และจะเห็นได้ว่ามุมมองที่มีต่อความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมไทยได้ปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมที่อำนาจการต่อสู้ต่อรองได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นของประชาชน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับรัฐเพียงฝ่ายเดียวแล้ว

5.3.2.3 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

เนื่องจากภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเป็นภูมิภาคที่ไม่ได้มี “ทุนธรรมชาติ” ที่โดดเด่นที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เฉกเช่นภูมิภาคอื่น ๆ แต่ขณะเดียวกัน การที่ภาคอีสานมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม อันนับว่า “เป็นทุนวัฒนธรรม” ที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น จึงได้มีการนำเอาจุดเด่นในเรื่องนี้มาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งนับว่าเป็นนโยบายสำคัญของชาติในสมัยปัจจุบันที่ให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว กล่าวคือ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยได้มุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ โดยการใช้นโยบายที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และประดิษฐ์สร้างข้อมูลวัฒนธรรมในท้องถิ่นไทย เพื่อสร้างภาพเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นก็พยายามที่จะคิดค้นข้อมูลที่จะนำมาพัฒนาเป็น “จุดขาย” เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดขึ้นด้วย (ปฐม หงษ์สุวรรณ. 2560 : 5) โดยเฉพาะการนำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มาใช้เป็น “จุดขาย” ซึ่งอาจเป็นผลพลอยได้จากการที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้พยายามที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเพื่อการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของยุคโลกาภิวัตน์ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คนทุกพื้นที่ แม้แต่ในชนบทซึ่งเป็นท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยอยู่

ด้วยกระแสความทันสมัยที่ไหลบ่าเข้าสู่ทุกพื้นที่ในสังคม ทำให้หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักและตื่นตัวที่จะดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งการตระหนักและตื่นตัวนี้ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) ที่ให้ความสำคัญและการเคารพในความแตกต่างของผู้คนที่อาจมีเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข นอกจากนี้ ในแง่ของความสำเร็จทางเศรษฐกิจซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ใช้ขับเคลื่อนประเทศให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น และช่วยให้ประชาชนในชาติมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั้น ทำให้ภาครัฐได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีรายได้โดยใช้ “ทุนทางวัฒนธรรม” เป็นเครื่องมือ ด้วยวิธีการสร้างและนำเสนอที่หลากหลาย เช่น การนำเอาชื่อกลุ่มชาติพันธุ์มาใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างการนำมาใช้ในคำขวัญ ไม่ว่าจะเป็นคำขวัญประจำจังหวัด อำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ การจัดงานประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นการนำเสนอประเพณี

วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการจัดตั้งชุมชนทางวัฒนธรรมขึ้นในลักษณะหมู่บ้านวัฒนธรรม หรือพิพิธภัณฑ์ที่คนทั่วไปสามารถมาเยี่ยมชมหรือท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดได้ ทั้งนี้ การที่นำเอาชื่อชาติพันธุ์เป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอหรือเป็นจุดขาย เช่น ไทดำบ้านนาป่าหนาด ไทลื้อบ้านนาอ้อ ไทญ้อท่าอุเทน ผู้ไทเรณูนคร หรือไทพวนบ้านผือ เป็นต้น เป็นการสร้างอัตลักษณ์ว่ามีเฉพาะท้องถิ่นนี้เท่านั้น ถ้าต้องการมาท่องเที่ยวและสัมผัสวิถีชีวิตแบบนี้จะต้องมาที่นี่แห่งเดียว เป็นต้น

นอกจากนี้ ก็ยังพบว่าในปัจจุบันกระแสความเป็น “ท้องถิ่นนิยม” ได้กลับมาได้รับความสนใจอีกครั้ง เนื่องจากทัศนคติหรือแนวคิดของผู้คนได้ปรับเปลี่ยนไป จากที่เคยมองว่าคนท้องถิ่นอื่นที่ไม่ใช่คนจากศูนย์กลางคือ กรุงเทพฯ มีความด้อยกว่าทั้งในเรื่องการศึกษาหรือรสนิยมในวิถีการดำเนินชีวิต กลับกลายเป็นเห็นว่าคนท้องถิ่นเป็นผู้มีอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมอันเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และผู้คนที่เป็นคนพื้นถิ่นเองก็มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนพื้นถิ่น ซึ่งอาจเนื่องด้วยการแสดงถึงความเป็นท้องถิ่นนิยมได้ถูกนำเสนอผ่านละครหรือรายการโทรทัศน์ในมุมมองใหม่ที่เป็นเชิงบวก เช่น การที่ตัวละครเอกเป็นคนที่มีเอกลักษณ์โดยเป็นคนท้องถิ่นที่มีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างจากคนกรุงเทพฯ โดยเฉพาะคนอีสาน ซึ่งในอดีตคนอีสานเคยเป็นเพียงตัวละครที่มีชนชั้นด้อยกว่า เช่นเป็นคนรับใช้หรือลูกน้อง เป็นต้น นับเป็นมุมมองในเชิงลบ นอกจากนี้ รายการโทรทัศน์ที่มีการปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอที่ทันสมัยขึ้นและได้มีการถ่ายทอดเรื่องราวหรือวิถีชีวิตของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ก็ทำให้เห็นแง่มุมที่หลากหลายของความเป็นคนพื้นถิ่นมากขึ้นตามไปด้วย ภาพลักษณ์ของภาคอีสานและคนอีสานที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จึงเปลี่ยนไปในเชิงบวก ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วาทกรรมท้องถิ่นนิยม ได้ส่งผลต่อสังคมวัฒนธรรมในแง่ที่ทำให้ผู้คนในสังคมเปลี่ยนความคิดที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นคนพื้นถิ่น โดยยอมรับในคุณค่าและความเป็นตัวตนที่มีความแตกต่างจากกลุ่มของตน และการยอมรับดังกล่าวยังได้ส่งผลให้การที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่ภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจด้วยการนำความเป็น “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” มาเป็นจุดขาย เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน นับเป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง

พูน ปรณ ทิโต ชีเว

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน : การสร้างคำและการประกอบสร้างความหมายทางสังคม มีจุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาวิธีการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน และเพื่อศึกษาคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม โดยมีคำถามหลักในการวิจัยว่า 1) กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานมีพัฒนาการและประวัติความเป็นมาอย่างไร แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นอกจากชื่อเรียกเฉพาะแล้วยังมีคำเรียกอื่นอีกหรือไม่ คำเรียกเหล่านั้นมีที่มา ความหมาย และมีวิธีการสร้างคำอย่างไร และ 2) วาทกรรมที่กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอีสาน มีการประกอบสร้างความหมายทางสังคมอย่างไร และหากพิจารณาในด้านอุดมการณ์จะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอุดมการณ์อย่างไร มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะใดแฝงอยู่ และในแง่ของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม มีการสื่อความหมายผ่านคำเรียกชาติพันธุ์อย่างไร และผลของวาทกรรมที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร

ทั้งนี้ ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมคำเรียกชาติพันธุ์จากเอกสารใน 3 ส่วน ได้แก่ 1) เอกสารที่เรียงเรียงขึ้นโดยหน่วยงานทางราชการซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสานเอาไว้แล้ว อันประกอบด้วย หนังสือ สารานุกรม งานวิจัยเรื่องแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย แผนแม่บทการพัฒนาของกลุ่มชาติพันธุ์ของสำนักกิจการชาติพันธุ์ ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย 2) เอกสารทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ ตำราพงศาวดาร และหนังสือประวัติศาสตร์ และ 3) เอกสารอื่น ๆ ที่มีวาทกรรมอันมีบริบทเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน อันได้แก่ เอกสารประชาสัมพันธ์จังหวัด อำเภอ เทศบาล ตำบล หรือหมู่บ้าน ป้ายประกาศ/ป้ายประชาสัมพันธ์เทศบาลงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับชื่อและการตั้งชื่อ (name and naming) โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องชื่อชนชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnonym) และแนวคิดระบบคำและความหมาย มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ซึ่งการวิเคราะห์นี้จะทำให้ทราบถึงที่มาและความหมายของคำเรียก อีกทั้งยังจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับบริบททางสังคม รวมไปถึงทัศนคติของผู้ใช้หรือผู้สร้างคำเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอีสานอีกด้วย อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงวิธีที่กลุ่มผู้สร้างคำเรียกชาติพันธุ์มองตัวเองและโลกแวดล้อมซึ่งก็คือสังคมวัฒนธรรม อันเป็นการโยงไปถึงประสบการณ์ร่วม ความรู้สึก และระบบคิดของกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์กับ

บริบททางสังคม เนื่องจากเห็นว่า คำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มมีมากกว่าหนึ่งคำ โดยบางคำก็เป็นคำที่เกิดขึ้นในภายหลัง ซึ่งคำเรียกที่เกิดขึ้นภายหลังเหล่านี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางภาษา อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปคำ เสียง และความหมาย

ในส่วนของการศึกษาคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดกรอบสามมิติของทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ของแฟร์คลัฟ (Fairclough) มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ เนื่องจากเห็นว่า การวิเคราะห์ CDA เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของการสร้างความหมายหรือความคิดต่าง ๆ ที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมุ่งศึกษาวิถีทางการใช้อำนาจ การครอบงำ อุดมการณ์ อัตลักษณ์ และความไม่เท่าเทียมกันที่มีการตอกย้ำและผลิตซ้ำในสังคม (Fairclough. 1995, Van Dijk. 2001) นอกจากนี้ ความคิดสำคัญของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เชื่อว่า วาทกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของวิถีปฏิบัติทางสังคม ซึ่งสื่อนี้ยว่าวาทกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กัน โดยเป็นความสัมพันธ์แบบวิภาษ กล่าวคือ วาทกรรมกำหนดสังคม ในขณะที่วาทกรรมก็ถูกกำหนดโดยสังคม กล่าวคือ วาทกรรมประกอบสร้างสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง แฟร์คลัฟได้เน้นว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ต้องแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคม จะพิจารณาเพียงด้านเดียวไม่ได้ ดังนั้น ในการวิเคราะห์จึงต้องพิจารณาใน 3 มิติ คือ ตัวบท (text) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural practice)

ในการศึกษาผู้วิจัยจะเริ่มจากการวิเคราะห์ในมิติที่ 1 คือตัวบท ซึ่งตัวบทจะประกอบสร้างความหมายอันได้แก่ ระบบความรู้ ความเชื่อ อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ทางสังคม โดยจะวิเคราะห์ในเรื่องกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่อชุดความคิดหรืออุดมการณ์ ซึ่งกลวิธีทางภาษา (linguistic strategies) เป็นหนึ่งในกลวิธีของการผลิตตัวบท โดยที่ตัวบทแต่ละตัวบทผ่านการเลือกใช้ภาษาที่แฝงวัตถุประสงค์ และมีเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสารสื่อไปยังผู้รับสารท่ามกลางกิจกรรมการสื่อสารบางประการ ตัวบทหรือข้อความประเภทต่าง ๆ ก็มักจะเจือปนด้วยกลวิธีทางภาษาที่แตกต่างกันไปด้วย (จันทิมา อังคพณิชกิจ. 2557 : 138) ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาเรื่องกลวิธีทางภาษาจะแสดงให้เห็นถึงมุมมองและความคิดของผู้ส่งสารผ่านวาทกรรมอันเกี่ยวพันกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม โดยจะวิเคราะห์ร่วมกับมิติที่ 2 และมิติที่ 3 อันได้แก่ วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ บทสรุปผลการวิจัยและบทอภิปรายผลของการวิจัย ดังต่อไปนี้

6.1 สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการศึกษาเรื่อง คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน : การสร้างคำและการประกอบสร้าง ความหมายทางสังคม ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ การสร้างคำเรียก ชาติพันธุ์ในอีสาน และคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้าง ความหมายทางสังคม ดังนี้

การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

จากการวิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ใน ภาคอีสานทั้ง 20 จังหวัด จำนวนทั้งสิ้น 31 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กวย, กะเลิง, กุลา, ขมุ, เขมรถิ่นไทย, จีน, ญ้อ, ญ้อกูร, ถิ่น, ไทกวน, ไทข่า, ไทโคราช, ไทดำ, ไทตาด, ไทลาว, ไทเลย, ไทลื้อ, ไทยซิกข์, ไทย มุสลิม, บรู, ผู้ไท, พวน, ม้ง, มอญ, ยวน, เยอ, โย้ย, ลาวเวียง, เวียดนาม, แสก, โส้ และโส้ (ทะวืง) โดยบางกลุ่มชาติพันธุ์ยังไม่เคยถูกกล่าวถึงหรือถูกเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานราชการ แต่ใน ปัจจุบันได้มีการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้นมาใหม่ และหลายกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้จัดตั้งเป็นชุมชน ทางวัฒนธรรมขึ้น นอกจากนี้ ก็ยังพบว่ามี การสร้างคำเรียกกลุ่มย่อยชาติพันธุ์ขึ้นมาเพื่อแสดงอัต ลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เช่น ผู้ไทเซโปน ไทพวนบ้านผือ ยวนสีคิ้ว ญ้อท่าอุเทน ลาวอุบล กูยปรือใหญ่ ส่วยศรีสะเกษ เป็นต้น

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ประเด็น คือ สรุปผลที่ได้จากการศึกษา โครงสร้างของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน สรุปผลที่ได้จากการศึกษาที่มาและความหมายของคำเรียก ชาติพันธุ์ และสรุปผลที่ได้จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติ พันธุ์ในอีสาน ดังนี้

1. โครงสร้างทางของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

การศึกษาโครงสร้างของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน ผู้วิจัยได้พิจารณาจากโครงสร้าง ของการประกอบรูปคำและความหมายของคำที่นำมาประกอบเป็นรูปคำ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าคำเรียก ชาติพันธุ์แต่ละคำมีวิธีการประกอบคำหรือวิธีการสร้างคำอย่างไร โดยคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานที่ใช้ใน การวิเคราะห์ครั้งนี้มีทั้งสิ้น 312 คำ ผลการศึกษาพบว่า คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานมีโครงสร้าง 2 รูปแบบ ได้แก่ โครงสร้างแบบคำเดี่ยว และโครงสร้างแบบคำประสม ซึ่งการสร้างคำด้วยการประสม คำนี้ ถือเป็นวิธีการสร้างคำในภาษาไทยที่พบมากที่สุด ทั้งนี้ โครงสร้างของคำเรียกชาติพันธุ์จะมี องค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ “ส่วนหลัก” ทำหน้าที่แสดงความหมายหลักของคำ และ “ส่วน ขยาย” ทำหน้าที่เพิ่มความหมายแก่ส่วนหลัก เพื่อให้ส่วนหลักมีความหมายที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

1.1 โครงสร้างแบบคำเดี่ยว

คำเดี่ยว หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างเป็นหน่วยศัพท์เป็นส่วนหลักเพียงส่วนเดียว โดยเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งที่เรียกเองในกลุ่มชาติพันธุ์ (endonym) และที่ถูกเรียกโดยคนกลุ่มอื่น (exonym) โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 80 คำ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ที่เป็นคำเดี่ยวพบว่า คำที่เรียกเองโดยกลุ่มชาติพันธุ์ (endonym) โดยมากมักมีความหมายพื้นฐานเหมือนกันคือ หมายถึง “คน” ในขณะที่คำเรียกที่ถูกเรียกโดยคนกลุ่มอื่น (exonym) มักเป็นคำที่มีความหมายในเชิงลบหรือเชิงดูถูก

1.2 โครงสร้างแบบคำประสม

คำประสม หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่เกิดจากการประสมคำเดี่ยวเข้าด้วยกัน หรือประสมคำเดี่ยวกับคำอื่น ๆ ทำให้ความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม แต่ยังมีเค้าความหมายเดิมอยู่ที่ส่วนหลัก มี 3 รูปแบบย่อย ดังนี้

1.1.1 คำประสมแบบ 2 ส่วน หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างหรือถูกประกอบขึ้นจาก 2 ส่วน มีโครงสร้างรวมคือ [ส่วนที่ 1 + ส่วนที่ 2] มี 2 รูปแบบย่อย ดังต่อไปนี้

1) [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] โดยส่วนหลักจะเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และส่วนขยายจะเป็นคำที่มาประกอบเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากขึ้น มี 10 รูปแบบย่อย ได้แก่

1.1) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ชื่อชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ ส่วยลาว ส่วยเขมร ญวนแก้ว กุลาตองซู กุลาตองสู ลัวะมัล ลัวะปรัย ทั้งนี้ แม้ว่าคำที่นำมาประกอบเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ทั้ง 2 ส่วนจะเป็นชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เช่นเดียวกันก็ตาม แต่ความหมายหลักจะอยู่ที่ส่วนแรก ดังนั้น จึงถือว่า “ส่วนที่ 1” เป็น “ส่วนหลัก”

1.2) [ชื่อชาติพันธุ์] + [วิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 9 คำ ได้แก่ กวยเจียง กวยอะจิง กวยอาเจียง กวยดำเรย ส่วยซ่าง ส่วยโพน ส่วยเลียงซ่าง จินพ้อคำ ญวนพ้อคำ

1.3) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ธรรมเนียมประเพณี] มีทั้งสิ้น 19 คำ ได้แก่ ผู้ไทดำ ผู้ไทยขาว มั่งขาว มั่งดำ มั่งเขียว มั่งลาย มั่งน้ำเงิน ไทยดำ ไทยโห่ง ไทยขาว ไทยลาย ไทยทรงดำ ลาวโห่งดำ ลาวโห่งดำ ลาวทรงดำ ลาวพุงขาว ลาวพุงดำ ยวนพุงดำ

1.4) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ศาสนา] มีทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ แยกฮินดู แยกพราหมณ์ แยกซิกข์ แยกซิกซ์ ไทยซิกข์ ไทยมุสลิม ญวนคริสตัง ญวนเข้ารีต

1.5) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ท้องถิ่นที่ชาติพันธุ์อาศัยอยู่] มีทั้งสิ้น 32 คำ ได้แก่ ผู้ไทวัง ผู้ไทเซโปน ภูไทกระป่อง โห่งหวึง โห่งหวึง โส้หวึง โส้(หวึง) ยวนโยนก แยกปาทาน แก้วปะกัน จินแต่จิว ไทยกะตัก ไทยโยนก ไทยเวียง ลาวหลวงพระบาง กะเลิงบ้านบัว กุลาบ้านโนน

ใหญ่ กุยปรีอใหญ่ ส่วยศรีสะเกษ เยอศรีสะเกษ เขมรสุรินทร์ ผู้ไทเรณูนคร ย้อท่าอุเทน ย้อบ้านแพง ย้อท่าขอนยาง ย้อบึงกาฬ ย้อสกลนคร ย้อนครพนม โซดงหลวง ไทยโคราช ไทยเลย ลาวโคราช ลาวอุบล ลาวเลย โดยคำแสดงท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่นี้ ได้แก่ ถิ่นฐานดั้งเดิมก่อนที่จะอพยพ มาอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย และถิ่นฐานที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน

1.6) [ชื่อชาติพันธุ์] + [สภาพทางภูมิศาสตร์] มีทั้งสิ้น 16 คำ ได้แก่ เขมรป่าดง ส่วยป่าดง ไทยกวน คะแมร์ลือ คะแมร์-ลือ ขแมร์ลือ ขแมร์เลอ เขมรสูง ลาวเทิง ข้าเลิง ไทยอีสาน มุสลิมอีสาน ส่วยอีสาน ลาวอีสาน เขมรเหนือ ไทยเหนือ ลาวกลาง

1.7) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ลักษณะเฉพาะทางภาษา] มีทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ ไทยเบ็ง ไทยเต็ง ลาวตี้ ลาวแนว

1.8) [ชื่อชาติพันธุ์] + [คำคุณศัพท์/เชิงลบ] มีทั้งสิ้น 2 คำ ได้แก่ แกวม้อย แกวแย้

1.9) [ชื่อชาติพันธุ์] + [คำบอกสภาพ] มีทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่ ข้าเก่า ญวนเก่า ลาวเก่า ญวนใหม่ ไทยใหม่ กะเลิงโบราณ มอญโบราณ ไทยใหญ่

1.10) [ชื่อชาติพันธุ์] + [คำแสดงสถานภาพ] มีทั้งสิ้น 5 คำ ได้แก่ ญวนอพยพ เวียดนามอพยพ จีนอพยพ ญวนสวมักดิ์ ญวนต่างประเทศ

2) [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] โดยส่วนที่ 1 จะเป็น “ส่วนขยาย” เพราะเป็นส่วนที่ไม่ได้แสดงความหมายหลักแต่ช่วยขยายส่วนที่ 2 ดังนั้น ส่วนที่ 2 จึงเป็น “ส่วนหลัก” มี 8 รูปแบบย่อย ดังนี้

2.1) [ชื่อชาติพันธุ์] + [ชื่อชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 30 คำ ได้แก่ กุยบรู กวยบรู กวยเยอ กุยเยอ กวยญอ ส่วยญอ ลาวส่วย เขมรส่วย พม่ากุหล่า ลาวพวน ลาวย้อย ไทยกวย ไทยส่วย ไทยเกลิง ไทยกะเลิง ไทยกุลา ไทยญ้อ ไทยย้อ ไทยข้า ไทย-เขมร ไทยลาว ไทย-ลาว ไทยลือ ไทยมลายู ไทยยวน ไทยพวน ไทยรามัญ ไทยโย้ย ไทยแสก

2.2) [ชนชั้นทางสังคม] + [ชื่อชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 14 คำ ได้แก่ ข้าส่วย ข้ากวย ข้าโซ่ ข้ากะโซ่ ข้ากะโซ้ ข้าผู้ไทย ข้าบรู ข้าลาว ข้าขมุ่ ข้ากะเลิง ข้าถิ่น ไพร่ส่วย ไพร่ญวน ส่วยแกว

2.3) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [ชื่อชาติพันธุ์] มีทั้งสิ้น 24 คำ ได้แก่ คนจีน คนยวน คนญวน ชาวจีน ชาวเขมร ชาวแขก ไทกวน ไทข้า ไทเขมร ไทจีน ไทกะเลิง ไทพวน ไทโย้ย ไทย้อย ไทมอญ ไทยวน ไทบรู ไทลาว ไทญ้อ ไทย้อ ไทลือ ไทซิกข์ ไทแสก ไทโล้

2.4) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [สภาพทางภูมิศาสตร์] มีทั้งสิ้น 5 คำ ได้แก่ คนอีสาน คนดง ชาวดง ชาวบน ชาวอีสาน

_ 2.5) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [ท้องถิ่นที่ชาติพันธุ์อาศัยอยู่]
มีทั้งสิ้น 9 คำ ได้แก่ คนแต่จิว คนเลย คนเมืองเลย คนเมือง คนด่าน ไทตาด ไทด่าน ไทโคราช ไทเลย

_ 2.6) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [ลักษณะเฉพาะทางภาษา]
มีทั้งสิ้น 2 คำ ได้แก่ ไทเบ็ง ไทแดง

2.7) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [ศาสนา] มีทั้งสิ้น 1 คำ ได้แก่
ชาวซิกข์

2.8) [คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก] + [คำบอกสภาพ] มีทั้งสิ้น 1 คำ
ได้แก่ ไทใหญ่

3) คำประสมแบบ 3 ส่วน หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างหรือถูก
ประกอบขึ้นจาก 3 ส่วน มี 3 รูปแบบย่อย ดังต่อไปนี้

3.1) [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] มีทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ เขมร
ส่วยป่าดง ลาวข้าทาส ไทยถิ่นอีสาน ไทยถิ่นโคราช เขมรถิ่นไทย และมลายูถิ่นไทย ประกอบด้วย
“ส่วนหลัก” 1 ส่วน ซึ่งเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และ “ส่วนขยาย” 2 ส่วน ซึ่งเป็นคำที่มา
ประกอบส่วนหลักเพื่อให้มีความหมายเฉพาะเจาะจงลงไป โดยคำที่เป็นส่วนขยายนี้ มีทั้งคำแสดงชน
ชั้นทางสังคม อันได้แก่คำว่า ข้า, ข่า คำแสดงถิ่นที่อยู่อาศัย ได้แก่ ป่าดง โคราช ไทย (ประเทศไทย)
และคำแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์คือภูมิภาคอีสาน

3.2) [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] มีทั้งสิ้น 8 คำ ได้แก่
ไทญ้อสกลนคร ไทญ้อท่าอุเทน ไทย้อกันทรวิชัย ไทควนบ้านนาถ่อน ไทพวนบ้านผือ ไทลื้อบ้านนาอ้อ
ไทย้อบ้านท่าขอนยาง ไทดำบ้านนาป่าหนาด โดยมีรูปแบบโครงสร้างการเรียงคำคือ ส่วนที่ 1 และ
ส่วนที่ 3 จะเป็นส่วนขยาย และส่วนที่ 2 จะเป็นส่วนหลัก ทั้งนี้ ส่วนขยายส่วนที่ 1 จะเป็นคำที่ใช้
ขึ้นต้นคำเรียก มีความหมายว่ากลุ่มคน/พวก ซึ่งได้แก่คำว่า “ไท” ส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนหลักจะเป็น
ชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นส่วนขยายจะเป็นคำที่แสดงท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์
อาศัยอยู่ในปัจจุบัน อันได้แก่ ชื่อจังหวัด ชื่ออำเภอ และชื่อหมู่บ้าน

3.3) [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] มีทั้งสิ้น 1 คำ ได้แก่ ไทยข้า
กะเลิง โดยส่วนที่ 1 และ 2 จะเป็นส่วนขยาย ส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นส่วนหลักจะเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียก
ชาติพันธุ์

4) คำประสมแบบ 4 ส่วน หมายถึง คำเรียกชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างหรือถูก
ประกอบขึ้นจาก 4 ส่วน มี 2 รูปแบบย่อย ดังนี้

_ 4.1) [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] มีทั้งสิ้น 10
คำ ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายเขมร ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ชาวไทยเชื้อสาย
อินเดีย คนไทยเชื้อสายเขมร คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายเวียดนาม คนไทยเชื้อสายอินเดีย

คนไทยเชื้อสายมอญ คนไทยเชื้อสายญวน โดยส่วนขยาย 1 ได้แก่คำว่า “คน” และ “ชาว” ส่วนขยาย 2 ได้แก่คำว่า “ไทย” ส่วนขยาย 3 ได้แก่ คำว่า “เชื้อสาย” สำหรับ “ส่วนหลัก”จะเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์

_ 4.2) [ส่วนขยาย] + [ส่วนหลัก] + [ส่วนขยาย] + [ส่วนขยาย] มีทั้งสิ้น 1 คำ ได้แก่ ชาวไทยถิ่นอีสาน โดยส่วนที่ 1 จะเป็นส่วนขยาย ซึ่งก็คือคำว่า “ชาว” ส่วนที่ 2 เป็นส่วนหลัก อันเป็นคำที่แสดงความหมายหลัก ได้แก่คำว่า “ไทย”และส่วนที่ 3 กับ 4 จะเป็นส่วนขยายเพื่อบอกถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่

2. ที่มาและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์

ผลการศึกษาโครงสร้างทางความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ดังที่กล่าวข้างต้น ทำให้ทราบว่าการสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ หากพิจารณาจากการประกอบรูปคำจะพบว่ามี 2 รูปแบบคือเป็นคำเดี่ยว ซึ่งเป็นชื่อหรือคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ และประกอบรูปคำด้วยการประสมคำ โดยโครงสร้างแบบคำประสมนี้เกิดจากการประกอบกันขององค์ประกอบ 2 ส่วนได้แก่ ส่วนหลักและส่วนขยาย ทั้งนี้องค์ประกอบแต่ละส่วนที่นำมาประกอบเป็นคำเรียก เมื่อพิจารณาจากที่มาและความหมายของคำเรียกทั้งหมด ทั้งที่เป็นคำเดี่ยวและคำประสมจะพบว่า มีที่มาและความหมายแบ่งออกได้เป็น 13 กลุ่ม ดังนี้

2.1) ที่มาและความหมายมาจากคำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก โดยคำแสดงความเป็นกลุ่มคนหรือพวก ได้แก่ คำว่า คน, ชาว และไท ซึ่งคำว่า คนและชาว เป็นหน่วยศัพท์ที่ใช้ขึ้นต้นคำเรียกชาติพันธุ์ และเป็นคำที่มาขยายส่วนหลัก

2.2) ที่มาและความหมายมาจากคำที่มีความหมายว่า “คน” ในคำเรียกชาติพันธุ์ซึ่งเรียกโดยคนในกลุ่มชาติพันธุ์มักมีความหมายพื้นฐานเดียวกันก็คือหมายถึง คน ทั้งนี้ คำที่มีความหมายว่า คน ได้แก่คำว่า กูย/กวย/กุย/โกย, ขมุ, ญฮฺ/เนียะ, (ในคำเรียก ญฮฺกูร/เนียะกุล) ผู้ (ในคำเรียก ผู้ไท ผู้ลาว ผู้ฮ้อย) ตู (thu) (ในคำเรียก ตองซุ โดยมาจากคำว่า เต่าง (taung) ซึ่งแปลว่า ภูเขา + ตู (thu) ซึ่งแปลว่า คน) และคำว่า มั่ง

2.3) ที่มาและความหมายมาจากชื่อชนชาติ คือเรียกตามชนชาติหรือเชื้อสายบรรพบุรุษก่อนที่จะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ซึ่งได้แก่คำว่า ลาว จีน เวียดนาม มอญ และเขมร

2.4) ที่มาและความหมายมาจากถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ โดยถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่นี้ได้แก่ ถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในปัจจุบันและถิ่นฐานดั้งเดิมก่อนที่จะอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย ทั้งนี้ คำแสดงถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในปัจจุบันปรากฏในคำเรียกชาติพันธุ์ที่แสดงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มย่อย โดยการนำเอาชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล ชื่ออำเภอ หรือชื่อจังหวัดมาต่อท้ายชื่อชาติพันธุ์ (ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ + ชื่อหมู่บ้าน/ชื่อตำบล/ชื่ออำเภอ/ชื่อจังหวัด)

2.5) ที่มาและความหมายมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ โดยคำแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์ในที่นี้ หมายถึง คำที่บอกลักษณะถิ่นที่อยู่อาศัยหรือลักษณะการตั้งบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น บริเวณป่าดง บริเวณภูเขาหรือหุบเขา บริเวณแอ่งน้ำ เป็นต้น และคำที่บอกทิศทางที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ได้แก่คำว่า สูง เติง ลือ เหนือ บน กลาง และอีสาน ทั้งนี้ คำที่หมายถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ ได้แก่คำว่า ดง (ในคำเรียก ชาวดง, คนดง), ป่าดง (ในคำเรียก เขมรป่าดง), กุร/กุล (ในคำเรียก ญัฮกุร, เนียะกุล), กวน (ในคำเรียก ไทกวน), เลิง (ในคำเรียก กะเลิง), บรู, ชู” (thu) (ในคำเรียก ตองชู), เติง (ในคำเรียก ลาวเทิง), สูง (ในคำเรียก เขมรสูง), ลือ (ในคำเรียก คเมร์ลือ), อีสาน (ในคำเรียก ไทยอีสาน, คน/ชาวอีสาน), กลาง (ในคำเรียก ลาวกลาง) และคำว่า เหนือ (ในคำเรียก เขมรเหนือ, ไทยเหนือ)

2.6) ที่มาและความหมายมาจากวิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยคำเรียกชาติพันธุ์ที่มีที่มาจากวิธีการดำเนินชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่คำว่า กวย/กวย (ในคำเรียก กวยอาเจียง, กวยอะจิง), ส่วย (ในคำเรียก ส่วยข้าง, ส่วยเฉียงข้าง), โพน (ในคำเรียก ส่วยโพน), ดำเรย (ในคำว่า กวยดำเรย) และพ้อคำ (ในคำว่า จินพ้อคำ, ญวนพ้อคำ) โดยคำว่า อาเจียง/อะจิง, ดำเรย มีความหมายว่า ข้าง และคำว่า โพน หมายถึงวิธีการจับข้างแบบโบราณ เนื่องจากชาวกวยมีอาชีพหลักคือการเลี้ยงช้าง จึงถูกเรียกด้วยคำเรียกดังกล่าว

2.7) ที่มาและความหมายมาจากธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งได้แก่ อัตลักษณ์การแต่งกายและธรรมเนียมนิยม โดยคำที่นำสร้างเป็นคำเรียกชาติพันธุ์ที่มีความหมายแสดงถึงอัตลักษณ์การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ พบในคำเรียกชาติพันธุ์ผู้ไทและม้ง ในคำว่า ผู้ไทดำ ผู้ไทขาว ไทดำ ไทขาว ไทลาย ลาวโซ่งดำ ม้งน้ำเงิน ม้งเขียว ม้งดำ ม้งขาว และม้งลาย ส่วนคำเรียกชาติพันธุ์ที่มีที่มาจากธรรมเนียมนิยมนั้น ได้แก่คำว่า ลาวพุงดำและลาวพุงขาว ซึ่งคำว่า ลาวพุงดำและลาวพุงขาว เป็นการกล่าวถึงธรรมเนียมประเพณีในเรื่องความนิยมในการสักลายของกลุ่มชาติพันธุ์

2.8) ที่มาและความหมายมาจากลักษณะเฉพาะทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ กล่าวคือคำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกโดยคนนอกกลุ่มบางครั้งก็เกิดจากการเรียกตามลักษณะเฉพาะในภาษาพูดที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ มักใช้ อันได้แก่คำว่า เติง และ เบ็ง ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทโคราช โดยเรียกว่า ไทเติง/ไทยเติง และ ไทเบ็ง/ไทยเบ็ง คำว่า เยอ ที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์เยอ คำว่า กะเลอ ซึ่งใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์พวน โดยเรียกว่า ลาวกะเลอ และคำว่า แน้ว เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทเลยในบางท้องถิ่น โดยเรียกว่า ลาวแน้ว ซึ่งคำต่าง ๆ ทั้งหมดนี้ต่างก็เป็นคำลงท้ายในภาษาพูดของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ถูกนำมาใช้เป็นคำเรียก

2.9) ที่มาและความหมายมาจากศาสนา กลุ่มชาติพันธุ์นอกจากจะมีหมายถึงกลุ่มคนที่มีความผูกพันหรือสืบเชื้อสายทางสายเลือดแล้ว ยังหมายถึงกลุ่มคนที่มีประเพณีวัฒนธรรมหรือความเชื่อและศาสนาที่เหมือนกันอีกด้วย ทั้งนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethno-

religious Group) ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสาน ได้แก่ ไทยมุสลิมซึ่งมีคำเรียกเฉพาะว่า มุสลิมอีสาน นับถือศาสนาอิสลาม กลุ่มชาติพันธุ์ซิกข์หรือไทยซิกข์ ซึ่งคนทั่วไปมักเรียกว่า แขก บางครั้งก็เรียกเหมารวมกลุ่มที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ซิกข์คือ แขกฮินดู แขกพราหมณ์ นอกจากนี้ ก็ยังมีคำเรียกว่า ญวนคริสต์ตั้ง และญวนเข้ารีต ซึ่งคำว่า “คริสต์ตั้ง” และ “เข้ารีต” มีความหมายเกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์

2.10) ที่มาและความหมายเกี่ยวกับการแสดงลักษณะชนชั้นทางสังคม โดยคำที่มีความหมายแสดงลักษณะชนชั้นทางสังคม ได้แก่คำว่า ข้า ส่วย และไพร่ ซึ่งคำเหล่านี้ต่างก็เป็นคำที่ใช้เรียกสถานะทางสังคมของคนในยุคก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย

2.11) ที่มาและความหมายมาจากคำที่มีความหมายในเชิงลบหรือเชิงดูถูก โดยคำเรียกชาติพันธุ์บางคำซึ่งถูกเรียกโดยคนนอกกลุ่มมักมีความหมายในเชิงดูถูกเหยียดหยาม เช่น การเปรียบเทียบว่าเป็นสัตว์ เป็นคนป่า หรือเป็นผี เป็นต้น หรือเรียกโดยน้ำเสียงหรือความหมายในเชิงลบ ได้แก่คำเรียกว่า เงี้ยว แอ้ ม้อย แกว แม้ว เจ๊ก แขก

2.12) ที่มาและความหมายมาจากคำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยคำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ได้แก่คำว่า อพยพ, สวามิภักดิ์ และต่างประเทศ ซึ่งปรากฏในคำเรียกว่า เวียดนามอพยพ ญวนอพยพ จีนอพยพ ญวนสวามิภักดิ์ และญวนต่างประเทศ

2.13) ที่มาและความหมายมาจากคำบอกสภาพ โดยคำแสดงสภาพในที่นี้ได้แก่ คำว่า “เก่า” ในคำเรียก ลาวเก่า, ญวนเก่า, เวียดนามเก่า คำว่า “ใหม่” ในคำเรียก ญวนใหม่ และไทยใหม่ คำว่า “โบราณ” ในคำเรียก กะเลิงโบราณ, มอญโบราณ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

ผลการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน สามารถสรุปได้ว่า การที่คำเรียกชาติพันธุ์ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีคำเรียกที่มีรูปคำที่หลากหลาย เนื่องมาจากกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน รวมถึงการอพยพโยกย้ายของบรรพบุรุษอันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การถูกกวาดต้อนจากภาวะสงครามหรือการอพยพเพื่อหาแหล่งทำกินที่อุดมสมบูรณ์กว่าเดิม เป็นต้น รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่นๆ ในระหว่างการอพยพ ล้วนแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม คำเรียกชาติพันธุ์หลายคำก่อนที่จะถูกหยิบยืมมาใช้เรียกในภาษาไทยและยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน อันส่งผลให้เกิดรูปคำเรียกชาติพันธุ์ที่หลากหลายนั้น ได้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางภาษาในลักษณะต่าง ๆ อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางเสียงและการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย โดยการเปลี่ยนแปลงทางเสียงนั้นพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงใน 3 ลักษณะคือ

- 1) การแปรของเสียงพยัญชนะและสระ (consonant and vowel variation)
- 2) การกลมกลืนเสียง (assimilation)

3) การสูญเสียเสียง (sound loss)

โดยสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ อาจเนื่องมาจากการออกเสียงตามสบาย (articulatory simplification) ของผู้เรียก กล่าวคือ ในแง่สรีรศาสตร์นักภาษาศาสตร์มีความเชื่อว่า ความยากง่ายในการเปล่งเสียงพูดของแต่ละคนจะมีไม่เท่ากัน ดังนั้น สาเหตุที่ผู้พูดมีแนวโน้มที่จะเปล่งเสียงในลักษณะที่ง่ายและสะดวกสำหรับตนจึงมีมากและเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำศัพท์

นอกจากนี้ ก็ยังพบว่าคำเรียกบางคำในสมัยหนึ่งมีความหมายอย่างหนึ่ง ต่อมาอีกสมัยหนึ่งความหมายได้เปลี่ยนแปลงไป โดยความหมายที่เปลี่ยนไปของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานมีลักษณะคือ

- 1) ความหมายกว้างขึ้น (Semantic broadening)
- 3) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก (Amelioration)
- 4) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ (Pejoration)

คำเรียกชาติพันธุ์กับการประกอบสร้างความหมายทางสังคม

การประกอบสร้างความหมายทางสังคม หมายถึง กระบวนการสร้างและสื่อความหมายอันได้แก่ ระบบความรู้ ความเชื่อ อัตลักษณ์ อำนาจ การครอบงำ และอุดมการณ์ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งนี้ จากการศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานพบว่า วาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์โดยเฉพาะตัวบทที่มีบริบทการใช้คำเรียกชาติพันธุ์ มักปรากฏนัยของความหมายที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การครอบงำ และอุดมการณ์ต่างๆ อันแฝงวัตถุประสงค์หรือมีเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสารสื่อไปยังผู้รับสาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการใช้ภาษาในวาทกรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า วาทกรรมก็คือวิถีปฏิบัติหรือกระบวนการในการสร้าง “ความหมาย” ให้กับสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ดังนั้น การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของการสร้างความหมายหรือความคิดต่าง ๆ ที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมุ่งศึกษาวิถีทางการใช้อำนาจ การครอบงำ อุดมการณ์ อัตลักษณ์และความไม่เท่าเทียมกันที่มีการต่อยอดและผลิตซ้ำ ด้วยเหตุนี้ ในการวิเคราะห์คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานกับการประกอบสร้างความหมายทางสังคมในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิด วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ของแฟร์คล็อฟ (Fairclough) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ โดยจะศึกษาอุดมการณ์ผ่านกลวิธีหรือรูปภาพที่ปรากฏอยู่ในตัวบท (text) และศึกษาการประกอบสร้างและสื่อความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมกับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตามกรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของแฟร์คล็อฟ

(Fairclough) ใน 3 ประเด็น คือ มิติที่ 1 ศึกษากลวิธีทางภาษาที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์ มิติที่ 2 วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม วิเคราะห์กระบวนการสร้างและสื่อความหมายจากวาทกรรมผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ และมิติที่ 3 วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม ศึกษาเรื่องอิทธิพลของสังคมที่มีต่อตัวบทวาทกรรม และผลของวาทกรรมที่มีต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์ ผลการศึกษามีดังนี้

1. วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice)

ในการศึกษามิติของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษากระบวนการสร้างและสื่อความหมายจากวาทกรรมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ เพื่อให้เห็นภาคปฏิบัติในการสร้างความหมายผ่านการจัดการโดยการใช้ความรู้ที่ได้จากตัวบท ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมทางสังคมในแต่ละยุคสมัยที่มีต่อการแสดงออกในด้านความคิด ความเชื่อ ทศนคติของผู้สร้างวาทกรรม นอกจากนี้ การศึกษาในมิตินี้ยังสามารถแสดงให้เห็นว่าได้มีการผูกโยงกับกระบวนการสร้างวาทกรรมอย่างไร และมีการนำเอาบริบททางสังคมมาสร้างเป็นวาทกรรมอย่างไร

ทั้งนี้ จากผลการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงวิธีการประกอบสร้างวาทกรรมเพื่อสื่อความหมายอันแฝงไว้ด้วยเจตนา ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ฯลฯ ของผู้สื่อสารที่สร้างวาทกรรมนั้นขึ้นมาไปยังผู้รับสาร ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของวรรณกรรมโดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ที่ถูกผลิตซ้ำในแต่ละยุคสมัย และเลื่อนไหลไปตามระยะเวลา อำนาจ สังคม บริบทแวดล้อมและความเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกี่ยวข้อง ผ่านอำนาจ การต่อสู้ต่อรอง รวมถึงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทย ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะสังคมภาคอีสาน

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกจะกล่าวถึงการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ และส่วนที่สองจะกล่าวถึงการสื่อความหมายทางสังคมจากการสร้างวาทกรรม ดังต่อไปนี้

1.1 การสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์

เนื่องจากวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างขึ้นและถูกผลิตซ้ำจนแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่แฝงอยู่นั้น ผู้ส่งสารหรือผู้สร้างวาทกรรมได้ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาและพัฒนาการด้านสังคมวัฒนธรรมของภาคอีสาน อันทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการประกอบสร้างวาทกรรมทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในภาคอีสานซึ่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย รวมถึงทำให้เห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนประวัติศาสตร์ อันอาจส่งผลกระทบต่อโลกทัศน์ของทั้งคนในและคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนบริบททางสังคมวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย รวมถึงนโยบายสำคัญของภาครัฐที่มีการจัดการกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภาคอีสาน ยังแสดง

ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างภาครัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ วาทกรรมอันเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถูกเขียนขึ้นในอดีต เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวาทกรรมที่ถูกเขียนขึ้นในปัจจุบันจะพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากปัจจุบันผู้คนในสังคมมีความตื่นตัวทางด้านความเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และมีความต้องการที่จะแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนมากขึ้น อีกทั้งบริบททางสังคมไทยในปัจจุบันก็ได้ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะที่มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและนำเสนอความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง รวมไปถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะมีเรื่องของธุรกิจและการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงทำให้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ได้สร้างวาทกรรมขึ้นมาใหม่เพื่อประกอบสร้างความหมายแบบใหม่ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ในขณะที่วาทกรรมที่ถูกเขียนขึ้นเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในอดีตนั้น มีลักษณะเป็นแบบฉบับที่เป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ตำนาน /พงศาวดาร ซึ่งเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ในช่วงตอนปลายสมัยอยุธยาเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของงานเขียนประวัติศาสตร์ที่เน้นอยู่ที่ศูนย์กลางอำนาจ ซึ่งแตกต่างจากยุคปัจจุบันที่มีการนำเอาระเบียบ วิธีการศึกษา และรูปแบบการนำเสนอประวัติศาสตร์ทางตะวันตกเข้ามาในงานเขียนประวัติศาสตร์

บริบททางสังคมที่มีการปรับเปลี่ยนและมีลักษณะเป็นพลวัตที่มีได้หยุดนิ่งตายตัว มีผลต่อการสร้างวาทกรรม โดยเฉพาะในงานเขียนประเภทลายลักษณ์ที่ถูกเขียนขึ้นโดยผู้คนที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์เองและคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งอาจมีมุมมองที่เหมือนหรือแตกต่างกัน อาจกล่าวได้ว่า การเขียนประวัติศาสตร์มีความหมายแก่การดำรงอยู่ของสังคม ประวัติศาสตร์นิพนธ์จึงปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในนั้นมีความสอดคล้องกับความคิด อุดมการณ์ และความมุ่งหวังของผู้คนในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้ อาจแบ่งช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองที่มีการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่และส่งผลโดยตรงต่อผู้คนที่เป็นคนพื้นถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน อันสื่อถึงอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักที่พบในการศึกษาการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ในงานวิจัยนี้ โดยอาจได้เป็น 2 ช่วงคือ ยุคมณฑลเทศาภิบาล อันเป็นยุคแรกเริ่มที่ปรากฏแนวคิดเรื่องรัฐชาติ และยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 อันเป็นยุคที่มีความโดดเด่นในเรื่องแนวคิดเรื่องชาตินิยม โดยการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นในทั้งสองยุคสมัยนี้ได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน การดำเนินชีวิตประจำวันที่จะต้องปรับเปลี่ยนใหม่ให้เป็นไปตามวัฒนธรรมกระแสหลักคือรัฐส่วนกลาง รวมถึงการใช้ชื่อหรือคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ซึ่งถูกกำหนดหรือถูกให้เรียกตามรัฐส่วนกลางเช่นกัน

ในเรื่องของกระบวนการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาควิชาปฏิบัติการทางวาทกรรมได้ถูกนำเสนอผ่านวรรณกรรม (อันได้แก่ งานเขียนที่เป็นลายลักษณ์อักษรทุกรูปแบบ) ซึ่งวรรณกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวหรือความรู้สึกนึกคิด

ของตนหรือความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม โดยเกี่ยวพันกับจารีตประเพณีที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดจน ประสบการณ์ที่ตนได้สั่งสมมา และได้ถ่ายทอดผ่านกระบวนการครอบงำอย่างแยบคายในรูปแบบชุด ความรู้ ความจริงบางประการ ที่ทำให้ผู้คนที่ได้รับการสื่อสารผ่านวรรณกรรมนั้นเห็นจริงและคล้อย ตาม จนสุดท้ายรับเอาสิ่งที่แฝงมากับชุดความรู้ ความจริงนี้มาเป็นฐานคิดที่เรียกว่า “อุดมการณ์” ดังนั้น วรรณกรรมซึ่งในที่นี้ได้แก่ งานชาติพันธุ์นิพนธ์ เอกสารทางประวัติศาสตร์ รวมถึงข้อความลายลักษณ์ที่นำเสนอเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน จึงเป็นผลผลิตที่สำคัญในการผลิตซ้ำอุดมการณ์ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรม (discourses) และตัวบท วรรณกรรมก็เสมือนหนึ่งเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรม (discourse practice) อีกแง่มุมหนึ่งที่ส่งผล และมีอิทธิพลต่อระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือแบบแผนปฏิบัติต่อกันของคนในสังคม ดังนั้น ตัววรรณกรรมหรือที่เรียกว่าตัวบท (Text) จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การสร้างอุดมการณ์โดยผ่านภาษาและใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรม ช้อนเร้น ผืนกรรม แผลงแยก หรือแม้แต่สถาปนาให้คงอยู่ต่อไปนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจตัว บท เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะช่วยให้ทำความเข้าใจวิถีคิดของคนในสังคม นั้น ๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.2 การสื่อความหมายทางสังคมจากวาทกรรม

จากการศึกษาวาทกรรมว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์ที่ปรากฏในงานชาติพันธุ์นิพนธ์ เอกสาร ทางประวัติศาสตร์ รวมถึงข้อความลายลักษณ์ที่นำเสนอเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน พบว่าวาทกรรมเหล่านี้สื่อความหมายใน 4 เรื่องได้แก่

- 1) วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องรัฐชาติ
- 2) วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องชาตินิยม
- 3) วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องความเป็นอื่น
- 4) วาทกรรมสื่อความหมายเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

2. กลวิธีทางภาษาที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์

ผลการวิเคราะห์อุดมการณ์ที่พบในตัวบทวาทกรรมที่มีบริบทหรือเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานและกลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อสื่ออุดมการณ์นั้น ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 อุดมการณ์ทางการเมือง

จากการศึกษาพบว่า อุดมการณ์ทางการเมืองที่ถ่ายทอดผ่านตัวบทที่กล่าวถึงหรือมี บริบทเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ประกอบด้วยชุดความคิดย่อย 2 ชุด ได้แก่ แนวคิดเรื่องรัฐชาติ และแนวคิดเรื่องชาตินิยม ดังต่อไปนี้

- 1) แนวคิดเรื่องรัฐชาติ พบกลวิธีการใช้ภาษาที่ใช้สื่อถึงอุดมการณ์ทางการเมืองว่า ด้วยเรื่องรัฐชาติ 3 กลวิธี ได้แก่

1.1) การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choices) โดยพบว่ามีการใช้คำเรียก “ชาติไทยในบังคับสยาม” แทนการใช้ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ และการใช้คำแสดงทิศแทนคำว่า “ลาว” ในคำเรียกชื่อมณฑลต่างๆ

1.2) การใช้มูลบท (presuppositions)

1.3) การใช้วัจนกรรมชี้หน้า (directive)

2) แนวคิดเรื่องชาตินิยม พบกลวิธีการใช้ภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ทางการเมืองว่าด้วยเรื่องชาตินิยม อันเกี่ยวข้องหรือส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยซึ่งหมายรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสานด้วย 3 กลวิธี ได้แก่

2.1) การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choices) จากการศึกษาพบว่าปรากฏการใช้คำศัพท์ ได้แก่ การใช้คำว่า “รัฐนิยม” และการใช้คำว่า “ไทย” ในการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์และชื่อประเทศ

2.2) การอ้างถึง (referencing)

2.3) การใช้วัจนกรรมชี้หน้า (directive)

2.2 อุดมการณ์ความเป็นอื่น

จากการศึกษาพบว่า อุดมการณ์ความเป็นอื่นที่ถ่ายทอดผ่านตัวบทที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ประกอบด้วยชุดความคิดย่อย 2 ชุด ได้แก่ การสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ และการสร้างความเป็นอื่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน ดังต่อไปนี้

1) การสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ พบกลวิธีการใช้ภาษาที่สื่อถึงการสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ 3 กลวิธี ได้แก่

1.1) การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choices) จากการศึกษาปรากฏการใช้คำศัพท์ ได้แก่ การใช้คำเรียกชื่อมณฑลและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ตามความเข้าใจแต่เดิม การใช้คำจำแนกประเภทกลุ่มชน และการใช้คำแสดงสถานภาพในคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์

1.2) การใช้คำเรียกขาน (system of address)

1.3) การใช้วัจนกรรมบอกกล่าว (representative/assertive)

2) การสร้างความเป็นอื่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน พบกลวิธีการใช้ภาษาที่สื่อถึงการสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ 2 กลวิธี ได้แก่

2.1) การใช้คำเรียกขาน (address term)

2.2) การใช้เรื่องเล่า/ตำนาน (Myth)

2.3 อุดมการณ์ทางชนชั้น

จากการศึกษาพบว่า อุดมการณ์ทางชนชั้นที่ถ่ายทอดผ่านตัวบทที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น มีกลวิธีการใช้ภาษาที่สื่อถึงอุดมการณ์ 2 กลวิธี ได้แก่

1) การใช้คำเรียกขาน (address term)

2) การอ้างอิง (referencing)

2.4 อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์

จากการศึกษาพบว่า อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ที่ถ่ายทอดผ่านตัวบทที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ประกอบด้วยชุดความคิดย่อย 2 ชุด ได้แก่ แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการสร้างอัตลักษณ์ (ethnicity and tourism) และแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการท่องเที่ยว (ethnicity and tourism) ดังต่อไปนี้

1) แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการสร้างอัตลักษณ์ (ethnicity and tourism) พบกลวิธีการใช้ภาษาที่สื่อแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการสร้างอัตลักษณ์ 2 กลวิธี ได้แก่

1.1) การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming)

1.2) การอ้างอิง (referencing)

2) แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการท่องเที่ยว (ethnicity and tourism) พบกลวิธี การใช้ภาษาที่สื่อแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการท่องเที่ยว 1 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choice) โดยปรากฏการใช้คำศัพท์ 2 ได้แก่ การใช้คำแสดงความเป็นสากล และการใช้คำศัพท์ที่แสดงความเป็นพิเศษ

2.5 อุดมการณ์ทางศาสนา

จากการศึกษาตัวบทวาทกรรมพบกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ทางศาสนา 2 กลวิธี ได้แก่

1) การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming)

2) การใช้มูลบท (presupposition)

วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio - cultural Practice)

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995 : 96) ได้อธิบายเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในมิติที่ 3 วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio - cultural Practice) ว่า ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะของตัวบทที่มีความแตกต่างกันและความซับซ้อนของกระบวนการทางวาทกรรม และกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ระดับ เริ่มจากระดับสถานการณ์ (situation) หรือบริบทแวดล้อมเหตุการณ์การสื่อสารนั้น ระดับถัดไปคือ ระดับสถาบัน (institution) หรือสถาบันที่เกิดเหตุการณ์การสื่อสารนั้นๆ และระดับที่กว้างที่สุดก็คือกรอบสังคมวัฒนธรรม ซึ่งการวิเคราะห์มิตินี้จะทำให้เห็นความสัมพันธ์แบบวิภาษระหว่างตัวบทกับสังคมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (ณัฐพรพานโพธิ์ทอง. 2556 : 44)

ในการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงปฏิบัติการทางวาทกรรมและปฏิบัติการทางสังคมว่ามีปฏิสัมพันธ์หรือมีผลอย่างไรต่อกลุ่มชาติพันธุ์ และได้แสดงออกทางสังคมวัฒนธรรมในลักษณะใดบ้าง โดยได้จำแนกผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ ส่วนที่หนึ่งจะกล่าวถึงอิทธิพลของสังคมที่มีต่อดั้วทวาทกรรม และส่วนที่สองกล่าวถึงผลของวาทกรรมที่มีต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์ โดยผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

1. อิทธิพลของสังคมที่มีต่อดั้วทวาทกรรม

จากการวิเคราะห์ทฤษฎีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า ดั้วทวาทกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานนั้นได้ถ่ายทอดหรือสื่ออุดมการณ์ที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง อุดมการณ์ความเป็นอื่น อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ อุดมการณ์ทางชนชั้น และอุดมการณ์ทางศาสนา โดยปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลทำให้เกิดการผลิต/กระจายตัวบทที่แฝงด้วยอุดมการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดการบริโภคนิยม/ตีความตัวของคนในสังคมซึ่งก็คือ ชุดความคิดและความเชื่อของคนในสังคม ทั้งนี้ ชุดความคิดและความเชื่อของคนในสังคมนี้มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมซึ่งมีความเป็นพลวัตและปรับเปลี่ยนไปตามวิวัฒนาการทางสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ความคิด และวิทยาการที่ล้ำสมัยมากยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้คนก็ได้พยายามที่จะศึกษาค้นคว้าวิทยาการความรู้ใหม่ ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง จึงเกิดชุดความคิดและความเชื่อใหม่ ๆ ขึ้นมาแทนที่ชุดความคิดหรือความเชื่อเดิม

สำหรับสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมภาคอีสาน ในยุคเริ่มแรกก่อนที่จะมีการบันทึกประวัติศาสตร์ ดินแดนแถบภาคอีสานในปัจจุบันนี้ เชื่อกันว่าเคยเป็นอาณาจักรเจนละที่ผู้คนในมีสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ ลาว ข่า เขมร กวย คือเป็นกลุ่มชนผู้ที่อยู่อาศัยทั่วไปในบริเวณนี้ ต่อมาหลังจากสิ้นอิทธิพลทางการเมืองการปกครองของขอมสมัยพระนครนับตั้งแต่สิ้นรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แล้ว ได้มีรูปแบบวัฒนธรรมใหม่เข้ามาแทนที่เรียกว่า “วัฒนธรรมไทย - ลาว” หรือเรียกว่ายุค “จารีตล้านช้าง” โดยบริบททางสังคมในยุคนี้ นับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อผู้คนที่ยังอาศัยอยู่ในดินแดนภาคอีสาน เนื่องจากได้สร้างสำนึก “ความเป็นลาว” ผ่านวาทกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะวาทกรรมที่ปรากฏในเอกสารลายลักษณ์ประเภทประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีรูปแบบเดียวกับฝั่งล้านช้าง เป็นการตอกย้ำสำนึกความเป็นลาวให้กับคนในดินแดนภาคอีสานนี้ให้เข้มข้นมากยิ่งขึ้น และสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาในยุคที่นับว่าเป็นยุคที่มีความสำคัญอย่างมากในประวัติศาสตร์อีสานก็คือ ยุคมณฑลเทศาภิบาล เนื่องจากเป็นยุคที่รัฐสยาม/ไทยได้เข้ามาครอบครองดินแดนภาคอีสานได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลให้กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติวัฒนธรรมในดินแดนแห่งนี้ ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และต้องปฏิบัติตามคำสั่งของศูนย์กลางการปกครองซึ่งก็คือกรุงเทพฯ อย่างเคร่งครัด การเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมนี้ จึงทำให้เกิดวาทกรรม “ความเป็นสยาม/ไทย”

ขึ้น โดยเฉพาะการออกประกาศให้ทุกคนในประเทศลงสัญชาติตัวเองว่าเป็น “ชาติไทยในบังคับสยาม” แทนการบอกว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ การปลูกฝัง “ความเป็นสยาม/ไทย” ยังถูกแทรก ลงไปในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาและแผ่ความรู้ ความคิด หรือความเชื่อ ในเรื่องความเป็นไทยลงไปในวิชาเรียน นับเป็นการลดทอนสำนึก “ความเป็นลาว” ตามแบบเดิมของ คนในท้องถิ่นอีสานให้ลดน้อยลง

เหตุการณ์ทางการเมืองที่นับได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของประเทศไทย ก็คือ การเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการ ปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้เป็นระบอบประชาธิปไตย อันเป็นการเปลี่ยนศูนย์อำนาจจากที่ เคยอยู่ที่พระมหากษัตริย์และชนชั้นปกครองมาเป็นอำนาจอยู่ที่ประชาชน ซึ่งมีการนำแนวคิดแบบ ตะวันตกเข้ามาใช้ โดยเฉพาะในเรื่องการเมืองการปกครองที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” แต่ก็ยังเป็นสิ่ง ที่แปลกใหม่สำหรับสังคมไทยจึงทำให้มีการต่อต้านปรับเปลี่ยนอำนาจรัฐบาลอยู่บ่อยครั้ง ในด้าน นโยบายสำคัญของรัฐบาลที่มีต่อภาคอีสานและผู้คนในภาคอีสานมีทั้งนโยบายที่ต้องการให้ “ชาติ” ประกอบด้วยความหลากหลายของผู้คนและชาติพันธุ์ และ “ชาติ” มีความหมายที่แคบลงมาคือเป็น “คนไทย” เท่านั้น โดยเฉพาะในยุครัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งได้ออกประกาศรัฐนิยมที่เน้น ปลูกฝัง “ความเป็นไทย” ซึ่งในส่วนของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ รัฐบาลได้พยายามออก กฎข้อบังคับให้คนในชาติปฏิบัติเป็นแบบอย่างเดียวกันไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม คือให้ปฏิบัติ ตามวัฒนธรรมส่วนกลางซึ่งก็คือกรุงเทพฯ ด้วยการสร้างวาทกรรม “รัฐนิยม” ขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า บริบททางสังคมมีผลต่อการสร้างวาทกรรม

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สังคมโลกและ สังคมไทยหันมาตระหนักและให้ความสนใจเกี่ยวกับความเป็นตัวตนของกลุ่มชน โดยเฉพาะคนพื้นถิ่น ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องชาติพันธุ์ ภาษา และอัตลักษณ์ แนวคิดเรื่องการกลืนกลายกลุ่มชนที่มี ความแตกต่างกันให้กลายเป็นแบบเดียวกันได้เปลี่ยนไปเป็นการยอมรับในความแตกต่าง และยอมรับ ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่แม้จะมีความหลากหลายทางเชื้อชาติศาสนาแต่ก็สามารถอยู่ ร่วมกันได้อย่างปกติสุข รวมถึงสามารถที่จะแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อให้มีพื้นที่ทางสังคมมาก ขึ้น นอกจากนี้ การที่ประเทศจำเป็นต้องพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ภาครัฐจึงได้เข้าไปมีส่วน ร่วมส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยการสนับสนุนให้ท้องถิ่นใช้ “ทุนทางวัฒนธรรม” มาเป็นจุดขายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการนำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เพื่อใช้เป็นจุดขายและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน ด้วยการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงการจัดตั้งชุมชนทางวัฒนธรรมขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงบริบทในยุคสมัยต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องนโยบายทางการเมืองมีส่วนทำให้เกิดวาทกรรมต่างๆ ที่ส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ

หรือทัศนคติของผู้คนในสังคม และเมื่อผู้คนในสังคมเกิดความเชื่อใด ๆ แล้วก็จะผลักดันและปฏิบัติกรให้ความเชื่อนั้นกลายเป็นความจริงและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมต่อไปอีก

2. ผลของวาทกรรมที่มีต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์

ฟาน ไคจ์ (Van Dijk, 1996 : 2006b) กล่าวว่า อุดมการณ์เป็นส่วนหนึ่งของระบบความคิดที่สมาชิกในสังคมหรือกลุ่มสังคมหนึ่งๆ มีร่วมกัน และมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องค่านิยมทางสังคมวัฒนธรรมอย่างแนบแน่น จึงเป็นบรรทัดฐานให้สมาชิกในกลุ่มใช้ประเมินว่าอะไรดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ทำให้สมาชิกในสังคมมีทัศนคติต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ไปในทำนองเดียวกัน และเป็นแนวปฏิบัติในเชิงพฤติกรรมและการแสดงออกให้แก่สมาชิกในสถาบัน กลุ่มทางสังคม และสาขาอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนให้แนวทางในการรับรู้และปฏิสัมพันธ์กันทั้งในและนอกกลุ่มสังคม นอกจากนี้ อุดมการณ์ยังเป็นส่วนหนึ่งของบริบท (context) ของการใช้ภาษา ซึ่งบริบทจะช่วยทำให้ผู้ใช้ภาษาสามารถทำความเข้าใจ ดีความ และนิยามสถานการณ์การสื่อสารที่เกิดขึ้น และเลือกใช้รูปภาษาอย่างใดอย่างหนึ่งได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันวาทกรรมที่ผลิตขึ้นก็มีส่วนช่วยให้คนในกลุ่มหรือในสังคมหนึ่ง ๆ เกิดชุดความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมในระดับลึกบางประการร่วมกัน ที่ทำให้สมาชิกของกลุ่มตีความเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกันด้วย อุดมการณ์บางอย่างก็อาจฝังลึกจนผู้ใช้ภาษารู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาหรือเป็นธรรมชาติเช่นนั้นเอง และมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ใช้ภาษาโดยไม่รู้ตัว (ชนกพร พัวพัฒนกุล, 2556 : 219)

จากการศึกษาพบว่าอุดมการณ์ที่มีการถ่ายทอดผ่านวาทกรรมที่พบในงานวิจัยนี้ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง อุดมการณ์ความเป็นอื่น อุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ อุดมการณ์ทางชนชั้น และอุดมการณ์ทางศาสนา ทั้งนี้ ปรากฏชุดความคิดย่อยในอุดมการณ์ทางการเมือง 2 ชุดคือ แนวคิดเรื่องรัฐชาติและแนวคิดเรื่องชาตินิยม ปรากฏชุดความคิดย่อยในอุดมการณ์ความเป็นอื่น 2 ชุดคือ การสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ และการสร้างความเป็นอื่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน และปรากฏชุดความคิดย่อยในอุดมการณ์ทางชาติพันธุ์ 2 ชุดคือ แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการสร้างอัตลักษณ์ และแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับการท่องเที่ยว โดยอุดมการณ์และชุดความคิดย่อยที่พบดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์ดังต่อไปนี้

1) ด้านการเมืองการปกครอง

วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากภาครัฐได้ส่งผลกระทบต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเมืองการปกครอง กล่าวคือการสร้างวาทกรรมของรัฐผ่านวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การปฏิรูประบบการปกครอง นโยบายการศึกษา หรือนโยบายรัฐที่มีลักษณะของการบังคับกลาย ๆ ด้วยการออกคำสั่งหรือประกาศต่าง ๆ นั้น นับเป็นการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ให้แก่ประชาชนไว้อย่างแนบเนียน โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องของการเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์เดียวกันของคนในชาติ ด้วยการ

สร้างความทรงจำกระแสหลักขึ้น คือ ความทรงจำเกี่ยวกับ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ให้กับคนทุกท้องถิ่น ทุกชาติพันธุ์ โดยการเขียนประวัติศาสตร์ชาติไทยขึ้นมาใหม่ ซึ่งถือได้ว่ารัฐไทยและชนชั้นนำของไทยผู้เขียนประวัติศาสตร์นั้นประสบความสำเร็จในการทำให้ความทรงจำนี้กลายเป็นความทรงจำกระแสหลักที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ไทยรวมทั้งวัฒนธรรมแห่งชาติไทยในระดับหนึ่ง นอกจากนี้วาทกรรมอันเกิดจากอุดมการณ์หรือชุดความคิดที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐและชนชั้นนำของรัฐได้ส่งผลกระทบต่อการเมืองการปกครองของประเทศ ในแง่ที่สามารถทำให้ระบอบการปกครองของประเทศเป็นไปในทิศทางที่ผู้ปกครองต้องการได้ ด้วยการตอกย้ำผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะผ่านนโยบายการศึกษา/ตำราเรียน เพราะเป็นเครื่องมือที่สามารถปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ในขั้นพื้นฐานได้ง่าย และส่งผลให้สำนึกความเป็นคนไทยปรากฏอยู่ในความเชื่อของพลเมืองไทยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคใดหรือเป็นเชื้อสายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม

2) ด้านสังคมวัฒนธรรม

ในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้เริ่มสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปกครอง ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างส่วนกลางกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศ อันรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลายในภาคอีสานด้วยนั้น นับเป็นจุดเริ่มต้นของการกลืนกลายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นแบบเดียวกับวัฒนธรรมของรัฐส่วนกลาง ต่อมาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 แนวคิดเรื่องชาตินิยมได้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการสร้างรัฐชาติที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมและความเป็นไทย เป็นการสร้างเอกภาพทางสังคมและวัฒนธรรม (social and cultural unity) ที่มองข้ามความหลากหลายของกลุ่มคน สังคม และวัฒนธรรม แต่พยายามสร้าง “ความเป็นหนึ่งเดียว” ด้วยกรอบแนวคิดและวาทกรรมว่าด้วยความเป็นชาติ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประชาชนโดยเฉพาะคนท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคต่าง ๆ นับได้ว่าเป็นการตอกย้ำแนวคิดชาตินิยมที่ชัดเจนทั้งในเรื่องวิธีการคิดและวิธีการปฏิบัติที่เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการบังคับให้ละเลยวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น แต่ยังเป็นการนำเอาวัฒนธรรมภายนอกซึ่งเป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่ตามแบบตะวันตกมาครอบงำวัฒนธรรมดั้งเดิมอีกด้วย การมองข้ามความแตกต่างในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์จนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ถูกดึงวัฒนธรรมของตนออกไปแล้วไปใช้วัฒนธรรมอื่น อาจทำให้วัฒนธรรมของตนอ่อนแอลงเกิดการสูญเสียหรือถูกกลืนทางวัฒนธรรมได้

อย่างไรก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมาอาจจะดูเหมือนว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเอกภาพทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรมสูง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐตั้งแต่เริ่มสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ แต่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ได้มีการพูดถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม และสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยในประเทศมากขึ้น ทั้งในวงการวิชาการและ

วัฒนธรรมกระแสนิยม โดยหยิบยกเรื่องความแตกต่างและความหลากหลายทางภาษา เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมมาเป็นประเด็นเรียกร้อง อภิปราย และวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งนี้ การตื่นตัวในเรื่องความเป็นพหุวัฒนธรรมของสังคมไทยดังกล่าว ส่งผลให้รัฐได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล รวมถึงได้มีนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และมีนโยบายผลักดันเรื่องการยอมรับและส่งเสริมความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมในประเทศไทย นับได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนมุมมองและกระบวนทัศน์ที่มีต่อเรื่องความหลากหลายทางเชื้อชาติวัฒนธรรมภายในรัฐ

3) ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

เนื่องจากภาคอีสานมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม อันนับว่า “เป็นทุนวัฒนธรรม” ที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น จึงได้มีการนำเอาจุดเด่นในเรื่องนี้มาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งนับว่าเป็นนโยบายสำคัญของชาติในสมัยปัจจุบันที่ให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว กล่าวคือนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยได้มุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ โดยการใช้นโยบายที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และประดิษฐ์สร้างข้อมูลวัฒนธรรมในท้องถิ่นไทย เพื่อสร้างภาพเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นก็พยายามที่จะคิดค้นข้อมูลที่จะนำมาพัฒนาเป็น “จุดขาย” เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดขึ้นด้วย (ปฐม หงษ์สุวรรณ. 2560 : 5) โดยเฉพาะการนำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มาใช้เป็นจุดขาย ซึ่งอาจเป็นผลพลอยได้จากการที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้พยายามที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเพื่อการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของยุคโลกาภิวัตน์ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คนทุกพื้นที่

ทั้งนี้ วิธีการสร้างและนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบอย่างเช่น การนำเอาชื่อกลุ่มชาติพันธุ์มาใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นด้วยการนำมาใช้ในคำขวัญ หรือการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นกรนำเสนอประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการจัดตั้งชุมชนทางวัฒนธรรมขึ้นในลักษณะหมู่บ้านวัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์ที่คนทั่วไปสามารถมาเยี่ยมชมหรือท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ การที่นำเอาชื่อชาติพันธุ์มาเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอหรือเป็นจุดขาย เช่น ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ไทลื้อบ้านนาอ้อ ไทพวนบ้านผือ เป็นต้น เป็นการสร้างอัตลักษณ์ว่ามีเฉพาะท้องถิ่นนี้เท่านั้น หากต้องการมาท่องเที่ยวและสัมผัสวิถีชีวิตแบบนี้จะต้องมาที่นี่แห่งเดียวเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าภาครัฐและส่วนท้องถิ่นได้นำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจด้วยการใช้ความเป็น “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” มาเป็นจุดขาย เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน นับเป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่อง “คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน : การสร้างคำและการประกอบสร้างความหมายทางสังคม” ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ผลการศึกษาเรื่องโครงสร้างและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน

จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานมี 2 รูปแบบ ได้แก่ โครงสร้างแบบคำเดี่ยว และโครงสร้างแบบคำประสม ซึ่งการวิเคราะห์โครงสร้างของคำในงานวิจัยนี้ ทำให้ทราบถึงวิธีการสร้างคำว่าเกิดจากการประสมคำ และการสร้างคำด้วยการประสมคำนี้ ยังนับเป็นวิธีการสร้างคำในภาษาไทยที่พบมากที่สุดอีกด้วย ทั้งนี้ โครงสร้างของคำเรียกชาติพันธุ์จะมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ “ส่วนหลัก” ทำหน้าที่แสดงความหมายหลักของคำ และ “ส่วนขยาย” ทำหน้าที่เพิ่มความหมายแก่ส่วนหลัก เพื่อให้ส่วนหลักมีความหมายที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ซึ่งผลการศึกษาที่ได้มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของผู้วิจัยอื่นๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องชื่อและการตั้งชื่อ โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ และชื่ออื่น ๆ เช่น ชื่ออาหาร ชื่อรุ่นจตุคามรามเทพ ชื่อเรือประมง เป็นต้น เนื่องจากการศึกษาดังกล่าวต่างก็ศึกษาในเรื่องโครงสร้างของคำ ที่มาและความหมายของคำ รวมถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อ

ผลการศึกษาโครงสร้างทางความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน นอกจากจะทำให้ทราบถึงโครงสร้างของคำซึ่งทำให้เห็นถึงวิธีการสร้างคำแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงวิธีที่กลุ่มผู้พูดภาษามองตัวเองและโลกแวดล้อมซึ่งก็คือสังคมวัฒนธรรม โดยสะท้อนผ่านความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์อันได้แก่ ที่มาและความหมายของคำ (origin and meaning) ซึ่งจากผลการศึกษาครั้งนี้ สามารถจัดแบ่งตามกลุ่มที่มาและความหมายออกได้เป็น 13 กลุ่ม ได้แก่ 1) คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก 2) คำที่มีความหมายว่า “คน” 3) ชื่อชนชาติ 4) ถิ่นฐานที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ 5) สภาพทางภูมิศาสตร์ 6) วิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ 7) ธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ 8) ลักษณะเฉพาะทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ 9) ศาสนา 10) ลักษณะชนชั้นทางสังคม 11) คำแสดงความหมายในเชิงดูถูก/เชิงลบ 12) แสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ 13) คำบอกสภาพ

อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบในเรื่องที่มาและความหมายของคำนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลในหนังสือ “The Oxford Handbook of Names and Naming” เอเดรียน คูปแมน (Adrain Koopman, 2016) ซึ่งได้กล่าวถึง ethnonym หรือคำเรียกชาติพันธุ์ว่ามีความสัมพันธ์กับเรื่องต่างๆ ได้แก่

- 1) คำเรียกชาติพันธุ์กับเชื้อชาติ (Ethnonym and Race)
- 2) คำเรียกชาติพันธุ์กับสัญชาติและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Ethnonym, Nationality and Geographical Area)
- 3) คำเรียกชาติพันธุ์กับภาษา (Ethnonym and Language)

4) คำเรียกชาติพันธุ์กับศาสนา (Ethnonym and Religion)

5) คำเรียกชาติพันธุ์กับตระกูล/วงศ์และสกุล (Ethnonym, Clans and Surnames)

ขณะที่ Dang Nghiem Van (1998 : 113-164) ได้กล่าวถึง ethnonyms ในบทความเรื่อง “About the Ethnonyms Ethnicities and Local Groups in Vietnam” ว่าสามารถจำแนกคำเรียกชาติพันธุ์ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามที่มาและความหมาย (origin and meaning) ได้ดังนี้

1) คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกโดยตนเอง (autonym; the name it calls itself)
2) คำเรียกชาติพันธุ์ที่มีสอดคล้องกับตำแหน่งหรือสถานะทางสังคมการเมือง (sociopolitical positions or status)

3) คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกตามลักษณะทางชาติพันธุ์วิทยา (ethnological characteristic) ธรรมเนียมและประเพณี (customs and tradition) หรือวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ (the lifestyle of ethnicities)

4) คำเรียกชาติพันธุ์ที่เรียกตามท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ (the localities in which the ethnicities live)

กล่าวได้ว่า ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยนี้ นับว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องคำเรียกชาติพันธุ์ หรือ ethnonym ของ Adrian Koopman. (2016) และ Dang Nghiem Van (1998 : 113-164) ในเรื่องที่มาและความหมายของคำ กล่าวคือ ผลการศึกษาที่มีที่มาและความหมายของคำเรียกที่ตรงกัน ได้แก่ 1) สภาพ/พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ 2) ศาสนา 3) ชนชั้นทางสังคม 4) ธรรมเนียมประเพณี 5) วิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ และ 6) ท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ส่วนที่มาและความหมายที่งานวิจัยนี้ค้นพบแตกต่าง ได้แก่ 1) คำแสดงความเป็นกลุ่มคน/พวก 2) คำที่มีความหมายว่า “คน” 3) ลักษณะเฉพาะทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ 4) คำที่มีความหมายในเชิงดูถูก/เชิงลบ และ 5) คำแสดงสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ จากผลการศึกษาที่แตกต่างนี้ สามารถอธิบายได้ว่า การสร้างคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานที่มีที่มาและความหมายมาจากคำแสดงความเป็นกลุ่ม คน/พวก อันได้แก่คำว่า คน, ชาว และไท โดยเป็นหน่วยศัพท์ที่ใช้ขึ้นต้นคำเรียกชาติพันธุ์ ถือเป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นจากบริบทในสังคมไทย ที่แสดงความหมายว่ามีเชื้อชาติเดียวกัน เช่น ชาวไทย ชาวจีน หรืออยู่ในถิ่นฐานเดียวกัน หรือมีอาชีพอย่างเดียวกัน หรือนับถือศาสนาเดียวกัน หรืออยู่ในแวดวงเดียวกัน ส่วนที่มาและความหมายที่มาจากลักษณะเฉพาะทางภาษา โดยเฉพาะภาษาพูดของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น เป็นคำเรียกที่เกิดขึ้นโดยคนนอกกลุ่มที่มักเรียกคนต่างกลุ่มโดยดูจากลักษณะภายนอกที่เห็น รวมถึงคำเรียกที่มีที่มาจากคำที่มีความหมายในเชิงดูถูก/เชิงลบ ก็เป็นคำที่เรียกจากคนภายนอกกลุ่ม อันแสดงให้เห็นถึงการมองคนอื่นว่า “เป็นอื่น” ในลักษณะที่ด้อยกว่ากลุ่มของตน ในขณะที่กลุ่มชาติ

พันธุ์เองกลับมองตัวเองว่าเป็น “คน” เฉกเช่นเดียวกับผู้คนอื่น ๆ ในโลกนี้ การเรียกตัวเองด้วยความหมายว่า “คน” นั้นนับเป็นปฏิกริยาโต้กลับอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ตน ส่วนคำเรียกชาติพันธุ์ที่มีที่มาและความหมายมาจากคำบอกสภาพและสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น นับเป็นการสร้างคำเรียกที่สร้างขึ้นเพื่อต้องการแสดงความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อให้แตกต่างจากชนกลุ่มอื่น

2. ผลการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์

เนื่องจากคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มมีมากกว่าหนึ่งคำ โดยบางคำก็เป็นคำที่เกิดขึ้นในภายหลัง ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้คำเรียกชาติพันธุ์มีความหลากหลายทั้งในเรื่องรูปคำและความหมาย โดยวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์กับบริบททางสังคม ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าวทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการปรับเปลี่ยนคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานทั้งในด้านรูปคำและความหมาย อันเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมที่มีการปรับเปลี่ยนเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่งตายตัวอีกด้วย โดยผลการศึกษาพบว่า การที่คำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานมีรูปคำที่หลากหลาย เหตุผลประการหนึ่งก็เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางภาษา อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปคำ การเปลี่ยนแปลงเสียง และการเปลี่ยนแปลงความหมาย ทั้งนี้ การที่คำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์หลาย ๆ คำ มีรูปคำที่แตกต่างกันแม้จะเป็นคำที่มีที่มาและความหมายเหมือนกันก็ตาม โดยเกิดจากการออกเสียงที่แตกต่างกันของผู้เรียก ซึ่งส่งผลต่อรูปการเขียนที่เขียนตามการออกเสียง หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป จากข้อค้นพบในการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางภาษาเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะคือ การเปลี่ยนแปลงทางเสียง และการเปลี่ยนแปลงความหมาย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ส่งผลให้มีการเขียนรูปคำที่หลากหลายมากขึ้น โดยลักษณะสำคัญของการเปลี่ยนแปลงแต่ละประเภทมีดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงทางเสียง โดยพบว่ามี การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานใน 3 ลักษณะได้แก่ การแปรของเสียงพยัญชนะและสระ (consonant and vowel variation) การกลมกลืนเสียง (assimilation) และการสูญเสียเสียง (sound loss) โดยสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ อาจเนื่องมาจากการออกเสียงตามสบายของผู้เรียก สอดคล้องกับที่ วริษา กมลนาวิน (2553 : 270 -271) ได้กล่าวถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษาว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งผู้ใช้ภาษาจะรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของภาษาเพียงทีเดียว อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติของภาษาเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ไม่ว่าคนที่ใช้ภาษานั้นจะมองว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นดีขึ้นหรือเลวลงก็ตาม ทั้งนี้ สาเหตุที่ภาษาเกิดการเปลี่ยนแปลง อาจเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ การออกเสียงตามสบาย (Articulatory simplification) อิทธิพลของระบบการเขียน การเทียบแบบ (Analogy) และการติดต่อกันของผู้ใช้ภาษา (Language Contact)

2) การเปลี่ยนแปลงทางความหมาย โดยพบว่าคำเรียกบางคำในสมัยหนึ่งมีความหมายอย่างหนึ่ง ต่อมาอีกสมัยหนึ่งความหมายได้เปลี่ยนแปลงไป โดยความหมายที่เปลี่ยนไปของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสานมี 3 ลักษณะได้แก่ ความหมายกว้างขึ้น (Semantic broadening) ความหมายเปลี่ยนไปในเชิงบวก (Amelioration) และความหมายเปลี่ยนไปในเชิงลบ (Pejoration) ทั้งนี้ การที่คำมีความหมายเปลี่ยนไปดังกล่าวนี้ นับเป็นธรรมชาติของภาษาที่ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำมีหลายอย่างทั้งสาเหตุที่ไม่ใช่เรื่องของภาษา เช่นความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ และสาเหตุทางภาษา เช่นการที่คำสองคำหรือมากกว่านั้นเกิดร่วมกันเสมอ ๆ (ปราณี กุลละวณิชย์. 2537 : 427-431)

3. ผลการศึกษาทฤษฎีทางภาษาที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์

ผลการศึกษาพบว่า การนำเสนอตัวบทวรรณกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบทเกี่ยวข้องกับคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน มีการใช้ทฤษฎีทางภาษา 6 ทฤษฎี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choice) การใช้คำเรียกขาน (system of address) การอ้างอิง (referencing) การใช้มูลบท (presupposition) การใช้วัจนกรรม (speech acts) การใช้เรื่องเล่า/ตำนาน (myth) โดยสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

3.1 การเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choice) โดยพบว่ามีการใช้คำเรียก “ชาติไทยในบังคับสยาม” แทนการใช้ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์, การใช้คำแสดงทิศแทนคำว่า “ลาว” ในคำเรียกชื่อมณฑลต่างๆ, การใช้คำว่า “รัฐนิยม” และการใช้คำว่า “ไทย” ในการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์และชื่อประเทศเพื่อสื่อถึงอุดมการณ์ทางการเมือง นอกจากนี้ ก็ยังพบการใช้คำเรียกชื่อมณฑลและชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ตามความเข้าใจแต่เดิม, การใช้คำจำแนกประเภทกลุ่มชน และการใช้คำแสดงสภาพหรือสถานะในคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อสื่อถึงอุดมการณ์ความเป็นอื่น และพบการใช้ชื่อเรียกที่ขึ้นด้วยคำว่า “ไท” และ “ไทย”, การใช้คำแสดงความเป็นสากล และการใช้คำศัพท์ที่แสดงความเป็นพิเศษเพื่อสื่ออุดมการณ์ทางชาติพันธุ์

3.2 การใช้คำเรียกขาน (system of address) โดยพบว่ามีการใช้คำเรียกขานเพื่อสื่อชุดความคิดเรื่องการสร้างความเป็นอื่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกันคือ การเรียกขานที่เป็นการดูถูกทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และฐานะทางสังคม พบการใช้คำเรียกขานที่แสดงชนชั้นสังคมในการเรียกชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อสื่ออุดมการณ์ทางชนชั้น และพบการใช้คำเรียกขานเพื่อสื่ออุดมการณ์ทางศาสนา โดยการใช้คำเรียกขานว่า “พี่น้องชาวมุสลิมอีสาน” และ “พี่น้องมุสลิมในภูมิภาคอีสาน” ซึ่งการเรียกขานดังกล่าวมีนัยของความหมายที่แสดงความเป็นพวกพ้อง/คนกลุ่มเดียวกัน

3.3 การอ้างอิง (referencing) โดยพบว่ามีการอ้างอิง “บรรดาผู้รักชาติทั้งปวง” ซึ่งมีนัยของความหมายที่แสดงถึงความรักชาติหรือความจงรักภักดีต่อรัฐชาติที่ประชาชนหรือพลเมืองของรัฐจะพึงมี นับเป็นทฤษฎีการใช้ภาษาเพื่อสื่ออุดมการณ์ทางการเมือง นอกจากนี้ ก็ยังพบว่ามีกรกล่าว

อ้างอิงความเป็นมาที่ทำให้เกิดประเพณีที่เรียกว่า “ประเพณีตีข้าว” โดยปรากฏในอุดมการณ์ชนชั้น และจากการศึกษาตัวบทวรรณกรรมยังพบว่าเอกสารที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อนำเสนอประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ที่ถูกเขียนขึ้นโดยคนในกลุ่มชาติพันธุ์เองอย่างเช่น ไทตาดและไทกวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่นั้น มีการอ้างอิงคำบอกเล่าของบุคคลถึงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นที่กลุ่มชาติพันธุ์อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ด้วย

3.4 การใช้มูลบท (presupposition) จากการศึกษาพบว่า มีการใช้มูลบทเพื่อสื่อถึงอุดมการณ์ทางการเมืองอันเกี่ยวกับรัฐชาติ กล่าวคือ มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาก่อนที่รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริให้เปลี่ยนวิธีการปกครองมาเป็นแบบพระราชอาณาเขต (Kingdom) เช่นเดียวกับตะวันตก และให้เปลี่ยนนามมณฑลที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ลาว” เป็นชื่อทิศแทน เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีชื่อ “ลาว” แต่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย และพบว่ามีการใช้มูลบทเพื่อสื่อถึงอุดมการณ์ทางศาสนา โดยเป็นวาทกรรมที่กล่าวถึงชาวญวนคริสต์ตั้งที่อาศัยอยู่ที่ท่าแร่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนคนนับถือศาสนาคริสต์คาทอลิกมากที่สุดในประเทศไทย

3.5 การใช้วัจนกรรม (speech acts) จากการศึกษาพบว่า มีการใช้วัจนกรรม 2 ประเภท ได้แก่ การใช้วัจนกรรมชี้แนะ (directive) โดยใช้เพื่อสื่ออุดมการณ์อุดมการณ์ทางการเมือง และการใช้วัจนกรรมบอกกล่าว (representative/assertive) เพื่อสื่ออุดมการณ์ความเป็นอื่น โดยการกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเรื่องลักษณะทางกายภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และธรรมเนียมประเพณี ซึ่งแม้จะดูเหมือนเป็นการกล่าวถึงในเชิงให้ข้อมูลทั่วไป แต่ก็แฝงนัยของความหมายที่เป็นการสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์

3.6 การใช้เรื่องเล่า/ตำนาน (myth) จากการศึกษาพบว่า มีการใช้กลวิธีการใช้เรื่องเล่า/ตำนานเพื่อสื่ออุดมการณ์ความเป็นอื่น กล่าวคือ มีกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มได้หยิบยกเอาเรื่องตำนานน้ำเต้าปุงมากล่าวอ้างถึงเพื่อแสดงถึงประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ซึ่งในเรื่องนี้แสดงให้เห็นความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ออกมาจากน้ำเต้า โดยเฉพาะการระบุว่า ข้าเป็นกลุ่มที่มีสภาพด้อยกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นในแง่ของรูปพรรณสัณฐาน แม้จะออกมาจากน้ำเต้าก่อนชาติพันธุ์อื่นหรืออยู่ในฐานะที่คนโตก็ตาม แต่การที่มีรูปลักษณะที่ด้อยกว่าคนกลุ่มอื่นก็นับว่าเป็นการสร้างความเป็นอื่นประการหนึ่ง

ทั้งนี้ จากผลการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นสามารถอภิปรายได้ว่า ภาษาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความคิดของมนุษย์ มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ในสังคม ขณะเดียวกันภาษาก็ยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังสามารถสื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อีกด้วย เพราะภาษาที่คนในสังคมใช้สื่อสารร่วมกันล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมทั้งสิ้น ดังนั้น กลวิธีทางภาษา (linguistic strategies) ที่ใช้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ โดยสื่อผ่านคำเรียกชาตินั้น จึง

นับเป็นหนึ่งในกลวิธีการผลิตตัวบท (text) ที่ปรากฏในวาทกรรมที่ผู้ส่งสารอันได้แก่ ผู้สร้างวาทกรรม ได้สื่อสารผ่านวรรณกรรมโดยการเลือกใช้ภาษาที่แฝงวัตถุประสงค์หรือเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสารสื่อ ไปยังผู้รับสาร

4. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของอุดมการณ์ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

นอกจากการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ที่ปรากฏในตัวบทวาทกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบทที่เกี่ยวกับชื่อกับคำเรียกชาติพันธุ์แล้ว งานวิจัยนี้ยังได้ศึกษาวิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) และวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural practice) ของวาทกรรมเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ในตัวบทกับบริบทคือ วิธีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมตามแนวการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของ แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ซึ่งจากผลการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น นับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงวิธีการประกอบสร้างวาทกรรมเพื่อสื่อความหมายอันแฝงไว้ด้วยเจตนา ความรู้ ธรรมเนียมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมภาคอีสาน

ในการศึกษาในมิติของวิธีปฏิบัติทางวาทกรรมในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการ การสร้างและสื่อความหมายจากวาทกรรมที่สื่อผ่านคำเรียกชาติพันธุ์ ซึ่งผลการวิจัยทำให้เห็นภาคปฏิบัติ การในการสร้างความหมายผ่านการจัดการโดยการใช้ความรู้ที่ได้จากตัวบท อันเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมความคิด ความเชื่อ ฯลฯ ของผู้สื่อสารที่สร้างวาทกรรมนั้นขึ้นมาไปยังผู้รับสาร โดยแสดงออกมาในรูปแบบของวรรณกรรมโดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ที่ถูกผลิตซ้ำในแต่ละยุคสมัย และเลื่อนไหลไปตามระยะเวลา อำนาจ สังคม บริบทแวดล้อม และความเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกี่ยวข้อง ผ่านอำนาจ การต่อสู้ต่อรอง รวมถึงผ่านกิจกรรมทางสังคมในแต่ละยุคสมัยที่มีต่อการแสดงออกในด้านความคิด ความเชื่อ ทักษะคติของผู้สร้างวาทกรรม นอกจากนี้ การศึกษาในมิตินี้ก็ยังแสดงให้เห็นว่าได้มีการผูกโยงกระบวนการสร้างวาทกรรมกับบริบททางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอีกด้วย กล่าวได้ว่า ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ถูกนำเสนอผ่านวรรณกรรม อันได้แก่ งานชาติพันธุ์นิพนธ์ เอกสารทางประวัติศาสตร์ รวมถึงข้อความลายลักษณ์ที่นำเสนอเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน จึงเป็นผลผลิตที่สำคัญในการผลิตซ้ำอุดมการณ์ อันส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือแบบแผนปฏิบัติของคนในสังคม ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่มีการสร้างอุดมการณ์โดยผ่านภาษาและใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจตัวบท อันจะทำให้เข้าใจถึงวิถีคิดของคนในสังคม รวมถึงสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในด้านวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งแฟร์คลัฟ (Fairclough. 1995 : 96) ได้ อธิบายว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะของตัวบทที่มีความแตกต่างกันและมีความซับซ้อน ของกระบวนการทางวาทกรรม และกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมนั้น ใน งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่า ปฏิบัติการทางวาทกรรมและปฏิบัติการทางสังคมปฏิสัมพันธ์หรือมีผล อย่างไรต่อกลุ่มชาติพันธุ์ และได้แสดงออกทางสังคมวัฒนธรรมในลักษณะใดบ้าง ซึ่งจากผลการวิจัยทำให้ค้นพบว่า ชุดความคิด/ความเชื่อหรืออุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในตัวบทวาทกรรมที่กล่าวถึงหรือมีบริบท เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมนับว่ามีผลทำให้เกิดการผลิต/กระจายตัวบท ที่แฝงด้วยอุดมการณ์เหล่านั้น นอกจากนี้ ชุดความคิดและความเชื่อดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์กับ บริบททางสังคมซึ่งมีความเป็นพลวัตและปรับเปลี่ยนไปตามวิวัฒนาการทางสังคมที่มีความ เจริญก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ความคิด และวิทยาการที่ล้ำสมัยมากยิ่งขึ้น จึงเกิดชุดความคิดและความ เชื่อใหม่ ๆ ขึ้นมาแทนที่ชุดความคิด/ความเชื่อเดิม โดยเฉพาะที่เคยเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาไม่เท่าเทียมกัน ผู้แข็งแกร่งกว่าย่อมมีอำนาจและสามารถครอบงำผู้อ่อนแอหรือด้อยกว่า และผู้มีอำนาจด้อยกว่าก็ ยอมรับชะตากรรมนั้น โดยเชื่อว่าเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมกันมาตั้งแต่ชาติกำเนิด แต่เมื่อเวลา ผ่านไปมีผู้คนจำนวนหนึ่งได้พิสูจน์ให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนในโลกนี้สามารถที่จะคิดหรือกระทำสิ่งใด ๆ ได้เหมือนกัน จึงเกิดแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ และเนื่องจากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี รวมถึงความเจริญด้านการติดต่อสื่อสารและการคมนาคมมีความสะดวกมากขึ้น แนวคิดเรื่องความเท่า เทียมกันจึงแพร่หลายไปทั่วทุกมุมโลก ทำให้กลุ่มคนที่เคยถูกกดขี่กดทับได้ลุกขึ้นมาต่อสู้ต่อรอง อีกทั้ง กลุ่มผู้มีอำนาจทางสังคมก็มีความคิดที่เปลี่ยนไป เนื่องจากได้ศึกษาตามแบบตะวันตกที่มีความคิดแบบ ประชาธิปไตยที่เน้นเรื่องความเท่าเทียมกันของคนในสังคม จึงทำให้ชุดความคิดหรือความเชื่อของคน ในสังคมได้เปลี่ยนไปจากเดิมคือ มองคนว่าเป็นคนเหมือนกัน

จากความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ ทำให้สังคมไทยและสังคมโลกได้หันกลับมาให้ความสนใจเกี่ยวกับความเป็นตัวตนของกลุ่มชน โดยเฉพาะคนพื้นถิ่นที่มีความแตกต่างกันในเรื่องชาติพันธุ์ ภาษา และอัตลักษณ์ แนวคิดเรื่องการกลืนกลายกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันให้กลายเป็นแบบ เดียวกันจึงได้เปลี่ยนไปเป็นการยอมรับในความแตกต่าง และยอมรับว่าสังคมไทยเป็นสังคมพหุ วัฒนธรรมที่แม้จะมีความหลากหลายทางเชื้อชาติศาสนาแต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ รวมถึง สามารถที่จะแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อให้มีพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ การที่ประเทศ จำเป็นต้องพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ภาครัฐและท้องถิ่นจึงได้พยายามหา “จุดขาย” เพื่อ ส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยการนำ “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่มีอยู่จากกลุ่ม ชาติพันธุ์ จึงทำให้พบว่า ในปัจจุบันท้องถิ่นต่าง ๆ ได้นำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อใช้ เป็นจุดขายและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน ด้วยการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงการ จัดตั้งชุมชนทางวัฒนธรรม และสร้างวาทกรรม “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า

ปฏิบัติการทางวาทกรรมและปฏิบัติการทางสังคมปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ได้ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้เข้าความคิด/ความเชื่อและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

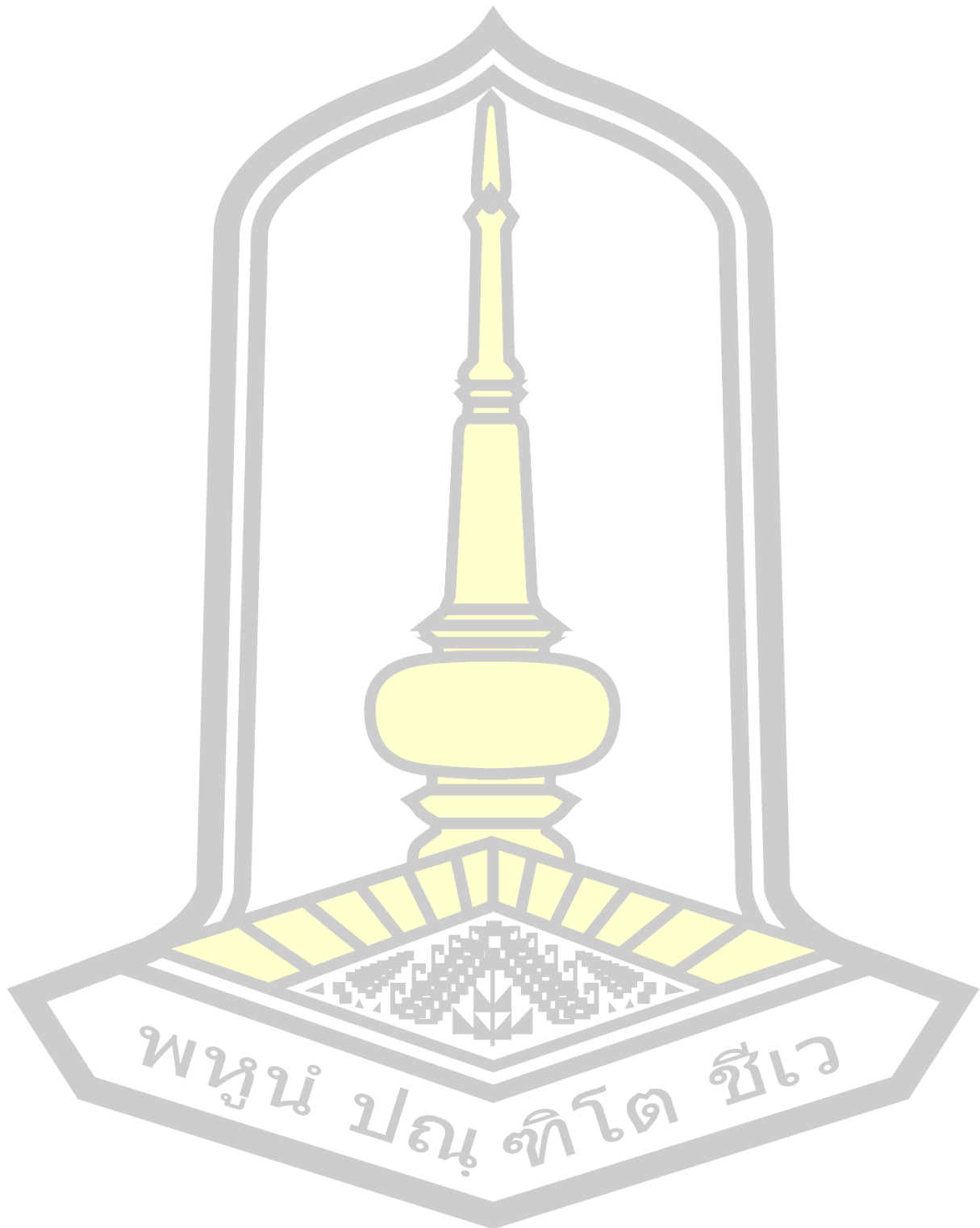
6.3 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจและน่าจะมีการวิจัยต่อไปดังนี้

1. การศึกษาพัฒนาการของคำเรียกชาติพันธุ์ในเชิงนิรุกติศาสตร์
2. การศึกษาคำเรียกชาติพันธุ์ในภูมิภาคอื่นนอกเหนือจากภาคอีสาน
3. การศึกษาคำเรียกชาติพันธุ์กับการประกอบสร้างความจริงทางสังคม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมโฆษณาการ. (2482). “สุนทรพจน์พันเอกหลวงพรหมโยธี,” ข่าวโฆษณาการ. 3 : 21 กรกฎาคม.
- กรมโฆษณาการ. (2483). **สาส์น คำปราศรัย และสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีเนื่องในโอกาสกษัตริย์สมัยงานฉลองวันชาติ.** พระนคร : กรมโฆษณาการ.
- กฤตยา ชูผล. (2554). **การตั้งชื่อเรือประมงในจังหวัดสมุทรสงคราม การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กฤษดาวรรณ หงส์ดารมณ และจันทิมา เอี่ยมานนท์. (2549). **มองสังคมผ่านวาทกรรม.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัลยา ดิงศภัทัย ม.ร.ว. และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2531). **การใช้คำเรียกขานในภาษาไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา เทียนลาย และธีรณรงค์ สกกุลศรี. (2555). **การประชุมวิชาการประชากรและสังคม เรื่อง ประชากรชายขอบและความเป็นธรรมในสังคมไทย ครั้งที่ 8.** นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กุนทีนิ์ โคตรพัฒน์. (2560). **อัตลักษณ์ : การสื่อความหมายทางสังคมในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงาม.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (ม.ป.ป.). “ชนกลุ่มน้อยกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก หน่วยที่ 6” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. (2543). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัด.** กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกรมศิลปากร.
- จตุพร ดอนโสม. (2551). **การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อ.เมือง จ.นครพนม.** ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จรรยาศรี มูลสวัสดิ์. (2535). **การใช้ภาษาในการตั้งชื่อชาวล้านนาในจังหวัดเชียงราย.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จักรพันธ์ ชัดชุมแสง. (2543). **ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า : สัมพันธภาพระหว่างพุทธสังคมนิกายเถรวาททางเศรษฐกิจ และการอ้างชาติพันธุ์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- จันทิมา อังคพนพิชกิจ. (2557). **การวิเคราะห์ข้อความ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จันทิมา เอี่ยมมานนท์. (2549). **การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทยตามแนวปฏิพันธวิเคราะห์**. ปริญญาดุขฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุวรรณ พรหมวัง – ขำเพชร. (2539). **วิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน : ชาวไทยยวนสี่ควั จังหวัดนครราชสีมา**. คณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2540). **ความเป็นมาของคำสยามไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- จิชีวิต วิไลลอย. (2559). “การประกอบสร้างความหมายผี” ใน **วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 1** (กรกฎาคม – ธันวาคม).
- จินดา งามสุทธิ. (2524). **ภาษาศาสตร์ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. (2551). **วัฒนธรรม การสื่อสาร และอัตลักษณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2550). สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560. โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 23 เรื่องที่ 5 ชาติพันธุ์**. จากเว็บไซต์ <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=23&chap=5&page=chap5.htm>.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2547). “ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ข้ามยุคสมัยกับการศึกษาสังคมไทยในว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์” ใน **รวมบทความจากการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 2 เรื่องชาติและชาติพันธุ์ วิถีชีวิตและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน).
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2551). **รัฐชาติและชาติพันธุ์**. เชียงใหม่ : สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่.
- ชนกพร อังสุวิริยะ. (2551). “**ความเป็นผู้หญิง**” ใน **นิตยสารสตรีสาร (พ.ศ. 2491 - 2539) : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนกพร พัวพัฒนกุล. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมพยากรณ์ดวงชะตา : การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุขฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชวดี ศรีลัมพ์. (2553). (2553). “ระบบความหมาย” ใน **ภาษาศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชาคริต แก้วทันคำ. (2561). “ภาพสะท้อนความเป็นอื่นของคนชายขอบในรวมเรื่องสั้น “บังไพรแห่ง
 ซบจำปาและเรื่องอื่นๆ” ใน วารสารวิจิตรวรรณสาร ปีที่ 2 ฉบับที่ 1.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). **วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและ
 ความเป็นอื่น**. กรุงเทพฯ : วิธภาษา.

دنول ไซยสินธุ์. (2551). **จารีกจังหวัดเลย**. เลย : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 เลย.

ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์. (2548). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. (2503). **นิทานโบราณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : เขษม
 บรรณกิจ.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. (2538). **สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จไป
 ตรวจสอบการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน ร.ศ.125 พ.ศ. 2449**.

กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและหม่อมเจ้าจางจิตรถนอม ดิศกุล
 พระธิดา.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. (2550). “เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 4 ว่าด้วยเที่ยวมณฑล
 อุดรแลมณฑลอีสาน” ใน **เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาค 1-5**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

เดช บุนนาค. (2532). **การปกครองระบบเทศบาลของประเทศสยาม พุทธศักราช 2435-2458**.
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2513). **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
 ประเทศไทย.

ญาณิศา กาญจนวิศิษฐ์. (2545). **กระบวนการสร้างความหมาย และบทบาทวาทกรรมจากรายการ
 นายกาทักขินคุยกับประชาชน**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.

ณรงค์ พ่วงพิศ. (2545). “การประการใช้ “รัฐนิยม” ในสมัยรัชกาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม
 (พ.ศ.2481-2487)” ใน **วารสารประวัติศาสตร์**.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์ : แนวคิดและ
 การนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
 คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถวิล เกษรราช. (2512). **ประวัติผู้ไทย**. พระนคร : สยามการพิมพ์.

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2531). “ลาวในทัศนะของผู้ปกครองในสมัยรัตนโกสินทร์” ใน **จดหมายข่าว
 สังคมศาสตร์** ปีที่ 11.

- ทิพพา ไชยฤกษ์. (2534). **โครงสร้างและความหมายของคำประสมในภาษาไทยที่สร้างจากคำเรียก ส่วนของร่างกายมนุษย์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธัญญาทิพย์ ศรีพนา. (2548). **เหวียดเกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม**.
กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา.
- ธันวา ใจเที่ยง. (2554). **ความเป็นมาของชนชาติไท-ผู้ไท และลักษณะนิเวศแห่งชนชาติ**. กาลสินธุ์ : คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์.
- ธิดา สาระยา. (2535). **อาณาจักรเจนละ ประวัติศาสตร์อีสานโบราณ**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- นฤมล ตุงคะโหด. (2547). **การตั้งชื่อวัดในพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิตภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นววรรณ พันธุ์เมธา. (2553). **ไวยากรณ์ไทย**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- น้องนุช มณีอินทร์. (2534). **การปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2544). **กฎหมายมหาชน**. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.
- บุปผา เสือคำ. (2558). **ภาษิตลาว : วาทกรรมทางปัญญากับการสื่อสารทางวัฒนธรรม**. ปริญญา นิพนธ์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- ปฐม คเนจร, ม.ร.ว. (2506). “พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน” ใน **ประชุมพงษาวดารภาค 4 และประวัติท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม**. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระ สारคามมุนี เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม วันที่ 8 มีนาคม.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2550). **กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม : รวมบทความทางคติชน วิทยา ภาพฉายในมิติเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เพศ วาทกรรม วิถีคิด และสัญลักษณ์**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2560). **ประเพณีประติษฐานในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลัง นานาวิทยา.
- ปฐมพงษ์ สุขเล็ก. (2507). **สมเด็จพระเจ้าตากสิน : เรื่องเล่าและการประกอบสร้าง ความหมาย**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประชาภิจักรจักร, พระยา. (2507). **พงษาวดารโยนก**. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.
- ประภัสสร ชูวิเชียร. (2555). “ผู้คนและชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงในงานค้นคว้าของสมเด็จพระยา ดำรงราชานุภาพ” ใน **ตำรงวิชาการ ฉบับพิเศษ : ธันวาคม**.

- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2557). “กระบวนทัศน์การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์” ใน **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง** ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม.
- ปราณี กุลละวณิชย์. (2535). **ชื่อหมู่บ้านในมณฑลทลวงสีและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ** ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณี กุลละวณิชย์. (2537). “หน่วยที่ 14 การเปลี่ยนแปลงของภาษา” ใน **เอกสารการสอนชุด** วิชาภาษาไทย 3 หน่วยที่ 7 – 15. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรีตตา เฉลิมเผ่า กออันนตกุล, บรรณาธิการ. (ม.ป.ป.) **ชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปรีชา อุตระกุล. (2530). **วัฒนธรรมพื้นบ้านนครราชสีมา**. นครราชสีมา : โคราซอออฟเซ็ทการพิมพ์.
- เปรมโรจน์ บางอ้อ. (2556). **แนวคิด “ชาตินิยม” ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษา** ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์.
- ปานทิพย์ มหาไตรภพ. (2545). **นามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). **อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2541). “วาทกรรมว่าด้วยชาวเขา” ใน **วารสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่** ปีที่ 11 (1).
- ผุสดี จันทวิมล. (2541). **เวียดนามในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ไพฑู ธูธา. (2554). **ความเป็นมาคนอีสาน : ในเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- พรทิพย์ ครามจันทิก. (2548). **นามสกุลประชาชนจังหวัดนครราชสีมา : การวิเคราะห์ทาง** อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรสวรรค์ แสงปรีดีกรณ์. (2552). **การตั้งชื่อจุดความรวมเทพ : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา** และวัฒนธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒนา กิติอาษา. (2551). **มานุษยวิทยาแบบคนมองคน : ข้อสังเกตเบื้องต้นว่าด้วยกำเนิดและ** พัฒนาการของงานชาติพันธุ์นิพนธ์ในสยาม. ใน “วารสารสังคมศาสตร์” ปีที่ 20 (2).

พิเชษฐ สายพันธ์. (ม.ป.ป.) **ไทดำ ไทขาว ไทแดง และไทเหลือง : อัตลักษณ์เปิด อัตลักษณ์ปิด.**

กรุงเทพฯ : มุลินธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

พิณรัตน์ อัครวิวัฒนากุล. (2549). “ลาว และ ไท ความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน” ใน **รวมบทความเล่มที่ 30 มองสังคมผ่านวาทกรรม.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์. (2548). “ความหมาย หน่วยที่ 13” ใน **ภาษาไทย 3 หน่วยที่ 7 - 15.**

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พิศาล มุกดาร์ศมี. (2556). **เอกสารการสอนชุดวิชาแนวคิดทางการเมืองและสังคม (หน่วยที่ 1-15).**

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์. (2548). “ความหมาย หน่วยที่ 13” ใน **ภาษาไทย 3 หน่วยที่ 7 - 15.**

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้. (2546). “การแปรทางเสียงของคำว่า “ดิฉัน” กับทรรศนะของคนไทย”

ใน **วารสารวิชาการ มอช. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2.**

มูลนิธิเล็ก – ประไพ วิริยะพันธุ์. (28 มกราคม 2559). **แนวคิดเรื่องพหุนิยมเบื้องต้น.** สืบค้นเมื่อ

20 สิงหาคม 2561. จากเว็บไซต์ <http://lek-Prapai.org/home/view.php?id=443>

ยศ สันตสมบัติ. (2551). **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของรัฐ**

ชาติในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

รังสรรค์ จันดี. (2557). “ภูมินามพื้นบ้าน : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับวรรณกรรมพื้นบ้านในเขต

ภาคเหนือตอนบน” ใน **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2.**

ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). **พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์)**

ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2549). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : ไทยยวน.** โครงการย่อย

ในชุดโครงการการจัดทำสารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เอกการพิมพ์.

เรื่องเดช ปันเขื่อนขัตติย์. (2540). **ภาษาศาสตร์ภาษาไทย.** นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและ

วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

วนิดา เจริญสุข. (2531). **นามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีน : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติ**

พันธุ์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรวรรณ ศรียาภัย. (2556). **ภาษาศาสตร์ภาษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : สัมผัสญะ.

วรางคณา สว่างตระกูล. (2540). **การใช้ภาษาในการตั้งชื่อจริงของคนไทยในกรุงเทพมหานคร.**

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วริษา กมลนาวิน. (2553). “ภาษากับการเปลี่ยนแปลง” ใน **ภาษาศาสตร์เบื้องต้น.** กรุงเทพฯ :

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ. (2547). “ลาวในเมืองไทย” ใน **วารสารเมืองโบราณ** ปีที่ 30 ฉบับที่ 2.
- วัชรภรณ์ ดิษฐปาน. (2558). “วาทกรรมและบทบาทของนิทานในมิติชาติพันธุ์สัมพันธ์”
ใน **“วารสารวรรณวิทัศน์”** ปีที่ 15 ฉบับพิเศษ.
- วัลยา ช่างขวัญยืน. (2549). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2 : คำ การสร้างคำ และการยืมคำ**.
กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย.
- วาทิต พุ่มอยู่. (2532). **การศึกษาคำเรียกข้าวและมโนทัศน์เรื่องข้าวในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนววรรณคดีชาติพันธุ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิษฐ์ ภาณุพงศ์. (2522). **โครงสร้างของภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วินัย ภูระหงษ์. (2548). “หน่วยคำและการประกอบคำในภาษาไทย หน่วยที่ 8” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 3 หน่วยที่ 7 - 15**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2554). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 - 2544 : การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิสิษฐ์ คิดคำส่วน. (2557). **วาทกรรมความงาม : อัตลักษณ์ความงามของผู้หญิงลาวในวัฒนธรรมสมัยนิยม**. ใน **“วารสารบัณฑิตศึกษา”** ปีที่ 11 ฉบับที่ 55 ตุลาคม - ธันวาคม.
- วีรพงศ์ มีสถาน. (2549). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : กะเลิง**. โครงการย่อยในชุดโครงการการจัดทำสารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เอกพิมพ์ไทย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2533). **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2534). **ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศิริจิต สุนันตะ. (2556). **สถานะการโต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย**. วารสารภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ 32 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน).
- ศิริพร ภัคดีผาสุก. (2561). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิลปากร, กรม. (2484). **ประชุมพงศาวดารภาคที่ 70**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2558). **แนวนโยบายด้านชาติพันธุ์**. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2560. จากเว็บไซต์ <http://www.sac.or.th/databases/ethnicredb/.php>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2558). **ชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์**. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560. จากเว็บไซต์ <http://sac.or.th/databases/ethnicredb/>

- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2558). ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ : ความหมายและการเรียกชื่อ. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560. จากเว็บไซต์ <http://www.sac.or.th/database/ethnicedb>
- ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล. (2549). **โครงการวิจัย “การฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการศึกษาและกลุ่มชาติพันธุ์”**. จากเว็บไซต์ <http://www.langrevival.mahidol.ac.th>
- สมเกียรติ ภู่วินวิบูลย์. (2529). **ความรู้และทักษะการใช้ภาษา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมใจ แซ่โง้ว และวีระพงศ์ มีสถาน. (2541). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์.
- สมชาย สำเนียงงาม. (2545). **ลักษณะภาษาที่แสดงความเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกณีนในชื่อของคนไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2540). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโขง**. นครปฐม : สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สหประชาชาติ, องค์การ. (2554). **รายงานผลการดำเนินงานของประเทศไทยตามอนุสัญญา ระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ(ฉบับที่ 1-3)**. ม.ป.ท. : องค์การสหประชาชาติ.
- สันติ อ้ายเจริญ. (2560). กระบวนการสร้างคำประสมในภาษาไทย-จีนบนพื้นฐานแนวคิดของ Jerome L. Packard. ใน “วารสารบัณฑิตวิจัย” ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). **ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทย และความเป็นไทย โดยหลวง วิจิตรวาทการ**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2546). **สมเด็จพระยาตากษานักภาพ : การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ชั้น” ของชาวสยาม**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. (2542). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1-15**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรม ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สุขุมาวดี ข้าท้าว. (2541). **ภาษากับการเปลี่ยนแปลง เอกสารประกอบการสอนวิชา วทษ 543 : ภาษาศาสตร์เชิงประวัติ**. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2530). “เจ้าปนลาว” ใน **ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). **ปลั่งลาวชาวอีสานมาจากไหน**. กรุงเทพฯ : มติชน.

- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (12 สิงหาคม 2559). **กุลา (เป็นชาวไทยใหญ่จากพม่า)**. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2560. มติชนออนไลน์. จากเว็บไซต์ https://www.matichon.co.th/columnists/news_247936
- สุเทพ ไชยจันทร์. (2556). **ความเป็นมาของคนภาคอีสาน ภาคพิเศษ ผู้ไท ลูกแก่น**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- สุเทพ สุนทรภะสีช. (2548). **ชาติพันธุ์สัมพันธ์**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- สุธิดา ตันเลิศ และพัชรี ธาณี. (2559). ประวัติศาสตร์กุลา. ใน “วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี” ปีที่ 12 เล่ม 1.
- สุนันท์ อัญชลีกุล. (2552). **ระบบคำในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภรณ์ โอเจริญ. (2541). **มอญในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สุภัทร แก้วพัตร. (2546). **การตั้งชื่อเพลงลูกทุ่งระหว่างปี พ.ศ. 2540 – 2545**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2550). **คนชายขอบ จากความคิดสู่ความจริง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุรียา รัตนกุล. (2555). **อรรถศาสตร์เบื้องต้น**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุรียา รัตนกุล. (2534). “ข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหาในการศึกษาและเรียกชื่อกลุ่มชาติชนชาติต่าง ๆ ในประเทศไทย” ใน ภาษาจาริก ฉบับพิเศษเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวิทย์ อิศาสวัสดิ์ และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2541). **ประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุวิทย์ อิศาสวัสดิ์. (2541). **ประวัติศาสตร์อีสาน 2322-2488 เล่ม 1**. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุวิทย์ อิศาสวัสดิ์. (2557). **ประวัติศาสตร์อีสาน 2322-2488 เล่ม 2**. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2542). “ภาษาและชาติพันธุ์ในเขตที่ราบสูงโคราช” ใน **สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). **แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2531). **กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม**. กรุงเทพฯ : กองทุนสง่ารัฐจิระอัมพร.
- โสภี อุ่นทะยา. (2557). “วาทกรรมชายแดน” ใน **วารสารกลุ่มน้ำโขง** ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม.
- โสภณา ศรีจำปา. (2549). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : เวียดนาม**. โครงการย่อยในชุดโครงการการจัดทำสารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เอกพิมพ์ไทย.
- หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา. (2543). **ย้อนรอย 100 ปี โคราชวานิช**. กรุงเทพฯ : พีวเจอร์ เพรส แอนด์ มีเดีย.
- เหียงน ถิ กิม เจา. (2546). **การวิเคราะห์เปรียบเทียบการสร้างคำในภาษาเวียดนามและภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อนุชิต สิงห์สุวรรณ. (2553). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์อีสาน พ.ศ. 2475 จนถึงสิ้นทศวรรษที่ 2520**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อภิชาติ ภัทรธรรม. (2554). “ผีตอเหลือง” ใน **วารสารการจัดการป่าไม้** ปีที่ 5 ฉบับที่ 10.
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). **อัตลักษณ์ (Identity) การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อภิลักษณ์ ธรรมทวีกุล. (2547). **สัทวิทยา : การวิเคราะห์ระบบเสียงในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2548). **ภาษาในสังคมไทย : ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง การพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2537). **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลี สิงห์น้อย. (2546). **เอกสารคำสอนภาษาและวัฒนธรรม**. พิษณุโลก : สาขาวิชาภาษาศาสตร์. ภาควิชาภาษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2549). **อยู่ชายขอบ มองลดความรู้**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- อุมาวัลย์ ซีซัง. (2555). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523 – 2553**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุราลักษณ์ สิริบุตร. (2526). **มณฑลอีสานและความสำคัญในทางประวัติศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย ไชยคราม. (2529). **ประวัติบ้านนาถ่อนทุ่ง เผ่ากะเลิง ไทยเกิง หรือไทยกวน**. ม.ป.ท.
- อุมาภรณ์ สังขมาน. (2538). **การศึกษาคำที่ใช้ในภาษาโฆษณา : การประกอบคำและความหมาย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Adrain Koopman. (2016). "Ethnonyms" in **The Oxford Handbook of Names and Naming**. UK : Oxford university.

English Oxford Living Dictionaries. Ethnonym. (ออนไลน์) แหล่งที่มา :
<http://en.oxforddictionaries.com/definition/ethnonym>

Fairclough, N. (1995). **Critical Discourse Analysis : The Critical Study of Language (Languages in Social Life)**. Boston : Addison Wesley Publishing Company.

Fairclough, N. (1989). **Language and Power**. London : Longman.

Fairclough, N. (1995). **Critical Discourse Analysis : The Critical Study of Language**. 2nd ed. Boston : Addison Wesley Publishing Company.

Merriam Webster. Definition of ethnonym. Retrived March 15, 2017, from
<http://www.merriam-webster.com/dictionary/ethnonym>

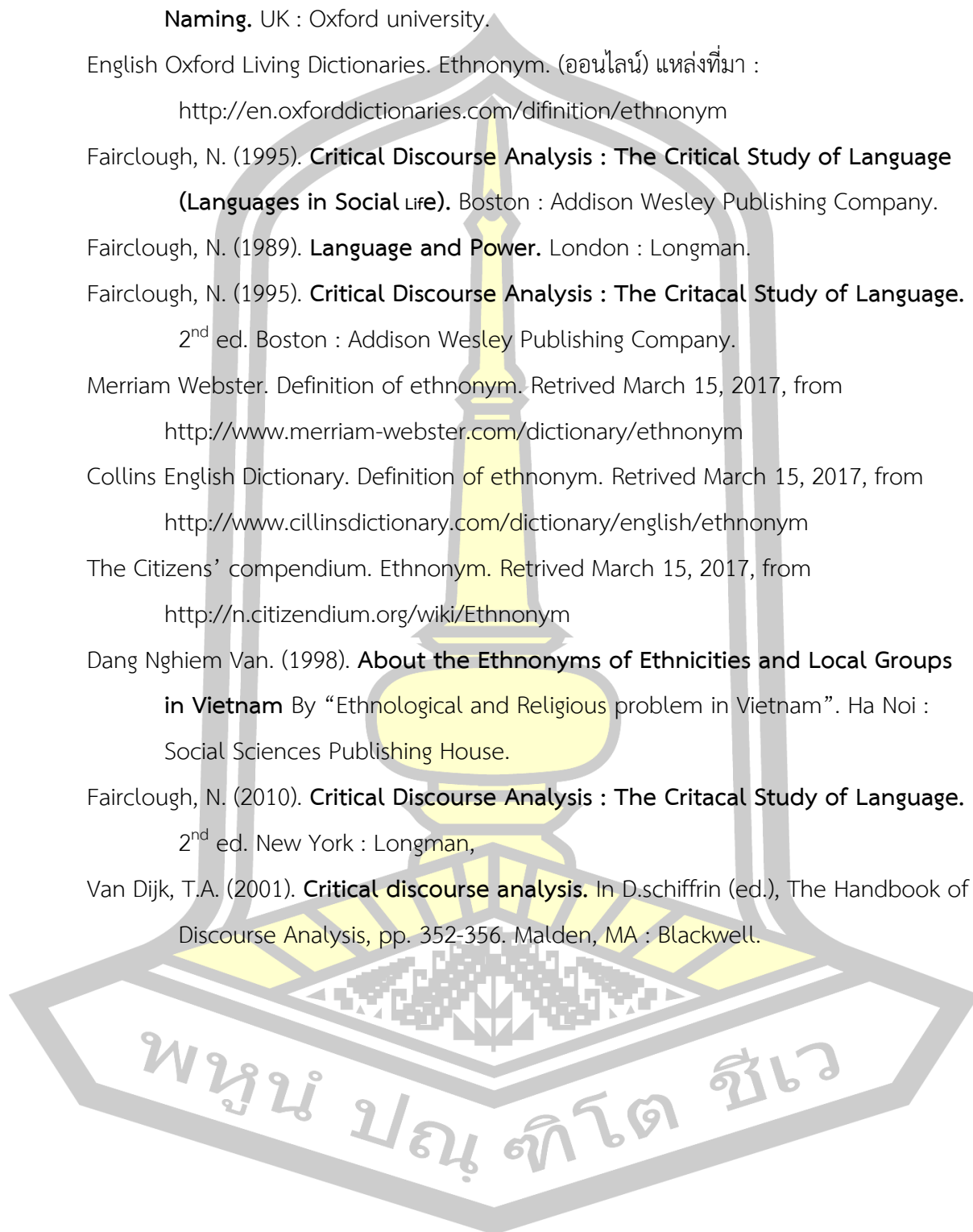
Collins English Dictionary. Definition of ethnonym. Retrived March 15, 2017, from
<http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/ethnonym>

The Citizens' compendium. Ethnonym. Retrived March 15, 2017, from
<http://n.citizendium.org/wiki/Ethnonym>

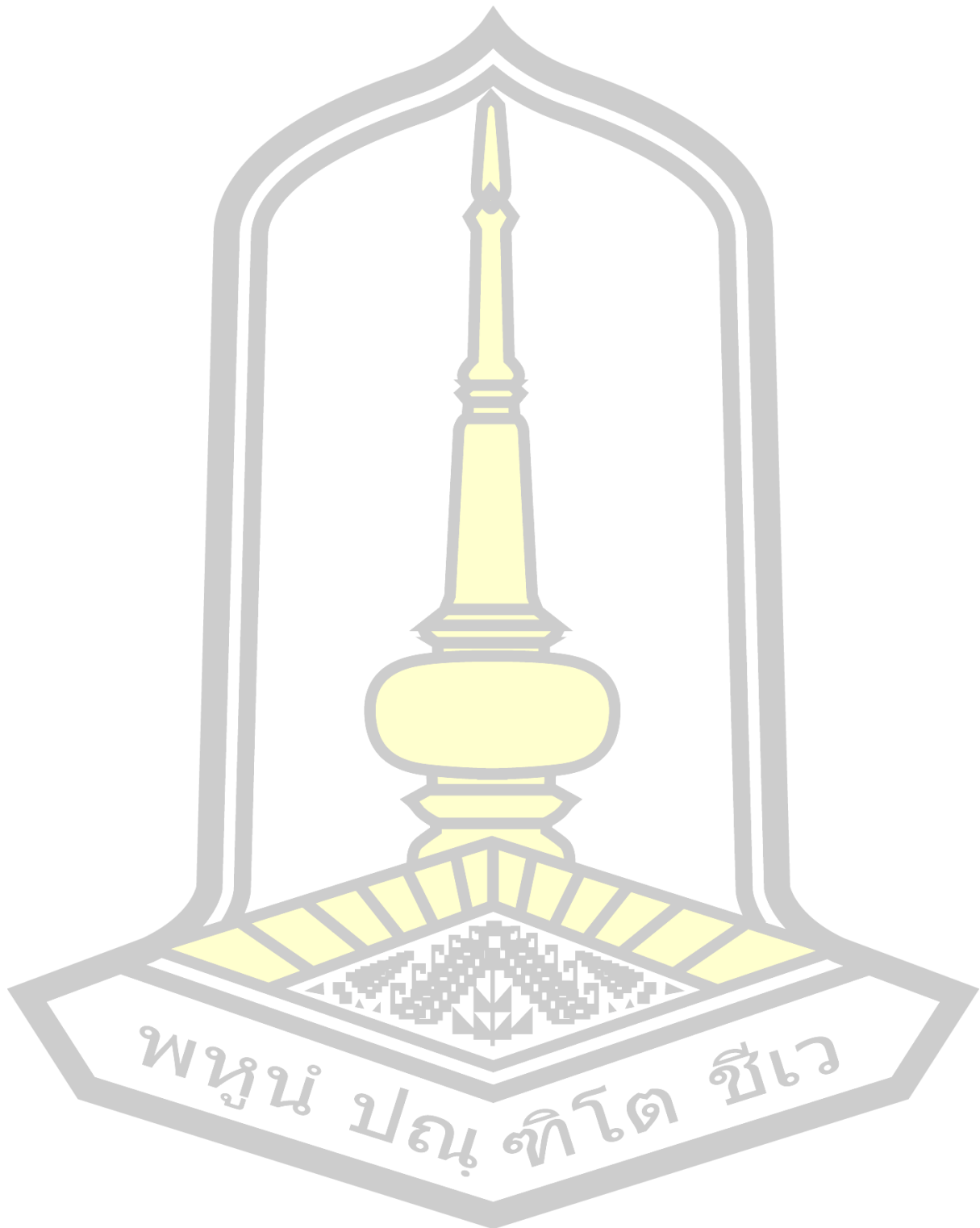
Dang Nghiem Van. (1998). **About the Ethnonyms of Ethnicities and Local Groups in Vietnam** By "Ethnological and Religious problem in Vietnam". Ha Noi : Social Sciences Publishing House.

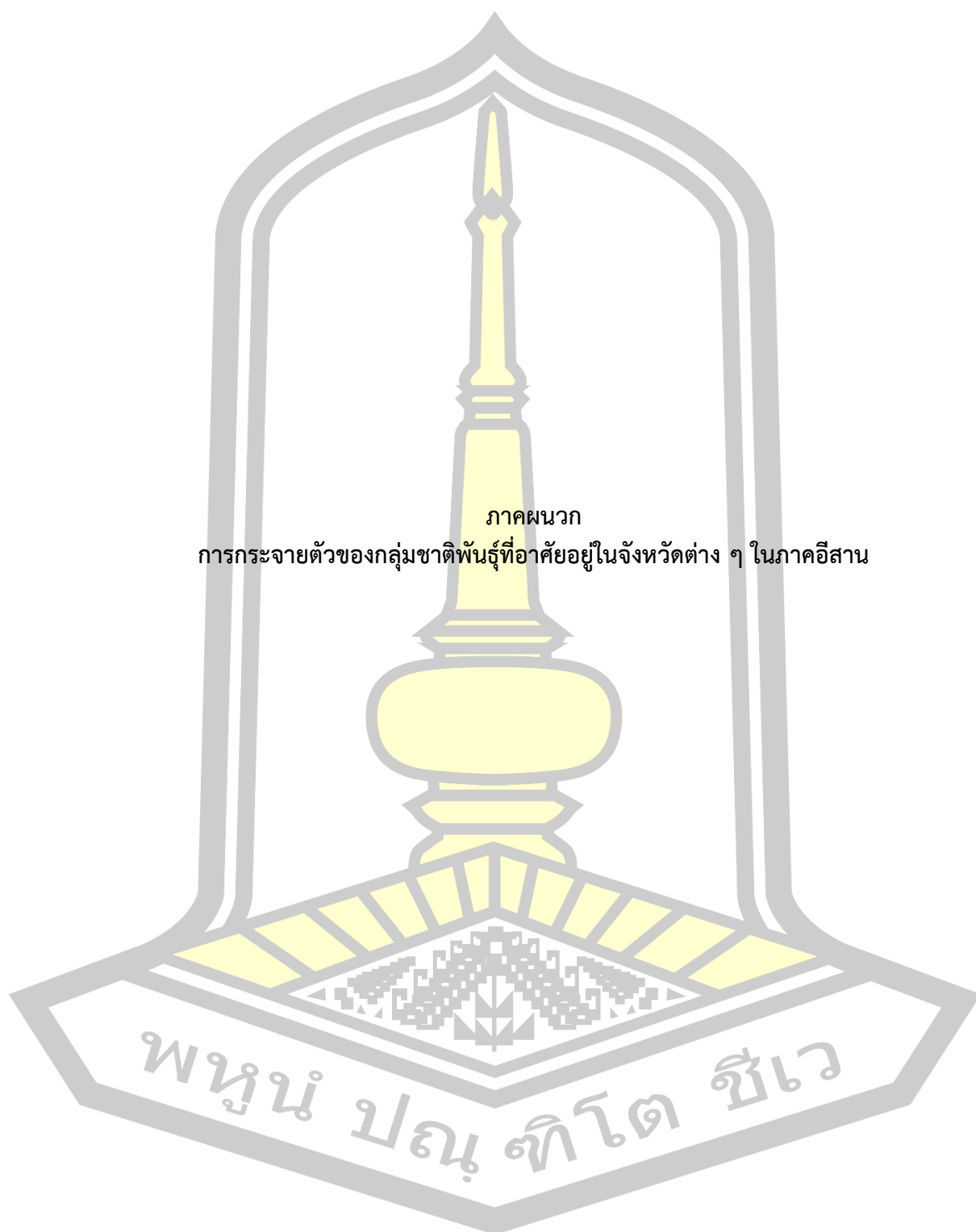
Fairclough, N. (2010). **Critical Discourse Analysis : The Critical Study of Language**. 2nd ed. New York : Longman,

Van Dijk, T.A. (2001). **Critical discourse analysis**. In D.schiffrin (ed.), *The Handbook of Discourse Analysis*, pp. 352-356. Malden, MA : Blackwell.

ภาคผนวก

ภาคผนวก
การกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน

พหุ ประจันต์ ชัยเว

ตาราง 2 การกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน

ลำดับ	จังหวัด	กลุ่มชาติพันธุ์	ตระกูลภาษา	การกระจายตัว/ชุมชนสำคัญ
1	กาฬสินธุ์	ไทลาว	ตระกูลไท	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		ผู้ไท	ตระกูลไท	บ.โพน อ.คำม่วง; บ.หนองห้าง อ.กุฉินารายณ์; บ.กุดสิม อ.เขาวง; อ.สหัสขันธ์, อ.สมเด็จ, อ.ห้วยผึ้ง, กิ่ง อ.สามชัย
		ญ้อ	ตระกูลไท	ต.แขงบาดาล อ.สมเด็จ, อ.ห้วยเม็ก, อ.ยางตลาด, อ.ท่าคันโท, กิ่ง อ.นาคู
		ข่า	ออสโตรเอเชียติก	บ.พังคอง, บ.นาเสือหลาย อ.เมือง; บ.บาก อ.ดอนตาล; บ.กกตุม, บ.สำนแวง, บ.ผักกูด,บ.โดกูง, บ.ปากช่อง, บ.หินกอง อ.ดงหลวง ; บ.ร่มเกล้า อ.นิคมคำสร้อย
		กะเลิง	ออสโตรเอเชียติก	อ.ท่าคันโท
		โล้	ออสโตรเอเชียติก	อ.สมเด็จ, อ.เขาวง, อ.กุฉินารายณ์
		เวียดนาม	ออสโตรเอเชียติก	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		จีน	จีน -ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		2	ขอนแก่น	ไทลาว
ผู้ไท	ไท - กะได	อ.เมือง		
ไทโคราช	ไท - กะได	อ.พล		
จีน	จีน -ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย		
3	ชัยภูมิ	ไทลาว	ไท - กะได	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		ลาวเวียง	ไท - กะได	อ.ภักดีชุมพล
		ไทโคราช	ไท - กะได	อ.จัตุรัส, อ.บำเหน็จณรงค์
		ญ้อ	ออสโตรเอเชียติก	อ.เทพสถิต, อ.หนองบัวระเหว,อ.จัตุรัส, อ.บ้านเขว้า, อ.ภักดีชุมพล
		ไทเลย	ไท - กะได	อ.หนองบัวแดง
		ผู้ไท	ไท - กะได	อ.คอนสาร, อ.บำเหน็จณรงค์
		จีน	จีน -ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
4	บึงกาฬ	ไทลาว	ไท - กะได	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		ญ้อ	ไท - กะได	อ.บ้านแพง, อ.บุ่งคล้า
		พวน	ไท - กะได	อ.บุ่งคล้า
		ขมุ	ออสโตรเอเชียติก	อาศัยอยู่บนภูเขา เป็นชนกลุ่มน้อย
		เวียดนาม	ออสโตรเอเชียติก	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		จีน	จีน -ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย

ลำดับ	จังหวัด	กลุ่มชาติพันธุ์	ตระกูลภาษา	การกระจายตัว/ชุมชนสำคัญ
5	บุรีรัมย์	ไทลาว	ไท – กะได	อ.พุทไธสง, อ.นาโพธิ์, อ.หนองกี่, อ.คูเมือง, อ.ลำปลายมาศ, อ.แคนดง, อ.บ้านใหม่ไชยพจน์
		ไทโคราช	ไท – กะได	อ.นางรอง, อ.ละหานทราย, อ.ชะอำ, อ.ชำนิ, อ.หนองกี่ บางส่วน อ.เมือง
		กวย/กวย	ออสโตรเอเชียติก	อ.ประโคนชัย, อ.สตึก, อ.ประคำ, อ.นางรอง, อ.ลำปลายมาศ
		เขมรลินไทย	ออสโตรเอเชียติก	อ.ประโคนชัย, อ.กระสัง และบางตำบลของ อ.สตึก
6	นครพนม	ไทลาว	ไท – กะได	กระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		ผู้ไท	ไท – กะได	อ.เมือง, อ.เรณูนคร, อ.นาแก, อ.ธาตุพนม, อ.ศรีสงคราม
		ญ้อ	ไท – กะได	อ.ท่าอุเทน, อ.โพนสวรรค์, อ.นาหว้า
		แสก	ไท – กะได	บ.อาจสามารถ, บ.ไผ่ล้อม ต.อาจสามารถ อ.เมือง; บ.บะหว้า ต.ท่าเรือ อ.นาหว้า; บ.ดอน สมอ ต.ท่าบ่อศรีสงคราม อ.ศรีสงคราม
		กะเลิง	ออสโตรเอเชียติก	อ.เมือง, อ.นาแก, อ.ธาตุพนม, อ.เรณูนคร, อ.ปลาปาก, อ.ท่าอุเทน
		ไส้	ออสโตรเอเชียติก	อ.ท่าอุเทน, อ.ศรีสงคราม, อ.เมือง, อ.บ้านแพง, อ.โพนสวรรค์
		ไทข่า	ไท – กะได	แทรกอยู่ในชุมชนในพื้นที่อ.นาแกตามหมู่บ้าน แถบเทือกเขาภูพาน
		ไทตาด	ไท – กะได	บ.ผึ้ง ต.บ้านผึ้ง อ.เมือง
		ไทกวน	ไท – กะได	บ.นาถ่อน ต.นาถ่อน อ.ธาตุพนม
		จีน	จีน – ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		เวียดนาม	ออสโตรเอเชียติก	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
7	นครราชสีมา	ไทโคราช	ไท – กะได	อาศัยอยู่ในทุกอำเภอ ยกเว้นบางอำเภอที่มีชาว ไทลาวมากกว่า
		ไทลาว	ไท – กะได	อ.บัวใหญ่, อ.ปักธงชัย, อ.สูงเนิน
		มอญ	ออสโตรเอเชียติก	บ.ท่าโพธิ์, บ.สำราญเพลิง ต.นกออก อ.ปักธงชัย
		ญ้อกูร	ออสโตรเอเชียติก	บ.กลาง, บ.พระบึง, บ.วังตะเคียน อ.ปักธงชัย

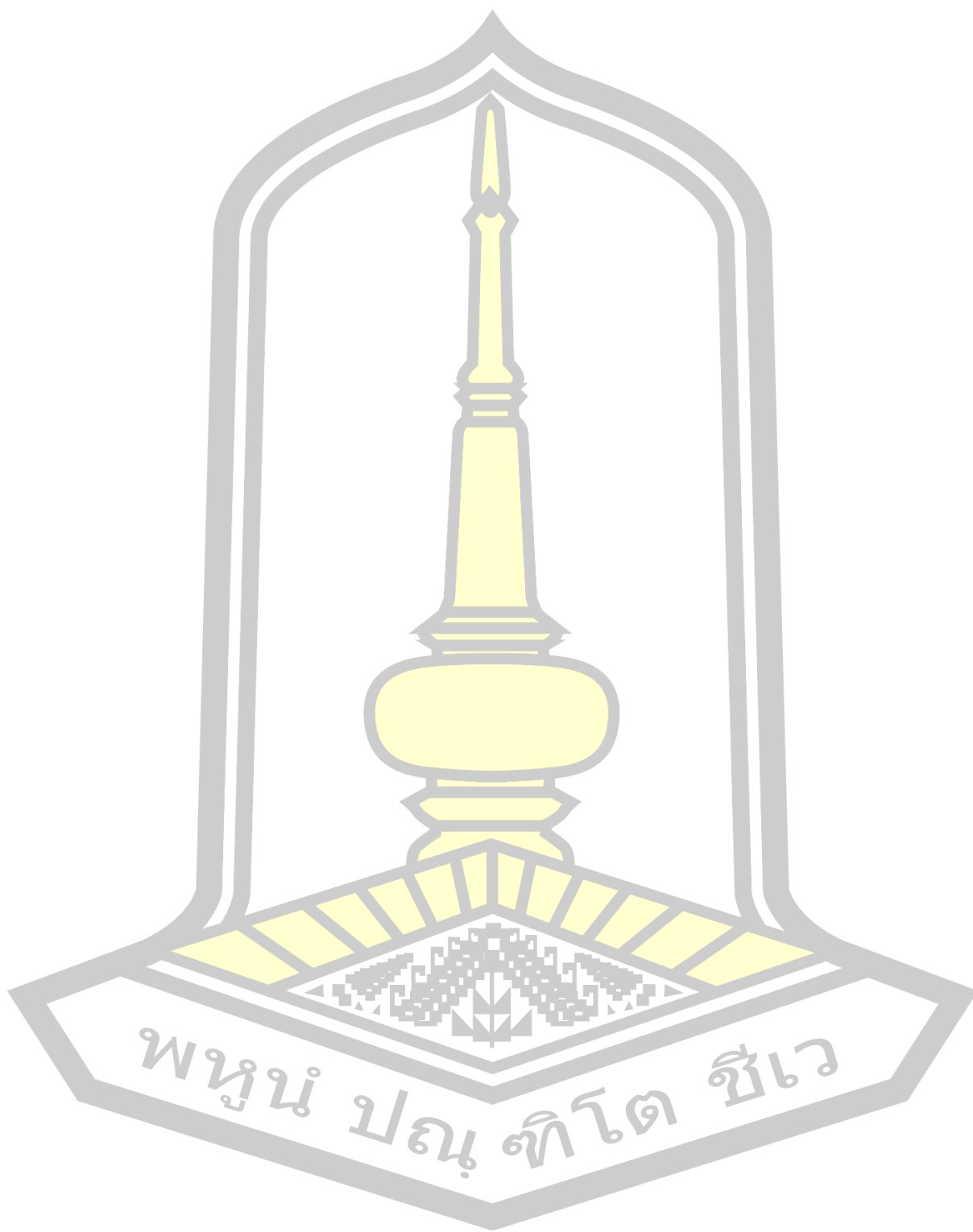
ลำดับ	จังหวัด	กลุ่มชาติพันธุ์	ตระกูลภาษา	การกระจายตัว/ชุมชนสำคัญ
		กวย	ออสโตรเอเชียติก	ต.ห้วยแถลง, ต.ตะโก,ต.กรรณ.ห้วยแถลง; ต.กุดโบสถ์, ต.สุขไพบุลย์ อ.เสิงสาง; ต.พะวงด อ.ขามสะแกแสง
		เขมรถิ่นไทย	ออสโตรเอเชียติก	ต.หินดาด อ.ขุนทด; ต.ตะขบ อ.ปักธงชัย; บ.กระทุ่ม บ.หัวทำนบ อ.หนองบุญมาก; บ.ตะโก เขมร อ.ห้วยแถลง
		ยวน	ไท – กะไต	ต.ลาดบัวขาว,ต.สีคิ้ว, ต.บ้านหันอ.สีคิ้ว
		ไทซิกข์	มาลาโยโพลีเนเซียน	อ.เมือง ในเขตตัวเมือง
		จีน	จีน –ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
8	มหาสารคาม	ไทลาว	ไท – กะไต	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		ญ้อ	ไท – กะไต	ต.ท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย
		ไทโคราช	ไท – กะไต	บ.หม้อ อ.เมือง
		เขมรถิ่นไทย	ออสโตรเอเชียติก	บ.เขื่อนดิน ต.มีประชา อ.เมือง
		กวย	ออสโตรเอเชียติก	บ.สะเดาหวาน ต.นาภู อ.พยัคฆภูมิพิสัย
		จีน	จีน –ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
9	มุกดาหาร	ไทลาว	ไท – กะไต	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		ผู้ไท	ไท – กะไต	อาศัยอยู่ในทุกตำบลและทุกอำเภอ
		ญ้อ	ไท – กะไต	ต.ดงเย็น อ.เมือง, อ.นิคมคำสร้อย
		โล้	ออสโตรเอเชียติก	อ.ดงหลวง, อ.นิคมคำสร้อย, อ.คำชะอี, อ.ดอน ตาล, อ.เมือง
		กะเลิง	ออสโตรเอเชียติก	ต.นาสะเม้ง อ.ดอนตาล; ต.บ้านซ่ง,ต.เหล่าสร้างถ่อ อ.คำชะอี
		ไทข่า	ออสโตรเอเชียติก	บ.พังคอง ต.บ้านโคก, บ.นาเสื่อหลาย ต.คำป่า หลาย อ.เมือง; ต.บ้านบาก อ.ดอนตาล; บ.สำนแก้ว, บ.คำฝักกุด, บ.โคกกุ้ง, บ.ปากช่อง, บ.หินกอง ต.กกตูม อ.ดงหลวง
		กุลา	ออสโตรเอเชียติก	อ.หนองสูง, อ.คำชะอี
		เวียดนาม	ออสโตรเอเชียติก	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		จีน	จีน –ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย

ลำดับ	จังหวัด	กลุ่มชาติพันธุ์	ตระกูลภาษา	การกระจายตัว/ชุมชนสำคัญ
10	ยโสธร	ไทลาว	ไท – กะได	อาศัยอยู่ทั่วไปในเขตจังหวัด
		ผู้ไท	ไท – กะได	ต.ห้องแซง, ต.กุดเชียงหมี, ต.บึงคล้า อ.เลิงนกทา
		ญ้อ	ไท – กะได	ต.กุดคอก่า อ.เลิงนกทา
		จีน	จีน – อีเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		เวียดนาม	ออสโตรเอเชียติก	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		ไทยซิกข์	มาลาโยโพลีเนเซียน	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
11	ร้อยเอ็ด	ไทลาว	ไท – กะได	อาศัยอยู่ทั่วไปในเขตจังหวัด
		ผู้ไท	ไท – กะได	อ.เมยวดี, อ.หนองพอก, อ.โพนทอง
		ญ้อ	ไท – กะได	อ.โพธิ์ชัย
		ไทโคราช	ไท – กะได	บ.ม่วงไท อ.จันทาร, บ.เทอดไท อ.ธวัชบุรี
		กวย	ออสโตรเอเชียติก	อ.สุวรรณภูมิ, อ.โพนทราย
		เขมรถิ่นไทย	ออสโตรเอเชียติก	อ.สุวรรณภูมิ, อ.เกษตรวิสัย
		กุลา	ออสโตรเอเชียติก	ต.หนองนาแซง อ.เสลภูมิ, ต.บ้านฝาง อ.เกษตรวิสัย
		จีน	จีน – อีเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
12	เลย	ไทเลย	ไท – กะได	อาศัยอยู่ทั่วไปในเขตจังหวัด
		ไทลาว (ไทใต้)	ไท – กะได	อ.เอราวัณ, อ.นาดวง
		ไทดำ	ไท – กะได	บ.นาป่าหนาด ต.เขาแก้ว อ.เชียงคาน
		พวน	ไท – กะได	บ.บุษม, บ.กลาง อ.เชียงคาน
		ลื้อ	ไท – กะได	บ.นาอ้อ ต.นาอ้อ อ.เมือง
		ถิ่น	ออสโตรเอเชียติก	บ.หมื่นขาวต.กกระทอน อ.ด่านซ้าย
		ม้ง	ม้ง – เย้า	บ.ตูปค้อต.กกระทอน อ.ด่านซ้าย
		จีน	จีน – อีเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		ไทยอิสลาม	มาลาโยโพลีเนเซียน	อาศัยอยู่มากที่ อ.เมือง, อ.ปากชม
13	ศรีสะเกษ	ไทลาว	ไท – กะได	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		กวย/กวย	ออสโตรเอเชียติก	อาศัยอยู่ในทุกอำเภอ โดยเฉพาะที่ อ.เมือง, อ.ยางชุมน้อย อ.กันทรารมย์, อ.กันทรลักษณ์, อ.โนนคูณ
		เยอ	ออสโตรเอเชียติก	อ.ราษีไศล, อ.เมือง, อ.พยุห์
		เขมรถิ่นไทย	ออสโตรเอเชียติก	อ.ขุนหาญ, อ.กันทรารมย์, อ.ขุขันธ์ อ.ไพรบึง, อ.ศรีรัตนะ, อ.ภูสิงห์

ลำดับ	จังหวัด	กลุ่มชาติพันธุ์	ตระกูลภาษา	การกระจายตัว/ชุมชนสำคัญ
14	สกลนคร	ไทลาว	ไท – กะได	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		ญ้อ	ไท – กะได	อ.เมือง, อ.อากาศอำนวย อ.โพนนาแก้ว, อ.โคกศรีสุพรรณ, อ.สว่างดินแดน, อ.ส่องดาว
		ผู้ไท	ไท – กะได	อ.วาริชภูมิ, อ.พรรณานิคม, อ.พังโคน, อ.บ้านม่วง
		โย้ย	ไท – กะได	อ.อากาศอำนวย, อ.วานรนิวาส, อ.สว่างดินแดน
		กะเลิง	ออสโตรเอเชียติก	อ.กุดบาก, อ.นิคมน้ำอุ่น, อ.ภูพาน
		โล้	ออสโตรเอเชียติก	อ.กุสุมาลย์, อ.พรรณานิคม, อ.ส่องดาว
		โล้ (ทะวืง)	ออสโตรเอเชียติก	อ.กุมภวาปี
		เวียดนาม	ออสโตรเอเชียติก	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
15	สุรินทร์	ไทลาว	ไท – กะได	อยู่ทั่วไปในจังหวัด
		เขมรลินไทย	ออสโตรเอเชียติก	อยู่ในทุกอำเภอ ยกเว้น อ.รัตนบุรี
		กวย/กวย	ออสโตรเอเชียติก	อ.รัตนบุรี, อ.สังขะ, อ.เมือง
16	หนองคาย	ไทลาว	ไท – กะได	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		พวน	ไท – กะได	บ้านโพธิ์ตาก อ.ศรีเชียงใหม่, อ.ท่าบ่อ, อ.สังคม, อ.โพธิ์ชัย, อ.เมือง, อ.โซ่พิสัย
		ญ้อ	ไท – กะได	อ.บึงโขงหลง อ.บุ่งคล้า
		ผู้ไท	ไท – กะได	อ.โซ่พิสัย, อ.พรเจริญ
		ไทลื้อ	ไท – กะได	บ.นาอ้อ ต.นาอ้อ อ.เมือง, อ.สังคม, อ.โพธิ์ตาก
		โล้	ออสโตรเอเชียติก	อ.โซ่พิสัย, อ.เซกา
		เวียดนาม	ออสโตรเอเชียติก	อ.ท่าบ่อ
		ขมุ	ออสโตรเอเชียติก	อาศัยอยู่บนภูเขา เป็นชนกลุ่มน้อย
17	หนองบัวลำพู	ไทลาว	ตระกูลไท	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		พวน	ตระกูลไท	อ.สุวรรณคูหา, อ.เมือง
		จีน	จีน – ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
18	อำนาจเจริญ	ไทลาว	ตระกูลไท	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		ผู้ไท	ตระกูลไท	อ.ชานุมาน, อ.เสนางคนิคม
		ไทข่า	ออสโตรเอเชียติก	อ.ชานุมาน
		กวย/ กวย	ออสโตรเอเชียติก	อ.ชานุมาน
		กะเลิง	ออสโตรเอเชียติก	อ.ชานุมาน
		จีน	จีน – ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย

ลำดับ	จังหวัด	กลุ่มชาติพันธุ์	ตระกูลภาษา	การกระจายตัว/ชุมชนสำคัญ
19	อุตรธานี	ไทลาว	ไท – กะไต	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		พวน	ไท – กะไต	ต.จำปี อ.ศรีธาตุ, อ.วังสามหมอ
		ผู้ไท	ไท – กะไต	อ.ศรีธาตุ, อ.วังสามหมอ
		ญ้อ	ไท – กะไต	อ.หนองหาน, อ.บ้านผือ, อ.น้ำโสม
		เวียดนาม	ออสโตรเอเชียติก	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		จีน	จีน – ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
20	อุบลราชธานี	ไทลาว	ตระกูลไท	อาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัด
		กวย/กวย	ออสโตรเอเชียติก	อ.เขื่องใน, อ.วารินชำราบ, อ.น้ำยืน, อ.นาจะหลวย, อ.บุญศรี, อ.เดชอุดม, อ.พิบูลมังสาหาร, อ.โขงเจียม
		เขมรถิ่นไทย	ออสโตรเอเชียติก	อ.น้ำยืน, อ.นาจะหลวย, อ.บุญศรี, กิ่งอ.น้ำขุ่น, อ.ทุ่งศรีอุดม
		บรู	ออสโตรเอเชียติก	บ.เวินบัก ต.โขงเจียม อ.โขงเจียม บ.ท่าลั้ง ต.นาโพธิ์กลาง อ.โขงเจียม
		กุลา	ตระกูลไท-กะไต	บ.โนนใหญ่ ต.กอแก้ว อ.เขื่องใน
		ผู้ไท	ตระกูลไท	อ.วารินชำราบ
		เวียดนาม	ออสโตรเอเชียติก	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย
		จีน	จีน – ธิเบต	ในเขตเมือง/ชุมชนที่มีการค้าขาย

พหุณฺ์ ปณฺุ ทิตฺ สวี

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวปทุมชญา ศิวานิพัทธ์
วันเกิด	วันที่ 28 สิงหาคม 2524
สถานที่เกิด	อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 31/9 หมู่บ้านภูตะวัน ถนนนครพนม - ท่าอุเทน ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 48000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2541 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนลือคำหาญวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2545 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ. 2548 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ. 2563 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูนัน ปณฺ ทิโต ชีเว